Teol

Compendium THEOLOGICÆ VERITATIS,

Nunc demum ad vetera exemplaria collatum, & editum.

AVCTORE
FR. IOANNE DE COMBIS, ORD. MIN.

Acceſſere perutiles Annotationes, & D Bonauenturæ terminorum Theologalium declaratio, antea nunquam in hoc volumine edita.

VENETIIS, Apud Petrum Dehuchinum, 1575.

DE AVTORE OPERIS CENSVRA.

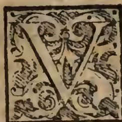
VIS aurei huius libelli autor extiterit, non una est sententia. Quidam Albertum re, & nomine magnum eius autorem autumant. Nonnulli Ægidium Roma. alij D. Tho Aquinatem, quam plures Seraphicum Bonauenturam contendunt. Qui & rem propius (meo quidem iudicio) attingere videntur. Quandoquidem (sicut videre est in eius Opusculis) paucis mutatis, pauctoribusq; additis: hæc eadem ad verbum in illis leguntur. Nec desunt tandem qui Petro Tarantasio, inter sacræ Theologiæ professores non obscuro, id tribuant. Tu rem ipsam (candide Lector) sedulò amplectere, autoris nomine parum oblectatus. Habes enim vnde purissimos Theologicæ latices extremis (vt aiunt) labiis delibes. Exinde facilis patebit tibi aditus, vt pleno gurgite exorbeas. Age, si plurimæ gratiæ (dixit Aristoteles) habendę sunt antiquis, quia si non perfecerunt, inuenerunt tamen, facileq; est inuentis addere: cur non eędem iis, qui multa paucis, & aptè quidem absoluere nixi sunt: quando ars breuis, vita longa?

Vale, & autori immortales gratias habe.

PRÆFATIO
AVTORIS
In vniuersum opus.

…blimi …s Theo…gia.

ERITATIS Theologicæ sublimitas, cum sit superni splendoris radius, illuminans intellectum: & regalium delitiarum conuiuium, reficiens affectum: de magnorum Theologorum scriptis breue Compendium colligere dignum dixi: quo & euitetur mater fastidii prolixitas, & tamen ad inuestigãda plurima, via detur & occasio sapienti: Theologia certè scientiarum est Princeps omnium & Regina: cui artes cæteræ, tanquã pedissequæ famulantur. Nam de naturis rerum illa solum recipit ad vsum suum, de quibus sibi speculum fabricare valeat, in quo conspiciat cõditorem. Hæc est scientia sciẽtiarum, quæ super omnem speculationem Philosophicam extollitur: & dignitate, ac vtilitate omnibus antefertur. Ipsa enim Philosophia, cum in naturalem, & rationalem, & moralem distinguatur: Philosophia quidem naturalis, licet doceat cognoscere creaturas; non tamen creatorem. Rationalis verò, licet doceat concludere hominibus; non tamen

…astidij …ater p …xitas. *…heolo …a qd.* *…hiloso… …hia qd.* *…hiloso… …hia tri…ex.*

men

men Diabolo. Et moralis licet doceat acquirere virtutes Cardinales; non tamen docet acquirere charitatem. Nostra verò Philosophia, scilicet Veritas Theologica, hæc omnia operatur. Docet enim Deum cognoscere, Diabolo resistere, & charitatis exercitiis insudare. Hæc est diuinorum pigmentorum apotheca, delectabilis super mel, & fauum. Hæc quoque Thesaurus est desiderabilis super aurum, & lapidem preciosam multùm. Hęc est fons, de loco voluptatis egrediens, Ecclesię militantis irrigans paradisum. Denique pręsens scriptum in septem libellos distinxi: & singulas in vnoquoque materias rubricis proprijs assignaui. Primus est de natura Deitatis. Secundus de operibus conditoris. Tertius de corruptela peccati. Quartus de humanitate Christi. Quintus de sanctificatione gratiarum. Sextus de virtute sacramentorum. Septimus de vltimis temporibus & de pœnis malorum, ac pręmijs bonorum. Sicubi ergo in hoc scripto deuiaui, parcatur mihi: quia ignorans feci. vbi verò rectè processi, laudetur Gratia Iesu Christi: ad cuius honorem, & Beatissimæ Matris eius pręsens opusculum compilaui.

Theolo gia qui deceat. *Psa. 1* *Gene.* *Diuisi operis.*

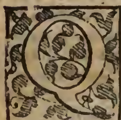

OMNIVM FERME CAPITVM,

Quæ in singulis his septem libris explicantur, Elenchus.

Capita primi libri.

QVOD Deus est folio 1
Quòd vnus Deus est 3
Quòd vnum solum principium est 5
Quòd pater est 6
Quòd filius est 7
Filius est imago patris 9
Quòd Spiritus sanctus est 11
Spiritus sanctus amor patris & filij est 12
Spiritus sanctus charitas, & donum sanctorũ est 13
In trinitate personarum vnitas essentiæ est 19
Multiplex trinitas est 22
Aequalitas personarum est 22
Inter essentiam & personam differentia est 24
De immensitate Dei 25
De infinitate Dei 26
De incognoscibilitate Dei 27
De incomprehensibilitate Dei 30
De æternitate Dei 33
De incommutabilitate Dei 35
De simplicitate Dei 38
De excellentia Dei 40
De notionibus Dei 41
De nominibus Dei 43
Deus est ineffabilis 45
De Ideis, & libro vitæ 47

De appropriatis diuinis personis 49
De potentia Dei 50
De virtute miraculorum 52
De scientia Dei 54
De prædestinatione 56
De præscientia, & reprobatione 59
De voluntate Dei 61
De Iustitia Dei 64
De misericordia Dei 67

Capita secundi libri.

De ipsa rerum creatione 69
De distinctione creaturarum in generali 72
De distinctione orbium, tam cœlestium, quàm elementorum 72
De natura cœlorum, & supernorum corporum 74
De natura stellarum in communi 76
De luce 77
Da planetis in specie 78
De quatuor elementis 80
De impressionibus aeris 81
De tempore 83
De Angelis in communi 85
De distinctione Cœlestium Hierarchiarum 88
De proprietatibus Angelorum 89
De proprietatibus, & officijs singulorum ordinum 90
De cognitione, & motu Angelorum 92
De prælatione Angelorum 93
De confirmatione Angelorum 94
De custodia Angelorum 95
De locutione Angelorum 98
De specialibus nominibus Angelorum 100
De casu Angeli 100
De speciali casu Dæmonis 101
De locali casu Diaboli 101
De restauratione ruinæ Angelorum 102

Cur peccatum diaboli sit irremißibile 102
De proprietatibus Dæmonum 103
De malitia Diaboli contra nos 104
De Lucifero 116
Quid sit anima secundam diffinitionem 106
Quid sit anima secundum rem 108
Quid sit anima secundum nomen 109
De tripici anima ibidem
De potentijs animæ vegetatiuæ 110
De potentijs animæ apprehensiuæ 111
De sensibus particularibus 112
De sensu communi 113
De vi imaginatiua 114
De vi æstimatiua ibidem
De phantasia 115
De memoria 118
De vi sensibili, & motiua 119
De potentijs animæ rationalis 121
De diuisione potentiarum animæ 122
De potentijs cognitiuis 124
De modo cognoscendi ibidem
De intellectu agente, & poßibili 127
De intellectu speculatiuo, & practica 129
De ratione & partibus eius ibidem
De potentiis animæ motiuis 130
De voluntate 131
De synderesi 132
De conscientia 133
De operibus animæ 136
De quantitate animæ ibidem
De immortalitate animæ 137
De libero arbitrio 138
De natura corporu humani 140
De physionomia hominu 142
De regulis generalibus physionomiæ 147
De toto homine 148

De

De proprietatibus hominis 150
De primis parentibus 151
De praeceptis Adae datis 154
De Paradiso 155
De casu primi hominis 156
De ordine tentationu in nobis 158

Cap. Tertij libri.

DE malo in genere 162
De peccati diffinitione 163
Quid sit peccatum secundum rem 164
Quid sit peccatum secundùm nomen 165
De origine peccati ibid.
De diuisione peccati 167
De effectu peccati 169
De peccato originali secundùm rem 177
De peccato originali secundum nomen 180
De primis motibus ibidem
De morosa delectatione, & consensu in peccatũ 183
De peccato veniali 184
De effectu peccati venialis 187
De septem vitiis capitalibus 189
De superbia 191
De inuidia 191
De ira 367
De acedia 200
De auaritia 203
De gula 206
De luxuria 208
Quãdo septẽ vitia sint mortalia, et qñ venialia 210
Quõ inuidia sit peccatũ mortale, vel veniale 212
Quomodo ira sit mortale, vel veniale 113
Quomodo Acedia sit mortale vel veniale 114
Quomodo auaritia sit mortale, vel veniale ibid.
Quomodo gulam sit mortale, vel veniale 216
Quomodo luxuria sit mortale, vel veniale 217

De

De peccato in Spiritum sanctum 219
Enumeratio peccatorum cordis 221
De peccatis oris ibid.
De peccatis operis 222
De peccatis omißionis ibid.

Capita quarti libri.

De incarnatione Christi 224
De salutatione Angelica ibid.
De responsione Virginea 226
De sanctificatione materna 22
De conceptione dominica 231
De rationibus incarnationis 233
De modo incarnationis 237
De vnione, & natura assumpta 239
De vtilitate incarnationis 242
De mirabilibus circa incarnationem domini 244
De natiuitate Christi 246
De circuncisione domini 249
De baptismo Christi 251
De plenitudine gratiæ Christi 253
De plenitudine sapientiæ Christi 256
De merito Christi 258
De voluntate Christi 259
De defectibus, quos Christus assumpsit 261
De paßione Christi 262
De effectu paßionis Christi 263
De cruce Domini 267
De descensu Christi ad inferos 269
De resurrectione Christi 272
De ascensione Christi 275
De ascensu Christi ad dexteram patris 278

Capita quinti libri.

Quomodo spiritus rationabilis efficiatur dignus æterna beatitudine 289

De

De origine virtutum, & gratia ibid.
De distinctione gratiarum 282
De effectu gratiæ 284
De virtutibus 285
De perfectione virtutum 286
De æqualitate virtutum 288
De connexione virtutum 290
De commendatione virtutum 291
De effectu virtutum 293
De meritis virtutum 294
De habilitatione virtutum 296
De operibus meritoriis 297
De fine actionis 298
Quid bonis operibus mereamur 300
De diffinitionibus, & differentiis virtutum 302
De differentia virtutum cardinalium, & theologicarum 304
De virtutibus theologicis in genere 305
De fidei vtilitate ibid.
De effectu fidei 309
De articulis fidei 310
De spe 312
De charitate 314
De differẽtia inter charitatẽ, & alios amores 316
De effectu charitatis 318
Quibus rebus charitas aßimiletur 319
De excellentia charitatis 321
De signis delectationis 322
De gradibus amoris ibid.
De ordine charitatis 324
De dilectione proximi 325
De dilectione inimicorum 326
De virtutibus cardinalibus in genere 328
De prudentia 330
De temperantia 331
De fortitudine 333

De

De iustitia politica 336
De donis in communi 338
De timore in communi 339
De timore seruili 341
De timore initiali 342
De timore filiali ibid.
De dono pietatis 343
De dono scientiæ ibid.
De dono consilij 344
De dono sapientiæ, & intellectu 345
De beatitudinibus in genere ibid.
De prima beatitudine 346
De secunda beatitudine 347
De tertia beatitudine ibid.
De quarta, & quinta ibid.
De sexta 348
De septima, & octaua ibid.
De sensibus spiritualibus 349
De fructibus spiritualibus 350
De dulia & latria ibidem
De præceptis in genere 351
De primo præcepto 353
De secundo præcepto 354
De tertio præcepto 355
De quarto præcepto 356
De quinto præcepto ibid.
De sexto præcepto 357
De septimo præcepto ibid.
De octauo præcepto ibid.
De nono præcepto, & decimo 358
De consilijs in genere ibid.
De consilijs euangelicis 359

Capita sexti libri.

DE medicina sacramentorum 366
De diffinitionibus sacramenti 367

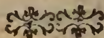
De

De sacramentis nouæ legis, seu gratiæ 358
De effectu sacramentorum nouæ legis 370
De numero sacramentorum 371
De potestate dispensationis sacramentorum 373
De triplici statu fidelium 374
De institutione sacramentorum 376
De sacramento baptismi 377
De catechismo, & exorcismo 381
De confirmatione ibid.
De sacramento Eucharistiæ 383
De dignitate & excellētia sacramenti Euchar. 387
De mirabilibus, quæ sunt in Eucharistia 388
De effectu Eucharistiæ 391
De modo sumendi Eucharistiam 393
De abstinentia à communione 395
De excellentia missæ 397
De negligentijs, quæ fiunt in missa 400
De sacramento pœnitentiæ ibid.
De qualitate pœnitentiæ 403
De effectu pœnitentiæ 405
De partibus pœnitentiæ 406
De contritione 407
De confessione 409
De qualitate & effectu confessionis 412
Cui debeat fieri confessio 413
De sigillo confessionis 415
De satisfactione ibid.
De singulis partibus satisfactionis in communi 416
De singulis partibus satisfactionis 417
De iustificatione impij 418
De pœnitentia venialium 420
Per quæ dimittatur peccatum veniale 423
De extrema vnctione 425
De sacramento ordinis 427
De qualitate ordinandorum 429
De sacramento matrimonij 431

Capita

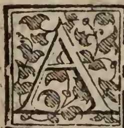
Capita septimi libri.

DE fine mundi	434
De purgatorio	ibid.
De acerbitate pœne purgatorij	436
De suffragijs ecclesiæ	438
Quorum suffragia prosint, & quibus	439
Vtrum indulgentiæ prosit defunctis	441
De aduentu Antichristi	442
De vita Antichristi	443
De quatuor modis, quibus decipiet	444
De sequentibus Antichristum	446
De Gog, & Magog	ibid.
De Helia, & Enoch	447
De duratione huius persecutionis	448
De morte Antichristi	ibid.
De conflagratione mundi	449
De resurrectione in generali	450
De iudicio extremo	452
De iudicantibus	454
De iudicandis	455
De innouatione mundi	456
De pœnis inferni	459
De diuersitate pœnarum	460
De gloria sanctorum	463
De dotibus in communi	ibid.
De dotibus animæ in generali	465
De dotibus animæ in speciali	466
De dotibus corporis in generali	468
De dotibus corporis in speciali	470
De aureolis in genere	474
De aureolis in specie	476
Enumeratio cœlestium gaudiorum.	478

MEMORABILIVM, *notabiliorumq; rerum,* QVÆ IN VNIVERSO HOC Theologicæ veritatis compendiolo enucleantur, locupletissimus Elenchus.

Bstractioni duo insunt 125
Acedia quid 200
Acediæ filiæ ibid.
Acedia causa multorum malorum 210
Acedia quando mortale, & quando veniale peccatum 214
Actio in diuinas duplex 56
Actus peccati, & reatus differunt 164
Ad, præpositio quid dicit 9
Adam quomodo lapsus 156
Adam duplex præceptum accepit 154
Adam, an Eua plus peccauit 157
Aequales sunt diuinæ personæ in quo 22
Aeternitas quid 38
Aeternus est Deus ibid.
Aestimatiua virtus quo ab imaginatiua differt 115
Aestimatiuæ officium ibid.
Aetates mundi 84
Aetates hominis 85
Affectiones animæ 4. 120
Aliquid est in loco multipliciter 32
Amor multiplex 13. 316 342
Amor gradus 322
Amor, dilectio & charitas differunt 317
Amor gratuitus in nobis à quo est 12
Angelus quid 81

Angelus

Angelus propriè dicitur similitudo Dei 12
Angelus, & Anima differunt. 87
Angelorum qualitates 89
Angelorum prælationes 93
Angelorum officia 89
Angelorum triplex motus 92
Angelorum cognitio duplex 91
Angelicæ custodiæ effectus 96
Angeli ob tria nobis seruiunt ibid.
Angelus, an accendat affectum hominis 97
Angeli quomodo loquuntur 100
Angelorum qui ceciderunt 102
Angelorum ordines quot ibid,
Anima plura habet nomina 109
Anima quid 107
Animæ actus triplex ibid.
Anima tripliciter alienatur à sensibus 113
Animæ rationalis potentia 121
Animæ rationali tria insunt ibid.
Animæ quantitas 136
Anima est immortalis 137
Anima inordinatè, in suis actibus procedit 136
Anima quomodo cognoscit 29
Anima quomodo est iudex 49
Anima cur corpori immissa 149
Anima ob corpus multa contrahit incõmoda 150
Antichristus quomodo concipietur 442
Antichristus vita qualis 443
Antichristus 4. versutijs vtetur 444
Antichristus mors 448
Appropriatam diuinarum personarum 49
Articuli fidei quot 310
Ascensio, Assumptio, & Euolatio differunt 275
Ascensio Christi qualis ibid.
Ascendit Christus in cœlum quare 276
Ascensio Christi cur non statim post resurrect. 278

Asserimus aliquid de Deo multipliciter 48
Assistere, & ministrare differunt 93
Assub duplex 81
Auaritia quid 203
Auarus scelestior omnibus ibid.
Auaritiæ filiæ 205
Auaritia causa multorum malorum 204
Auaritia quãdo mortale, & quãdo veniale pec. 215
Aureola quid 474
Aureola quibus debeant ibid.
BAptismus Christi vtilis nobis 352
Baptismo quinque necessaria 377
Baptismus cur in aqua 378
Baptismus triplex ibid.
Baptismus effectus 379
Baptismus Christi, & Ioan. differunt 380
Beatitudines sunt septem, & octo 345
Bonum multiplex 283
Bruta citius recipiunt influxum primi motoris, quàm homines 117
Bonitatis summæ triplex effluxio 69
CHaracter quid 375
Charitas quid 314
Charitas multipliciter capitur 318
Charitas duplex 13
Charitatis fructus ibid.
Charitas forma virtutum 320
Charitas multis assimilatur ibid.
Charitas excellit alias virtutes 321
Charitatis ordo 324.325
Charitas nunquam euacuabitur 468
Caligo quid 82
Casus angelorum 100
Catechismus, & exorcismus cur instituti 381
Cœlum & terra, quomodo transibunt 458
Cœlorum natura, & conditio 74

Cæli inclinant, & non cogunt 75
Circunstantia peccatorum quæ 411
Circunscribi non definiri potest Deus 46
Circuncisus est Christus, quare 249
Circuncisio Christi quadruplex 250
Circunciditur Christus in suis quadrupliciter ibid.
Circuncisio spiritualis duplex ibid.
Creaturarum triplex magnitudo 23
Creatura spiritual. & corporal. quid sunt 10
Christus cur nec primus, nec posterius venerit 231
Christo est vna persona, & tres essentiæ 239
Christo triplex vnio ibid.
Christo homini plures actus conueniunt 243
Christi hominis excellentia 253
Christus à conceptione plenus gratia 254
Christus quos defectus assumpsit 261
Christus caput ecclesiæ 254
Christus plenus sapientia 256
Christus quomodo lux 257
Christus quomodo proficiebat sapientia ibid.
Christus viator, & comprehensor 258
Christus quomodo mori recusarit 260
Christus si non passus esset senio defecisset 263
Christus ab inferos quos liberauit 270
Christus cur ad inferos descendit 269
Christus, & angeli dotes non habent 464
Christus dotes corporis gloriosi ostendit 470
Christus in triduo non fuit homo 27
Christus quot vicibus post resurr. apparuit 272
Cognoscimus aliquid multipliciter 466
Confessio quid 409
Confessio duplex ibid.
Confessio quando facienda 411
Confess. facta in peccato mort. an valeat ibid.
Confessio quando reiteranda ibid.
Confessio in scriptis an valeat 412

Confessionis

Confeßionis conditiones ibid.
Confeßionis effectus 413
Confeßio cui facienda ibid.
Confeßionis sigillus 415
Confirmationi perfecta 3. conueniunt 228
Consilium tripleciter sumitur 344
Consilium quid 358
Consilia euangelica quæ 359
Correptio triplex 360
Confirmationi sex requiruntur 382
Confirmationis vtilitas ibid.
Communicans digne multa bona consequere 391
Communio quomodo sumenda 394
Corpus Christi cur accidentibus velatũ sumitur 395
Communicant laici cur sub vna specie ibid.
Communione qui priuatur 396
Cognitionem immittere, incendere, & mentem illuminare differunt 98
Conformitas voluntatis nostræ ad Deum duplex 62
Coaua primæ rerum creaturæ 71
Cometa quid 81
Consensus peccati 183
Conscientia quid 134
Corpus humanum simillimum mundo 141
Corpus primi hominis quale. 152
Cognoscibilia sunt in triplici differentia 30
Corpus Christi quomodo sub hostia 31
Cognitio duplex 111
Conscientia vnde dicta 133
Conscientiæ error octo modis aduenit 135
Corona quid ibid.
Creare, generare, & facere differunt 99
Creata sunt omnia simul 71
Creatura triplex 71
Creaturis quatuor insunt 6
Creatura corporalis vestigium creatoris 10

Creatura spiritualis similitudo creatoris ibid.
Creatura prius est in Deo, quam in seipsa 48
Credere Deo, in Deum, & Deum differunt 312

D

Damnatorum fletus qualis 461
Damnati an videant gloriam beatorum 461
Damnati cur æternaliter puniuntur 65
Deum esse probatur 1
Deus vnus est 4
De. præpositio multipliciter capitur 8. & 390
Deum multipliciter cognoscimus 308
Defectus assumpti à Christo, qui 261
Deus est primum & solum principium 26
Deum negatiuè cognoscimus 28
Deus pre ratione meritorum cognoscetur in patria ibidem
Deus, visu, gustu, & auditu noscitur 29
Deus tripliciter cognoscitur ibidem
Deus tripliciter dicitur 5
Deus aliter à nobis & à beatis cognoscitur 21
Deus quomodo est immensus 25
Deus est vbique 30
Deus vbi erat, cum mundus non esset 31
Deus in rebus multipliciter est ibidem
Deus an est in Diabolo 32
Deus multiplex est in donis 39
Deus est triplex causa rerum 69
Delectatio duplex 184
Debitum duplex 198
Deus cur fecit hominum peccabilem 157
Dæmonum qualitates 103
Deus tripliciter sumitur 5
Dimensiones corporales quomodo in Deo 25
Dæmones cur in aere caliginoso 438
Delectatio put est dos, et put est virtus differũt 468
Diligere Deum, & proximum quid 317
Dilectionis signa 324

Diligere est meliùs, quàm diligi 326
Diligere amicum, & inimicum, quod maius 327
Dies dominicus magnus 85
Diabolus quomodo homini loquitur 99
Diabolus dupliciter cecidit 101
Diaboli peccatum cur irremißibile 102
Diaboli plura nomina 103
Diaboli versutia in homines 105
Dialogi duo in scripturis 126
Diabolus semel victus, an de cætero tentare audeat folio 105
Diuinitatem qui multiplicant 4
Dos quid 463
Dotes duplices 464
Dotes animæ tres 465
Dotes corporis quatuor 469
Dona Spiritus sancti cur septem 338
Drago quid 82
Dulia quid, & cui debetur 350
Eclipsis quando fit 76
Elementum elementatum, & quinta essentia differunt 71
Elementorum qualitas, & natura 80
Emanatio duplex in diuinis 11
Enoch, & Helias contra Antichristum 448
Essentia vnitas tres personas admittit 19
Essentia differt à persona 24
Eucharistia duplex materia 384
Eucharistia quatuor requiruntur 383
Eucharistia dignitas 387
Eucharistia mirabilia ibidem
Eua cur de costa forma 154
Extrema vnctio propter venialia ordi. 426
Extrema vnctio quando reiterabilis ibidem
Excellentia Dei 40
Exemplar li. vita, & speculum differunt 49

Ex, præpositio quid notat 21
Extremæ unctioni quæ requiruntur 420
Facere quod in se est tria complectitur 296
Fides quid 305
Fides multipliciter dicitur 396
Fidei perfectioni septem requiruntur 307
Fidei fructus 309
Fides, & spes quomodo differunt 313
Fides triplex 320
Filius cur potius incarnatus 236
Filius in diuinis est 8
Filius Dei quis multipliciter dicitur ibid.
Filius est sapientia patris ibid.
Filius est imago patris 9.11
Filij Dei triplex excellentia 11
Fide Deum viator cognoscit 27
Filius patris 95
Finis tripliciter sumitur 127
Fortitudo quid 333
Fortitudinis partes 334
Fortitudo in quinque consistit 334
Fortitudinis effectus 433
Fomes inficit naturam, & personam 229
Fragilitas humana 171
Fructus spirituales qui 350
Gabriel quomodo interpretatur 100
Generatio in diuinis quomodo datur 7
Glacies quid 83
Gloria paradisi excelsa 478
Gog, & Magog, quid 446
Gratia sanctifi. quo maior gratia sacramentalis 217
Grando quomodo gignitur 82
Gratia multiplex 282
Gratia fructus 284
Gratia gratum faciens à quo 281
Gratia præparamur tripliciter 282

Gula quando mortem 216
Gula quid 206
Gulæ filiæ ibid.
Gula valde nocet 270
Gulæ remedia ibid.
HIerarchia triplex 88
Hyperdulia quid, & cui debetur 351
Homo duplicem finem habet 351
Homo imago ad imaginem Dei 9.10
Homo cur recta statura 140
Hominis proprietates 150
Homo ad imaginem Dei potius quàm Angelus 152
Hominis dignitas ibid.
Homini primo quadruplex adiutorium datum 153
Hominis quintuplex status 158
Horæ morales tres 17
Hostiam in tertia parte cur frangit sacerdos 386
IEsus nomen dignum 250
Iesus meritò Christi nomen 251
Idea rerum, exempla, & rationes rerum quomodo in Deo 47
Imago triplex 9.10
Imago hominis quomodo in filio Dei 9
Imago Trinitatis in nobis vbi 11
Imaginatiua virtus 114
Impressiones aereæ 81
Immensitas Dei 25
Indulgentiæ quomodo prosunt defunctis 442
Innouatio mundi qualis, & quare 457
Inferni diuersa pœna 460
Inuidia quõ mortale & quõ veniale peccatum 212
Incarnatus est Christus congruenter 233
Incarnationis Christi beneficia 242
Incarnationis Christi mirabilia 244
Intentio, & attentio differunt 384
Inimici quomodo diligendi 326

Inimicus duplex 327
Infernus dupliciter sumitur 270
Infernus duplex ibidem
Incomprehensibilis est Deus 27
Inuidia quid 195
Inuidia filia ibidem
Inuidia causa multorum malorum 196
Intellectus in effectu, & adeptus differunt 124
Intellectus agẽs, & possibilis, et practicus qd 127. 129
In, prapositio quid importat 20
Indiuiduo cuilibet tria reperiuntur 21
In diuinis duo tantum genera adinueniuntur 23
Infinitas Dei 26
Infinitum tripliciter accipitur ibidem
Ira quomodo mort. & quomodo veniale pec. 213
Irremissibile quid tripliciter dicitur 219
Ira quid 197
Ira duplex esse habet ibidem
Ira filia 198
Ira causa multorum malorum 199
Iris quid 83
Iustificationi impij 4. requiruntur 418
Iustificatio impij quomodo fit 419
Iustificato duplex charitas infunditur 15
Iudicium primum mundi cur per aquam, & secundum per ignem 450
Iudicium duplex 452
Iudicium vniuersale quale 452
Iudicio quomodo Christus apparebit 455
Iudices vniuersalis iudicij 454. & 455
Iustificant animam quinque 371
Iudicium duplex 330
Iustitia quid 336
Iustitia partes ibidem
Iustitia effectus 337
Iustitia in quibus consistit ibidem

Iustitia duplex 293
Iustitia diuina tripliciter sumitur 64
Iudicium Philemonis de Hippocr. 148
Iustificationi duplex charitas confertur 15
LAtria quid, & cui debetur 350
Legio quot continet 102
Legamur multipliciter 352
Liberum arbitrium quid 138
Libertas arb. triplex 139
Licita non semper facienda 161
Loca post iudicium habitanda 461
Luxuria quando mort. & quando venialis 218
Lux quid 77
Lumen nocturnum quid 82
Luxuria quid 208
Luxuria species ibidem
Luxuria filia 209
Luxuria multa mala causat ibidem
Lucifer quò fuit, & quale eius pecc. 106
MAlum quomodo cognoscitur à Deo 55
Malum triplex 162
Malum est vtile ibidem
Magia cur Diabolo permissa 105
Maria 7. verba tantum locuta 225
Maria quadruplex puritas 230
Maria tribus vicibus sanctificata 228
Matrimonium quadruplex 432
Matrimonij triplex bonum 431
Matrimonij impedimenta 433
Matrimonij vsus quomodo vitiatur 432
Maria virgo cur desponsata viro 438
Membrum membro diseruit 148
Memoria quid, & quis locus eius 118
Memoria imaginatio, & reminiscentia differũt ibi.
Meritum Christi 258
Meritum triplex 298

Medium

Medium multiplex 457
Miraculum quid, & quæ ad eum requiruntur 12
Misericordia ethimologia 67
Michael quomodo interpretatur 100
Missio Spiritus Sancti, & filij duplex 15
Mittere in diuinis quid 16
Missæ excellentia 395
Missæ moralis interpretatio 398
Missæ casus aliquot 400
Mittere in diuinis, & mitti cuius est 15
Motus triplex 36
Modus quid 44
Modus significandi quid ibid.
Motus primi mobilis duplex 76
Modus cognoscendi 124
Modus cognoscendi Deum quis 125
Modi cognoscendi quinque 256
Mors duplex 451
Mundus ad imaginem Dei tantùm 9
Mundus triplex 71
Mutatio triplex 589
Mundi innouatio, & purgatio non sunt idem 450
Mundi immunditiæ in inferno detrudentur 460
NAufragium duplex in modo patimur 405
Natiuitas Christi triplex 246
Nebula quid 82
Nix quomodo generatur ibid.
Notiones Dei 41
Nomina Dei 43.46
Nomen hoc, Spiritus Sanctus quomodo, & quid 17
Nubes quando fiunt 82
Nuntius incarnationis cur Angelus 223
OCulus duplex datus primo homini 153
Obedientia duplex 360
Obdurari cor hominis tripliciter dicitur 59
Offensus non tenetur necessariò reconciliationem pe-
tere

tere 327
Omißionis peccata 222
Operationes variæ Dei 45
Operatur Deus dupliciter 70
Operari Dei, & creaturarum differunt 69
Opera sex dierum moraliter 72
Operationes animæ 138
Operis peccata quæ 222
Opera misericordiæ 348
Opera meritoria à quo sunt 297
Opera mortificata quomodo reuiuiscunt 405
Operi, vt meritorium sit, quot requiruntur ibid.
Opera bona quid merentur 365
Opera extra charitatem facta, ad quid valent 362
Operari rectè tria nos mouet 281
Opera quintuplicia 169
Originale peccatum vbi 177
Originalis peccati varia nomina 180
Ordo quid, & quot ei requiruntur 427
Ordines sunt 5.428
Ordines omnes exercuit Christus 429
Ordinandi quales esse debeant ibid.
Os peccati 251
PAgina libri vitæ duæ 57
Pater in diuinis est. 8
Pater multipliciter dicitur ibid.
Pater, & Filius quo diligunt se Spiritus Sanctus 12
Paradisus terrestris 155
Particularia cognoscimus per vniuersalia, & econtra 126
Paßiones triplices 474
Paßio Christi nobis fructifera 263
Paßio Christi dolorosa 262
Paßio Christi septimum peccatum tollet 265
Paßio, & pro paßio differunt 261
Physionomia hominis 142

Phantasia quid 119
Phantasia multa in melancholicis, & infirmis 117
Peccatum pluribus obest 175
Peccati mort. & venial. discrimen 186
Planeta quid 76
Planetarum qualitas, & cursus 78
Per. præpositio, quid dicit 13.20
Peccatorum mortalium sufficientia 189
Pctã mor. 7. bestijs. & 7. infirmitatib. cõparata. 191
Peccata mortalia passione Christi curata ibid.
Peccatum habet plura nomina 165
Peccatum quid 163
Peccatum dicitur nihil 164
Peccacum à quo, & in quo 165
Peccatum multa mala efficit 169
Peccatum peccato nascitur 171
Personæ diuinæ sunt æquales 22
Persona quid, & vnde dicta 24
Peccatum mortale sine veniali dimittitur, non autem econtra 415
Perfectio multiplex 285.286.431
Peccatum in Spir. S. quomodo irremissib. 219
Peccati in S.S. sex spes 220
Pietas donum in tribus consistit 343
Philosophia moralis triplex 307
Pluralitas duplex 50
Pluuia quid 82
Plenitudo gratiæ quintuplex 22.34
Potentia animæ motiua 130
Pœnitentia qualis debet esse 403
Pœnitentia effectus 405
Pœnitentia tres partes 406
Pœnarum octo genera 462
Pœnitentia quid, & quotuplex 400
Pœnitentia quandiu durabilis 401
Primum principium solùm vnum est 5

Prædestinatio quid, & eius causa 56
Prædestinatio, iustificatio, & magnificatio quomodo differunt ibidem
Prædestinatio quomodo orationibus iuuatur 58
Præsciti, an poßint demereri 60
Principia rerum sunt à Deo immediatè 69
Pruina quid 82
Primus motus quid 180
Primi motus sunt pec. venial. 182
Proprius sacerdos quis 414
Præcepta decalogi quomodo decem 353
Prædicare, an poßit existens in pec. 364
Proximus quomodo diligendus 325
Prudentia quid, & quotuplex 330
Prudentiæ partes ibid.
Prudentiæ officium 331
Propaßio, & paßio differunt 261
Punimur hic varijs de causis 46
Purgatorium est 434
Purgatorij minima pœna maior maxima mũdi. 436
Purgat. pœna cur acerbißima 437
Purgat. ignis, an corporeum ibid.
Purgat. ignis quomodo agit ibid.
Purgatorium duplex 438
RAtio causalis, & seminalis quid 253
Ratio naturalis quid 54
Ratio quid, & eius partes 129
Reprobatio quid, & quot complectitur 59
Recidiuant multa mala 102
Restauratio ruinæ angelicæ 102
Relatiuorum proprium quid 23
Resurgent boni, & mali, sed diuersè 450
Resurrectionis causa 452
Resurrectio Christi vera 272
Resurrexit Christus quare 273
Ros quid 82

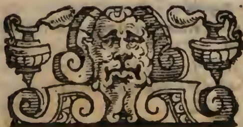
Sacra-

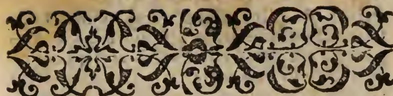
Sacramentum quid 367
Sacramenta à Christo instituta, & quare 368
Sacramentorum effectus 370
Sacramenta quomodo septem 371
Sacramentorũ veteris, & nouæ legis differentia 376
Sanguinem Christus quinque vicibus fudit 263
Salutatio angelica est commendabilis 225
Sanctificatio triplex 227
Sanctus quid significat 18
Satisfactionis tres partes 416
Scientia donum quid efficit 345
Scientia Dei expletissima 54
Scientia Dei multa sortitur nomina 55
Scire possumus plura, sed non intelligere 127
Sedere ad dexteram Dei quid 273
Sensus spirituales qui 349
Sensus particulares quinque 111
Sensus communis origo omnium sensuum 113
Sensualitas quid 120
Simplicitas Dei 38
Signa beneplaciti 61
Synderesis quid 132
Singulare tribus modis 4
Sollicitudo triplex 365
Spiritus S. est 11
Spiritus sanctus dupliciter à patre procedit 12
Spiritus sanctus quomodo mittitur 15
Spiritus sanctus amor patris, & filij ibidem
Spiritus S. quomodo charitas, & donum 13
Spiritus sanctus diuersis formis datus 16
Spiritus sanctus quomodo datur 14
Spiritus sanctus datur nobis, quomodo se habet 15
Spiritus sanctus varie nominatur 18
Spiritus S. quomodo tempore missus Apostolis ibid.
Spes duplex 313
Stellarum natura 76

Status primi hominis qualis. 248
Supra naturam, præter naturam, & contra naturam quæ 51
Superbia initium omnis peccati quomodo 192
Superbia à vanagloria quomodo differt 193
Superbiæ species, & gradus ibidem
Superbia causa multorum malorum 194
Suffragia quo quibus, & quãdo valẽt defunctis 438
THeologia duplex 47
Thesaurizare an liceat 204
Tentatio multiplex 159. 160
Tentationum remedia 161
Terremotus quid 83
Tempus quid ibidem
Temperantia quid 331
Temperantia digna virtus 332
Timor quid & eius species 339
Tonitruum quid 83
Tonsura clericorum cur in modum coronæ 427
Turbo quid 83
Tuba in iudicio quid 451
Trinit. diuina tripliciter innotescit 20
Trinitas triplex 22
Tria sunt symbola 312
VAnagloria septem filiæ 193
Vanagloria quando mort. & quando ven. 211
Vermis damnatorum quis 451
Veniale peccatum quid 184
Venialis actus quadrupliciter fit mortalis 185
Venialis peccati effectus 187
Ventus quid, & qui principales 83
Verbum triplex 98
Verbum filij Dei cur dicitur 10
Viuere sine ven. peccatum an poßit homo 186
Vis motiua sensibilis 119
Virtus naturalis, & animalis 120

Virtutum theolog. & card. discrimen 304
Virtutes Cardinales cur sic dictæ 318
Virtutes vnde dictæ 286
Virtus sunt connexæ 290
Vitia non sunt connexa 291
Vitam æternam decondigno meremur 444
Voluntas Dei duplex 61
Voluntati bonorum etiam Deus subditur 132
Voluntas cur non potest cogi à bono 132
Voluntates duæ in Christo. 259

Finis totius Operis.

COMPENDII THEOLOGICÆ VERITATIS,

LIBER PRIMVS.

De Natura Deitatis.

Quòd Deus est. Cap. 1.

EVM esse, multis modis ostẽditur. Hoc enim fides recta testatur, sacra scriptura loquitur; comparatio rerum ad ipsum facta, idem indicat: sancti prædicãt: creaturæ clamãt: ratio naturalis dictat. Primò igitur deum esse fides testatur: quia fides Catholica credit deum, credit in deum, & credit deo. Credere quidem deum, est credere ipsum esse. Credere in deũ, est credendo, deum amare: & amando, in eum ire: ac mẽbris eius incorporari. Credere autẽ deo, est credere verbis eius. Primum, & tertiũ bonorũ, & malorũ est: sed secũdùm bonorũ tantùm; quia credere deũ, & credere deo bonis, & malis est commune; sed credere in deũ, bonorum specialiter est. Deus itaq; solus habet esse perfectũ. Illud enim perfectum

Fidei Catholicæ, quid credit.

Credere ...

Esse Dei perfectũ.

fectum est, cuius nihil est extra ipsum: Vnde
Esse nostrum im perfectū. quia esse nostrum habet aliquid extra se, imperfectū est. Deest enim nobis aliquid, quod de nostro esse iam præteriit, vel quod futurum est. Diuinum autem esse cū simul sit, perfectissimū est. Secūdò deum esse scriptura loquitur.
Psal. 89. Exod. 3. Psal. Ab æterno, & vsq; in seculū tu es. Exo. 3. Qui est, misit me. Ioānes Damascenus. Videtur omnib. principalius eorum; quæ de deo dicuntur: nominib. esse, [qui est.] Tertiò dēū esse,
Res quę sunt sine deo esse desiderēt. rerū cōparatio, ad ipsum facta, indicat. Tā verū enim esse deus habet, quod nostrū esse, suo comparatū; nihil est: imò deus suo pñtiali esse dat omnib. reb. esse: ita quod si se rebus sub-
Hebr. 1. traheret, sicut de nihilo facta sunt, sic in nihilū defluerēt vniuersa. Greg. Omnia humana, quæ iusta, quæ pulchra sunt: dei iustitiæ, & pulchritudini cōparata, nec iusta, nec pulchra sunt, nec omnino sunt. Quartò sancti prædicant. Anselmus in Prosol. Credimus te, (domine) esse aliquid, quo nihil maius cogitari possit. Dionys. Esse omnium est supersubstantialis diuinitas: sed hoc intelligitur cāliter, non formaliter. Pręterea sicut dicit Anselmus, illud maximè habet esse, quod maximè distat à non esse: quod .s. nō habet non esse post esse, nec esse post non esse, nec potest cogitari non esse Quintò deum esse creaturę clamant. Omnia nāq; suo mō dicūt, Quoniam ipse fecit nos, & nō ipsi nos: Ip-
Naturę vox Deus. se enim deus est vox naturę: qa omnia pulchra testant ipsum pulcherrimū, dulcia dulcissimū, sublimia altissimū, pura purissimū, fortia fortis-
Sap. 7. simū, & sic de aliis: Quia sicut in patria de' est speculū, in quo relucent creaturæ: sic in via ecōuerso creaturæ sunt speculū, quo creator videt.
1. Cor. 13 Vnde Apostolus, Videmus nūc per speculū, &

in ęnigmate. Idē, inuisibilia dei per ea, quę facta sunt: intel. conspic. Sextò deū esse rō naturalis dictat, quæ per effectū in cognitionē causę peruenit. Omne nāq; causatū īdiget alio, vt sit; & illud iterū alio, vt sit; ita erit in infinitū ꝓcedere, vel erit ibi circulus, vel peruenietur ad aliquod quod sit causa omnium. Circulus autem non est in reb. singulis: quoniā oporteret aliquid esse prius, & posterius seipso: nec erit processus in infinitū: quia vniuersitas causatorū tota causata est, siue sit finita, siue īfinita: ergo indiget alio, vt sit, qđ erit extra vniuersitatē causa totum: & hoc deus est, à quo fluunt omnia. Rom. 1. Esse creatam quid indigeat. Circulus. A Deo fluunt omnia bona.

Quòd vnus deus est. *Cap.* II.

VNum deum esse, ostenditur authoritate. Vnde Deuter. 32. Videte, quòd ego sim solus, & non sit alius deus ꝑter me. Apostolus, Vnus deus, vna fides, vnū baptisma. Boetius, Si dici potest, vnissimus est. Id est semper in vno modo: nihil in se, nisi se habet. Hoc verè vnū est, in quo nullus est numerus nullū in eo aliud ꝑter id, ꝙ est. Idē ostendit & ratione: quia simplex forma diuinitatis, si non esset vna, & eadē numero, sed communicabilis pluribus; contrahentur aliquo addito ad esse singulare: ita cōponeretur alteri, nec esset simplicissima: ꝙ falsum est: q̃a in summo bono nulla potest fieri adiectio cùm sit omnino simplex. Notandum autē, quod [vnum] sumitur, prout est principiū numeri, & sic deo non cōuenit. Alio modo prout cōuertitur cū ente, & sic deo cōuenit potius quàm alicui creaturę: cùm vnum sit indiuisum in se, & diuisum ab aliis; excepto deo solo, nihil est, in quo non intelligatur aliqua diuisio, vel actualis, vel potentialis. Ephes. 4. Vnū sumitur multipliciter.

Cùm.n.vnitas vel numerus aliquis de deo dr̃, nihil ponit. *vt quidam dicunt*, sed tantum priuat. vnde cum dicitur. Deus vnus est, intelligitur.ꝙ non sint plures: Aliquid aũt non est vnum tribus modis, scilicet vel pluralitate, scd̃m species diuersas, sicut angeli, & stellę, qui sunt vnum gñe, sed differunt specie: Vel mutabilitate, secundùm quòd vnus homo plures dicitur, qui modò sanus est, modò æger, modò diues, modò pauper. Vel propagatione, secundùm eãdem speciem, prout vnus homo plures est in filijs, qui propagantur ab ipso. Sed nihil prædictorum in Deo est. De primo.n.contrariũ habemus in symbolo Athanasij: Hæc est fides catholica, vt vnum Deũ in trinitate, & trinitatẽ in vnitate veneremur. De secundo Psal. Ipsi peribunt, tu autem permanes. Bern. Non ex tempore alterationem habet Deus, non ex substantia alteritatẽ. Leo Pap. Simplicis diuinitatis naturæ nihil addi, aut minui potest. De Tertio, Psal. Non erit in te Deus recens Recẽs, idest, recenter formatum, vel natum. Diuinitatem tria genera hominum multiplicant, scilicet Idolatrę, Psal. 95. Omnes dij gentiũ dęmonia. Necromantici, qui attribuunt virtutẽ characteribus, & huiusmodi stultitijs. Carnales homines, vt gulosi colentes ventrem. Apostolus, Quorum deus venter est. Et auari, qui super omnia pecuniam amant. Apostolus, Auaritia, quæ Idolorum est seruitus. Est itaq; in deo vera vnitas propter simplicitatẽ, immutabilitatem & singularitatem, & propter vnitatis creatæ similitudinem: quia sicut vnitas à nullo descendit, & omnis pluralitas ab ea defluit; sic Deus à nullo, & omnia ab ipso. Item sicut vnitas de se gignit vnitatem, ita Deus pater

de

[Margin notes: Vnũ singulare tribus modis. — Illa quæ sunt vnũ genere, differunt specie & nũo. — Psal. 101 — Alteritas ĩ Deo nõ est. — Psal 80. — Recens. — Diuinitas. — Psal. 95. — Philip. 8. — Ephes 5. — In Deo vera vnitas. — Vnitas à se, pluralitas verò]

de se gignit alterum se, vt dicit Augustinus, id est, alterum similem sibi, vel alterum à se: scilicet filium. Hoc nomen deus tripliciter accipitur. s. naturaliter adoptiuè, & nuncupatiuè. Primò modo soli deo conuenit. Secundo modo conuenit bonis hominibus, qui diuinæ bonitatis participes sunt per gratiam prouidētię; vel doctrinam, & potestatem prælationis, & potestatem miraculorum. Psal. 81. Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Tertio modo Dij dicuntur Idola; sed solo nomine, quia res nominis, scilicet Diuinitas illis non cōuenit. Primo modo nō habet plurale hoc nomen (Deus) per se, cùm sit vnus solus verus Deus, nec diuinitas recipiat distinctionem. sed secundo, & tertio modo plurale habet.

ab vnitate descendit.

Deus quō accipit.

Participatio cum Deo.

Ioan. 10.

Exod. 6.

Quòd vnum solum principium est. *Cap.* 3.

SIcut vnus solus Deus est, sic vnum solum principium est: quod ostenditur multiplici ratione. Primò sic, quoniā si duo principia sunt, vnum scilicet summè bonum, & aliud summè malum: aut communicant in existentia per se (vt Sortes & Plato, si simul sunt, in esse cōicant) aut non. Si non, ergo alterum illorum erit ens per aliud; & ita nō erunt duo principia. Si sic, cum existere sit per se bonum, malū autem plus esset malum, si non haberet illud bonū, ergo non est summè malum: quia si esse per se haberet, hoc ipsum esse, quod est bonum, summè malū esse, non sineret. Præterea in creaturis quatuor inueniuntur, s. multitudo, ordo, impfectio, & cōnexio, ſm quodlibet istoꝝ ꝓbatur, vnū tm̄ esse principiū. Omnis multitudo ſm Diony. ab vnitate trahit originē: Ergo necesse est, oīs multitudinis vnū esse principiū. Itē

Vnicum principiū.

Duo principia esse nō possūt.

Ordo ad

Ordo qd habeat. omnis ordo cũ habeat prius & posterius; oportet ꝙ vnũ habeat principium. Item secundũ Boetium, Omne imperfectũ ab aliquo simpliciter perfecto trahit originẽ, & hoc est Deus nr̃. Cõnexio. Item omnis connexio diuersorum, causam habet suę connexionis, & conseruationis aliquid vnũ: & hoc est Deus. Item si esset vnũ summè malũ à quo omnia mala essent, sequeretur, ꝙ ẜm corpus Christ⁹ esset ab illo malo principio, cum in eo fuerit malum pœnę. quod absurdũ est dicere. Ex prædictis patet, ꝙ Deus est summũ primum, & vnum solum principium, tam ratione dignitatis, tam ratione antecessionis, quàm ratione causalitatis.

Summũ non est, aliud nisi bonũ, qd Deus est.

Quod pater est. Cap. 4.

Deus cõmunicabilis, & qũo.

AEternum patrẽ esse, per hoc ostendit; ꝙ cum deus sit potentissimus, sapientissimus, & optimus: potest, scit, & vult se summe cõicare: hoc autem est, alteri maiestatis suæ penitudinẽ dare: ergo deus pater ab æterno filiũ sibi æqualẽ, genuit: cui diuinitatis suæ essentiã cõicauit. Dicit enim dñs in Isaia: Si ego, q generationẽ alijs tribuo, ipse sterilis ero? quasi dicat, non. Pater multipliciter sumitur. Dicitur eñ pater ęterna gñatione. Isa. 3. Gñationem eius quis enarrabit? Prædestinatione. Ephe. 1. Gratia vobis, & pax à deo patre, q prædestinauit vos in adoptionẽ filiorũ. Creatione. De tero. Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit, fecit, & creauit te? Fecit, inquam, secũdùm corpus, creauit ẜm animam, possedit secũdũ vtrunq;. Redẽptione. Isa. 63. Tu dñe pater noster, & redemptor noster, à sæculo nomen tuũ. Sacramentali regeneratione. 1. Petri. 1. Benedictus deus, & pater dñi nostri Iesu Chr̃i,

Coloss. 2
Isa 66.
Pr̃ multipliciter.
Isa. 53.
Aeterna gñone.
Prædestinatione.
Creatiõe.
Deut. 32
Redẽptione.
Sacremẽtali regenatiõe.

qui regenerauit nos. Fidei instructione. Ioã. 1. Dedit ei potestatem filios dei fieri his, qui credunt in noĩe eius, Gratiæ adoptione. Rom. 8. Accepistis spiritũ adoptionis filiorũ, in quo clamamus, abba pater. Gloriȩ collatione. Galat. 4. Itaq; iam non est seruus, sed filius: quòd si fi. & hæ. per deũ. i. per opera dei. opera. n. nostra magis sunt per deũ vitæ ȩternȩ meritoria, quàm per nos. Primo modo sumitur pater personaliter: & iste modus soli patri conuenit. Quarto modo, s. redemptione, non solùm effectiuè, sed ẽt per ministerij exhibitionẽ, sumitur etiã personaliter: & iste modus soli filio conuenit, secundùm ꝙ modus redemptionis fuit per mortem filij. Omnes aũt alij modi tribus personis simul conueniunt: quia indiuisa sunt opera trinitatis: nisi forte aliquis illorũ modorũ conueniat alicui personæ per appropriationẽ. Circa generationẽ nota quatuor ꝓpositiones, in quibus videri poterit: vtrũ essentia diuina generet, vel generetur: Prima est, Essentia generat essentiam: Secunda est, Essentia generat personam: Tertia est, Persona generat essentiam. Quarta est, Persona generat personam. Harum propositionum tres primæ falsæ sunt, quarta autem vera est. Est enim regula in Theologia, quòd essentia diuina non generat, nec generatur: dicendum tamen quòd pater virtute essentiæ existentis in se, generat: & quòd filio per generationem communicatur essentia, sicut & Spiritui sancto per processionem.

Fidei instructiõe. Gr͞a adoptione. Gl͞ia collatione. Proprietas. Apropriatio. G͞natio. Essentia diuina. Regul. Theologica.

Quòd filius est. Cap. 5.

Relationes in diuinis, quæ.

Quũm sint correlatiua pater & filius, per easdem rationes ostenditur filium esse,

per quas & ostensum est patrem esse. Præterea inter omnes emanationes perfectissima est generatio, qua genitus assimilatur suo genitori, quod emanationes aliæ non faciunt. Cum igitur copiosissimo fonti bonitatis competat emanatio perfectissima: cõstat, qđ persona, qui pater est, qui est fons totius bonitatis, generat filium sibi æqualem, cui communicat suæ plenitudinem maiestatis. Aliquis est filius Dei per gratiã vnionis, vt Christus homo. Aliquis per veritatem natiuitatis, vt Christus inquantũ Deus. Aliquis per adoptionem, vt sancti. Aliquis per creationem, vt quęuis creatura. De filio Dei dicit Athanasius in altercatione contra Arrium, quod ipse dicitur sensus, quo omnia cogitãtur: sapientia, qua cogitata disponuntur: virtus, qua disposita proficiuntur: verbum, quo perfecta nunciantur: lumen, quo nunciata clarescunt. Filius ergo Dei dr̄ sapientia patris, nõ ꝙ pater sit sapiens sapientia genita: sed quia filium genuit, cui appropriatur sapientia. Vnde pater dicitur omnia fecisse in sapientia, id est cum sapientia, quæ est filius: quoniã indiuisa sunt opera trinitatis ad extra. Vnde hæc præpositio, in, notat sub authoritatẽ ĩ filio, qui hoc ipsum habet à patre, ꝙ rex creat. Gñaliter enim verũ est, ꝙ quicquid habet persona, vel operatur; hoc habet ab eo, à quo est. Qualiter aũt filius sit de patre, notat: ꝙ hęc præpositio, de, qñq; notat causam efficientem, vt cùm dicit, Christus cõceptus est de Spiritu sancto. Quandoq; causam materialem, vt cum dicitur, Christus natus est de Maria Virgine. Quandoq; idẽtitate essentiæ, vt cùm dicitur, filius natus de patre. Quãdoque transubstantiationẽ, vt cùm dicitur, corpus Christi fieri de pane. Quandoq; ordinem,

Emanationes. Filius dicitur multipliciter. Matth. 3. & 17. Luc. 2. Galat. 4. Sapien. 9. Luc. 1. Heb. 1. Luc. 1. Ioan. 1. Sapientia patris. Sap. 8. Psal. 2. & 109. Psal. 103. De In. Ioan. 8. De.

ſecũdùm quod creatura dicitur fieri de nihilo.

Filius eſt imago patris. Cap. 6.

IMago triplex eſt, ſcilicet æqualitatis, imitationis, & repreſentationis, Primò modo filius eſt imago patris. Secundò mõ homo factus eſt ad imaginẽ Dei. Tertio modo mundus dr̃ ſpeculũ creatoris. Nota ꝙ imago relatiuè dicitur ad illud, cuius ſimilitudinem gerit, & ad quod imitandum, facta eſt. Hoc autẽ contingit dupliciter: aut quantùm ad ſpeciẽ, & ſignũ ſpeciei: & ſic imago hominis eſt in filio ſuo, q ipſum in humana ſpecie, & figura imitať, & hæc eſt perfecta imago. Aut quantùm ad ſignũ tm̃, & non ad veritatẽ ſpeciei, ſicut imago hominis eſt ſtatua lapidea, & hæc eſt imperfecta imago. Primo modo filius eſt imago patris, ſicut in natura cõicans. Secundo modo imago dei eſt in homine, licet minùs perfectè. Tertio modo mũdus dicitur eſſe ſpeculũ creatoris. Eſt igitur imago, nõ ad imaginẽ, ſicut filius. Nã hæc ꝓpoſitio, ad, dicit diſtantiã inter imaginatũ & imaginãtẽ, hoc autẽ non cadit in filiũ: vnde bene diciť imago patris, ſed nõ ad imaginẽ. Et eſt imago ad imaginẽ, ſicut homo, & angelus. Et eſt aliquid nõ imago, ſed ad imaginẽ, vt mũdus hic, qui propriè nõ dr̃ imago, ſed veſtigiũ creatoris: quia licet trinitatẽ repreſentet; nõ tamẽ imitať; nec eſt capax eius, ſicut homo. Eſt tamẽ mũdus ad imaginem dei factus: quia deus aliud exẽplar nõ habuit, ad cui' ſimilitudinẽ ccreaturas facere, niſi ſemetipſum. Eſt imago genita, vt filius: & eſt imago creata, vt homo, & angelus; & eſt imago facta, vt ſtatua Herculis, quæ ipſum repreſentat. Ex his patet, quod eſſe imag nẽ, conuenit creatori, & creaturæ. Creatori quidẽ, quia

Imago triplex.
Geneſ. 1
Imago relatiuè dicitur.

Imago hominis quõ in filio ſuo

Sapien. 7
Coloſſ. 1
Galat. 1

Statua.

Coloss. 1. quia filio, qui est imago patris. Creaturæ verò conuenit tam corporali, quàm spirituali, q̃ etiã
Rom. 1. compositæ. Propriè tñ loquendo dicitur, q̃ creatura corporalis est creatoris vestigium. Vnde Apost. Inuisibilia Dei per ea, quę facta sunt, &c.
Per. Ibi hæc prępósito, per, non dicit medium dispo nens, inquantum creatura consideratur in se: sed excitans inquantum est similitudo creatoris: quia non disponit ad cognitionem creatoris; imò per talem modum potius impediret cognitionem, cum inter creatorem, & creaturã maior sit dissimilitudo, quã similitudo. Creaturam verò spiritualis dicitur creatoris similitudo.

Inter creatorem & creaturã dissimilitudo.

Ezec. 18. Ezech. Tu signaculum similitudinis, &c. & hoc ideo quia in angelo propter naturę simplicitatem expressior est similitudo ad Deũ, quàm in homine. Creatura verò cõposita. i. homo, dr̃ imago Dei. Gen. 1. Faciamus hominẽ ad imaginem & similitud. &c. & hoc ideo, quia in homine inueniuntur plures Trinitates, q̃ in angelo: vñ quò ad hoc potius dr̃ imago Trinitatis.

In angelo expressior similitudo.

Hõ imago Trinitatis.

Filij Dei excellentia.

Filius Dei possidet triplicem excellentiam, sicut innuit Apost ad Hebr. 1. Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansq; omnia verbo virtutis suę. Primam, s. respectu patris, à quo producitur, & sic est splendor gloriæ paternæ. Est enim (vt ait Dio.) fontalis radius, in se manifestans gloriam paternam. Secundã respectu Spiritus sancti, quam producit ex se: & sic est figura, id est similitudo substantiæ patris. Est enim alia persona ab ipso, sicut à patre: qđ non accepit Spiritus sanctus à patre, sicut filius. Tertiam respectu creaturarum, quæ per eum producuntur, & sic est portans omnia verbo virtutis suæ. Propter primum dicitur Verbum filius patris: qm̃ perfectè loquitur bonitatem, &

Figura patris filius quo.

Per filiũ creatura producuntur. Hebr. 1.

sum-

summam patris liberalitatem: qui nihil habe re voluit, quod filio suo non cōicaret. Istud est Verbum æternaliter genitum, tēporaliter pro missum, à prophetis, & apostolis prẹiudicatum, ab angelo incarnatione nunciatum. Propter secundum dicitur filius, imago patris. Quamuis enim tres personæ sint æquales in æternitate, & maiestate, ac potestate: tñ filius dr̄ potius imago patris, q̄ Spiritus sanctus: quia non solùm habet conuenientiam intus cum patre in essentię identitate, sicut & Spiritus sanctus: sed habet etiam conuenientiam extra cum patre: ex eo, ꝙ sicut à patre procedit filius, sic & à filio Spiritus sanctus; sed à spiritu sancto nullus. Nam ꝭm rationem intelligendi, respectus huiusmodi relationum sunt extrinsecus existentes, quia potius ab aliquo sunt, q̄ in aliquo. Intelligentiam enim relationum ad hoc, ad quod refertur, aliquid respicit: vnde si patrē non habeo, filius nō sum, & econuerso. Propter tertium dicitur filius virtus patris; ad Corinth. 1. Nos autē prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiā. Inuenitur etiam imago Trinitatis in nobis, videlicet in memoria, intelligentia, & voluntate: vel in mente notitia, & amore: in quibus ꝑ ordinē pr̄i, & filio, & spiritui sancto assimilamur.

Verbum æternum. Tres personæ æquales. Relatio. Relationū intelligentia. Filius Dei virtus patris. 1. Cor. 1. Trinitatis imago.

Quòd Spiritus sanctus est. Cap. 7.

EManatio duplex est in diuinis. Vna ꝑ modū naturę. & hæc est generatio, ꝭm quàm filius est à patre. Alia est per modum voluntatis, & hęc est processio appropriata, propriè verò dr̄ spiratio secundū quàm spiritus sanctus est à patre & filio. Idcirco autem hæc emanatio per modum volūtatis esse dicitur, quia Spiritus sanctus amor est. Amor aūt ꝭm voluntatem est.

Emanatio duplex. Spiritus sanctus à patre.

oan. 16. oan. 15. Procedit autem Spiritus sanctus à patre mediatè, & immediatè. Mediatè, quia filius ipsum spirat, qui hoc habet à patre: immediatè verò, quia ipsa pater ipsum spirat.

Spiritus sanctus amor patris, & filij est. Caput 8.

mor dei piritus sanct. SPiritus sanctus amor Dei est: & hoc tripliciter, videlicet essentialiter, personaliter, & exemplariter. Essentialiter spiritus sanctus dr amor, inquantũ ipse cum patre, & filio vnus Deus est. Ipsi enim tres inquantũ vnum sunt in essentia, diligunt se amore essentiali, qui appropriat spiritui sancto. Personaliter verò dr spiritus sanctus amor, inquantũ ipse est nexus pris, & filij. Pater enim, & filius diligunt se amore ab eis procedente, qui non est pater, nec filius, sed spiritus sanctus. De hoc nexu dicit Augustinus, est ineffabilis quidam cõplexus in illa Trinitate, non genitus, sed genitoris, genitiq; suauitas, ingẽti largitate perfundens oẽs creaturas pro captu earũ. Exemplariter quoq; dr spiritus sanctus amor; qm amoris gratuiti, qui est in nobis: spiritus sanctus non solũ causa est efficiens, sed etiam exemplar, atq; finis. Amor enim, qui est in nobis; est à spiritu sancto efficiẽter: & hoc inquantũ ipse spiritus sanctus est Deus. Exemplariter aũt est in nobis, inquantum ipse spiritus sanctus est procedens per modum amoris à patre & filio. Sed finaliter est in nobis nr amor, inquantum spiritus sanctus, à quo amor noster est, habet rationem primi boni, in quod tendit amor nr. Notandum ꝙ amor, qui est spiritus sanctus, ex modo procedendi est nexus, scilicet Trinitatis, sed pp ipsam processionem est distinctus à patre & filio; pp naturæ verò diuinæ perfectio-

Pater & filius se diligũt Spiritu sancto, qui est nexus patris & filij. Amor procedens à patre, & filio.

...nalis. ...ũs sanctus qd.

fectionem est persona,& suppositum,pp diuinã verò simplicitatem est ipse Deus,& summè bonis. Igitur spiritus sanctus est amor,quo pater, & filius se diligunt. Cùm autem dicitur:pater & filius diligunt se spiritu sancto,dupliciter exponi põt. Primò sic,diligunt se spiritu sancto,id est amore,qui est spiritus sanctus; & secundùm hoc propositio est vera. Secundò sic diligunt se spiritu sancto,id est per spiritum sanctũ, vel per amorem, qui est spiritus sanctus: & sic non est concedenda: esset enim intellectus, ꝙ spiritus sanctus esset principium in Trinitate, quod falsum est;quia à patre,filioque procedit: quia non est ibi aliquid, respectu cuius hæc dictio, per,dicat principium. Est enim regula, ꝙ hæc dictio,per, semper dicit rationẽ principij respectu alicuius, positi in locutione: sicut quando dicitur, Pater operatur creaturas per filium. ibi enim notatur ratio principij in filio respectu operis. Similiter hæc conceditur, Filius operatur per patrem:nam ibi ratio principij in patre est, & hoc duplici respectu, scilicet respectu filij, & respectu operis.

Dictio p[...]

Spiritus sanctus charitas, & donum sanctorum est. Caput 9.

Spiritus sãctus charitas.

CVm inueniatur sæpe in scripturis, ꝙ spiritus sanctus charitas,& donum dicitur, diligenter notandũ est:qualiter hoc debeat intelligi,& verum spiritus sanctus sit charitas,qua nos Deum,& proximũ diligamus. Vnde notandum est, ꝙ amor, siue charitas tribus modis sumitur. Vno modo effectiuè,& sic absque dubio verum est, ꝙ Spiritus sanctus est amor, quo diligimus Deum, quia spiritus sanctus operatur in nobis habitum, & motum charitatis.

Alio

Alio modo ſumitur exemplariter,ſic etiam Spiritus ſanctus eſt charitas,qua diligimus Deũ,& proximum. Charitas em̃, quæ eſt Spiritus ſanctus,eſt exẽplar noſtræ charitatis. Tertio modo ſumitur charitas formaliter per modum inhærentię,& ſic charitas dicitur virtutis habitus in anima,quo diligimus Deum,& proximum. Et ſecundum hunc modum Spiritus ſanctus non dicitur charitas : nec contrariatur dictũ Augu. quòd eadem eſt charitas,qua nos diligit Deus, & nos ipſum ; quia licet verum ſit,tamẽ aliter eſt,& aliter. nam Deus, diligit nos ea formaliter,nos verò ipſum diligimus efficienter,& exẽplariter , non formaliter : nam omne eſſe , & agere eſt à forma inhærente agenti , quæ eſt principium agendi , & forma , ſicut caliditas igni. Sciendum eſt tamen , quod Spiritus ſanctus datur,cum datur eius donum:quia ſpiritus ſanctus eſt amor,& primum donum: poſterius autem non datur ſine priori . Pręterea corpus myſticum eſt vnum per amorem. Cum ergo nihil creatum ſit vnum in diuerſis particularibus , oportet quòd membra corporis myſtici vniantur vno amore increato , qui eſt Spiritus ſanctus. Præterea quia ſecundum Auguſtinus totum malum hominis eſt,vti fruendis, & frui vtendis: conſtat quòd totum oppoſitum eſt donum eius, ſcilicet frui fruendis, & vti vtendis. Sed ad fruendũ eo,quo fruendũ eſt ; requiritur pręſentia fruibilis,& etiã diſpoſitio debita fruẽtis: vnde requiritur pręſentia Spũs ſancti,& eius donum, ſcilicet amor,quo inhęreatur ei: Verũtamen cum datur nobis Spiritus ſanctus , non incipit eſſe in loco nouo,ſed nouo modo, p ꝓductionem noui effectus, & noui reſpectus ; ex quo creatura ſe aliter habet ad ſpiritum ſanctũ, quàm

mor, ſi- e chari. as quali- er ſumi- ur.

n libr de Tri.ca 6. Diligit os Deus.

Corpus yſticum num per norem.

otũ malum homi is , in quo onſiſtit . ppoſitũ il fruen- am quid quirat .

quàm prius, propter qđ & ipse dicitur aliter esse in creatura, q̃ prius: quia est in ipsa, vt in cognoscente, & amante ipsum: quod non fuit prius. Ex iam dictis patet, ꝙ in iustificatione duplex charitas nobis datur, scilicet creata, & increata: illa, qua diligimus, & illa, qua diligimur. Vel datur nobis charitas creata, qua diligimus formaliter, & increata, qua diligimur effectiuè, quia nostrum diligere ipse creat. Ex his colligitur, ꝙ licet Deus sit in omnibus per essentiam, præsentiam, & potentiam; non tamen habetur ab omnibus hominibus per gratiam. Missio autem spiritus sancti duplex est sicut & filij. Vna visibibilis, sicut apparuit super Christum in columba, & super apostolos in linguis igneis. Alia inuisibilis qua mittitur in mentē, ad sanctificādam creaturā: & ista missio fit ad inhabitationē creaturæ rationalis: sed prior fit ad inhabitationem, demonstrandam aliis. Eodem modo missio filij duplex est, vna. s. visibilis, vt incarnatio: & alia inuisibilis, vt est interna mentis illuminatio. Notandum ꝙ missio filij, & spiritus sancti inseparabilia sunt: sed dicitur filij, qn̄ mens per gratiam illuminatur ad Deum cognoscendum; sed dicitur spiritus sancti, quando affectus acenditur ad Deū amandū. Sciendū est, ꝙ solius patris est mittere, & non mitti: Cū enim pater à nullo procedat, nusquā mitti dicitur: qā verò filius & producit, & producitur, ideò mittit, & mittitur. Spiritus verò sanctus, quia producitur æternaliter, sed non producit, nisi ex tēpore, ideo ipsius est proprium mitti, & nō mittere; nisi respectu creaturæ; vt ad conuersionē populi dicuntur apostoli missi à Spiritu sancto. Nisi fortem dicatur mittere hominem assumptum. Sed & spiritus sanctus mittere dicitur,

Chraritas duplex nobis datur in iustificatione.

Missio spiritus sācti. Mat. h. 3. Actu. 2.

Missio inseparabilis.

Filius & Spū sanctus mittuntur.

Mittere. Proprietas filij.

Spū sanctus mittit, & mittitur.

inquantum cum patre,& filio idē est in essentia trinitatis, non in quantū persona. Sic etiā filius mittit seipsum. vnde Augustinus in lib. de trinitate. Intelligamus illā incarnationē, & ex Virgine natiuitatē, & in qua intelligitur filius missus, vna, eademq; operatione patris, & filij inseparabiliter esse factā, non separato etiā spiritu sancto. Ex his patet, quod hę sunt impropriç, & exponendæ, Spiritus sanctus mittit se, & mittit filiū: & filius mittit seipsum: nisi intelligatur, inquantū est de Virgine natus: qua filius Deus mittit se hominem: & secundum hoc vera est. Hæc autē est ratio, qui mitterere dicit autoritatē ratione productionis æternæ. Quibus
Modus. modis datus sit spūs sanct⁹ ī signo visibili. Sciē-
Actor. 2. dū ꝙ in igne apparuit spiritus sanctus, vt calefaceret frigidos. Et in linguis, vt doceret ignaros. Et in sono, vt terreret rebelles. Apparuit etiā in aliis trib⁹ signis, s. in nube ipsi Moysi, vt
Exo. 13. ductor eius in columna nubis esset, sicut leg. Isa. 61. & 63. Itē in columba super Christum
Matt. 3. baptizatū, ad ōndendā grę plenitudinē, q̄ in ipso erat. Itē in flatu post resurrectionē, ad signifi-
Ioan. 20. candā viuificationē affectus; quia flatus ab interiori procedi. Datus est igit spūs sanctus bis
Ioan. 20. post resurrectionē, s. in terra, pp dilectionē pro
Act. 2. ximi, & de cœlo, propter dilectionem Dei. Vel datus est in terra, ad relaxanda peccata aliorū. Io. 20. Insufflauit in eos, & dixit, Accipite spm̄ sanctū, quorū remis. &c. Dat⁹ est de cœlo ī Pētecoste ad robur, & ad operationē miraculorū.
Psal. 32. de his duob. Psal. 32. Verbo domini cœli firmati sunt, quò ad primum: & spiritu oris eius omnis virtus eorum, quò ad secundum. Tertia fuit collatio spiritus sancti apostolis facta ante passionem, quando fuerunt baptizati; Eorum

Apostolis fuerunt baptizati & quō.

rum

rum enim baptiſmus innuitur ibi, Qui lotus eſt, non indiget,niſi vt pedes lauet. In ſignum prædictorum ter inũgitur homo, ad ſignificandã hanc triplicẽ ſpiritus ſancti miſſionem, ſ. in baptiſmo. in cõfirmatione,& ĩ morte. Quadruplicem effectum conſecuti ſunt apoſtoli ex præſentia ſpiritus ſancti. Primò eloquentiã in linguis. Secundò audaciam in tormentis. Tertiò efficaciam in miraculis. Quartò protectionẽ à vitiis, quia poſt Pentecoſtem non peccauerunt mortaliter. Accipiunt & modò multi vtiliter ſpiritum ſanctum; peccatores quidem in igne ad purgãdum. Matt. 5. Ipſe baptizabit vos in Spiritu ſancto,& igne. Item pœnitenites ad proficiendum. Pſal. Spiritus tuus bonus deducet me. Itẽ perfecti ad ſanctificandũ. ad Cor. Qui dedit nobis pignus ſpiritusſaucti. Itẽ beati ad fruendũ. Pſal. Renui cõſol anima mea &c. Item tribulari ad conſolandum. Ro. 8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore,&c. Itẽ ignorantes ad inſtruendũ. Ioan. 14. Paracletus autem Spiritus ſanctus. quem mittet pater, &c. Quo tempore datus ſit ſpiritus ſanctus, attẽdendũ eſt, quod in die quinquageſima: vt oſtendatꝰ auctor eſſe remiſſionis: nã annus iubileus ſeruiebat remiſſioni. Venit etiam in die dominica, vt eſſet dies renouationis, q fuit etiam creationis. Datus quoq; fuit tertia hora, qa dicitur primus homo hora tertia perdidiſſe gratiam; vnde cõueniens fuit, quod eadem hora apoſtolis mitteretur. Item alia ratione datus eſt hora tertia, ſcilicet vt oſtenderetur, quod etiam nobis hora tertia datur gratia dei. Sunt enim tres horæ morales, ſcilicet contritio, confeſſio, & ſatisfactio. De hoc nomine ſpiritus ſanctus, ſciẽdum eſt, quod poteſt eſſe cir-

Ioan. 13. Ter inungitur hõ. Effectus quadrup. ſpiritus ſancti. Actor. 2. Actor. 5. Mar. vlt. Spiritum ſanctum peccatores accipiunt. Pſal. 143 1. Cor. 5. Pſal. 76. Ioan. 14. Tempus, quo datus eſt ſpiritus ſanctus. Dies. Act. 2. Hora. Acto. 2. Nomẽ ſpiritus ſancti quo ſumitur.

cum locutio vnius proprij nominis, tunc conuenit tãtùm personę tertię in trinitate: vel possunt istæ dictiones sumi diuisim, & sic quęlibet trium personarum est spiritus sanctus. Spiritus sanctus multa habet nomina. Dicitur enim spiritus aspirãdo actiuè, eò quod spiret. Ioan. 3. Spiritus vbi vult spirat, & secundùm hunc modum, hoc nomen [spiritus] cõmune est omnibus tribus personis, sed spiritui sancto cõuenit per appropriationem. Alio modo dr̃ spiritus à spirando passiuè, eò quod spiretur: & hoc proprium est spiritui sancto, qui procedit per modũ spirationis: Nõ solùm autẽ dicitur spiritus, sed additur sanctus: quia Sanctus idẽ est, quod mundus, vel firmus, vel sine terra. Ista autẽ nõ conueniunt ei soli, quò ad se, sed etiã in cõparatione, quo ad nos, nam per gratiã spiritus sancti à peccatis mundamur, in bonis firmamur, à terrenis separamur. Sanctus ergo non solùm est in se, sed quia nos sanctos facit ex sanctitate, de qua dicit Dionysius. Sanctitas est ab omni immunditia libera, & perfecta, & omnino immaculata mũditia. Præterea spiritus sanctus vocatur nexus, vnitas, & amplexus; & hoc prout cõparatur ad patrem, & filium. Item dicitur donum altissimi: & hoc prout cõparatur ad nos: quia omne datũ optimũ, & omne donũ perfectũ de sursum est, &c. Itẽ dr̃ fons viuus: qa septẽplici riuo donorũ nobis fluit, Isai. 11. Spũs sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & spiritus timoris dñi. Itẽ dicitur ignis, quia affectum nobis accendit. Item dicitur charitas, non solùm quia est amor patris & filij, sed quia nos amantes facit. Itẽ dr̃ spiritualis vnctio, quia omnes tribulationes mũdanas suaues facit, & iucũdas

Marginal notes: Multis modis nominatur Spiritus sanctus. — Ioan. 3. — Sanctus quid. — Gratia spiritus sancti quid operetur i nobis. — Iacob. 1. — Ioan. 4. & 7. — Act. 2. — Rom. 5. — 1. Ioan. 2 — Luc. 11. — Ioan. 14.

secun-

secundum illud, In labore requies, in æstu tēperies &c. Item dicitur dexteræ dei digitus; quia sicut corporales res digito demonstrātur, ita per Spiritum sanctum ostenduntur res spirituales oculo spirituali. Itē dicitur paracletus, quia consolationes cęlestes mentibus instillat. Item magistrorum optimus, quia intellectum ad Dei cognitionem, & sui ipsius illuminat.

In trinitate personarum vnitas essentiæ est. Cap. 10.

IN vnitate naturę diuinę tres sunt personę: quarum prima est à nulla: secunda est per generationem à sola prima: tertia est per cōmunem spiratione à prima & secunda. Istud tn̄ sic est, ꝙ trinitas personatū non excludit ab essentia vnitatem, simplicitatem, immensitatē, æternitatem, & incōmutabilitatem. Huius ratio per hoc patet, quia qui crederet deum non posse se cōmunicare, negaret in eo potentiam. Qui verò crederet hoc eum posse, sed nescire, negaret in eo sapientiam. Qui crederet eū hoc posse, & scire: sed nolle ille, ille negaret in eo bonitatem. Cū igitur pater potuerit, sciuerit, & voluerit se summe cōmunicare, hoc fecit æternaliter, s. habendo dilectionē, & dilectū, hoc est filiū, & Spūm sanctum. Preterea omne bonum, est sui diffusium. (vt dicit Diony.) vnde cū pater sit fons bonitatis, emanatio erit ab ipso ꝑfectissima, quę est generatio. Erit etiam emanatio iocundissima, quæ est per modum benignitatis, & liberalitatis: hæc autem emanatio amor est, q est spiritus sanctus à p̄re, & filio procedēs. Et benè dicitur amor emanatio liberalitatis, quia amor primum donū est, quodam liberalitate procedit, cum sit donum intrinsecū in ipso dante,

I. Ioan. 5. Vnitas personarum i diuinis. Nota.

Ab æterno, Deus potuit, sciuit, & voluit se summè cōmunicare.

Liberalitas diuina.

dante, in quo ſcilicet amore omnia alia donantur. Hæc beata trinitas tribus modis nobis innoteſcit. Ipſa enim patet in ſcripturis, oſtenditur in figuris, relucet in creaturis. Primò inquã beata trinitas patet in ſcripturis. Vnde Leo Papa, Credimus ſanctam trinitatem, Patrẽ, & Filiũ, & Spiritũ ſanctũ, vnũ deũ omnipotentẽ, vnius ſubſtantiæ, vnius eſſentiæ, vnius ptãtis. Itẽ Iſaias audiuit Seraphin ter dicentia, Sãctus, Sanctus, Sanctus in laudẽ beatę trinitatis, ſub iungẽtia in ſingulari: Dñs ſabaoth, pp cõfeſſionẽ vnitatis eſſentiæ diuinę. Si ergo non eſſent tres perſonæ, non diceretur in Gen. Faciamus hominẽ ad ſimilitudinẽ noſtrã, ſed meã: & tũc ſi eſſent tres perſonæ, & non vna ſubſtantia non diceretur ad imaginem, ſed ad imagines noſtras. Ad id oſtendendum ponitur in Pſal. Ter deus, cum dicit Benedicat nos de⁹ deus noſter, benedicat nos deus, & tamen ſolùm ponitur hoc pronomẽ (eũ) vbi ſubiungit, & metuãt eum oẽs fines terræ. Item Iere. 1. Ah, ah, ah, domine deus, ecce neſcio loqui. Vide quod (ah) triplicauit, & in ſingulari dixit, dñe deus, quod notat trinitatẽ, & vnitatem. Itẽ Apoſt. Ex quo omnia, p quẽ omnia, in quo omnia, ipſi gloria in ſæcula. Et nota ꝙ hæc præpoſitio, ex, dicit au ctoritatẽ, & eſſe à nullo: hoc autẽ patri conuenit: qui eſt principiũ ſine principio, Sed hæc pͥpoſitio, per, notat operationẽ, ſiue medium, & eſſe ab alio: vnde per hoc intelligitur filius. qui eſt principium de principio. Hæc autẽ præ poſitio, in, notat conſeruationẽ, & eſſe ab aliis: & propterea cõpetit ſpiritui ſancto, qui eſt cõtinentia omnis boni. Oſtenditur etiã beata trinitas in figuris. Significat enim per tres amicos Iob. Item per tres angelos, quos Abraã hoſpitio recepit

Btã Trinitas nobis innoteſcit, & quando.
De beata Trinitate quid credendum.
Iſa. 6.
Gene. 1.
Trinitas perſonarũ in vnitate eſſentia.
Pſal. 66.
Ierem. 1.
Rom. 11.
Ex, præpoſitio quid dicat.
Per, præpoſitio qd dicat
Filius principiũ de principio
In, præpoſitio, qd dicat.
Figuræ.
Iob. 1.
Gene. 18.
Iſa. 40.

recepit tres: vidit, & vnum adorauit. Item per tres digitos, quibus appenditur moles terræ. Item per tres ciuitates refugij, æquali spatio à se distantes. Item per tria difficili ad inuestigandum. Relucet quoque in creaturis vestigium beatæ trinitatis. Cognoscitur enim in magnitudine creaturarũ potentia patris; in dispositione sapientia filij; in ornatu bonitas spiritus sancti. Itẽ in quolibet indiuiduo inuenies virtutem, speciem, & vtilitatem, quorũ primũ conuenit patri, secundũm filio, tertium spiritui sancto. Item in sole vides essentiã, splendorem, & calorem, in quibus patrem, & filiũ & spiritum sanctum cognosces. Item in anima secũdũ memoriã intellectũ, & voluntatẽ considera personarum trinitatem, & vnitatem substantiæ. Itẽ in hierarchia cœlesti superiori De⁹ est in thronis vt maiestas; in Cherubin, vt veritas; in Seraphin, vt charitas, per quæ notatur personarum trinitas. Item in virtutibus Theologicis, scilicet fide, spe, charitate idẽ intellige. Itẽ in tribus dotibus animę. scilicet cognitione, cõprehensione, & delectatione. Notandũ autẽ quod aliter relucet Deus in creaturis viatoribus, aliter in beatis. Exemplum de speculo, in quo alio modo videtur à nobis notus, & aliter ignotus: nam notum videtur in speculo, ignotũ per speculum. Ex prędicti patet, quod licet tã in creatura corporali q̃ in spirituali, & quã ex his composita beata Trinitas cognoscitur, tñ diuersimodè, prout vnumquodq; istorũ dicitur vestigium creatoris, & quia aliud dicitur eius similitudo, & aliud ei⁹ imago, sicut superius est notatum ĩ titulo sexto, *quod filius est imago patris.* Denique sciendum est, quod pluralitatẽ personarũ in vnitate essentiæ, & vnitatẽ essentiæ in

Prou. 37
Ezec. 49.
In creaturis vestigiũ trinitatis relucet.
Sap. 15.
Psal. 32.
In quolibet indiuiduo qd in sole qd
In anima quid.
In hierarchia cœlesti Deus est, & quõ.
Virtu. Theolog.
Tres animæ dotes
Aliter Deus relucet in beatis, q̃ viatorib.
Trinitas in cõprehẽsibilis.

personarũ pluralitate secundùm Bernard. Scrutari temeritas est, credere pietas est, nosse vita ęterna est,

Trinitas.

Multiplex trinitas est. Cap. 11.

Trinitas quę cecidit. Trinitas per quam homo cecidit. Trinitas in quam cecidit. Trinitas per quam resurgit. Trinitas per quã regeneramur. 1. Ioan 5. Trinitas p quã ad gloriã reformamur.

MVltiplex inuenitur in scripturis trinitas. Est n. trinitas increata, quæ summa & ineffabilis est. Alię trinitates sunt createę: inter has vna est, quæ cecidit, s. rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Alia est, per quam homo cecidit, s. suggestio diaboli, delectatio sensualitatis, & consensus rationis; quę tria significata sunt per serpentem, mulierem, & virum in paradiso. Tertia est in quam cecidit, s. ignorantia veri, impotentia boni, & concupiscentia mali. Quarta est per quam resurgit, s. fides, spes, charitas: Item est trinitas, per quã ad gratiam reparamur, s. triplex substantia, quę est in Christo, s. diuinitas, anima, & caro. Est autem alia, per quam regeneramur; scilicet spiritus, aqua, & sanguis. Spiritus, inquam, sanctificationis, Aqua ablutionis, Sanguis redẽptionis. Hanc nobis Ioan. in Epistola sua recitat. Est quoq; trinitas alia, per quàm ad gloriã reformamur, vt sunt tres dotes aię, scilicet cognitio, dilectio, comprehensio. Est & multiplex trinitas in creaturis, quæ est vestigium beatæ, & increatæ trinitatis: & de hoc habes in titulo supra decimo, *quòd Trinitas personarum, & vnitas essentiæ est.*

Æqualitas personarum est. Cap. 12.

Æquali[tas] perso[n]arum in [tri]bus con[si]stit.

AEqualitas personarum in tribus consistit. Vnde August. Nullus aliũ pręcedit ęternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Quòd æqualitas sm.

hæc

hęc tria sit in deo, sic ostendit: quia in istis inferioribus tria sunt, hæc, s. substantia, qualitas, & quantitas: igitur vnitas in substantia causat identitatē, vnitas aūt ī qualitate causat similitudinē, sed vnitas in quantitate causat æqualitatē: in diuinis aūt est æqualitas tantūmodò s'm triplicem quantitatē, prout quātitas in deo esse dr̄, licet impropriè. Primò sc'dm quātitatē virtutis, q̄ est potētia. Alio mō sc'dm quātitatē durationis, q̄ est ęternitas. Tertio mō sc'dm quātitatē magnitudinis, qua ipse est intra oīa, & extra oīa: & qua ɔtinet, & locat oīa. Æqualitas personarū aliter in istis trib. ōnditur: qm̄ in creaturis triplex magnitudo reperit. s. tpalis, dimēsionis, & virtutis. Prima magnitudo est in reb. mutabilib. Secunda incorporeis. Tertia in spiritibus creatis. Istis trib. rñdent in creatore alia tria, in quib. ēt p̄sonæ diuinæ sunt æquales s. æternitas in esse, magnitudo in immēsitate, & virtus in posse. Hoc tñ posse, licet sc'dm rei veritatē sit in Deo, sc'dm dr̄iam rei in ipso, nō hn̄t esse, sed sc'dm qd̄ nr̄m respiciūt intellectū. Dicēdū est ergo, ꝙ tanta est æqualitas in trinitate, ꝙ sc'dm Aug. nec est maius aliqd, vel duo, vel oēs, q̄ vnus nec maius aliqd oēs q̄ singuli. Coęternæ quoq; sunt p̄sonæ diuinæ: qa in diuinis nō est ponere nisi duo genera, s. substātiæ, & ad aliquid: quantitas verò, & qualitas transeūt in genus, substantiæ, sicut ęqualitas, & similitudo dicūt relationes: sed substantia communis est trib. personis. Relatiuorum autem proprium est simul esse: ergo nullo modo pater est prior filio, nec secundùm id, quod ad aliquid est, nec secundum id, quod absolutum est. Idem ostendit per exemplū in natura: qa licet splēdor sit à Sole, tñ esset soli coęternus, si sol esset ęternus.

Vnitas causat, et quid.

In diuinis æqualitas et quæ.

In creaturis triplex magnitudo.

In quibus sunt æquales diuinæ personæ.

Quāta ne ī diuinis æqualitas.

Coæternitas personarum.

Relatiuorum proprietas.

Similitudo.

Inter essentiam, & personam differentia est. Caput 13.

Latinorũ interpretatio. Vsia qd. Vsiosis quid. Hypostasis quid Prosopō quid. Distinctio qualitatum, & notionũ.

Apud Græcos quatuor sunt vocabula, scilicet Vsia, Vsiosis, Hypostasis, Prosopon; hæc apud Latinos æquipollẽt istis quatuor, videlicet Essentia, Substantia, Subsistẽtia, Persona. Inter hæc talis est differẽtia, quia Vsia, siue Essentia dr̃ de creaturis absolutè, & sine concretione, qualis est humanitas: Vsiosis dicit naturam, siue substans naturæ, vt homo: Hypostasis dicit distinguibile, non tñ distinctũ determinata proprietate, vt aliquis homo. Prosopon siue Persona dicit distinctum determinata proprietate, ad dignitatem pertinentem, vt Petrus. Vnde sicut homines particulares distincti sunt proprijs qualitatibus, ita pater & filius, & spiritus sanctus proprijs notionibus. Sicut autem Græci dixerunt patrem, & filium, & spiritum sanctum, scilicet tres hypostases, id est tres substantias: ita & nos dicimus tres substãtias, id est tres res, nõ indigentes alia re, vt sint.

Essentia diuina cõsideratur in persõnis, & quomõ. In appropriato

Considerata igit essentia diuina in se, omnino indistincta, est persona verò in se distincta ex suis proprietatibus Considerata autẽ essentia in personis, vel persona in essentia, modũ medium tenet, scilicet vnitatem, & distinctionem, & hoc patet in appropriatis, quæ omnibus personis conueniunt, vt potentia, sapientia, bonitas: sed ad vnam magis determinãtur Nota, ꝙ semper substantia sumit pro essentia, & ꝙ essentia nunquam transfertur ad significandam personam.

Substãtia quomodo sumitur.

Tres sunt diffinitiones personæ; Persona est creaturæ rationalis indiuidua substantia. hæc sumitur penes naturam rei. Secunda Hugonis de Sancto Vict. talis est. Persona est

subsistens

subsistens per se solam, iuxta quædam singularem modum. hæc sumitur iuxta etymologiam nominis. dicit enim persona, quasi per se vna. Tertia est diffinitio magistralis sic. Persona est hypostasis, distincta proprietate, ad dignitatem pertinente. Nota etiam, quòd ista quatuor (prout suprà sunt exposita & exemplificata) scilicet essentia, substantia, subsistentia, persona, differunt in creatura re & nomine: sed in diuinis differunt ratione.

Personæ diffinitiones tres, & quomodo.
Etymologia.
Differunt in re & ratione, & quæ.

De immensitate Dei. *Cap. 14.*

NOn est in Deo quantitas dimēsionis, sed virtutis: nec vbiq; est Deus mole corporis, sed præsentia maiestatis, & per hunc modū dr̃ immensus. Sed nota, ꝙ immēsitas quatuor in deo complectit̃, s. infinitatē, incomprehensibilitatē, incircūscriptibilitatem æternitatem. Si enim consideratur Deus in se, sic est infinitus. Psal. Magnitudinis eius non est finis. Si verò consideratur in comparatione ad intellectū, sic est incomprehensibilis. Apost. O altitudo di. &c. Et propter hoc etiam dicitur sedere super Cherubin, id est super plenitudinē scientiæ, & super omnem intellectum. Sed in cōparatione ad locum, sic est incircunscriptibilis. Amb. Nihil præscriptum, nihil circūscriptum, nihil dimensum Trinitas habet; non loco clauditur, non æstimatione concluditur, non ętate variat̃. Sed si considerat̃ in comparatione ad durationem, sic est æternus. Apost. Regi seculorum immortali, &c. De his quatuor dicendū est in sequentibus per ordinem. Tenendum est certissimè, ꝙ in Deo non est propriè longitudo, nec latitudo, nec sublimitas, nec profundū, sed hæc metaphoricè sunt in Deo. Est enim in Deo latitudo

Esse Deus quomō
Immensitas in Deo complectitur, & quæ.
Ps. 144.
Rom. 11.
Ad locum.
1. Tim. 1.
Immēsus Deus.
Latitudo
Eph. 4.

titudo charitatis, qua nos ab errore reuocat Iere. Charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te, miserans tui. Est & longitudo patientiæ, qua malos expectat: dissimulat nãq; peccata hominum pp pœnitentiam. Est in eo sublimitas sapientię, qua oẽm sensum superat. Apost. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Est etiam in eo profundum iustitiæ, qua peccatores damnat. Matth. Ite maledicti in ignem æternum.

Iere. 31. Longitudo. Sublimitas. Heb. 4. Profundum. Matt. 25.

De infinitate Dei. *Cap.* 15.

DVbitandum verò non est, Deum esse infinitũ: quia cum in Deo idem sit potentia, & essentia, patet ꝙ essentia eius est infinita, sicut potentia. Vnde sicut potentia Dei non ita potest in tot quin possit in plura: sic & essentia Dei nõ est ita in aliquibus rebus, quin possit esse in pluribus: imò si mundi essent infiniti, omnes repleret. Præterea cùm Deus sit rerũ causa efficiens, formalis, & finalis, sicut non est dicere de Deo, in quantum est causa efficiens, ꝙ sit effectiua: nec inquantum est causa formalis, ꝙ sit formata: eadem ratione non est dicere, cùm sit causa finalis, ꝙ sit finita. Nullo ergo modo dicendum est, Deum esse finitum ſm substantiam, nisi Finitum dicatur completum, & perfectum. Sanè triplex dicitur infinitum, s. negatiuè, priuatiuè, contrariè, seu disparatiuè. Infinitum negatiuè dr̃ per abnegationẽ finis: & sic dicitur infinitum illud, quod nõ finitur: & hoc modo infinitum est, quod non est natũ finiri. Infinitum priuatiuè est, quod natum est finiri, non tamen finitur. Infinitum contrariè est, quod habet cõtrariam dispositionem ad finiendum. Primo modo essentia diuina est infinita, quia nõ habet finem, nec est nata finiri.

Infinitus Deus. Ier. 23. Infinitas Dei oĩa implet, & quomõ rerum causa. Quomõ Deo di[c]endum. Infiniti triplex. Negatiuè quid. Priuatiuè quid. Contrariè quid. Infinita essẽtia diuina, & quomõ.

Simi-

Similiter si dicatur infinitum tertio modo. Si verò dicatur infinitum priuatiuè;sic non potest dici finita, quia non est nata finiri, imò est finiens omnia. Item finis dicitur triplex. dicitur enim terminus, & secundùm hoc quantitas continua ponitur infinita, quia non est dimensibilis in infinitum; & hoc ideo, quia in continuo non est terminus in productione: sicut nec in numero est terminus in additione. Alio modo dicitur finis idem, quod perfectio. Tertio modo dicitur finis id, propter quod vnumquodque finitur. Primo modo Deus est infinitus, non secundùm quantitatem dimẽsiuam, quę in Deo non est; sed secundùm quantitatem virtualem, quæ in ipso est. Sed quia in Deo omnimoda est indiuisio virtutis, & essentię, non potest esse infinitas virtutis, quin etiam sit essentiæ. Secundo modo materia dicitur infinita, quia caret perfectione. Tertio modo malum culpæ dicitur infinitum, quia non est ordinatum ad finem. Finis triplex. Materia & culpa īfinita, & quomó.

De incognoscibilitate Dei. Cap. 16.

CReator à creatura cognosci non põt ad plenũ in via, vel etiã in patria, quia finiti nulla est proportio ad infinitũ. Trinitas sibi soli nota est, & homini Christo. vñ Bernar. Nihil Deo præsentius, & nihil incõprehensibilius; quid nẽpe cuilibet rei præsentius, q̃ esse suum? Sanè esse oĩum dixerim Deum, non quod illa sint, qđ est ipse; sed quia ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt oĩa. Est enim intelligentia nostra ad illã lucem inaccessibilẽ multò minus, q̃ visus noctuæ vel vespertilionis ad lucem; vñ dicitur in Psalm. Ambulauit super pennas ventorum, hoc est, super intelligentias etiam angelicas; Veruntñ comprehenditur Deus aliquo modo

Aug incognoscibilis Deus. Trinitas sibipsi nota. Esse oĩum Deus, & quomó. Rom. 11. 1. Tim. 6. Psal. 17. Comprehendetur Deus, & quomõ.

modo per fidem in via. Augu. Mentis humanæ acies inualida in tã excellenti luce non figitur, nisi per iustitiã fidei emundet ad idem Ber. Ita deus est in rationalibus creaturis, vt non capiat ab ipsis. A rationalibus tñ capi potest oĩbus per fidei cognitione: sed à nobis tm capitur p amorem. Dicimus ergo, ꝙ de eo scire possumus qd non sit, nõ quid sit. Aug. Intelligimus deũ sine qualitate bonum; sine quantitate magnũ: sine indigentia creatorẽ; sine situ præsidentem, sine habitu, vel ambitu omni continentẽ: sine loco vbiq; totum: sine tpe sempiternũ: sine sui mutatione mutabilia facientẽ, nihilq; patientem. Comprehendit quoq; deus per speciem pro dignitate meritorũ in patria. August. Videbimus tuæ maiestatis essentiã, & vnusquisque eò perspicacius, quò hic vixerit puriùs. Et est exẽplũ in mari, quod se offert visui, & tñ ẜm ambitum totum videri non potest: & hoc est tam propter maris latitudinẽ, q̃ propter ipsius nr̃i visus ad tantã superficiẽ improportionabilitatẽ. Hoc igit̃ tenendũ est, ꝙ in via deũ cognoscere possumus, quia est, & in patria, ꝙ sic est, nunq̃ tñ nec hic, nec ibi quid est. Visus corporalis impedit̃ tripliciter, scilicet per tenebras, per falsam lucẽ, p auersionẽ à re visibili. Eodẽ mõ impedit̃ visus spiritualis circa cognitionẽ dei. Primò, per tenebras peccati, vel erroris. Ioã. Qui facit peccatum, in tenebris est. Ad Corin. Adhuc cum legitur Moyses, velamẽ positũ est super corda ipsorum. Secundò per falsam lucem, hoc aũt fit, qñ quis metitur æterna ẜm naturalia; exẽplum hr̃ in ligno putrido, quod in noctę quandã lucẽ vr̃ habere, sed cũm dies venerit, nihil est. Tertiò, per auersionẽ à re visibili, siue cognoscibili, hoc est qñ quis spreto incommutabili bono, rebus

De Deo quid dicendum.

Quò hic purius vixerit, eò perspicaciùs deũ quum videbit.

Similitu.

Quomodo cognoscendus deus.

Visus corporalis impeditur, & per q. impeditur visus spiritualis, & per quæ.

1. Ioan. 2

2. Cor 3

Lignum putridũ.

muta-

nutabilibus adhæret; taliũ oculis, cũ sint ęgri; odiosa est lux, & puris est amabilissima. De' cognoscitur interius, & exterius. Interius dupliciter: quia quandoq; per inspirationẽ, q̃d pau cis datũ est. Aposto. ad Corinth. Scio hoĩem in Christo Iesu &c. Quandoq; per ratiocinationẽ; per quẽ modũ plures philosophi de deo notitiã habuerunt. ad Rom. Inuisibilia dei &c. Exteriùs et cognoscitur dupliciter. s. per creaturas. Apostol. Videmus nunc per speculũ (. s. creaturarũ) quę modò sunt speculũ creatoris in præsenti: sic econuerso ipse Deus erit speculũ creaturarũ in futuro, in quo oĩa videbimus, quæ ad gaudiũ nr̃m pertinebũt. Itẽ per doctrinã. Apost. Fides ex auditu sicut cognoscitur vinũ qñq; ex auditu, quandoq; visu, quandoq; gustu, sic De' quodãmodo cognoscit̃ auditu. Cognoscunt eñ deũ, qui audiunt verbũ dei, & per illud credũt: visu cognoscũt theologi, q legũt deũ in scripturis, & philosophi, qui speculantur eum in creaturis; gustu cognoscunt soli boni. Psal. Gustate, & videte, q̃m suauis est dñs. Et iste vltimùs modus pfectis. est, & certissimus. Diony. dicit, ꝙ tribus modis cognoscit̃ deus, scilicet per remotionẽ, siue abnegationẽ: vt cum dr̃, deus non est hoc, vel illud. Vnde Diony. Negatiuæ de deo sunt veræ, affirmatiuè verò incomparatę. Itẽ ꝑ eminentiã: vt cùm in creatura inueniat̃ potentia, attribuenda est deo summa potentia, & sic de alijs. Itẽ per causam, secundũ ꝙ per effectus venitur ad cognitionẽ causę, vel per cognitionẽ motuum ad cognitionẽ mouentis. Itẽ nota ꝙ aĩa sensu percipit corpora per formas in materia tantùm pręsente corpore: imagine verò corporum similitudines, & formas abstractas à materia, etiã parente corpore, vel absente ratio-

Interius & exterius. Deus cognoscitur & quomodo.
2. Cor. 12
1. Cor. 13
Speculum hic & in futuro
Rom. 10
Vinũ cognosci & quo
Deus cognoscitur & quomodo.
Ioan.
Psal. 33
Tribus modis cognoscitur Deus
Anima percipit & quo

ne autem corporum naturas, intellectu spiritū creatum, intelligentia verò spiritum increatum. Sciendum est etiam, quod cognoscibilia quædam sunt intra rationē, quędam iuxta, quędam supra. Intra rationē sunt, quę sensu percipimus; vt alba, nigra, & huiusmodi. Iuxta rōnem sunt, quę rōne percipimus, vt vera, falsa, iusta, vel iniusta. Supra rōnem sunt, q̄ sola diuina reuelatione cōprehendunt, aut autoritate scripturam credūtur: vt tres esse personas, vnū Deum.

Cognosci bilia i ra tione, & quomodo.

1. Ioan. 5.

De incomprehensibilitate Dei. Cap. 17.

Vbiq; De' et quomodo.

VBique Deus est, & tamen nusquam est: quia nec abest vlli loco, nec vllo capitur loco. Augustinus, Deus est in mūdo nō inclusus: extra mundū nō exclusus: supra mūdū nō elatus; infra mūdū nō depressus. Ex his patet q̄ Deus est intra omnia, & hoc, quia omnia replet, & vbiq; præsens est. Itē extra omnia est, quia oīa cōtinet: nec vsquā valet coarctari. Sed nota q̄ hęc præpositio, Extra, dicit ibi non actualem præsentiā ad locum, sed potentialem, quæ est Dei immensitas: quę infinitos mundos potest replere, si essent. Itē ipse est supra omnia, quia omnibus pręsidet, nec aliquid ei ęquatur. Itē infra omnia est: quia cūcta sustinet, & sine ipso nihil subsisteret. Dicimus etiā, q̄ vbiq; est, nō vt indigeat rebus, q̄ in eis sit: sed potius res sui indigeāt, vt per eū subsistāt. Deus enim ante mundi constitutionem fuit, vbi nunc est, scilicet in se q̄m ipse sufficit sibi, vnde versus.

Hier. 23.

Intra de' extra omnia.

Extra præpositio qd sicat.

Supra.

Iob. I.

Deus vbique.

Ante mū- di consti tutionem Deus vbi erat.

Dic vbi nunc esset, cum præter eum nihil esset.
Tunc vbi nunc in se, quoniam sibi sufficit ipse.

Per quod patet solutio qōnis quorundā simplicium, qui q̄runt; vbi Deus fuerit, priusq̄ mūdus esset. Sciendū est ergo, q̄ aliquid est in loco circūscriptiuè, & diffinitiuè, vt corpus: aliqd diffinitiuè,

... in lo... multi-... icite ac... pitur.

cūlūo

nitiuè, nō circūſcriptiuè vt angelus: aliquid nec ſic, nec ſic, vt Deus: Et hoc ideo, quia nō indiuiduat per materiā, vt corpus: neq; p ſuppoſitū, vt angelus. Aliquid eſt etiā in loco partim circunſcriptiuè, partim diffinitiuè, vt corpus Chriſti in ſacro. quod eſt totū ſub tota hoſtia, ita quod nō excedit: & ſm hoc eſt circūnſcriptiuè. Eſt quoq; ſic ſub hoſtia, quod nō vbiq;, & ſic eſt ibi quōdammodo diffinitiuè. Corpus autem Chriſti licet non ſit vbiq;, cum ſit creatura, nec equari poſſit in huiuſmodi creatori, in pluribus tamē locis eſt totū ſub diuerſis hoſtiis: & hoc eſt propter vnionem carnis ad verbum: vnde meritò habet amplius, quā alia creatura, ſcilicet quod in locis pluribus ſimul, & ſemel poſſit eſſe. Ex prædictis patet, quod eſſe vbique ſimpliciter, ſoli conuenit creatori, ſed in loco vno eſſe, ſoli conuenit creaturę. In pluribus vero locis eſſe, ſed non vbiq; conuenit corpori Ieſu Chriſti. Nota quòd deus eſt multipliciter in rebus, ſcilicet per naturam: & ſic eſt vbique potentialiter, pręſentialiter. Item per gratiam, ſic eſt in bonis eſſentialiter. Ioan. 15. Qui manet ī me, & ego in eo: hic fert &c. Item per gloriam, ſic eſt in rōnali virtute aīæ, vt veritas: in cōncupiſcibili, vt bonitas: in iraſcibili, vt pietas. Item per vnionem: ſic fuit in vtero virginis, vnitus humanæ naturæ: & ī ſepulchro, vnitus carni; & in inferno, vnitus animę Chriſti. Itē deus dicitur eſſe alicubi per occultorū reuelationem. Gene. Verè Deus eſt in loco iſto. Itē per veſtigiorum eius excellentem repreſentationē: ſic dicitur eſſe in cœlo; quia ibi maximè relucet ſua potentia, ſapientia, bonitas. Vel per naturę idētitatē, ſicut eſt filius in patre, & pater in filio, & ſpiritus ſanctus in vtroq;. Itē p miraculorum

Deus nō indiuiduatur.

Corpus Chriſti in Sacramento.

Corpus xpi eſſe in pluribus locis, quomodo.

Eſſe creatori, & creatura quomodo.

Deus eſt in rebus multipliciter, quomodo.

Ioan. 14.

Vnio Dei in vtero, in ſepulchro, in inferno.

Geneſ 8. Matt 6. et 28.

Filius in patre.

Ioan. 10. et 14.

Exod. 8. lorum operationem. Exod. Digitus Dei est hic.
Psal. 118. Item per conseruationem & gubernationem,
Apoc. 1. sic est in mundo. Deus est in seipso vt α & ω se-
Iob. 38. cundum illud, *Dic vbi tunc esset, &c.* Ipse enim
est in mundo sicut rex in regno. Bern. Deus vbi
que regnat, vbique imperat, vbique maiestas
eius omnia replet, & complectitur vniuersa.
Item in angelo vt decor, inquantum veritas in
anima: & sicut sapor, inquantum bonitas. Itē
in ecclesia est, sicut paterfamilias in domo.
Mat. 18. Vnde illud, Ecce ego vobiscum sum vsque an
In crea- consummationem sęculi. Item in electis, vt li-
turis, an- berator à malis, adiutor in bonis: & hoc est,
gelis, ho- quod dicit. Bernar. Deus est in creaturis mira-
minibus, bilis: in hominibus amabilis: in angelis desi-
& in se- derabilis: in seipso incomprehensibilis: in re-
ipso Deū probis intolerabilis. Item in damnatis, vt ter-
esse quo- ror, & horror. August. Qui te dimittit, quò it?
modo. nisi à te placato ad te iratum? Non enim ma-
Psal. 138. num domini possumus effugere. Psalmista, Si
An Deus ascendero in cœlum, tu illic es, & cætera. Si
sit in Dia verò dubitatur vtrum Deus sit in diabolo; Sciē-
bolo. dum ꝙ quædam nomina sunt, quæ important
Nomina naturas, prout necessariæ sunt, & his, conceden-
quid im- dū est, ꝙ Deus insit. Sunt alia, per quæ intelli-
portant. guntur deformitates, vt diabolus; de quibus,
non est dicendum, ꝙ Deus insit, nisi addatur
Deus in inquantum spiritus est, vel aliquid tale. Deus
ia multi est in anima fideli, vt sponsus in thalamo, rex
pliciter. in regno, turris in castro, magister in scholis,
fons in hortis, lux in tenebris, thesaurus in
agro, vinum in cellario, carbunculus in auro:
vel sicut manna in arca, sigillum in charta, me-
dicina in apotheca: sicut cithara in conuiuio,
imago in speculo: sicut fructus in arbore, oleum
in lampade, lilium in conualle.

De æternitate Dei. Cap. 18.

SIcut Deus vbiq; eſt,&tñ nullo loco circũſcribitur,vel continetur,ſic æternus eſt:& tamen nullo tẽpore menſuratur. Non.n. ei competit tẽpus præſens,nec prçteritum,nec futurum. Nam tẽpus præſens eſſe non habet, quia ſemper pertranſit, Deus autem ſp̱ manet idem. Vnde Hilarius,eſſe non eſt accidẽs Deo, ſed ſubſiſtẽs veritas,& manẽs cauſa. Similiter tempus præteritum modò non eſt, nec habet eſſe ſubſiſtens:ſed de deo dicitur in Pſal. Ipſi peribũt,tu autem permanes. Similiter tempus futurum non eſt, ſed expectatur, Deus autem ſemper eſt. Vnde Mercurius, Sola monas eſt α, & ω hoc eſt, quia Deus eſt principium ſine principio,& finis ſine fine. Cum.n.ſimplex ſit omnino,non habet in ſe principiũ contrarietatis,quod eſt cauſa corruptionis. Quid autẽ ſit æternitas ſecũdùm rem,ſciẽdum,ꝙ propriè dr̃ æternitas ſine principio,& ſine fine,& mutabilitate;& ſecũdum hoc conuenit æternitas ſoli diuinæ naturæ;in qua eſt diuturnitas immenſa.Æternitas verò ſecundùm etymologiã dicitur, quaſi extra terminos, quia termino caret tam initiali,quàm finali: ſed ſecundùm diffinitionem Boetij in lib. de conſ. Æternitas eſt interminabilis vitæ iucunditas, tota ſimul & perfecta poſſeſſio. Ad huius diffinitionis intelligentiam notandum, ꝙ in quibuſdam eſt terminabilitas ſimpliciter: quia ex parte corrumpi poſſunt,vt ſunt generabilia,& corruptibilia, ad quorũ differẽtiã ponit interminabilis,& ponitur illud per abnegationem,quia ſimplicia,& præcipuè diuina nullo modo melius manifeſtãtur,quàm per remotionẽ; vt ait

Deus nõ menſuratur.

Tempus non competit Deo, & quare.

Pſal. 101

Apoc. 1

Aeternitas quid.

Terminabilitas in quibus & quo.

Simplicia & diuinis manifeſtantur,& per quæ.

Dionysius. Et huius ratio est, quia simplicium, & diuinorũ esse nõ põt intellectus perfectę cõprehendere: & ideo ex negationibus eorũ, quæ ab ipsis remouentur, manu ducitur intellectus ad ea, aliqualiter cognoscẽda. Itẽ in quibusdã est interminabilitas essentię. sed non vitæ, vt in corporibus cœlestibus, ad quorum differẽtiam additur, vitæ. De Deo autẽ dicit Aug. ꝙ solus habet immortalitatem. In omni. n. mutabili natura non nulla mors est, scilicet ipsa mutatio, quia facit in ea aliquid non esse, qđ prius erat. Vnde & homo quando nascitur, quodam modo incipit mori. In quibusdam autem est interminabilitas vitę, sed tamen cum miseria & infęlicitate, vt in dæmonibus, & damnatis; ad quorum differentiam additur iucũda possessio; in cuius intellectu est iucunditas fœlicitatis, quia tunc possessio alicuius rei iucunda dicitur, quando ad libitum habetur. In quibusdam est interminabilis vitæ possessio, sed non tota, vt in omnibus beatis ante iudicium quorum est beatitudo secundum partem animæ, & non corporis: ad quorum differentiam dicitur, tota, quia totum est, quod nõ est diminutum: vel cuius nihil est extra addere. In quibusdam est interminabilis vitę possessio tota, vt in angelis beatis ante iudicium: quia secundum totam suiubstantiam habent felicem interminabilem vitam, sed non simul, cum aliqua sit in eis successio reuelationum, & gaudiorum, ad quorum differentiam ponitur, simul In quibusdam est interminabilis vitæ possessio tota simul, sed tamen nõ perfecta: eo modo, quo dicimus, perfectum nullo indigens si ut est in angelis, & in hominibus beatis post iudicium: ad quorum differentiam

Intermi nabilitas in quibus et quomodo.

1. Tim. 6.

Homo nascẽdo moritur quodãmodo.

Intermi nabilitas in quib. et quo.

ctiam additur, perfecta, id est nullo indigens ad suum beatum esse. Patet igitur ex prædicta diffinitione, ꝙ tres ponuntur ibi conditiones, quæ sunt inseparabiles abæternitate increata, quæ Deus est, scilicet interminabilitas, ibi interminabilis vitę possessio. Item inuariabilitas, ibi, tota simul: nihil enim variabile est in Deo, sed totum simul. Item simplicitas, ibi, perfecta. Illud.n. summè perfectũ est, cui non est possibilis aliqua additio. Per primum separatur Deus ab omni corporali. Per secundũ, ab omni variabili. Per tertium, ab omni composito. Item nota, ꝙ illud, quod caret principio & fine; dicitur æternum, vt Deus, cuius esse interminatum est. Sed quæ principium habẽt, & carent fine, dicuntur perpetua: vt angelus, & hõ. Quæ vero principium, & finem habent, dicuntur temporalia, vt sunt corruptibilia, sicut vegetabilia, bruta, & sensibilia, & hmõi.

Inuariabilis Deus. Simplex Deus. Perfectũ. Differentia inter æternum ppetuum tẽporale.

De incommutabilitate Dei. *Cap. 19.*

INcõmutabilis est Deus, & impermutabilis, quia non cadit in eo motus acidentalis. s. augmẽtũ. Leo Papa, Simplici naturæ diuinitatis nihil addi, vel diminui põt, quia semper est, quod est. Item nec diminutio. Malach. Ego Deus, & non mutor. Item nec alteratio. Iacob. Apud quem non est tansmutatio, &c. Item nec secundum locum mutatio, quia vbique præsens est. Iere. Cęlum & terram ego impleo. Impermutabilis autem est, quia non cadit in eum motus substantialis, qui est de non esse ad esse; vt corruptio, quia finẽ nõ habebit: illud enim solum in nihil est vertibile, quod de nihilo: Incommutabilis est etiam Deus, ex eo ꝙ non cadit in eum motus ex operatione.

Motus in Deo non cadit et quare. Mala.3. Iaco.1. Act 17. Iere.23. Inuertibile et vertibile qd.

Nam soli deo cōuenit in operatione quietum esse. Vnde Boet.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum, cœlumq; sator, qui tempus ab æuo,
Ire iubes, stabilisq; manens das cuncta moueri.

Deus cum operatur non mutatur, sed res.

Vnde quando Deus facit aliquam rem non sit in ipso Deo aliqua mutatio, sed in re, circa quàm operatur. Quòd autem fecit Deus prædicare subuersionem Niniuæ, & prædicere mortem Ezechię, quorum neutrum accidit, in talibus non mutauit Deus cōsilium, quod ab æterno secum habuit, sed sententiam, quæ respectū habuit, ad ipsa negotia: quia Niniue subuertenda erat, secundū merita: & Ezechias moriturus erat, secundum causas inferiores: sed hæc non imposuerūt necessitatem diuinæ potentiæ. Item tres distinguuntur motus, scilicet naturalis, voluntarius, & violentus. Naturalis est, quo naturaliter res tēdunt ad locum proprium. Motus autem violentus est, quando coguntur res esse extra locum proprium: sed motus voluntarius est in hominibus, vel in Angelis; nam bruta naturaliter mouentur, qñ currunt, vel mouentur, vel operantur; & iste motus est medius inter naturalē & violētum, quia partim est naturalis, scilicet in quātum voluntas coniungitur suo actui, sicut causa suo effectui, & partim est violentus, inquantum scilicet mouētur membra cōtra motum suum naturalem, propter quod etiam lassantur, quæ ex motu naturali nunquam lassarentur. Igitur primus motus non est in deo, scilicet naturalis & hoc probatur p quatuor rationes. Prima est, quia omnis motus est ad quietem, & propter indigentiam, sicut dicit Philosophus: sed Deus nullius eget. Secūda est, cum sit vbique

Iona. Isa. 38.

Motus tres.

Motus brutorū.

Motus non est ī Deo, & quomō.

non

on habet necesse de loco ad locum moueri. ertia est, quia non est in eo grauitas, vel leui s; propter q̃ sursum, & deorsum moueatur. uarta est, ꝙ cùm Deus in seipso semper ma- eat, non habet necesse, locum proprium, & bi naturalem extra se querere: sicut alię crea- ræ. Item secundo modo nõ mouetur, scilicet otu violento, quia non fit ei violentia. Iob. fortitudo quæritur, robustissimus est. Item rtio modo non mouetur, scilicet motu volun rio, quia in opere non lassat, vt animalia. ræterea nostra mẽs est instabilis, quia modo oficimus; modò deficimus, modò reminisci- ur, modò obliuiscimur, modò volumus, mo- ò nolumus, modò diffusis cogitationibus; que affectionibus, & consilijs huc, atq; illuc agamur. Deus autem semper se habet æqua- ter, & immobiliter. Item alius est motus cir- ularis, alius rectus, alius obliquus. Circularis t corporum superiorum, prout firmamẽtum ouetur secundum formam quidem, vt dicit hilosophus, non secundum substantiam: hoc t dicere ꝙ non mouetur ad locũ, sed in loco. lotus autem rectus sursum est, vel deorsum; ecundùm quod corpora inferiora mouentur ropter leuitatem, vel grauitatem. Motus obli uus cõpositus est ex recto, & circulari: vnde reflectitur, habet à motu circulari: ꝙ verò nealiter procedit, habet à recto. Nullo autem torum modorũ mouetur deus, quia proprie- ates istorum motuum non conueniunt ei: ossumus autem dicere, ꝙ isti motus deo con- eniunt mysticè, vt dicatur moueri motu cir- ulari, oĩa regendo, & gubernãdo. Item motu ecto, bonos remunerãdo. Item motu obliquo, nalos puniendo. Eodem modo posset dici ꝙ

Iob 9.

Mẽs hoĩs instabilis, & quare.

Motũs tres.

Mysticè mouetur Deus.

Sap. 14.
Matt. 16.

Deus mouetur motu aliquo quomodo dici pōt. deus mouetur motu naturali; quo solita, scilicet bonitate omnibus creaturis pro captū earū se communicat. Item motu violento, quo peccatores iustè damnat. Item motu voluntario, Hebr. 1. quo cuncta in esse conseruat. Sic potest exponi dictum Philosophi qui assignauit motum à Centrum. centro, & ad centrum, & circa centrum: qm̄ Deus mouetut ad centrum in incarnatione, & à centro in ascensione, & circa centrum in prędicatione; propter hæc, & his similia dicitur Sapien. 7. in libro Sapientiæ, Spiritus sanctus, & mobilis & stabilis est. mobilis, quia facit sanctos mobiles ad benè operandum, & in bono proficere. Stabilis autem, quia dat in bono perseuerare, vel mobilis in via, stabilis in patria: vel mobilis in actiuis, stabilis in contemplatiuis, vel Isa. 11. mobilis in alijs sanctis, stabilis in Christo. Isa. Attributa Deo secūdū quid. Requiescet super eum spiritus dñi, &c. Sciendū, ꝙ quędam operationes attribuūtur Deo s͠m causalitatē, & essentiā, vt scire: quędā scd̄m causalitatē. & non essentiam, vt comedere, & currere: quædam secundùm essentiam, & non causalitatem, vt creare, & iustificare: quædam nec sic, nec sic, vt peccare, & mentiri, & huiusmodi.

De simplicitate Dei. Cap. 20.

Simplices qui & q̄uo. Simplex est Deus, & Angelus, & anima, sed differenter: quia in deo idem est, qđ est, & quo est: & hæc est perfecta simplicitas. Hæc sola increata natura hanc sibi vendicat simplicitatem vt non aliud, & aliud; alibi, & alibi; modò, & modò inueniat. In eo nēpè quod habet: & quod est; semper, & vno modo est: sed in Angelo & in anima differunt qđ est, & quo est: & ideo est ibi quędam alteritas

& compositio, licet ibi non sit dimēsiō quantitatis: vnde Mercurius, In supercęlesti est vnitas, in cœlesti alteritas, in subcœlesti pluralitas. Simplex est itaq; Deus in essentia, quia nihil ei accidens esse potest; imò perfecta simplicitas ibi est, cū non sit ibi potentialis additio, quia ꝗcquid est in Deo, Deus est. vñ Leo Papa, simplici diuinitatis naturæ nihil addi, vel minui potest: quia semper est quod est; cui proprium est, sempiternū esse; cui idē est viuere, & intelligere. Veruntamē multiplex est in donis. Apost. Alij dat sermo sapiētiæ &c. Iacobus, Omne datū optimū & omne donū perfectum, &c. Non.n. in deo est compositio partium integraliū, vt in domo: nec partium potentialium, vt in anima nec generis & differentiarum, vt in specie: nec materiæ & formæ, vt in corporibus nec coaceruationis vnitatum, vt in numero: nec quod est, & quo est vt in Angelo: nec substantię & accidentis, vt in indiuiduo, nec corporeę substantiæ & incorporeę, vt in homine. De his Bernar. Nō partib constat Deus; vt corpus: nec affectibus distat, vt anima, nec formis substat, vt omne quod factum est. Hoc etiam ostenditur ratione, qa cum omne compositum sit posterius omnibus suis compositionibus; nec primo principio, scilicet Deo, quicquam sit prius; oportet deum, qui est primum principium, non esse compositum. Præterea nullum compositum est totum suum esse, Deus igitur cum sit suum esse, non erit compositus. Vnde Bernardus. Non est formatus Deus, forma est: nō est effectus Deus, omnium efficiens causa est: non est compositus Deus, simplex est.

Simplex Deus.

Multipl. Deus in donis. 1. Cor. 12 Iacob. 1.

Compositio in deo non est, & quare.

De excellentia Dei. *Cap.* 21.

Deus in sua natura qualis.

DIuinæ dignitatis excellentia tanta est, ꝙ mēs de Deo cogitās, deficit, cum sit incomprehensibilis. Sensus cum non percipit, cum sit inuisibilis: lingua ipsum non explicat, cùm sit ineffabilis: locus cũ nõ capit, cùm sit incircunscriptibilis; scriptura eum nõ explicat, cum sit inęstimabilis; tempus eũ non mensurat, cum sit immẽsurabilis; virtus cum non attingit, cũ sit inaccessibilis; desideria & vota transgreditur, cum sit insuperabilis, vel incomparabilis: & breuiter oĩs creatura ad deũ cõparata, defectũ habet: quia finiti ad infinitũ nulla est proportio: Ecce patet, ꝙ diuina excellẽtia nullius eget, q̃a sibi sufficit, qm̃ optimus est. Non.n. indiget corpore, vt sit: nec loco, vt alicubi sit: nec tempore, vt aliquando sit: nec causa, vt aliunde sit: nec forma, vt materia sit: nec subiecto, ĩ quo subsistat, vel cui assistat. Sũt & alia, quę soli diuinæ maiestati conueniunt, & nulli alteri creaturæ, in quibus excellentia suæ dignitatis apparet: sicut est esse omnipotentem, omnibonum, omniscientem, quia cognoscit omnia præsentia, præterita, & futura: & oĩa singularia simul actu solus cognoscit, ea, quę subsunt libero arbitrio, & cogitationes hominum solus cognoscit per seipsum. Itẽ ad ipsum solum pertinet, vbique præsentem esse, de nihilo res creare. in instanti operari, in operatione quietum esse, mirabilia facere, ex auctoritate de qualibet creatura facere, quod vult, voluntatem hominis cognoscere, in ictu oculi mortuos suscitare, essẽtię hoĩs illabi, peccata dimittere gratiam infundere, in igne perpetuò corpus seruare. Quãdo aliquid creaturæ

Dei ad creaturã cõparatio

Deus nullius eget.

Quæ creatori & nõ creaturæ conueniunt.

conuenit, quod competit creatori, tñ excellentius de Deo dr̃, vt si in creatura est potentia, in Deo sit summa potentia: si sapientia, in Deo sit summa sapientia, & sic de alijs. Vnde & huiusmodi dicuntur de Deo in superlatiuo, pp quod Deus dr̃ potentissimus, sapientissimus, iustissimus, optimus, pulcherrimus, & sic de alijs. Aug. in lib. de Trinitate. Oportet Deum, cuius est & summè cuncta sentire, atq; intelligere, nec mori, nec corrumpi, nec mutari posse, nec corpus esse, sed spũm omnipotentissimũ, mitissimum, optimũ, beatissimum fateamur. Potest & preter auctoritatem ratio intelligi, siue assignari, quia bona sunt excellentius in Deo, quã in creatura, quia semper est aliquid nobilius in causa, quàm in causato: videmus etiam quòd aqua purior est in fonte, quàm in riuo. radij quoque Solis lucidiores sunt in ipso Sole, quàm in aëre: & dulcedo maior est in melle, quàm in mellito.

Et si quid de creatura dicatͬ, excellẽtiᵘ de creatore diciᵗ.

Quæ sunt in Deo necessaria.

Bona sunt excellẽtiᵘ ĩ deo quã in creatura.

De notionibus Dei. *Cap. 22.*

Notiones Dei sunt quinque. ſ. paternitas, filiatio, processio, innascibilitas, & communis spiratio. Prima est patris, secũda filij, tertia spiritus sancti, quarta patris, quinta patris, & filij. Tres primę notiones dñr personales, eò ꝙ personas faciunt, & eas propriè distinguunt: & illę solę sunt tres vnitates triũ personarum, quibus personę dñr tres: vnde licet pater plures habeat proprietates, tñ pater paternitate tantùm vnus est; indiuisus est in se, & diuisus ab alijs. Innascibilitas autem est in patre, & sumitur priuatiuè, eo quòd pater sit à nullo: & tamen pater significat distinctionem personaliter: sicut ouis non signata per hoc ipsum

Notiones ĩ diuinis quot, & quæ.

ipsum distinguitur à signatis. Similiter communis spiratio est vna notio; & illa vnitas est idem in patre,& filio: & est distincta ab omni alia notione. Notandum igitur quod propriè loquendo, tres sunt proprietates personales.s. paternitas,filiatio,& processio:quia personalis proprietas est,quæ vni soli personæ conuenit: & eam ab omni alia re distinguit. Relationes vero sunt quatuor: quia vna est patris ad filiũ .s.Paternitas:alia filij ad patrem, scilicet filiatio: tertia est patris & filij ad spiritum sanctũ. s.communis spiratio: quarta spiritusancti ad patrem.& filiũ:s.processio. Notiones autẽ sunt quinq;:quia qualibet relatio est notio,& propterea innascibilitas, quæ patri conuenit per priuationẽ relationis ad aliquod principiũ,nõ est relatio. Notiones habẽt multa nomina:dicuntur enim notiones, quia notificant personas:dicuntur etiam distinctiones, quia personas distinguũt:dicuntur relationes.quia personę per eas ad se inuicem referuntur:dicuntur quoq; proprietates, q̃a propriè ꝑsonis insunt.

Proprietates personalee qua & quot. *Relationes ĩ diuinis quot et qua.* *Notionũ nomina quotquę.*

Nota regulas notionum: Nulla notio de alia prædicatur. Itẽ quelibet notio est essentia diuina,quę Deus est. Itẽ oẽs notiones sunt vna essentia. Itẽ nulla notio inest diuinæ essentiæ,q̃ distinguit, nec distinguitur. Itẽ notiones sum ptæ abstractiuè,prædicãtur de essentia,sed sum ptæ concretiuè,non; vnde bene dicitur,essentia est paternitas, sed non dicitur, essentia est generãs. Item notio semper importat dignitatem .Item sumpta notione non ponitur persona, quia aliquid conuenit notioni, quod non conuenit personæ. Notioni enim cõuenit proprie distinguere: sed personæ distingui.

Notionũ regula.

De nominibus Dei. *Caput* 13.

OMne nomẽ, ꝙ de Deo dicitur, aut essentiale, aut ꝑsonale, aut nominale est. Essentialiũ quædã sunt substãtiua, vt De⁹, creator, & similia: quædam verò adiectiua, vt bonus, æternus, immẽsus, & huiusmodi. Personalia sunt, vt pater fili⁹, & spiritus sanctus. Notionalia sunt, vt paternitas, filiatio, innascibilitas, & huiusmodi. De his notandum, ꝙ nomẽ substantiale, vel essentiale substãtiuum, & abstractum nullo modo potest trahi ad supponẽdum pro persona: vnde falsæ sunt hę, Essentia genuit essentiam, vel diuinitas diuinitatem. Actus. n. generationis semper ponendus est in concreto. Sed concreta licet sint essentialia, trahi tamen possunt ad supponendum pro persona, & hæc ꝑ verba notionalia, vel ꝑ propositiones notionales, vnde verę sunt hę, Deus genuit Deum, creator creatorem, vel Deus de Deo. Similiter de nominib⁹ quę media sunt, vt lumẽ de lumine. Itẽ hoc nomen sapientia, licet sit abstractũ, vt sapientia de sapientia. Essentialiũ aũt adiectiuoꝝ quædã prædicãt pure diuinam substantiã, vt bonus, & ens: quædã essentiã diuinam connotando priuationem principij, & finis, vt æternus, vel certæ mensuræ localis, vt immẽsus: quædã principaliter significãt essentiã diuinam, & connotant effectum in creatura actu: vt creat, iustificat; vel in habitu vt iustus, & misericors; vel in potentia, vt omnipotens. Sunt quædã verba quorũ nec significatio, nec modus significandi Deo conuenit, vt currere, & ambulare. nam modus est varia inclinatio animi, varios affectus demonstrans. Modus significandi nihil aliud est, quàm dispo-

Nomẽ q[uod] de Deo [di]citur qu[...]le est.

Essenti[a]lium n[o]minũ de[...]scriptio.

Circa no[]mina ess[en]tialia pr[o]positione[s] falsę et v[e]ræ.

Concre[]ta suppo[]nenda pe[r]sonaliter.

Media [...] pro pers[o]na accipi[un]tur.

Quomo[]do abstr[a]ctum.

Quid præ[]dicent es[]sentialia adiectiua.

Quæ sign[i]ficant actu diuinam essentiã.

Quæ hab[i]tu.

ſitio vocis, q̃ conſtituit intell'm ſub tali modo intelligendi, & per ꝯñs ipſam rem. Cũ ergo de Deo dr̃ ambulare, vel currere, & huiuſmodi, ſignificatio horũ, prout ſunt actu, Deo non conuenit. Modus aũt ſignificandi ꝙ quandã importat imperfectionẽ, dico quòad motũ, q qdẽ motus neceſſitatis Deo conuenire non poteſt. Quædam ſunt, quorum ſignificatio Deo non venit, ſed non modus ſignificandi, vt creare, facere. Quędã, quoꝝ ſignificatio etiam Deo cõuenit, vt patet in hoc verbo. Exod. Qui eſt; miſit me ad vos. Et notantum, ꝙ omnia, quæ ſunt perfectionis, de Deo dicũtur: quæ aũt ſunt impfectionis, nõ dicuntur. Cũ dicuntur, aut ſecundum aſſumptionẽ humanæ naturæ, aut tranſlatiuè dicuntur. Itẽ in diuinis tantũ ſunt duo modi prædicandi. ſ. per modũ ſubſtãtiæ, & per modũ relationis: ſed ſubſtantia cõtinet virtutem, & relatio multiplicat trinitatem. Quædã ſunt nomina, quæ de Deo dicũtur ęternaliter, vt dñs, & miſericors, quæ connotant effectum in creatura ſecũdum habitũ. Quędam verò tẽporaliter, vt dominator, & miſerator: quæ cõnotant effectum in creatura ſm̃ actũ. Quædam pluraliter, vt perſonæ. Quædã ſingulariter, vt Deus. Quędam propriè, vt proprietates perſonarum. Quædam appropriatè, vt potentia, ſapientia. Quædam poſitiuè, vt iuſtus. Quædam priuatiuè, vt immortalis: & hæc magis propriè dĩcuntur de Deo, q̃ poſitiua: qa melius dicĩt de Deo, ꝙ non ſit, quàm ꝙ ſit. Quædam tranſlatiuè, vt agnus, leo, quę ſymbolicè de Deo dicuntur. Duplex eſt. n. theologia, ſymbolica, videlicet, & myſtica. Symbolica nominat Deum ab inferiori, myſtica à ſuperiori. Symbolica nominat Deum per conuenientiam rerũ, quum dr̃

Significatio et modus.

Exod. 3.

Perfecta d Deo dũr.

Modi prædicãdi de Deo quot et qui.

Quæ Deo æternaliter.

Quę temporaliter.

Pluraliter.

Singulariter.

Propriè.

Appropriatè.

Poſitiuè.

Priuatiue

Tranſlat.

Theologica dupli.

Symbolica & myſtica qd d Deo nomi nant.

leo, agnus, & huiusmodi. Mystica verò, idest occulta, nominat Deum per hoc, quod in occulto de ipso sentit ꝑ intellectualem visionem, siue contemplationem, vt qñ nominat Deũ suauẽ, dulcem, dilectum, & huiusmodi. Vtrobique tñ per creaturas nominatur, sed in symbolica ꝑ exteriores, in mystica per interiores, & digniores affectus, quos anima supra se recipit, & ita imponit per donum sapientię, huiusmodi propriũ experimentum est, cognoscere, qualis sit Deus. quædam dicuntur collectiuè, vt Trinitas, trinus. Quædam relatiuè, vt ęqualis similis. Quædam respectiuè ad creaturas, vt creator; refugiũ. Et hæc nomina non dicũt relationem Dei ad aliud: sed alia habẽt relationem ad ipsum, vel ad ipsa. Duo sunt principalia nomina Dei, scilicet Qui est, & Bonũ. Per primum significantur Dei esse absolutum in se, & sic consideratur vt infinitum. Per secundũ notatur esse diuinũ, vt causa: fecit enim Deus omnia propter bonitatẽ suam. In theologia supponitur, qđ & hoc propter nomina essentialia, vt Deus, diuinitas, potẽtia, essentia, natura. Item supponitur quis; pro persona, supponiturq; pro notione. Pręterea per neutrum genus dicitur substantia diuina per masculinũ persona, per fęmininũ notio: & per hoc patet; ꝙ non debet cantari in hymno, Vnus patri cũ filio: quia pater & filius nõ sunt vnus in persona, sed vnum in substantia: vnde magis cantandum est, Vnum patri cum filio.

Qua de Deo collectiuè, relatiuè et respectiuè dicuntur.

Principalia nomina Dei.

Quid, qs, et quę qđ supponãt

Neutrum masculinum, et fœmininum qđ dicant.

Hymnus.

Deus est ineffabilis. *Caput* 24.

Non nominatur Deus per nomina, neq; pronomina, & quare.

NIhil dignè, vel propriè de Deo dr̃ propter eius excellentiam. Non enim per nomina propriè Deo loquimur, qa nomina significãt substãtiã cũ qualitate: & ita ĩtel ligitur

ligitur ibi compositio formę cum materia,quę in Deo non est. Nec per pronomina, quia de Deo dicta, cadũt à demonstratione: non enim pōt esse ibi demonstratio ad sensum, cũ sit incorporeus: nec demõstratio ad intellectũ,cùm sit incognoscibilis. Si ergo dicis,ꝙ huiusmodi pronomina ſm Priscianum,si cadunt à demonstratione,cassa erunt,& vana: dicendum est,ꝙ ibi est demonstratio ad fidem. Nec per verba, quæ cum modis, & formis, cum tempore,sine casu,agendi vel patiendi significantia sunt;sed talia nō cadunt in Deum. Neq; per participia, quæ sequũtur naturam nominis,& verbi. Nec per alias partes orationis, quæ non sunt subiicibiles, vel prædicabiles. Ex his patet,ꝙ Deum nō possumus notificare per diffinitionem, sed qualitercũq; per circũlocutionē. Vñ Ber. Quid est Deus? ex quo omnia,per quē omnia. Quid est Deus? quo nihil melius cogitari pōt. Quid est Deus? voluntas omnipotens, beneuolentissima virtus, lumen æternum, incommutabilis ratio,summa beatitudo, inuisibilis,inaccessibilis in se, in suis spectabilis, & solus mirabilis. Multis modis asseritur aliquid de Deo. Primò per naturalem rationem, quæ dictat, ꝙ vnus Deus est remunerator bonorum,& punitor malorum. Secundò per fidem,qua dicimus Deũ, vnum esse in substantia, & trinum in personis. Tertiò per sacram scripturam. Quartò per rationes probabiles. Quintò per exteriores opiniones vel ꝑdicationes. Sed in his duobus modis non est innitendũ, nisi firmitatem habeat ab aliquo prædictorũ triũ Est enim regula, ꝙ quicũq; asserit aliquid de Deo,qđ non est sibi certum per naturalem rōnem,vel per fidem, vel per sacram scripturam,præsumit,& peccat.

Demonstratio ad quid.

Deus qd.

Ioan.I.

Asseritur de Deo, & quid.

Heb. II.

Mar. 16.

I. Ioan. 5

Nota.

Asseuerãs de Deo quomō.

De ideis, & libro vitæ. Cap. 25.

IDeæ rerum, & exempla, & rõnes sic in Deo sunt, ꝙ idea importat causam efficientẽ, cõformẽ effectui: sed exemplar causam formalem: rõ verò causam finalem Deus enim oĩum rerum est principiũ à quo sunt forma, & exẽplar, ad cuius imitationũ sunt: & finis, ad quẽ sunt. Hęc tria sic à se differunt, ꝙ exemplar vnũ est, quia exempli connotat causalitatem. causata verò in causa sunt vnũ: sed rationes, & ideę sunt plures: quia ista respectu rerum dicuntur. Sunt itaque plures ideæ, quę connotant cognitionẽ. Cognoscibilia aũt distinguunt in cognoscẽte. Similiter & rationes in Deo plures sunt: quia singula causata sunt proprijs rationibus. Absurdum enim est dicere, vt ait August ęquũ creatum esse ea rõne, qua hominẽ. Sciendum aũt est, ꝙ duplex est pluralitas, vna quidem est rerum, & ſm hoc nõ sunt plures ideę, siue exẽplaria in Deo: imò vna res est, quę omnium est exemplar, scilicet essẽtia diuina: quam omnia imitantur, inquantum bona sunt. Alia verò est secundùm intelligentię rationem, & secũdùm hoc plures ideę sunt in Deo: Quia omnes res, inquantum sunt, diuinam imitantur essẽtiã: prout est imitabilis, non tantum vno modo, sed diuersimode, & secũdùm diuersos gradus. Sic igitur diuina essentia, ſm ꝙ est imitabilis hoc modo ab hac creatura, est propria ratio huius creaturæ, & similiter de alijs: vnde secundum hoc plures ideę in Deo sunt, quia intelligitur diuina essentia secundum diuersos respectus, quos res habent ad ipsam, eam imitantes diuersimodè. huiusmodi autem nõ solum intelliguntur ab intellectu creato, sed etiã ab increa-

Ideæ in Deo ab æterno.

Oĩa à Deo. & quomodo.

Ideæ respectu cuius dicuntur.

Rõnes differentes.

Pluralitas dupl. scilicet rerũ, et intelligẽtia.

Diuina essẽtia secundũ diuersos respectus intelligitur, & a quibus.

Quid sci uerit De' ab æterno. increato ipsius Dei. Scit enim Deus,& ab æterno sciuit, q̄ diuersę creaturę diuersimodè ipsi' essentiam essent imitaturę, & s̄m hoc ab æterno fuerunt in mente diuina plures ideę, s̄m q̄ intelliguntur, sicut rationes propriè rerum intellectę in Deo: hoc enim importat nomen ideę, vt sit, scilicet quędam forma intellecta ab agente, ad cuius exemplum exterius opus producere intendit. Dicendum est ergo, q̄ licet ratiões in Deo & ideę sint vna virtus, & vna lux, & essentia: dn̄r tñ plures rationes, & ideę pp cuius exemplum habes in naturis. Videmus enim q̄ oẽs lineę circuli vniuntur in centro, remotę aũt à centro differunt ab inuicẽ. Item

Ideæ quid. ideę sunt, (vt dicit August.) formę principales rerum, q̄ diuina intelligentia continet. Dicendum igitur, q̄ sicut in mente artificis priùs est forma rei, q̄ opus èxeat, sic ideę rerum añ mundi constitutionẽ in mente creatoris erant. Nõ enim aliquid extra se aspiciebat, s̄m qđ mundum faceret.

In quo pri' existit creatura, & ad quẽ redire habet. Eccl. I. Ex hoc patet, q̄ omnis creatura priùs in Deo existit, quàm in seipsa: vñ cùm ab ipso per creationem processit, ab ipso quodam modo distare cœpit: vnde rationalis creatura ad ipsum redire debet, cui primò coniuncta fuit, antequam esset, & hoc per ideas, quę non aliud; quàm ipse Deus sunt, & erunt: sic autem ad locum vnde exierunt flumina reuertuntur.

Res prout sunt i deo quo dn̄r. Ioan. I. Res, prout sunt in Deo, dicuntur vita, quę importat rationem boni. Ioann. I. Quod factum est in ipso, vita erat. Dicuntur etiam lux, quę importat rationem veri. Augustinus super Genes. Creaturę in Deo sunt lux: hęc ideo dicuntur, quia in Deo non sunt

Cor. I. mala, neque falsa. Differentia est inter exemplar, & librum vitę, & speculum. Exemplar enim

enim dicitur respectu rerum, vt redeuntiũ tanquã ad causam primã, quia cõnotat creaturã, vt supra dictum est. Speculũ dicitur respectu rerũ euntiũ. De libro vitæ dicit Hugo de sancto Vict. ꝙ liber vitæ est, cuius origo, ęterna, incorruptibilis essentia, cognitio vera, scriptura indelebilis, inspectio desiderabili, doctrina facilis, scientia dulcis, profunditas imperscrutabilis: verba innumerabilia, tamen vnũ verbum omnia. Anima verò (moraliter loquẽdo) multipliciter est in deo, scilicet sicut ramus, in arbore, apis in flore, nauis in littore, sessus in thalamo, thesaurus in agro, scriptura in libro, auicula in nido, piscis in riuo; quęlibet res in sibi proprio, stella in firmamento, imago in speculo, cera in sigillo, gemma in auro, mel in fauo.

Exẽplar, liber vitæ, & speculum differunt, & quomodo

Liber vitæ, & origo.

Anima ĩ Deo est moraliter, & quomodo

De appropriatis diuinis personis. Cap. 26.

QVamuis omnia essentialia omnibus ꝑsonis ęqualiter conueniãt, approp propriatur tñ patri potentia, filio sapientia, spũi sancto bonitas: & hoc ꝑp exclusionem carnalis intellectus, ne videlicet pater ratione antiquitatis credatur impotens, filius ratione iuuentutis credatur insipiens, Spiritus sanctus rõne impetuositatis credatur crudelis. Hæc ratio pertinet ad simplices, s. ꝙ potentia naturaliter præcedit sapientiam, & vtraq; bonã voluntatem. De attributis itaque est loqui dupliciter, aut secundũ rem, & sic omnino idẽ sunt, nec appropriantur; aut scdm rationẽ, & sic eorum quędã apropriantur, quædam non. nam appropriatio nihil aliud est, quàm specialis attributio, ratione alicuius conformitatis cum proprio illius personæ, sicut potentia habet similitudinem cum Patre, qui est principiũ vniuersale, &

Essentialia tribus personis coueniũt. Quæ tribus personis appropriantur, et quare.

Attributa quæ. Appropriatio quid sit.

ſapientia cũ verbo, & bonitas cum amore. Prædictam appropritiationem habet conſuetudo ſcripturarum, quę opera manifeſtatiuę potentiæ attribuit patri, ſapientiæ filio, bonitatis ſpiritui ſancto. Alia eſt appropriatio Hilarij, Æternitas in patre, qui non habet in principium inceptionis in ſe, nec principium eſſendo ab alio. Species in imagine, id eſt in verbo, quia ſummè pulchrũ. Vſus in munere hoc eſt in ſpũ ſancto, quia ſummè proficuũ, & cõmunicatiuũ eſt. Iſtud ꝑ alia verba ſic inſinuat Auguſtinus, In patre vnitas, in filio ęqualitas, ĩ Spiritu ſancto vnitatis, ęqualitatiſque concordia. Conuenit autẽ patri vnitas: quia ſicut vnitas à nullo deſcendit, & omnis pluralitas ab ea defluit: ſic deus pater à nullo eſt, & aliæ perſonæ ab ipſo ſunt. Præterea ſicut vnitas de ſe gignit vnitatem, ita de ſe pater gignit alterum ſe, id eſt, filiũ. In filio verò dr̃ eſſe ęqualitas, quia æquat patri non ſolùm in potentia, ſapientia, & bonitate: ſed etiã in hoc, quia ſicut pater dat ſuã bonitatem alteri perſonæ, ſic & filius. In ſpiritu ſancto autem vnitatis, ęqualitatiſque concordia, ſeu connexio: quia eſt amor amborũ i. patris & filij. Item quarta appropriatio eſt, quod in patre eſt ratio principiãdi, & originãdi, quia ſummè principium. In filio verò ratio exemplandi, quia ſummè pulchrum: ſed in ſpiritu ſancto ratio faciendum, quia ſummè bonum.

In patre & filio & ſpũ ſancto quid.

Quæ conueniunt trib. perſonis.

Ratio triplex in diuinis.

De potentia Dei. *Cap. 27.*

Potentia dei duplex & q. Multa q̃ Deus poteſt, ſibi cõueniũt.

Potentia dei duplex eſt, ſcilicet abſoluta, & ordinata. Multa verò poteſt primo modo, quę nõ poteſt ſecũdo modo: quia multa ſubſunt ſuę potẽtiæ, quę non conueniũt ſibi; vt facere mala poſſet tamen ea cõgruẽtia, & ſic

poſſet

possset ea facere. Deus pater omnia potest omnibus modis, quia potest producere de nō esse in esse, & hoc per creationem. Itē potest ex incōpleto completum facere, & hoc per propagationem. Item potest mutare vnum completum in aliud completum, sicut patet in transsubstātiatione panis in corpus Christi. De talibus dicit Augustinus, Demus deo aliquid posse, & nos intelligere non posse. Potentia dei apparet in mundi initio, medio, ac fine. In principio quidē quia res creauit de nihilo. In medio autem, quia res, ne in nihilum vertantur, sua potentia continet. In fine verò, quia mortuos mira celeritate suscitauit. Apparet quoque potentia dei in rebus spiritualibus, quia cùm diabolus potestatem habeat in nobis immutandi sensu, & phantasiam: angelus autem habeat potestatem super hoc, & super intellectum: solus deus non solùm habet potestatem super tria prædicta, sed etiam post mutare voluntatem. Augustinus dicit, quia deus nos prę uenit, vt velimus, & subsequitur, ne frustrà velimus. Licet deus sit omnipotens, tamen non attribuuntur ei actus culpabiles, vt mentiri, & malè valle: nec pœnales, & metuere & dolere: nec corporales, vt comedere, & dormire, nisi forte transumptiuè, nec actus inconuenientes, qui possunt esse tripliciciter. Primò si aliquis actus contradicit diuinæ potentiæ: vt est facere maiorem se. Secundò sit contradicit eius veritati, vt est facere, aliquid simul esse, & nō esse; vel ꝙ præteritum sit futurū. Tertiò, si contradicit eius bonitati, vt damnare Petrum, & saluare Iudam. De his Anselmus: quodlicet in conueniens, etiā minimū, impossibile est apud deum. Horum autē hęc est ratio, quia potentia

Deus potest oībus modis. Ioan. 2. Luc. 22. Potentia Deì quando apparuit, & quomodo Gen. 1. Psa 118 I.Cor.15 Deū nos præuenire, & subsequi quō accipitur. Deus non pōt actus imperfectus & qui sunt illi. Actus incōuenientes qui. Quar Deus non possit act

Inconue nientes. dei, cùm sit perfectissima, nec est de nihilo, nec est sub aliquo: vnde non potest deficere peccando, nec succumbere patiendo, nec egere subsidiũ in aliquibus quęrendo, ac per hoc nec culpabilia, nec pœnalia, nec materialia potest. Perfectũ posse deus soluit. Dicendum quoq; q̃ deus potest omnia per se, vel per creaturam. Illa dico omnia posse, quę sunt potentię: hoc autẽ ideo dicitur, quia posse peccare non est potentiæ, sed infirmitatis: deo autẽ cõpetit perfectũ posse, & perfectum diuinum: de quo Dion. Dominatio est non peiorũ excessus tantum, sed omnium pulchrorum, & bonorum omnimoda, & perfecta possessio: firma, & non valens cadere fortitudo. Notandum ergo quòd quędam operationes attribuũtur Deo secundùm causalitatem, & non secundum essentiam, vt comedere, currere: quędam secundùm essentiam, & non secundum causalitatem: vt iustificare, creare: quędam nec sic, nec sic, vt peccare.

Quæ secundum cãlitatẽ, Deo appropiantur.

De virtute miraculorum. Cap. 28.

Miracula vnde Miraculum quid sit.

Quoniam per diuinã potentiã fiunt miracula, ideo de miraculis est agendum. August. autẽ illud vocat miraculũ, quicquid arduũ, aut insolitũ, supra spẽ, vel facultatẽ admirantis apparet. Ad hoc q̃ aliquid sit miraculũ, quatuor requiruntur, vel concurrunt. primũ est q̃ sit à deo. sc̃dm, q̃ sit preter naturam. tertium, q̃ sit euidens. quartũ, quòd sit ad fidei corroborationem. Vnde si aliquid istorũ quatuor defuerit, mirum dici potest, non miraculum. Nota quòd quędam sunt supra naturam, quædam contra naturam, quædam preter naturam. Supra naturam sunt illa, quibus non est

Quæ requiratur ad hoc q̃ quid sit miraculũ. Mirum et miraculũ differunt. Natura

est simile in natura, nec in potentia naturæ, sicut est virginem parere. Contra naturã sunt, quæ fiunt vsu contrario naturæ, tñ terminantur ad conformitatem naturæ: sicut cæci illuminatio. Sed præter naturam sunt, quæ fiunt ordine, simili naturę, non tñ per principiũ naturæ, vt in mutatione virgarũ in serpentes: qa illud potuisset fieri ordine naturæ per longã putrefactionẽ; vt patet per ea, quæ fiunt secundũ rationes seminales: veruntamẽ quia non fuit ibi operatio naturæ, miraculum fuit. Res quandoq; producitur ab agente simili successiuè, hoc attribuit naturæ, & dr̄ naturale: quandoq; producit ab agente dissimili in instanti, & hoc attribuitur deo, & dr̄ miraculũ. Sciendũ ꝙ qñq; potentia aliqua, & eius actus est naturalis, sicut visus, & videre: qñq; potentia est miraculosa, & actus eius naturalis, vt qñ cęcus illuminatus videt, qñque vtrunq; est miraculosum, vt partus virginis. Nota ꝙ miracula vel mira fiunt qñque in ente, vt statio solis & eius retrocessio, qñq; fiunt in vegetabili, sicut qñ virga Aaron floruit: qñq; insensibili, sicut fuit in locutione asinæ Balaam: quandoq; in ratione, sicut fuit in ambulatione claudorũ, auditione surdorũ, suscitatione mortuorũ, in partu virginis. Vt autem sciamus, quando aliquod miraculum fit; nota differentia inter rationes causales, seminales, naturales: quia ratio causalis est potentia passiua creaturæ absque omni dispositione naturæ, vt solummodo deus ex ea faciat, quod vult, sicut fuit in partu virginis: & in talibus simpliciter est miraculum. Ratio autem seminalis est potentia passiua naturę, sed cum dispositione remota, sicut fuit in virgis, de quibus facti sunt

Luc. 1.
Ioan. 9.
Exod. 7.
Res producitur et à quo.
Potentia actus qñ naturalis quãdo miraculos, et quãdo vtrunq;.
In quo fiunt miracula, et quando.
Ios. 10.
Isa. 38.
Num. 17.
Num. 22.
Matt. 11.
Miraculorum rationes quot et quæ.
Luc. 2.
Exod. 7.

ſerpentes: & hoc factum fuit in inſtanti; naturam aũt feciſſet idẽ, ſed non niſi paulatim per longam putrefactionem. Vñ patet, ꝙ ea quæ fiunt ſm rationes ſeminales: partim ſunt natu-
Ioan. 12. ralia, partim miraculoſa. Ratio naturalis eſt potentia cum diſpoſitione propinqua, ſicut patet in materia, qñ eſt in vltima ſui diſpoſitione, vt formam recipiat, & ſecundùm hunc modum eſt ratio naturalis in grano ſeminato ad productionem ſegetis. & hoc eſt miraculum.

De ſcientia Dei. *Cap.* 39.

Scit deus omnia, & quomõ.

SCit Deus oĩa præſentialiter, & ſimul, perfectè quoque, & immutabiliter. Præſentialiter dico, hoc eſt, ita lympidè, ac ſi cuncta eſſent præſentialiter exiſtentia. Simul etiã ſcit oĩa, quia videndo ſe; qui ſibi præſens eſt; oĩa videt. Perfectè quoque: quia cognitio eius nec põt augeri, nec minui. Scit & immutabiliter, quia noſcit oĩa per naturam ſui intellectus, qui eſt immutabilis. Dicendum ergo. ꝙ Deus cognoſcit temporalia, ęternaliter, mutabilia immutabiliter, contingentia infallibiliter, futura præſentialiter, dependẽtia independenter creata increatè. Alia verò à ſe, in ſe, & per ſe. Nota differentiam inter ſciẽtia Dei, Chriſti, Angeli, & hominis: quia Deus ſcit omnia ſimul, videt enim multa in vno. i. à ſeipſo. vnde in viſione Dei non differt id, quod videt, & per quod videt, ſicut in homine; qui videt per oculũ; quia videt ſe per ſe, & in ſe videt omnia. Chriſtus autem ſm ꝙ homo ſcit omnia, quæ ſcit Deus ſcientia viſionis, licet non ita lympide ſicut Deus. Angelus verò difformem habet intellectum cum Deo. i. illa, quæ ſcit, ſcit ſimul actu, & ſcientia viſionis, ſicut Deus: licet neſciat oĩa,

Scientia Dei, Xpi, Angeli, hominis.

Deus videt ſe, per ſe.

Chrs ſecundũ ꝙ homo qd ſciat.

Angelus qd ſciat

quæ ſcit Deus: ſed homo vnum ſolū ſcit actu; quia licet videat multa, illa tamen non videt vno actu viuendi, ſed multis. i. per multas rerū ſimilitudines. Sapientia Dei licet in ſe ipſa nō diuerſificetur, diuerſa tñ ſortitur nomina In quantum enim ſapientia Dei cognoſcitiua eſt paſſibilium, dr̄ ſcientia, ſiue cognitio. Item in quantum eſt cognoſcitiua omnium quę fiunt in mundo, dr̄ eſſe viſio. Inquantum eſt cognoſcitiua eorum, quæ bene fiunt, dicitur approbatio. Inquantum eſt cognoſcitiua futurorum, dicitur pręuiſio. Inquantum eſt cognoſcitiua eorum, quæ ab ipſo Deo facienda ſunt, dicitur diſpoſitio. Inquantum eſt cognoſcitiua præmiandorꝝ, dicitur prædeſtinatio. Inquantum eſt cognoſcitiua damnatorum, dicitur reprobatio. Cognitione diuina cùm ſit perfectiſſima, oīa cognoſcit diſtinctiſſimè ſub oībus conditionibus quas res hn̄t, & propter hoc futura ſcit, futura, præſentia, & bona approbanda, malaq; reprobanda. Si aūt ſcire volueris, qualiter Deus cognoſcit mala, notandum, quod contingit aliquid cognoſci dupliciter, aut per ſpeciem propriam, aut per ſpeciem alienam. Primo modo cognoſcitur habitus, ſecundo modo priuatio. Item primo modo cognoſcitur lux, ſecundo modo tenebrę. Eodem modo dicendum eſt, quòd primo modo cognoſcitur bonum: ſecundo modo malum, ſcilicet per ſpeciem oppoſiti habitus. Nihil enim eſt malum, niſi boni priuatio. Vnde dicēdum eſt, ꝙ Deus cognoſcit bonum per vnicum medium. ſ per propriam eſſentiam, mala aūt per duplex medium: nam per eſſentiam ſuam cognoſcit habitum oppoſitū malitię, & illo habitu mediante, vt eſt in ipſo Deo cognoſcente, cognoſcit defe-

Hō quid ſciat.

Sapientia Dei multipliciter dicitur.

Cognoſcit Deus omnia, & quomō.

Cognoſcit Deus mala, & bona, & quomō.

Malum eſt priuatio.

ctum eius: & ideo dicitur mala à longe cognoscere: vnde Psalm. Et alta longè cognoscit, id est malè.

Psal. 137.

De prædestinatione. Cap. 30.

Definitur prędestinatio.

Prædestinationis diffinitio quadruplex, et quid denotat.

PRædestinationis diffinitiones assignantur ab Aug. quatuor. prima est, Prædestinatio est præscientia beneficiorũ Dei. secũda est, Prædestinatio est alicuius ad gloriam præordinatio. tertia est, Prędestinatio est propositum miserendi. quarta est, Prędestinatio est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. In prima diffinitione notatur diuina cognitio, in secunda electio, in tertia voluntas, in quarta directio in finem. Prædestinationis causa efficiens Deus est, quantũ ad effectus, notatos in noĩe prædestinationis. Materialis aũt causa est ille, qui prędestinatur. sed formalis est modus, vel ordo prædestinationis, quia primò datur grã, & post hoc gloria. Causa finalis est duplex. s. vt simus sancti, & immaculati in conspectu Dei. Nota differentiã inter hæc, quę ponit August. s. vocationẽ, iustificationẽ, prædestinationem, & magnificationẽ. Vocatio enim retrahit à malo. Iustificatio respicit initiale bonũ gratiæ. Prædestinatio respicit gratiæ bonum finale. Magnificatio verò est bonum gloriæ futurę: Vel dicas, ꝙ prædestinatio per gratiam gloriã præparat. Vocatio gratiam offert. Iustificatio illam confert, sed magnificatio per gratiam gloriam multiplicat. Sciendũ ꝙ duplex est actio in diuinis, sicut in naturalibus. Vna ponit aliquid in rem extra, vt calor ignis. Alia non, vt visio. & sic visio in diuinis est duplex actio. Alia non, vt prædestinatio: quæ non infert rebus necessitatem: sicut verbi gratia, Deus scit, si iste

Prædestinationis causa quadruplex.

Rom 1.

Eph 1.

Rom. 1.

Quid electu faciat ꝓdestinatio, vocatio, iustificatio, et magnificatio.

Actio duplex in diuinis.

Prædestinatio nõ imponit

si iste sit comesturus hodie vel non: nihilominus iste habet potestatem comedēdi, & manū ad os porrigendi: quia si prædestinatio rebus necessitatē imponeret, multa sequerent incon uenientia: nā frustra proponerent bonis præmia, & malis supplicia. Item iniuste remunerarent boni, & punirent mali. Item malorum nřoꝝ Deus author esset; Item nec sperandi aliquid, nec supplicandi vlla esset ratio. Itē euacuaret libertas arbitrij, quæ se habet ad vtrūq;. Item nec bona facientes essent laudabiles, nec mala faciētes vituperabiles. Sciendū tñ, ꝙ hoc est duplex. Si Deus præuidet hoc, hoc necessariò eueniet: quia coniunctim est vera, diuisim falsa: & est ibi necessitas consequentiæ, nō consequentis: quia licet ibi sit habitudo, siue illatio vnius categoricę ad aliam, non tñ necesse est, ꝙ ipsius termini sint actu: verbi gr̄a, Si homo est animal est: necessitas est consequentiæ, non consequentis. nā hoc pōt non esse, cū materia tñ stabit: & de hoc habemus exemplum Boetij in lib. de consol. Si aliquis videt aliquē facientem rotam, necesse est ꝙ iste faciat rotā, nec tñ visus eius est causa illius factionis. sic Deus videt mala illius opera, nec tamē est causa, quare male operetur: veruntamen fiet, si præuisum est. Item bonum exemplum. Si aliquis haberet oculum tantæ perspicacitatis, vt videret futura: non ideo ligaret res ad euentum. Item artifex in materia nodosa benè videt defectum effectus, nihil tñ est causa effectus. Item duę sunt paginę libri vitæ. Vna est præsentis iustitię, à quo potest quis deleri. Alia est dispositionis æternę, de qua nullus delebitur. Differentia est inter prędestinationē, & pręscientiam, quia prędestinatio est prę- gnitio

reb. necessitatē, et quare.

Eccl. 5. Mat. 25. Ioan. 1.

Ps. 118. Eccl. 31.

Quomō intelligit in sensu cōposito, et diuiso.

Similitudo.

Exēplum.

Deus non est causa mali.

Duæ paginæ lib. vitæ.

Prædestinatio, et præscientia differunt.

cognitio bonorum cum causalitate eorundẽ: sed præsciẽtia dicit cognitionẽ malorũ sine causalitate, quæ potius resideret penes liberũ arbitrium. Cum dicitur à sanctis quod prædestinatio orationib. adiuuatur, non est sic intelligendum, ꝙ tẽporale causet æternũ. sed hoc quantum ad effectũ prædestinationis iuuat oratio, scilicet quantum ad gratiam, & gloriam, quia secundum illa bene cooperatur liberum arbitrium prædestinationi. Vnde sicut Deus aliquẽ saluandũ præuidet, sic & modum, quo saluari debeat: pp ꝙ stultus est, qui dicit. Volo facere quod placuerit, quia si saluari debeo, saluabor: vel si dãnari, damnabor: Sicut stultus esset infirmus, qui diceret: Volo comedere, & bibere, quod placuerit: quia si curari debeo, curabor, vel si mori debeat, moriar: sic enim inutiles essent & medici, & medicinæ. Sequitur si Deus permittit liberũ arbitrium, quod se habeat ad vtrumlibet; in malũ cadere, hoc non permittit, & nisi iustè. Rursus si per gratiã præueniat, nulli facit iniuriam. Cum ergo Deus malos damnat, & reprobat, operatur scd̃m iustitiam: qñ verò prædestinat, agit ẽm gratiã, & misericordiam, quę non excludit iustitiã. Voluntate aũt prima vult Deus omnẽ hominẽ saluũ fieri, inquantũ homo est Voluntate aũt secunda non vult iustum hoiẽm reprobũ, inquantũ ipse est talis. Voluntas igitur antecedẽs respicit ordinẽ naturę in finẽ, prout à Deo condita est: voluntas verò consequens respicit ordinẽ personæ, prout est libero arbitrio suo, vel alieno in finẽ disposita. Hæc de realitate dicta sunt: sed logice loquendo, cum saluatio hominis sit cõtingẽs, de necessitate determinari non potest: quod enim potest esse, & non esse, contingẽs

est:

Quo iuuat. à scis pdestinat.

Deus præuidet saluandum, et modũ saluandi.

Similitudo.

Deus cum permittit aliquẽ cadere, iustè agit, et p gratiã pręuenit, nulli facit iniuriam.

1. Tim. 2.

Voluntas antecedẽs et consequẽs quid respiciãt, et quare.

Cõtingẽs quod sit.

est: non necessarium, sicut Philosophus dicit in libro secundo Periherm. Si verò quæritur, quare Deus hunc prædestinauit, siue elegit. & non illũ hoc inexplicabile est in hac vita mortali: propter hoc.n. exclamat Apost ad Rom. 2. O altitudo diui. sa. & scien. Dei, q̃ incom. sunt iu. eius, & inuenisti viæ ei⁹. Si enim dicimus, ꝙ reprobi repellunt gratiam, hoc verum est: sed si essent prędestinati, non repellerent finaliter. Vnde August. Libro de prædestinatione sanctorum, Gratia, inquit, quæ occultè humanis cordibus attribuitur, à nullo duro corde respuitur: ideo quippe tribuitur, vt duritia cordium auferatur.

Quæstio inexplicabilis.

De præsentia, & reprobatione. Caput 31.

Reprobatio est, vt ait August. præscientia iniquitatis quorundam, & pręparatio damnationis eorundem. Vnde nota; ꝙ in reprobatione tria sunt Vnũ est præuisio iniquitatis ab æterno: alterũ obduratio, id est substractio gratiæ in præsenti: tertiũ est pręparatio pœnę æternæ in futuro. Si ergo quæritur, vtrũ reprobatio habeat causam ex parte hominis, quantum ad primum meritum hominis non est causa, quo ad secundum causa meritoria, & effectiua: quo ad tertium causa est meritoria, sed non effectiua. Econtra in prędestinatione sunt tria contraria, sed in hoc est differentia, quia prædestinatio præparat gloriam secũdum beneplacitum, sed reprobatio pręparat pęnam secundum exigentiam meritorum. De obduratione sciendum est, quod translatiue dicitur secundum similitudinem obdurationis in corporibus: Duritiam autem corporum sequitur triplex proprietas, primum est inhabilitas

Reprobatio qd sit.

In reprobatione tria.

Reprobatio habeat causã ex parte rep̄bati, et quomodo

In p̄desti natione tria.

Obduratio quo modo dr.

Duritia corporis descriptio.

bilitas ad ſuſcipiendum impreſſionem; ſecūdum eſt ſtabilitas ad permanendum in ſe; tertium eſt fortitudo ad reſiſtēdum. His modis dicitur cor obdurari tripliciter. Vno modo per inhabilitatem ad ſuſcipiendam gratiā. Secundo per firmam adhæſionem ad peccatum. Tertio modo per rebellionem diuinarum inſpirationum, & mandatorum Dei. Vnde quærendum eſt, vtrum præſciti à Deo poſſint demereri, & econtrario. Ad quod dicendum, quòd ſcientia Dei comparatur ad res creatas, ſicut ars ad artificia: vnde ſicut ars non ſolum eſt cognoſcitiua, ſed etiam factiua eorum, quæ ſecundum artem fiunt: eorum verò quibus ab artis regulis deuiatur, eſt cognoſcitiua tantum: ita & ſcientia Dei eſt cognoſcitiua, & factiua omnium bonorum, malorum autem non, ſiue peccatorum quæ ſunt deuiationes quædam ab æterna lege ipſius; ſcientia Dei eſt cognoſcitiua tantum, non autem cauſatiua. & ſic patet ꝙ boni, qui per gratiam iuſtificantur, non ſolum ſunt ab æterno cogniti à Deo, ſed etiā ad gratiam habendam. Peccatores autem neque iuſtificātur per gratiam, nec ſunt electi, vel præordinati à Deo ad culpam, ſed ſolum præſciti, ꝙ nō ſunt gratiam habituri, ſed ſuæ naturæ relinquendi, & quia non omne agens poteſt id quod eſt ſupra ſe, natura ſibi relicta, non poteſt in actū meritorium, qui eſt ſupra facultatem naturæ, poteſt autē in actum peccati, qui eſt demeritorius, ſicut & in aliquid infra naturam humanam exiſtens. homo enim peccādo, deſcendit à dignitate ſuæ naturæ; & ſic patet, ꝙ præſciti poſſunt demereri facilius, quam mereri.

Obduratur cor peccatoris tripliciter.

Præſciti à Deo an mereri poſſint.

Scientia Dei quid in bono, vel malo.

Scientia Dei cognoſcitiua bonorum.

Peccatores nō iuſtificātur, et quare.

Præſciti poſsūt potius demereri quā mereri.

De

De voluntate Dei. *Cap. 32.*

Voluntas duplex in Deo.

VOluntas Dei duplex est, scilicet voluntas signi, & beneplaciti. Voluntas beneplaciti est duplex, id est antecedens, de hac vide suprà cap. proximo: quæ sæpe non expletur, & per consequens hæc nunquã remanet inexpleta. Alia est voluntas signi, & hæc quandoq; remanet inexpleta. Huiusmodi ratio est, quia voluntas Dei põt sumi dupliciter, vel propriè: sic accipitur voluntas beneplaciti, vel metaphoricè, & sic accipitur volũtas signi. Primo modo dicitur deus aliquid velle, & hoc velle ipse Deus est. Secundo modo metaphoricè est ad modum volentis se hr̃e, & hoc velle non est Deus. Hæc igitur diuisio non rei, sed vocis est: sicut ira potest dici, vel propriè motus iræ, vel metaphoricè signum iræ. Voluntas beneplaciti Dei cõsequens est recta & efficax, & irreprehensibilis: vnde quia est recta, nullus est rectus nisi conformetur ei. Itẽ quia est efficax, nihil sine illa potest effici: nihil contra illam potest fieri: per nullum potest impediri. Item quia irreprehensibilis est, nihil præcipit, aut permittit nisi iustè: nil agit, aut consulit, nisi benè. Signa beneplaciti sunt quinque s. præceptio prohibitio, cõsilium, permissio, & operatio: quorum numerus sic accipitur. Voluntas diuina propriè loquendo, aut præsentium, aut futurorũ est. Si respectu præsentiũ, aut id est bonum, & sic est impletio, aut malũ, & sic est permissio. Si respectu futurorũ, sic ex triplex. Aut est malũ, & sic est prohibitio: aut bonũ necessarium, & sic est præceptio: aut bonũ super erogationis, & sic est conciliũ. Cõtra tria prima põt aliquid fieri: quia se habent vt fieri: sed contra

Voluntas Dei quot modis accipitur.

Voluntatis diuinæ efficacia rectitudo, irreprehẽsibilitas.

Voluntatis beneplaciti signa quia qua, & q.

Voluntas dei aut p̃sent um, aut futurorum est et quo

duo

duo vltima. s. permissionē, & operationē, nihil potest fieri, quia se habent vt in facto esse: & quod perfectū est, nō potest non fieri. De his signis nota, quòd Præceptum dicit obligationē ad faciendum bonum: Prohibitio dicit obligationē ad vitandum malū: Consilium dicit doctrinam, per quam scimus, ꝙ id, quod consulitur, si fiat, affert præmiū: si non fiat, affert supplicium? Permissio dicit priuationē cohibitionis, & est signū diuinæ voluntatis, nō respectu mali: quod permittitur: sed respectu boni, quod ex malo permisso, dicitur. Non enim permittit deus malum fieri, nisi ex seipso aliquod bonum eliciat, vt patet in tentationibus diaboli, quę prosunt multipliciter sanctis. Præterea si non esset malū, non esset in bono pulchritudo, nisi absoluta: nūc verò propter comparationem ad malum, clarius elucescit. Operatio notat factionē in re, per quàm refertur creatura ad creatorem. De conformitate voluntatis nostræ ad Deū, sciendū est, ꝙ duplex est conformitas, proportionis, & proportionalitatis. Primo mō est conformitas voluntatū in se, scdm rationē essentiæ, & sic est impossibile hoc modo, quia finiti ad infinitū nulla est proportio. Secundo mō est conformitas, quæ est secundū similiter se habere, quod fieri pōt. Possibile est. n idem volitum esse alias vtrobiq;, vt. s. homo velit id, qđ deus; ſm velle, quo vult nos velle Deus, ꝙ si hanc attendimus in forma volendi, tunc si volumus habere mercedē nostri operis, oportet, ꝙ semper conformemur ei in forma volendi. Si autem quæritur, vtrū absolutè teneamur, dicendum est, ꝙ conformitas quædam est in actu, ad quam non tenemur, nisi habita charitate:

Præceptū, prohibitio, & cōsilium quid dicant.

Permissio quid dicat.

Permittit Deus malum, et quare.

Tob. 12.

Bonum p malū clarescit.

Conformitas ad deum duplex, et quæ.

In forma volēdi cō formandas, et quare.

Quid et quādo de Deo credendum et

tate:

tate: & nec tunc,nisi pro tempore,& loco, vt quando quis cogitat dei veritatem scilicet articulos fidei tenetur credere: qñ cogitat dei bonitatē, tenetur diligere. Est alia conformitas in habitu,ad quā non tenetur quis,nisi quādo actu dei bonitatē recogitat, quia tunc teneť se ad charitatē dei præparare. De conformitate autem in volito,sciendū, quod voluntatē sensualitatis non tenemur conformari voluntati diuinæ,nec in volito,nec in forma volēdi. Voluntas n.sensualitatis tm̄ est in brutis, vnde quantū ad hoc,nos hac voluntate non peccaremus,si ratio huic volūtati iuncta nō foret, cuius est animalitatē reprimere: sed voluntate rationis deliberatiua tenemur deo conformari in volito. quòd constat nobis, deū absolute velle (vt salutē nostram) vel congruit nobis velle. Si verò non congruit nobis: quamuis bonū sit in se,non vult id nos velle: vnde hoc non tenemur velle, nisi inquantum est volitum à deo. Vnde si scio deū velle mortē patris mei,tamen possum vitam velle,& laborare ad hoc: quia non vult Deus velle me patri meo contrarium. Item volūtate conditionatiua non tenemur deo conformari,vt quando pluit, vellemus, ꝙ non plueret,si deus vellet: quia volendo conditionaliter, non discordamus voluntate dei: quia hoc non est velle simpliciter. Item id,qđ deus nō vult simpliciter,& absolutè,vt sentētiā cōminationis,quā aliqñ mutat,qñ merita mutanť non tenemur velle. Cōformitas diuinæ voluntatis quadrupliciter pōt considerari secundū habitudinem quatuor causarū. Primo fm causam materialé: vt qñ idē est volitū,qđ se habet vt materia, circa quā est actus volūtatis, & ideo ista cōformitas

diligendum. Cōformitas habitualis. Cōformitas in volito. Volunt sensualitatis. Voluntate rōnis. Deo conformandum.

Quid cū deo vol.ndum, voluntas cōditionata nō discordat à dei volūtate, et qūo. Sententia Dei quā do mutatur. Coformitas diuinæ voluntatis secūdum quadruplicē causam.

mitas eſt ſecundũ quid tm̃, & non ſimpliciter; quia eſſe ſimpliciter non eſt à materia, vel forma. Secundo modo accipitur conformitas ſecundũ cauſam efficientem, ſicut quando aliquis vult hoc, quod deus vult eũ velle: quia deus hanc voluntatem in eo facit. Deus eñi vnãquãq; volũtatem in bonum ordinauit, & hoc vult nos velle. Tertiò ſecundũ cauſam finalem, vt qñ quis in gloriã dei ſua facta ordinat, pp quã & deus facit omnia: & in his duobus eſſentialiter omnis conformitas conſiſtit. Quartò ſecũdum cauſam formalẽ, vt.ſ. ex charitate velit quis, quod vult, ſicut & deus ex charitate vult omnia: & in iſto conſiſtit perfectio conformitatis, vt ſcilicet actus voluntatis noſtræ tanto ſit, voluntati diuinæ conformior, quanto eſt melior, & perfectior. Ex prædictis collige, ꝙ perfecta, ſeu cõpleta conformitas ad deum comprehendit quatuor. Primò vt velimus, quod deus vult. ſecundò, vt velimus, qđ vult nos velle. tertiò vt velimus propter quòd vult. quartò, vt velimus eo modo, quo vult. Sed conformitas nõ plena eſt triplex. Primò, conformatur quis deo in volito tm̃, ſicut & Iudæi conformes erant Deo in morte Chriſti. Secundò ſi conformetur quis in volito, & in fine, ſed non in modo, vt quando quid non fit ex charitate. Tertiò quando quis conformatur in volito, & in modo, ſed non in fine, vt cùm ad aliũ finẽ bonũ, tm̃ retorquetur intentio.

Conformitas ad deũ quatuor comprehẽdit & quar.

Conformitas nõ plena. triplex, & quare. Ioan. 11.

De iuſtitia Dei. Cap. 33.

Iuſtitia dei quib. modis ſumatur.

IVſtitia Dei tribus modis ſumitur. Primo modo qñ redditur alicui, ꝙ meruit. Secundo modo qñ promiſſum ſoluit. Tertio modo qñ impſectũ perficit. Primo mõ remuneratio

neratio bonorum, & punitio reproborum, est opus iustitiæ. Secundo modo incarnatio Christi opus est iustitiæ, quia promissum fuit hoc per prophetas. Tertio modo dicitur opus iustitiæ, quando Deus peccatorem iustificat, cum se ad gratiam habilitat, faciendo quod in se est. Nota ꝙ in omnibus operib. Dei inuenitur iustitia & misericordia, sed iustitia quandoq; est occulta, & misericordia manifesta, vt in iustificatione impij, & in primo aduẽtu Christi. Aliquando est econtrario, s. aperta iustitia, & occulta misericordia vt in punitione paruulorum, ne baptismo decedentium, & in secũdo aduentu Christi. Aliquando vtrunque est occultum, vt in tribulatione licet iustorum, & innocentum, sicut fuit in Iob, & in infirmitatibus paruulorum. Aliquando vtrunque est apertum, vt in remuneratione iustorum, & damnatione reproborum: quia illos remunerat supra meritum, & istos punit citra condignum: quod est misericordiæ: sed vtrisq; retribuit secundũm merita, hoc est bonis bona, & malis malà, quod est iustitiæ. Si vis scire qua iustitia puniatur homo pro peccato momentaneo æternaliter, vide primo authoritates Isa. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Psal. Ibunt in progenies patrum suorum, & vsque in æternum non videbunt lumen. Matth. Ite maledicti in ignem æternum. Apoc. Ascendit fumus eorum in secula seculorum. Item Gregor. in quarto dialogorum. Si deus non plus attenderet cor, quam facta: iniusta posset dici talis iustitia. Sed quia Deus intuetur cor, iustum est, vt sine fine puniantur, qui nunquam vellent viuere sine peccato. Rationibus idem ostenditur. Quia enim

Opera iustitia quæ & quot.

Psal. 24.

In operibus Dei iustitia, & misericordia inueniuntur, et quomõ.

Præmiatio bonorum, et punitio malorum vnde et quomõ.

Isa 66.

Psal. 48.

Mat. 25.

Apoc. 14

Punitio æterna, et quomõ.

homo peccauit in suo æterno, meritò punit in æterno Dei. Item materia ignis est æterna, scilicet macula peccati, ergo & pœna. Item peccatum est contra illum, qui est infinitus; ergo pęna debet esse infinita: sed hoc non potest esse acerbitate: vnde oportet quòd fiat diuturnitate. Item cum homo peccat, errat in infinitum quodam modo rationalis, irascibilis, & concupiscibilis: quando finitū præponit infinito: illa quidem iudicādo, ista adhærendo, & vltima appetendo: vnde congruè debet esse pœna infinita. Item mala voluntas reproborum æterna est, ergo & pœna. Itē ostenditur exemplis, quia venditio momentanea dat ius possidendi perpetuum: & vulneratio momētanea cicatricē infert perpetuam. Item casus in foueam temporalis est, detentio perpetua. Item effossio oculorum temporalis est, & cæcitatē operatur perpetuam. Itē crimen læsæ maiestatis temporale est, seruitus perpetua. Item potio veneni momentanea mortem operatur perpetuam. Dicit Aug. ꝙ reddit Deus mala pro malis, hoc est pœnam pro peccatis; pro iustitia, quia iustus est; vel reddit bonū pro malis, hoc est grām iniustis, qm̄ bonus est; vel reddit bona ꝓ bonis, hoc est gratiam pro gratia, quia iustus, & bonus est; nunq̄ reddit mala pro bonis, qm̄ iniustus non est. Aliquis punitur in præsenti pp seipsum, vt s. peccatum præteritum in eo purgetur. Ioan. 5. Ecce sanus factus es, vade & amplius noli peccare. Item vt pp peccatū perpetuo crucietur tam hic, q̄ in futuro: Exemplū habes de Herode, & de Antiocho. Item vt culpa declinetur, vt in Paulo, qui cęcatus fuit persecutor, vt post illuminaretur medicus prædicator. Ad Cor.

Pœna quomō æterna.

Infinitas in rationabili cō cupiscibili & irascibili, quomō.

Exēplum

Redditio dei qua. Ioan. 1.

Puniūtur nonulli i præsenti, & quare. Ioan. 5. 2. Mach 9 Act. 12. 1. Cor. 1. Act. 14.

Ne magnitudo re. ex. me. &c. Item vt gloria in futuro detur. Actuum. Oportet nos per multas tri. intra. &c. In primis duabus causis exercet deus iustitiam, in duabus sequentibus m'iam. Quintò punitur quis pp deū.s.vt glorificetur. Ioannes: Neque,hic peccauit: neq; parentes eius &c. Sextò punitur quis propter proximum, scilicet vt ædificetur: sic fuit punitus Thobias, vt alijs daretur exemplum patientiæ: sic puniuntur etiam innocentes pueri, ne videātur inconueniens peccatoribus, si quandoque tribulantur. Iusto Dei iudicio puniuntur, qui vel concessis abutuntur, vt Adā: vel concessa rapere conantur, vt Lucifer.

In quib. causis iustitia, & misericordia exerceatur. Ioan. 9. Tob. 2 Gen. 3 Isa. 14 Apoc. 12

De misericordia Dei. *Cap.* 34.

Misericordiam sc̄om etymologiam dr̄ tribus modis. Primò dr̄ m'ia, quasi miseriam cordis diuidens, sicut accipitur in illa authoritate: Cœli non indigent m'ia, quia in eis nulla est miseria. Secundum hunc modū m'ia solummodo est in terra. Secundo modo dr̄, quasi mittens seorsum cordis rigorē, sicut accipitur ibi. Misericordia, & veritas obuiauerūt sibi nā veritas per rigorem procedit, sed misericordia hunc rigorem temperat, remunerans supra meritum, & puniēs citra condignū. sic est m'ia etiam in inferno. Tertio modo dicitur misericordia, quasi mira suauitas, rigans corda. sic misericordia maximè est in cœlo. Licet. n. Deus sit iustus, sicut & misericors; tn̄ dicitur ei proprium esse misereri. potius quàm esse iustum, quia nihil requirit ad cōplendū opus m'iæ, nisi voluntas eius, sed ad complendū opus iustitiæ, requirit etiam aliquid ex parte hoīs, exigentia, scilicet

Misericordia quib. modis dicatur. Meseria vbi. Psal. 84. M'ia in inferno: & quō. Ad complendum Dei misericordiā et iustitiā quid requiritur.

Mia Dei effectus. meritorum. Misericordia dei patet in effectib. diuinorum beneficiorum. dat enim reis veniã dimittẽdo tam peccati reatum, quàm peccati

Psal. 102. sequelas, de quibus duobus Psal. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, quò ad primum. Qui sanat omnes infirmitates tuas, quò ad secundum. Item largitur iustis gratiã, dando scilicet virtutis habitum, & virtutis motum, vt per primum faciat hominem Deo gratum, ac vita æterna dignum: sed per secundum augeatur ei meritum. De his duobus Psalmista. Qui coronat te in misericordia; quò ad primum; & miserationibus, quò ad secundum, & loquitur de corona gratiæ. Item confert sanctis gloriam, & hoc dupliciter, quia nunc in spe. & tandem in re. De his Psal. Qui repellet in bonis desiderium tuum, quò ad primum. Renouabitur vt aquilæ iuuẽtus tua, quò ad secundum. Item ex misericordia deus patienter expectat peccatores, benignam reuocat: vlcisci dissimulat, de multis periculis liberat, gratiam liberaliter donat, datam multiplicat, multiplicatam conseruat, conseruatam in cœlo præmiat. Item ex misericordia deus peccatorem ad se redeuntem hilariter suscipit, ad pœnitẽdum cor emollit, offensam citò remittit, iniuriæ post remissionem non meminit. Item ex misericordia dat deus aduersa, vt peccatum purget, dat prospera, vt ad amorem prouocet; dat sacramenta, vt meritum cumulet; dat præcepta, vt præmio ditet. Item ex misericordia errantes ad se reducit, euntes ad se conduci , cadentes erigit, stantes tenere non desinit, proueníentes in gloriam introducit.

Quid misericordia iustis conferat hic et in patria.

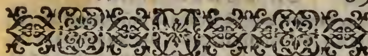
Ibidem.

Ibidem.

Misericordia patiẽs est Deus.

Rom. 9.
Sap. 11.
Hier. 3.
Dan. 13
Luc. 15
Ezech. 18

Misericordiã Deus dat, et quomõ.
1. Pet. 2.
Mat. 15.

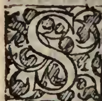

COMPENDII THEOLOGICÆ VERITATIS,

LIBER SECVNDVS.

De operibus conditoris.

De ipsa rerum creatione. *Cap. 1.*

SVMMÆ bonitatis triplex est effluxio s. per generationem, perspirationem, & per creationem; duę priores emanationes sunt ab æterno, tertia est in tempore: de qua nunc est agendum. Inter creare, generare, & facere, differentia est: quia res de nihilo exit in esse per creationem, sed exit in esse de aliquo per factionem; quia facere est operari de aliena materia: sed de substantia exit in esse per generationem. Deus est rerum triplex causa. s. efficiens, exemplaris, & finalis, sed nullo modo materialis. Inter operari dei, & creaturæ differentia est, quia deus operatur in instanti, angelus autem repente, sed natura paulatim. Prima rerum principia sunt à Deo immediate, scilicet materia, & forma: effectus verò consequentes sunt ab ipso mediante natura, nihil autem est à Deo immediatè tantùm. Circa mundi creationem quatuor erant errores. Quidam dicebant mun-

Effluxio bonitatis summæ quadruplex.

Creare, generare, facere differunt, et quomô.

Causa rerum quę.

Operari deum et creatura, differētia.

Rerum prima principia à quo.

Errores circa mūdi creationem. dum æternum. Alij dicebant mūdum quidem factum, ſed habuiſſe materiale principium, & non eſſe de nihilo. Alij dicebant deum ſuperiores creaturas per ſe produxiſſe, ſed inferiores per miniſterium angelorum. Alij ponebāt duo principia, ſicut Manichæi, vnum ſcilicet ſummè bonum, & aliud ſummè malum, dicētes incorruptibilia eſſe à bono principio: corruptibilia à malo. Hos oēs terrores excludit Moyſes. primum. cum dicit: In principio. ſecūdum, ibi, Creauit. tertium, quādo dicit, Deus. quartum, cum ſequitur, Cœlum & terram. Tenendum eſt etiam, ꝙ deus omnia ſimul creauit, nec aliquam nouam ſpeciem poſtmodum addidit, quam prius nōn fecerit, vel in ſe, vel in ſuo ſimili, vt hominum animas, vel in ratione ſeminali, ſicut patet in his, quæ naturaliter introducūtur in eſſe; & hoc eſt, quod dr̄, Deum die ſeptima quieuiſſe, nō quidē à laborē, vel ab opere, ſed (ſicut dictum eſt) à nouarum ſpecierꝝ conditione. De operibus verò ſex dierꝝ, dicunt quidam, nunquam in illis debere intelligi ordinem temporis, ſed naturæ, quia dicunt omnia ſimul tempore fuiſſe facta, creata, & diſpoſita, ac in ſuis ſpeciebus diſtincta. Alii dicunt omnia ſimul creata in materia, ſed nō in tali forma ſicut in diebus ſequentibus rece perunt: & hęc opinio magis ſequitur vltimam literam, ſed prima magis ſequitur rationem. Deus. n. dupliciter operatur. Aliqua nanque facit mediante natura, & hæc fiunt ſucceſſiuè: aliqua facit per ſe immediatè, vt creare, peccata dimittere, gratiam infundere, & hmōi: & talia fiunt in continenti, & perfectè, & com pletè. Cum ergo Deus primordiales res non produxerit mediante natura, ſed immediatè, per ſe.

Gen. 1.

Eccl. 18.

Gen. 2.

Omnia facta in ſex dieb. & quō.

Deus opatur multipliciter & quō.

per se; videtur quod in instanti fecerit eas perfectas, & completas, tam in materia, quam in forma. Coæuæ sunt quatuor hæ primitiuæ rerum creaturæ. Cœlum empyreum, Angeli, Materia mundi, & Tempus. Coæuæ.

De distinctione creaturarum in generali. C. 2.

CReatura mundi triplex est, s. corporalis tm̃, vt elementa; spiritualis tantum, vt angelus; composita tantùm ex his, vt homo. Corporalis quoq; natura distinguitur ĩ corpora lucida, vt sydera: & opaca, vt terra: & metalla, & huiusmodi: atq; perspicua siue diaphana, vt aër, & aqua. Creaturæ quædã secũdũ Greg. hñt esse tm̃, vt lapides: quædã viuere, vt arbores: quædã sentire, vt animalia: quædam intelligire, vt homines, & angeli. Distinguitur autem triplex mundus. s. archetypus i. deus: & dicit archetypus ab archos, quod est princeps: & typus, quod est figura. i. principalis figura. quia ipse est exemplar mundi sensibilis. Item est mundus qui dicitur macrocosmus. i. maior mundus, vt est iste mundus sensibilis. Item est mundus, q dicitur microcosmus. i. minor mũdus, vt est homo. De his trib. Ioan. In mundo erat: ecce primũ. Et mũdus p ipsum factus est: ecce secũdum. Et mũdus eũ nõ cognouit: ecce tertiũ. Dña est inter elementum, & elementatũ, & quintã essentiam. Elementũ est primũ principiũ cõponibilium, nõ tñ compositum: vnde nec terra, nec aqua, nec aër, nec ignis purum elementum est, & simplex apud nos, qa ista inter se cõmiscentur, & maximè in ea parte, vbi se ꝯtingũt. Elementatũ est quodlibet corpus compositum ex quatuor elementis. Quinta essentia est corpus, per se differens ab omnibus

Creatura mũdi multiplex.

Corporalis naturæ distinctio.

Creaturarum essentia.

Mundus triplex.

Ioan. 1

Differẽtia inter elementum, & elemẽtatum.

Quinta essentia quid sit.

omnibus elementis, & elementatis; tam in materia, quàm in forma; tã in natura, quàm in virtute: non habens in se contrarietatem, vnde nec causam corruptionis. Opa sex dierũ, prout Moyses distinxit, moraliter sic habẽtur: Significat enim rerũ creatio de nihilo, impij iustificationem. Firmamenti operatio, boni propositi confirmationẽ. Aquarũ congregatio, cordis adunationem. Syderum perfectio, exemplum bonæ operationis. Piscium, & auium, formatio, statum actionis, & contemplationis. Hominis plasmatio, rectitudinem intẽtionis. Postea verò sequitur septima dies æternitatis, scilicet requies. Est locus summus, id est cœlũ, vbi sola lætitia est: & est infimus. i. infernus, vbi sola tristitia: & est medius. s. mundus, in quo sunt summa speranda, & infima timenda. Diabolus igitur à summo corruit, & in imum detrusus est: quia reparandus non erat. Homo verò à summo nõ cecidit, & in medio collocatus est, vt esset ei locus, quo ascenderet per iustitiam vel descẽderet per culpam. Item Hugo de sancto Victore dicit, ꝙ aliquis locus est, in quo solum & summum bonum est, scilicet cœlum: aliquis in quo solum, & summũ malum est, scilicet infernus: aliquis, in quo solum malum est, sed non summũ. s. purgatorium: aliquis in quo bonum & malum est, sed neutrum summum, scilicet mundus iste.

Opa sex dierum exponuntur moraliter, et quomõ.

Locus 3.

De distinctione orbium tam cælestium, quàm elementorum. Cap. 3.

Machina mundi in quo constitit.

CORporalis mũdi machina tota ꝯsistit in duob. s. in natura cœlesti, & in natura elemẽtari. Cœlestis aũt distinguitur in tres cœlos principales, s. in cœlũ crystallinum,

& empyreum, & firmamentum. Intra firmamentum, quod est cœlū stellatū, continentur septē orbes planetarum, qui sunt Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Nomine autem cœli crystallini, siue aquei, intelligit illa pars materiæ primæ, quę fm̄ Philosophū formata est in duos orbes, quorum superior est primum mobile. Istorum orbium natura est, ꝙ omnes mouentur, excepto empyreo, quod quietum est. Natura verò elemētaris in quatuor sphæras principales distinguitur, s. ignis, aeris, terrę, & aquę. Sphęra ignis tria habet interstitia, scilicet supremum, quod vocatur igneum. & medium, ac infimum, quod vocat olympium. Similiter aer tria habet interstitia, scilicet supremum, quod vocatur ęthereum. & medium, ac infimum, quod vocatur aereum, & in supremo est calor, & lux propter solis propinquitatem. Similiter est & in infimo, scilicet propter radiorum repercussionem à terra. In medio autem interstitio, ad quod non potest pertingere repercussio radiorum, est frigiditas, & obscuritas. & ibi dicuntur habitare Dęmones, qui detrusi sunt in hunc aerem caliginosum. Ibi etiam fiunt tempestates, tonitrua, grando, niues, & similia. Ex his collige septem orbes terram, & aquam ambientes, qui omnes possunt vocari cœli: istos autē excellit cęlū trinitatis, ipse deus, qui est in omnib. & super omnes. Distantia dictorū orbiū & planetarū hęc est, à terra vsq; ad Luna sunt miliaria 15625. hæc sunt stadia 1260. à Luna vsque ad Mercurium sunt miliaria 7612. & semisse. à Mercurio vsq; ad Venerem tantundē. à Venere vsq; ad solem sunt 24433. à sole vsque ad Martem

Cęli quot.

Orbes planetarum quot.

Orbes mobiles, & immobiles.

Sphæra quot.

Ephe. 2.

Cœlū trinitatis. Psal. 18.

Distantia orbiū & planetarum.

sũt miliaria 15625. à Marte vſq; ad Ioue͂ 6812; à Ioue vſque ad Saturnum tantundem, à Saturno vſque ad firmamentum 24427. Ex his colligitur, ꝙ à terra vſque ad cœlum ſtellarum ſunt miliaria. 108959.

De natura cœlorum, & ſuperiorum corporum. Cap. 4.

Cœlum quid.

COelum eſt corpus purum, natura ſimpliciſſimum, eſſentia ſubtiliſſimũ, incorruptibilitate ſolidiſſimum, quantitate maximum, qualitate lucidũ, diaphaneitate perſpicuũ, materia puriſſimũ, figura ſphœricũ, ſitu locali ſupremũ, amplitudine creaturaꝝ aliarũ in ſe contentiuũ. Iſtæ proprietates tam cœlo conueniunt empyreo, q̃ primo mobili. Sed primũ hoc eſt celũ empyreũ à motu eſt extraneũ, beatorũ ſpirituũ habitaculũ, ſpecialiter ſedes Dei nuncupatur. Cœlo aũt Cryſtallino ſpecialiter cõuenit, ꝙ eſt motu velociſſimum, ad inferiora virtutis influxiuũ. Eodẽ modo dicendum eſt de firmamento, ꝙ plurimę conueniunt ei de proprietatibus ſupradictis, & inſuper eſt aquarũ diuiſiuũ, ac ſtellis decoratũ. Corpora cœleſtia diuidunt in lucentia, & non lucentia, ac diaphana. Nã corpus lucens eſt ſol, qui ſolus inter ſydera lucet. Sed non lucentia ſunt cęterę ſtellę, & planetæ: q̃ lumen ſuũ à ſole mutuant. Corpora verò diaphana ſunt oẽs ſphæræ cœleſtes. Itẽ ſphæræ cœleſtes cum mouentur, non mutant locum, ſed mouentur in locis ſuis. Superiora influunt in inferiora virtutem motiuã, vegetatiuam, ſenſitiuam, ac omniũ generabiliũ productiuam. Item licet careant qualitatibus elementaribus, non. n. ſunt, calida vel frigida, ſicca vel humida, tñ iſta cauſant inferioribus: veruntamen non influũt

Cœlum immobile, quod.

Sydera lucentia, et nõ lucentia, quid.

ſuper

super liberum arbitriũ, nec habẽt virtutẽ immutandi hoĩs voluntatẽ: licet bene immutẽt, vel disponant cõplexionẽ hoĩs aliqũ, quæ volũtatẽ non habet quidem cogere, sed magis, vel minus in diuersis hominibus inclinare. Operanẽ quoq; corpora superiora distinctiuã significationẽ dierum secundũ lumen Solis, & distinctionẽ mensium secundũ lumẽ Lunæ, ac distinctionẽ annorũ scd̃m motũ Solis ĩ aliquo circulo, atq; distinctionẽ tẽporum ẽm varium cursum planetarũ, distantiã, & cursum: ascensum, & descensum: retrogradationẽ, & statũ. Circulus quidam est in sphęra intersecãs ęquinoctium, qui intersecaẽ ab eodẽ in duas partes æquales, & vna medietas declinat vers⁹ Septentrionem, alia versus Austrũ: & dr̃ ille circul⁹ zodiacus, à ζωὴ quod est vita: nam ẽm motũ planetarũ sub illa omnis vita rebus inferioribus est: vel dicitur à ζῶον, quod est animal: quia diuidaẽ in 12. partes æquales, quælibet pars appellatur signũ, & habet nomen speciale à nomine animalis, pp proprietatẽ aliquam conuenientem tã ipsi, quàm aĩali: vel propter dispositionẽ Stellarũ Sitarũ in illis partibus ad modũ animalis. Iste verò circulus dr̃ Latinè signifer, q̃a fert signa, vel quia diuiditur in ea: ab Arist verò in 2. de Generatione dicitur circulus obliquus: vbi dicit, ꝙ ẽm accessum & recessum Solis in obliquo circulo, fiunt generationes & corruptiones in reb. Nomina verò signorum, & ordinatio, & numerus in his versibus notantur.

Liberum arbitriũ ab astris non patitur influxum.

Signorũ nomina, et ordinatio.

Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libraq́, Scorpius, arcitenens, Caper, amphora, Piscis.

De natura stellarum in communi. Cap. 5.

STellæ supremæ in firmamento figuntur, & cũ illo semper mouentur, materia sunt purissimæ, figura sphæricæ, quãtitate magnæ, apparentia paruæ, qualitate lucidæ, radiorum diffusiuè, rerum inferiorum generatiuæ, à Sole illuminationis receptiuę, tenebrarum expulsiuę, quantò nox obscurior, tantò plus sui manifestatiuę, in præsentia Solis sui occultatiuę, tempestatis, & Serenitatis concitatiuę, viarum nauigantiũ directiuę: quantò coniũctiores, tantò; in cõi lucidiores: sed singulæ minus apparentes, vt patet in Galaxia, claritate, & quantitate differunt, ac virtute. Galaxia est multitudo paruarum Stellarũ, quasi contiguarum illi loco orbis, vbi diffunditur lumen Solis. Fit aũt eclipsis, cùm se Soli Luna subnectit, vt tenebras efficiat. Nota ꝙ omnes stellę eclipsant, & hoc à seipsis, vel à terra, vel à planetis. Planetę dñr qñq; retrogradi, qñq; ꝓgressiui, quandoq; stationarij, prout in epicyclis suis diuersimode mouentur. Planetę sunt sydera inter cœlum, & terram errantia, firmamento contrarium cursum agentia. Cursu, quem habent ab influxu primi mobilis, mouentur directè, sed proprio cursu mouent̃ obliquè: non scintillant: singuli suos colores, & circulos habent; & cũ circulos aliorũ ingrediunt̃, et illorũ participant qualitatẽ, cũ Sole intrantes, occultantur: quanto terræ propinquiores, tantò circulos habent breuiores: quãtò sunt altiores, tantò cursus eorũ naturalis vr̃ esse tardior. Corpora eorũ non sunt lucida, vel perspicua, sed opaca. Alioquin non eclipsarent se inuicẽ. Motus primi mobilis. s. nonę sphæræ ab

Galaxia quid.

Eclipsis quo fit.

Stellæ eclipsant, & quo.

Planetæ quid.

Mot' primi mobilis.

oriente in occidentē, rediens iterum in orientem, dicitur rationalis, ad similitudinem motus rationis in microcosmo, qñ fit consideratio à creatore per creaturas, rediens in creatorem, & ibi sistendo. Secundus motus firmamenti & planetarũ est huic contrarius, ab occidente in orientem, rediens in occidentem, qui dr̃ irrationalis, siue sensualis, ad similitudinem microcosmi, qui est à corruptibilib⁹ ad creatorē, & iterum rediens ad corruptibilia. Motus secundus.

De Luce. *Cap. 6.*

LVx est (vt ait Philosophus) actus lucidi, scd̃m qđ lucidum. Vnde sciendũ est, ꝙ lux est qualitas actiua corporis luminosi, sicut calor ignis. Lux quoq; dat colorib⁹ esse intentionale: sicut intellectus agens fantasmatib⁹ esse intellectuale. Ipsa est mediũ deferēs oĩa quę à cęlo ad nox descēdũt. Ipsa quoq; mutuat corpus nō lucēs à lucido. Ipsa est ꝭm Philosophũ cęli purpura, maleficorꝝ inimica, nauigantiũ directio, oculus noctis, facies omniũ rerum. Lux (vt ait Augustinus) rectum habet incessum, & nullo modo incedit per curuum. Hæc oĩbus rebus & decorē tribuit: & absq; illa cuncta sunt ignota, & abscondita. Motus eius est subitus: quia sine mora replet omnia. Hæc in superficie corporis vmbrosi non se perfundit, sed in corpore diaphano: vnde secundùm corporis grossitiem, vel subtilitatem magis, & minus participatur. Lux enim sine sui diminutione vbique se diffundit. Plures proprietates lucis habes infra de Sole, quę illi conueniunt inquantum lucet. Sciendum est, quòd lux vocatur in corpore luminoso lux, sed lumen, prout est in lucido Lux quid. Lux, & lumen differunt.

tran-

trāſparenti : ſplendor autem in terſo, & color ꝑut eſt in corpore opaco, ꝑut eſt cōicans alijs.

De planetis in ſpecie. *Cap.7.*

Saturn'. SAturnus eſt à nobis remotiſſimus, frigidus, & ſiccus: hoc intelligas in effectu, ſicut in alijs planetis: Ex vicinitate eius calor Solis remittit: Ex coniunctione eius cū Ioue clarior efficitur cùm naturaliter ſit pallidus. Nociuus eſt: & ipſo dominãte tanta habet virtutem vt ſi influat inferiora fœtus naſcitur mortificatus, aut debilis. Plus nocet retrocedendo, quā procedendo. Morat in quolibet ſigno triginta menſibus: ex quo ſequit, ꝙ curſum ſuum cōplet. ſ. triginta annis. Iuppiter eſt clarus, & quaſi ad inſtar lactis cādidus: in qualitatib. eſt benè temperatus, quia calidus eſt, & humidus. In ſuperiori parte ſuæ apſidis tēperat malitiā Saturni. Cum aſcendit in circulū Saturni, contrahit pallorē, licet ſit clarus, In quolibet ſigno moratur per annū, & ita cōplet curſum ſuū in duodecim annis. Mars calidus eſt, & ſiccus, & ideo nociuus. Ex proprietatibus ſuis homines incitat, ac prouocat ad bellandū. ex interpōne Veneris & Iouis eius nociuitas reprimitur. Igneus apparet, & radioſus. In quolibet ſigno morat quadraginta dieb. Sol dicitur decies maior terra, ſed ſecūdū Ptolemæum eſt 160. vicibus maior terra, calidus, & luminoſus, eclipſim patitur. cōmunis eſt omnibus, nube celatur, ſolus per ſe lucet, quod nulli ſyderi magis competit: vñ & nomen accepit, ſtellas illuminat, & tamen eas per præſentiā ſuā apparentia ſui luminis priuat. Medius eſt planetarum odioſus ægris oculis, ſed amabilis puris. Tēpora diſtinguit, locis

Iuppiter. Mars. Sol.

locis immundis non inquinatur, testes consolidat, gelida resoluit, flores aperit, fructus maturat, corpora diaphanat penetrat, nõ qescit, visum retũdit, vapores eleuat, hæmisphæria vicissim perlustrat, appropinquans nobis ęstatẽ facit, recedẽs verò hyemẽ efficit, oculus est mũdi. In quolibet signo moratr̃. 30. diebus, & 10. horis. cursum per annũ facit motu proprio, sed diẽ perficit motu primi mobilis. Venus est lucifer, calidus, & humidus: malitiã Martis tẽperat; semper comitatur solem: sed cùm pręcedit, dicitur lucifer, qñ sequitur, dicitur vesper: colorem habet candentem, & refulgentẽ, electro similẽ. Inter sydera plus splendet: complet cursum suũ in 348. dieb⁹. Mercurius semper cũ sole gradir̃, nunquã ab eo plus. 30 gradibus distans. Colorẽ habet radiantẽ: rarò pp vicinitatẽ solis cernitur: eloquentia sub ipso est, aquis dr̃ dominari, & præesse feminibus: cursum complet. 338. diebus. Luna noctem illuminat, lumen mutuat, augmentũ patitur, & detrimentũ. Infima est inter planetas, eclipsim patir̃ & efficit, maculas habet pp coniũctionẽ eius cũ inferiorib⁹ habet. Itẽ corniculata interdum apparet, ex eo quòd pars eius illuminata, à nobis absconditur. Item regina cœli appellatur, quia Sol tanquam medius planetarum participat oẽs proprietates omnium, & eas ad Lunam cum lumine suo trãsmittit; ipsa verò luna q̃cunq; à sole sicut recipit, sic influit. Vnde quia per eam tali modo virtutes planetarum recipimus, meritò regina cœli vocatur. His visis patet, quod quando luna primò incenditur, optimum est semina iacere, quia tunc virtutes planetarũ, quas inferioribus influit, incipit colligere, frigida

Venus.

Mercuri⁹.

Luna.

Luna regina cœli dicitur, et quare.

est & humida, solē præcedens minuitur; sed eundem sequens, crescit, & ab eo elongatur. accessus, & recessus maris per eam causatur. Signa autē zodiaci quolibet mense percurrit.

De quatuor elementis. *Cap.* 8.

Ignis. IGnis consumit, & incinerat, in similitudinē suam sibi appropinquantia, conuertit, motum facit de centro circunferentiā; ardet, & lucet in materia aliena, sed non in sua sphæra. Inferiora reducit ad superiora; quia resoluit terrea in aquosa, aquosa in aerea, aerea in se. Mollificat dura, & indurat mollia: subtiliat, vt patet in resolutione glaciei, & condensat lutū, deputat, vt in auro. & corrumpit, sicut ea, quę consumit: frigefacit per accidēs, vt patet in aceto, est & penetratiuus, cōicatiu', & diuisiuus. Item ignis in sphæra sua non relucet, quia compactus non est. Nullum.n.corpus diaphanū lucet, sed potius est illuminabile. Si autem ignis in sphæra sua compactus esset, eclipsaret omnes stellas, quę supra ipsum sunt. Ignis verò hic lucet apud nos pp materiā coadunatam, in qua est, & hoc patet, quia vna candela alteri opposita vmbra facit. Aer est

Aer. subtilis, mobilis perspicuus, per inspirationē, & respirationē caloris cordis tēperatiuus, decorat volatilibus, locus impressionū, mansio spirituū dānatorꝝ; est & alterabilis, subtilis, leuis, atq; rarus: nō lucet, sicut nec aliquod corpus

Aqua. diaphanū, sed est illuminabilis. Aqua sup cœlos cleuat, piscib' decorat, tēpestatibus subijcit,

Eccle. 1. oēs fontes, & flumina ad mare ꝯtinnant, ad locū, vñ venerūt, reuertunt. Aeri pbet aqua īformationē, volatiliū ornamētū, & vegetabiliū nutrimentū, & optimè est terminabilis termino alieno,

alieno, sed minimè termino proprio. Aqua corpus est diaphanum, omnibus est communis, in crystallum cōgelat, itim in nubibus causat: sordes purgat, hortus irrigat, febricitantes sua frigiditate, & humiditate delectat, naues vehit, lumen recipit, ad suum principium recurrit, loca vacua subdit: lapides cauat, ignem extinguit, olim mundū purgauit. In mari rubro populo Dei cessit: de latere Christi fluxit, hanc Christus in vinū mutauit, ac de ipsa baptismi materiā ordinauit. Terra inter alia elemēta est infima, nigra, magis despecta, ponderosa, rotūda, elementis alijs circūdata, mr̄ fructuū, radix plantarum, nutrix animaliū, ædificiorꝫ fundamentum, mortuorum receptaculum, machinę mundialis centrum, concludit in se infernū: frigida, sicca, opaca, corporis humani materia. Seruat metalla, centro tenetur, motu ex vaporibus inclusis ꝯcutitur, herbis, & floribus, ac arboribus suis albet ac decoratur, circa eam motu circulari cœlum cum syderibus voluit. ab hominibus & iumentis ad calcatur: Horū quædam terræ competant secundùm esse suū, quædam secundùm situm, quædam secūdùm contemptum, quædam secundùm ornatum, quædam secundùm vtilitatem. Terra.

De impressionibus aeris. Cap. 9.

COmetes licet appareat quasi stella, non est tñ aliud, quàm vapor inflammatus ex vicinitate ignis. Hic comas luminis fundit, & dicit significare mutationem regū, aut bella, aut pestilentias. Corona est albus circulus, qui qñq; apparet circa Solem, vel Lunam, aut stellas alias, & causatur ex reliquijs nubiū per planetarū radios attractis, & illuminatis. Cometes quid sit, & ad quid. Corona quid sit.

Assub qd fit.

Talis aūt circulus signū est serenitatis. Assub duplex est, ascendens. s. & descendens. Ascendens fit ex partib. vaporis inflammati in supremo aeris, & vr ascendere, sicut si euolarent scintillæ de fornace. Assub verò descēdēs est ignis, retentus in nube qui tñ expellitur obuiāte nube frigida, & cadit continuè propter quod vr stella cadens, longaq; relinquit vestigia casus post se. Lumen, quod videtur de nocte discurrentibus se præcedere, est vapor contractus descendens, qui cum nihil obuiat, confricatione sui ipsius subit, & aliquandiu stat in aere. Draco dr vapor fortis, conglobatus: cui est nubes frigida ad latus vnum, & calida ad aliud: & tunc propter conuenientiā ad calidum, trahit ad illud, & ita incendit pars anterior: & hæc videtur quasi spiramen draconis. media verò pars incuruat, vt serpens, & volat semper ad latus, vbi calidum circūstat ipsum. Nubes fiunt qñ à virtute Solis extrahunt humores, seu vapores de aquis, & paludis, & locis humidis, & ferunt sursum. Nebula est id, quod ex nubibus, aqua pluentibus relinquit: & ideo ſm Aristotelem signū est serenitatis. Caligo est vapor tenebrosus, quem vulgo appellant nebulam. Iste vapor non eleuat, sed priusquam conuertat in nubes, vel in pluuiā: deprimit, & remanet iuxta terram. Ros est id, qd descendit ex vapore paruo, & in descensu suo tradit in paruis minutijs. Pluuia est aqua, descendēs ex nubibus resolutis, velocitatem hñs suæ descensionis, & hoc guttatim. Pruina est ex vapore rorido, quę congelat, anteq̄ ex ipso resoluatur aqua. Nix generat in nube calidissima, cuius ꝯgelatio simul fit cum conuersione in aquam: & ideo partes eius non inspissantur. Grando generatur ex nube

Nubes vnde.

Nebula quid fit.

Caligo quid sit.

Ros quid sit.

Pluuia quid sit.

Pruina vnde.

Nix vnde.

Grando vnde.

nube calidissima, virtute Solis multum eleuata, q̄ postquam in aquam resoluitur, tunc demū in medio interstitio aeris congelaт. Tonitruū est sonus vaporis sicci, egredientis de nube humida, vel in nube frigida, & humida,& scindit quicquid inuenit. Iris est lumen Solis, receptū in nube concaua,& aquosa, ac Soli ex aduerso opposita. Glacies est aqua congelata. Vētus est vapor terreus aeris superiora trāscendens,& aerē fortiter percutiens, & impellens. Venti sunt quatuor principales f. Subsulanus ab oriente, temperatus,habens à dextris Vulturnū desiccantē, à sinistris Eurum nubes generantē. Item à meridie est Auster calid⁹, qui fulmina gignit, & pluuias largas, habēs à dextris Africum calidum, à sinistris Notū temperatum quidem, sed pestilentias inducentē. Item à Septētrione est Aquilo frigidus, habēs à dextris Thrasciā, niues facientem,& grandines, & à sinistris Boream, nubes constringentem,ac pluuias prohibentē. Item ab occidente est Zephyrus flores producens, habens dextris Circium,tempestates, & pluuias; ac tonitrua generantem à sinistris. Fauonium in oriēte nubila, sed serena in meridie facientem. Turbo est ventus egrediens de nube in seipsum reflexus,vel duo venti lateraliter sibi occurrētes,sesequе iuxta terram orbiculariter inuoluentes. Terremotus est vapor grossus,extractus de profundo terræ, non potens exire superficiē terræ ꝓpter illius soliditatem: sicq; coartatus in interioribus concauitatibus, terram concutit.

Tonitruū quid sit, & vnde.

Iris quid sit.

Glacies.

Ventus.

Vēti quatuor.

Solanus.

Auster.

Aquilo.

Zephirus.

Turbo.

Terræmotus.

De tempore. *Cap.* 10.

TEmpus est mensura motus primi mobilis, & rerum mutabilium. Et hoc patet,quia hic

Tp̄s hic & non in tale.

hic est tps, & non in cęlo fm suam substantiā; quia hic mutant oīa, & non ibi: hic est. n. nunc hyems, nunc ęstas, nunc pax, nunc discordia, nunc tranquillitas, nunc tēpestas. Mutabilitas rerū ostendit in hoc, ꝙ ea, quæ præcipuè mundus amplectit. s. sapientia, & potentia, in oriente inceperunt, & terrā habitabilē percurrerunt vsq; ad occidentem, in signum ꝙ oīa tendunt ad occasum. Nam studium sapientiæ cœpit in Ægypto, postea fuit in Græcia, post hoc Romæ, deinde in Frācia & in Anglia. Similiter regna primò fuerunt in Oriente, post in Græcia, post apud Romanos, nunc potestas imperij residet in Germania. Propterea Iacobus comparat vitam nřam, & hæc mutabilia vapori, Salomon somno, Isaias baculo arundineo, & liber Regum aquæ dilabenti: Differentia aūt est inter tps, & ęuum, & æternitatem. Nam tps habet principiū, & finē; æuum caret fine, sed non principio; æternitas caret vtroq; termino, quia est mensura interminatè creata. Istę sunt ętates mūdi. Prima est ab Adā vsq; ad Noe, habens iuxta Hebræos annos 1656. sed fm 72. interpretes habens 2242. Secunda est à Noe vsque ad Abraham, habens fm Hebræos annos 292. sed secundum 72. 1072. Tertia est ab Abraham vsque ad Dauid, habens annos secundùm Hebræos 972. sed secundùm 72. 1130. Quarta est à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, habens annos secundùm Hebræos 473. sed secundūm 72. 485. Quinta est à transmigratione Babylonis vsque ad Christum, habens annos secundùm Hebræos 585. sed secundùm 72. 578. Igitur ab exordio mundi vsq; ad Christum secundū Hebræos habemus annos 3952. sed secundùm Hieronymum est hæc computatio;

Studium vbi inceperit.
Regna vbi primùm.
Comparatio.
Iaco. 4.
Isa. 36.
1. Reg. 14.
Tempus.
Aeuum.
Aeternitas.
Aetates mundi quot, & quæ.

tatio; secundum verò 72. quos Greci sequuntur. 5508. Eusebius autem, quē Orosius secutus est, inter vtrosque incedens, numerat annos 5198. quos pęnè omnes Latini sequuntur. Sexta ætas est à Christo vsque ad finem mūdi. Septima est quiescentium, & concurrit cum sexta. Octaua est resurgentium. Porrò secundum Hebræos in prima ætate sunt generationes 10. In secūda 10. In tertia 14. In quarta 17. (quas tñ Matth. gr̄a mysterij 13. ponit in c. 1.) in quinta 14. Ætates hominis sunt istæ: Prima est infantia, à natiuitate vsque ad septem annos. Secunda est pueritia vsq; ad 14. annos. Tertia est adolescētiam à 15 anno vsq; ad 28. Quarta est iuuentus, à 28. vsq; ad 49. Quinta est senectus, à 50. vsque ad 78. Sexta est decrepitas ab anno 78. quousq; vita finitur. Dignitas dominici diei notaē in hoc, q̄ fuit prima dierum. Item vt dr̄ erit vltima dies. Item nox illam non præcessit. Item nox illi non successit Itē cœlum, & terra in ea sunt creata. Item angelus in ea conuersus est ad Deum. Itē primò data sunt in ea filijs Israel mādata, vt dicit Origenes. Itē in ea Christus natus est. Item Christus in ea resurrexit. Itē in ea Spiritus sanctus datus est Apostolis. Item omnes in ea resurgemus; atque iudicabimur. Item in ea perpetuò continuandum est in laude Dei.

In ætatibus generationes, qua, & q̄uot.

Aetates hominis, & quot.

Dies dñicus dign', & q̄uō.

Gen. 1.

Exod. 32. & 34.

Mar. vltimo

Actor. 2.

Phil 3.

De Angelis in communi. *Caput* 11.

Angelus est, secūdum Damascenum, substantia intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrās, immortalitatem suscipiens, secundū gratiam, non naturā. Substantia ponitur in hac diffinitione pro genere, & ponit ad differentiā accidentis.

Angelus quid.

Damascenus lib. 2. cap. 3.

dentis. Intelligitur etiam hic ſubſtantia qualitercunq; compoſita, ſ. ex eo ꝙ eſt, & à quo eſt. Intellectualis dr̃ potius, quàm rationalis, quia ratio eſt virtus collatiua cauſæ & cauſati, & ideo compoſita, vt, Omnis homo eſt animal, Sortes eſt &c. Syllogiſmus cũ nihil aliud eſt, quàm diſcurſus à cauſa in cauſatum. Intellectus aũt de ratione ſui non habet compoſitionẽ, & colationem; ſed eſt ſine inquiſitione, & compoſitione: & ideo competit naturæ magis ſimplici pro differentia, vt eſt angelus. Ratio autem differentię, eſt naturæ minus ſimplicis. ſ. hominis, ſemper mobilis, non dico de loco ad locum, ſed mobilitas dicit hic triplicem vertibilitatem in Angelo. ſ. naturæ intelligentiæ, & voluntatis. Mobilitatem enim habet naturæ, quia oẽ creatum vertibile eſt in nihilũ, niſi manu oĩpotentiæ diuinæ contineatur. Similiter Angelus mobilitatẽ intelligentiæ habet, q̃a licet in angelo non ſit viciſſitudo intelligentię, quò ad ſcita in verbo, cum deformem habeat intellectum ſm Dion. põt tñ in eo, quò ad cognitiònem rerum in propria natura eſſe viciſſitudo intelligentiæ quò ad diſcenda: & hoc eſt ꝙ dicit Aug. ꝙ omne creatum, habens intellectum, intelligit vnum poſt aliud. Item in voluntate mobilis eſt angelus, quia non ſimul vult hoc, & illud. Item põt dici ſemper mobilis motu dilectionis. Arbitrio libera. Hoc non dr̃ propter deflexionem ad bonum indifferenter, & malũ; ſed propter liberam electionem eorum, quæ voluerit: vnde angelus bonus ſemper liberè eligit bonũ, & angelus malus liberè, & ſine coactione eligit malum. Incorporea ſubſtantia dicitur, quia angelus habet proprietatẽ corporis, non naturam. ſ. in loco contineri.

Syllogiſmus quid ſit. *Ratio.* *Angelus mobilis tripliciter.* *Angelorum bonorum & malorum electio.*

tineri.

tineri. Cùm enim corpus ſit in loco circũſcriptiuè, & diffinitiuè, angelus tantum diffinitiuè eſt in loco, Deo miniſtrans. Miniſteriũ hic ponit̃ pro quocunq; obſequio. & ſm hunc modum tam aſſiſtentes, quàm miniſtrantes, quã etiam dæmones miniſtrant. Immortalitatem ſuſcipiens ſm grãm, non naturam; quia rediret in nihilũ, niſi per gratiam conſeruationis ꝯtineret. Angelo attribuũtur quatuor .ſ. eſſentiæ ſubtilitas, intellectus perſpicacitas, liberi arbitrij facultas, diſcretio perſonalis. In primis tribus conuenit anima cum angelo, in quarto non: quia anima non eſt perſona: habet & alia tria angelus .ſ. virtuoſitatem in operando, officioſitatem in miniſtrando, immutabilitatẽ poſt electionem ſiue in bono, ſiue in malo.

Attributa Angelis.

Aĩa cum Angelo ĩ quib conueniat.

Differentiæ quatuor aſſignantur inter angelũ, & animam. Prima & principalis eſt, penes eſſe naturale, quia anima eſt vnibilis corpori, etiã actu ſeparata, angelus non. Secunda eſt penes eſſe logicũ, i. diffinitionem, quia aĩa rationalis eſt, ſed angelis intellectualis. Anima. n. apprehendit inquirendo, & conferendo: angelus verò intuendo. Tertia eſt penes eſſe metaphyſicum. i. ſeparatũ à materia, & à motu: quia angelus nõ habet paſſibilitatem, niſi reſpectu ſuperiorum, anima verò reſpectu inferiorũ, quia immutatur à ſenſibilibus. Quarta eſt penes eſſe theologicum, quia anima vertibilis eſt à bono in malum, & econtrario: angelus verò nõ, quia manet in eo, ad quod ſe conuertit, ſiue bonum ſit illud, ſiue malum. Angeli eñ ſunt oẽs ſimiles in eo, ꝙ immortales inuiſibiles, indiſſolubiles, ſimplices, diſcreti perſonis, incommutabiles, incõicabiles ſunt alteri naturę: ſed diſſimiles ſunt in donis gratiæ, & naturæ.

Differẽtia inter Angelum, et animam.

Angeli oẽs ſimiles, et quo modo.

Angeli dissimiles & quo. Præterea dicit Dion. quòd in omni natura spirituali creata aliud est essentia, aliud est virtus, aliud est operatio.

De distinctione cœlestiũ hierarchiarũ. Ca. 12.

Hierarchiæ quæ. Hierarchia triplex est. s. supercœlestis, cœlestis, & subcœlestis. Supercœlestis est in tribus personis, vt quidã dixerunt, & malè: quia fm Dionysium hierarchia dicit ordinẽ, & ille absolutè non est in tribus, personis, sed tñ est in ordine naturæ. Cœlestis est in ordinibus angelicis. Subcęlestis in hominibus sanctis. Porrò hierarchia cœlestis diuiditur in superiorem, mediam, & inferiorem. Superior continet tres ordines. s. Cherubin, Seraphin, thronos; quorum primi considerãt Dei bonitatem, secũdi veritatem, tertij æquitatem. Itẽ in primis Deus amat vt charitas; in secũdis noscit vt veritas: in tertijs sedet vt æquitans. Media ꝯtinet dñationes, principatus, & potestates: quorum primi regũt officia angelorum: sequentes capitibus præsunt populorum: Vltimi potestatem coercent dæmonum. Item in primis Deus dominatur vt maiestas in sequentibus regit vt principatus: in vltimis tuetur vt salus. Inferior hierarchia similiter continet tres ordines, scilicet virtutes, archangelos, angelos ad quorum priores pertinet miraculorum operatio: ad secundos maiorum negociorũ denunciatio; ad tertios humanæ custodiæ sollicitudo. In primis Deus operatur vt virtus, in secundis reuelat vt lux, in tertijs mittit vt spirans. Hæc dicta sunt secundùm beatum Gregorium, & secundùm Bernardum: sed secundùm Dionysium, virtutes sunt medius ordo secundæ hierarchię, & principatus primus ordo tertię hierarchiæ.

Marginal notes: Hierarchia prima, officium Angelorum. — Hierarchia media. — Infima hierarchia. — Secundũ Dionys. & alios.

Hic

Hic attendendum, ꝙ in qualibet trium hierarchiarum præmissarum notatur trinitas diuinarum personarum, vt patet in cœlesti hierarchia tã superiori, quàm media, quàm etiã inferiori.

De proprietatibus angelorum. *Caput* 13.

Angeli secundùm Isidorum sunt spũales facti, ante omnem creaturam creati, natura mutabiles conditi, sed contemplatione immutabiles facti, animo impassibiles, mente rationales, fęlicitate securi, futurorum præscij, iussi mundũ regunt, missi corpora aerea assumunt, in cęlestibus cõmorantur. Bernardus de eodem. Inuestigemus inuestigabilia, & primo spiritus esse potentes, gloriosos, beatos, distinctos in personis, dispositos in dignitate, ab initio stantes in ordine suo, perfectos in genere suo, immortalitate perpetuo, mente puros, affectu benignos, religione pios, vnanimitate indiuisos, pace securos, diuinis laudibus, & obsequiis deditos. Item ẜm Bern. in angelis est dignitas creationis, gratia confirmationis, amor creationis, visio diuinitatis. Est etiã in Angelis per omnia, sicut supra dictum est, essentiæ subtilitas, intelligentiæ perspicacitas, liberi arbitrij facultas, agilitatis velocitas. Promptè oẽs obediunt, maiores sine elatione pręsunt, minores sine vitio subsunt: ꝗ ad exteriora exeunt, ab interiori contemplatione non recedunt. Omnem veritatem inferiorũ superiores participant, nõ econtra, Qui excellunt in natura, pręcedunt in gratia, & gloria. In eodem ordine creduntur alij esse aliis digniores. Duplicem habẽt visionem, scilicet matutinã, & vespertinam. Illuminationes, quas à superioribus recipiũt, aliis tribuũt.

Angeli qũ creati.

Angelorum perfectiones.

Visio Angelorum duplex.

De

De proprietatibus, & officiij singulorum ordinum. Caput 14.

Officium Seraphin.

PRoprium est Seraphin in Amore Dei ardere, & alios ad incendium diuini amoris promouere, & Deum ordinare, diligendi formam tribuere. Isti immediatè Deo iunguntur, & ideo purius & perfectius in ipsos operantes, theophaniæ deferũtur: ad aliud quoq; extra amatũ non diuertunt.

Officium Cherubin

Cherubin quoq; primo ꝙ principaliter relucent diuini luminis radio, pro eo ꝙ vicinius primæ veritati iungũtur. Horũ officiũ est promouere homines ad diuinã cognitionem: ideo præ cæteris dicuntur lucere: quia plenitudinem luminis, quam suscipiunt aliis inferioribus cõmunicando transfundunt.

Thronorum officium.

Throni dicuntur, eò ꝙ in eis dominus sedeat, & iudicia sua per eos determinet. In his ergo præcipuè relucet rectitudo diuini iudicij. Hi quoq; virtutẽ Dei, quàm supra se accipiunt: ad inferiores transfundunt

Dominationũ officium.

Dominatione dicuntur, eò ꝙ cæteris Angelis dominantur, ab omni oppressione sunt liberi, & nulli inferiori subijciuntur. Horum officium secundum Gregor. est in bello spirituali instruere, qualiter oporteat prælationis officium exercere, & qualiter debeat subditis dominari: Horum etiam officium secundum Dionysi. timore seruili deposito, in Deum moueri, & incessanter ei famulari.

Principatuum officium.

Principatus subditis Angelis prę̨sunt, & eos ad ministerium diuinum explendum disponunt. Ad hos pertinet secundum Dion. vniuersale regimen vnius regni, vel gentis ducere ad Dei similitudinem. Ministerium quoque eorum est secundum Greg. docere homines, exhibere reuerentiam vnicuique secundum gradũ suum.

ſuum. Horum etiam officiũ eſt promouere homines, vt non propter vtilitatem propriam, ſed propter ſolius dei amorem & honorẽ faciant iuſtitiam. Poteſtatibus ſecundum Iſidor. virtutes aduerſæ ſubiectę ſunt, ne mũdo tm̃ noceãt, quantũ cupiũt. Horũ officium ſm Greg. eſt illos q in ſpirituali certamine deſudant, confortare, & ne ſpirituale regnum amittant, defendere. Et ſecundum Dionyſi. ad ipſos ſpectat Angelos inferiores quantum poſſibile eſt diuinę potentię conformare. Virtutes ſunt infatigabiles ad executionem faciendorum, & robuſti ad perceptionem munerum. Horum officium eſt ſm Dionyſi. docere prælatos, vt facile & perſeuerãter, quę ad officiũ prælationis pertinẽt: exequãtur, & ſpiritualia onera ſuſtineant patienter. Itẽ per iſtos miracula fiunt, & virtutes faciẽdi mirabilia perfectis conceduntur, Archangeli ſummi nuntij nuncupant, & ſumma nuntiãt. Hoꝝ officiũ eſt ſm Greg. de his, quę pertinent ad ꝓmotionẽ fidei, vt de natiuitate Chriſti, & de factis eius homines expedire, & dęmones ab hominibus remouere. & ſecũdum Dionyſium, prophetias, reuelare. Iſti illuminationes, quas a ſuperioribus ſuſcipiunt; inferioribus annunciant, & per eoſdem nobis. Angeli ſunt in cœleſti diſpoſitione vltimi, & hominibus magis propinqui. Angelus nomen eſt officij, non naturę. Iſti minora nuntiant, & homines ad diuinam cognitionem ducunt, & vt iuſte uiuãt: inſtrunnt. Hi ſurſum tendunt per dilectionẽ Dei, in ſeipſis firmantur per cuſtodiam ſui, ac ſub ſe progrediuntur ad auxilium proximi. Nos aũt aſſimilari debemus Seraphin per Charitatem: Cherubin per cognitionem: thronis per ęquitatem: dominationibus carnem ſpiritui ſubiũgando:

Poteſtatuum officium.

Virtutum officium.

Archangelorum officium.

Officium Angeli.

A q̃b'm l[illegible]ri debem' angelis, & in quib'.

gando: principatibus, reuerentiam maioribus nostris exhibendo: potestatibus tentationibus Diabolicis resistendo virtutibus per compassionem: Archangelis per instructionem: Angelis per obsequij exhibitionem.

De cognitione, & motu Angelorum. Cap. 15.

Cognitio Angelorū quæ. Matutin. Vesperti-na. Meridiana. Theophania qd sit. ANgeli cognitionem habēt matutinam, hoc est cognitionem rerum in verbo. Item vespertinā, idest cognitionem rerum in se. Item meridianam, id est apertā Dei visionem. Est & alia cognitio angelica, videlicet, prout maiores indicant minoribus, & quæ per diuinas theophanias perceperūt. Theophania verò est, ostensio alicuius cognoscibilis de Deo, per illuminationem de Deo venientē: & hoc pōt vel in symbolis, vel facie ad faciē. Nota ꝙ Angelus in cognitione rerum in propria natura cognoscit plura simul habitu, & nō actu. Circa incarnationē, & passionē Christi sciuerūt Angeli substantiam facti, sed non omnes circūstantias, vt quare, vel qūo. Preterea quæcunque Angeli cognoscunt, cognoscunt remota, sicut propinqua: quia cognitio eorum non per sensum, sed per intellectum est. Status autem Angeli triplex est. s. innocentiæ, gratiæ, & gloriæ.

Angelorum status quotuplex. Motus angelorum. Angeli illuminationes à Deo recipientes. Distinguitur motus Angelorum tripliciter s̄m Dion. s. circularis, rectus, & obliquus. Circularis est ab eodem in idem, & circa idem centrum immobile: hunc motum habent angeli, qui immediatè recipiunt illuminationes à Deo, & per illas reuertuntur ad Deum. Istud autem cōuenit superiori hierarchiæ tantùm. Item motu recto mouentur, quando procedunt ad prouidētiam subiectorum, rectè oīa transeuntes, & non reuertuntur ab eodem in idem, sed de vno de aliud.

aliud. Item est in angelis motus obliquus, qñ scilicet cognitionem inferiorum quibus proui dent, reflectunt in Deũ principiũ & finem boni pulchri. Nota differentiam inter assistere, & ministrare: quia assistere est faciem dei contẽplari: sic assistunt omnes boni angeli. Itẽ assistere est immidiatè recipere illuminationes à Deo: sic tantum assistunt tres primi ordines. Itẽ assistere est appropinquare Deo, & extraneũ esse ab exterius missione: sic assistunt quatuor primi ordines. Ministrare verò est nuntiare pro temporis opportunitate, vel operari secundũm officiũ. Est enim ministerium nuncij & officij. Erratum est circa motũ Angelorum tribus modis. Dicebãt enim quidam philosophi ꝙ Angeli nunquam mouentur, sed mouent sphæras, & per eas voluntatem hominum. Item dixerunt alij, ꝙ Angelus sit pluribus locis, etiam vbicunque si voluerit. Item dixerunt alij, quòd Angelus sic venit de fine spatij quòd non trãsit media, sed transilit. Illud quoque pretermittendum nõ est quòd vnusquisque ordo ab eo denominatur, secũdũ quod respectu inferiorum ordinum excellentius accipit in munere.

Assistere quid sit.

Ministrare qd sit.

Philosophorũ errores circa motũ angelorũ.

Ordo à quo denominetur.

De prælatione Angelorum. *Caput 16.*

PRæsunt quidam Angeli regionibus, vt dicitur Danie. 7. Princeps Græcorum & princeps Persarum, &c. Quidam verò præsũat ecclesiis. Apo. 2. Angelo Ephesi ecclesiæ scribe. Item alij præsunt personis. Actu. 12. Angelus Petri credebatur ad ostium stare. Quidã etiam maligni spiritus dicuntur vitiis præesse, vnde vocatur aliquis spiritus superbiæ, spiritus luxuriæ, & huiusmodi. Quæ autẽ prælatione permaneant, vel quæ cessent post hanc vitam, sciendum

Præsunt boni angeli, et quibus.

Angeli mali præsunt, et quibus.

dum eſt:ꝙ hierarchiæ ſemper ſtabunt quantũ ad inſtantiam beatitudinis,& quãtum ad gradum dignitatis, & nobilitatem doni gratuiti, ac naturæ: ceſſabunt autẽ pręlationes Angelicę ſuper homines, & angelos quò ad actum regiminis, vel gubernationem mundi, & electorũ ſecundum viam ad patriam. Prælatio autẽ eſt in Dęmonibus quo ad officium inſultandi, & irridendi: ſecundum ꝙ vnus prouocat alterum in malitia: & hoc non deſtruetur. Pſalm. Superbia eorum, qui te oderunt, aſcendit ſemper. nec deſtruetur, quantum ad malitiam, & naturam. Ceſſabit autem eorum prælatio, quò ad officium tentandi eos, qui ſunt in via. In hominibus etiam prælationes euacuabuntur: qa non erunt decani centuriones, chiliarchæ, & huiuſmodi. In creaturis ſimiliter ceſſabit prælatio: quia ſuperiora non mouebunt tunc inferiora, ſicut modò.

Ceſſabunt prælationes qñ,& quomodo

Pſal. 73.

De confirmatione Angelorum. Caput 17.

Cõfirmatio angelorum triplex.

Ex natura,& quã.

CONfirmationem habet Angelus ex tribus. ſ. ex natura, gratia, & gloria. Ex natura quidẽ, qa natura ſpiritualis ſemel tantũ vertibilis eſt, vel in bonũ, vel in malũ: niſi ex vnione vnius cũ altero: ſicut patet in anima, quæ dum eſt in corpore, poteſt mutari ſæpius de bono in malum, & econtra: ſoluta verò non. Huius autem ratio eſt, quia natura ſpiritualis propter ſuã ſimplicitatem ſe totam conuertit ad id, quod eligit; qđ non facit natura vnita, quia habet corpus retrahens: Ex gratia ſimiliter habet confirmationẽ, quia ſi aliquid connectitur ſtabili ęterno vinculo perpetuo, illa connexio ſemper manet. Sic angeli colligati ſunt ſtabili æterno. ſ. deo, & hoc vĩculo indiſſoluibili,

Ex gratię, & quare.

dissolubili, scilicet charitatis. Apost. Charitas nunquam excidit, &c. Ex gloria quoque habent eam: quia cum Deum habeant per gloriã; qui est forma completiua Angelici desiderij; non vagant extra ipsum, vt quærant aliquid illo melius, vel desiderabilius, atque iucundius. Nihil enim in creaturis inueniunt, quod possit eos à fonte diuinæ dulcedinis auertere. Tenendum itaque, ꝙ Angeli boni ex libertate arbitrij ad Deum conuersi, statim fuerunt per gratiam, & gloriam in voluntate confirmati; fideles, ac fœlices effecti; atque in ratione illuminati: vt non solum cognoscerent res in proprio genere sed etiam in arte: hoc est in verbo: filius enim dicitur ars patris, per quam operatur. Acceperunt insuper perfectionum in virtute operatiua, siue exequātur illam assumpto corpore, siue alias: atque perfectionem in virtute contemplatiua, qua quocunque mittantur: intra Deum currunt

1. Cor. 13. Ex gloria, & quare. Ars quid sit. Mat. 28.

De custodia Angelorum. Caput 18.

Angeli, nobis ad custodiam deputati: tenent nos stantes, ne cadamus: & cadẽtes nos adiuuant, vt surgamus: nec vnquam nos deserunt etiam peccantes, quin semper sint parati auxiliari, si velimus. Hoc tamen fallit in obstinatis, à quoꝝ custodia desistit Angelus actualiter: parat⁹ est tñ custodire, si redire voluerint; quia nunquã deseritur homo ex toto ab Angelis. Nota ꝙ Christus habuit Angelum sibi deputatum, sic & habebit vnum Antichristus, quem propter nimiam obstinationẽ suã, & si non sit habiturus ad promotionẽ suã, habebit tñ ad accusationẽ. Effectus aũt angelicę custodiæ multiplex est. Primus est impedimenta

Angeli quid iis quos custodiunt, agunt. Christus habuit angelũ deputatum.

Angelica custodia effect⁹ multiplex. mẽta boni, & occasiones mali, & actiones peccãdi remouere. Exo. 23. Mittã angelũ præcursorẽ, q eijciat Iebuseũ. Secũdus est tẽtationes mitigare. Dã. 3. Angel⁹ dñi descẽdit ĩ fornacẽ, &c.
Exod. 23. Tertius est contra hostes visibiles adiuuare.
4. Reg 6. 4. Reg. 6. Hæliseus vidit castra angelorũ. Quartus est orationes nostras, & eleemosynas Deo
Tob. 12. præsentare, & pro nobis orare. Tobiæ. 12. Quando orabas cum lachrymis, &c. Quintus est viã ostendere. Tobiæ. 5. Ego sanum ducam, & reducam, &c. Sextus est in agendis doceri. Zach. 2. De angelo, qui instruxit eum de fabris. Septim⁹ est seipsum, & alia secreta reuelare. Tob. 12. Ego sum Raphael angelus. Octauus est à peccatis excitare.
Act. 12. Actuum. 12. Surge velociter. Nonus est ad feruorem incitare. 3. Reg. 16. Surge, comede, grandis enim tibi restat via. Decimus est consolari. Tob. 5. Forti animo esto, in proximo est, vt à Deo curetis. Vndecimus est de peccatis increpare. Iudic. 2. Dixit angelus populo Israel. Cur contra Deum fecistis? Duodecimus est contrarias potestates arcere, ne tantum nocere valeant, quantum vellent. Tobiæ. 8. Qualiter angelus Asmodeum ligauit.
Iud. 2.
Angeli seruiunt nobis, & quare. Angeli seruiunt nobis pp tria. s. pp ruinæ suę reparationem: quia homines saluandi intrabunt in locum cadentium angelorum. Item propter meriti accidentalis cumulationem, quod augetur in eis vsque ad diem iudicij. Item propter amoris erga nos demonstrationem. Dionysius attribuit angelo tres actus, scilicet purgare illuminare, & perficere. Purgant itaque angeli, remouendo phantasmata, quę impediunt illuminationem, quam angelus intendit facere in nobis. Vnde tria remouẽt ab anima, scilicet ignorantiam, & nubila phantasiarum, ac falsas
Actus angelorum q, et quot.

opiniones

opiniones philosophicarum rationum, reuelationi contrariarum. Illuminant verò animam tripliciter. s. ad sensum: vt patet, qñ aliquid manifestatur, in assumpto corpore, & hāc potestatem habet etiam diabolus. Item ad intellectum: & talis illuminatio solum perfecta est. Notandum autem ꝙ angelus non illuminat intellectum, efficiēdo nouam cognitionem in aīa, quia nō potest in intellectu nouā speciem creare, nec habitū noui luminis creare vel excitare, sed nec eius intentionē, quò vult cōuertere, qa hoc est cōtra naturā liberi arbitrij. Hęc em̄ tria requirūtur, vt intellectus nr̄ intelligat aliquid. s. species, qua cognoscatur, & lumen in quo cognoscatur, & intētio, qua cōuertatur intellectus super speciē. Illuminat aūt angelus intellectum nostrū excitando, & disponēdo, & lumen diuinum in nos trāsferendo. Facit .n. (vt dictum est) in phantasia transmutationem specierum, componendo & diuidēdo secundū exigētiam rei: quam vult reuelare. Itē irradiat lumen intellectus sui super illas species, vt moueāt intellectum nostrum, & sic plura & subtiliora videre possunt in lumine duplicato. Itē excitat intentionē animę aliquo motu, vt ipsa ꝯuertat se super illa phātasmata, abstrahēdo se ab alijs: perficiūt autē. i. promouēt ad melius. Sed vtrum angelus accendere possit affectum humanum, tripliciter potest intelligi. s. vel efficiendo, vel excitando, & adiuuando, vel mouendo. Primo modo solus deus potest inflammare affectū. Secūdo modo ipsum desideratū inflāmat. s. excitādo & iuuādo. Tertio modo pt angel' affectū nostrū incēdere ꝑ motū. De his habemus exēplū in naturis: quia primo modo ignis accēdit ligna. Secūdo modo ligna īcēdūt

Angeli illuminant animam, & quomodo

Quæ requirūtur, vt intellectus nr̄ itelligat.

Angelus incendit affectum nostrum & quomodo.

 ignem.

Mittere, incendere & illuminare differunt, & quomodo

ignem. Et tertio, qui ligna igni apponit, ignē accendit. Differentia autem est inter immittere cogitationem, & incendere, & mentem illuminare: quia cogitationem immittere, est (vt dicit Beda) intus creare, & facere cogitationem: sed incendere est cogitationem iam factam inflammare: illuminare verò est dare reuelationem de aliquo occulto intelligibili.

De locutione angelorum. Cap. 19.

Verbum triplex.

VErbum triplex est, s. mentis, oris, & operis. Verbo mentis loquitur deus angelo, & econuerso. Item deus aīę, & econuerso: item deus diabolo, & econuerso: cuius tñ intentio deū latere non potest. Verbo autē oris loquitur homo hoī in corpore vnito aīæ, angelus verò homini corpore assumpto: sed verbo operis loquitur deus diabolo; & angelus diabolo. De locutione itaq; angelorum nota, ꝙ angelus loquitur deo, cum ex visis in modum admirationis exurgit, vel cū affectus suos ei præsentat: quos tñ eum latere minimè dubitat. Angelus verò loquitur angelo verbo mentis suæ, species ostendendo mediante illuminatione quadam spirituali, irradiante ab ipso. Item angelus facit aliquid corā angelo, quo facto intelligit, quod non intelligebat ante. Et sic loquuntur omnes omnib. i. superiores inferioribus, & econuerso. Item loquitur angelus angelo per communicationem diuini luminis, ipsum instruendo. sic non loquuntur omnes omnibus, nec omnia, sed tantùm superiores inferiorib. de his; quæ per diuinas theophanias perceperunt. Loquitur autem angelus homini dupliciter. Primo modo verbo vocali in assumpto corpore, sed tunc, sicut nō profert

Loquitur angelus Deo, & quomō.

Loquitur angelus, angelo & quomō.

Loquitur angelus homini, & quō.

sonum

ſonum in organis materialibus ſecundùm naturam, ita nec circulariter immutat medium, quemadmodum in voce naturali : vnde non auditur niſi ab illo, ad quem ordinatur, & eſt ſimile in apparitionib. angelorũ, quos quidã vident, & alij æque propinqui non vident, vt apparet in Heliſço, & puero eius. Dicunt tamẽ aliqui, ꝙ angelus nunquã apparuit, vel apparet, aut loquitur homini in ſubiecta creatura, ſed intentionem, ſiue ſimilitudinem ponit in oculo eius, vel intẽtionem vocis ponit in aure eius ; & ibi recipit ſenſus communis ſpecies illas, ac deinde perueniũt ad imaginationẽ, poſt hoc ad intellectum, & hoc eſt, ꝙ angelus dicitur apparere aut loqui homini. Secundò modò loquitur angelus homini per impreſſionem rerum ſenſibilium, moto inſtrumento imaginis, & ſic loquitur vigilantibus, & dormientibus. Item loquitur angelus diabolo ſpecies ſui intellectus ei ſine aliqua illuminatione oſtendendo. Item loquitur diabolus homini dupliciter. Primo modo ſenſum immutãdo, & hoc vel imaginationẽ alicuius rei imprimendo inſtrumẽto viſus, vel obijciendo viſui ſimilitudinẽ alicuius rei. Secundo modo loquitur diabolus homini per impreſſionem rerum ſenſibilium in inſtrõ imaginis, & hoc facit qñq; vigilantibus, qñque dormientib. & ſic immittit cogitationẽ mali. Cogitationem verò malam non poteſt immittere, quæ tãtum per conſenſum mala ſit. Eſt & locutio animarum, quia anima loquitur deo per deſideriũ: cuius affectiones nudæ ſunt & apertæ oculis dei. Anima ſimiliter angelo loquitur, & hoc per voces corporis, quas bene percipit angelus, ſicut & alia ſenſibilia : vnde anima exiſtẽs

2.Reg.6.

Loquitur angelus diabolo, & quõ.

Loquitur diabolus homini, & quõ.

Loquitur aĩa deo, & angelo, & quomodo

in corpore, alia speciali potestate loquendi ad angelos non indiget; sed hanc habebit exuta à corpore. Item anima loquitur diabolo, quia similitudines affectionum imprimuntur sensibus, vbi diabolus legit eas.

De specialibus nominibus angelorum. C. 20.

DE Michael, Gabriel, Raphael nominibus, sciēdum est ꝙ hæc sunt propria nomina archangelorum, licet eorum interpretationes [& aliis sunt communes: sed eorum propria sunt, quia his horum nominū īterpretationes] ɔueniūt excellētius: Michael interpretatur, quis vt deus. Hic est de ordine principatuum, & attribuuntur ei quatuor. s. esse præpositum paradisi. i. ecclesiæ, sicut olim fuit princeps synagogæ. Item deferre animas in paradisum, sed hoc intelligas, ꝙ gloriosus deferat, quàm alij. Item pugnare cū dracone. i. diabolo, sicut legitur in Apoc. 12. Itē venire in adiutoriū populo dei. Gabriel īterpretatur fortitudo dei. Hic est de ordine archangeloꝝ, & merito, quia magna nunciauit. Raphael interpretatur medicina Dei. & est de ordine, angelorum, qui vnam personam custodiunt.

Nomi-nam aliquorum angelorū interpretationes. Michael de qua ordine.

Dan. 10. Luc. 1. Raphael de quo ordine. Tob. 5.

De casu angeli. Cap. 21.

OMnes angelos fecit deus bonos, non tñ summos, sed medios inter summū bonum, & bonum cōmutabile; quod est creatura, ita ꝙ si conuerterentur ad amandum deum, qui supra se erat: ascenderent ad statum gratiæ, & gloriæ. Si verò cōuerterentur ad bonū cōmutabile, ꝙ fuit intra se: hoc ipso irruerent in malum culpæ, & pœnę, quia non est dedecus peccati sine decore iustitiæ.

Angeli boni oēs & quō.

Angeli mutabiles.

De

De spirituali casu dæmonis. Cap. 22.

CAsus diaboli duplex fuit, scilicet spiritualis, & localis. Spiritualis, quia cecidit de naturæ puritate, de flexibilitate liberi arbitrij ad commutabile bonum; de luce in tenebras; de scientia in ignorantiam; de innocentia in culpam; de fœlicitate in pœnam; de dilectione in odium. Post casum em̄ factus est impœnitens; & obstinatus in malo; & excæcatus à verò: & deordinatus in bono; & infirmatus in virtute; & exclusus à Dei contemplatione. Præterea voluntas eius impia conuersa est ad hominis odium & inuidiam: unde toto conamine nititur ad eius subuersionem per tentationem multiplicem.

Casus diaboli quotuplex.

Diabolus qualis sit effectus post casum.

De locali casu diaboli. Cap. 23.

CAsus etiam diaboli localis fuit, quia vel in infernum, vel in caliginosum aerē, qui est in medio interstitio aeris, corruit. Dæmones. n. non sunt in supiori parte aeris, ne lumine gaudeāt: nec sunt in parte inferiori, ne nimis contra nos sæuiant. Vnde notādū est, ꝙ in dæmonibus est tria considerare, scilicet naturam, officium, & peccatum. Et naturæ quidem conuenit locus summus, id est cœlum, in quo tanquam in loco congruo sunt creati, & postmodum in natura, si stetissent, perficiendi. Officio verò quod habent, exercendi homines, conuenit locus medius, id est aer caliginosus, vbi & satis propinqui sunt nobis ad tentandum, & tamen non habent lumen ad gaudendum. Sed peccato conuenit locus infimus, scilicet infernus. Vnde & dæmones post finem mundi, quando cessabit eorum officium, detrudentur

Casus diaboli qualis.

Dæmones in quem locum detrusi.

Tria in dæmonibus.

Mat. 25.

Qua die ceciderit angelus. simul in infernum. Dicunt quidam ꝙ angelus cecidit secūda die. Sed communior est opinio, ꝙ prima die, subditò post creationem suam, ceciderit. Dicitur ꝯmuniter, ꝙ decimus chorus angelorum cecidit: sed hoc non dicitur ꝙ decem ordines angelorum fuerint, sed quod tot de singulis ordinibus ceciderunt, quot poterāt facere chorꝝ vnum. Vnde nouem sunt ordines angelorꝝ; quilibet ordo habet suas legiones. Numerus angelorū idicibilis Legio autem angelorum habet 6666. vnitates Tot autem in singulis ordinib. sunt legiones, quot in legione sunt vnitates.

De restauratione ruinæ angelorum.

Cap. 14.

Angelorū ruina restaurabilis, et qūo Angelorum ruina restaurabitur per saluādos. Dicit autem Augustinus, ꝙ tot saluabuntur homines, quot angeli ceciderunt. Gregor. verò dicit, quod tot homines saluabuntur, quot angeli perstiterunt. Dixerūt etiam quidam, ꝙ duo parietes erunt in cœlo, scilicet vnus hominum, & alius angelorum: & ꝙ ruina angelica restaurabitur ꝑ virgines: & de alio pariete tot erunt saluandi, quot in alio pariete sunt virgines, & angeli.

Cur peccatum diaboli sit irremissibile.

Cap. 25.

Peccatum angeli quare irremissibili Quare peccatū diaboli sit irremissibile, assignantur plurimæ rationes. Prima quia secundùm Aug. nullo suggerente peccauit, & ideo nullo reparante redibit. Secunda est secundùm Damas. quia contra deiformen intellectum peccauit. Quantò autem nobilior est cognitio, tantò peior est error. Seruus enim sciens voluntatem Luc. 22. dñi, &c. Tertia secundùm eundem Dama. est,

quia angelus non est susceptibilis pœnitētiæ, vnde nec veniæ. Quarta est quia in diabolo extincta est synderesis, quantum ad boni promotionem. Quinta est, quia natura spiritualis semel tantum vertibilis est, eo ꝙ tota se conuertat, ꝙ non facit homo: quia caro semper repugnat spiritui. Status autem angeli mali triplex est; vt patere potuit ex prædictis. Primus, scilicet innocentiæ. Secundus culpæ. Tertius pœnæ & miseriæ. Galat.5.

De proprietatibus dæmonum. Cap. 26.

DÆmones sūt spiritus impuri, humani generis inimici, mente rationales, in nequitia subtiles, cupidi nocendi, per superbiā tumidi, semper in fraude noui, immutant sensus, inquināt effectus, vigilātes turbāt, dormiētes per somnia inquietāt, morbos inferunt, tempestates cōcinant, in lucis angelos se transformant, semper infernum suum secum portāt, in idolis sibi cultum diuinum vsurpāt, super bonos dominari appetunt, magicæ artes per eos fiunt, bonis ad exercitium dantur, ꝓ fini hominis insidiantur. Triplici acumine vigēt dæmones. Primò subtilitate naturę, & hoc per cognitionem vespertinam. Secundo experientia temporum. Tertiò reuelatione superiorum spirituum. Primò modo intelligunt naturalia pręsentia. Secundò modo naturalia futura. Tertiò modo cognoscūt etiā volūtaria. Multipliciter vero diabolus nominatur per ꝙ & proprietates suæ cognoscuntur. Vocatur.n. diabolus, quod interpretatur defluens, quia defluit.i. corruit spiritualiter & localiter, sicut dictum est. Gręcè interpretatur, diabolus, clausus ergastulo, & hoc sibi conuenit, quia

Dæmones ĩ malitia quales sĩt

2.Cor.11

Dæmonū vigor qualis.

Nomina dæmonis, diabolus.

1 Pet.5.

Asmode.

Tob 3.

non permittitur tantum nocere quantum vellet. Præterea secũdum etymologiam diabolus dicitur à dia, quod est duo, & bolus; quòd est morsellus, quia duo occidit, scilicet corpus, & animam. Item vocatur dæmon.i. sanguineus, & hoc propter peccatum: vel sciens, quia viget triplici scientia, sicut dictum est. Item Belial, quod interpretatur absque iugo, vel absque domino: quia pro posse contra eum pugnat, cui deberet esse subiectus. Item Beelzebub, quod interpretatur vir muscarum, id est, animarum peccatricum, quæ reliquerunt verum sponsum Christum. Item Satanas, id est aduersarius, vnde Pet. Aduersarius vester diabolus, &c. Item Behemoth, id est, bestia, quia facit homines bestiales. Item Leuiathan id est, additamentum eorum, qui peccata peccatis cumulant.

Dæmon. Ioan 8. Num. 1. Belial. Beelzebub. Luc 11 Ibidem. Satanas. 1. Pet 5. Leuiathã. Isa. 27.

De malitia diaboli contra nos. Cap. 27.

Diabolus nocet homini multipliciter: quia per violentiam, & hoc quandoque exterius corpus lædendo, sicut fecit Iob.2. quandoque intra membra lædendo, sicut in obsessis: & propter hoc datur paruulis angelus bonus, ne diabolus in his lædat eos, vel excedat. Itẽ nocet per impressionẽ imaginum, mala suggerẽdo: vel per cõmotionem sanguinis ad peccatum accedendo; vel sensus exteriores per obiectionẽ falsarum formarum decipiẽdo. De his & similibus dicit Greg. Aut opprimendo rapit: aut insidiando circũuolat: aut suadẽdo blanditur: aut minãdo terret: aut desperando frangit: aut permittẽdo decipit. Diabolus decipit homines quatuor modis. Primo suadendo bonum, sed hoc pp malum, vt cum

Nocumẽta q̃ homini ĩfert diabolus. Iob. 1. Luc. 11 Mat. 18 Isa. 90. Decipit diabolus homines, & q̃uo.

cũ homini instabili suadet ingressum religionis, & hoc,vt postmodum apostatet. Secundò suadendo malum, & hoc sub specie boni: vt peierare pro rebus alterius conseruandis. Tertiò dissuadendo bonũ,tanq̃ nociuũ:vt cùm dissuadet bono viro religionis ingressum, ne de hoc pœniteat,& egrediens confundat. Vel qñ dissuadet alicui orationẽ vel eleemosynã, ne per hoc incurrat vanã gloriã. Quartò dissuadendo malũ,vt ducat ad peius: vt quando dissuadet temperantiam in victu,& somno,vt per hoc inducat ad indiscretã abstinentiã, quod peius est. Impeditur diabolus in effectu suæ malitiæ multis modis, quandoq;. s. per termi nũ suæ potestati, à deo impositũ. Itẽ quandoq; per resistentiã bonorũ spirituũ. Habet. n. quęlibet anima duos angelos: vnũ bonũ ad custodiã,aliũ malũ ad exercitiũ. Item per arbitrium hominis non consentientis. Item per peccati abominationem.: quia quandoq; dęmones nobilioris naturę peccata vilia detestantur. Item propter cautelam, qñq; omittit facere mala,vt peius fiat; sicut modò non vexat excommunicatos,vt minus timeant tales sententias. Vtrũ aũt virtus tentandi minuatur in diabolo quando vincitur,diuersę sunt opiniones. Dicunt enim quidam quòd superatus in vno vitio, ipsum victorem non possit amplius tentare de eodem vitio, sed alius diabolus potest. Alij dicunt,ꝙ superatus in vno vitio, nullum amplius de illo vitio possit tentare. Origenes dicit,ꝙ superatus ab vno, neminem possit tentare de cętero. Data est potestas dęmonibus exercẽdi magicas artes multiplici ratione. Primò ad fallendũ fallaces, sicut ægyptios, & ipsos magos. Vnde ẽt q̃ ipsi ꝑ talem

Genes. 3.

Rom. 2.

Impedit diabolus nẽ effectꝰ suæ malitiæ exerceat, & quõ.

Homo habet duos angelos.

Virtus tẽtandi vincitur, & quõ.

Potestas exercendi magicas artes:

Exod. 7.

Tob. 12.

talem modum acturi sunt, quasi diuinando prædicunt vt ibi.

Crœsus perdet Halim transuectus maxima regna.

Secundò ad monēdum fideles, ne. s. tale quid pro magno desiderēt, cum videant, etiā malos facere huiusmodi. Tertiò ad probandam & exercendam potentiam, & fidem istorum.

De Lucifero. Cap. 28.

Lucifer de quo ordine fuerit, & de qua hierarchia.

Quare dictus Lucifer.

DE Lucifero sciendum est, quod fuit de supremo ordine superioris hierarchiæ ac in illo ordine supremū gradū tenuit: cui tanquam principi de singulis ordinibus magna multitudo adhæsit, quos omnes secus traxit. Dictus est autē Lucifer, quia præ cæteris luxit, suæq; pulchritudinis consideratio cū excęcauit. Primū hoīem tētauit, & vicit. Secūdum tētauit, & victus est. Potestatē tūc amisit quam vltimis tpib. recuperabit. Nūc religatus est, & in fine soluetur. Peccatū Luciferi fuit, quod se & suum priuatum bonum dilexit. Excæcatus de altitudine habita præsumpsit, ac propriā excellētiam ambiuit quasi habiturus fuerit à se, nō ab alio, & sine meritis habere voluit. Stare vel sperare cū posset quousq; gratia apponeret, noluit Dei similitudinem cōcupiuit: non quidē causa imitationis, sed potestatis. i. subditos habere voluit, & nulli subiectus esse concupiuit.

Genes. 3. Matt. 4. Ioan. 12. Apoc. 20 Isa. 14.

Quid sit anima secundùm diffinitionem. Cap. 29.

Anima definitur & quo.

POst naturā corpoream, & incorpoream dicēdū est de natura ex vtrisq; cōposita. Sed primò ex parte mentis, secundò ex parte corporis, tertio ex parte totius hominis. De anima igitur videndum est quid sit secundùm diffinitionem. Porò à quibusdam diffinitur

nitur vt ſpiritus, à quibuſdam vt anima, à quibuſdam verò vt ſpiritus & anima. In quãtum igitur anima naturã habet ſpiritus, diffinitur ab Alexandro ſic in libro de motu cordis. Anima eſt ſubſtãtia incorporea, intellectualis illuminationis capax; vltima reuelatione perceptiua. Vltima dicitur, quia mediantibus angelis percipit. Ex hac diffinitione cognoſcimus, ꝙ ſpiritus humanus (qui eſt anima) inter omnes creaturas immediatè poſt angelos illuminationis diuinæ ſit perceptiuus. Anima verò inquantum anima, ſic diffinitur à Remigio. Anima eſt ſubſtantia incorporea, regens corpus. Ex hac diffinitione habemus, quòd anima eſt quaſi corporis rector, & motor. Item anima inquantum anima diffinitur à philoſopho in libro de Anima, ſic. Anima eſt endelechia corporis phyſici organici, potẽtia vitam habẽtis. Endelechia hic dicitur actus primus, ſiue perfectio. Ex hac diffinitione habemus, quòd anima vnibilis eſt corpori, non omni, ſed ſoli organico, & phyſico id eſt, naturali ad ſuſceptionem animæ rationalis diſpoſitio. Itẽ anima inquantum eſt ſpiritus & anima, ſic diffinitur ab Aug. Anima eſt oĩum ſimilitudo. Hæc diffinitio data eſt per comparationem animæ ad creaturas. Animæ.n. ex ſui natura ad ſuſcipiendas oĩm rerum tam corporalium, quàm ſpiritualium ſimilitudines apta eſt. Sed ſciendum eſt ꝙ quædam intelligi habent per oppoſita, vt tenebræ per præſentiam lucis, incorporalia per corporalia: & ſic dicitur anima ſuſcipere ſpiritualiũ rerum ſimilitudines. Itẽ aĩæ deſcriptio talis eſt Aĩa eſt Dei formæ ſpiraculũ vitæ. Hæc deſcriptio ſumitur à Gen. 2. & datur ſecũdum ꝙ anima cõparatur ad Deum, prout

Anima percipit, & quo.

Endelechia quid ſit.

Anima vnibilis corpori, & nõ oĩ.

Intelligibilia per oppoſita.

prout non ex traduce, vel seminali ratione ppagatur, sed à Deo corpori creando, infunditur, & infundendo creatur. Item Seneca sic diffinit animam. Anima est spiritus intellectualis ad beatitudinẽ in se, & in corpore ordinat⁹. Hæc diffinitio dat̃ in reuelatione aīæ ad finẽ: secundum quod non solùm separata beatificat̃ in se, sicut Angelus: imò & in corpore glorificato ipsius beatitudo ampliatur.

Quid sit anima secundùm rem. Cap. 30.

Aīa diuersimode diffinitur secundum diuersos.

QVid sit anima s̃m rem, diuersas vident̃ sententias Philosophi protulisse. Plato enim dicit animam numerum seipsum mouentẽ: Aristoteles Endelechiā; Pythagoras Harmoniā. Hippocrates spūm tenuem, Heraclius lucẽ, Democritus spūm ex atomis cõpositum, Aconomius Hypereus igneum vigorem, Parmenides dicit eā esse de terra, & igne: Epicurus aūt ex aëre, & igne. Inter has diuersitates nos sequimur dicta sanctorū, & catholicorū magistrorū, dicentium, ꝙ Anima est substantia spiritualis, & rationalis, ad viuificādum corpus humanū, de nihilo creata. Creata est, inq̃, anima perfectibilis, & impfecta quantùm ad scientiam, & virtutes, perfectissima tñ est quantùm ad potentias naturales. Et quia incorporea est, sensui non est subiecta, neque s̃m dimensionem extensiua. Quantitatem. n. habet anima, vt dicit August. non dimensiuā, sed potestatiuā, & virtualem. Et quia simplex est anima, ideo nec augmenti nec detrimenti est susceptiua: quia nec in corpore maiori maior, nec in minori minor reperitur, vt dicit Aug. Multitudo quoque potentiarum in anima non ponit maioritatẽ in animæ natu-

Quantitatẽ hẽt anima & qualem.

ra; sed multiplicitatem effectuum. Anima etiam est vita perpetua, scilicet per memoriã, intelligentiam,& voluntatem, ad imaginem Dei facta, capax virtutis, & vitij, susceptibilis pœnę, vel præmij, arbitrio libera, potentijs & habitibus, ac affectionibus decorata. Caret põdere, figura, & colore, Passibilis, & mutabilis est: eò magna, quò capax est ęternitatis: eo recta, quò naturaliter appetens est bonitatis; eò bona, quò particeps est diuinitatis.

Aĩa immortalis, & quomodo. Gene. 1.

Quid sit anima secundùm nomen. *Cap. 31.*

ANima dicitur, inquantùm corpus animat,& viuificat. Mens, inquantùm recolit. Animus, dũ vult. Ratiò, dũ rectè iudicat. Spiritus, dum spirat; vel quia spiritualẽ naturã habet. Sensus, dum sentit. Memoria, dum recordatur. Voluntas, dum cõsentit. Hæc nomina diuersa sunt animæ, non propter essentiæ pluralitatẽ, sed propter effectuũ multiplicitatẽ,& operationẽ. Dicitur aĩa ab ἀ, quod est sine: & αἷμα quod est sanguis, eò ꝙ sit sine sanguine. Vel dicitur ab a, quod est vita; & nemein, quod est tribuere, eò ꝙ anima vitam tribuit. Vel dicitur anima, quasi ἄνεμος, id est, ventus ꝙ spiritus sit.

Aĩa diuersimodè nominatẽ secundũ diuersos effectus.

Etymologia aĩę.

De triplici anima. *Cap. 32.*

ACtus animæ triplex est, scilicet vegetare, sentire, & ratiocinari: & secundum hoc distinguitur animæ potentia triplex, scilicet vegetabilis, sensibilis, & rationalis. De quibus dicit Ambro. ꝙ anima vegetabilis appetit esse, sensibilis bene esse, rationalis autem optimè esse: & ideò nunquã quiescit, donec optimo coniungatur;

Aĩæ potẽtia quotuplex.

&

& propter hoc vi amoris in Deum mouetur, tanq̃ ad cẽtrum, vt in ipso summè delectetur. Hæ autẽ tres potentiæ in diuersis substantijs tres aĩæ dici possunt. Nã vegetabilis est aĩa in plantis, sensibilis in brutis, rationalis in hominibus. In hoĩe autẽ tres prædictę aĩæ vna sunt essentia, sed differunt in poterijs. Nec obstat, ꝙ in hoĩe successiuè, ac diuersis tẽporibus manifestantur: hoc enim est à virtute formatiua, quæ rationabiliter prius disponit ad vitam, quàm ad sensum; & prius ad sensum, quàm ad rationẽ, præsertim cũ natura non in instãti, & subitò: sed paulatim, & successiuè operet. Cum autẽ aĩa rõnalis infunditur corpori, tũc p̃dictę primo infusę potentiæ non hñt actiones suas deinceps à virtute formatiua, sed ab ipsa aĩa. Anima quoq; duas primas potentias. s. vegetabilẽ, & sensibilem exercet tm̃ in corpore, tertiã verò habet ẽt exuta à corpore. Animæ vegetabilis, & sensibilis non debent dici in homine, nec diuidi vt animę, sed vt potentię: nec aĩa vegetabilis in sensibili dicenda est aĩa, sed potentia. Anima autem vegetabilis in vegetabili dicenda est anima, non potentia.

Auima tres.

De potentijs animæ vegetatiuæ. Cap. 33.

Anima vegetabilis habet tres pōtẽtias, & ad q̃.

Virtutis attractiuę pfectio.

ANima vegetabilis tres vires habẽt. s. generatiuã augmẽtatiuã & nutritiuã. Prima est ad speciei conseruationẽ. Secunda est ad conseruationem indiuidui. Tertia est ad perfectionẽ subiecti. Virtuti autẽ nutritiuæ quatuor deseruiunt. s. virtus attractiua, quæ assumit necessaria in nutrimento. Itẽ digẽstiua, quæ separat cõueniens ab incõuenienti in alimento. Itẽ retentiua, quæ cibũ tam diu retinet in vno loco, donec debitã reci-

piat alterationem. Item expulsiua, quæ expellit, quod superfluum est in nutrimento: sed ante omnes has est appetitiua.

De potentijs apprehensiuis animæ sensibilis. Cap. 34.

ANima sensibilis duplicẽ habet potentiã, s. apprehensiuã, & motiuã. Apprehensiua diuiditur in apprehensiuã de foris, & apprehensiuã de intus. Vires apprehẽsiuæ de foris sunt quinq; sensus exteriores, s. visus, audit⁹, &c. vel potẽtiæ exteriores. Vires aũt apprehẽsiuę de intus, sunt quinq; pōtẽtię interiores aĩæ sensibilis; q̃ sunt sensus cõis, imaginatio, æstimatio, phãtasia, & memoria. Tradũt Peripatetici, oẽs vires istas organicas esse, & ꝙ ꝑ instrumẽta corporalia suas operationes perficiunt, eò ꝙ sint circa particularis tm̃. Omnis em̃ forma particularis in materia aliqua est, qm̃ forma sine omni materia accepta, vniuersalis est, circa quã operatur intellectus. Ista facilè est videre in sensibus particularibus; qm̃ illi non apprehendunt, nisi per rei sensibilis præsentiam. De virtutibus autẽ interioribus, quæ sunt imaginatio, æstimatio, phantasia, idẽ est: qm̃ in illis omnibus est apprehensio formæ singularis secundum sitũ partiũ eius, & lineamenta, & quantitatẽ. Omnes istę potentiæ passiuę sunt, & patiuntur à formis, & indiuiduis, quæ sunt principia cognitionis sensibilis. Sensibilis dico, quia duplex est cognitio, intellectualis, quæ oritur ex eo, ꝙ propriè per intellectũ habet dignosci, vt formę communes, & huiusmodi. Sensibilis est, q̃ prouenit ex indiuiduis, & obiectis sensuum particulariũ, q̃ sunt principia cognitionis sensibilis.

Animæ sensibilis potentia.

Virtus apprehensiua duplex

Cognitio duplex.

Scien-

Sciendum autem ꝙ nulla potentia apprehensiua sensibilis retinet id, quod apprehendit: imò ꝙ vna apprehendit, alia retinet. Notandũ ergo ꝙ alia virtus est, quæ benè tenet, alia quę benè recipit: & ista, quę benè tenet, perficitur sicco, & frigido: sed illa, quæ benè recipit, perficitur humido.

De sensibus particularibus. Cap. 35.

Sẽsus particularis diuisio.

SEnsus particularis in quinq; diuiditur. s. in visum, auditum, gustum, odoratum, & tactũ: qui in multis conueniunt, & in multis differunt. Conueniunt enim quinq; sensus in hoc, ꝙ sunt vires passiuę. Sentimus enim intra suscipientes, non extra mittentes. Sensibile autem positum supra sensum, nõ sentitur. Omnes sensus sunt perceptibiles singularium, non vniuersaliũ. Ad quẽlibet sensum extenduntur nerui duo; vnus ad sentiendũ, q agit contra exteriora, & alius ad motũ voluntarium, qui agit, vt vis aĩæ interior, & ad organum dirigit intentionem. In omni sensu oportet esse proportionẽ sensibilis ad sensum, quia in medijs delectant, & in extremis corrũpunt. Ad sentiendũ aũt aliquid, oportet esse obiectũ p̃sens, & mediũ deferens, & Organũ sanũ atq; conueniens, & aĩę intentionẽ actualẽ. Oẽs sensus vnã habẽt originẽ. s. sensum cõem, à quo velut à centro quasi lineę quædã excũt.

Sẽsuũ particulariũ differẽtia.

Differunt ẽt sensus particulares in multis, nã quilibet habet speciale instrumentũ. Differũt etiam in obiectis: differunt in medio deferente, quia tactus & gustus habent mediũ intrinsecus, & alij extrinsecus. Differunt in apprehendendi velocitate: quia visus citissimè etiam remota apprehendit. Differunt

situ:

situ: quia visus est supremus, post auditus, deinde alij per ordinem. Differunt vtilitate, quia gustus & tactus maximè sunt necessarij ad cõseruationẽ indiuidui, & speciei. Gustus enim discernit cibũ, per quẽ seruatur aial à nociuo: & tact⁹ discernit qualitate sensatorum, sicut calidum, & frigidum, & huiusmodi, vt animal declinet extrema talium qualitatũ: ne corruptionem incurrat. Differunt generalitate, quia tactus est generalior, cùm non habeat organum determinatum, sed in omnibus membris fit. Differunt etiã in impressionũ retentione: sensus enim grossiores fortius retinent suas impssiones, sicut patet in tactu. Nota. ꝙ videmus visu & oculo, sed differenter: nam visu videmus effectiuè, siue formaliter: sed oculo videmus instrumentaliter. Eodem modo dicendũ est de cęteris sensibus. Anima aũt alienatur à sensibus tripliciter. Primo in somno: secundò in extasi magis, tertiò in morte maximè.

Videmus et quo medio.

Aĩa alienatur, et quomõ.

De sensu communi. *Cap. 36.*

Sensus cõis est potentia, quę oĩum sensuũ particularium obiecta apprehendit. Oẽs enim sensus exteriores à sensu communi, velut à centro particulariter exeunt, & sensatorum suorum similitudines ad sensum cõem reducunt, quo mediante de singulorum proprietatibus iudicant, & discernunt. Vnde sciendum, quòd sensus communis est fons, ex quo omnes sensus oriuntur, & ad quem omnis motus sensibilium refertur, sicut ad vltimũ finem. Hęc potentia quędam habet, inquantum est sensus: & quędam, inquantum cõis est. Inquantum enim sensus est, habet recipere rerum species, sine materia, & tamen

Sẽsus exterioris à quo exeunt.

præsente materia. Inquantum cõis est, habẽt duo, quorum vnum est iudicium sensibilium, per quod nos apprehendimus nos videre, qñ videmus: & audire, qñ audimus, & sic de alijs. Si enim hoc iudicium nõ esset in animalibus, non satis esse videre, & audire vtile, & secundùm alius sensus apprehendere. Secundum est multa sensata comparare, dicendo vnum esse dulce, & aliud dulcius esse: & hoc ideo sensus communis habet: quia ad ipsum referũtur omnium proprioꝝ sensuum sensata. Hæc virtus in anteriori parte cerebri ponitur in loco, vbi concurrunt nerui sensitiui quinque sensuum, qui locus medullosus, & humidus est.

De vi imaginatiua. Cap. 37.

Imaginatiua quid sit.

VIrtus imaginatiua est potentia apprehensiua, in qua imagines rerum sensibilium reseruãtur. Hæc virtus plus abstrahit, quàm sensus: quia sensus non accipit formam, nisi præsente re: ista autem reseruat formam, etiam re absente. In hoc etiam imaginatio differt à sensu communi, quia sensus communis præsentia rei exterioris indiget, sicut sensus particularis. Ista autẽ virtus.s. imaginatio, thesaurus formarum vocatur: quia in ea (sicut dictum est) formæ, à particularibus sensibus receptæ reunentur. Hæc potentia in anteriori parte cerebri seu interiori, sicut & sensus communis ponitur: & hic maior est durities, ex frigiditate cerebri proueniens, vbi & imaginatiua retinet impressiones, à sensu communi receptas.

De vi æstimatiua. Cap. 38.

ÆStimatiua virtus est, quæ à forma acquisita intentiones elicit, q̃ sensu non percipiuntur,

piuntur, secundùm quam ouis fugit lupum, & lupus miseretur suo nato: hoc aūt non posset fieri, nisi lupus haberet cognitionē eius indiuidui, & q̀ hoc indiuiduū sit natus eius: sicut & ouis apprehendit lupum, sibi nociuum. Ista verò non possunt fieri per sensum. Æstimatiua differt ab imaginatione, qm̄ imaginatio solùm retinet formas apprehensas per sensum communem: & ad imaginationem solam non sequitur affectus miseriæ, vel tristitiæ, vel fuga, vel insecutio: ad æstimationem aūt statim sequitur quodlibet istoꝝ. Vnde sicut intellectus practicus se se habet ad speculatiuam, ita se habet æstimatiua ad imaginatiuam, & pp hoc æstimatiua non pꝫtus apprehensiua est, sed etiam motiua, per hoc q̀ determinat, ad quid moueri debeat animal, & à quo fugere. Cum enim animal mouetur ad cibum, oportet imaginem cibi in animali esse. Sed æstimatio non solùm mouet, imò etiā apprehendit. Oportet igitur animal habere æstimationem, qua moueatur. Officium igitur æstimatiuæ est, apprehendere intentiones, nō quidem rationis, sed naturæ. Vnde non apprehendit quid sit syllogismus, aut nomen, aut verbum, sed amicitiam, vel inimicitiam; commodum, vel incommodum, sicut dictum est. Hęc virtus ponitur in prima parte mediæ cellulæ cerebri, quæ calida est ex motu multi spiritus ad ipsam.

Aestimatiua ab imaginatione differt, & quomô.

Aestimatiuæ officium.

De phantasia. Cap. 39.

Phantasia est virtus, vel potentia cōponens imagines cum imaginibus, & intētiones cū intentionibus, & imagines cū intentionibus. Cōponit, inquam, phantasia imagines, cū imaginibus, vt est apprehendere aliqd esse

Phātasia quid sit.

albũ vel nigrũ: vel diuersas formas cõponere, & fingere chimęras. Cõponit etiã intentiones cũ intentionibus, vt patet in oue, q̃ apprehendit, nato suo præbenda esse vbera, & alienum esse repellendũ. Componit ẽt imagines cũ intentionibus, vt cũ apprehendit ouis, formã lupinã esse fugiendam. Per phantasiam maior hr̃ cognitio, quæ põt haberi in anima sensibili, quæ est in brutis: per hanc.n. non solum scit pñtia, sed etiam prouidet sibi in futurũ. Per hanc n. quædam animalia faciunt sibi casas, & de cibo prouident in longinquum. Per hãc etiã de illo scit, ꝙ sit idem, & de alio, ꝙ sit aliud: & sic de eo omni, de quo scientia profertur per modum affirmationis, & negationis. Per hãc quoque videmus aliquid eligere animalia, & aliquid refutare. Ad electionem aũt, & refutationem præexigitur scientia, & discretio: & ideo multi dixerunt, ꝙ phantasia est aliquid rationis. Sed dicimus non esse veram electionẽ animæ sensibilis, sed aliquid simile. Hæc à vulgo in homine vocatur cogitatiua, cum tñ cogitare propriè sit rõnis. Phantasia operatur in somno, sicut in vigilia. Quod autem in somnis res videntur esse præsentes. hoc est, quia fit reuersio ad sensum communem. Ista potentia quando coniuncta est rationi, sicut est in homine: tũc accipit agendi, & operandi, regimen à ratione. Sed quia ratio diuersificatur secundùm diuersitatem eoꝝ, de quibus ratiocinatio fit, ideo ꝑ operationes phantasiæ multiplicantur in hoĩe valde. Vbi autem phantasia non est cum rõne, vt est in brutis, tunc regitur solùm secundùm instinctum naturæ. Et quia natura vno modo est in habentibus speciem vnam, ideo conceptio phantasiæ operatur in talibus vno modo.

Et inde est, ꝙ omnis hirundo facit vno modo nidum suum. Dixerunt autem quidam Philosophi, ꝙ istæ virtutes in brutis potius aguntur, ꝗ agant: sed in homine potius agunt, quàm agantur; quia bruta mouentur secundùm impetum, & impulsum appetitus naturalis: motus autem humani regulantur secundùm regimen rationis. Notandum autem, quod melancholici, & infirmi, & amentes, à multas habent phātasias, sed hoc nō est ex illustratione, quæ fit vt per imaginationes rerum sensibilium; sed ex passionibus naturæ, & confusione spirituum ascendentium ad cerebrum, & caput turbantium. Tales enim spiritus diuersarum imaginationum inuolutiones faciunt; & generant horribiles visiones, & conceptiones. Præterea sciendum, ꝙ bruta citius recipiunt influxus primi motoris, quàm homines, sicut patet in formica, quæ qñ cibum colligit, intra tres dies non pluit. Et gallus cantum suū per tempus variat; quia mutationem aurę ex influxione primi motoris prę sentiunt. Huius dicti hęc est ratio; quoniam homines multum occupantur circa conceptiones suas conferendo, & componendo & diuidendo, quare & influxiones primi motoris non percipiunt ita cito, sicut bruta: quæ non sic occupantur in suis conceptionibus, nec secundùm illas operanť, sed tantùm ſm instinctum naturę. Ista vis. s. phantasia, plurimùm impedit intellectum, eò quòd nimis occupat animam compositione, & diuisione imaginum, non solum acceptarum à sensibus, sed etiam fictarum. Maximè autem impedit intellectum, quando aliquid de cœlestibus, & diuinis imprimitur ei; & hoc ideo, quia ꝯceptiones tales intellectus non po-

Homo et animalia mouenť, sed differenter.

Formicæ natura.

test ferre, nec sunt similes imaginationibus, & fictionibus phãtasiæ. Phantasia verò ponitũ in medio mediæ cellulę cerebri, tanquã centrum inter memoratiuã, & imaginatiuã, quia phantasia conuertit se tam super formas, quas accipit imaginatiua per sensum, quàm super intẽtiones, quas reseruat memoria; & tunc istas formas, ac intentiones diuidit, ac componit.

De memoria. *Cap.* 40.

Memoria quid sit.

MEmoria est repositorium præteritorũ. Reseruat enim memoria intẽtiones, per ęstimationẽ à figuris rerum elicitas. Anima per memoriam mediantibus rebus sensibilibus redit in ipsas res sensibiles, q̃ sunt extra ipsam: & propter hoc oportet actum memoriæ duas præcedere operationes: quarum vna est, hoc esse receptum: & hæc est operatio sensus communis; & in hoc memoria incipit. Secunda est, hoc esse conseruatum apud nos, quod fit per imaginatiuam. Oportet etiam ꝙ ante memoriam quædam virtus operetur; quæ ex figuris rerum diuidat rerũ intentiones singulares. In hoc autẽ differunt imaginatio, & memoria: quia ista conseruat speciem rerum, hæc conseruat intentiones specierum. Sciẽndum quoque, quòd memoria differt à reminiscentia: quia memoria discretè, & distinctè reuertitur ad res, componendo intentiones distinctas cum imaginibus: reminiscentia autẽ, siue recordatio est motus quasi interceptus, & abscissus per obliuionem, & est cum collatione temporis, & loci, & huiusmodi. Reminiscentiæ enim modus non est vniformis, sed causatur ex pluribus principijs circũstantibus illud: cuius propriè est reminiscibilitas, cum sit

Imaginatio & memoria differunt, & quomõ.

Memoria & reminiscẽtia differunt, & quomõ.

ſit principium multorum, prius memoratoꝝ. Cùm enim per memoriam fiat rerum apprehenſio, ꝙ eædem res prius fuerint in ſe, vel in ſenſibus alijs cognitæ, patet ꝙ ſi quis res totaliter eſt oblitus, non pōt per memoriam recordati ſe eſſe oblitum. Sed ſi oblitus eſt in parte, tunc per id, quod remanſit, poteſt reminiſci, ſe qñque ſciuiſſe. vnde per collusionem reminiſcentiæ poteſt etiam ad id, ꝙ oblitus fuerat, redire cum illius adiutorio, quod remanſit memorię. Alia eſt etiam differentia inter memoriã, & reminiſcentiam: quia memoria multa participant animalia, ſed reminiſcentia ſolius rõnis eſt: quia reminiſcentia eſt quædam inueſtigatio, quę ſine ordine rõnis non eſt, ac ſine deliberatione: per quę antecedens ordinatur ad ꝯſequens. Sanè cùm quis reminiſci voluerit ea, q̃ non eo modo, quo per ſenſum, ſed per intellectũ apprehendit: hoc non fit per memoriã; quia memoria talia non reſeruat; ſed intellectus conuertit ſe ſuper ea, quæ habet apud ſe, & ea reducit ad actum, quę habet in habitu; iſte aũt habitus manet actualiter apud intellectum poſſibilem, qui eſt locus ſpecierũ vniuerſalium: vnde & vniuerſalia prius ſpeculata remanent apud ipſum, tanquam in loco ſuę generationis, etiã actu, qñ illa non conſiderat. Intellectus autẽ poſſibilis ad has ſpecies, quas ſic habet apud ſe, conuertitur, vel ab eis auertitur, quando voluerit. Vltimò notandum eſt, ꝙ memoria ponitur in poſteriori parte cerebri, qui locus eſt ſiccus propter neruos motiuos, qui oriuntur ex ipſo.

Alia differẽtia inter memoriam & reminiſcentiam.

Locus memoriæ vbi.

De vi ſenſibili motiua. Cap. 41.

SEquitur de vi ſenſibili motiua: hęc mouet qñque ſpiritualiter, quandoq; corporaliter.

Appetitiuavis mouet multipliciter, & quomodo. Primo modo dicitur appetitiua, quæ mouet dupliciter, aut diligendo, aut odiendo: & diuiditur in concupiſcibilem, & iraſcibilem; per quas appetit anima bonum; vel inſurgit contra malum. Ab his verò duabus, ſcilicet iraſcibili, & concupiſcibili, oriuntur quatuor affectiones. ſ. gaudiũ, ſpes, dolor, & timor. Nam ſi præſens eſt, quod concupiſcimus, gaudemus: ſi abſens eſt, ſperamus. Similiter ſi pñs eſt, de quo iraſcimur, dolemus: ſi abſens eſt, timemus. Senſualitas aũt eſt vis animæ ſenſibilis motiuæ, & ad idẽ mouet, quod concupiſcibilis, & iraſcibilis. Senſualitas. n. appetit, quæ delectabilia ſunt corpori, ac nociua refugit. Differt tamen ſenſualitas à concupiſcibili, & iraſcibili, quia ſenſualitas magis coniungitur corpori: & ſicut in brutis, ita in homine nulla lege perſtringitur, quin ſemper in appetitus rerum, ad corpus pertinentium, moueatur. Sed concupiſcibilis, & iraſcibilis coniunguntur rationi, & prout ſunt in homine, frenantur ratione, ac reguntur virtutibus, quæ fundãtur in ipſis. Eſt enim temperantia in concupiſcibili, & fortitudo in iraſcibili, & ſic de alijs. Secundùm ꝙ vis motiua ſenſibilis mouet corporaliter, ſic diuiditur in virtutem naturalem, vitalem, & animalem: quarum prima ſitum ſuum habet in hepate, ſecũda in corde, tertia in capite, vt in proximo principio, tamen primum principium eſt cor. Virtus enim naturalis eſt motiua humorum, vitalis motiua pulſuum, animalis motiua mẽbrorum. Dicimus ergo, quòd virtus naturalis eſt motiua humorum mediantibus arterijs. & venis, quæ radicantur in hepate ſecũdùm Galenum: ſed ſecundùm Ariſt. radicantur in corde, & hoc per ſpiritum naturalem. Eſt autem

Affectiones quæ oriunt ab iraſcibili, & concupiſcibili.

Senſualitas qd ſit.

Iraſcibilis, & cõcupiſcibilis cõiunguñt rationi, et quomõ.

Virtus in vi.

Virtus, naturalis. Vitalis. Aĩalis.

ſpiri-

ſpiritus naturalis ſubſtantia ſubtilis. & aerea, vi caloris in corde generata. hic ſanguinem ad ſingula membra impellit, ex quo corpus vegetatur. Virtus vitalis eſt motiua pulſuum mediantibus arterijs, quæ radicantur in corde. Spiritus autem vitalis eſt idem, qui & naturalis. Idem dico in ſubſtantia, ſed differens in virtute, quæ & naturalis eſt. hic per arterias ad mẽbra corporis ſe diffundens, viuificat ipſum corpꝰ tanq̃ inſtrm̃. Virtus animalis eſt motiua membroꝝ mdiantibus neruis, qui radicantur in capite, & hoc per ſpũm animalem. Eſt autem ſpiritus animalis idẽ, qui & naturalis, & vitalis: ſed animalis dicitur cùm ad cerebrũ deuenerit. hic cæteris ſubtilior per neruos ad organa ſentiendi dirigitur, vt ſenſus, & motus ſecundùm locum exinde generetur in corpore animalis. Circa vires iſtas denique ſciendum eſt, quòd cum virtutes animales intenduntur, tunc naturales remittuntur, propter hoc in homine, dedito ſtudio, vel meditationibus, minus operatur virtus nutritiua, & generatiua, & augmentatiua. Ex quo patet quòd concupiſcentia carnis domatur in viro ſtudioſo. Vnde ait Hieronymus, Ama ſcientiam ſcripturarum, & carnis vitia nõ amabis. Præterea quando virtutes animales remittuntur, naturales intenduntur: ſicut patet in ſomno, qui deſcribitur eſſe quies virtutum aĩalium cum intẽſione naturalium.

Virtus naturalis q. ſit.

Virtus vitalis qd.

Virtus animalis quid ſit.

Spiritus animalis quid ſit.

Vir ſtudioſus carnis domator.

De potentiis animæ rationalis. Cap. 42.

TRia ſunt in anima, vt ait Philoſophus, ſcilicet potentiæ, habitus, & paſſiones. Et potentię quidem ſunt innatæ; habitus autem ſunt acquiſiti, vel infuſi, paſſiones verò ſunt illatæ, vel innatæ. Habitꝰ. n. ſunt acquiſiti,

In anima plura ſũt & quæ.

vt patet in ſcientia, & virtute politica. Nam ex frequenti ſtudio homo acquirit ſcientiam; & ex frequenti benè agere fit homo bonus bonitate virtutis politicè. Sunt & habitus quandoque non per acquiſitionem: ſed per infuſionem: ſicut ſapientia fuit infuſa Salomoni, & virtutes theologicę conferuntur quotidie paruulis in baptiſmo, & etiam pœnitentibus in iuſtificatione: & ex actibus non generantur tales habitus; ſed potius econuerſo ex talib. habitibus eliciuntboni actus ex potẽtiis. Vnde in habitibus acquiſitis ſequitur, quales ſunt actus, tales ſunt & habitus, ſed in habitibus infuſis eſt contrarium. ſ. quales ſunt habitus, tales ſunt habitus, tales ſunt & actus. Eſt tamen verum, ꝙ ſicut habitus acquiſiti generantur per actus ita & generantur per actiones, ſed nõ meritorias, inquantum tales. Paſſiones ſunt illatæ ab extrinſeco. Vocat autem paſſiones Philoſophus ipſas receptiones obiectorum. Sumuntur & aliter paſſiones, vt dicantur affectiones, ſicut dolor, timor, ſpes, & gaudium.

.Reg. 3. oá. 3. et o.

x habitu ? infuſis enerant ſtus, et uomodo

De diuiſione potentiarum animæ. Cap. 43.

otentia n aia uſio.

NVnc ad diuiſionem potẽtiarum animæ accedamus. Philoſophus ergo principaliter diuidit animæ potentias in cogitatiuam, & motiuam, quas theologus appellat intellectum & affectum: ipſum aũt effectum intelligit voluntatem. Potentia aũt animæ tunc dicitur intellectus, dum eſt apprehenſiua: & dicitur voluntas dum eſt motiua. Item quædam ſunt vires animæ ſeparatæ à corpore, vt velle, & intelligere: ſecundum quas anima non vnitur corpori, ſed vnitur vtenti corpore, ſcilicet phantaſia, quę ſic ſe habet ad intellectum, ſicut color

ad

ad visum, vt ait Philosophus. Quædã verò sunt vires inseparabiles à corpore, vt vegetabiles, & sensibiles, & quantum ad essentiam, & quantum ad operationem, vt in brutis. Sed in homine separãtur vires istæ à corpore quantũ ad essentiam, licet animam operationes earũ exercere non possit extra corpus. In brutis verò simpliciter pereunt quantum ad vtrunque. Item anima potentias quasdam habet communes cum brutis, vt est sensualitas, sensus particularis, sensus communis, imaginatio, memoria, æstimatio. quasdam habet nõ communes cum illis, vt est ratio, & intellectus, & huiusmodi. Item anima habet vires quasdam quò ad se, vt est ratio, voluntas, liberum arbitrium: quasdam habet, quib' corpus corpori permiscetur, vt est vis naturalis, vitalis, & animalis, de quibus dictum est suprà Ex iam dictis patet, quòd potentiæ quædam sunt organicæ, quædam non. Item ex prædictis collige, quòd anima rationalis omnes potentias habet animæ vegetabilis & sensibilis; sed non in quantum rationalis est, verum inquantum rationalis est addit intellectum, & liberum arbitrium, & huiusmodi. Et hoc est, quod dicit Gregorius Omnis, inquit, creaturę aliquid habet homo: Habet nanque homo commune esse cum lapidibus, viuere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum angelis Quicquid enim virtutis aut nobilitatis habent naturæ inferiores, habent & superiores, sed perfectior modo, & nobiliori: & q̃d possunt inferiores, possunt, & superiores: sed nobiliori, & pfectiori modo. Propter hoc manifestum est, ꝙ omnes vires, quibus communicamus cum brutis, differunt specie, prout sunt in nobis, & in brutis.

Hõ cum oib' creaturis communitate habet, e quo.

De

De potentiis cognitiuis. *Cap.* 44.

Virtutis intellecti[uæ] differe[ntiæ]. [Intel]l. possi[bi]lem, et [p]otentia[m] et infra.

QVatuor assignantur differentiæ virtutis intellectiuæ. Prima assignatur secundum differentiã naturæ, & sicut intellectus diuiditur in agentem & passibilem. Secunda datur secundum differentiam obiecti, & sic diuiditur intellectus in speculatiuum, & practicum. Tertia assignatur secundum differentiam dignitatis,& sic diuiditur ratio in partem superiorem, & inferiorem. Quarta datur s'm comparationem ad actum, & sic diuiditur intellectus in habitum,& in actum. In habitum quidem, vt possit intelligere, qñ vult. In actu verò, cum actualiter ad intelligere se conuertit, & ad intelligibile. Differentia verò intellectus in effectu,& eius,qui dicitur adeptus, sumitur secundum maiorem, & minorẽ perfectionem ipsius intellectus possibilis. Nam cum intellectus possibilis recipit species cum lumine intellect' agentis: tunc dicitur intellectus in effectu, & etiam in habitu. Intellectus verò cum recipit perfectè lumen secundum formalem coniunctionem, tunc vocatur intellectus adeptus. Diligenter autem notandum est, ꝙ omnes differentiæ intellectuum iam prædictæ sumuntur vel secundum actum, vel secundum habitum, vel secundum modum intelligendi : & nulla sumitur secundum diuisionem potentiæ cognitiuæ, nisi prima tantùm, secundum quam diuiditur in agentem, & possibilem.

De modo cognoscendi. *Cap.* 45.

[Co]gnoscit [De]us an[gelus], et hõ[mo] [qu]omodo [diff]erunt.

RES aliter cognoscit Deus, aliter angelus, aliter homo. Ipse quoq; homo aliter per intellectum deũ cognoscit & aliter crea-

turas.

turas. Intellectus enim diuinus cognoscit res à se ipso, intellectus autem angeli cognoscit res per species sibi concreatas, quæ sunt similitudines rerum sed intellectus humanus cognoscit res per species, abstractas à rebus particularibus per sensum prius cognitis. Vnde sciendum, quòd sicut sensus cognoscit res præsente obiecto: & sicut imaginatio cognoscit, absente obiecto, & tamen cum appendiciis materiæ: ita intellectus cognoscit sine appendiciis materiæ sub intentione vniuersali. Anima igitur per intellectum aliqualiter cognoscit omnia, & attingit. Cognoscit enim Deum supra se, & seipsam ĩ se, & Angelos iuxta se, & quicqd cęli ambitu continetur, infra se. Quis sit autem modus cognoscendi Deum, nota, quòd intellectus humanus non cognoscit Deũ per abstractionẽ, sicut alias res: & hoc ideo, quia similitudo abstracta simplicior est illo, à quo fit abstractio: Deo autẽ nihil simplicius est. Alia ratio est, qa in abstractione oportet esse vniuersale, & particulare. Particulare quidem, à quo fit abstractio: vniuersale autem, scilicet ipsum abstractum, sed nihil horum cadit in Deum. Cognoscitur igitur Deus naturali cognitione, quia intellectus possibilis ita formatus lumine intellectus agẽtis (ꝙ est similitudo primæ lucis) in hac similitudine cognoscit lumen, ꝙ est Deus. Sciẽdum præterea, ꝙ per sensum cognoscimus particularia, sed per intellectũ vniuersalia: & quãdo se intellectus conuertit ad particulare, vt ipsum apprehendat, tunc similitudo abstracta à particulari erit vniuersalis, & non particularis. Item nihil venit in intellectum, nisi per sensum, & hoc fit duobus modis, scilicet vel simpliciter, vel ꝑ accidẽs. Simpliciter qdẽ, vt qñ intel-

Anim[a] cognosc[it] omnia, [...] quomod[o].

Modus c[o]gnoscẽdi Deum q[uis] sit.

In abstr[a]ctione [...] cõcurrãt.

Quid per sensum e[t] intellectũ cognoscimus.

ligimus sensibilia, prius per sensum apprehensa. Per accidens autem, qñ intelligimus in sensibilia per effectum. Notandũ etiam, ꝙ aliud est rem per cognitionem in intellectu venire, & aliud est in re, iam intellecta versari: quia tunc cognitio rerum per sensum venit in intellectum, sicut dictum est: sed cum intellectus rẽ iam apprehendit, tũc delectatur, & negotiatur in illa, etiam sine sensus adminiculo. Ad cognoscendum autem ista plenius, nota vtrunq; verum esse. s. ꝙ per particularia cognoscuntur vniuersalia, & econtra per vniuersalia cognoscuntur particularia. Istud sic patet, quia duplex est vniuersale, vnum. s. prout est abstractũ, & aliud confusum, videlicet secundum ꝙ est in particulari. Dicimus ergo ꝙ ad cognitionem vniuersalis abstracti venimus per particularia, sicut patet in pueris, in quibus prius operatur sensitiua, quàm intellectiua: quia prius cognoscunt particularia per sensum, & postea vniuersalia per intellectum. Sic & Philosophi inuenerunt modum argumentandi per inductionem, quia ex multis propositionibus particularibus vna concluserunt vniuersalem, hoc modo: Socrates est animal, Plato est animal, Cicero est animal, ergo omnis homo est animal. Econtrario est vniuersali confusio: quoniam per talem vniuersalem venimus in cognitionem paticularium: sicut patet quando videmus hominem à remotis, tunc non cognoscimus, nisi eius substantiam corpoream: sed postea per motum cernitur esse animal: dum verò magis appropinquat, cernitur esse homo: tandem cognoscitur esse Petrus. Nota quòd secundum Philosophum plura scire possumus, sed vnum solum intelligere: quoniam scire dicit habitum,

[margin: Particula ia cognoscuntur, & quomodo]

[margin: Vniuersia e duplex.]

[margin: Cõclusio niuersalis quo modo sit.]

per

per quem plura ſcimus: intelligere autem dicit actum, qui non poteſt eſſe intellectus duplicatus. Intellectus enim ad vnum ſolum poteſt actualiter conuerti:& hoc patet, ꝙ quando quis agit duos actus rationis ſimul vno tempore, vnus eſt intellectus, & alius memoriæ, ſiue conſuetudinis: verbi gratia, aliquis dicit horas, & cum hoc in libro quærit concordãtias, vel numerat denarios: vnum illorum, ſcilicet quærere concordantias, eſt actus intellectus: ſed aliud, ſcilicet dicere horas, eſt actus memoriæ ſicut etiam animal brutum ſine regimine intellectus vadit ad domum, ad quam ſæpe iuit, Item nota quòd ad intelligentiam rei non requiritur præſentia rei intelligibilis, ſed præſentia ſimilitudinis eius tantum: quia res non cognoſcitur per eſſentiam, ſed per ſimilitudinem tantum, & econuerſo: & inde eſt quòd intellectus apprehendit remota, ſicut propinqua.

Scire, & intellige re plura & quõ.

Agere duos actus rõnis q poteſt, & quomõ.

De intellectu agente, & poſſibile. Caput 46.

Nunc de intellectu agẽte, & poſſibili ſpecialiter eſt dicendum. Intellectus igitur agens eſt, qui abſtrahit ſpecies ab imagine, ſiue phantaſia; & ſua irradiatione facit vniuerſales; ac ponit in intellectu poſſibili. Nã ſicut ad viſum corporalem exigitur lux abſtrahens intentiones colorum, id eſt ſimilitudines à colorato, & ponit eas in aere, non quidem ſecundum ſpeciem, ſed ſecundum intentionem, id eſt ſimilitudinem: ſic intellectus agens, qui eſt lux animæ, ponit ſpecies abſtractas à phantaſia in intellectu poſſibili, non quidem actualiter, ſed ſecundũ intentionem, id eſt, ſimilitudinem. Quare autem inter imaginationem, & in-

Intellectus agẽs quid

& intellectum possibilem non sunt potentiæ eiusdem speciei: quoniam altera est potentia animæ sensibilis, altera animæ rationalis. Intellectus autem possibilis dicitur, quia potest recipere tales species, sed nondum recepit eas, cuius exemplum est tabula nuda, nullam habens picturam; potest tamen habere quācunque. Sanè cùm intellect⁹ possibilis tales species receperit, tunc (sicut habes supra) vocatur intellectus in effectu, vel in habitu. cùm verò illustratur multitudine specierum sensibilium, tunc est, intellectus adeptus. Qualiter autem istę species remaneant cum intellectu possibili, vel qualiter ad eas fiat per reminiscentiam conuersio, & reuersio; habes supra in cap. de memoria. Porrò intellectus agens, & possibilis differunt, sicut lux, & illuminatum, & sicut perficiens, & perfectibile: qa, vt ait Philosophus, intellectus agentis est omnia facere, sed intellectus possibilis est omnia fieri. † Et vt plenius innotescat, notandum, ꝙ sicut ad hoc quòd per speculum aliquid videatur, tria sunt necessaria. s. speculum, quod aptum natum est recipere impressionem corporum obiectorum, color autem in corporibus obiectis: & lux, qua moueatur color corporum obiectorum, quæ sine luminis influxu quantumcunque obijciantur, non sunt receptibiles à speculo; sic similiter ad hoc, vt aliquid in intellectu videamus, oportet ꝙ sit intellectus possibilis, qui aptus natus est recipere species: quemadmodum dictum est de speculo; oportet etiam ꝙ sint species speculatæ apud intellectum possibilem, qui habet ipsas in habitu, cum sit locus specierum vniuersalium. Sed sicut color in corpore non mouetur, nec species, nisi mediante lumine imprimantur

[Margin notes:]
Intellect⁹ possibilis quid.

Intellect⁹ agens & possibilis differũt & quomō.

† ab hinc vsq; ad finem capitis additio est nec habetur ĩ vetustis codicibus.

Ad cognoscendum per speculum tria requirun tur, & q.

primantur in speculo, sic nec phantasmata erunt actu intelligibilia, nisi intellectus agens irradiet, & diffundat super eum lumen suum, sicut lux super colores, vt sic secundum actum intelligibilia efficiantur.

De intellectu speculatiuo, & practico. C. 47.

SEquitur de intellectu speculatiuo, & practico: qui ambo in cognitione consistunt, sed in hoc differunt, q intellectus speculatiuus cognoscit veꝝ in ratione veri, practicus autem cognoscit verum in ratione boni. Item intellectus speculatiuus vocatur cognitio speculatiua, sed practicus dr̃ cognitio affectiua. Item finis speculatiui est verum, finis autem practici est opus. Item per speculatiuum intelligimus rectè, sed per practicū rectè viuimus. Intellectus practicus vocatur operatiuus, quia dicitur à praxis, quod est operatio. Item intellectus practicus diuiditur in rationem, & synderesim. Ratio autem diuiditur in partem superiorem, & inferiorem: de quibus per ordinem est dicendum.

Intellect. speculatiuus, & practicus differūt, et quō.

Intellect. practici diuisio.

Rationis diuisio.

De ratione, & partibus eius. Cap. 48.

RAtio, est vis animæ non solū cognitiua, sed etiam motiua. Ratio autem cùm iudicat aliquid esse bonum, vel malū, & ibi sistit, tunc dicitur cognitiua. Si autem procedit ampliùs, & iudicat esso bonū, vt fiat, sic dicitur motiua. Si verò adhuc vlteriùs procedit, vt nō solùm iudicet esse bonum, vt fiat, sed etiam id appetit, sic dicitur liberum arbitrium: qm̃ liberum arbitrium apprehendit rationem, & volūtatem. Ratio autem prout se habet ad bonū particulare, diuiditur in partem superiorem, & inferiorem: Superior pars

Ratio quid sit.

Ratio cognitiua, motiua et liberum arbitriū dicitur, et quō.

Ratio diuiditur.

Pars superior qd agat. diuinis ac æternis intendit, inferior autem de transitorijs iudicat, & ea disponit. Itē superior pars accipit rationes per leges diuinas; vt, hoc est faciēdum, quia Deus præcepit. Pars autem inferior accipit rationes per leges humanas: vt, hoc est faciendum, quia honestum est, vel quia expedit reipublicæ. Item superior pars rationis dicitur virtus, quæ licet vsque ad contemplationem æternorum se extendat, differt tñ ab intelligentia, quia intelligentia negotiatur in æternis ꝑ modū rōnis, vel intentionis: ratio autem non sic, sed conferendo, & ratiocinando. Differt autem ratio etiam alio modo ab intellectu, quoniam intellectus apprehendit esse rei absolutè, ratio autem cum collatione vnius ad alterum. Inferior verò pars rationis dicitur multipliciter: quę quia circa res corporales versatur, coniuncta est sensualitati, & sæpe allicitur ab ea. videt. n. semper sibi porrigi pomum. i. illecebram vicinam. Ratio tñ inferior, & superior idem sunt in essentia, sed differunt in officio. Exemplum in oculo sursum, & deorsum aspiciente.

Pars inferior quid agat.

Ratio, & intellect' differunt.

De potentiis animæ motiuis.

Cap. 49.

Virium motiuarū diuisio.

VIrium motiuarū animæ rationalis est diuisio, Diuiditur enim vis motiua in imperatiuam, & consiliatricem, & affectiuam, & consiliatricem, & affectiuam simul. Vis imperatiua est liberum arbitrium, & synderesis. Cōsiliatrix est ipsa ratio, quæ diuiditur in partem superiorem, & inferiorem. Vis autē affectiua est voluntas, quæ diuiditur in thelesin, & bulesin. Vis, quę simul & consiliatrix est, & affectiua, est ipse intellectus practicus.

Vis imperatiua qd sit.

Consiliatrix quid sit.

Affectiua quid sit.

De vo-

De voluntate: Cap. 50.

INter dictas potentias primo dicendum est de voluntate, quę inter cæteras motiuas est præcipua, cum sit generalis motor omniũ viriũ. Cùm.n. intellectus apprehẽdit aliqd, vt bonũ, volũtas impat virib. affixis ipsis organis, sicut visui ad vidẽdum, auditui ad audiẽdum, & sic de alijs sensib. Similiter in motu locali voluntas imperat virtuti animali, quæ est in neruis, & in musculis: & ita mouet ad ambulandum, vel currendum, & ad huiusmodi similia. Sed fallit istud in potentijs animæ vegetabilis, in quibus voluntas suum imperium non exercet. Nutritiua enim & generatiua, & augmentatiua non secũdùm nostrum arbitrium, sed naturaliter operantur. Volũtas autem in duas diuiditur partes. s. in thelesim, & bulesin, id est voluntatem naturalem, & deliberatiuam: quarum prima. s. voluntas naturalis dirigitur per synderesim: secunda verò, scilicet deliberatiua, per rationem. Nota quòd voluntas propriè & strictè tantummodo rationabilium est; sed largè dicitur etiam brutorũ esse. Impropriè verò, & quasi metaphoricè dicitur etiam esse vegetabilium. Vnde volũtas primò modo sumpta, scilicet, prout est rationabilium, propriè voluntas dicitur. Secundo autem modo, prout est brutorum, vocatur propriè desiderium. Tertio modo prout est vegetabilium, vocatur appetitus. Inter potentias autem nulla est liberior, quàm voluntas: quia nec obligatur organo, sicut imaginatio, æstimatio, & huiusmodi: nec cogitur à bono, sicut intellectus cogitur à vero. Vires etiam affixæ organis immutantur necessariò, immutato

Voluntas quid sit.

Nutritiua & generatiua quomõ operentur.

Volũtatis diuisio.

Voluntas pprié et iproprié quid.

Omnium potentiarum nobilior voluntas et quare.

organo, quibus omnibus voluntas caret, vnde ait August. Nihil adeò in nostra potestate est, sicut voluntas. Si autem scire volueris, quare voluntas non cogitur à bono, sicut intellectus à vero: hęc est ratio, quia citra primum bonum nihil est ita bonum, quòd non aliquid imperfectionis habcat, sed aliquid ita verum est, quòd nihil falsitatis habet: vt patet in hac propositione, Quodlibet totum maius est sua parte: vnde tali vero cogitur intellectus assentire, sed voluntas nulli bono creato cogitur adhærere. Item voluntas videtur interdum cogi per inordinatum appetitum, prout voluntas quandoque tradit hominem, & allicit, vt bonum spernat incommutabile, & rebus mutabilib. adhæreat: sed in huiusmodi coactione libertas quædam est: vnde August. Omne peccatum adeo est voluntarium, quòd si non est voluntarium, non est peccatum.

Voluntas in potesta te nostra. Voluntas nō cogit à bono. Voluntas cogibilis et quō. Omne peccatum à volun-tate.

De synderesi. *Cap. 51.*

Synderesis vis est motiua, quæ semp nata est figi in superioribus, naturaliter mouens, & stimulans ad bonū, & abhorrens malum: & in istis nunquam errat, neque ꝑm synderesim est peccare. Sciendum etiam ꝙ synderesis nūquam extinguitur totaliter, etiā in diabolo, & in damnatis remanet. n. in illis aliquis eius actus. Synderesis. n. quantùm ad instinctum boni, & quātum ad displicentiam mali culpæ, absolutæ considerata, extincta est in diabolo & damnatis: secundum vero quòd culpa cōparatur ad pœnam, sic nō est extincta in illis synderesis: & in hūc modum remanet in eis ad pœnam. Vermis eorum nō morietur.

Synderesi quid sit. Synderesis inextinguibilis, et quomō extinguibilis. Isa. 66

Habent

Habent igitur displicentiam mali in comparatione, & collatione ad pœnam.

De conscientia. *Cap.* 52.

HOc nomen conscientia componitur ab hac præpositione [con] & hoc nomine scientia, vnde conscientia dicit duo. s. scientiã, & secũdum hoc consciẽtia est habitus naturalis, non solum cognitiuus, sed etiã motiuus: inclinat. n. animam ad prosecutionem boni, & fugam mali. Alio modo conscientia dicit acceptionem ex parte rationis, quod notatur ex hac præpositione [con.] Primo igitur modo, prout conscientia includit scientiam in se, habet se sicut superius: & coniungitur synderesi, & semper est recta. Secundo modo coniungitur magis rationi, & sic se habet sicut inferius. hoc modo recipit errorem, & conturbationem. In conscientia. n. ex parte inferiori bene potest accidere error. Nam rõ cũ consciẽtia cum parti inferiori iungitur, habet versari circa particularia, in quibus sępe contingit errare: sicut patet in sygillo conscientiæ, in quo synderesis proponit maiorem sic: nullum malum est faciẽdum. ratio subsumit minorẽ, sic. s. hoc est malum, conscientia cõcludit, ergo non est faciendum. Circa primã non est error: circa secundam quandoque est error: & ex hoc falsitas in conclusione quandoque oritur. Cauenda est conscientia nimis larga, & nimis stricta. Nam prima generat præsumptionem, secunda desperationem. Item prima dicit sępe malum bonum, secunda econtra bonum malum. Item prima sæpe saluat damnandum. secunda econtra damnat saluandum. Nota ꝙ aliud est ꝯscientia, aliud est timor cõscientiæ.

Cõsciẽtia quid sit, et vnde dicitur

Cõsciẽtia recta, et eronea, et quomodo

Sigillum cõsciẽtię.

Synderesis, et rationis, et cõsciẽtiæ argumentum.

Cõsciẽtia diuersitas Isa. 5.

Conscientia et timoris conscientiæ

scientiæ differētiæ Tunc enim est conscientia, qñ quis sententialiter iudicat aliquid esse faciendum, vel vitandum: & contra talem conscientiã facere (etiam si sit erronea,) peccatum est. Sed contra timorē conscientiæ facere, non semper est peccatum, quia talis timor non est semper ex diffinitiua sententia rationis, per quam iudicet se teneri ad aliquid; sed ex eo ꝙ vacillat inter dubia, nesciens quid sit melius, vel ad quid teneatur potius, cùm tamen non omitteret, quicquid sciret esse placitum diuinæ voluntati De conscientia quoque sciendum, quòd quandoque respicit præteritum, quandoq; præsens, quandoque futurum. Nam conscientia accusat de præterito: remurmurat de præsenti, & præcauet de futuro; Præterita nanque respicit, vt quãdo conscientia mentem de hoc, quòd sibi conscia est, reprehendi, sicut de malo commisso, vel de bono omisso. Præsentia etiam respicit, contradicendo eis, quorum per conscientiam habuimus oppositum. Futura quoq; respicit, vt quando instruit, & stimulat mentem ad ea facienda, vel vitanda, ad quę ipsa conscientia iudicat nos teneri. Quòd autem conscientia se extendat (vt dictum est) tam ad facta, quàm ad facienda, potest colligi ex diffinitionibus conscientiæ, quæ tales sunt. Dicit enim Ioã. Dam. ꝙ conscientię est lex intellectus nostri: Basilius autem dicit eam esse rationale iudicatorium. Diffinitiones istę magistrales sunt. Conscientia est cognitio sui ipsius. Item, Conscientia est animi habitus agẽdorum, & non agendorum. Item conscientia est habitus mẽtis, boni & mali discretiuus. Item conscientia est credulitas intentionis ad aliquid faciẽdum vel nõ faciendũ, animi deliberatione firmata.

Conscientia respectus.

Cõsciẽtia prudẽtia.

Cõsciẽtia diffinitiones.

vel n.

Error

Error conſcientię octo modis cauſatur. Primò ex ignorantia, quando. ſ. neſcit quis, quid eligendum ſit, vel declinandum. De tali errore dicitur Paralipom. 20. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc ſolum reſidui habemus, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Secundò ex negligentia, vt cum quis negligit conſciẽtiam diſcutere, vel ſi neſcit ſe expedire, negligit tñ ab alijs querere. Tertiò ex ſuperbia, vt qñ quis non humiliat intellectum ſuum, & meliorib. & ſapientioribus ſe velit credere. Contra quos Apoſt. 2. Corinth. 10. Captiuantes omnem intellectum veſtrum in obſequiũ Chriſti, hoc eſt dicere, quòd quilibet in credendis plus debet fidei cõſentire, [q̃] ſibi; & in agendis plus debet alijs credere, quàm ſibi Quartò ex ſingularitate, qua homo ſequens ſenſum proprium, non conformat ſe alijs, nec ſequitur vias communes bonorũ. De his in Num. 15. Extrema caſtrorum cõſumpſit ignis. Quintò ex affectu inordinato, qui ſæpe inclinat conſcientiam ad id, quod tunc homo appetit, & ſic facit eam à ſua rectitudine deuiare. Seneca, Perit omne iudicium, cùm res trãſit in affectum. Sextò ex puſillanimitate, qua quis timet non timenda ſecundum rectum iudicium rationis. Iſa. Dicite puſillanimes, confortamini, nolite timere. Septimò ex perplexitate, qua homo ſe credit eſſe poſitum inter duo peccata, quorum alterum ſit impoſſibile declinare. Sed ſciendũ quod perplexitas nihil eſt ſimpliciter: poteſt tamen quis eſſe perplexus ſecundùm quid, id eſt ſecundùm erroneam conſcientiam, qua depoſita erit liberatus. Octauò ex humilitate, & cordis puritate. Greg. Bonarum mentium eſt ibi culpas agnoſcere, vbi culpa non eſt.

Error cõſcientiæ cauſatur & vnde.

Num. 15.

Iſa. 65.

Perplexitas quid ſit.

Error reprehensibilis, et laudabilis.

Error primis septem modis acceptus, reprehensibilis est: octauo verò modo laudabilis est; imò nec error dici debet, sed humilis suorum defectuum recognitio, dũmodò nõ sit nimia.

De operationibus animæ. Cap. 53.

Aiæ operationes. Anima cognoscit

Discernit

Cõsentit. Eligit.

Anima ordo.

ANima secundùm diuersas potentias, multas, & diuersas habet operationes. Ipsa enim cognoscit verum per intellèctum speculatiuum, Affectat bonum per intellectum practicum. Discernit conferendo inter bonum & malum, verũ & falsum per rationem. Discernit simul, & eligit per liberum arbitrium. Cõsentit per voluntatem. Inuenit medium per ingenium: stimulat ad bonum per synderesim. Anima autem in actibus suis ordinem habet. nam quod sensus percipit, imaginatio repræsentet, cognitio format, ingenium inuestigat, ratio iudicat, memoria seruat, intelligentia apprehendit, & ad contemplationem adducit. Anima præterea cognoscit res præsentes per sensum, absentes verò per imaginationem: res autem immateriales per præsentiã sui: ĩ semetipsa ac seipsam per reflexionẽ sui supra se. Habet etiam alios actus anima pertinentes ad corpus, sicut est vegetare per virtutem naturalem, sentire per virtutem animalem, & viuificare per virtutem vitalem, de quibus omnib. dictum est suprà.

Anima actus.

De quantitate animæ. Cap. 54.

Anima non est in toto corpore, et est in toto, et quomodo

ANima cùm sit simplex, nõ habet quãtitatẽ dimensiuã, sed virtualem: vnde patet ꝙ anima secundum essentiam non est in toto corpore: sed in parte corporis determinata, & inde virtutem influit toti corpori,

pori, & ad hoc ponit Chalcidius exemplũ de aranea, quæ in medio telæ suę residens sentit quemlibet motum siue interius siue exterius in tela factum. Eodem modo anima in centro cordis posita, sine sui distẽsione totum corpus sibi vnitum sensificat, viuificat, atque mouet. Nec contra simplicitatem animæ est, ꝙ tres dicuntur esse animæ, s. vegetabilis, sensibilis, & rationalis, cuius intelligentia superius est expressa. Anima quoq; licet sit simplex, tamen secundùm Boetium differt in eo quod est, & quo est: sicut & angelus, & omne, quod est creatum: quæ omnia differunt secundum rationem particularis; & vniuersalis.

Anima in centro cordis.

De immortalitate animæ. Cap. 55.

ANimam esse immortalem auctoritate ostenditur, & ratione. Dicitur. n. in lib. Sapien. 3. Iustorum animę in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum, & infra Et spes illorum immortalitate plena est. Item Apocal 9. Quærent homines mortem, & non inuenient. Itẽ Gre. loquitur de malis inferni: Ibi mors semper viuit, finis semper incipit, & defectus deficere nescit. Item Joan. 6. Qui manducat meã carnẽ, & bibit meum sanguinem, habet vitã æternã. Item per rationes. Prima talis est. Omnis corruptio ex contrarietate causatur: nihil aũt est, quod substantiæ animæ contrarietur. Præterea anima capax est beatitudinis, deus autem (vt ait Augustinus) ingenti liberalitatę replet omnes creaturas p. captu earum: ergo confert animæ beatitudinem: ad beatitudinem autem spectat vita æterna, & gloria perpetua. Præterea si anima moreretur cum corpore homo non timeretur

Aïæ immortalitas probatur.

Apoc. 9.

Aïa beatitudinis capax.

mortuus, ſicut nec lupus, nec canis mortuus; ergo relinquitur aliquid viuens poſt mortem hominis, quod timetur; & hoc eſt anima. Prę-

Pſal. 20. terea cùm deus ſit iuſtus, habebunt iuſti præ-

Ioan. 5. mium, & mali pœnam; ſed hoc non fit in hoc mundo, cum mali videantur florere, deducen-

Iob. 21. tes in bonis dies ſuos, (vt dicit Iob) boni verò tribulentur, ergo fiet alibi; ſed hoc non poteſt eſſe, niſi anima ſit immortalis. Auguſt. Tranſeunt in præſenti tribulationes, & proſpera cũ tempore; ſed cancellatis manibus more Ia-

Gen. 49. cob, eadem redeunt, ſine fine manſura; vt hic tribulati, & afflicti ſine fine gaudeãt: iocũdati verò, & ditati pœnas æternas ſuſtineant. Iaco-

Iacobi. 1. bus, Omne gaudiũ exiſtimate fratres, cùm in varias tentationes incideritis. Beda ſuper iſto verbo, Ne indignemini fratres mei, ſi mali in mundo florent, & vos patimini; quia nõ eſt Chriſtianę dignitatis in tẽporalib' exaltari, ſed potius deprimi. Mali nihil habent in cœlo, vos nihil in mundo, ſed ſpe illius boni, ad quod tenditis, quicquid in via contingat, gaudere debetis. Hieronymus. Difficilè, imò impoſſibile eſt, vt præſentibus bonis quis fruatur, & futuris; vt hic ventrẽ, illic mentem reficiat, vt de delicijs ad delicias tranſeat; vt in cœlo, & in terra glorioſus appareat. Præ-

Gene. 1. terea deus fecit animam ad imaginẽ, & ſimilitudinem ſuam, ſed deus eſt immortalis, ergo & anima.

De libero arbitrio. Cap. 56.

Lib. arbitrium qd ſit.

Liberum arbitrium (vt ait Auguſt.) eſt facultas rationis, & voluntatis, qua eligitur bonum gratia aſſiſtente, malum gratia deſiſtente. In hac diffinitione ſimul po

nitur

nitur ratio,& voluntas. Ratio quidem vt cõsiliarius,voluntas aũt vt imꝑator. Nã ratio dicit aliquid esse bonum,vel malũ: voluntas dicit,fiat. Nota ꝙ libertas liberi arbitrij est libera à coactione sufficienti, sed non libera à coactione efficienti. Nulla.n.coactio exterior est causa sufficiens, vt aliquid fiat, licet q̃nq; sit efficiens; vt patet in multis,qui coacti sunt negare Christum per tormenta, q̃m in hmõi coacta voluntas, voluntas est, vt ait Aug. Q̃n verò peccator retrahitur à gratia,tunc non destruit libertas arbitrij,qa cec⁹ vel fessus,vel claudus in foueam cadens, q̃n extrahitur non fit hoc illo inuito. Libertas arbitrij triplex est, s. à necessitate, à peccato, à miseria. Prima libertas est naturæ,secunda gratiæ,tertia gloriæ. Item prima est bonorum & malorum, secunda est tantummodo bonorum,tertia est in cœlo regnantium. Ex his patet,ꝙ libertas malorũ est velle peccare, & ẽt posse peccare: sed libertas in paradiso fuit posse non peccare, & etiam posse non turbari: libertas verò patriæ est nolle,& non posse peccare nec posse turbari. Patet ergo ꝙ liberũ arbitrium liberius est in bonis,q̃ in malis; qa in bonis est tantummodo seruitus miseriæ, in malis autem est seruitus miseriæ & peccati: sed in patria est liberrimum,quoniã omnis talis seruitus destruetur: Nota ꝙ licet deus non possit male facere,& silr angelus, & aĩę bonę, vel beatæ, tñ est in eis liberũ arbitrium: quia bonum eligunt,& malum declinãt, non ex infirma necessitate,sed libera voluntate eodem modo dicendum est de diabolo, ꝙ habet liberũ arbitriũ, bonum tñ semper respuit, & malũ eligit: sed hoc non facit in eo violenta coactio, sed volũtaria

Libe.arbitrium nõ cogitur, & quomodò.

Arbitrij libertas triplex.

Liberum arbitriũ in bonis, & malis est, et quomodo

Lib arbitrium in deo, angelis, et animab⁹ beatis, et quomodo.

Lib. arb. in diabolo est, et quomodo

Lib. arb. se habet indifferẽtor, et quomodo. Genes. 1. Genes. 8. Luc. 1. Hier. 1. Ioan. 3. Luc. 1. Act. 2.

taria obstinatio. Liberum arbitrium habet se in quibusdã indifferenter ad bonum,& ad malum,vt in primis parentibus ante lapsum: in quibusdam plus se habet ad malum,quàm ad bonum,vt in regeneratis post baptismũ: in quibusdam plus se habet ad bonũ, quàm ad malum,vt in sanctificatis in vtero: in quibusdam necessario se habet ad malũ, vt in infidelibus non regeneratis: in quibusdam necessariò se habet ad bonum vt in confirmatis, sicut fuit beata virgo post conceptionem filij.

De natura corporis humani. Cap. 57.

Homo qd sit.

HOmo Græcè ἄνθρωπος dicitur, id est, arbor euersa: habet.n.caput cum capillis ad modum radicis, brachia verò cum cruribus sunt quasi rami. Solus etiã homo est longi, & lati corporis. Solus quoque homo est erecti corporis:& huius ratio duplex est. s.naturalis,& moralis. Naturalis ratio est, quia in alijs animalibus abũdat in capite materia terrea deprimens,& deficit calor erigens, ꝙ non est in homine. Est & ratio moralis, vt .s. rectitudo staturæ corporis attestetur rectitudinẽ mentis, sursum ad cœlestia tendentis.

Corporis humani, elegãtia. Homo erectus, et quare.

Accidentia animæ transmutant corpus: quia forma delectabilis imaginata mouet corpus, sicut tristabilis:& ideo dicit Auicẽna ꝙ multũ tristis, ac lepram timens: erit aliquãdo leprosus, sicut econuerso, ꝙ corporis passiones redundant in animæ turbationẽ, sicut patet in somno. Item partes corporis humani habẽt similitudinem totius mundi,quia tanta est distantia inter extremitates duorum longorum digitorum vtriusq; manus, quanta est à vertice capitis vsq; ad plantã pedis: sicut tanta est distantia à Zenith capitis ad oppositũ tro-

Accidentia animæ quid corpori faciant.

Hominis dimensio ad mundi totius dimẽsionẽ.

picum

picum in cœlo, quanta eſt ab Oriente in Occidentem. Corpus humanū ex quatuor componit elemētis: ſed apparet terra in offibus & carne: Aqua verò in humoribus, ſcilicet ſanguine, phlegmate, cholera, melancholia. Aer continetur in pulmone, & hoc patet, quia ſemper in motu eſt: nam pulmo ventilabrū cordis eſt, ne nimio calore diſſoluatur. Ignis cōtinetur in corde: & ideo inferius eſt latum, & ſuperius acutū, quam formam ignis tenet. Membra corporis triplicia ſunt. Sunt.n.quædam radicalia, hepar, cor cerebrum, genitalia: inter quæ tria prima ſunt ad eſſe indiuidui, in quibus. (vt ſ̄ dictum eſt) ſedem habet ſpiritus naturalis, vitalis, & animalis: ſed membra genitalia ſunt ad conſeruationem ſpeciei. Alia ſunt membra deſeruientia, vt venæ arteriæ, & nerui, per quæ vehitur ille triplex ſpiritus, vt habetur ſuprà. Alia ſunt membra officialia, vt manus pedes, & huiuſmodi. Sunt ēt membra tam artificialiter ordinata, vt mutuò ſibi deſeruiant: nam ſuperiora inferioribus adminiſtrant gubernationem, vt patet in oculis. Itē inferiora præbent ſuperioribus ſupportationē, vt patet in pedib. & cruribus, quæ totum pondus aliorum membrorū ſuſtinent. Item media impartiuntur vtriſq; defenſionem, & neceſſariorum conquiſitionem, vt patet in manibus & brachijs. Item ſic ſunt ordinata, vt mutuò ſibi condoleant. Nam ſi vnū membrū dolet, ꝯdolent ei oīa mēbra, & hoc ꝑp connexionem, & colligantiā. Item ſic ordinata ſunt, vt quando vnū membrum deficit, alia eius defectū ſuppleant, vnde videmus aliquos carētes manibus comedere cū pedibus: & alios carētes pedib⁹, cū manib⁹ ambulare. Itē ſic ordinata ſunt,

Corpus humanū ex quatuor elemētis cō poſitum.

Membra corporis qualia, & quomodo.

Omnia membra mutuo ſibi deſeruiunt.

I.Co. 12.

ta sunt, vt vnum membrum periculis se exponat pro alio, vt patet in capite, pro cuius defensione alia membra periculis se exponunt. Item magnus dolor in vno membro, facit minorem in alio non sentiri. Item membra, quorum motus subest libero arbitrio, tã promptam obedientiam seruant, vt inter imperiũ voluntatis, & executionem operis quasi nulla mora videatur; & hanc obedientiam videmus seruare oculum in videndo linguã in loquendo, os ĩ comedẽdo, man⁹ in operãdo, & hmõi.

De physionomia hominis. Cap. 58.

Diuersę membrorum dispositiones, diuersos actus indicant, et non necessitant.

DIuersæ mẽbrorum dispositiones ſm artem physionomiæ diuersos effectus, ac mores indicant in homine; nõ quòd ista signa necessitatem imponant moribus hominũ, sed ostendant inclinationẽ naturæ, quę tamen retineri potest freno rationis. Sequamur igitur in hoc tractatu magnos huius artis magistros authores, scilicet Aristotelem, Auicennam, Constantium, Philemonem, Loxum, Palemotium, incipientes à complexionibus. Melancholicos tristes & graues esse dicimus, sanguineos verò horum opposita habere videmus. Cholerici faciles sunt ad iram: & phlegmatici pigri sunt, & somnolenti. Physionomia sexus est, ꝙ masculus animus vhemẽs est ad impetus: studiosus, & animosus: fœminę autem misericordes sunt, & timidę. Capilli molles, & rari, hebes ingenium proloquũtur. Itẽ capilli crispi ꝓnũtiant hoĩem timidũ, & lucri cupidũ. Capilli nimium depressi, & fronti imminentes ferum declarant animum: & his concordat capitis vrsini capillatura. Item capilli flaui, crassi, & albi indicant indociles. Capilli

Melancholicorum, sãguineorum cholericorũ, et phlegmaticorũ complexiones.

Masculorum & fęmineorũ diuersæ complexiones.

Capillorum diuersorum declaratio.

pilli verò ſubnigri, ſi ſint moderatè tenues, mores indicant bonos, & bonam hominis cõplexionem. Caput nimis magnum, ſtolidũ indicat. Caput autem globoſum & breue, eſt ſine ſapientia, & memoria. Caput humile ſuperius, & quaſi planũ, inſolentiæ, & diſſolutionis dat indiciũ. Caput oblongum aliquantulum, & malleo ſimile, hominẽ circũſpectũ, ac prouidum indicat. Frons anguſta nimis indocilem, & voracem declarat: lata verò paruitatẽ ſignificat diſcretionis: ſed rotunda deſignat iracũdiam. Item humilis, & demiſſa ſignificat verecundum, & non admittentẽ turpia. Item quadrata & moderatæ magnitudinis, magnæ ſapientiæ, & magnanimitatis eſt indicium. Supercilia arcuata, quæ coniunguntur vſq; ad cornu naſi, ſignificant ſubtilem & ſtudioſum in omnibus operibus ſuis. Si aũt ibidẽ coëunt triſtem hominem, & parum ſapientem demõſtrant. Si autem arcuoſitas declinat ad tempora, & ad gibboſitatem genarum, ſignificant negligentem. Item ſupercilia ſi ſint longorũ, & multorum pilorũ, ſignificãt ferum, & magna meditantem. Oculi, qui tanquam guttulæ viroris nitidi relucẽt, mores compoſitos indicant. Quando variè mouentur, vt modò currant, modò quieſcãt, ſignificant mala reuolui iã in animo, ſed nondũ eſſe perpetrata. Oculi glauci, ſplendore tñ micantes, ſignificant audacẽ, & peruigilem ad malitiã. Oculi magni, trementes, & obſcuri ſignificant potationẽ vini, & intẽperantiã veneris. Oculi pure nigri ſignificãt imbecillẽ, & ſine virtute aĩum, & lucri auidũ. Qñ aũt guttulæ rubẽtes aliquantulũ ibi ſunt, & tñ nigrę apparẽt, aĩum iuſtum, probũ, & ingenioſum oſtendunt. Vbi aũt in nigris oculis

Capitum diuerſorum indicatio.

Frõtium deſcriptio.

Superciliorum deſcriptio.

Oculorũ deſcriptio.

oculis guttulæ vehementer rubent, & aliquæ tēdunt ad quadraturam, & quædam sunt pallidæ, quædam glaucæ: & circuli, qui forinsecus ambiunt pupillas, sunt sanguinolenti, & sunt magni oculi, & nitor pupillæ moueatur, vt mouetur palpebra: tales, inquā, oculi significant animum, qui omnium excedit morem ferarum: quicquid. n. nefandorum cogitari potest, talibus oculis perpetrabile est; nec etiam à domestico cessabunt sanguine. Oculi nimium prominentes, rubicundi, & parui, linguā declarant effrenatam, & corpus instabile. Oculi acriter intuentes; si sunt humidi: indicant hominem veridicum, ac in agendis velocem, ac prouidum. Oculi, qui frequenter clauduntur, & frequenter reseiant: timidum, ac imbecillē declarant. Oculi multæ apertionis significant stultū, & inuerecundū. Si autem multæ clausuræ sunt, significant mobilem, & inconstantem in omnibus factis suis. Aures prominentes, & valde magnę significant stoliditatē & garrulitatem, & imprudentiam: sed valde paruæ malignitatis sunt indicia. Aures nimium rotundę, indocilem significant. Aures oblongæ, & angustæ inuidiæ signa sunt. Aures iacentes, & supra caput applicatę, pigritiā designāt. Genę crassę signāt ignauiā, & somnolentiā, nimium aūt tenues malignitatē, Genę rotūdę inuidię arguunt. Nares patulę, alacritatis & fortitudinis dant indiciū, longę verò tenues mobilitatis, & leuitatis signū habēt. Nariū aūt pars, quæ iuxta frontem est, si nec alta, nec humilis, sed equali linea descēdat, virile signū est: & prudentiā, & cōstantiā demonstrat. Nares minores debitò furibus assignant. Oīs vultus, cùm plenus est & crassus: ignauum & volupta-

Aurium descriptio (margin)

Genæ describunt. (margin)

Nariū expositio. (margin)

Vult' explanatio. (margin)

voluptatibus deditum significat: vultus depẽdens cogitatorem subdolum indicat. Labia tenuia in ore maiori, si superius labiũ aliquãtulũ exuperet sup inferius, magnanimũ indicat, & fortẽ. Tenui verò, & parui oris imbecillẽ aĩum & versutũ indicant. Labia verò soluta aliquãtulum ab ore dependentia, inertem demonstrant. Nam in asinis, & equis antiquis ita inuenitur. Os paruum conuenit tam vultibus muliebribus, q̃ hominibus effœminatis: sed q̃ vltra modum dilataẽ, voracem indicat, & immitem, & impium. Talis enim oris ritus marinis monstris conuenit. Mentum prolixum aliquantulum, demonstrat minùs iracundum, & minùs perturbatum. Qui os paruum & breue mentum habent; immites sunt, & inuidi. Hoc enim Plato ad serpentes referebat. Vtilius est mentum commensuratum, secundùm aliquid ad quadraturam accedens. Mentum si longè in prolixum distendatur, dolis assuetum ostendit. Vox, similis existens voci ouium, aut caprarum; stultitiæ habet iudicium. Qui autẽ in modum auium vocem intendunt, de facili fiunt leues. Vox tenuis, & quasi lugubris, tristẽ indicat, & suspiciosum. Quorũ vox in nares incurrit, ita vt nares consonent, mendaces sunt, & maleuoli, ac malis alienis gaudentes. Ceruix lõga, & tenuis eum significat, qui maligna meditaẽ. Ceruix rotunda probat virtutem animi, & corporis humilitatem. Ceruix breuis indiciũ est eius, qui cũ temeritate audax est. Ceruix nimis erecta insolentem, & ꝯtumacem dicit. Pectus, quod multis carnib. est ꝯgestũ: indociles, & ignaros indicat. Pectus, quod longius est, q̃ venter prudentem indicat. Pectus si cum ventre nimietate pilorum tegaẽ, significat hominem

Labia describuntur.

Ora explanantur.

Mentum exprimit.

Vocum significat.

Ceruicum indicatio.

Pectoris expositio.

minem instabilem & animum sine religione, ac pietate. Cùm aũt solum pectus capillos pręfert, animosum designet. Humeri tenues, & qui in acumine erecti sunt, insidiosum indicant hoĩem. Brachia, qñ in tanta prolixitate extenduntur, vt erecto corpore extremitas medij digiti appropinquat ad genu; licet forte à mensura quatuor digitorũ deficiat, huiusmodi habiles hoĩes, & fortes dicit; cùm aũt prolixitas hæc ad femur desinit, vel parum vltra, declarat homines maleuolos, & malis alienis gaudentes. Manus nimium breues, & exiguæ, fortes designãt, & sagaces. Crassæ manus, si digitos breues vltra modũ habeant, tergiuersorẽ declarãt, insidiosum, & furẽ. Manus indomitę .i. intortæ, & tenues, loquacẽ significãt, & voracẽ. Vngues albi, plani, & molles ac tenues, ac rubentes, & bñ perlucidi optimum ingeniũ indicant, Vngues inflexi, & curui impudẽtes indicant, & rapaces. Vngues breues nimium, declarant malignum. Digiti collecti, & globati auarum dicunt, & malignum. Digiti parui, & tenues stultum demonstrant. Digiti verò parui, & grossi inuidum indicant, & audacẽ. Latera tenuia, & angusta, timiditatem indicant. Latera referta carnibus, & dura, ostendunt hominem indocilem, hæc.n. ad ranas sm Platonem referunt. Pars cruris, quæ sub genu est, q̃ vocatur sura, qñ plena est, & quasi grauida: intemperatum hoĩem significat, & imprudentẽ: molles suræ effœminatis assignantur. Pedes crassi, & breues valde, infirmum hominem indicant. Pedes nimiùm prolixi ad hoĩem dolosum referunt. Pedes pertenues, & breues produnt hominem malignum. Qui lõgis passibus incedunt, magnanimi esse solent, & efficaces.

Humerorum descriptio.

brachiorum indicia.

Manuum declarõ.

Vnguium descriptio.

Digitorum expositio.

Laterum explanatio.

Crurium significatio.

Pedum descriptio.

Qui celeriter incedendo, ſe comprimit,& vultum deducit, atque totum corpus implicat; ſignificat timidum, parcum, & verſutum. Qui breues paſſus habet, eundoq́; accelerat; malignus eſſe dicitur, atque imbecillis. Color cutis niger verſutum indicat. Color albus, rubensq́; fortes, animoſosq́; oſtendit. Color vehementer albus cum pallore, defectum virtutis ſignificat ex nimia victoria phlegmatis. Color ignitus lucentibus oculis ad inſaniam vergit. Color medius inter nigrum,& album;qui declinat in brunum; ſi clarus eſt, oſtendit virum boni ingenij, & bonorum morum.

Colorū deſcriptio.

De regulis generalibus phyſionomiæ. Cap. 59.

Generaliter ergo tenendum eſt,ꝙ membra, quæ in proportione ſunt naturali, quò ad figuram, colorē,quantitatem,ſitum,& motum;indicant mentis bonā habitudinem naturalem. Membra verò,quæ non hn̄t proportionem debitā in figura, quātitate, ſitu, & motu, peruerſam mentem indicant. Propterea dicebat Plato, ꝙ quæcunq; ſimilitudo aīalium aliquoꝝ in hoībus eſt, tales homines ēt imitanī talium mores. Nota inſuper hn̄t,ꝙ licet per ſigna membrorum naturalium mores hominum cognoſcantur, non tamē imponunt neceſſitatem,ſed oſtendunt inclinationem naturæ: nec ſemper denuntiant affectus hoīum, ſed frequenter, & probabiliter. Item propter ſigna exteriora, de quibus dictum eſt,non ſtatim proferendum eſt iudicium: quia forte ſignum eſt per accidens,& non per naturam: & fortè victum eſt per contrariam conſuetudinem, & freno rationis tenetur. vnde narrat Ariſt. ꝙ diſcipuli Hippocratis detulerūt Philemoni,

Membra proportiōnata qd ſignificāt.

Non proportionata qd indicant.

Signa mēbrorū necelsitant, ſed īclina tione naturæ oſtēduat.

Non iudicādum pp ſigna. Ioan.7.

 moni,

Historia Hippocratis.

moni, excellenti physionomo, pictam imaginē Hippocratis, qui pronunciauit de ipso, q̄ esset vir luxuriosus. Illis autem indignantibus, & culpantibus Philomenem, q̄ de optimo viro taliter iudicasset, retulerunt hoc Hippocrati; qui confessus est Philomenem hoc rectè iudicasse, sed ex amore philosophiæ, & honestatis, dixit se cōcupiscentias cordis sui vicisse, & accepisse per studium, quod naturæ fuerat denegatū. Denique sciendum est, q̄ signa exteriora non referuntur, nisi ad eas passiones, quę naturaliter insunt homini: sicut est ira, concupiscētia, & huiusmodi: non autem ad eas, quæ sunt animæ solius, sicut est musica, geometria, & similia. Sciendum quoque quod in oculis principaliter consistit omnis perfectio physionomiæ: & si oculorum indicium confirmat cæterorum mēbrorum iudicium, tunc ratum dicit Loxus Aristot. esse indicium, vt in leprosis. Si autem contrariantur, tunc prævalent indicia oculorum: propter quod omnes physionomi affirmauerunt, oculum esse verum cordis nuncium.

In qbus perfectio physionomię consistat.

De toto homine. *Cap. 60.*

Hoīs compositio.

Postquam expeditum est de hoīe ex parte mentis, & ex parte corporis, nunc dicendum est de ipso, prout est compositus ex vtroq; vbi specialiter ostenditur Dei potentia: quia naturas tam distantes cōiunxit in vnam naturam perfectam. s. corpoream, & incorpoream; quæ maximè distant in prædicamento substantiæ. Præterea cùm esset vna sola creatura, quę habebat intus cognitionem per intellectum, vt angelus, & alia, quæ habebāt foris per sensum: vt quodlibet animal brutum: fieri debuit creatura ad complexionem, &c. decorē vniuersi, propter perfectionem vniuersitatis,

tis, quæ hac duplici cognitione esset prædita, vt posset legere in libro, scripto intus, & foris, hoc est, in creatore, & in opere suo. Vnita est anima corpori multiplici ratione, licet separata dignior videatur. Prima ratio est, vt per coniunctionem disparium naturarum erigeretur mens ad sperandam illam vnionem, quæ erit inter animam, & spiritum increatum. Alia ratio est, vt anima seruiendo Deo in corpore, habeat maius meritum: quia vbi maior pugna, ibi maior victoria, & per consequens maior corona. Difficultas enim operis multũ valet ad efficaciam merendi. Tertia ratio est propter complementum vniuersi. Cùm enim (sicut dictum est) quædam esset creatura purè spiritualis, quædam purè corporalis, cõueniens fuit fieri creaturam mixtam. s. partim spiritualem, & partim corporalem. Quarta rõ est, quia sicut corpus viuum valet ad fructum pœnitentię: sic post mortem resuscitatũ valebit ad consecutionem stolæ duplicatæ: quia non solùm aĩa, sed etiam corpus præmiabitur dote sua. Quinta rõ est, quia homo ex defectibus corporis multam habet materiã humiliationis, iuxta id, Humiliatio tua in medio tui. Sicut enim aĩa ex ꝯiunctione ad corpus, plura consequitur bona: sic & multa ꝯtrahit incommoda. Primò, peccati originalis inquinationẽ. Iob. 14 Quis põt facere mundum de immundo conceptum semine? Secundò peccati pronitatem. Gen. 8. Proni sunt sensus hominis ad malũ ab adolescentia sua. Tertiò benè operandi difficultatẽ. Prouer. 24. Per agrum hominis pigri transiui, & ecce totum repleuerant vrticæ. Quartò intellectus hebetudinem. Sapien. 9. Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam. Quintò con-

Apo. 5
Aĩalia vnita corpori, & quare.
Matt. 11
Gen. 1
Matt. 4
Philip. 3
Matt. 13
Mich. 6.
Aĩa corpori vnita cõmoda & incommoda contrahit & q.

tinuam impugnationem ad Galat.5 Caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritum, &c. Sextò curarum ſolicitudinem. Matth.6. Dico vobis, ne ſoliciti ſitis animę veſtrę, &c. Septimò paſſionum multiplicitatem. Iob.3. Homo natus de muliere, breui viuens tēpore, repletur multis miſerijs. Octauò gloriæ retardationem, gloriam enim percipere non poſſumus quandiu in corpore detinemur: propter hoc Apoſtolus cupiebat diſſolui, & eſſe cum Chriſto.

Philip.1.

De proprietatibus hominis. Cap. 61.

Solus homo honeſtum proſequitur.

PRoprietates hominis ſunt iſtæ, diſcernere inter honeſtum, & turpe: vnde ſolius hominis eſt honeſtum proſequi, cum omnia bruta non niſi vtilia, & delectabilia proſequantur. Item paſſiones ordinare ad limitem rationis. Supra mundum per intellectum eleuari: & ideo qn̄ quis per adhæſionem in terrenis, ſe mundo inferiorem facit, iā quaſi honore humanitatis exutus, proprietatem accipit beſtiæ, ita vt dicatur fieri per immunditiam porcus, per iram canis, per rapinam leo, & ſic de alijs, quod Plato vocauit fœdam animarum incorporationem (quod quidam male intelligētes, crediderunt Platonem dixiſſe, ꝙ animę exeūtes de corpore, intrabant beſtias: quod falſum eſt) Amicitiam habet ſm omne genus amicitiæ: & in hoc differt à brutis, quæ non habent amicitiæ ſpeciem, niſi quæ delectationis eſt, vel connutritoꝝ, & huiuſmodi. Intellectualibus theorematibus ſpeculari, & delectari talibus. Verecundari in turpi perpetrato. Propter quod inemendabiles dicuntur inuerecundi, quia in aliquo mutati ſunt à rationis honore, pecorinam naturam aſſumentes. Perfectè eſſe con-

In maximā incidit homo miſeriā p adhæſionē terrenorum.

Amicitia hō à brutis diſcernitur.

Qui inemendabiles dicātur.

cõiugale animal, eò ꝙ legibus ordinatas faciat honestas nuptias. Ciuile animal esse, quia distributiones, & cohabitationes, & fœdera, & pugnas perfectas habet ex vrbanitatibus ordinatas. Disciplinæ esse perceptibile propter rationis vsum. Esse animal mãsuetum natura propter ciuilitatẽ. Esse animal risibile, gloriabile, propter perfectas gaudendi rationes, quæ soli cõtingunt homini. Esse microcosmum, i. minorem mundum, eò ꝙ de omnibus creaturis aliquid habeat homo, videlicet esse cum lapidibus, vegetari cum arboribus, sentire cũ animalibus, intelligere cum angelis. Ex duplici natura esse compositum s. corporali, & spirituali. Creaturarum esse dignissimam. Esse animal, rationale, & mortale. Humana fragilitas in hoc consistit, quòd in homine est assiduitas deficiendi, impossibilitas standi, facilitas cadendi, difficultas resurgendi, vilitas nascendi, incertitudo moriendi. Defectus humanus est, quia quicquid habemus, aliunde habemus, & imperfectè, insuper & amittere possumus. In homine quoque est moriendi necessitas, & hæc est vel illata necessitas, sicut fuit in Adam: vel innata, sicut est in nobis: vel assumpta, sicut fuit in Christo.

Hõ mãsuetum animal.

Hõ microcosmus et quare.

Hõ ex duplici natura compositus.

Humana fragilitas in quo cõsistat.

Prou. 24
Iob. 14
Genes. 8
Ioan. 15
Sap. 7
Mat. 24

Defectus human⁹.

1. Cor. 4
Hebr. 9

De primis parentibus. Cap. 62.

SVmma bonitas volens cõicare bonũ suũ alij, fecit creaturam rõnalem, quę summũ bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidẽdo beata esset. Fecit aũt Deus primũ hoĩem, formando corpus eius per ministerium angeloꝝ de limo terrę in agro Damasceno, & spirauit in faciem eius spiraculum vitæ, hoc est, animam creauit, quam cor-

Sũma bonitas fecit rõnalem creaturam, et quare.

Gene. 1.

pori facto vniuit. Factus est aũt homo ad imaginẽ Dei in naturalibus, & ad similitudinẽ in gratuitis Dicitur aũt homo factus ad imaginẽ Dei potius quã angelus, quia ꝯuenientiã habet homo cum Deo intus, & extra: quod non habet angelus: Intus enim habet ꝯuenientiã cum Deo ſm memoriam, intelligentiam, & voluntatẽ, sicut angelus, sed extra conuenientiam habet, quam non habet angelus. Nã sicut à patre est filius, sic ab homine homo eiusdem naturæ. Præterea sicut Deus prelatus est omni creaturæ simpliciter, sic homo omnibus in suo vniuerso. Psal. 8. Omnia subiecisti sub ped. &c. Item sicut Deus vbique est, sic anima vbiq; est in suo habitu, id est in corpore, non quidem per essentiam, sed per potentiam. Dignitas humana est in hoc, q̃ Deus fecit hominem ratione sapientem, vita innocentem, dominio potentem. Primùm notatur in hoc, quòd homo factus est ad imaginem Dei: secundum, quòd ad Dei similitudinem: tertium, quia prępositus est homo cunctis animantibus, & alijs creaturis: quæ omnia sibi seruiunt. Ex his nota, quòd voluntati bonorum hominum non solùm subditur creatura, sed etiam ipse Deus omnipotens. Psal. 144. Voluntatem timẽtium se, faciet, &c. Item angeli, qui deputantur ad custodiam. Item dæmones, qui dantur ad exercitium bonorũ. Item homines boni, qui sunt socij tribulationum, & erunt socij ꝯsolationũ. Item hoĩes mali, qui bonos magis promouẽt, persequendo; qui possent facere, seruiendo. Corpus tale dedit Deus primo homini, quòd animæ subiectum esset, vt esset obtemperans sine rebellione, esset etiam propagabile sine libidine, esset vegetabile sine mortalitate,

[Margin: Coueniẽtia homi nis cum Deo. — Ioan. 1. 8 10. & 17. — Psal. 49. — Psal. 138 — Act. 17 — Dignitas humana in qua cõsistit. — Gen. 1 — Matt. 18 — Gen. 1 — 2. Cor. 1 — Quale corpus dedit Deus primo homini.]

 esset

esset proportionabile quantum ad complexionem ęqualem, esset quoq; conforme animę, vt sicut anima erat innocēs & tñ poterat peccare: sic corpus esset impassibile, vt tñ posset īmortalitatem incurrere: & ideo poterat mori, & non mori: poterat habere sufficientiam; & indigentiam poterat obtemperare, & rebellare. & hoc fuit ratione naturę defectiuę ex nihilo creatæ, nec per gloriam confirmatę. Fuit tamen corpus ita conditum, vt in eo nulla esset pugna rebellionis, nulla pronitas libidinis, nulla imminutio vigoris, nulla corruptio mortis. Hæc autem immortalitas corporis Adæ principaliter fuit ab anima, sicut ab influente; à corporis ęquali compositione, sicut à disponente; à ligno vitæ, sicut à vegetante; à regimine verò prouidentiæ diuinæ, sicut ab interius conseruante, & exterius protegente. Factus est itaque homo absque omni culpa, & miseria, nec ad culpam habuit fomitis incitamentum. Insuper datū est ei quadruplex adiutorium. Primum ad rectè volendum, quod est conscientia. Secundum ad murmurandum contra malum, & ad stimulandum ad bonum, quod est synderesis: Tertium fuit scientia illuminans intellectum ad cognoscendum Deum suum, sicut seipsum, & mundū istū; qui factus fuerat propter ipsum. Quartum fuit charitas accēdēs affectum ad diligendum deum super omnia, & proximum suum sicut seipsum. Prima duo ꝑtinent ad perfectionem naturalium, alia duo ad perfectionem pertinent gratuitorum, quorum vnum fuit gratię, gratis datę, scilicet scientia: aliud gratię, gratum facientis, scilicet charitas. Accipit homo triplicem oculum, primum carnis, quo videret mundum, secundū rationis,

Corp⁹ primi homīnis īmortale, & quomodo
Gene. 2.
Felicitas prioris hominis.
Adiutoria data homini.
Oculus hominis triplex.

rationis, quo videret animum: tertium tontẽplationis; quo videret Deum Et sic oculo carnis videt homo, quæ extra se sunt; oculo rationis, quę intra se sunt, oculo contemplationis, quæ sunt supra se. Notitiam enim Dei habuit, cuius prǫsentiam quodam intetiori aspectu rationis contemplabatur, non tamen ita excellenter vt in patria, nec ita in ænigmate, vt modo in via. Res etiam facta nouit, quia animantibus omnibus nomina imposuit. Notitiam quoque sui habuit; quia qualis factus erat, sciuit. & quod agere, & quod cauere deberet, intellexit. Fuit quoque sinę pœnalitatibus, quia nec esuriuit, nec sitiuit! Item frigus vel æstus, labor aut infirmitas eum non læsit. Nec mortem expectauit, quia viuus erat ad gloriam transferendus. Vestibus non eguisset, & nudus verecundiam non sensisset. Natura in eo, quò ad deformitatem in membrorum non errasset. Conceptus fuisset sine pudore, partus sine dolore. Motus membro℞ subiecti fuissent volũtati.

Homo habuit notitiam Dei & rerum Geneſ.2. Gene.2.

Admirabilis status primi hominis. Genes.2.

De præceptis Adæ datis. Cap. 63.

ADam factum Deus in Paradisum trãstulit, & ibi de costa dormientis, Euam sibi sociam formauit. Hanc non fecit de capite, ne viro dominaretur, nec de pedibus, ne contemneretur; sed de latere, vt amoris vinculũ probaretur. Duplex bonũ illis Deus præparauit, vnũ tẽporale, aliud æternũ. Primum dedit, fm promisit. Ideo duplex præceptum primus hõ habuit, vnũ naturæ, ad custodiendum bonum datum; aliud disciplinę, ad promerendum bonum promissum: & hoc non poterat promereri melius, q̃ per puram obedientiam,

Eua formatã è costa Adæ & quare.

Bona, quę à Deo Adæ, & Euę præpara ta erant.

Duplex præceptũ

quę

quæ tunc mera est, quando præceptum ex se solo obligat, & non ex alia causa: & tale dicitur præceptum disciplinæ, quia per ipsum dicitur, quanta sit virtus obedientiæ. Vnde & disciplinæ præceptũ dicitur: quia vitare lignum scientiæ non suadebat natura, sed disciplina. Præceptum verò naturæ duplex fuit vnum de conseruatione indiuidui: vt ibi (Gene. 3.) De omni ligno paradisi, comedetis. Inter q̃ ligna fuit in medio paradisi specialiter nominatum lignum vitæ, sic dictum ab effectu, quia corpora primorum parentum debebat continuè vegetare. aliud fuit præceptum naturæ pro conseruatione speciei, vt illud, Crescite & multiplicamini. Circa præceptum disciplinæ nota, quòd aliquid prohibetur, quia malum. Exo. do 20. Non furtum facies. Aliquid quia occasio mali. Matth. 5. Non iurare omnino: sicut prælatus multa prohibere potest, quæ tamen non sunt expressa in sua regula. Aliquid ad probationem obedientiæ, & tale fuit præceptum de ligno vitæ.

Genes. 1.

De Paradiso. Cap. 64.

Homo prædictis fultus auxiliis, accepit locum paradisi terrestris in habitationem tranquillam. Fuit autem locus ille (vt ait Damascenus) exultationis vniuersæ promptuarium, qui terrâ excelsior est positus, & temperato ac purissimo aere circumfulget, plantis semper, & floribus ornatus est, bono odore plenus, nullumque irrationabilium animalium ibi habitat. Præterea habetur in Genesi q̃ à domino Paradisus plantatur; fonte, qui diuiditur in quatuor capita, irrigatur; ligno vitæ, ac scientiæ boni & mali decoratur, per Cherubin & flammeum gladium custoditur,

Paradisus terrestres qualis fuerit.

Gene. 2. Fons in paradiso. Lignũ vitę custodia pacifica. Genes. 3.

Locus tē-peratus. tur. Notandum insuper quòd ibi nullæ sunt tempestates. Duæ quoque ibi sunt hyemes, & duę æstates, & bis fructificant ibi arbores. In vtroque solstitio habent hyemem, & in vtroque æquinotio ęstatem. Huius autem ratio est, quia paradisus sub circulo æquinoctiali situs est. Item semper habet æquinoctium.

De casu primi hominis. *Cap. 65.*

Inuidia diaboli, et eius astutia. INuidens ergo Diabolus fęlicitati hominis, in specie serpentis ipsam mulierem, tanquã fragiliorem, aggreditur tentandam: quã cũ in respõsione dubitantem cerneret, fortius institit, & tãdẽ vincens eã, virũ illa mediante deiicit. Gene. 3. Processit ergo sic: Primò scilicet quęrendo, Cur præcepit vobis Deus, &c. Secundo asserendo, Nequaquam moriemini. Tertiò promittendo, Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Processus tentationi versutus. Processus iste fuit maximę versutię: quia processit experiendo, impellendo, & alliciendo. Experientiam enim accipit interrogatione, impulit in mendacij assertione, allexit in falsa promissione. Allexit diabolus mulierẽ, & quõ. Allexit autem Diabolus mulierẽ per triplex appetibile, scilicet per sciẽtiam, quæ est appętibilis rationali: per excellẽtiam ad modum Dei, quæ est appetibilis irascibili: per suauitatem ligni, quæ est appetibilis concupiscibili. Hõ peccauit, & q. Genes. 3. Igitur vir peccauit, quia lignum vetitum gustauit: vnde & pœnam accepit, vt in sudore vultus sui pane suo vesceretur. Mulier peccauit, & quõ. Mulier autem in duobus peccauit. Nam superbiuit, & vetitum comedit: vnde & duplicem maledictionem habuit, scilicet, Sub viri potestatem eris: & hoc propter primum. Serpens. Item in dolore paries, & hoc pp scdm. Diabolus verò in

in serpente inuidit, mentitus est decipit: vnde propter primum dictum est ei. Supra pectus tuũ gradieris. propter secundum. Terram comedes, propter tertiũ. Ipsa conteret caput tuum. Si autem scire volueris, quis eorum plus peccauit, scilicet vir, an mulier: notandum est, ꝙ quantũ ad aliqua plus peccauit mulier, & quantum ad aliqua plus vir. Nam mulier plus peccauit, quò ad peioris finis intentionem. Voluit enim fieri sicut Deus: sed vir intendebat non contristare delicias suas. Item mulier peccauit in plures, quia in se, in Deum, & in proximum. Item damnosius peccauit mulier, quia plures maledictiones recepit. Vir auté peccauit plus, quantum ad originem; quia ex certa scientia. Item vir peccauit maiori ingratitudine. Quærunt multi, cur deus hominem fecerit, qui peccare posset; & ad hoc assignantur plurimæ rationes. Prima est, vt ostendatur diuina potentia, qui solus inuertibilis est, omnis autem creatura vertibilis est. Secunda, vt declaretur Dei sapientia, quæ de malo scit eligere bonum: quod non potuit fieri, nisi Deus creaturam fecisset vertibilem in malum. Tertia, vt manifestetur Dei clementia, qua Christus per mortem suam hominem perditum liberauit. Quarta, vt ostendatur Dei iustitia, qua non solum reddit bonis præmia, sed etiam malis supplicia. Quinta, vt homo non sit peioris conditionis, quàm aliæ creaturę, quas omnes Deus sic administrat, vt eas propriis motibus agere sinat: vnde & hominem in proprio arbitrio relinquere debuit. Sexta est, laus humana. Laus enim est viri iusti, qui potuit transgredi, & non est transgressus. Septima est decor vniuersi, quia opposita iuxta se posita magis

Genes. 4.

Quid grauius, aut plus peccauit vir an mulier

Hõ peccabilis, & quare.

Iob 14.

Matth. 3.

Matt. 16. & 25.

Eccl. 15.

Eccle. 31.

gis elucescunt: ita mali bonos commendat, adinuicem cōparati. Octaua ratio est, quia boni exercitantur, & probantur per malos. Adā autē & Eua post peccatum de Paradiso expulsi sunt, sicut Lucifer de cęlo: & in hac valle miseriæ habitantes facti sunt mortales Nam sicut in cęlo est non posse mori, sic in inferno est semper mori. In mundo medio posse viuere, & posse mori Ex his patet quòd primus status hominis fuit innoscentię: secundus gratiæ: tertius culpæ: quartus pœnitētiæ: quintus gloriæ. Dum em̄ inordinatæ erexit se suprà se, cecidit miserabiliter infra se, scilicet à statu innocentiæ, & gratię in statum culpę & miseriæ. Item quia factus est inobediens suo superiori iusto Dei iudicio factum est, vt sibi fieret inobediens suū inferius, scilicet caro, & maximè circa membra, virtuti generatiuæ deseruienti.

Gene. 3. Isa. 14. Apoc. 12.

Posse mori & non posse vbi.

Status hominum quot & qui.

Inobedientia primi hominis quanta.

De ordine tentationis in nobis. *Cap.* 66.

ORdo tentationis, qui fuit in primis parentibus, etiam in nobis completur. Nam sicut serpens vbi suggessit, mulier delectata est, vir comedit: sic in nobis secundū Gregorium, diabolus gerit serpentis officium: sensualitas verò, quæ in carne est; officium mulieris, & ratio tenet locum viri per cōsensum. Vel dicas secundum August ꝙ suggestio serpētis est primus motus ex fomite: comestio verò mulieris, delectatio cogitationis, scilicet ꝑ inferiorem partem rationis, sed comestio viri est consensus superioris partis rationis: per hæc enim tria, scilicet suggestionem, delectationē, & consensum homo in tentationem ducitur: quia tentatio per suggestionem inchoatur, sed per delectationem progreditur: per consensum autem

Tētat nos serpens ceu primos parentes.

Homo in tentationem ducitur, & per quæ.

autem consummatur. Sunt autem alia tria, per quæ quis in tentatione detinetur, scilicet opus prauum, consuetudo, & desperatio. Sciendum item est, quòd tentatio est triplex. Prima est à Diabolo vel per modum suggestionis, vel per modum afflictionis. Secunda est à mundo, qui voluptate, vel vanitate allicit, vel persecutione frangit. Tertia est carnis, quæ per sensualitatem, ac fomitem ad peccatum impulit: quibus ratio consentiens, peccatum perficit. Duæ sunt tentationis species: Prima scilicet diaboli, secunda mundi, & sunt extra nos, & non habent peccatum. Vnde Augustinus, Tentatio, cui non consentitur, non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis. Tertius modus, tentandi est intra nos, & est peccatum veniale, cum primus motus est tantum: sed mortale, si consensus aduenerit. Contra prędictos tētatores dedit nobis Deus tria remedia: quia contra diabolum habemus spiritus & Angelos bonos, qui ad bonum nos stimulant, & contra insultus diaboli defendunt. Item contra mundum habemus exempla sanctorum, quos nec alliciebant mundi blandimenta, nec terrebant supplicia. Item contra carnem habemus bona naturalia, scilicet synderesim, & vim irascibilem, quę naturaliter nos docent non acquiescere carni, sed spiritui. Habemus etiam gratuita, scilicet charitatem, temperantiam, & huiusmodi, quibus carnis vitia mortificamus. Est autem differentia inter tentationes, quæ sunt à Diabolo, & quæ sunt à carne. Tentationes enim quæ à Diabolo sunt, sæpe oriuntur pręter rationē, vt cum nuper satiatus, famem patitur, & post longam dormitionem somno grauatur. Tentationes verò, quæ sunt

Tentatio triplex, & à quibus.

I. Ioan. 2.

Eccle. I.

Tentationis species quot.

Remedia contra tētationes.

Psal 90.

I. Mac. 2.

Roma. 8.

Gal. 5.

Differētia tētationū

à carne, frequẽter surgunt pp necessitatem, sed interdum excrescunt in superfluitatem, vt si cibus post ieiunium immoderatè appetitur, vel in comedendo mensura, & modus nõ tenetur.

Gene. 22. Tentatio autem multiplex est: quædam est probationis, & hæc est à Deo, sm q dñs tentauit Abraham. Quædam examinationis, & hæc est ab hoie. Quædam præcipitationis, & hęc est à

Gene. 3. diabolo, qui sic primos parentes tentauit. Quędam delectationis, & hæc est à carne. Quędã cõ sensus, & hæc est rationis. Tentationũ quatuor

Tentationum species. sunt species: Prima est aspera, hæc autem fit de laboribus inconsuetis in principio conuersionis. Secunda est vana, & oritur de spiritualibus prosperitatibus vt cùm quis de virtutum successionibus gloriatur. Tertia est dubia, vt qñ quis ambigit quid certum de aliqua re tenere debeat: vnde accidit, quòd lentior quisque ad bonum redditur, qñ id quod agit, bonum esse dubitatur: & pronior sit ad malum, qñ malum esse nescitur. Quarta fraudulenta: vt quando Diabolus in Angelum lucis se transfigurat, sub specie, scilicet virtutum inducens vitium. hæc fit quando suadendo honestatem, inducit superbiam: vel suadendo discretum obsequium, inducit nimium carnis commodum: vel suadendo iustum iudicium, inducit crudelitatem: vel suadẽdo misericordiam, inducit remissionem, & negligentiam: vel suadendo largitatem, inducit prodigalitatem, & sic de aliis. In talibus autem periculosissimum est periculum non videre. Primam appellat Psalmista timorem no-

Psal. 90. cturnum: per noctem enim aduersitas designa-

Timor nocturn', sagitta volans, negotium tur. Secundam appellat sagittam volantem in die: quia per diem prosperitas designatur. Tertiam appellat, negotiũ perambulãs in tenebris.

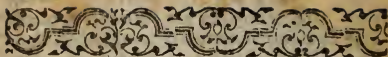
& hæc

& hæc propter dubium perplexitatis. Quartã vocat dæmonium meredianũ:vnde dicit, Non timebis à timore nocturno, à sagitta, &c. De his quatuor generibus tentationum idem ait. Super aspidem, quò ad primum: & basiliscũ, quò ad secundum, & conculcabis Leonẽ, quò ad tertium:& Draconẽ, quò ad quartũ. Propter prædictas tentationes, vel deceptiones diaboli nõ sunt etiam licita faciẽda: & hoc in quinq; casibus. Primus est, si diabolus suadet homini aliquid esse bonum faciẽdum, quod videatur suis consilijs consentire: vnde Christus, ipso suadente, noluit facere panẽ de lapidib. quod tñ opus bonum fuisset. Secũdus, si proponatur aliquod opus cõtra legẽ Dei, non est faciendũ. Vnde Machabæi nolebant comedere carnes, quas tempore necessitatis comedere licuisset. Tertius, quando bonum fit cum scandalo aliorum, ad Cor 8. Peccantes in fratres, &c. & loquitur de Idolothytis. Quartus est qñ bonum fit per ostentationem. Iob cap. 36. Si osculatus sum manũ meam, quæ est iniquitas maxima, super quod dicit Gregorius, Manum suam osculatur, qui laudat, quod facit: & hęc est iniquitas maxima. Quintus cũ impedit obedientiam superioris: quia licet propter mandatum prælati nunquam malum debeat fieri; potest tamen bonum aliquando propter obediẽtiam prætermitti. Remedia autẽ contra tentationes sunt, memoria Dominicæ passionis, mortificatio carnis, vtile exercitium, declinatio occasionum, conculcatio principij tentationũ. Vnde monet ille prudenter, cum inquit:

Principiis obsta; serò medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

[Margin: gotium, ambulãs, dæmoniũ meredianũ, quid. Ibidem. Licita nõ sunt facienda & ĩ quibus casibus. Mat. 4. 2. Mac. 7. Manum suam qui osculatur. Remedia cõtra tentationes.]

L COM-

COMPENDII THEOLOGICÆ VERITATIS, LIBER TERTIVS.

De corruptela peccati.

De malo genere. *Cap. 1.*

Malum triplex opponitur.

ALVM triplex est, videlicet culpæ, pœnæ, & damni: quod opponitur triplici bono, scilicet honesto, delectabili, & vtili. Nam culpæ opponitur honestum, pœnæ opponitur delectabile, damno opponitur

Malum vtile, & quomodo

vtile. Malũ est vtile multis modis. Primò pp suam ordinationem, quia per vilificationem ponitur in loco inferiori in vniuersitate rerũ, vnde benè ordinatũ sicut ordinatè ponitur diabolus in inferno, & fur in patibulo. Secundò modo vtile est propter suã coactionẽ. Amaritudo eñ consciẽtiæ cogit hominem à peccato recedere. Ierem. 2. Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Itẽ in eodem. Vide quam malum, & amarum est te dereliquisse Dominum Deum tuum. Tertiò est vtile per ipsius mali considerationem. Ex eo enim ꝙ homo malum videt, naturaliter proficit: quia sicut homo naturaliter bonum appetit, ita naturaliter horret malum, & fugit.

De peccati

De peccati diffinitione. Cap. 2.

POst malum in genere sequitur de malo culpę in specie. Diffinitur autem peccatũ multis modis. Primò sic ab August. Peccatum est voluntas retinendi, vel consequẽdi, quod iustitia vetat. Secundò sic ab eodem. Peccatum est dictum, vel factum, vel cõcupitũ contra legem Dei. Tertiò sic ab Ambr. Peccatũ est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia præceptorum. Quartò sic ab Aug. Peccatum est spreto incõmutabili bono, rebus mutabilibus adhærere. Prima diffinitio datur secundùm causam efficientem, secunda secundùm causam materialem, tertia secũdùm causam formalem, quarta secundùm causam finalem. In quarta diffinitione nota, quòd in peccato duo sunt, scilicet auersio à creatore, & conuersio ad creaturam: quorum primum est quasi formale, secundùm quasi materiale. Et in actione non est peccatum ratione conuersionis, si non sistatur in creatura: sed ratione auersionis, in qua est deformitas, & ꝯtemptus. Quòd autem ratione conuersionis non sit peccatum principaliter, patet: quia potest fieri venialiter quandoque, vt quando quis delectatur in creatura plus debito, sed tamen citra Deum. Quandoq; etiam quis potest delectari in creatura sine omni peccato, vt cũ delectatio naturalis est tantùm: secundùm quod visus delectatur in viridi, & gustus in dulci, & sic de alijs. Interdum potest etiam quis delectari meritoriè, quando: s. ad Deum refertur, vnde Psal. 91. Delectasti me Domine in factura tua, &c. Sed tunc sumitur delectatio pro motu, non pro passione.

Peccatum quid.

Peccatum secũdum causas.

Delectari.

Quid sit peccatum secundùm rem.
Cap. 3.

Peccatum nihil ꝓp tria.

TEnendum est de peccato, quòd non est substantia, vel res aliqua, sed defectus, & corruptela. Et dicitur peccatũ nihil, propter tria. Primò, propter defectum, quia peccatum non est aliqua res naturalis, sed corruptio boni. Secundò, propter effectum, quia peccatum annihilat hominem, & deficere facit à verò esse. Tertiò, propter despectum, quia vilem facit hominem, & indignũ præmio. Circa prędicta tñ sciendũ est, ꝙ aliud est peccati actus, aliud habit⁹, & aliud macula peccati, siue reatus. Actus peccati est aliquid: sed qñ amplius non fit, esse desinit, etiam sine gratia: sed peccati habitus, q relinqtur malis ex actib. etiã aliquid est, & remanet interdum etiam cessantibus actibus, & post infusam gratiã, ac peccati remissionẽ. Peccati verò macula secundum rem nihil est, & tñ deformat aĩam, non per modum passionis, sed priuationis; sicut truncatio membri deformat corpus, & maculat. Dicit etiam Aug. ꝙ etiam sicut abstinentia nulla est res, & tñ ex ea corpus languet, ita peccatum non est res aliqua, vel substantia aliqua, & ex eo tamen natura corrumpitur, sed deletur per gratiam. Notãdum præterea quòd peccatum quandoq; transit actu, & remanet reatu: sicut peccatum actuale. Quandoque est econuersò, cum peccatum transit reatu, & remanet actu, sicut patet in peccato originali post baptismum. Quandoq; transit actu simul reatu, sicut peccatum actuale post pœnitentiã perfectam. Qñque remanet actu & reatu, sicut peccatum originale ante baptismum.

Peccati actus. Habitus peccati, macula.

Quid sit peccatum secundùm nomen.
Cap. 4.

PEccatum habet multa nomina. Vocatur enim macula, & hoc quia imaginem aïę deformat. Item reatus qm̃ ad pœnam ęternam obligat. Itē pollutio, & hoc quantùm ad contagionem, contractā ex terrena delectatione. Item vocatur pœna, inquantum respicit peccatū primi hominis, in quo natura nostra corrupta fuit. Item delictum, secundùm ꝙ est recessus à dignitate gratiæ habitæ. Itē vocatur culpa, prout respicit pœnam. Item offensa, & hoc quia contra deum est. Item præuaricatio, & hoc inquantum mandatum dei respicit. Itē vitium. i. defectus bonorum naturalium. Item peccatum, prout est conuersio ad bonum commutabile. Itē vocatur scelus propter iniuriam Dei magnam. Item nefas, prout est illicitum personæ perpetranti. Itē vocatur crimen, prout est dignum accusatione, & pœna.

Peccatum dicitur macula. Reatus. Pollutio. Pœna. Delictū. Culpa. Offensa. Præuaricatio. Vitium. Peccatū. Scelus. Nefas. Crimen.

De origine peccati. *Cap.* 5.

QVamuis peccatum sit contrarium ipsi bono, non tñ habet esse nisi in bono, nec ortum trahit nisi à bono, ꝙ quidē bonū est liberū arbitriū, ac voluntas, à qua peccatū est sicut à prima origine, & in qua est sicut in proprio subiecto. Voluntas igitur est causa peccati. causa dico, non efficiens, sed deficiēs. Voluntas. n. ſm ꝙ habet respectū ad suū principiū, à quo est. s. ad Deū, nō est nata elicere ex se nisi bonū: sed secūdū ꝙ habet respectum ad principium, ex quo est, quod est nihil, cū ipsa voluntas sit ex nihilo, tendit ad defectum. Si ergo volumus scire vnde sit malum culpæ materialiter, dicemus

Causa peccati. Peccatū vnde.

ꝙ ex absentia debiti boni, s. speciei, modi, & ordinis. Sed si velimus scire vnde sit originaliter, dicimus ꝙ à voluntate, siue à libero arbitrio. De progressu autem peccati, nota quòd peccatum initiatur in cognitione, procedit, & crescit in dilectione, perficitur in ꝯsensu. Circa progressum peccati sciendum, quòd quædam antecedunt ipsum peccatum, quædam sequũtur, quædam circunstant. Peccatum antecedũt aliqua ex parte auersionis, aliqua ex parte cõuersionis. Ex parte auersionis antecedunt ipsũ peccatum ista, contemptus, omissio, ingratitudo, inobedientia præuaricatio. Illa verò, quę peccatum antecedunt ex parte conuersionis, sunt hæc, cogitatio, libido, concupiscentia, delectatio, peruersa intentio, consensus. Alia sunt, quę sequũtur peccatum, sicut est macula, .i. deformatio imaginis Dei: & reatus .i. obligatio ad pœnam æternam. Sũt adhuc alia, quę peccatum committantur, vt sunt peccatorum circunstantiæ, quæ peccatum aggrauãt, aut diminuunt, quæ continentur in hoc versu,

Origo peccati. De progressu peccati. Peccatum antecedũt. Peccatum an ecedũt sequunt, circunstãt.

Quis, quid, vbi, per, quos, quotiens, cur, quomodo, quando.

Actio etiã ꝑ peccatũ illa deprauatur, quæ est de genere bonorum quandoq; in principio, quãdoque in medio, quãdoque in fine: & hoc per malam intentionem vel per negligẽtiam; vel per vanam gloriam. Vnum peccatũ dicitur maius altero multis modis. s. causalitate, vt peccatum Luciferi: vel generalitate, vt peccatũ Adæ: vel deformitate, vt peccatum Iudæ: vel difficultate remittẽdi, vt peccatum in Spiritũ sanctum: vel periculositate, vt peccatum ignorantiæ, vel inseparabilitate, vt peccatum cupiditatis; vel pronitate, vt peccatum carnis; vel offen-

Peccatum maius & minus.

offensione, vt peccatũ idolatrię, vel expurgãdi difficultate, vt peccatũ sup̃biȩ; vł mẽtis cęcitate, vt peccatũ irȩ. Circa peccati grauitatem nota, ꝙ nihil est peccatum in viro perfecto, quod non sit peccatum in imperfecto nisi in his, quȩ nouit. Nam perfectio non mutat genus peccati, sed eius quantitatem auget. Peccati grauitas.

De diuisione peccati. Cap. 6.

Diuisio peccatoꝝ multiplex est. Alia eñ est secundùm causam efficientem ſm se; vt hȩc peccatorum aliud est ex impotentia, aliud ex ignorãtia, aliud ex malitia. Peccatum diuisio secundùm se. Alia sumitur secundùm causam efficientem ratione annexi, secundum quam sumitur hȩc diuisio. Peccatorum aliud est ex amore malè accẽdente: aliud ex timore malè humiliante: hoc est dicere, ꝙ homo potiùs vult peccatum committere, quàm amato carere, aut malum pœnȩ, quod timet, incurrere. Diuisio secundum causam efficiẽtẽ. Sumuntur etiam peccatorum diuisiones ſm causam materialẽ, circa quam primò sumitur hȩc diuisio: Peccatorum aliud est cordis, aliud oris, aliud operis. Diuisio secundum causã materialem. Item hȩc: Peccatoꝝ, aliud cogitationis, aliud locutionis, aliud operationis. Secundo modo sumitur sic. Peccatorum aliud est in deum, aliud in seipsum, aliud in proximum. Peccata in Deum. In seipsũ. In proximum. In deũ, diuiditur sic: Aliud in patrem, aliud in filiũ, aliud in spiritum sanctum. Alijs tribus modis peccatur in Deum. s. malè per infidelitatem de deo sentiendo, item blasphemando, item sacra dei indignè tractando. Peccatum in patrẽ, filium, spiritum sanctum. Alio modo peccat quis in deum, scilicet ipsum tentando: & hoc fit tripliciter. Nam quandoque tentat quis Dei potentiam, vt cùm signa petit. Quandoq; Dei iustitiam, vt cum per candens ferrum, vel Tentat qs Dei potẽciã, iustiCiã, iusti-

etiam, misericordiam. per duellum, vel similia quis iudicium petit. Quandoque dei misericordiam, vt cum quis dei bonitatem examinans, cōmittit se stultis periculis. In seipsum peccat quis tripliciter.s. necessaria sibi subtrahendo, item superflua sumendo, item vltra vires quippiam aggrediendo. Itē in proximum peccat quis tripliciter.s. proximo sua auferendo: item sua sibi in necessitate non communicādo; item malo exemplo illum ad peccatum trahendo. Sumuntur praeterea diuisiones peccatorum secūdùm causam formalem: & hoc tribus modis: quandoque naturaliter secundùm qualitatem, vel secundùm quantitatem, vel secundùm relationem. Secundum qualitatem sumitur haec diuisio. Peccatorum aliud est commissi, aliud delicti, quorum primum est, praeuaricatio praeceptorū negatiuorum; secundum verò est praeuaricatio praeceptorum affirmatiuorum. Item praedictum peccatum est duplex contra duas partes iustitiae, quae sunt declinare à malo, & facere bonum. Item alia diuisio sumitur secundùm qualitatem, sic. Peccatorum quaedam sunt carnalia, quaedam spiritualia: sed carnalia maioris sunt infamiae, spiritualia maiores sunt culpae. Secundum quantitatem sumitur haec diuisio. Peccatorum aliud est mortale, aliud est veniale; quorum primū dicitur peruersio, secundum verò inordinatio: quoniam peccatū mortale est auersio totalis à bono incommutabili, & conuersio totalis ad bonum commutabile. Sed peccatum veniale est amor voluptatum in creatura, citra deum tñ. Secundùm relationem sumitur haec diuisio: Peccatorum aliud est originale, aliud actuale. Vltima diuisio est secūdū causam finalē; & hoc dupliciter: quia

Peccatum in seipsum.

Pcm̄ in proximū.

Diuisiões secūdùm causam formalē.

Secūdūm qualitatē

Iterum diuisio secundum qualitatē

Secūdum quantitatem.

Secūdum relationē

Diuisio secūdum causam.

quia vel secundum ipsum appetibile, vel secundum actũ hominis appetentis. Secundùm ipsum appetibile sumitur hęc diuisio. Omne, quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorũ, aut superbia vitę, quorum primũ est appetitus voluptatũ, secundũ appetitus diuitiarum, tertiũ appetitus bonorũ. Secundum actũ hominis appetentis diuiditur peccatũ in septẽ vitia capitali. s. supbiam, inuidiã, iram, accidiã, auaritiã, gulam, luxuriam. Nota ꝙ quinque sunt genera operum. Nam quædam sunt mala in se, vt illa, quæ ſm suam naturam mala sunt, possunt tamen per aliquam circunstantiam fieri bona, vt homicidium. Quædam sunt mala ſm se, vt illa quæ per nullam circũstantiam fieri possunt bona, sicut est odire Deum, fornicari, & huiusmodi. Quædam sunt bona in se, vt quę sunt bona ex genere, & tamẽ possunt fieri mala ex circunstantia, sicut est dare eleemosynã. Quædam sunt bona secundum se, vt quæ per nullam circũnstantiam possunt fieri mala, sicut diligere deum ex charitate. Quędam sunt indifferentia, vt quæ nec bona, nec mala sunt, possunt tamen vel bona vel mala fieri: sicut est mouere pedem sine deliberatione, vel quandoque comedere.

I. Ioan 2.

Septẽ capitalia.

Quinque genera operarum pctõrum.

De effectu peccati. Cap. 7.

Multa mala facit homini peccatũ, ante mortem, in morte, & post mortem. Ante mortẽ hæc mala operatur. Naturalia vulnerat, vt significatᷓ in illo q incidit in latrones. Luc. 10. Item intellectus obscuratᷓ in cognitione veri, & affectus tepescit ĩ opatione boni. Gratuitis spoliat. Thre. 4. Dispsi sũt lapides

Mala quæ facit homini peccatum. Ante mortem.

Luc. 10.

Iudicium mirabile de bonis operib. q̄ nō peũnt. Apoc. 3. Tene q̄d habes, vt nemo accipiat coronã tuã Ezec. 18.

pides ſanctuarij, &c. Sed ne aliquod bonum pareat, illa bona opera, quæ quis peccando mortificat, alijs ſaluandis dabuntur: ſicut qñ corporali morte quis moritur, fratres & propinqui in bonis eius ſuccedunt. Animã maculat. Thre. 4. Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum. Ad pœnam ęternã obligat. Gen. 2. Quacunq; die comederis ex eo, morte morieris. Cõſcientiã amaricat, Ier. 3. Vide quàm malum, & amatũ eſt, te dereliquiſſe deum tuum. Cor indurat. Prouer. 18. Peccator cum in ꝓfundum peccatorum venerit, cõtemnit. Inſenſibilem reddit. Gen. 18. Viſus eſt ei quaſi ludens loqui. Simile habes in cane ſubmergendo, qui non ſentit lapidem in collo, donec in aquam extra nauem proijciatur. Animam occidit: quia vera vita, id eſt, Deo priuat. 1. Regum 31. Saul irruit in gladium ſuum. Sed nota quòd peccatum veniale diſponit ad mortem, mortale verò infert mortem, ſed obſtinatio detinet in morte. Ad alia peccata trahit. Exemplũ habemus de Cain. Gen. 4. Qui egreſſus in agrum occidit fratrem ſuum Abel. De hoc dicit Grego. Peccatum, quod per pœnitentiam non diluitur mox, ſuo pondere ad aliud trahit. Exemplum habes etiam in figura. Coruus egreſſus de arca interceptus eſt aquis. Et Dina egreſſa vt videret, &c. virginitatem amiſit. Et Iudas egreſſus Chriſtũ tradidit. Et poſt adulterium Dauid, ſecutum eſt homicidium. Et ſic patet, ꝙ peccatũ eſt pœna peccati. Peccatum enim ſecundùm ꝙ in ſe eſt culpa, præcedentis peccati dicitur pœna, & ita dicitur aliquid ſimul culpa, & pœna; ſed ratione actionis dicitur culpa; pœna verò ratione paſſionis, quia culpa eſt, quod facimus,

Peccatum veniale. Peccatum mortale. Obſtinat. Geneſ. 4. Geneſ. 8. Gen. 38 Matt. 26. 2. Re. 11. Peccatum pęna dicitur.

pœna

pęna verò, quod patimur. Licet igitur omnis culpa sit à nobis, non tñ omnis pœna est à nobis; imò quędam est à nobis acta, quædam à deo inflicta, quædam à primis parentibus contracta. Et quia eũ, qui facit, quod non debet, iustum est pati, ꝙ debet: ideo omnis pœna est iusta, & à diuina prouidentia ordinata. Quòd autem vnum peccatũ nascatur ex alio, sic apparet. Superbia enim quia vult omnes excellere, dolet si aliquis ei æquetur, & sic ex ea nascitur inuidia. Inuidia verò quia de facili irascitur ei, cui inuidet, ideo ex ea nascitur ira. Sed ira cùm non potest se vindicare, tristatur: & ideo ex ea nascit accidia. Accidia verò ꝯsolationē q̄rens; in exterioribꝰ, facit auarũ. Auaritia autem, quia in temporalibus abundat, potest magis exercere gulam. Gula verò propter ventris repletionem de facili spumat in libidinem, & ita generat luxuriam. Item bona, quæ fiunt, infructuosa reddit & quantum ad meritum, & quantum ad præmium: sicut ramus præcisus ab arbore, non profert fructum, sed arescit, & habilitatur ad incendiũ. De talibus dicitur Deuteron. 28. Maledictus eris ingrediens, & egrediens: s. ecclesiam materialem ad orandum: quia talium oratio non est meritoria, imò dicit August. quòd si tales cruce se signent, includunt potius in se diabolum, quàm excludant: quia iam in eis ꝑ effectum habitat. Ex homine infernum facit: q̄a in peccatore est ignis auaritiæ, fętor luxuriæ, tenebræ ignorantiæ, vermis conscientiæ, sitis concupiscentiæ, & dæmones per effectum, & huiusmodi. Vacuum tandem hominem relinquit. Genes. 1. Terra erat inanis, & vacua, & meritò: quia mundo adhærentes,

Pœna à tribus.

Peccatum ex alio nascitur.

Superbia.

Inuidia.

Ira.

Accidia.

Auaritia

Luxuria

peccatum reddit opera ifructuosa.

Ioan. 15.

Crux.

Infernus ex pc̄cō.

Hier. 17.

sugunt vbera arida, eò ꝙ relinquunt fontẽ vitæ, & venam aquarum viuentium, & paludib⁹ turbidis se satiant. Item fallendo decipit, sicut lignum putridum de nocte lucens, & sicut esca, in hamo latens, piscem decipit. Stultum hominem demonstrat, quia peccando qs, sibi onus, ad se deprimendum imponit, & lingua super dorsum suum cremanda, colligit: & illi seruit, qui eum ꝓ seruitio torquebit. August. Stultum est in tali statu viuere, in quo quis nō audet mori. Sequitur ꝙ peccatum in morte grauat hominem, quia in morte priuatur homo solatio visibilium, quæ dilexit s. cibo, potu, amicis, rebus, lumine, requie, & proprio corpore, ꝙ nunquam in tali forma suscipiet, imò vellet non habere: sicut qñ pro dimidia parte corrosum est à vermibus: quia stupebit anima peccatoris, quando corpus resumendum videbit. Turbabitur peccator in morte, quando videbit concursum dęmonum ad animam, parentum ad res. Thren. 1. Omnes inimici eius apprehenderunt eam inter angustias.

In morte priuatur hō multis ꝓpter peccatum

Postremò videndum est qualiter peccatū premat hominem post mortem. Confusionē habebit ex malorum operum denudatione. Naum. 3. Reuelabo pudenda tua in facie tua. Exprobrationem Christi audiet in iudicio. Matth. 25. Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Requie, & luce priuabiť. Matt. 22. Ligatis manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores. Vnde non valebit ei ille cantus, Requiem æternam, &c. Suffragijs ecclesiæ non gaudebit. Isa. 66. Vermis eorum non morietur, & ignis eorū non extinguetur. In infernum præcipitabitur. Exemplū de lapide molari, quē angelus in Apocal. ꝓiecit in

Post mortem.

Naum. 3.

mare : dicens, Hoc impetu mittetur Babylō in infernū. A Deo, & electis, & omnibus bonis separabitur. Matt. 25. Ite maledicti in ignem æternum. A statu pœnitendi cadet. Iere. 8. Transit æstas, finita est messis. Omnis spes misericordiæ præcidetur. Isa. 30. Non remanebit testa, vt portetur igniculus, s. charitatis de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea, s. diuinæ misericordiæ. Sicut itaq; peccatum nocet in peccato existenti, ac in peccato morienti, sic quoq; multipliciter etiam nocet peccatum ipsum deserenti, & de illo pęnitenti, quia gloriam primæ innocentiæ nunquā recuperabit, sicut enim corrupta de cętero virgo non erit, ita semel peccans nunquam se non peccasse, gaudebit; Istud multis ostenditur exemplis. Nam post sanationem vulneris semper manet cicatrix. Item qui semel furatur, semper fur dicitur. Item domus eius domus discalceati de cętero dici potest. Item Simon, quē dn̄s à lepra mundauit; post mundationē semper vocabatur Simon leprosus. Item templum quod reędificatum fuit post destructionē primi, nullo modo fuit simile in pulchritudine tēplo priori. Ad tpalem pęnā obligat. Vn̄ non exhibit inde, donec reddat nouissimū quadrantē. Itē regnū cęlorū non intrabit donec lignū, fęnū, stipula. i. pęna pc̄torum tā mortaliū, q̄ venialiū, quę in pn̄ti soluta nō est, super ipsum cremet. A gloria retardat: q̄ figuratū est in Absalon, qui postq̄ patri suo reconciliatus fuit; tn̄ mansit duobus annis, q̄ faciem eius non vidit: quia tādiu differtur quis à gloria, quousq; fiat sine omni macula, sicut erat in baptismo. Tempus amissum, & meritū, qđ sibi ꝯquirere potuit, cū p̄mio nunq̄ recupabit.

Nocet peccatum.

Matt. 26.

Matt. 5.

1. Cor. 3.

2. Re. 14.

Qui

Ezec.7. Qui vendit ad id, quod vendidit nō reuertet.
Luc. 6. Obscurat oculum cognitionis, & hoc propter trabem, quæ intus erat: & propter stercora hirundinum, quæ ipsum excęcauerant, vt pa-
Tob. 2. tet in Tobia. Vnde August. Oculis ægris odiosa est lux, sicut noctuis & vespertilionibus. Ad hoc nota de quodam cæco, quem licet dñs illuminauerit, non tamen statim perfectè vidit, sed vidit homines primo quasi arbores ambu-
Marc. 8. lantes. Affectū reddit tepidum, sicut in pede vulneratus, ēt sanatus claudicat, & arbor de loco suo mota, aliquid virtutis amittit. Vnde dictum est homini post peccatum: Spinas &
Genes. 3. tribulos germinabit tibi, & dictum est serpenti: Supra pectus tuum gradieris. Fastidium
Num. 21. homini generat. Num. 21. Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Augustinus, Palato non sano pęna est panis, qui sano est suauis. Idem de se dixit, postquam conuersus fuit: Plus valebit malum inuolitū, quàm bonū insolitum. Ad benè operandum impedit. Gen. 19. Vxor Loth respiciens retro, versa est in statuam salis, quod. s. sterilem facit terram. Item, in dolore paries filios. s. bonorum operū.
Genes. 3. Ad resistendū tētationibus debilitat. Iudic. 16. Sanson post crinium abscissionē amisit vires, & arbor lęsa per securim, citò à vento deijcit. Feruorem minuit charitatis, sicut eclipsis solis diu postmodum nocet terræ, eò ꝙ modico tpe sibi virtus radiorum Solis subtrahit 3. Regū. 1. Rex Dauid senuerat, & cum operiretur vestimentis, non calefiebat. Et aqua calorem ignis minuit, vel extinguit. Dolorem & timorē de cętero semper infligit. Dolorē quidē, qa certus est de perpetrata culpa. Timorē aūt, quia incertus est de venia. Aug. Pęnitens semper doleat,

leat, & de dolore gaudeat, & non semper doluisse, se doleat. Per peccatum corrumpitur puritas liberi arbitrij dupliciter. s. in agendo, & suscipiendo. In agendo quidem, quia nō potest semper facere, quod debet, vel vitare quod nocet. In suscipiendo autem, quia gratiam stabilem nō potest suscipere in hac vita. Item corrumpitur ratio in hac vita dupliciter, scilicet quantum ad discretionem iudicij inter bonum & malum, & quantum ad deliberationē consilij inter expediens & inexpediēs. Item corrūpitur affectus dupliciter, scilicet in ordine & in modo: quia nec semper est ordinatus, nec semper moderatus. Peccatum multis nocet, s. ipsi facienti. Psal. Peccatum meū contra me est semper. His qui sunt in purgatorio, quos non possunt peccatores tā efficaciter iuuare, sicut si essent in gratia. Ipsis damnatis, & hoc per modū coniunctionis, quantò enim plures sunt in inferno, tantò maior est horror & pęna. Fallit. n. in inferno regula illa, *Solatium est miserorū, socios habere pœnarum*. Saluatis, & hoc per modū subtractionis. Nam ex consortio, & societate glorificatorum augetur donum accidentale. Deniq; ipsis viatoribus nocet, tum pro eo, quòd acies eorum contra dęmones minuitur in illo, qui peccatum perpetrat, tum pro eo, quòd alios malo exemplo corrumpit, & scandalizat. Multa mala similiter eueniunt homini ex eo, ꝙ in peccatum, à quo per pœnitentiam surrexerat, recidiuat. Primum est, qa homo fit impotentior ad resurgendū. Heb 6. Impossibile est eos, q semel illuminati sunt, & gustauerūt, &c. & prolapsi sunt, iterū renouari. Secundum est, ꝙ vitiū fortificatur ad impugnandū. August. de se loquens,

Per peccatum corrup. multiplex.

Peccatū nocet omnibus.

Psal 50.

Qui sunt in inferno purgatorio.

Saluatis.

Viatorib.

Mala quę eueniunt homini peccanti.

Plus,

Plus, inquit, valet malum inolitum, quàm bonum insolitum. Tertium est, ꝙ culpa sit difficilior ad remittendum. Ierem. O quàm vilis facta es nimis iterans vias tuas. Vnde et dicitur ꝙ vulnus iteratum tardius sanatur. Quartum est, ꝙ deus fit difficilior ad placandum. 3. Regũ. 2. de Semei, qui ad primam petitionem inuenit misericordiam: eo tñ pacto, ꝙ staret in Hierusalem: sed quando secundario peccauit, sine vlla misericordia occisus est. Quintum est, ꝙ diabolus difficilior est ad expellendum, Lucę 11. Tunc assumpsit septem spiritus nequiores se, & ingressus habitat ibi, & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sequitur de corruptione speciei, modi, & ordinis. Vnde nota ꝙ bonitas naturalium comparata ad animam quā speciosam facit; dicitur species: sed comparata ad opus, quod modificat, dicitur modus: comparata verò ad finem. s. deum, ad quem ordinat; dicitur ordo. Alio modo corruptio speciei est dissimilitudo animæ ad deum; Nam species animæ similitudo dei est. Corruptio verò modi est diminutio intentionis virtualis, siue infirmatio potentiæ, quæ ex hoc est, ꝙ animæ non sustẽtatur cibo spirituali, gustando quam suauis est Dominus. Corruptio autem ordinis est in anima, cum aspectus, & affectus deorsum est ad creaturas extra naturalem situm. Cùm enim hæc duo, quæ sunt quasi caput animæ, sursum sunt ad deum, in naturali situ, & ordine sunt: alioquin homo erit quasi euersus. Aliter priuatio speciei est deformitas, siue carentia debitæ rectitudinis voluntatis. Rectitudo autẽ voluntatis est, vt non declinet à suis extremis, scilicet à deo principio, & à

Deo

Ierem. 2.

Corrupt. speciei, modi & ordin. fit per peccatum.

Priuatio speciei.

Deo fine, vt videlicet omnia, quæ habet à Deo principio, referat etiam ad Deum finem. Cùm enim quis, quod habet sibi attribuit, aut ponit alium finem, quàm Deum, curuus est. Item priuatio modi est excessus propriæ voluntatis, scilicet cùm vult aliquid diuinæ voluntati contrarium. Item priuatio ordinis est auersio voluntatis à Deo, & conuersio ipsius ad creaturam. Item & aliter creatura rationalis à summo bono est secundùm triplicem habitudinem, scilicet efficientis, formalis, ac finalis: & ideo nata est agere opera sua à Deo, & secundùm Deum, & propter Deum: & hoc secundùm modum, speciem, & ordinem, sibi insitum. Sed quoniam eadem rationalis creatura de nihilo facta fuit quantum ad causam materialem, potuit deficere in suis actionibus, vt scilicet operationes suę nō essent à Deo, ac per hoc nec secundùm Deum, nec propter Deum: hoc autem est peccatum, ipsius speciei, modi, & ordinis corruptiuum.

Priuatio modi.

Priuatio ordinis.

De peccato originali secundùm rem.

Cap. 8.

EXpedito de peccato in genere, dicendum est de peccato in specie: & primo de originali; & post de actuali. Licet igitur anima nō sit ex traduce, tñ originalis culpa ab anima Adæ transit ad aïas posteroꝝ mediante carne, per ꝯcupiscentiam generata, ita ꝙ sicut ab aïa peccante infecta fuit caro Adæ, & prona effecta ad libidinē: ita seminata caro secum trahit infectionem, & vitiat animam. Ex quo patet, ꝙ peccatū originale est in carne, & in anima. In carne est materialiter, & originaliter: & in anima formaliter, tanquam in subiecto. Sola

Peccatum originale est in carne & aïa.

M enim

enim anima est susceptibilis virtutis, & vitij, & tñ(sicut dictum est) ex coniunctione ad corpus corruptiuũ trahitur ad vitium, sicut qñ cadit quis in lutum, fœdatur, & maculatur.

Fomes est pœna, & culpa.

Talis autem infectio animæ non tantùm est pœna, sed etiam culpa. Ipsa verò culpa, quæ macula est, deletur in baptismo; pœna autẽ, quæ fomes appellatur; siue peccandi pronitas, remanet post baptismum. Licet enim curetur in baptismo culpa, quantum ad reatum damnationis æternæ, tamen remanet ipsa pœna quantùm ad actum, & motum concupiscẽtiæ, cum qua nos oportet quandiu viuimus, pugnare: quia non extinguitur concupiscentia per gratiam communem in aliquo homine; quod dico propter Beatam Mariam Virginem, in qua fuit extincta in conceptione filij per gratiam singularem. Ex prædictis patet, ꝙ persona corrumpit naturam, & econtra natura corrupta corrumpit personam. Nam per peccatum primi hominis corrupta est humana natura, sed natura sic corrupta corrũpit alias personas. Notandum autem ꝙ corruptio personæ est reatus mentis: corruptio verò naturæ est infectio carnis; prout est principium ad carnẽ alteram. Denique nullo modo debet imputari Deo infectio animę, licet eam creando infundat, & vniat cum carne infecta, quoniam ordinatissimum fuit, vt humana natura ita conderetur, ꝙ condita propagaretur, & pro peccato puniretur. Vnde sicut in conditione seruatus est ordo sapientiæ, & in propagatione seruatus est ordo naturæ: sic in punitione seruari debuit ordo iustitiæ. Et ita patet, ꝙ non est contra diuinam æquitatem, si ad posteros culpa transmittitur. Dicẽdum igitur ꝙ originalis

Fomes post baptismum remanet, id est, pœna.

Imò dicẽdum, ꝙ btã Virgo in instãti suę conceptionis fuit perfectissimè p̃seruata, & extincta concupiscentia.

Corruptio mentis & carnis.

culpæ

culpæ transfusio vel transmissio non est à Deo, nec à natura ꝓdita: sed à vitio primi hominis perpetrato. Et hoc est, quod ait August. ꝙ peccatum originale non transmittit ad posteros propagatio, sed libido. Sic enim conditus est homo, vt spiritus præesset corpori: & corpus subesset spiritui, quandiu s. ille obediret suo conditori, & contra si spiritus non obediret Deo, iusto Dei iudicio corpus inciperet rebellare spiritui. Sicut ergo si Adam stetisset, corpus suum obediens ei fuisset, & tale ad posteros transmisisset: sic ex quo Adam peccauit, & caro eius facta est ei rebellis, oportet ꝙ talē ad posteros transmittat, & quòd Deus secundùm institutionem primariam animam corpori infundat. Ex quo patet. quòd pater est causa originalis peccati in filio, sed causam hic intelligas in genere causæ efficientis. Omnes per concupiscentiam generati, nascimur filij iræ propter quod incurrimus multiplicem defectum tam corporis, quàm animæ, ad quos subsequitur pœna mortis, & pœna carentiæ visionis diuinæ, & amissionis gloriæ cœlestis, non solum in adultis, verumetiam in paruulis non baptizatis, qui pœna mitissima inter cæteros puniuntur, qui solam pœnam damni habent sine pęna sensus. Originale peccatum sic lauatur, & curatur per baptismum in parente, ꝙ nihilominus ab eo, qui curatus est, & lauatus, transmittitur in prolē: sicut videmus, quòd circuncisus generat filium cum præputio: & granum nudum seminatum generat granum cū palea: & hæc est ratio, quia homo generat filiū non secundùm ꝙ creatus est in mente, sed secundùm ꝙ corruptus est in carne: non secundùm quòd spiritualis, sed secundùm ꝙ carnalis.

Quomō pr̄ est causa peccati in filio.

Similitudo.

Peccatum originale qđ ſcdm animam. Infirmitas. Rom. 6 Fœditas. Deut. 24 Pronitas. Gen. 8 Corrupt. Rom 8 Vitium. Gal. 5 Secūdum corpus. Lex carnis Ro. 7. & 8 Lex membrorum. Tyrānus. Rom. 6 Fomes. Iac. 1 Stimulus carnis. 2 Cor 12 S.dm actū concupiſcentia. Concupiſcibilit. Scdm primum hominem. Pſal. 50 Carentia. Eph. 2

De peccato originali ſecundùm nomen. Cap. 9.

ORiginale peccatum habet multa nomina, & hoc multiplici de cauſa. Secundū enī ꝙ originale peccatum cōparatur ad aīam, vocatur infirmitas: quia reddit animam impotentem ad reſiſtendum motibus. Itē fœditas, quia per ipſum aīa fœdatur, & maculat. Item pronitas, ꝑꝑ continuam inclinationem appetitus ad malū. Item corruptio, quia ducit ad nihilum. i. ad peccatum. Item vitium, quia eſt diminutio bonoꝶ naturaliū. Item languor naturæ, quia durat in natura corrupta. Sed ſecundum ꝙ comparatur ad corpus, vocatur lex carnis: eo quod lege diuina carni ſit inflicta. Item lex membrorum, quia mouet organa ad opera concupiſcentiæ. Item tyrannus, propter dominationem, quam habet quaſi violentam in ipſa concupiſcibili. Item fomes, quia ſicut cinis fouet ignem, ita per ipſum fouetur peccatum in carne ſecundūm actum nutritiuæ, & generatiuæ. Item ſtimulus carnis, quia ſtimulat carnem ad primos motus, & animum ad conſenſum. Sed prout comparatur ad actus delectabiles, vocatur concupiſcentia, quæ ſonat vitium in actu, prout eſt in adultis. Item concupiſcibilitas, quæ ſonat vitium in potentia, prout eſt in paruulis. Secundum verò, ꝙ comparatur ad primum hominem, à quo contrahitur, vocatur peccatum originale, quod eſt carentia debitæ iuſtitiæ.

Peccatum duplex. Actum, & cō tractū.

De primis motibus. Cap. 10.

CVm peccatorum aliud ſit actū, aliud contractum: ipſum peccatum actuale frequenter à primis motibus habet ortum.

Vnde

Vnde sciendum, ꝙ in statu innocentiæ non mouebatur sensualitas, nisi secundum motum rationis. Ideo stante primo homine, nō poterat in eo esse peccatum etiam veniale. Primi motus & si particulariter, & singillatim possunt declinari; tamen nullo modo omnes possunt caueri; quia sic tot sunt peccata, quot sunt etiā peccati pœnæ: & ideo meritò dicuntur venialia, quia hoc ipso sunt digna venia. Primus motus sic describitur, quod est motus sensualitatis secundum impulsum fomitis impetuosè tendentis ad fruitionem creaturę delectabilis. Dupliciter primus motus distinguitur, quantū spectat ad præsentem materiam. s. primò primus, qui est naturalis: & secundò primus, qui est sensualitatis. Cùm ergo loquimur de primis motibus, ꝙ sunt peccata, intelligendum est de secundo primis, qui sunt sensualitatis: quia primò primi non sunt peccata, cum sint naturales, & extra genus mortis; quod patet ꝑ hoc, ꝙ tales non sequuntur imaginationem, sed solummodo naturalium qualitatum actionem. Motus aūt secundò primi sunt peccata, quia sunt actus inordinati in genere moris: ꝙ patet per hoc, ꝙ tales motus sunt sensualitatis, quæ subiacet in talibus dominio voluntatis. Voluntas aūt est principium moralium, sicut habetur 7. Ethic. Hinc est, ꝙ ibi genus moris primò incipit, vbi dominium voluntatis inuenitur, hoc autem est in sensualitate. Quamuis ergo per rationem prædictam sit in sensualitate peccatum, non tamen hoc erit mortale, sed tantummodo veniale: quia voluntas non habet dn̄ium completū super primos motus, qui sunt sensualitatis: sicut est in illis actibus, qui ex imperio voluntatis procedūt, sed habet

Primus motus qd sit.

Primus motus dupliciter distinguit.

in eis dominium incompletum; ſicut in illis actibus, qui non per imperium rationis procedunt, & tamen voluntas tales motus ſenſualitatis impedire poterat, & ideo ſunt peccata venialia. Propter hoc dicit Auguſtinus, quod peccatum adeo eſt voluntarium, quòd niſi ſit voluntarium, non eſt peccatum. Primi quoque motus ideo ſenſualitati aſcribuntur, quia talium motuum principium ſenſualitas eſt, & ſubiectum. Dicendum quoque, ꝙ primi motus ſecundùm prædicta ſunt peccata venialia, triplici ratione. Primò, quia mouēt ad illicitum. Secundò, quia ſunt quodammodo voluntarij, non ſecundùm ſe, ſed quia (ſicut dictum eſt) non impediuntur à voluntate, vel etiam propter præcedentem apprehenſionem. Tertiò propter delectationem annexam. Cùm enim anima per delectationem coniungitur creaturæ, obtenebratur, & peioratur: ſicut quando coniungitur Deo, illuminatur, & melioratur.

Primi motus venialia ſunt peccata

Nota, ꝙ homo pronior eſt ad malum, quàm ad bonum, & hoc multis de cauſis. Primò, quia ſicut dicitur. Sapien. 2 Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam: trahens illam ad malum, & non ſic erigens ad bonum. Secundò, quia ſicut dicit Aug. Plus valet malum inuolitum, quàm bonum inſolitum. Tertiò, quia naturaliter facilius eſt deſcendere, quàm aſcēdere: & vnus magis trahit deorſum, quàm decem ſurſum. Quartò, quia incitans ad malum, delectatio præſens eſt ſemper, ſed finis virtutum, incitans ad bonum, abſens eſt. Delectabilem autem apprehenſum per ſenſum, vel imaginationem, quaſi de neceſſitate mouet concupiſcentiam. Quintò quia plures circunſtantiæ requiruntur ad bonum, q̃ ad malum,

Gen. 8
Hō pronior eſt ad malū, quàm ad bonum ꝓ ptēr plura.

Sextò, quia tendimus ad nostrum principiũ, s. ad nihilum. Septimò quia fomes qui mouet ad malum, semper intra nos est: gloria verò, quam quærimus, extra nos est. Octauò, quia vires animæ sunt actiuæ ad diligendum temporalia, sed passiuæ, & materiales ad ea, quæ sunt gratiæ, & gloriæ. Vnde versus:

Quicquid habet meriti prauentus gratia donat.
Nil Deus in nobis præter sua dona coronat.

Quia non possunt haberi virtutes per modum acquisitionis, sed per modum receptionis. vnde malum possumus facere per nos, sed bonum non possumus facere sine gratia adiutrice. Malum p nos, bonum per Dei gratiam. Oseæ 13 Ioan. 15

De morosa delectatione, & consensu in peccatum. Cap. II.

DElectatio carnalis morosa peccatum est mortale. Sed nulla dicitur morosa, nisi quando ex consensu rationis est. vnde non intelligiť ibi mora temporis, sed consensus. Sciendum est ergo, ꝙ delectatio si sistit circa ꝯsensum, veniale peccatum est: si verò procedit vlterius, ita ꝙ homo vult interiùs in delectatione voluptari, nec tamẽ vult in opus procedere: talis consensus est inter mortalia computãdus, quod maximè debet intelligi in peccatis carnalibus: verũtamen iste consensus in illecebram, duplex est; quia consensus in illecebram aliquis est subditus, non per præhabitam deliberationem, sed ex sola corruptione carnis, quam præcedit appetitus sensualitatis in primo motu. Talis autem consensus dicitur subreptio, & est peccatum veniale. Alius consensus est in delectatione motuum carnis, qui est cum deliberatione rationis, & iste est peccatum mortale, vt dictum est. Si autem ra- Quid morosa delectatio.

tio consentit cum deliberatione, quæ fit per rationes diuinas, hoc modo, quia omne lege Dei prohibitum est vitandum; tunc dicit̃ peccatum esse in superiori parte rationes. Sed si deliberatio sit per rationes humanas vel naturales, hoc modo omne in quo transgredit̃ medium virtutis, est vitandum; tunc dicitur peccatum esse in inferiori parte rationis. Et si adhuc procedit consensus vlterius, qñ. s. proponit opus consummare, tunc voluntas pro facto reputatur, etiam si facultas desit perficiendi ipsum opus. Si verò ꝯsequitur consensus, & opus in his, quæ diuina lege sunt prohibita, peccatum est mortale consummatum. Ex prędictis collige distinctionem, quia delectatio duplex est, scilicet naturalis, & voluntaria. In delectatione purè naturali, nec est meritum, nec demeritum. Voluntaria duplex est, quia alia est in creatore, alia in creatura. Delectatio, quæ in creatore est, bona est: de qua Psal. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum, &c. Quæ autem in creatura est, duplex est: quædam enim est propter Deum, & hęc bona est, sed hic sumitur delectatio pro opere rationis, non pro passione, de qua Psal. 91. Delectasti me domine in factura tua. Quædam est contra Deum: & hæc similiter duplex est, quia quædam non est contra Deum, sed præter Deum, & hæc est peccatum veniale: quædam verò est contra Deum simpliciter, qua frangitur dei præceptum: & hæc est peccatum mortale.

Delectatio qñ bona est vel mala.

Psal. 76

De peccato veniali. Cap. 12.

Peccatum veniale quid.

PEccatum veniale minoris est culpæ. Nam in paruulis post baptismum primò surgunt

gunt venialia, postea mortalia. Veniale autem peccatum est, vt ait Augustin. quod hominem vsq; ad reatum perpetuæ mortis non grauat, sed pœnã meretur & facilè indulgetur. Peccatum veniale semper est à voluntate ad hoc mouente, vel permittente, vel non prohibente. Peccatum aliquod est veniale tribus modis. Primò modo ex genere, sic verbum otiosum est veniale. Secundo ex euentu, secundum quòd per pęnitentiam, de mortali fit veniale. Tertiò ex causa, vt quando fiunt quædam ex infirmitate, vel ignorantia, quæ licet quandoque sint mortalia: tamen dicuntur venialia, siue remissibilia ex comparatione ad peccatũ, quod fit ex certa malitia, quod est irremisibile. Et hoc verum est, nisi aliquid fit mortale ex suo genere, sicut est fornicari: quia tale etiam si fiat ex infirmitate, mortale est. Sciendum ꝙ peccatum veniale nunquam potest fieri mortale, videlicet, si intelligatur idem fm substantiã, ꝙ prius fuit veniale; mortale fieri nũquã põt: & hoc nec quantum ad actum, nec quantum ad maculam. Ratio huius est, quia nulla res potest mutare suam speciem. Peccatum autem veniale, & mortale sunt diuersæ species peccati. Veruntamen actus, qui ex se est de genere venialis, potest fieri mortalis quatuor modis. Primò ex conscientia; quia, quicquid fit cõtra conscientiam ędificat ad gehennam, etiã si sit contra conscientiam erroneam: & hæc est ratio, quia cũ in peccato duo sint, scilicet auersio, & conuersio pęnes primum indicatur peccatum, qm̃ auersio à Deo est, quasi formale, & conuersio ad creaturam, quasi materiale. Quãuis ergo leuare festucam, vel calamum de terra, videatur esse leue, & indifferens, tamen qñ

Pctm̃ veniale vnde.

Pcm̃ veniale est trib' modis.

Matt. 12.

Fornicari ex infirmitate mortale est.

Pcm̃ veniale põt fieri mortale quatuor modis.

In pctõ duo sunt.

fit contra conſcientiam, peccatũ eſt; quia ſpernitur bonum incommutabile, & ita fit auerſio à creatore. Secundo ex complacentia. Vnde Augu. Nullum peccatum, adeò eſt veniale, quod non fiat mortale, dum placet. Tertio ex diſpoſitione, quia frequenter per lapſum in venialia, diſponitur homo ad mortalia, & hoc ſecundum illud. Grego. Vitaſti ſaxa grandia, vide ne obruaris arena. Et hoc ideo dicit, quia ſæpe de minimis peccatis venitur ad magna, ſicut de modica ſcintilla quandoque ſurgit magnus ignis. Eccleſiaſtic. 19. Qui modica ſpernit, paulatim decidet. Quarto ex progreſſu, quia quando inſurgit veniale ſi non prohiberetur, poſſet progredi vſque ad mortale: non quia ipſum veniale in ſubſtantia poſſet fieri mortale, ſed quia ex ipſo occaſionaliter fieret progreſſus ad mortale. Et iſtud patet in primis motibus qui inter venialia computantur: ſed quando delectatio conualeſcit intantum, ꝙ conſenſus accedit, iam peccatum eſt mortale.

Inter peccatũ mortale, & veniale differentia.

Differentia eſt inter peccatum mortale, & veniale, quia peccatum veniale eſt libido, ſiue voluptas in creatura citra Deum: mortale autem eſt libido, ſiue voluptas in creatura ſupra Deum vel ęquè deo. Rectus aũt ordo eſt, vt bonum incommutabile præferatur bono commutabili, & honeſtum vtili, & voluntas Dei voluntati noſtræ, & ratio ſenſualitati; & quando iſte ordo peruertitur, tunc peccatum committitur.

Vtrum qs pôſſit viuere ſine veniali peccato.

Vtrum aliquis poſſit eſſe, vel viuere ſine pcõ veniali dũ eſt in hac vita præſenti? Dicendũ eſt, ꝙ ſi loquimur de tota vita hominis, qui peruenit iam ad ætatem adultã. de excellenti, & ſpeciali gratia eſt, ꝙ talis ſine veniali peccato ſit, ſicut beatus Auguſt. dicit de beata Virgine. Si

autem

autem loquimur de aliqua particula vitæ præsentis, sic pōt aliquis esse sine peccato veniali. Istud patet per exemplum, quia nauta pōt singula foramina nauis in numero obstruere, ne aqua intret: sed nō potest simul omnia obstruere, vt aqua nusquam intret. Vnde charitas etiā perfecta non facit, ꝙ peccatum veniale non adueniat, sed facit, ꝙ non duret. quemadmodum caminus ignis non facit, vt gutta aquæ sibi nō apponatur, sed facit tamen, vt apposita, citius extinguatur. Perfecta enim Charitas statim inflammat hominem, vt de peccato veniali doleat, & pœniteat, quod non facit charitas imperfecta, vnde in imperfectis aggregantur multa venialia, per quæ fit ad prostrationem maior dispositio.

De effectu peccati venialis. *Cap.* 13.

EFfectus peccati venialis multiplex est. Primus, quia ad pœnam obligat, non autem determinatè, neq; præcisè obligat ad pœnā æternā, vel purgatoriam, vel præsenti satisfactionis sed ad aliquam illarum pęnarum: quoniam secundum forum ecclesiæ præsentis satisfacit homo leniter; sed secundū verò forum purgatorij punietur grauius. secundùm verò forū inferni punietur grauissimè: ꝓ veniali qa æternalr si cum mortali, & veniali decesserit. Exemplum habemus de hoc: quia mensura vini, quæ in vno loco valet sex denarios, si ducatur vlterius valet solidum vnum; & si ducatur adhuc vlterius, valet duos solidos. Pęna tamen illata pro veniali in inferno, incomparabiliter minor est, quàm illata pro mortali. Vnde solet dici, ꝙ pęna illata in inferno pro mortali, est sicut soliditas: illata verò pro veniali, est sicut

Effectus pcti venialis mult.

Primò oblig. ad pœnam.

ſicut ſuperficies. Illata pro veniali in purgatorio, eſt ſicut linea. Illata pro veniali in pręſenti, eſt ſicut punctus. Vnde ſicut iſta quatuor ſunt improportionabilia, ita inter prædictas pœnas magna eſt differentia. Secundus effectus eſt, ꝙ peccatum veniale animam maculat. & ponitur tale exemplum, Aliquando enim denigratur aliqua imago depicta, in tantum vt videri non poſſit. Aliquando verò ſic obſcuratur, vt videri quidẽ poſſit, ſed non plenè diſcerni, & ideo pp talem differentiam dicit Grego. ꝙ veniale obſcurat, mortale verò obtenebrat. De macula autem iſta dicitur, ꝙ in ſaluandis omne peccatum veniale deletur in præſenti à gratia finali, & hoc quantum ad culpam, & non quantum ad pœnam: imò illa ſoluetur in purgatorio. Delet autem gratia finalis peccatum veniale in ipſa diſſolutione corporis, & animæ ex virtute ſuæ complexionis, & ſui ſtatus; quamuis non ſit motus contritionis ad illud directus, ſecundum quod intelligitur verbum Auguſtini, qui dicit, quòd in purgatorio poteſt eſſe abſolutio à pęna, & non à culpa. Hoc ab antiquis dictũ eſt, ſed nunc communiter tenetur, quòd peccatum veniale cum hinc deferatur à multis, etiam quantum ad culpam, in purgatorio purgatur: quia etiam hoc, quod dominus dicit de quibuſdam peccatis, quòd non remittentur, neque in hoc ſeculo, neq; in futuro, exponit Gre. ꝙ venialia remittentur in futuro. quod ſi intelligatur quantum ad pęnam tantum, tunc expoſitio Gregorij nulla eſt: quia etiam mortalia quantum ad pęnam purgantur, quæ hic ſoluta non ſunt. Tertius effectus eſt, quòd minuit feruorem charitatis, ſicut aqua in igne proiecta, licet ignem non extinguat, feruorem tamẽ

[Margin: ...ecundò ...nimam ...aculat.]

[Margin: Tertio minuit feruorẽ charitatis.]

illius

illius temperat. Quartus est, quòd potentias animæ in bonis operibus lassat, sicut quando ponitur pondus super equum, minus erit prõptus ad ambulandum. Quintus est, quòd retardat à gloria, quia homo qui decedens aliò posset statim euolare ad cęlum post mortem, cogitur propter venialia ad tempus in purgatorio expectare Nunquam enim ab aliquo facies Dei videbitur, donec soluat minimum quadrantẽ venialiũ peccatorũ.s.p pęnã. Oportet.n.quẽlibet ita mũdũ esse añ introitũ paradisi, sicut fuerat in innocentia baptismali. Sextus est, q bona glorię cęlestis diminuit non q dem illa, quæ jam debentur, & quæ iã habemus ibi per meritum reposita, sed quæ deberentur si venialia non fierent, quia in eo tempore possent aliqua bona fieri quando illa fiũt. Præterea post perpetrationem venialium oportet nos opera quadam conuertere ad solutionem huiusmodi debitorum, per quę nobis deberet crescere cumulus ęterni pręmij. Septimus effectus est, quòd venialia sępe sunt occasio mortalium peccatorum, & hoc quatuor modis, sicut habes supra capite proximo, vbi dicitur quòd actus, qui ex se venialis est potest fieri mortalis quatuor modis Hoc est etiam singulariter aduertendum, quòd sicut ad remissionem peccati mortalis exigitur desertio actus peccandi cum voluntate in posterum abstinendi, sic quoque peccatum veniale in præsenti non dimittitur, nisi actu, & proposito deseratur.

Quarto lassat. Quinto retardat à gloria. Matth. 5. Apoc. 14. Apo. 12. Sexto diminuit. Septimo occasio. Sup. c. 12.

De septẽ vitiis capitalibus in specie. Cap. 14.

PEccatorum actualium mortaliũ vnum est initium, duplex radix, triplex fomentum, septiforme

Peccatorum actua in vnum initium.

septiforme caput. Vnum initium dicimus superbia iuxta illud: Initium omnis peccati, superbia. Duplex vero radix est, scilicet timor male humilians, & amor malè accedens. Omnis aũt timor ortũ habet ab amore, null⁹. n. timet aliquid perdere nisi quia amat illud hĩc. Triplex peccati fomentũ sũt tria, quæ sunt in mũdo, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculoꝝ, & superbia vitæ. septiforme caput sunt Superbia, Inuidia, Ira, Accidia, Auaritia, Gula, & Luxuria. Inter quæ sunt duo spiritualia, quinque verò carnalia. Sufficientia horum vitiorꝫ sic põt colligi. Voluntas nostra deordinatur, aut q a refugit nõ appetẽdũ, aut q a refugit non refugiendũ. Si primo mõ, aut est interi⁹, & sic est vanagloria: aut exteri⁹, & sic est auaritia, aut inferi⁹ sic est delectabile. Sed illud delectabile aut est ad cõseruationẽ indiuidui, & sic est alimẽtũ q̃d appetitur inordinatè à gula: aut est ad conseruationem speciei; & sic est coitu, qui appetitur inordinatè à luxuria. Si autem voluntas nostra deordinatur; quia refugit, quod non est refugiendum; hoc potest esse tripliciter. Aut enim refugit, quod non est refugiendum, secundum peruersum instinctum rationalis, & sic est inuidia: aut secundum instinctum peruerso irascibilis, & sic est ira aut secundum peruersum instinctum concupiscibilis, & sic est accidia. Ex his patet quòd sunt quatuor appetibilia, & tres sunt vires secũdum quarum instinctum est fuga; & ideo tantum sunt septem capitalia peccata. Peccata quędam sunt, quæ quandoque se publicè ostendunt, vt quando directè fiunt: quandoque verò sub quadam specie boni palliata decipiunt. Vnde superbia quandoque dicit: Ad hoc volo præesse

Duplex radix.
Eccle. 10.
Timor ab amore procedit.
Fomentũ triplex.
1. Ioan. 2.
Septiformæ caput
Delectabile ad duo.
Quid de ordinatè voluntas nostra refugit secũdũ rationalem irascibilẽ cõcupiscibilem.
Quatuor appetibilia.
Tres vires
Pec. quæ dicuntur. & q̃uo.
Superbia

vt possim prodesse. Ira dicit. Non debent illata mala tolerari, ne consuescant inferri. Inuidia dicit. Aliis bona non cupio, ne in successibus eleuētur. Accidia dicit. Ad hoc in laborib⁹ mihi parco, ne temeritate in discretionis arguar. Auaritia dicit. Ad hoc sunt multa cōgregāda, ne propter inopiā cōmittatur furtum, vel rapina. Gula dicit. Ad hoc est corpus cibis, & potibus delicatioribus nutriendum, vt sit fortius ad deo seruiendum. Luxuria dicit. Ad tempus debet quisq; ad libitu viuere, vt possit postea fortiter pœnitere. Septem vitia comparantur septem bestiis. Superbia comparatur leoni, Inuidia cani. Ira lupo. Accidia asino. Auaritia eritio. Gula vrso. Luxuria porco. Alio modo comparantur septem infirmitatibus. Superbia comparatur inflationi. Inuidia lepræ. Ira phrenesi. Accidia lethargię. Auaritia hydropisi. Gula epilępsiæ. Luxurię febri. Septem vitia Christi passione curantur. Capitis inclinatio in cruce curat superbiam. Oratio pro inimicis iram. Apertio lateris inuidiam. Portatio crucis accidiam. Traditio spiritus patri, corporis cruci, matris discipulo, vestium crucifixoribus, hæc curant auaritiam: flagellatio luxuriam, potatio fellis gullam.

Ira. Inuidia. Accidia. Auaritia. Gula. Luxuria. Septē vitiorum cōparatio. Alia comparatio. Septē vitia Chri passione curantur, & quō. Ioan. 19. Luc. 23. 2 Hebr 5. Ioā 19. 3. Ioā. 19. 4. Lu. 23. 5. Matt. 27. Ioā 16. 6. Ibidē. 7.

De superbia. *Cap.* 15.

Nunc dicendum est de septem vitiis capitalibus in specie: & primo de superbia quæ est regina omniū vitiorum, & mater. Est autem superbia (vt ait August.) peruersæ celsitudinis appetitus. Vnde sicut idem Augu ait. Superbia omnibus inuidet, scilicet superioribus, quia eis non æquatur. Inferioribus, quia

Superbia oīum vitiorum regina. Superbia quid. Superbia oībus inuidet.

Superbia quare dicitur initium ois peccati. In omni peccō est cōtēptus Dei.

quia eis ęquari timet: paribus, quia eis ęquatur. Superbia dicitur initium omnis peccati triplici ratione. Primo propter causam, quæ inuenitur in omni peccato: q̄a in omni peccato inuenitur contemptus Dei, qui est quędam causa peccati. Istæ autem contemptus est auersio à creatore, quæ in omni peccato est. vbi præponitur bonum commutabile bono incommutabili: quia sicut sine charitate aliæ virtutes nihil sunt, ita sine superbia alia vitia nihil. Abstrahe supeibiam, & habebis gratiam: quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Connexum enim inquantum huiusmodi, non est receptiuum: sed concauum. Secundò, quia primum peccatum fuit: hoc enim genere peccauit diabolus in cęlo. Isa. 14. Ponam sedem meam in aquilone, & ero si. alt. Et primus homo in Paradiso, Genes. 3. Eritis sicut dij scientes bonum & malum. Tertio, quia ex ea nascuntur alia vitia secundum prius & posterius, hoc est, mediate & immediatè, sicut habetur supra cap. de'effectu vitiorum cap. vij. Est autem inter superbiam, & vanam gloriam differentia, quia licet vtrobique sit appetitus propriæ excellentiæ; tamē superbus sibi apparet magnus intus, sed vaniglorius appetit in ore aliorum per laudem apparere extra. Diuersa peccata dicuntur radices, & initia, siue causæ aliorū peccatorum, sed diuersis respectibus. Superbia enim dicitur initium omnis peccati propter tres causas, superius enarratas. Libido etiam dicitur causa omnis peccati, sicut ait Aug. & hoc propter delectationem creaturæ, quæ inordinatè trahit animam, & auertit à summo bono. Est enim libido improba voluptas, qua mouetur anima rationalis, ad hoc, quod delectetur

Iac. 4.

Ex superbia nascūtur alia vitia dupl.

Differētia inter superbiam, & vanam gloriam.

Diuersa pctā peccatorum initia dicunt, & quomodo

Libido qd

in

in creatura. Cupiditas etiam dicitur radix omnium malorum, quam quidam appetentes, errauerunt à fide, ſicut dicit Apoſt. 1. Tim. 6. & hoc propter eandem rationem, ſicut libido. Eſt enim cupiditas ex amore inordinato ad creaturam. Luxuria etiam, ſecundum Caſſianũ, dicitur radix omnis peccati: quia carnales delectationes nobis ſunt naturales: ad naturalia autem prompti ſumus, & difficulter reſiſtimus. Inanis gloriæ ſeptem ſunt filiæ ſecũdùm Greg. Prima eſt inobedientia, qua vaniglorius in nullo vult videri inferior: qđ fieret, ſi faceret mandatum. Secunda eſt contentio, quia vult vincere cum clamore, & per hoc apparere. Tertia eſt iactantia, qua quis enumerat bona ſua, vt laudabilis appareat. Quarta eſt hypochryſis quæ quærit in exterioribus apparere. Quinta eſt pertinacia, quæ factum ſuum, vel dictum malum defendit, ne erraſſe videatur. Sexta eſt diſcordia, quæ contra omne dictum ſuſtinet, vel aſſumit contrarium propter vanam gloriã. Septima eſt nouitatum præſumptio, qua quis noua vel dicit, vel inuenit, vt laudetur. Quatuor ſunt ſpecies ſuperbię, quas aſſignat Greg. 32. moral. Prima eſt, cũ homo à ſeipſo æſtimat habere bonum, quod habet. Secunda ſi deſuper datum, credit, & pro ſuis tamen meritis accepiſſe ſe putat. Tertia, cum iactat ſe habere bonum, quod non habet. Quarta, quando cæteris deſpectis, ſingulariter vult videri. Per primam, & ſecundam ſpeciem iniuriatur homo deo in ſe; quia per primam ponit ſe homo totam cauſam ſui boni: ſed in ſecunda ponit ſe cauſam principalem. in tertia verò ſpecie iniuriatur homo deo in proximo: in quarta autẽ iniuriatur homo deo in eo, quod non habet,

Cupiditas radix malorum

Inani gloriæ filiæ.
1 Inobedientia.
2 Contetio
3 Iactantia.
4 Hypocriſis.
5 Pertinacia.
6 Diſcordia
7 Præſumptio.

Species ſuperbiæ quatuor.

Gradus ſuperbiæ 12. Gradus ſuperbiæ ſecundùm Bernard. ſunt 12. qui ſunt, curioſitas, mentis leuitas, inepta lætitia, iactantia, ſingularitas, arrogantia, præſumptio, peccatorum defenſio, ſimulata confeſſio, rebellio, libertas, peccandi conſuetudo. Numerus iſtorum ſic accipitur. Homo per ſuperbiam iniuriatur deo, & homini: deo, cui debet eſſe inferior: homini, cui debet eſſe par. *Quibus iniuriatur homo per ſuperbiã.* Sex primi gradus determinantur ſecundùm iniuriã, quæ fit homini cui debet eſſe par: quatuor alij ſecundùm iniuriam, quæ fit homini ſuperiori, vt prælato. Duo vltimi determinantur propriæ quantum ad iniuriam, quæ deo immediatè fit; hoc ideo dicimus, quia & ſuperiores gradus in deum redundant, ſed mediante proxime. *Gradus quid.* Gradus autem vocatur, quia fit à minori progreſſus ad maius. Primus enim malus eſt: ſecundus peior: & ſic ſcandendo, inuenitur, quod vltimus eſt peſſimus. Vnde iniuria, quæ eſt reſpectu paris, eſt minor. Illa verò, quæ eſt reſpectu ſuperioris, eſt maior; ſed illa, quæ eſt reſpectu dei, eſt maxima. Propterquod iſti gradus taliter ordinantur. Superbia multa mala facit: *Quę mala faciat ſuperbia.* Primò id, quod dei eſt; vſurpat. ſ. gloriã, Iſa. 42. Gloriam meam alteri non dabo. In bonis enim operibus, quæ facimus, duo ſunt. ſ. honor, & vtilitas. Sed primum Dominus ſibi reſeruat: aliud nobis tribuit. *In bono opere duo ſunt.* Vnde debemus Deo ſuam partem relinquere, ſi noſtra parte nolumus ſpoliari. Secundò perfectos viros impugnat. *Superbiæ comparatũ. Gen. 11.* Superbia eſt enim quaſi turris Babel, quæ vſque ad cœlos. i. vſque ad viros cœleſtes debebat pertingere. Superbia etiam bonis operibus inſidiatur, vt pereant. Vnde ſuperbia inexpugnabilis eſt, ſicut caſtrum in alio mõte ſitum. Tertiò gratia Dei hominem denudat,

Iacob. 4.

Iacob. 4. Superbis Deus resistit &c. 2. Reg. 1. Montes Gelboë, nec ros, nec pluuia veniat super vos. Vnde secundùm naturam conuexum non est receptiuum, sed concauum. Quartò hominem Deo priuat. Hugo de sancto Vict. Superbia aufert mihi Deum, inuidia proximum: ira me ipsum. Superbia deo est odibilis. Ecclesiastici 25. Tria sunt, quæ odit Deus, Pauperem superbum, &c. Deum impugnat, quia vexillum inimici sui. i. Diaboli ponit in castro suo, & deponit vexillum Christi, s. Crucē, quā semper homo debet portare, iuxta illud. Qui vult venire post me, &c. Diabolo hominē assimilat. Ipse est enim rex super omnes filios superbiæ. Vnde sicut dominus ait de charitate, In hoc cognoscent omnes ꝙ discipuli mei eritis, si dilectionem habueritis adinuicem; ita potest diabolus dicere de superbia. In hoc cognoscent &c. Hominem stultum demonstrat, quia ancillam ornat, & dominam nudam relinquit. Item quia magna pro modico vendit, i. pro laude humana. Item quia credit se posse cum superbia illuc attingere, vbi diabolus iam existens, non potuit cum superbia remanere. Hominem deijcit, quia scandentes in altum, de facili cadunt; & qui se eleuant sub ostio humili, facilè caput lædunt.

Mat. 16. Iob 4. Ioan. 15

Comparatio.

De Inuidia. Cap. 16.

INuidia est (vt ait Augustinus) odium fœlicitatis alienæ, secundum Io. Damas. Inuidia est tristitia de alienis bonis. Dicitur autem inuidia non videndo, quia non potest videre bona aliorum. Vnde displicentia boni, quæ est inuidia, potest notari per visionē interiorem, & exteriorem, sicut vult Seneca, dicēs,

Inuidia quid. Inuidia vnde.

Inuidiæ filiæ quinque. Quicquid mēte fugimus ingestum oculis vix videmus. Inuidia habet quinque filias secundum Greg. Prima est odium, quod est velle malū alicui, & nolle bonum. Secunda est exultatio in aduersis proximi. Tertia est afflictio in prosperis proximi. Quarta est susurratio, quæ est detractio latens. Quinta est detractio, hæc autē fit ī aperto: quia intēdit melior apparere illo, cui detrahit. Quot mala īuidia faciat. Inuidia multa mala facit. De lumine excatur, quia proximi bona videre non potest. Inuidus cui cōparatur. Vnde inuidus comparatur noctuæ, & vespertilioni. August. Ægris oculis odiosa est lux, quæ puris est amabilis. De vita moritur. Greg. Panis vitam fortium roborat, paruulorum necat. Alia comparatio. Vnde inuidus comparatur febricitanti, cui etiam boni cibi sunt contrarij. Inuidus Deo contrariatur in multis. Deo contrariatur, quia tam bonus est Deus, (vt ait August.) vt etiam de malis bonum eliciat: sed ecōtra, tam mali sunt isti, vt de bonis malum eliciant. Item diuina bonitas omnia sua communicat, isti verè non. Item deo placet bonum hominis, ac malum displicet: isti autem econtra bonum gratiæ, & naturæ peruertunt. Tit. 1 Vndæ sicut omnia munda mundis, sic istis omnia sunt immunda. Et sicut bonis mala cooperantur in bonum, ita inuidis bona cooperantur in malum. Cōuertit omnia in malum inuidus. Vnde tales aurum conuertūt in cuprum, gemmas in lutum, granum in paleam, vinum in aquam, mel in fel, diem in noctem, gaudium in mœrorem, Rosam in paliurum, Balsamum in sterquilinium, Electuarium in venenum. Isa. 5 Tales male dicit Isa. Væ qui dicitis bonum malum, &c. Stultum efficit. Nimis errat, qui idcirco sibi vult vnum oculum erui, vt alijs etiam vnus eruatur; sic facit inuidus, & diabolus, qui per hoc, quod

alijs inuidet: sibi magis nocet. Autorem suum torquēdo lædit. Seneca. Vtinam inuidi in omnibus ciuitatibus oculos & aures haberent, vt de omnium profectibus torquerentur. Proximum fraudulēter decipit. Vnde inuidus comparatur cani, qui blanditur in facie, & mordet à tergo. Item Iudæ, qui osculo Christū tradidit. Item homini perfido qui lædit hominem, qui eum nunquam molestauit.

Inuidus cōparatur multis. Mat. 26

De ira. *Cap.* 17.

IRa est (vt ait Augustinus) vlciscēdi libido, & secundū Cass. Ira est motus animi concitatus ád pœnā. Hæc est diffinitio irę per vitium, nō per zelum, de qua est hic agēdum. Ira igitur duplex habet esse. s. naturæ, & esse moris. Prout ergo deórdinat ab optimo, habet esse morale, quo vitium est: quia ira non est peccatū ratione purę passiōis, immo pœna: sed cū hoc dicit quādam actionem, per quam deordinat hominem & quantum ad deum, & quantum ad proximum. Vult. n. à se expetere vindictā, quàm nō debet expetere nisi à Deo, vel à iudice, a deo sub deo constituto. Vtrum autē teneatur quis remittere iniuriā inimico potenti? Nota distinctionem, quia ex iniuria solēt oriri tria. Primum est rancor in affectu. Secūdum est rancoris signum in effectu. Tertiū est actio cōtra iniuriātem. Primū tenetur quis statim remittere etiā si non rogetur. Secūdùm tenetur remittere veniam veraciter petenti. i. parato emēdare secundùm facultatem suam. Tertiū nón tenetur remittere. Si verò volueris scire, vtrū ille, cui facta est iniuria, debeat amicitiā quęrere: sciēdum ꝙ duplex est debitum. Primum est necessitatis, sine quo nō est salus. Secundum est perfectionis. Quantùm ad pri-

Ira quid duplicit. Per vitiū, zelum. Iræ duplex esse. Irę deordinatio.

An teneatur quis iniurias remitter, & cui. Ex iniuria oriuntur tria. Quid remittendū & non remittēdū iniuria.

An sit amicitia quærenda ab eo qui pertulit iniuriā. mum debitum nō tenetur quis recōciliationē quærere, siue amicitiam; sed de secundo dicit Chrysost. quòd debet quærere reconciliationē, vt duplicem coronam cōsequatur Vnam, quia iniuriam passus est: aliam, quia prior rogauit. Tres gradus iræ. Mat. 5. Dominus autem ponit tres gradus circa reatū iræ, cum dicit. Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit racha, reus erit cōcilio Qui autem dixerit fatue, reus erit gehēnæ ignis. De his dicendum est, quòd vbi creuit gradus culpę, creuit & ordo pœnæ. Vnde rectè ira sine voce, puniēda est iudicio: Ira qualiter punienda. ira cum voce, consilio: ira cum voce ɔtumelia, gehennę ignibus mancipatur. Secundū Aug. enim in primo est ira tantùm, in secūdo ira & Ira. Vox. sermo, in tertio ira est, & certa expressio irri- Sermo. sionis. Dicit autem Gregorius, ꝙ iudicium est Iudiciū. causę discussio, concilium sententię diffinitio, Ira consi. Gehēna. gehenna ignis sententię executio. Notandum Reddere malum quō ꝙ reddere malum pro malo, est fragilitatis, sicut fecit Ioab, quando interfecit Abner. s. interfectorem fratis sui Asael. Sed reddere ma 2. Reg. 3 lū pro bono, est peruersitatis, sicut fecit Iudas Mat 26 tradendo Christum. Reddere bonū pro bono, Hest. 6 est ęquitatis, sicut fecit Assuerus quando Mar- Act. 7. dochęum honorauit. Reddere bonū pro malo est perfectionis, sicut fecit beatus Stephanus, Filiæ iræ sex. quando pro inimicis suis orauit. Filię irę secundùm Greg. sunt sex. Prima est rixa, hęc est 1. Audax voluntas. audax voluntas vindicandi iniuriam factam pro se. Secunda est tumor mentis, hęc est volū- 2. Tumor mentis. tas vindicandi causa, fugiens aduersantem, ne cum eo colloquium habeatur, propter æstimatas inimicitias. Tertia est contumelia, quę est 3. Contumelia. voluntas se vindicans per exprobrationem ma 4. Clamor. lorum. Quarta est clamor, quę est voluntas se

vindicans

vindicans in exaltādo vocem per vituperium exprobratum, & ad aliorum aures perueniēs. Quinta est indignatio, quę est voluntas se vindicans per signum molestię, exterius declaratum. Sexta est blasphemia quę est voluntas se vindicans per opprobrium, Deo, vel sanctis illatum. Ex ira veniunt multa mala. Hospitiū Spiritus sancti turbat Greg. Dum ira animum pulsat, Spiritui sancto hospitium suum turbat. Nam, sicut in pacem factus est locus Dei, sic in discordia locus diaboli. Tales sunt incendiarij domus Dei. Vnde Psalmista, Psalmo 73. Incenderunt igni sanctuarium tuum Domine in terra: polluerunt tabernaculum nominis tui. Vnde isti sunt, similes Draconi, qui emittit ex ore ignē. Quod Dei est sibi vsurpat, .s. vindictā. Propheta: Mihi vindictam, & ego retribuam. Talis se facit iudicem, & Deum vult esse tortorem, sicut dicit Aug. Dicit enim malus in orationibus suis: Domine, occide malum inimicum meum. Respondet ei Dominus, Quem vestrum? Ambo estis mali. Immò talis vult esse actor, & iudex in eadem causa. Sed stultum se demonstrat, qui per cor suum immittit gladium, vt lędat tunicam inimici sui. Imò si sapienter faceret, priùs se de seipso vindicare deberet, ita s. aduersus iram suam propter vitium assumendo; sed ecōuerso limam purgationis conuertit in rubiginem deprauationis. Aduersitates enim quę ipsum deberent à peccato purgare; per impatiētiam magis inquinant, & fornax probationis mutat ei aurum in cuprum, & flagellum ex grano facit paleam. Vnde duram sententiam talis in iudicio expectabit. Cum enim dominus improperaturus sit quibusdam, Nudus fui, & nō

[Margin: 5. Indignatio. | 6. Blasphemia. | Ex ira mala quot veniunt. | Psal. 75 | Iracundorum simi litudo. | Prou 25 | Deut. 32 | Rom. 12 | Hebr. 10 | Nota de vindicta | Lima. | Mat. 25 | Ephes. 6]

cooperuiſtis me, quid dicturus eſt illis, qui nō ſolum nudos non veſtiunt, ſed veſtitos ſpoliāt? Bellum mundi, carnis, & diaboli contra ſe inſtaurant, ſed ſapientes ſedant maiores guerras propter maiores, quę imminent. Malam faciūt commutationem, quia auferendo pallium bonæ famę, dant tunicā innocentię. Remedia irę ſunt, Silentij obſeruatio. Prouerb. 26. Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis: quia ſicut ex colliſione duorum corporum elicitur ignis, ita ex amaris verbis aliquorum ira concitatur. Prouerb. 15. Reſponſio mollis frangit iram, & ſermo durus excitat furorem. Ibidem: Quaſi qui apprehendit canem aurib. &c. Dominicę paſſionis conſideratio. Greg. Si paſſio Domini ad memoriam reuocetur, nihil adeò durum eſt, quod non ęquanimiter toleretur. Hoc figuratum eſt. Num. 21. vbi reſpicientes ſerpētem ęneum ſanabantur. Item pręmij tolerantię animaduerſio. Vnde conſideratio pręmij minuit vim flagelli.

Iræ remedia.

De Acedia. Cap. 18.

Acedia quid.

ACedia eſt de virtutum laudabili exercitio vtriuſque hominis languida deiectio. Item acedia eſt diffidentia de proprijs virib. & de mādato Dei implendo ardua triſtitia. Duo nomina ſunt huius vitij. ſ. Triſtitia, & Acedia. Horum autem nominum hęc eſt ratio, quia in iſto peccato eſt auerſio à ſpirituali bono, quod ęſtimatur graue, ſicut eſt ieiunare, & hmōi: & ratione huius dr̄ triſtitia Eſt ēt ibi ꝯuerſio ad creaturā. ſ. ad quietē, quę ęſtimat̄ leuis; & ratione huius dicitur acedia. Patet ergo ex his, ꝙ hoc vitium, prout vocatur triſtitia, opponitur lętitię ſpirituali, quę eſt in

Nomina pigritia.

exercitio ſpirituali. ſed prout vocatur acedia, opponitur fortitudini, quæ conſiſtit in aggrediendis arduis, & ſuſtinẽdis aduerſis. Accdia denominatur ab acedine, quia per eam anima tædium habet de omni ſpirituali difficili. Acedia, ſecundùm Greg. habet ſex filias. Prima vocatur malitia, quæ ſecundum Auguſtinum, eſt voluntas machinandi malum alicui. Cùm enim quis iniuriatur alij, tunc iraſcitur, & poſtea triſtatur. Secunda eſt deſperatio, q̃a diffidentia meritorum mater eſt diffidentiæ præmiorum, ex qua iterum oritur triſtitia. Tertia eſt puſillanimitas, quæ naſcitur ex diffidentia, proueniente ex conſideratione propriẹ infirmitatis, vel operis arduitatis. Quarta eſt rancor, qui eſt inueteratũ odiũ. Sicut n. ex charitate ſunt opera bona, ex quib⁹ eſt ꝯfirmatio charitatis, ita ex ira eſt acedia, ex acedia vetuſtas iræ. Quinta eſt torpor circa præcepta, id eſt quedã inſuaſibilitas: pp quam hõ non põt induci ad executionem mandatorum dei. Sexta eſt euagatio mentis circa illicita. Hæc aũt euagatio quandoq; eſt particularis, & certam habet materiam, & ſic conuenit omnibus vitijs: quandoq; eſt generalis, & incerta, & hæc eſt proprie euagatio acediæ. Qui enim eſt abſorptus triſtitia, non habens in ſe, vnde delectetur, euagatur ad omnia, quærens delectationem. Ex acedia eueniunt multa mala. Præceptum domini negligit. Gene. 3. In ſudore vultus tui, &c. Maledictionem dei incurrit. Exemplum de ficu, cui dominus maledixit, quia folia tantum habuit. Matth. 21. Diſcrepat à cęteris creaturis. Exemplum enim eſt in corporibus inanimatis: ſicut in Sole, & Luna, qui quotidie ſurgunt, & perficiunt

Acedia vnde. Acedię filiæ ſex. Malitia. 1. Deſperatio. 2. Puſillanimitas. 3. Rancor 4. Torpor 5. Euagat. 6 Mala quę ex acedia eueniũt. Similitu.

ficiunt cursum suum : Item patet in corporib⁹ animatis sicut sunt arbores,& herbæ, quæ licet in hyeme nudæ sint,tñ virtutẽ seruant, & in tempore suo redeunt ad consueta. Idem ostẽditur in sensibilibus. Prou. 6. Vade ad formicam ò piger: Pretiosum tempus perdit, quo nihil preciosius est; quia breui hora posset, qs obtinere veniam, gratiam, & gloriam. Et tamen (vt ait Bernard.) nihil vilius reputatur, quia dicunt homines ociosi. Venite, deducamus tempus. Spirituale lucrum negligit, qa qui non mercatur in nundinis, postea non habebit. Prouerb 20. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei. Incitamenta vitiorum colligit: Prouerb. 24. Per agrum hominis pigri transiui, & ecce totum repleuerant vrticæ, & coopueruerant superficiem eius spinæ. Nota ꝙ aqua corrumpitur quiete, & ferrum contrahit rubiginem, & porcus mactandus permittitur in quiete pinguescere. Locum diabolo præparat; quia homo otiosus est quasi puluinar diaboli, & in ollam tepidam libenter muscæ insident, quæ feruentem fugiunt; Tentationibus patet. Vnde legitur in collationibus patrum, ꝙ monachum operantem demon vnus pulsat, otiosum verò innumeri. Est enim homo acediosus, quasi vrbs absque murorum ambitu; & quasi signum positum ad sagittam. Mores peruertit, quia vult metere, & non seminare: sicut catus, qui libenter pisces comedit, sed eos non libenter capit. Sen. Incertum est quo loco, quomodo mors te excipiat: & ideo tu illam in omni loco, & tempore expecta. Furem fodientem parietem non repellit, quia mors fur est, & quotidie tollit vnũ afferẽ, id est vnũ diem,

Sapien. 2.

Homo otiosus

Catus.

Mortis incertitudo

diem, Matth. 24. Si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret &c. Receptaculũ sordium se facit. Bernardus. Omnium tentationum sentina est otium. Ipsum enim est occasio luxuriç. 2. Reg. 11. Factum est eo tẽpore, quo solent reges ad bella procedere &c. Item occasio est nugarum. Actuum 17. Athenienses ad nihil aliud vacabant; &c. Item occasio curiositatis. 1. ad Timot. 5 discunt circuire domos. Stultitiam ostendit, quia tonitrua audiens non surgit. Tonuit autem Christus in cruce, & in prædicatione: tonabit etiam in die iudicij. Item stultus est, qui immunditias de oculo non eijcit. Matth. 7. Hyppocrita eijce primum trabẽ de oculo tuo. Ad cœlestia venire negligit: quia vix ad locum quis veniet qui vnum pedem hodie mouet, & post annum alium. Sic & illi quorum motus est pes intellectus, & non pes affectus: cùm tamẽ sit affectibus ambulãdum. Ioan. 12.

De auaritia. Cap. 19.

AVaritia, vt ait Tullius, est immoderatus amor habendi. Item secundũ Bernar. Auaritia est quarumlibet rerũ insatiabilis, & inhonesta cupido. Secundùm Apost. Eph. 5. Auaritia est idolorum seruitus, quia homo auarus exhibet creaturę, qđ debet creatori, s. fidem, spem, & delectationem. hæc enim auari exhibẽt pecuniæ. In hoc ergo specialiter reprehenduntur isti, quia rei vilissimæ amorem suum exhibent, s. pecuniæ, quæ de terra tollitur, quam natura infimam ordinauit. Dicitur in Ecclesiast. 10. ꝙ auaro nihil est scelestius, & hoc ꝑꝑ quatuòr causas. Primò quia ferè omnia scelera per auaritiam perpetrant, vt

Auaritia qd sit.

Auarus exhibet creaturę qđ creatori conuenit.

Eccl. 10. Auarus scelestissimus propter quatuor.

vt furta, periuria, homicidia, & huiusmodi. Secundò, quia est contra legem naturæ. Luce. 6. Quæcũq; vultis, vt faciãt vobis hom. &c. Tertiò, quia est contra legẽ scriptam. Lucæ 6. Estote misericordes, sicut, & pater vester, &c. Quartò, quia est contra legem vniuersalem; quæ est in omnibus rebus, quæ compelluntur se dare: auarus verò quasi captiuas detinet res, ne se communicare possint. Vtrum autem cui quã liceat thesauros congerere. Notandũ ꝙ est thesaurizare ex affectu auaritiæ absq; intentione necessitatis, propriç vel alienç: & hoc modo thesaurizare omnibus est prohibitum. Alio modo est thesaurizare ex prouidentia: & hoc vel ex consideratione necessitatis, & sic conceditur parentibus secularibus ob necessitatem filiorum educandorum, vel filiarum coniugio tradendarum, non autem ditandarũ, sed seruato modo, vel statu personç. Alio modo est thesaurizare ex consideratione publicæ vtilitatis. s. regni defendendi, vel cultus dei ampliandi, & sic concessum est Regib. thesaurizare: personis autem ecclesiasticis propriè nunquam thesaurizare licet, nec pecuniam tenere intentione seruandi. Ambrosius. Aurũ habet ecclesia, non vt seruet, sed vt eroget. Ex prædictis patet, ꝙ duplex potest esse amor pecuniç, siue temporalium, scilicet respectu necessarij, vel respectu superflui. Contra primũ prohibet dominus præfocantem solicitudinẽ. Contra secundum prohibet thesaurizationẽ. Ex auaritia sequuntur multa mala. Primò qa à deo maledicitur. Aug. Maledictus dispensator auarus, cuius largus est dominus, Semper eget. Hierony. Auaro tam deest, quod habet, quàm quod non habet. Stultus mercator

An liceat thesauros cõgerere, & quo modo.

Quando thesaurizandum, & quibus cõcedatur. 2. Co. 12.

Amor pecuniç duplex. Matt. 6.

Ibidem. Mala quç ex auaritia sequũtur.

catorest,qui règnum cœlorum, immo ipsum Christum vendit pro paucis denarijs; & propter hoc sępe peior est auarus homo,quàm ipse Iudas, qui vendidit Christum triginta denarijs, iste autem interdum pro vno denario. Corpus euiscerat,quia diuitiæ acquiruntur cũ labore, possidentur cum timore, amittuntur cum dolore. Vnde ipsi laborant,& alij in labores eorum sępe intrant.s.fures, raptores,vel latrones,vel certè filij mali. Isti similes sunt araneę, quę faciendo telam prò capienda musca; seipsam euiscerat. Mentẽ suffocat Augu. Naufragiũ fugis, & plumbum amplecteris. Vnde Socrates massam argenti proijciens in mare dixit, Mergã te,ne mergas me. Inquinat. Exo.5. Filij Israel seruiebant in luto, & latere. Excęcat.Exemplum de Tobia,qui fuit excęcatus stercore hirundinum. Cor dilacerat. Vnde diuitiæ cõparanť spinis. Matt.13. Insatiabilis est. Vnde comparantur sacco pertuoso,& inferno,qui nunquam dicit, sufficit. Et mari, cui omnia flumina influunt, & tamẽ non redundat. Et hydoprico,qui quantò plus bibit, tantò plus sitit. Filiæ auaritię sunt septem ſm Gregorium. Prima est obduratio cordis, quæ fit omittendo eleemosynam. Istã filiam vocat Isidorus inhumanitatem. Secunda est violentia, hęc fit nocendo alicui palam per facta mala, quam vocat Isidorus rapacitatem. Tertia est inquietudo, hæc est appetitus lucri. Quarta est periurium, quod sępe incidit in emptionem, & venditionem. Quinta est fallacia; quæ fit per verba decipientis in occulto. Sexta est fraus, hæc est deceptio perfecta, & hoc in præsentia illius, qui decipitur.

[Margin: Matt. 26. | Ioan 4. | Similitu. | Socrates pecuniarum contemptor, aut poti' Craton. | Tob. 2. | Luc 8. | Similitu. | Prou. 30. | Eccle. 1. | Auaritiæ filię septẽ | Obdurat. 1. | Violẽtia. 2. | Inquiet. 3. | Periuriũ. 4. | Fallacia. 5. | Fraus. 6.]

Proditio 7. Septima proditio, quæ est idē quod deceptio, quæ fit in absentia decepti.

De gula. Cap. 10.

Gula qd. GVla, vt ait Aug. est immoderata cibi auiditas. Item gula est vorax edacitas naturæ finibus non contenta. Quinq; modis peccatur circa gulam, vt dicit Greg. Primò cum quis horam comedendi præuenit: & hoc fit per impatientiam expectandi tempus debitum. Secundò cum quis quærit cibaria preciosa, & delicata, de quibus Ouid. *Est virtus placitis abstinuisse bonis.* Sed contra hoc fecit diues ille, qui epulabatur quotidie splendidè. Tertiò quando quis mensurā excedit, scilicet nimis comedendo. Sciendum tamē, quia quod vni nociuū est, alteri est remedium sic; & quod vni est medium & mēsura debita, hoc alteri est excessus. Vnde non consistit mensura in cibi quantitate, sed in comedentis qualitate. Veruntamen quidam ieiunium suum recompensant postmodū nimietate superflua, sed hoc quid aliud est, quā dare duos obolos pro vno denario? Quartò, qn̄ nimis ardenter, ac festine quis comedit. Non enim vsus ciborum, sed concupiscentia in vitio est. Quintò, quando quis cibaria sua nimis studiosè præparat. Vnde Bernardus, Nō sapores, sed fames excitet appetitum. In omnibus his sumenda sunt non quę voluptas, sed quæ requirit necessitas. Contingit etiam peccatum esse circa diminutionem cibi, sicut circa superfluitatem. Filiæ gulæ sunt quinque secundùm Gregorium. Prima est scurrilitas, quia gula mouet ad verba scurrilia. Secunda multiloquium, s. detractio, vituperia, & alia verba inania. Tertia inepta lætitia, idest, lasciuia

Quinque modis peccatur circa gulam.

Mensura & excessus.

Similitu.

Pctm̄ circa diminutionē cibi, & quō.

Filiæ gulæ quinq.

Scurrilitas 1.

Multiloquium 2.

Inepta lætitia 3.

sciuia carnis, siue gestus corporis inordinatus, lasciuiam mentis demonstrans. Quarta immunditia, quæ solet prouenire ex gula, vt est vomitus, & eructationes fœtidę, ac luxuria. Quinta est hebetudo mentis, id est, subuersio rationis. Gula duo complectitur. s. comessationem, & ebrietatem: & propriè loquendo parcimonia opponitur comessationi, & ebrietati sobrietas. Gula nocet multipliciter. De paradiso eijcit hominem, exemplum in Adam. Spiritualia bona perdit. exemplum in Esau, qui pro cibo vendidit primogenituram. Diabolo domum præparat. Matth. 8. Si eijcis nos hinc, mitte nos in porcos. Seruum contra dominum animat. Prouerb. 29. Qui delicatè nutrit seruum suum, sentiet eum contumacem. Luxuriam inducit, exemplum de Loth. Homicidia perficit, exemplũ de Ioanne Baptista, qui in conuiuio perijt. Inducit mortem naturæ. Ecclesiasticis. 37. Propter crapulam multi perierunt. Gen. 2. Quacunque die comederis ex eo, morte morieris. Inducit mortem culpæ. 1. ad Timoth. 4. Vidua in delicijs viuens, mortua est. Inducit mortem gehennæ. Luc. 16. Diues epulo sepultus est in inferno. Remedia gulæ sunt quatuor. Primum est spiritualium ciborum frequens sumptio. Matth. 4. Non in solo pane viuit homo, &c. Secundum futurę carnis nostrę consideratio. Hieronymus. Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat moriturum. Tertium est ęternę cęnę meditatio. Lucæ. 14. Homo quidam fecit cęnam magnã. Quartum est famis Christi, & suorum pensatio Thren. 3. Recordare paupertatis meę, absinthij, & fellis.

Immunditia. 4.

Habetudo mẽtis. 5.

Gula duo complectitur.

Gula nocet.

Gene. 3.

Gene. 25.

Gen. 19.

Mar. 6.

Gulæ remedia quatuor.

De luxuria. *Cap. 21.*

Luxuria quid.

LVxuria est ex immundis desiderijs veniens lubrica mentis, & carnis prostitutio. Itē luxuria est libidinosæ voluptatis appetitus, & intelligas hic appetitū, q est ex consensu rationis, quia talis appetitus est peccatum mortale: & dicitur peccatum mortale, qñ ratio non cohibet huiusmodi appetitum, cum posset. Differētiæ luxuriæ sunt octo. Prima est fornicatio, quę est soluti cum soluta. Secunda meretricium; quod fit dupliciter. s. p vagam libidinem cum diuersis peccando, vel cum publicè venali concumbendo. Tertia est adulterium, quo coniugalis thorus vitiatur. Quarta est stuprum, quo virginalis integritas corrumpitur. Quinta sacrilegium, quo continentia, deo dicata lęditur, vt in clericis, & religiosis sacris ordinibus sublimatis, & in his, qui emiserunt votum continentiæ. Sexta est incestus, quo vinculum consanguinitatis, vel affinitatis, vel compaternitatis corrumpitur. Septima est peccatum contra naturam, siue Sodomia, quo naturalis vsus peruertitur. Notandum autem ꝙ aliud est contra naturam speciei, aliud contra naturā generis. Primo modo omne peccatum mortale est contra naturā speciei, quia in rationali creatura remurmurat synderesis contra omne peccatum. Sed secundo modo peccatum Sodomię est contra naturam generis, quia nō solùm in homine, sed et in brutis diuersi sexus in coitu conueniūt. Vnde si isto modo sit contra naturam generis est. Octaua est libidinosus coitus coniugalis, qui multipliciter accipitur. Coitus. n. coniugalis alius licitus est, alius fragilis, alius impetuosus.

Differētia luxuriæ octo. Fornica. 1. Meretricium. 2. Adult. 3. Stuprum 4. Sacrilegium. 5. Intellect'. 6. Cōtra naturam. 7. Quid cōtra naturam speciei, & generis. Libidinosus coitus coniugalis. 8. hic est multipliciter.

tuosus. Licitus tripliciter, vt qñ causa prolis fit, vel ad ampliandum cultum Dei; vel causa reddendi debitum, vel causa vitandę fornicationis non in se, sed in coniuge. Primus est pietatis, secundus iustitiæ, tertius cautelæ. In his nullũ dicitur peccatum esse. Fragilis est, quando fit causa delectationis, & tunc distinguitur: quia si amor illius delectationis præponitur Deo, mortale peccatum est: si verò postponitur, veniale. Impetuosus est, qui ex sola libidine proueniens, metas honestatis, & rationis transcendit: quod fit quinque modis: primò causa satiandæ libidinis per meretricias blanditias: secundò cùm fit contra naturalem modum: tertiò cùm fit tempore prohibito: quartò quando fit in loco prohibito: quintò qñ acceditur ad mulierem prægnantem, & vicinam partui, vel quæ est in fluxu menstruo. Filiæ luxuriæ sunt octo, secundùm Greg. Prima est cæcitas mentis, quia secundùm Aug. in opera luxuriæ tota ratio absorbetur. Secunda est inconsideratio, mortis. s. & inferni. Tertia inconstantia s. ad cogitandum, desiderandumq; nunc istud, nunc illud. Quarta amor sui. s. quo aliquis desiderat longam vitam ad hoc, vt expleat voluptatẽ suã. Quinta præcipitatio, qua quis pręcipitãter currit ad peccandum, exponens se periculo mortis propter luxuriam faciendam. Sexta odium Dei quia Deus abstrahit se ab eis, & punit eos, qui sequuntur carnis delicias, ad quas inclinat luxuria. Septima affectus præsentis sæculi. s. appetitus honorum, diuitiarum, sanitatis, fortitudinis, & huiusmodi per quæ luxuriosus finem suum consequitur. Octaua est desperatio futuri seculi, quæ est diffidentia gloriæ, vel veniæ consequendæ, & hæc est filia luxu-

Licitus. 1.

Fragilis. 2.

3. Impetuosus, & fit quinque modis.

Luxuria filię octo.

Luxuria nocet, & quibus. rix consummatæ. Luxuria nocet multipliciter Deo est contumeliosa, quia templum eius inquinat Dęmonibus placita. Iob 40. Behemot dormit in locis humentibus. Subiecto proprio nociua. 1. ad Corinth. 6 Qui fornicatur, in corpus suum peccat. Proximũ scandalizat. Osee 5. Facti estis speculatio, & rete expansum super montem Thabor. Animam propriã damnat. 2. Reg. 12. Non recedat gladius de domo tua. hoc dictum fuit ad Dauid propter peccatum Bersabeæ. Vilissimo domino se subijcit, scilicet carni, & sensualitati. Gen. 3. Quia obedisti voci vxoris tuæ, maledicta terra in opere tuo. Mentem infatuat. Oseæ 4. Vinum, & mulieres auferunt cor. Remedia luxuria sunt hæc, Occasiones fugere. Iob 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Eccl. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Eccl. 26. Qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionẽ. Mortis extrema cogitare. Ecc. 7. Memorare nouissima tua, & in ęternum non peccabis. De se non præsumere, quia cecidit Dauid sanctissimus, Salomon sapiẽtissimus, Sanson fortissimus. Frequenter se occupare. Hieronymus, Semper aliquid boni facito, vt te diabolus inueniat occupatũ. Tẽtationi in principio resistere. Gen. 3. Ipsa ꝯteret caput tuum. Carnem domare, Marci 9. Hoc genus dæmonij non eijcitur, nisi in oratione, & ieiunio.

(Margin: Luxuria remedia. Eccl. 7)

Quando septem vitia sint mortalia, & quando venialia. Cap. 22.

Nõ semp. peccata sunt mortalia. OMnia prædicta quamuis semper sint peccata, non tamen semper sunt mortalia. Vnde videndum est, quando vnũquodque mortale sit, & quando veniale. Vana igitur

tur gloria ex suo genere est veniale, quia genus operis sumitur ex obiecto. Vanum autem secundum se non est obiectum peccati mortalis, sed venialis. Vnde cùm vana laus sit huius peccati obiectum, patet ꝙ non semper est peccatū mortale. Erit tamen vanagloria mortalis dupliciter. s. ratione finis, propter quem laus appetitur. Opus namque tale est, quale est id, propter quod appetitur. Item ratione operis, in quo laus quæritur. Circa primum dicendum est, ꝙ quadruplici fine laus appetitur. Primò ad vitandum malum infamiæ, sicut Samuel se laudauit. 1. Reg. 12. Secundò propter aliquam vtilitatem spiritualem, vt est gloria Dei, vel ædificatio proximi, sicut Paulus se commēdauit. 2. ad Cor. 11. Tertiò propter lucrum auaritiæ, sicut Pharisæi, qui deuorant domos viduarū, longas orationes simulantes. Matt. 23. Quartò propter aliquem actum venialis peccati, sicut quando quis laudari vult, eò quòd venialiter in laude delectetur. Primum est prudentiæ: secundum est charitatis: tertium est peccatum mortale: & idem intelligendū est quandocunque mortale peccatum finis alicuius operis ponitur; laus ponitur finis alicuius operis: quartum est veniale. Sequitur secunda causa, quare vana gloria sit peccatum mortale, scilicet ratione operis, per quod laus quæritur. Hoc autem potest fieri tripliciter, quia laus quandoque quæritur per opera illicita, quandoque per opera ex se indifferentia, quandoque per opera virtutum. Si primo modo, sic tale est peccatum, quale & illud illicitum, scilicet mortale, aut veniale. Si secundo modo sic est peccatum veniale, vt habere diuitias, vel vestes pretiosas, cum abusu talium in laudem.

Peccatum qū veniale, vel qū mortale.

Vanagloria mortalis dupliciter.

Laus q̄rit quadrupliciter, & qūo est virtus, vel vitium.

Qualiter vanagloria, est mortalis.

Verùm si talia sunt de se inordinata, vt sint occasio peccati mortalis, secundùm q mulier cū ornatu meretricio præparat se ad animas capiendas, vel si factum illud est illicitū ex prohibitione superioris, vt torneamēta, & hmōi, cùm excederet pceptū ecclesiæ, sic sunt peccata mortalia. Si tertio modo. i. si laus qrat p opera virtutum, hoc est dupliciter, vel quia appetitus laudis adiungit operi virtutis, tanq incidens; sicut contingit in cantu, vel in prædicatione qnque, & tunc est veniale. Vel laus est finis principaliter pstitutus operi virtutis, & operāti: ita, quòd ibi constituit finem vltimum, & sic est mortale: quia tunc inhæret ei, vt fini vltimo. Nota, q maius est peccatum gloriari de bonis spiritualibus, quàm de temporalibus: quia minus habent motiuum, eo quòd minus appareant extra, quàm temporalia.

Ornatus meretricius pnciosus.

Laus per opera virtuosa quo mō appetenda, vel nō, & qn veniale, vel mortale.

In quo quis magis peccat.

Quomodo inuidia sit peccatum mortale, vel veniale. Cap. 23.

INuidia ex suo genere est peccatum mortale, quia cùm inuidia, secūdùm Remigium, sit dolor de alieno bono, contrariat directè charitati, quæ non æmulatur, sed congaudet veritati. 1. ad Corinth. 13 Charitati verò nihil est contrarium, nisi peccatum mortale. Tamē illud quod ex genere est mortale, potest esse veniale, inquantum vel prout in primo motu psistit, vel extra suam rationem trahitur. Dolor autem de alieno bono est quadruplex: vel quia est primò primus motus ex natura veniens, sicut quidam naturaliter inuidi sunt: & hoc nullum peccatum est, cùm nullo modo sit in potestate nostra. Vel est secundò primus motus, quando. s. appetitus sine completa deliberatione

Inuidia pctm mortale. quia cōtrariat charitati.

Dolor de alieno bono sit quadruplicíter, & qn mortale, vel veniale.

ne tali passione afficitur & sic est veniale peccatum. Vel est actus voluntatis deliberatiuè, & sic est mortale peccatū. Vel trahitur per intentionem extra suam rationem, vt qñ dolor de alieno bono surgit cuiquam ex causa bona, sicut qñ dolet aliquis de bono temporali alterius, quia videt illud redundare in detrimentum animæ illius, vel etiam in detrimentum cōitatis: & talis dolor bonus est, quia maius bonum magis est appetendum. Notandum verò, quòd per dolorem boni comprehenditur gaudium de malo, quod ex ipso causatur.

Quomodo ira sit peccatum mortale, vel veniale. Cap. 24.

IRa ex suo genere est peccatū mortale, quia sm Cassiodorum, Isidorum, Ira est animus concitatus ad pœnam, prouocanti inferendam. Talis aũt motus contrariatur charitati, quæ non irritatur, nec cogitat malum. 1. ad Corinth. 13. Ira igitur vel dicit iram zeli, quæ est detestatio vitij, & hæc non est peccatum, sed est perfectionis. Potest etiam quis sibi per hũc modũ irasci, sicut dicit glos. super illud Psal. 4. Irascimini, & nolite peccare. Quid est, inquit, homo pœnitens, nisi irascens sibi? Vel dicit remissionem affectus circa proximum, per quam homo non dolet de malo proximi, nec gaudet de bono eius; licet etiam non doleat de bono, nec gaudeat de malo eius: sed est indifferens ei: & sic non est mortale, sed imperfectio charitatis. Vel dicit actualem impatientiam absque appetitu vindictæ: & talis motus etiā deliberatus est peccatum veniale, quia habet incompletam rationem iræ, sicut ex supradicta patet diffinitione. Vel dicit im-

Ira peccatum mortale.

Ira dicitur dupliciter.

Hõ pœnitẽs irascitur sibi.

hæc igitur consistit in appetendo, vel in acquirendo, vel in retinendo. Si primo modo, hoc est quinque modis. Primò, quia appetit aliena appetitu completo, qui procederet in opus, si adesset facultas, & sic est peccatum mortale. Secundò, quia appetit illicita voluntate incōpleta, vt si aliquis indignus conat̃ beneficium ecclesiasticum adipisci, sic iterum est mortale. Tertiò si appetit talia, siue sint illicita, siue aliena, cum voluntate conditionata, s. si posset habere sine offensa Dei, ac iniuria proximi, & tūc vel nullum, vel veniale est: si talem conditionem actualiter, vel habitualiter addat, vel intendat. Quartò si simpliciter appetit habere superflua, & hoc appetitu suffocante mentem, scilicet à cura sui, & consideratione diuinorū, & hoc est peccatū mortale. Quintò si superfluo amore inhæret temporalibus, tamen infra Dei amorem: hoc est veniale. Si autem auaritia consistit in acquirendo, hoc est tripliciter: quia vel acquirit iniustè quocunque modo, & tunc est mortale; vel acquirit res per tale opus, aut artem, aut officium, quod per se est peccatum mortale, si etiā esset sine lucro, & tunc est mortale; vel acquirit talia per operam illicitam, quæ est veniale peccatum: vt cùm aliquis verba iocosa componit ad lucrum, salua tamen honestate: & hoc est veniale, nisi aliquis propter delectationem dissolutionis totaliter se dedat talibus, tunc enim mortale est. Dico autem propter delectationem, quia si quis per necessitatem per talia sibi sustentationem acquireret, cùm aliam artem lucrosam nesciret, non reputarem eum in statu damnandorum. Si autem auaritia consistit retinendo, hoc potest esse quinque modis. Primò, quia retinet

In appetēdo qnq; modis, & qn̄ mortale, vel veniale.

In acquirendo tripliciter. Et quando mortale vel veniale.

Et quãdo mortale, vel venia.

ficienter ea, quæ restituere tenetur, & animo retinendi: sic est peccatum mortale. Secundò. quia retinet ea, quæ ad necessitatem suam & suorum pertinent, vel ad conseruationem status sui, & suorum, secundùm ꝙ decet dignitatem suam, & hoc nõ est peccatum. Tertiò quia retinet superflua respectu vtriusque iam dictorum; & hoc tempore extremæ necessitatis alicuius, sic est peccatum mortale. Quartò, quia retinet superflua etiam citra extremam necessitatem ex insatiabili cupiditate, sic est peccatum mortale; præcipuum autem signum talis affectus est, quòd quis res potiùs sinit putrescere penes se, quàm vtiliter alijs dispẽset. Quintò, quia retinet superflua quędam ex inordinato amore temporalium, perquem modum deficit à medio largitatis, saluo tamen statu virtutis, & sic est veniale. Nota, ꝙ auaritia ex suo gñe est mortale quam Apostolus idololatriæ comparat, non quia sit de specie illius peccati, cum non habeat actum eius; sed quia facit aliquid simile idololatrię, seruiendo creaturæ potius, quàm creatori.

Retinere supflua.

Eph. 5 Auarus qualiter idololatra.

Q̃n̄o gula sit mortale, vel veniale. Cap. 27.

Gula quale peccatum, & quid. Gulæ immoderatio quotuplex, & qñ non peccatum & quando peccatum mortale, aut veniale.

GVla ex genere suo est peccatum veniale, quia appetitus comedendi ex sua ratione non subiacet dominio voluntatis, sed natura nobis inest: ꝙ potest esse quinq; modis. Primò, si est ibi solus appetitus cibi, & hic nunquam est peccatum: nec etiam delectatio cibum consequens, est peccatum, inquantùm ordinatur contra defectum, sibi contrarium; hęc enim sunt purè naturalia, in quibus non est meritum, nec demeritum. Secundò, si appetitui necessitatis adiungitur appetitus

dele-

delectationis, & voluptatis in cibo, & hoc est peccatum veniale. Tertio si est ibi transgressio præcepti, vt cum aliquis sine necessitate soluit ieiunium ecclesię vel quando religiosus comedit carnes, cùm hoc in suo ordine sit prohibitū sub præcepto, sic est mortale peccatum. Quartò si appetitus edendi est cum libidine, vt quando nimio & finali affectu inhæret delectationi cibi, & hoc est peccatum mortale. Quinto si ducitur in consuetudinem talem, quæ facit totam vitam hominis delectationibus huiusmodi deputari, hæc tam vicina sunt peccato mortali, quòd ebrietas ab Apostolo inter peccata mortalia computatur. Ebrietas tamen quandoque est peccatū veniale, vt quādo vltra necessitatem quis accipit, secundùm mensuram tamen perceptibilem. Quando verò quis egreditur à mensura perceptibili secundùm rationem benè ordinatam ad discernendum, & hoc in tali mensura, ex qua euertitur status mentis effrenata libidine, quando hoc Deo præponit, tunc peccat mortaliter. Si quis autem inebriat alium, ita videlicet inuitans eum ad potum, vt intendat statū mentis eius euertere, & hoc facit in eius nocumentum, peccat mortaliter: quia aufert ei plus, quàm si auferret aliquod bonum temporale, quia vsum rationis tollit ei.

Comedere prohibita an sit pecm, & quale.

Rom. 13. Ebrietas quando pecm, & quale.

Contra Germanos. Quid aufert inuitans ad ebrietate.

Quomodo luxuria sit mortale, vel veniale. Cap. 28

LVxuria ex suo genere est peccatum mortale, quia est contra illud pręceptum: Nō mœchaberis. Concupiscentia luxuriæ distinguitur septem modis. Primus est, cum concupiscētia consistit in primo motu tm̄, & sic est

Exo. 20. Deut. 5. Luxuria sp pcm̄.

pctm̄

Concupiscentia luxuriæ quot modis distinguitur.

peccatum veniale. Secundus est, cum sequitur consensus vsque in delectationem, licet non in opus; & sic est mortale peccatum. Tertius est, cum consentitur etiã in opus, & sic est iterum mortale. Quartus est, cum concupiscentia non solum tenetur corde, sed etiam pascitur visu, & sic iterum est mortale Mat. 5. Qui viderit mulierem ad cõcupiscendum, iam mœchatus est in corde suo, id est, si hoc fine, & animo attẽdat mulierem, vt eam concupiscat: quia secundum Augu. hoc non est tantum titillari, sed plenè consentire libidini. Benè autem dicitur ad cõcupiscendum eam, quia si aliquis videret mulierem, vt rem pulchram, & vlterius non procederet, tunc nullum peccatum esset, vel solum peccatum curiositatis. Quintus modus est in stultiloquio, vt cũ quis mulierẽ precatur, vel pp libidinẽ habet cum ea familiaria colloquia, & est mortale. Sextus modus vocatur ab Aposto. turpitudo. Glo. vt in osculis, & in amplexib. hoc est etiam peccatum mortale: & tantò grauius præcedentibus, quanto magis libido per talia accenditur, propter nimiam approximationem ad ignem. Notandum verò ꝙ tangere mulierẽ preter intentionem, non est peccatum similiter cum intentione tangere, sed ex necessitate, non est peccatum. Sed tangere ex libidine, vel osculari ad se non pertinentem, peccatum mortale est. Septimus modus est, quando concupiscentia procedit in opus, & constat esse mortale. Nota quód differentia est inter primos motus generatiuæ, & nutritiuę: quia primus motus in generatiua semper est peccatum; nisi per sacramentum matrimonij excusetur, sed non semper in nutritiua: quoniam potentia concupiscibilis non tm̃ corrupta est in nutri-

Videremu lierẽ qñ non pcm̃, & q° peccatum, & quare.

Ephes. 5.

Tangere mulirem quãdo nõ peccatum & qñ, & quale.

Motus generatiuæ, & nutritiuæ.

tiua,

tiua,ficut in generatiua. De hac materia require fuprà titulo proximo, vbi agitur de fpeciebus luxuriæ.

De peccato in Spiritum ſanctum. Cap. 29.

Quamuis generaliter omne peccatum fit contra Deum trinum & vnum, appropriatè tñ dicitur, aliquod peccatum effe in patrem, aliud in filium, aliud in fpiritum fanctum. In patrem enim peccatur ex impotentia, in filiũ ex ignorãtia, in fpiritũ fanctũ ex malitia certa, hoc eft qñ voluntas põt, & fcit refiftere alicui malo, & tñ ex fola malitia illud eligit. Pcm̃ in Spm̃ fanctum procedit ex libera & improba voluntate liberi arbitrij; & directè impugnant gratiam Spiritus fancti, & ideo non habet colorem excufationis, quia quantum eft de fe, directè impugnatiuum eft medici & remedij, per quod fieri habet remiffio peccati. Peccatũ in Spiritum fanctum dicitur irremiffibile in hoc feculo, & in futuro, non quia dimitti non poffit; fed quia raro, aut vix dimittitur in hoc feculo, quantum ad culpam; aut in futuro, quantum ad pęnam. Item quia non legitur dimiffum, propter quod dicitur irremiffibile, ficut Melchifedech dicitur fine patre, quia non legitur de eius patre. Item quia aduerfatur fonti remiffionis, fcilicet fpiritui fctõ. Item propter impotentiam hominis, quia vix poteft fe præparare ad gratiam, quem tanta moles pcĩ præmit. Sciendũ aũt eft, ꝙ accipitur hoc nomen irremiffibile tripliciter, fcilicet negatiuè, vt quia nullo modo poteft remitti, hoc modo peccatum Angeli & damnatorum eft irremiffibile. Item priuatiuè, vt quia non habet congruentiam de fe, vt remitti debeat, licet

Pcm̃ qñ dr̃ in patrẽ, ĩ filiũ Spũ. fctm̃.

Pcm̃ in fpiritum fanctum, vñ & qd ĩpugnat.

Qũo irremisfibile & quare.

Irremisfibile vñ, & qualiter.

Negatiuè.

ex

ex congrua bonitate Dei possit omne peccatum remitti: hoc modo omne peccatum mortale est irremissibile. Item contrariè, secundum, ꝙ habet aliqua culpa contrariam dispositionem ad remittendum, hoc modo peccatum in spiritũ sanctum est irremissibile, quia contrariatur gratiæ remittendi peccatum, & hoc per desperationem, vel præsumptionẽ, vel alias species huius peccati. Sex sunt species peccati in Spiritum sanctum, videlicet desperatio, præsumptio, impugnatio veritatis agnitæ, inuidentia charitatis fraternę, obstinatio, finalis impęnitentia. Horum numerus sic accipitur. In remissione tria sunt, scilicet ipse remittens, & ille, cui remittitur, ac dispositio remittendi in eo, cui remittitur. In duo remittente duo sunt. s. misericordia, & iustitia. Contra primũ est desperatio. contra sm præsumptio. In eo, cui remittitur: duo sunt scilicet dolor de commisso, & propositum de non committendo. Contra primum est obstinatio, contra secundũ finalis impęnitentia. Pręterea dispositio remittendi in eo, cui remittitur: duplex est, scilicet cognitio veri, & amor boni. Contra primum est impugnatio veritatis agnitæ, cõtra secũdum inuidentia gratię fraternæ. De finali impęnitentia nota, quòd si dicit continuationem peccati vsque in finem, sic in omni peccato in quo quis scienter decedit, est finalis impęnitentia: prout autem est vna species peccati in Spiritum sanctum, secundum quòd hic sumitur, sic dicitur propositum non pœnitendi.

Cõtrariè.

Spẽs pec. cati ĩ spm̃ scm̃ quot.

In remissione tria.

In remittẽte duo.

In eo cui remittuntur duo.

Dispositio remittendi duplex.

Enumeratio

Enumeratio peccatorum cordis. *Cap. 30.*

PEccata cordis sunt hæc, cogitatio, delectatio, consensus, desiderium mali, voluntas peruersa, infidelitas, indeuotio, præsumptio, desperatio, timor malè humilians, amor malè accēdens, suspicio, ira, inuidia, odium, timere seruiliter, exultatio in aduersis proximi, contra tempus pauperum, vel peccatorum, personarū acceptio, perfidia, affectus parentum carnalis, inepta lætitia, seculi tristitia, impatientia, auaritia, superbia, perplexitas, obstinatio mali, tædium boni, accidia, inconstantia, pœna pœnitētię, dolor quia non facit plus malum hypocrisis; amor placendi, timor displiciendi, verecundia de bono opere, amor priuatus, sensus singularis, ambitio dignitatum, vanagloria de bonis naturæ, vel fortunæ, vel gratiæ, verecundia de pauperibus amicis, contēptus admonitionū, immia. Peccata cordis.

De peccatis oris. *Cap. 31.*

PEccata oris sunt hæc, crebra iuratio periurium, blasphemia, nomen Dei irreuerēter assumere, veritatem impugnare, de mendacio & vanis alios instruere, contra Deum murmurare, irreuerenter horas dicere, detractio, adulatio, mendacium, vituperium, maledictio, infamatio, contentio, comminatio, impugnatio veritatis fraternæ, seminatio discordiæ, proditio, falsum testimonium, mala consilia, derisio, contradictio obedientiæ, inuertere facta bona, in ecclesiis placitare, ad iram hominem prouocare, reprehēdere proximum in aliquo quod ipse facit, vaniloquium, stultiloquium, proferre verba otiosa, vel superflua, vel curiosa, iactantia, verborum politio peccatorum defensio, clamor, risus, cachinnus, turpiloquiū, lenocinium. Peccata oris.

cinium, cantare cantilenas feculares, in cantu diuino magis ſtudere vocem frangere, quàm deuotè pſallere, murmurare, verba ſcurrilia proferre, in iniuſta cauſa aduocare, malum commendare, &c.

De peccatis operis. *Cap. 32.*

PEccata operis ſunt hæc, gula, luxuria, ebrietas, ſimonia, ſortilegium, violatio dierum ſolemnium, ſacrilegium, indignè communicare, votorum fractio, apoſtaſia, diſſolutio in diuino officio, ſcandalizare ſuo malo exemplo proximum, & corrumpere, lædere hominem vel in rebus, vel in perſona, vel in fama, furtum, rapina, vſura, deceptio, ludus, venditio iuſtitię, exactio indebita, telonea iniuſta, auſcultare mala, ioculatoribus dare, neceſſaria ſibi ſubtrahere, ſuperflua ſumere, vltra vires proprias quiddam aggredi, conſuetudo peccandi, recidiuatio, ſimulatio, tenere officium, ad quod non ſufficit: vel quod ſine peccato non agitur, choreizare, nouitatem inuenire, maioribus rebellare, minores opprimere, derelinquere viſu, auditu, odoratu, guſtu, & tactu, lucta, oſculis, muneribus, itineribus, nutibus, mendaciis, ſcripturis, circunſtantias aggrauantes omittere, quæ ſunt tempus, locus, modus, numerus, perſona, mora, ſcientia, ætas: tentationem præuenire, ſeipſum ad peccatum cogere, &c.

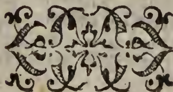
De peccatis omiſſionis. *Cap. 33.*

PEccata omiſſionis ſunt hæc, de Deo non cogitare, ipſum non timere, vel amare, gratias de beneficiis non agere, opera, quæ

quis

quis facit, ad ipsum non referre, de peccatis, ſicut debet, non delere, ad gratiam recipiendam ſe, non præparare: gratia accepta non vti, nec eam ſeruare, ad inſpirationem diuinam ſe non conuertere, voluntatem ſuam voluntati diuinæ non conformare, ad rationes dicendas non attendere, orationes debitas omittere, ea, ad quæ tenetur ex voto, vel pręcepto, vel officio, negligere, communionem, & confeſſionem ſemel in anno non expedire, parentes, non honorare, ſeipſum non recognoſcere & reprehendere, conſcientiam negligere, eccleſias & prædicationes fugere, tentationibus non reſiſtere, pęnitentias iniunctas negligere, aut negligenter facere, & quæ ſtatim facienda ſunt, differre: bonis proximi non gaudere, & malis non condolere, iniurias non remittere, fidem proximo non ſeruare, & beneficijs eius non reſpondere, delinquentes non corripere, lites non ſedare, ignorantes non inſtruere, afflictos non conſolari, admonitionibus non acquieſcere.

Finis libri Tertij.

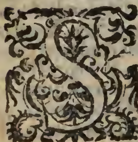

COMPENDII THEOLOGICÆ VERITATIS, LIBER QVARTVS.

De Christi humanitate.

De incarnatione Christi. *Cap.* I.

De principiû multiplex & quorum. Per verbû o'a creata, & recrata, & renouata

ICVT Deus est rerum principium effectiuum in creatione, sic est refectiuû in redemptione, & perfectiuum in retributione: quoniam sicut pater omnia creauit per verbum increatum, sic oĩa recreauit & renouauit per verbum incarnatû. Porrò circa ĩcarnationẽ Christi talis fuit ordo. Salutatio angelica, responsio Virg. sanct ficatio materna, conceptio diuina: de quibus nunc per ordinem est agendum.

Incarnationis diuisio. Luc. I. de quo ordine fuerit.

De salutatione angelica. *Cap.* 2.

Angelus missus ad virginẽ.

MIssus est angelus Gabriel, qui est de ordine archangelorû, ad beatam virginem, cui ad sensum apparuit visione corporali, quamuis ei loqueretur locutione spirituali. Ad illud nobile sacramentum nuncius debuit esse angelus propter tria. Primò, pp cognationẽ virginitatis ad naturã angelicã. Secundò pp ordinẽ perditionis humanæ,

Visione corporali apparuit.

quia

quia ſicut ibi venit diabolus in ſerpente ad mulierem; ita hic deus venit per Angelum ad virginem: vt ſic ex oppoſito medicina reſpondeat morbo, & reparatio lapſui, & remedium nocumento. Tertiò, quia ſicut illa gratia fuit reparatio naturæ humanæ, ſic fuit & ruinæ angelicæ: vnde communi beneficio vtraque natura communiter debuit miniſtrare, angelica. ſ. & humana. Diuiditur autem ſalutatio beatę Virginis in tres partes. Primam partem incepit angelus, cum dixit: Aue gratia plena, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Secundum ſubiunxit Helizabeth, cùm ait. Et benedictus fructus ventris tui. Tertiam appoſuit eccleſia, vt in reuerentia nomen Mariæ haberetur: nam Maria non eſt de textu. Iſta ſalutatio cõmendabilis eſt propter quatuor: primo propter authorem: quia miſſus eſt angelus à Deo. Secundo propter nuncium, non enim, homo dignus fuit hoc nunciare, ſed angelus: nec quilibet angelus, ſed Gabriel. Tertiò ab ea quæ ſalutatur, quia virgo: nec quælibet virgo, ſed Maria. Quartò ab ipſo modo ſalutandi, qui indicat innocẽtiam virginis, cum dicitur, Aue. Vel gratiam conuerſationis cum dicitur; Gratia plena. Item excellentiam conceptionis cum dicitur, Dñs tecum Item priuilegium prę rogatiuæ ſingularis, cum dicitur, Benedicta tu, &c. Salutationes autẽ quędam inueniuntur optatiuæ ſalutis. 2. Reg. 16. Salue rex. Quędã gratiæ. Apoſt. in pluribus locis. Gratia vobis & pax, Quædam gaudij. Tob. 5. Gaudium tibi ſemper ſit. Quędam benedictionis. Ruth 2. Benedicat tibi dñs. Hæc autem ſalutatio Angeli ex omnibus prædictis conflata vr̃. Continet. n. ſalutem, cum dicit, Aue. Item gratiam,

Viſione corporali apparuit Angelus.

Nuncius debuit eẽ Angelus, & quare.

Angelicæ ſalutationis diuiſio.

Angelus. Luc 1.

Heliſab. Eccleſia.

Saluationis commẽdatio.

Luc 1

Quis dignus fuerit nunciare.

Virgo Maria innocẽs.

Salutat. inueniuntur, & quare.

Rom 1.

Contenta in ſalutatione angeli.

Prærogatiua triplex.

cũ dicit: gratia plena. Item gaudium, cũ dicit, dominus tecum. Item benedictionem, cùm dicit; benedicta tu in mulierib. &c. Præterea in hac salutatione notatur triplex prerogatiua beatæ virginis. s. naturæ, cum dicitur, Aue: gratiæ, cum dicitur, gratia plena: gloriæ, cũ dr̃, bñdicta tu, &c. Nota denique sex in angelica legatione. Primò quam reuerẽter beatam virginẽ salutauit, cum dixit: Aue gratia plena. Secundò quàm excellenter commendauit, ibi, benedicta tu in mulierib. Tertiò quàm dulciter confortauit, ibi, Ne timeas Maria. Quartò quàm diligẽter legationem suam compleuit, ibi, Ecce concipies, & paries filium. Quintò quàm eleganter modum exposuit, ibi, Spiritus sanctus superueniet in te, &c. Sextò quàm conuenienter prolem nasci turam describit, ibi: Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

In angelica legatione sex & quę.

De responsione virginea. *Cap. 3.*

Dialogus duplex. Gen. 3 Luc. 1

DVos legimus in scriptura dialogos, vnũ inter Euam, & diabolum, quo mors concludebatur: alterum inter Mariam & archangelum, quo vita oriebatur. Videaũt tria, quę fecit beata virgo in salutatiõe angeli. s. cogitationẽ, seu deliberationẽ, qa cogitabat qualis esset ista salutatio. Interrogationẽ quia quęrebat, qũo fiet istud? Cõsẽsum, qa respõdit Ecce ancilla domini, &c. Nec in deliberatiõe fuit subita, sicut Eua. Gen. 3. nec in interrogãdo dubia, sicut Zacharias. Luc. 1. nec in consentiendo tarda, sicut Sarra. Gen. 18. In responsione consensus beatæ Virginis quatuor verba inueniec, quæ quatuor virtutes maximè redolent. Ait. n. Ecce, quod est obedientiæ promptæ.

Quæ fecit beata virgo in salutatione.

Gen. 3 Luc. 1.

Quatuor in responsione Virginis.

Ancilla

Ancilla domini, quod est humilitatis perfectę. Verba
Fiat mihi, quod est charitatis inflammatæ. loquuta
Secundum verbum tuum, quod est fidei indu- est beata
bitatæ. Septē verba hæc locuta est beata virgo virgo.
in euangelio. Primum fuit. Vinū non habent.
Secundū. Fili quid fecisti nobis sic? Tertium, Ioan 2
Quodcūque dixerit vobis facite. Quartum, qñ Luc 2
salutabit Elizabeth. Quintum, Quomodo fiet Ibid.
istud, &c. Sextum, Ecce ancilla domini. Septi- Qualia
mum. Magnificat anima mea dñm. Verbum fuerinę
primum fuit pietatis, secundum charitatis: beatæ vir
tertium instructionis: quartum consolationis: gine ver-
quintum discretionis: sextum humilitatis: ba.
septimum orationis, & gratiarum actionis. Et Gratiarū
nota quòd verba prædicta fuerunt breuia præ- actio.
ter vltimum.

De sanctificatione materna. *Cap.* 4.

SAnctificatio triplex est: quædam commu- Sanctifica
nis, quæ fit per sacramenta: quædam spe- tio quæ.
cialis, quæ fit per gratiam spiritus Sancti: quædam specialissima, quæ fit per gratiam singularem. Prima remouet culpam, & confert gratiam, remanet tamen fomes & pronitas ad peccandum, & talis est in baptizatis. Secunda remouet culpam, & pronitatem peccandi mor- Luc. 1
taliter, & talis fuit sanctificatio Ioãnis Baptistę Hier. 1
& Ieremiæ in vtero: Tertia remouet culpam Hæc opi
originalem, & pronitatem ad peccatum tam nio non
venialiter, quàm mortaliter, & talis fuit in tenetur:
beata virgine. Et licet gratia sanctificationis in nā virgo
vtero sit quantum ad essentiam maior, quàm fuit à pec
gratia sacramentalis: tñ quantum ad aliquos cato orig.
effectus maior est gratia sacramentalis, quia preseruata.
baptismus imprimit characterem, & aperit Scot. 3.
ianuam cœli, & habilitat hominem ad alia sa- d. 3.
cramenta, quorum nihil facit sanctificatio in Sacramen
talis gra
qualis.

vtero ex se. Verũtñ gr̄a sanctificationis ĩ vtero, p̄cellit in hoc gratiã baptismalẽ, q̄a taliter sanctificatus nõ p̄t mortal'r peccare; & ad venialia minùs inclinat eũ fomes: p̄pter quod minora & pauciora venialia committit: & talis gratia fuit in Ioan. Bapt. & ideo ne in vanũ gratiam Dei reciperet, fugit hominum societatem, & arctissimã in se pœnitentiã tenuit, ne leui saltẽ maculare vitã famine posset. Patet igitur, q̄ in sanctificatione ĩ vtero ↄfertur gr̄a media inter gratiã sacramẽtalẽ, & gratiã plenæ ↄfirmatiõis ĩ patria, quæ hn̄t cõiũctum sibi finẽ vltimũ. Ad ↄfirmationẽ. n. perfectã tria pertinet. Primũ est inseparabilis adhæsio & cõiunctio rationis ad deum. Secundum est inde flexibilis subiectio inferioꝝ potentiarũ animę sub imperio rõnis. Tertium est in discõtinualis cõuersio actualis totius hominis in deũ: quando homo diuina dulcedine affectus, ex toto corde, & ex tota aĩa, & ex omnibus virib. semper actu tẽdit in deũ, & in quodcũq; aliud, ĩ quo relucet Deus. Primũ hoꝝ habet gratia sanctificationis simpliciter, vt s. nullus, qui particeps eius fuerit, possit peccare mortaliter. Secũdũ habuit beata Virgo, & ideo nec venialiter vnquã peccauit, sicut dicit August. Tertiũ autẽ nõ potest ↄuenire gr̄æ vię, eò q̄ illud ex fruitiõe dei causẽt, q̄ tm̄ ẽ ĩ patria. Tres ãt fuerũt satisfactiões mĩis Dei. [*Istã sequentẽ opin. nõ tenẽt doct. nec Ecclesia quæ illam abrogauit in cõsilio Basiliẽ. sec. 36. vnde Scot. 3. d. 3. dicit q̄ beatiss. Virgo in primordio sua concept. fuit sancta, in qua sanctificatione habuit p̄seruationem à peccato originali & gratiæ infusionem, necnon fomitis extirpationẽ, vt non remanserit in ea, nisi causaliter. Aug. lib. de hæresibus dicit, Si potuit inquinari mater mea (Manichæe) cùm*

Sanctificatiõis gr̄a qualis.

Luc. 3

Gr̄a media, quæ.

Ad cõfirmationẽ pertinẽt, & quæ.

Luc. 20

Sanctificationis gratia detentus non p̄t peccare mor. al'r.

M̃ris Dei sanctificationes tres.

ipsam facerem, potui & ego inquinari, cùm ex ea nascerer, consequens est falsum, ergo antecedens.] Prima fuit sanctificatio in vtero, & hæc tres habuit effectus. s. originalis culpæ expiationẽ, & gratiæ infusionẽ, & fomitis tãtã restrictionẽ, vt nõ posset in aliquod peccatũ duci: licet tñ ipse fomes maneret ẽm essentiã. Secũda sãctificatio fuit in Spiritus sancti obumbratiõe, & filij Dei cõceptione, quę trib. pręmissis duo sũpaddit. s. oĩmodã fomitis extinctionẽ, & cõfirmationẽ ĩ bono: ita ꝙ q̃ priùs nõ tm̃ poterat peccare. mortafr, iã nõ posset peccare. Hos aũt duos effectus expressit angelus. Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet in te: quò ad primũ, Et virtus altissimi obumbrabit tibi: quò ad secũdũ, Ista ꝯfirmatio nõ fuit liberi arbitrij ablatio, sed eius ꝑ grãm cõplectio. Pręterea spiritus Sanctus superuenit in eã nõ solum ad sanctificãdum, sed etiam ad fœcũdãdum, cuius virtute virgo cõcepit, virgo peperit, & post partum virgo permansit. Tertia sanctificatio fuit in filij Dei inhabitatione qui nouẽ mẽsibus in vtero eius mãsit, & his oĩbus prædictis duos effectus addidit. Vnus fuit, ꝙ omnes dispositiones fomitis sublatæ fuerunt, sicut qñ morbus est curatus, adhuc interdum remanẽt reliquiæ curandę. Secũdus fuit dedicatio ad diuina, ita ꝙ etiã licitis vsibus mũdanis s. matrimonialib. eã aptare esset ĩpossibile: quia tũc non solùm mẽs, sed etiã corpus luce diuinitatis resplenduit, vt significatũ est Ezec. 43. Ex prædictis collige, ꝙ fomes & personam inficit, & naturam. Personam quidem quia ad malum pronam facit, & stimulat ad peccatũ. Naturam verò, quia carnem inficit; prout est principium ad alteram carnem. Sed beata virgo in prima sanctificatione, quæ fuit in vtero: mundata

Et Amb. serm. de Gabaonitis. Hæc est virga in qua nec nodus originalis, nec cortex venialis culpæ fuit.

Fomes personã, & naturã infectiõr, & quõ.

mūdata fuit ab originali peccato, inquantum fomes respicit personā suā: qa nihil in psona sua purgandum remansit. In secūda vero sanctificatione, quæ fuit, quando Spiritus sanctus superuenit in eā, purgata fuit à fomite, prout ipse fomes respicit naturam in comparatione ad prolem propagandam non opere naturæ, sed opere Spiritus sancti. Remotus enim fuit essentialiter, propter quod pars ab ea separāda in corpus Christi, nihil habuit de fomite, sicut nec mater. Nota similiter ex prædictis, & ex sequentibus, ꝙ beata virgo ex primo sanctificatione excellebat puritate omnes baptizatos, ex sanctificatione secūda excellebat puritatem Adæ, quā habuit ante peccatū: per ꝯfirmationē excellebat puritatē angeloꝝ, qm̄ illi nec crescere possunt in pmio substātiali, siue essētiali, sicut nec decrescere: sed beata virgo proficere potuit in merito, & nō deficere. Puritas matris dei fuit quadruplex, in qua nulla creatura sibi poterit cōparari. Prima est puritas sanctificationis in vtero. Omnis em̄ rationalis creaturę puritas, vel est naturę, vt in Angelis; vel est grę gratis datę, vt fuit innocētia primi status hoīs; vł est gratię, gratū faciētis, & ita est maior aliis duabus. Vnde cùm in illa specie gratię sanctificatio mr̄is dei fuerit suprema, patet, ꝙ vincit puritatem oīs purę creaturę. Secūda est puritas innocētię in vita, in qua similiter oēs excellit, qa beata virgo vixit sine omni peccato. & hoc oportuit esse maximè grę, quę nō solùm ipsius naturā perficeret, sed eam supra legem naturæ corruptę extolleret. Tertia est puritas virgineæ castitatis, in qua excellit, & Angelos, & hoīes. Angelos quidē, quia secūdùm Hiero. Hoc retinuit per virtutē castitatis, ꝙ in angelis est necessitatis

Excellentia beatissimę virg. Mariæ.

Puritas mr̄is Dei quadruplex.

Creaturæ ratiōalis puritas.

In puritate beata virgo vincit omnē creaturā.

ecessitatis naturæ. Itē excellit homines in hoc, quia primum exēplar fuit huius integritatis. Psal.44. Adducentur regi virgines post eā &c. Præterea ostenditur istud alia ratione: quia summa est hæc puritas, quæ potiùs potest suū cōtrarium secū pati, quā possit violari: & talis fuit virginitas Dñæ nostræ, quæ gaudiū matris habet cū virginitatis honore: & ideo nec primā similē visa est, nec habere sequētē. Quarta est puritas sanctificationis ex superuentione spiritus Sancti, & præsentiæ Dei, in qua similr excellit oēm creaturā. Cùm.n. esse matrē Dei, sit dignitas superior, quàm quæ puræ creaturæ cōmunicari possit; necesse est gratiā, ad hoc disponētē; esse maiorē oī grā puræ creaturæ. Oportet ergo priuilegiū sanctificationis suæ in hac parte omnē aliorum sanctificationē excedere. Esse matrem Dei quid.

De conceptione dominica. Cap. 5.

MOx vt Virgo Beatissima assensum Angelo præbuit, dicēs, Fiat mihi secūdū verbū tuū: Spiritus sanctus super eā venit, ac filiū Dei cōcepit. Hæc autē tria simul fuerūt tempore, non natura, tūc impleta sunt præambula figurarum & documēta scripturarum & desideria prophetarum: propter quod etiam aduētus Christi dr plenitudo tēporis. Quare autē Christus nec priùs, nec posteriùs venerit: nōnullæ sunt rationes. Prima est, vt ordinē vniuersi nō turbaret. Singula nanque suis tēporibus, quātò magis in maximo dei opere. s. filij Dei incarnatione? Secūda ne fides & spes, promissa incarnatione, & nimis tardata perirēt. Si.n. tardasset venire, quotidie decreuissent homines in fide, & tepuissent. Sed prius venire non fuit necesse, quia nō prodest medicina spiritualis

Luc.1

Tria mira ī filij Dei cōceptiōe

Gal.4.

Christus nec prius nec posterius venit, & quare.

ſine affectu recipientis. Tertia eſt, vt ſupremæ infirmitati culpæ imediatè ſuccederet melioratio, ſicut ſummũ ſtatũ acutæ febris ſequitur criſis & ſanatio. Quarta, vt hõ de lege naturali, & ſcripta prius cõuinceretur, ſicut ait Aug. qa ſi Chriſtus ſtatim veniſſet, diceret homo, q̃ per legẽ naturę ſaluari poterat, & ſuperfluũ crederet aduẽtum Chriſti. Similiter dicere poterat de lege ſcripta: ſed comperto q̃ nec ſic, nec ſic ſaluari poterat, cũ oẽs ad inferos deſcẽderent, tũc venit ipſe, quia tũc erat tempus miſerendi eius. Quinta vt ſicut primus homo ꝯditus fuit ſexta die ad totius mundi complementum, ſic Deus homo fieret in ſexta ætate ad totius creaturę perfectionem. Sexta enim ætas apta eſt ad exercitium ſapientiæ, ad remiſſionem culpæ, ad meritum vitę æternæ, ad tranſitum de ſtatu miſeriæ, ad ſtatũm gloriæ: & iſta notantur in ſexta ætate ratione perfectionis ſenarij. Sexta quia Chriſtus non debuit venire in principio temporis, quia aduentus eius nimis fuiſſet feſtiuus: nec in fine vltimo, quia tunc nimis fuiſſet tardus: ſed decebat ſaluatorem inter tempus morbi & tempus iudicij introducere tempus remedij. Septima, quia decebat ducem perfectum tunc ſe oſtendere, cùm eſſet oppoitunitas currendi ad brauium, hoc eſt in fine temporum, & tame n ante terminum; vt per timorem iudicij ſtimulati, per ſpem præmij attracti, & per exempli perfectionem animati, ſequi poſſemus efficaciter ducem noſtrum. Octaua, quia decebat mediatorem, quædam membrorum ſuorum præcedere, quædam ſequi, Incarnationem Chriſti multę figuræ præceſſerũt & prophetiæ, de quibus aliquas aſſignemus. Abrahã deſcẽdit in Ægyptũ, vt pere-

Gen. I.

Sexta ætas ad qd apta.

Tempus inter tpe.

Ducem Chriſtum ſequi debemus, & quare.

Figura ſeeſſe unt incarnationem.

vt peregrinaretur ibi. Lapis præcisus est de mō te sine manibus. Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum. Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Thronum fecit sibi Salomō de ebore grandem. Nonum faciet Dominus super terram, fœmina circundabit virum. Ionas in mare proijcitur, & mare sedatur. Stillabunt montes dulcedinem. Descendi in hortum meum, vt viderem poma cōuallium. Vellus Gedeonis rorificatur. Manna seruatur in vrna aurea. Virga Aaron floret. Flos de radice eius ascendet. Emittitur Columba de Arca Noe. Mittitur lignū in acquas Marath. Paradisus plantatur. Moyses ponitur in fiscellam scirpeam. Israel induit Ioseph tunica polymita. In sole posuit tabernaculum suum. Duo viri ferunt in vecte botrum de terra promissionis. Mittitur Ioseph in cisternā. Vrbs fortitudinis nostrę Sion saluator ponetur in ea murus. Emitte agnum Domine. Rorate cœli desuper, &c. Ascendet Dominus super nubem leuē. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Gemma carbunculi in ornamento auri. Simul in vnum diues & pauper. Ego primus & nouissimus. Charitate perpetua dilexi te. Mittitur Daniel in lacū Leonum. Apparet in camino quartus similis filio hominis. Vmbra descendit in horologio Achab decem gradib⁹. Ignis apparet in rubro non comburens. Solē nube tegam. Quid lucidius sole? & hic deficiet. Ps. A summo cœlo egressio eius.

Gen. 22. Dan 2. Gene. 2. Prou. 9. 3. Re. 10. Iere. 31. Ionæ. 1. Ioel. 3. Cant. 6 Iudic. 6 Exo. 16 Num. 17 Isa. 1 Gen. 8. 2. Exod. 2 Gene. 37 Psal. 18 Num. 13 Gene. 39 Isa. 26 16. 45 & 19. Psal. 84 Eccle. 32 Psal. 48 Apoc. 1 Hier. 31 Dan. 14 Dan. 3 Isa. 38 Exod. 3 Ezec. 32 Eccl. 17. Psal. 18

De rationibus incarnationis. Cap. 6.

PEr verbum igitur incarnatum facta est humani generis reparatio, non quia aliter

Generis humani per verbũ reparatio et quare.

saluari non poterat, sed quia nullus alius modus fuit ita congruus ipsi reparatori, & reparabili, ac reparationi. Congruebat, inquam, iste modus reparatori, quem decebat suam potentiam, sapientiam, & bonitatem ostendere.

Incarnatio verbi Dei potẽtiã, sapiẽtiã, et bonitatem ostendit.

Quid autem potentius, q̃ coniungere extrema summè distantia, hoc est creatorem & creaturam? Magna potentia fuit in coniunctione disparium elementorum: maior in coniunctione illorum ad spiritum creatum, maxima in coniunctione illorum omniũ ad spiritũ increatum, vbi & maxima disparitas est.

Extrema coniunguntur, et quomõ

Quid verò sapientius, q̃ q̄ ad pfectionẽ totius vniuersi fieret coniunctio primi & vltimi hoc est verbi Dei, quod est omnium principium, & humanę creaturæ, qui in operibus sex dierum fuit vltima omnium creaturarum?

Coniunctio primi et vltimi.

Quid autem beneuolentius, quàm q̄ creator rerum cõicare se voluit rebus creatis? & hæc benignitas magna fuit in communicatione sui omnibus reb⁹ per præsentiam: maior, quia communicauit se bonis per gratiam: maxima, quia communicauit se homini per vnionem; & per consequens generibus singulorum in vnitate personę.

Creator creaturæ se cõicat.

Fuit etiam iste modus congruentissimus ipsi reparabili: quia homo per pctm̄ corruit in infirmitatem, ignorantiam, & malitiam; per quæ ineptus factus est ad virtutem diuinam imitandam, & ad veritatem cognoscendam, & ad bonitatem diligẽdam. Ideo Deus factus est homo per qd̄ se reddidit hoĩ imitabilẽ, cognoscibilẽ, & amabilẽ.

Quare Deus factus sit homo.

Fuit ẽt iste modus congruentissimus nostrę reparationi, quia Dñs ĩ forma serui pcurauit salutẽ serui. Sũt & alię rationes, quare fuit conueniens Deum incarnari; Prima est, quia præuaricator abstulit no-

Modus cõgruentissimus reparandi.

bis

bis deū, vnde conueniens fuit, vt reparator redderet nobis deum. Secunda, quia humilitas decuit eum, sed non potuit humiliari vsq; ad pœnas in natura diuina, oportuit ergo ꝙ in alia. Tertia, vt prophetias impleret. Isaiæ. 52. Ego q loquebar, ecce adsum. Abacuch. 2. Apparebit in finē, & non mentietur si moram fecerit, expecta eū, quia veniens veniet; vt. s. doceret potius vincere per iustitiam, quàm p potentiam. Quarta, pp vitandum inconueniens, quia si deus incarnari nō potuisset, vel nesciuisset, vel noluit, videretur in eo esse impotentia, vel ignorantia, vel inuidia: quod absit. Quinta, vt tanta esset humilitas in redemptore, quanta fuit superbia in præuaricatore: quia tanta fuit superbia, vt homo vellet esse vt Deus: vnde humilitas tāta debuit esse, vt Deus fieret homo. Sexta, vt nostrum amorem excitaret, & nostram spem erigeret. Septima, vt exemplum imitandæ virtutis nobis daret in forma visibili, & humana. Quamuis aūt opera trinitatis sint indiuisa, ita ꝙ quicquid operatur vna persona, operetur & alia: tamen solus filius accepit carnem, & non pater, vel Spiritus sanctus. Et habemus simile in tribus domicellis induentibus tertiam ipsarum, de quibus potest dici, quicquid facit vna, facit alia, vna tamen sola induitur. Eodē modo dicendum, ꝙ incarnationis opus qnq; attribuitur patri, vt ibi: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Quandoque attribuitur filio, vt ibi. Exiui à patre, & veni in mundum. Quandoque attribuit Spiritui sancto, vt in symbolo: Qui conceptus est de Spiritu sancto. Sed hæc ideo dñr, quia opus īcarnationis fuit maximę potētię, sapiētię &

In quot s conueniētia p peccatū corruit hō.

Quare deus factus sit homo.

In forma serui salutē humanam.

Deus pcurauit.

Cōueniēs fuit Deū īcarnari, et quare.

Peccatum primi hominis, quale.

Qua triū psonarum in diuinis humanā carnē accepit.

Exēplum.

Galat. 4.

Ioan. 16.

Quib' attribuitur verbi incarnatio.

Opus incarnationis maximum

& bonitatis: quæ tribus personis attribuunt. Sunt autem multę rationes, quare filius incarnatus sit, & non pater, vel Spiritus sanctus. Prima, vt per eandem sapientiam, quæ mundum condiderat, fieret reparatio. Secunda, vt qui filius est in diuinitate, esset filius in humanitate. Tertia, nec idem esset pater & filius, si pater de homine nasceretur. Quarta, quia congruentius mittebatur, qui est ab alio, quàm qui est à nullo. Quinta propter confirmationem hæreditatis nobis promissę, ne. s. possemus dicere patri, Domine tu habes filiũ, cui competit hęreditas, quam homini promisisti. Sexta, vt patris erga nos ostẽderetur charitas. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnige. daret. Septima, vt ostendatur quòd Deus pater nihil habet, quod non sit nobis paratus dare, cum filium suum vnigenitum dederit. Octaua, vt sicut dei filius factus est homo, sic homo fieret filius dei. Apost. ad. Gal 4. Misit deus filium suum, vt adoptionem filiorum reciperemus. Nona, vt esset occasio salutis, qui dicitur occasio ruinę, quia hõ appetendo scientiam diuinã, quæ filio appropriatur, cecidit. Decima, quia imago debuit per imaginem reparari. Vndecima, quia sicut verbum mentis mediante grossiori natura emittitur, s. per vocem, sic verbum æternum per assumptionem naturę. Duodecima, quia medius inter ꝑsonas debuit esse mediator Dei & hominum. Decimatertia, quia sapientia patris reparare debuit appetitorem sapientię. Gen. 2. Erit sicut Dij scientes, &c. Quartadecima, quia decentissimè coniungitur humilitas cum sapientia. Prouer. 11. Vbi humilitas, ibi & sapientia, vnde filiũ Dei pręcipuè decuit incarna-

Quare ĩcarnatus sit filius non pr̃, aut Spûs sanctus.

Rom. 8.

Paratus est Deus oĩa nobis dare cum filio.

Imaginis per imaginem reparatio.

1. Ti. 2.

incarnatio. Quintadecima, quia ideę nō sunt, nisi sapientia Dei, quę filio Dei appropriatur. vnde cum singulę ideę singulorum ideatorum sint causę, tunc demum omnia perfecta, & cōpleta erunt, cum per vnionem ad suum principium redierint. Sextadecima, quia si pater fuisset incarnatus, tunc nulla persona fuisset sine principio. Decimaseptima, quia oportuit incarnatam personam tanq̃ sacerdotem supplicare patri pro natura assumpta, sed magis decuit filiū supplicare patri, q̃ econuerso. Decimaoctaua, quia si spūs sanctus fuisset incarnatus, tunc duo essent filij. Decimanona, quia nullum magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem q̃ verbū, quo pater se declarat, quod est vnibile carni, sicut & verbum voci. Vicesima, quia nullum magis decet reducere hominem ad filiationem adoptiuam, quàm filium naturalem.

Ideæ cui appropriātur.

Persona īcarnato sacerdos.

Filius Dei naturalis nos adoptauit

De modo incarnationis. *Cap. 7.*

IN cōi reparatione oīum decenserat, vt fieret cōcursus trium de triplici hierarchia. s. Diuina, Angelica, & humana: vnde in mysterio incarnationis fuit cōcursus Angelici nūciantis, virginis concipientis, & verbi Dei carnem assumentis. Cùm filius dei mittitur in mundum, non fit loci mutatio, sed naturę humanę assumptio; quia ipsius mitti, est esse, vbi prius fuit, sed aliter ibi esse, quàm prius fuit; & hęc alteritas non est ex parte eius, qui est, cū sit immutabilis: sed ex parte eius, in quo est, qa vnit̄ nostrę carni: vn̄ mutatio non fuit ex parte filij, sed ex parte assumpti. Pręterea ī mutatiōe loci exigit̄ nō esse qs, vbi pri⁹ erat; sed nec hoc est ī filij missione, qa post īcarnationē fuit ī

Cōcursus reparationis ex triplici hierarchia.

Missio filij nō fecit mutationē loci & qūo. Mala 3.

Loci mutatio qd exigat. Ioan. 10.

patre

Quibus modis assumpserit verbū naturam humanā

patre sicut semper. Christus assumpsit naturā nostrā quinq; modis.s.misericorditer. Apost. ad Titum.3. Secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Vtiliter.s.pro salute nostra. Psal.73. Operatus est salutem in medio terræ. Sapienter, quia assumpsit bonum naturæ, reprobando malum culpę. Isa.7. Butyrum & mel comedet, vt sciat reprobare malum,& eligere bonum. Fortiter,quia sic assumpsit naturam humanam; q nunquam deposuit eā: quia post mortem vnita fuit diuinitas carni in sepulchro,& animæ in inferno. Mirabiliter, quia coniuncta sunt in carne summū & imū, hoc est deus & limus. Verbum caro factū est quinq; modis.s.secūdū veritatē carnis. Isa.53. Verè languores nostros ipse tulit. Præter carnem,quia pręter operationem carnalē. Matt.1. Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Supra carnē,quia meritis nostris non exigentibus. Apostol.ad Titū 3. Non ex operibus iustitię,quæ fecimus nos. Propter carnem, quia ad saluandā carnem, & hoc quantùm ad fideles efficaciter, licet quantùm ad omnes sufficienter. Matth 1. Vocabis nomen eius Iesum :ipse enim saluum faciet populum suum. Contra carnem, quia ad maiorem damnationem infidelium. Ioan.15. Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Opus assumptionis humanæ naturæ non animatio, sed incarnatio nominatur, cū tamen à digniori res consueuerit nominari; hoc autem est propter quatuor rationes.s.vt expressior fiat nominatio, & vt profundior explicetur dignatio miserentis,& quia nobis magis nota est pars carnis; & vt maior humiliatio exprimatur,eo q magis à deo distat caro, quàm

Bonū nostræ naturæ assumpsit verbū, malū autem reprobauit.

Apoc.1. Ioan.1.

Verbum caro factum qb' modis.

Non animatio sed incarnatio dicit opus carnis, & quare.

quàm anima, & qa caro est à parentibus propagata, ánima à Deo creata.

De vnione, & natura carnis assumpta. C. 8.

Sicut in diuinitate, vna est essentia & tres personę, ita in Christo est econuerso vna p̄sona, & tres essentiæ, scilicet deitas, anima, & caro, hoc est æternum, nouum, & antiquum quia deitas est æterna, anima est noua, quia in assumptione carnis creata: carò verò antiqua, quia ab Adam propagata; & Christus secundùm naturã diuinitatis est genitus, secundum animam verò creatus, & secundũ carnẽ factus. Vnio fuit triplex in Christo scilicet deitatis ad animam, & econuerso, & deitatis ad carnem, & econuerso, & animæ ad carnem, & econuerso. Duæ primę vniones semper manserunt, tertia separata fuit in morte. Vnio ergo deitatis ad humanam naturam non est in vnitate naturæ, sed personę: nõ dico personę humanę, sed diuinę, hoc est non assumptę, sed assumentis: nec personę cuiuslibet, sed solius verbi. Quia enim impossibile est, ꝙ natura diuina cõcurrat cũ alia, sicut pars ad constitutionẽ tertij, vel ꝙ ipsa transeat in aliã, vel alia in ipsam, ꝓꝑ simplicitatẽ & vnitatẽ ipsius perfectissimam: ꝑpea diuinitas, & humanitas non vniuntur in vnitate naturæ, sed personę, & sic intelligitur illud in symbolo Athanasij: Nam sicut aĩa rationalis, & caro vnus est homo, ita Deus & hõ vnus est Christus. Ibi nãq; ponit̃ similitudo, quantũ ad vnitatẽ p̄sonę, & non naturę, quia caro, & aĩa differunt in homine, quantũ ad essentiam, & cõstituunt tñ vnã personã. Eodẽ modo inter diuinitatem & humanitatem Christi est differentia,

Tres essentiæ in vna persona.

Christus genit', & natus, & quomodo

Vnio triplex in Christo.

Vnionis separatio. quæ.

Deitatis et humanitatis vniõis modus.

Similitudo vnitatis p̄sonæ.

tia,

In quo diuina natura sub sistit. — Deus suppositum humanæ naturæ & quomodo — Ad esse personæ, quod exigit — Christus secundum quod homo, non est persona. — Præpositiones quatuor, & quæ vera, aut falsa. — Opinione de Christi incarnatione — † Imo est vera, quia ibi homo naturam designat, non personam.

tia, & tamen est vna persona: & quia diuina natura in nullo supposito potest subsistere, præterquam in propria hypostasi, ideo vnio illa non potest esse in propria persona hominis, sed dei: & propterea deus in vna personarũ suarum fecit seipsum suppositum humanæ naturæ: vnde tantùm vna est ibi personalitas, & vnitas personalis, scilicet ex parte assumentis. Ad esse nanque personæ, triplex exigitur distinctio, scilicet singularitatis, & naturalis incommunicabilitatis, ac excellentiæ, siue dignitatis. Propter primum, nullum vnibile est persona. Propter secundùm anima non est persona: sed propter tertium, Christus secundum quod est homo, non est persona. Ex his patet, quæ sit vera vel falsa inter has quatuor propositiones. Prima persona assumpsit personã. Secunda, natura assumpsit personam. Tertia, natura assumpsit naturam. Quarta persona assumpsit naturam. Primę duę simpliciter sunt falsæ. Tertia vno modo est falsa, alio modo est vera. Si enim sumatur natura, prout est communis tribus personis, sic est falsa. Si verò sumatur natura, prout est in persona filij, sic est vera. Quarta autem propositio simpliciter est vera. Ad intelligentiam autẽ horum nota, ꝙ tres fuerunt opiniones de incarnatione Christi. Prima opinio dicebat, ꝙ filius Dei assumpsit hominem. Secunda dicebat, ꝙ assumpsit humanã naturam. Tertia dicebat ꝙ assumpsit hominẽ vt vestem. † Prima opinio nõ tenet, quia ponit ꝙ in Christo sunt duæ personę quod est falsum. Secunda cõis est, & vera ac celebris, quia ponit quòd Christus est vnum solum, licet sit aliquid secundùm quòd homo. Item ponit quòd assumens

mens non est assumptum. Item q illle homo diuina est essentia, & econuerso. Item q oîs proprietas filij Dei inest ei, & econuerso. Tertia opinio tanquam hæretica reprobatur: quia ponit nō esse in vna persona Christi duas naturas, & q duæ substantiæ, humanæ naturæ. s. & diuinæ, non personalitatem filij Dei constituunt, sed extrinsecus se habent ad ipsam. Dicimus ergo quòd tanta est ibi vnio, vt quicquid dicitur de filio Dei, dicatur de filio hominis, & econuerso: his tamen exceptis, in quibus exprimitur vnio, vel clauditur negatio. Si em̄ sit vocabulum, in quo aliqua repugnantia includitur, sicut est vniri, incarnari, assumi, assumere: in quibus includitur respectus vnionis vnius naturæ ad alteram, tunc non tenetur prędicta regula. Similiter non tenet, quando in vocabulo includitur negatio alicuius, cuius oppositum alteri competit, sicut incipere esse, creari, &c. Nota, quòd propriè loquendo, compositio est corporum, coniunctio est corporis & animæ, vnio est diuinæ naturæ ad humanam, tamen vnum quandoq; ponitur pro reliquo. Quinque fuerunt status primi hominis, & de quolibet statu accepit Christus aliquid. Primus status fuit innocentiæ, de quo Christus accepit peccati immunitatē. Secundus gratiæ, de quo accepit plenitudinem gratiæ. Tertius culpæ, de quo accepit recōpensationē pœnæ. Quartus pœnitentiæ, de quo accepit passionē doloris, & tristitiæ. Quintus glorię, de quo accepit plenam fruitionem. Corpus Christi s̄m Damasc. formatū fuit ex sanguine beatę Virginis, non ex carne. Nam veræ matris est s̄m Philosophos materiam tantummodo ministrare: sed dare virtutem formatiuam, quæ

Vnio Dei & hois qualis.

Compositio, cōiunctio, & vnio.

Primi hominis status quas.

De oī statu hois aliqd accepit Christus.

Corporis Christi materia.

Quid pri, & matri in gñatione natura li conueniant.

actiuè naturam seu materiam formet: est patris, & non matris. Cùm igitur beata virgo proprietatem veræ matris habeat, oportet quod materiam contulerit, quæ sm naturam sit materia conueniens humano corpori; & tñ integritatem virginalem non polluat. Talis autem materia non est caro, quia dicit Philosophus, q id, quod est actu pars, non est materia generationis, cùm non sit potentia totum. Caro autẽ est actu pars, vnde non est materia generationis. Talis quoque materia non fuit semen virgineum, vel fœmineum, quia hoc puritati virginis non conueniebat: nec etiam sm Philosophum est necessarium ad generationem, quia aliquæ mulieres concipiunt sine seminatione. Talis ergo materia fuit sanguis, quia ipse secundùm Philosophum est etiam in nobis materia generationis. Quòd autẽ dicit Apost. ad Rom 1.c. Qui factus est ei ex semine Dauid, intelligendum est originaliter, nõn materialiter. Virtus autem formatiua in beata Virgine nõ fuit ex parte carnali, sed ex virtute altissimi.

Nõ semine fœmineo, sed sanguine purissimo formatũ est Chri corpus.

Christus factus ex semine Dauid quomõ itelligit.

De vtilitate incarnationis. *Cap. 9.*

Quid per pctm amisimus.

Amisimus per peccatum propriam excellentiam, mentis innocentiam, ac Dei amicitiam. Hæc autem recuperare oportuit per beneficium Saluatoris. Excellentiam enim recuperare non potuimus, nisi per excellentissimum recuperatorem: quia si per aliquã meram creaturam reparati essemus, tunc oporteret nos esse subiectos illi creaturæ. Innocentia enim reparari non poterat, nisi per satisfactorem sufficientissimum, qui videlicet esset Deus & homo: Deus quidem qui pro homine satisfacere posset: homo verò de genere Adæ,

qui

qui peccauerat. Ille nanque congruè satisfacit, qui potest & debet: sed non potest, nisi Deus, nec debet nisi homo. Amicitia similiter non poterat reformari, nisi per mediatorem conuenientissimum, qui scilicet vtrique parti confor mis esset, & vtriq; parti amicus. hoc verò Christo conuenit, qui est Deo patri similis per diuinitatem, & homini lapso per humanitatem. Venit ergo Deus in carnem, tanquàm dñs ad seruos, vt eos corrigeret: tanquàm magister ad discipulos, vt eos instrueret: tanquàm medicus ad ægrotos, vt eos sanaret. Per primũ ostendit Deus potentiam: per secundum sapiẽtiam, per tertium bonitatem. Quatuor fructus incarnationis ponit Bernard. dicens, Manna de cœlo descendit, vt gaudeant esurientes: de vinea cœli botrus erupit, vt gaudeant sitientes; oleum effusum est, vt gaudeant ægrotantes: lapis sine manibus de monte præcisus est, vt timeãt negligẽtes. Christo homini plures actus conueniunt, nobis multum salutiferi, propter quod diuersis rebus naturalibus, & artificialibus comparatur. Ipse nãq; Christus dicitur caput nrm propter sensum & motum spiritualẽ, quem suis membris influit. Eph 1. Mediator, quia participat proprietates diuinæ & humanæ naturæ: & ideo inter Deum, & nos efficaciter potest mediare. 1. Timot. 2. Fundamentũ, propter fidem, quia in nobis illuminat intellectũ 1. Cor. 3. Ostium pp charitatem, qua perficit affectũ. Ioan. 10. Pastor inquantum incorporat nos ecclesiæ per sacramentorũ participationẽ. Eph. 5. Hostia, quia soluit obligationem ꝯtractam per peccatum originale & actuale. Sacerdos, quia ipse se rogat, ipse se exaudit, ipse seruus rogat se dominum, & ipse Deus exaudit

Cõgruus satisfactor quis, Ioan 10 Phil. 2 In incarnatione qualiter veneris. Deus. Ioan 13 Luc 4 Incarnatiõis fructus quot & qui. Exod. 26 Can. 2 Can. 1 Dan. 2 Chri hoĩs cõuenientia. Eph. 1 1. Tim. 2 1 Cor. 3 Ioan. 10 Eph. 5 Heb. 5. & 7.

Aduentus Dñi vtilitates. se hominem. Via, exemplo, vita in præmio. Itē Bernardus enumerat quatuor vtilitates aduentus Dñi, dicens, Venit medicus ad ægros redēptor ad venditos, via ad errantes, vita ad mortuos. Vtilitates diuinæ incarnationis. Ostenduntur adhuc multæ vtilitates incarnationis Chri, aduentus Chri: quia. f Deus factus est hō vt fieret homo Deus: dñs factus est seruus, vt fieret seruus dñs: Deus de cœlo ad terras descendit, vt homo de terris ad cœlos ascenderet. Deus factus est filius hominis, vt hō fieret filius Dei. Immortalis factus est mortalis, vt mortales fierēt īmortales. Diues īnocēs factus est pauper, vt pauperes fierent diuites. Obscurata est lux, vt nos illuminaret: Esuriuit panis, vt non reficeret. Sitiuit fons, vt nos inebriaret. Tristata est lętitia, vt nos lætificaret. Pauebat fiducia, vt nos confortaret. Laxata est via, vt iter nostrum ad cœlestia dirigeret.

De mirabilibus circa incarnationem Domini. Cap. 10.

Miracula in īcarnationes verbi. EXcellebat incarnatio Christi nostrā conceptionem in pluribus: per quod apparet, ꝙ ibi natura sua perdidit iura. Inueniuntur enim multa tam ex parte matris, q̃ ex parte prolis, & q̃ etiā ex parte modi, quæ non sunt fm viā naturæ, sed secundùm potentiam virtutis infinitæ, quæ solius est Dei. Mira in virgine matre. Mira igit̃ fuerunt in matre, quæ fm Bernardum sine pudore fœcunda, sine grauamine grauida, sine dolore puerpera. Maledictiones euasit btā virgo, & quomō. Ibi portauit stella Solem, palmes vitem, riuus fontem, filia patrem, creatura creatorem. Fuit, inquam, mater patris, ac filia nati. Fuit quoque prole posterior, contento minor, mater & virgo fuit, & cum Deo filium cōem habuit. Gen. 3 Maledictionem legis euasit, vbi maledictæ

dictæ fuerunt virgines, & coniugatæ. Virgines quidem, quia non genuerunt: coniugatæ verò, quia in dolore pepererunt. Sed vtrunq; beata virgo euasit, quia virgo genuit, & dolorem nõ sensit. August. Speculum non rumpit radius Solis; & integritatem virginis ingressus, aut egressus Dei vitiare nõ potuit. Mirabilia quoque fuerunt in prole: quia in instanti fuit ibi sanguinis separatio, consolidatio, figuratio, animatio, deificatio. Et ꝙ ista non fuerint successiua, patet ex scriptura. Ierem. 31. Fœmina circundabit virum. Patet etiã ex virtute agentis, scilicet Spiritus sancti, cuius est subitò operari. Quamuis aũt membra corporis Christi fuerint in conceptione completa, & perfecta vsq; ad animæ susceptionem, ipsorum tamen membrorum distinctio, ſm Augustinum, tam parua: & tenuis fuit, ꝙ humano visui vix possit subijci: quia in tanto fuit minus corpus illud, q̃ alius conceptus cum formatur, quãtum augeri posset in vtero infra quadraginta sex dies. Vnde miraculosum fuit, ꝙ in tam paruo corpore recepta fuit anima, sed hoc ideo factũ fuit, vt conceptio Christi, quantum ad tempus manendi in vtero, non esset nostræ conceptioni dissimilis. Prætereà ab instanti suæ conceptionis sciuit oĩa etiam ſm ꝙ homo. Item in fruitione perfecta fuit aĩa eius: vnde quantùm ad hoc non solùm fuit viator, sed etiam comprehensor. Item mundus fuit ab omni peccato, & plenus oĩ gratia & virtute: Habuit quoq; patrem in cœlis, & matrem in terris; sed prẽm sine matre, & matrem sine patre. Itẽ per incarnationem ipse dominus factus est seruus, æternus factus temporalis, immensus factus est paruulus. Summus fit imus, incõprehensibilis

In prole mirabilia

Qualis membrorum corporis Chri in vtero virginis distĩctio.

Miraculũ in tã paruo corpore Christi.

Chrs ab instãti suæ cõceptionis fuit viator & cõprehensor.

In Christo Trinitas substãtiarum in vnitate personæ.

fit localis, simplex fit compositus. Dicit August. videtur inuisibilis, palpatur impalpabilis, immortalis occiditur. Item August. Quis vnquã existimare posset, vt portaretur manibus fœmineis portator orbis, panis angelorum manducaretur, seu aleretur, virtus celorum infirmaretur, vita omnium morereť? Hic quoq; notandum est, q' sicut in diuinis est Trinitas personarũ in vnitate essẽtię, sic in Chr̃o est Trinitas essentiarũ, seu naturarũ in vnitate p̃sonæ: quia sicut in diuinis per diuersas personas nõ distinguiť essentia, sic in Christo per diuersas naturas non distinguitur persona. Denique Christi incarnatio fuit mirabilis ex modo, quia cum tres modi producendi hominem præcessissent; primus, videlicet nec de viro, nec de muliere, sicut in Adam; secundus, de viro sine muliere, sicut in Eua; tertius, de viro & muliere, sicut in omnibus concupiscibiliter natis: ad complemẽtum decuit vniuersi quartum modũ introduci, vt scilicet homo de muliere fieret sine viro per virtutẽ operatoris. In conceptione ergo filij Dei simul concurrerunt virtus innata, infusa, & increata. Virtus innata materia ministrauit: virtus infusa purificando ad vnionem verbi adaptauit (adaptatione dico congruę naturæ.) Virtus increata subitò perfecit, quod natura non potuit, nisi successiuè.

Quibus modis hõmines p̃ducti fuerint.

Gen 2
Ibidem.
Gen 2
Luc. 1

Virtutes i cõceptione Christi quæ.

De Natiuitate Christi. Cap. II.

Chr̃i natiuitas quo modo triplex.

In Chr̃o triplex substãtia.

NAtiuitas Christi triplex est, scilicet diuina, humana, gratuita. Prima est ex parte: secunda ex matre: tertia fit in mẽte. De patre nascitur eternaliter, de matre temporaliter, in mente spiritualiter. Et istę tres natiuitates sumuntur s̃m tres naturas, quæ sunt in

Christo, s. deitas, caro, & spiritus. Nam ex patre nascitur Deus, ex matre caro, ex mente nascitur spiritus, scilicet per gratiam. Ex patre nascitur semper, ex matre nascitur semel, in mente nascitur sæpe. Secundum natiui atem diuinam Christus habet patrem sine matre: secundùm humanam habet matrem sine patre: secundùm gratuitam habet patrem & matrē: secundùm illud, Qui fecerit voluntatem patris mei, &c. Matth. 12. Has tres Christi natiuitates repræsentat ecclesia in die natiuitatis eius. primam. s. diuinam, in missa quæ cantatur in nocte. Est enim hæc natiuitas nobis occulta. Isa. 53. Generationem eius quis enarrabit? Secundam in missa, quæ cantatus in aurora: qa natiuitas humana partim fuit occulta, partim manifesta. Occulta quidem quātùm ad modum, quia natus est de virgine: sed manifesta quantū ad factum. Tertiā. s. gratuitam, in missa, quæ cantat̄ in die, quia natiuitas gratuita est manifesta, in qua Christus per affectum concipit̄, per effectum nascitur & p amorem profectum nutrit̄. Isa. 26. A timore tuo cōcepimus, & peperimus spiritum salutis. De diuina itaq; generatione habetur in primo lib. sed nunc de humana prosequendum est. Nota itaque ꝙ s̄m verba Apostoli, vbi ait, Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos, &c. Natiuitas Christi fuit, gratiosa, gloriosa, copiosa, fructuosa. Gratiosa, id est gratis, non meritis nostris exhibita. Apparuit enim gratia. Gloriosa, quia Dei saluatoris nostri. Copiosa, quia omnibus hominibus. Fructuosa, quia erudiēs nos. Iste fructus natiuitatis Christi duplex est. s. respectu tēporis præsentis, & futuri. Item respectu temporis

Nascitur Chr̄s, & quomō.

Christus habet patrem, & matrē, & quomō.

Tres Christi natiui tates rēpsentat ecclesia, & quomō.

Titum 3.

Natiuitas Chr̄i qualis fuerit.

Natiuitatis Christi fruct⁹ multiplex.

præsentis duplex est fructus: primus est declinatio mali, ibi: Vt abnegantes impietatem, quò ad malum, quod est contra fidem: & secularia desideria, quò ad malũ, quod est contra bonos mores Secundus fructus est operõ boni, ibi. sobriè, quò ad nos: iustè, quò ad proximũ, & piè, quò ad Deum. Itẽ respectu futuri tẽporis duplex est fructus. primus est spei in resurrectione, ibi: expectantes beatam spem. secũdus gaudij in glorificatione, ibi: & aduentum gloriæ magni Dei. Apparuit in natiuitate Chrĩ benignitas & humanitas Saluatoris de triplici latibulo, scilicet de sinu patris, in quo celabatur: de vmbra legis, in qua figurabatur: de ventre matris, in quo formabatur. Iste namq; agnus soluit signacula libri signati. Natiuitas Christi fuit vtilis, honesta, & iucunda. Quid aũt vtilius salute hominis. Vocabis, inquit, nomen eius IESVM, qui saluum faciet populum suũ: certè à formidine timoris, ab immanitate languoris, à detentione carceris, à subiugatione hostis. Quid honestius partu virginis, vbi virgo est, q̃ generat; Deus est, qui generat; Spũs sanctus, qui operatur in gñatione? Quid iucundius natiuitate Dei & hominis? Gauisi sunt, qui præcesserunt vt Abraham, qui exultauit vt videret diem dñi Ioan. 8. Item qui sequũtur, Gaudete in dño semper. ad Philip. 4. Item qui pñtes erant, vt angeli decantantes, & pastores videntes Luc. 2. & Ioannes eum in vtero sentiens, & Simeon amplexans, sed maxime virgo ipsum generans. Lucæ 1. Et ex. spi. m. in d. sa. m. Protulit in natiuitate nobis beata virgo fructum, qui fuit seminatus in conceptione, germinauit in natiuitate, collectus in pannorum inuolutione, ad donum allatus in purifi-

Quid in natiuitate Christi apparuesit.
Apoc. 5
Natiuitas Christi vtilis.
Honesta.
Iucunda.
Matt. 1
A tribus saluauit nos Christus.
Luc. 2
Luc. 1
Quid virgo nobis protulerit in filij sui natiuitate.
Ioan. 19

rificatione, flagellatus in stipite, ventilatus in falsorum testium accusatione, immolatus in passione, purgatus in resurrectione, comeditur in quotidiana Eucharistiæ susceptione, & in cœlesti fruitione. Beata itaque virgo est cœlum, quod Christum rorauit: ipsa nubes, quæ Christum pluit: ipsa terra, quæ Saluatorem germinauit. In natiuitate Domini fuit beata virgo terra, de cuius limo formatus est nouus Adam: terra de qua orta est veritas: terra de qua ortus est fructus terrę sublimis: terra bona in qua semen cecidit: terra fluens lacte & melle: terra germinās herbā virentē: terra de qua oriebatur fons irrigās vniuersam superficiē terræ.

Matt. 27. Ioan 6. beata virgo quid. Isa. 45. 1. Cor. 15 Psa. 84. Isa. 4. Luc. 8. Num. 13. Genes. 1. Ibid. 2.

De circuncisione Domini. *Cap.* 12.

CIrcuncisionem accepit Christus multiplici ratione. Primò, vt legē, quā dedit aliis, ipse compleret. Secundò, vt humilitatem ostenderet, quia ceremonialibus ad quæ non tenebatur, se subiecit: ipse nanque dominus legis fuit. Tertio vt sanguinem suum pro nobis non solum in ætate virili, sed etiam infantiali funderet. Quartò, vt nos circuncidendos fore spiritualiter ostenderet. Quintò, vt hæreticos confunderet, qui dixerunt eum non verū corpus, sed phātasticum habuisse. Sextò, vt Iudæis satisfaceret, qui scandalizati fuissent si circunsionem non accepisset. Septimo vt legem veterem approbaret, quæ vsque ad ipsum obseruanda fuit. Legalia enim secundum Augustinum fuerunt ante passionem viua post passionē Domini mortuas sed postquā per mundū claruit Euangeliū, sepulta. Circunciditur IESVS nō solum circuncisione legali, sed etiam circuncisione spirituali. Vndę possumus Domini circuncisionem

Quare Christus circuncisus. Gen. 17 Matt. 5. Legalia bona, mala, quomodo

Qua circũcisione circuncisus sit Chrs. Circunsio quadrup.

cunsionem quadruplicem assignare. Primo circuncidit eum pater cultello paupertatis in natiuitate. Secundò circunciderunt eum parentes eius octauo die cultello legis. Tertiò circuncidit seipsum in omni vita sua cultello humilitatis. Quartò circunciderunt eum Iudæi in passione cultello crucis,& hoc per milites Pilati. Circunciditur etiam IESVS in suis quadrupliciter. Primo per detractores, qui auferunt amicos,& famã. Secundo per raptores, qui auferunt bona temporalia. Tertiò per hæreticos qui auferunt animam. Quarto per tyrãnos, qui auferunt corpus. Circuncisio nostra spiritualis duplex est. Prima mentis in præsenti à culpa. Secũda corporis in futuro à pœna. Prima figurata fuit p circunsionẽ solẽnẽ, quæ facta in Ægypto;& hęc triplex est. s. incipientium, à vitiis,& hoc cultello iustitiæ. Item proficientiũ à superfluis, cultello misericordię. Item perfectorum à necessariis, cultello charitatis perfectæ Secunda figurata est per circuncisionem factã in Galgalis, in terra promissionis: quia in octaua resurrectionis per petram Christum circuncidemur ab omnibus miserijs. Ex quo patet quòd circũcisio nostra spiritualis efficacior est, quàm Iudæorum carnalis, & legalis: quia illorum circũcisio licet peccatum originale tulerit, tamen ianuam paradisi non aperuit: sed nostra vtrunque facit. In hac materia duo nobis tanguntur. Primùm est Christi humilitas in circuncisione secundum eius sublimitas in nominis impositione. Vocatum est, inquit, nomen eius IESVS. Dignitas autẽ huius nominis multiplex est. Est enim ab ęterno consecratum, vt dicit sanctus Bernardus. Ab antiquis prefiguratum, scilicet in Iosuę. A prophetis desideratum.

Circũciditur Chrs in suis et quomodo

Circuncisio spiritualis.

Exod. 5. et 12. Ios. 5.

Humilitas et sublimitas Christi. Luc. 2.

Dignitas nominis IESVS

Isaia 26. Nomen tuum in desiderio animæ. A sanctis patribus prophetarum Salomonis oraculo A Deo nominatum. Apost. ad Philip. 2. Dedit illi nomen, &c. Ab angelo prænunciatum, vt dicitur Luc. 1. & 2. A beata virgine prędicatum. Luc. 1. Sanctum nomen eius. Ab Apostolis magnificatum. Act. 5. Ibant apostoli gaudentes, &c. A martyribus testificatum, quia pro nomine isto passi sunt. A confessoribus collaudatum. Psa. 112. Laudate pueri dominum, &c. A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen domini. A sanctis virginibus prægustatũ. Cant. 1. Oleum effusum nomen tuum. Bernar. IESVS est mel in ore; melos in aure, iubilus in corde. Ab omnibus sanctis exaltatum. Psal. 33. Magnificate Dominum mecum, & exaltate nomen eius in idipsum. Petrus Act. 4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri, &c. In hoc nomine IESVS, sunt quinque literæ, quæ possunt esse initia istarum dictionum, Iucunditas mœrentium, æternitas viuentium, sanitas languentium, vbertas egentium, satietas esurientium. Et hoc nomen IESVS Christo conuenit tripliciter. Primò ratione naturæ, vt qui ex diuina natura erat saluator auctoritate, ex humana natura fieret saluator mysterio, & vendicaret sibi nomen saluatoris. Secundo ratione decentiæ, quia decuit, vt ex re nomen haberet. Vnde quia saluat à peccato, à Diabolo, & ab inferno, meritò nomen habet; illi beneficio congruens. Tertiò ratione efficaciæ, qa Christus nos sua passione saluauit.

In nomine Iesu quinq; literæ et qd significāt

Chro nomē Iesus conuenit et quare.

Isa. 12. 26. et 43.

A quibus saluat Iesus.

Iud 2.
1. Cor 6.
Apoc. 5.
Tit. 3.

De Baptismo Christi. Cap. 13.

IN Baptismo Domini notatur ipsius humilitas, & nostra vtilitas. Ipsius humilitas notatur

Baptiſm' Chri duo notat. Matth. 3. Humilitas Chriſti qualis. tatur in quatuor. Primò quia venit Ieſus, ſcilicet dator ſalutis,& non indigens ſalute Secundo,quia ad Iordanem , vbi creator elementorum ſubiecit ſe humili elemenro aquę. Tertiò, quia ad hominem,id eſt Ioannem,ſcilicet dominus ad ſeruũ, Rex ad ſcutiferum, Sol ad Luciferum. Quartò quia venit vt baptizaretur ab eo , ſcilicet fons à riuo , plenitudo à ſtylla, au-

Baptiſm⁹ Xp̄i nobis vtilis et quomô. Matt.3. ctor,baptiſmi à baptiſmi miniſtro. Vtilitas noſtra notatur in quatuor,quæ circa Chriſtum baptizatũ euenerunt. Primò,quia Chriſtus cõfeſtim,cum baptizatus fuit,cõfeſtim aſcendit de aqua;p̱ qđ notatur in nobis gr̄æ infuſio,homo enim per baptiſmum liberatus à culpa,ad virtutes ſtatim aſcendit. Secundò apertum eſt cœlum, per quod notatur hominis poſt baptiſmũ aſcendentis ad cœlum euolatio. Tertiò deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut colũba in ipſum: per quod notatur, quòd baptiſ-

In baptiſmo Chri notantur oĩa, q in noſtro baptiſmo cõcurrunt. mus facit hominem Spiritus ſancti templum. Quarto vox patris facta eſt. Hic eſt filius meus dilectus : in quo notat ꝙ per baptiſmũ de filio iræ fit filius gratię. In baptiſmo Chriſti nominã tur ſubſtantialia baptiſmi noſtri.ſ.baptizãs baptizandus,materia,forma,& intentio. Baptizãs fuit Ioannes, in quo miniſtri ſanctitas deſigna tur. Baptizandus fuit Chriſtus noſtrum baptiſ mum conſecrans : quia tactu ſuę mundiſſimæ

Materia baptiſmi aqua. carnis vim regeneratiuam contulit aquis. Materia fuit aqua, magis conueniens & communis cęteris liquoribus ad baptiſmum exiſtens.

Forma baptiſmi. Forma notatur p̱ teſtimonium trinitatis. Fuit enim ibi pater in voce, filius in carne. Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie. Intentio conſequitur formam. Voces enim (vt ait philoſophus) ſigna ſunt earum , quæ ſunt in anima paſſio-

num.

num. Per vocem patris, quę audita est in baptismo Christi, notantur quinque dignitates, & excellentiæ eiusdem Domini nostri IESV Christi. Cum enim dicitur Hic est, commendatur Christus à vera essentia, quia solus Deus habet verum esse. Omne enim esse à forma est: Deus autem forma est sine materia, vt dicit Boetius. Cum dicitur Filius, commendatur Christus à similitudinis paternæ conuenientia. Ex eo nanque dicitur filius, quia fit vt ille: propter quod filius sic dicitur imago patris potius etiam, quàm Spiritus sancti, propter rationem, quam habes suprà in lib. 1. Cum dicitur, Meus, commendatur à substantiæ indifferentia. dicitur enim meus, id est mihi consubstantialis: Cum dicitur, dilectus commendatur ab amoris beneuolentia. Ioan. 3. Pater diligit filium, & omnia, quę habet, dedit in manu eius. Cùm dicitur, In quo mihi bene complacui, commendatur à speciali complacentia. Sed nota, ꝙ placitum est quieta voluntas: vnde complacui, id est cum Spiritu sancto in filio s̃m naturam assumptam quieui. Vox patris in bapt. Xp̃i qd notat. Omne esse forma D. ẽ, et nõ materia. Coloss. 1. Placitum p̃ris qd.

De plenitudine gratiæ Christi. Cap. 14.

POst hoc considerandum est verbũ incarnatum, quantum ad plenitudinem charismatum spiritualium, quæ sunt plenitudo grãæ in affectu: plenitudo sapiẽtiæ in intellectu: ac plenitudo meriti ĩ opere, & effectu. Circa primũ notãdum est, qđ in Chr̃o à sui cõceptione fuit plenitudo gratiæ, quantũ ad gratiam personæ singularis, & quantum ad gratiam capitis, & quantum ad gratiã vnionis: & hæc triplex gratia est eadem in essentia, sed differunt in effectu. Gratia. n. personæ singularis Plenitudo i Xp̃o triplex, et qua.

Plenitudo gręę i Christo quātū ad tria.
Gratia p-sona Christi quid
Christus fidem & spem habuit, & q.
Quid h- dei & spei succedat.

laris est gratia habitualis, quàm habuit Christus completissimè & plenissimè, excepta fide, & spe, quas virtutes non habuit, sed id, quod eis in patria succedit: quia fidei succedit cognitio, spei verò succedit comprehensio rei. Sciendum autem, quòd prædicta gratia personæ singularis exuberat in Christo, ita q́ influit in mēbra corporis sui mystici sensum, & motum spiritualem, secundùm fontalem plenitudinē oīs gratiæ, in ipso habitantis. Dicitur gratia capitis Christo inesse, vnde nota, q́ Christus ſm vtranque naturā dr̄ caput ecclesiæ: qa nō solū inquātum Deus, sed etiam inquantum homo influit sensum & motum spiritus, & gratiæ in omnes, qui adhærent ei, vel per fidem rectam; vel per fidei sacramentum. Sed inquantū homo influit eam per modum meriti & meritū; q́ non solū ex congruo, sed etiā ex condigno influit membris gratiā, hoc habuit ex vnione ad verbum. Ex prædictis collige, q́ Christus inquātum homo dicit̄ caput ecclesię triplici ratione. Primò propter influentiam gratiæ, sicut dictum est. Secundò pp conformitatem naturæ quam habet caput ad membra, quia licet Christus excellat membra sua, quantum ad naturam diuinitatis, tamen conformis est illis in natura humanitatis. Tertio dicitur caput metaphoricè: quia sicut corpus Christi verum constat ex purissimis membris, ita corpus eius mysticum ex puris fidelibus. Nam de plenitudine eius omnes accipiunt beneficium gratiæ, & spiritus; qui ad eum accedunt vel per fidem rectam, vel per fidei sacramentum. Alia ratione Christus secundum q́ homo dicitur caput ecclesię, scilicet propter naturæ conformitatem, quam caput habet ad totum corpus, vt suprà dictum est. Præterea

Caput ecclesiæ qui secūdum vtranque naturam, & quare.
Per q mo dum influit Xp̄i inquantū homo.
Caput ecclesia chri & quare Ephes. I.
Ioan. I.

terea sciendum, ꝙ eadem gratia singularis personę, quę habilitauit humanam naturam Christi ad vnionem verbi, vt videlicet digna esset vniri tantæ celsitudini, vocatur gratia vnionis per quã Christus ipse non tñ fœlicitate glorię, verum etiã adoratione latriæ dignus fuit: dicẽdum, ꝙ verum est s. d̃m ꝙ est constructio transitiua, cũ dicitur gratia vnionis, tũc.n. aliud est gratia aliud est vnio. Sed scd̃m ꝙ est constructio intrãsitiua, vt sit sensus gratia vnionis, id est vnio humanę naturæ ad diuinam, quę gratis, & sine meritis data est humanitati Christi: sic differt gratia, vnionis à gratia personali, & à gratia capitis: sicut vnio differt à gratia habituali: propter qđ dicitur in Ioanne ꝙ Spiritus sanctus datus est ei non ad mensuram, ꝙ dupliciter exponitur Primo sic, non ad mensurã, id est totaliter qa & non particulariter, vt quicquid potuit Deus ei de spũ sctõ dare, dedit ei. Secundo sic non ad mensurã .i. super omnem ꝓportionẽ respectu aliorꝝ hominũ, De hoc quoque, ꝙ dicit Ioannes, Plenũ gratię & veritatis. nota ꝙ quintuplex distinguitur plenitudo. Prima est sufficiẽtiæ, quæ in quolibet iusto reperitur. Secũda est copiæ, q̃ fuit in Apostol᷑. Act.2. Repleti sunt omnes &c. & in Stephano. Act.7. Stephanus plenus gratia, & fortitudine. Tertia est vniuersalitatis, quę est in ecclesia, cui nullũ donum deest. Quarta est excellentiæ, quę fuit in beata Virgine, quæ omnes sanctos excedebat in gratia. Ecclesi.24. In me omnis gratia. Luc.1. Aue gratia plena. Quinta superefluentiæ, quæ fuit in Christo Ioan.1. Plenum gratię & veri. Circa innocentiam Christũ hoc sciendum est, quòd habuit immunitatem omnis culpæ, & quantũ ad actũ, & quantum ad posse: quia

Grã vnionis quid.

Vnio gratis datã.

Gratiarũ differentię.

Ioan. 3. Spiritum non acci pi ad mẽ suram, & quomodo

Ioan 1. plenitudo gratiæ quintup.

Innocentia Christi qualis

Immunis fuit Christus a culpa, & quomodo.

sancti per gratiam illuminati. Cognitionem non habuit per habitum acquisitum, qui pp imperfectionem in ipso non fuit. Quintus modus est per gloriam, hoc modo cognouit oĩa Christus: finita quidẽ cognitione actuali, infinita verò non nisi cognitione habituali vel excessiua. Anima.n.Christi per gloriam comprehensionis capiebat, quæcunq; capere potest natura finita vnita infinito. Sciendum ergo ꝙ res dupliciter habent cognosci in arte. .s.vel ab ipso artifice, vel ab alio artem cõtemplante. vtroque modo cognouit Christus res. Primo modo per naturam diuinitatis, secũdo modo per gloriam comprehensionis. Patent igitur ex præmissis quinque differentię cognitionis, quæ erãt in Christo. Per primum enim modum habuit cognitionem, vt Deus per secundum, vt homo, per tertium, vt viator, per quartum, vt illuminator, per quintum vt comprehensor. Christus secundum vtranq; naturã dicitur lux, quia secundum diuinitatem illuminat intus animã, & secundùm humanitatẽ informat exteriùs vitam: & hoc tripliciter.s. miraculis, prædicationib. & exẽplis. Primùm est potentiæ, secundùm sapientiæ, tertium bonitatis. Nota præterea, ꝙ scientia Christi hoĩs lympidissima est inter scientias creatas, quia nihil habet admixtum de suo contrario, vel actu, vel potentia, præsertim cùm non possit aliquid ignorare propter sui vnionem ad verbum, tamen quia anima Christi creatura est, non est scientia eius ita lympida, sicut Dei, quamuis scit omnia, quæ scit Deus. Quod dicitur, Iesus proficiebat sapientia, & ætate coram Deo, & hominibus: non est intelligendum quòd in se profecerit, quia ab instanti

Christus per gloriã cognouit, et quõ.

Res dupliciter cognoscãtur

Differẽtiæ cognitionis ĩ Xp̃o quot.

Christus lux et quomodo

Christus informat et quõ.

Christus oĩa scit, quæ scit Deus, et nihil potest ignorare.

Luc. 2.

Iesus proficiebat sapiētia, & ætate quomodo intelligitur.

conceptionis sapientia plenus fuit: sed potiùs in alijs, qui doctrina sua,& exemplo profecerunt, & hoc coram Deo.i. ad gloriam Dei: & hominibus.i. ad vtilitatem hominum. Proficiebat tamen Iesus etiam in se cognitione experimētali,& sensuali, quia secundùm Apost. didicit ex his, quæ passus est obedientiam.

De merito Christi. *Cap.* 16.

Christus fuit simul viator, & comprehensor ab instanti suæ conceptionis.

SImul fuit Christus viator & cōprehensor ab instanti conceptionis suæ. Ex tunc. n. cœpit mereri, & frui. Meruit autem inquantum viator, non inquantum ꝯprehensor. Perfectio autem & plenitudo meriti Christi notatur in istis. Primo quantùm ad eum, qui merebatur: quia non tantùm erat homo, sed etiam Deus. Secundò quātùm ad tempus, quo merebatur: quia ab instanti conceptionis suæ vsque ad horam mortis. Tertiò quantùm ad id per quod merebatur, quia per habitum perfectissimæ charitatis & per exercitium perfectissimæ virtutis. Quartò quantùm ad eum, cui merebatur, quia non tātùm sibi, sed etiam nobis. Omnibus enim operibus, quæ procedebant ex libero arbitrio, meruit sibi vitam æternam iam habitam,& nobis habendam.

Meruit Christus & quō.

Quid meruit Christus pro nobis.

Quintò quantum ad id, quod merebatur nobis; quia veniam, gratiam, & gloriam stolam quoque carnis,& apertionem ianuæ cœlestis.

Manus diaboli duplex.

Ante incarnationē Christi diabolus habuit manum attrahentem,& manum impellētem. Attrahentem dico potenter in culpam; impellentem autem sine obstaculo ad limbum in pœnam. Sed Christus primam manum suo meritò debilitauit, secundam verò penitus amputauit. Igitur in merito Christi radicata

In merito Christi no-

ſunt omnia merita noſtra, ſiue ſatisfactoria pœnæ, ſiue meritoria vitæ æternæ, quia nec ab offenſa creatoris digni ſumus abſolui, nec immenſitatem pręmij, ꝙ deus eſt, digni ſumus aſſequi, niſi per meritum hominis dei. Sextò quantùm ad id ꝙ merebatur ſibi, quia licèt nõ mereretur glorificationem mentis, quam iam habebat, meruit tamẽ ſibi per humilitate paſſionis accelerationem reſurrectionis, glorificationem ſui nominis, & dignitatem iudiciarię poteſtati, ſicut ait Apoſt. ad Phil. 2. Chriſtus factus eſt pro nobis obediẽs vſq; ad morrẽ, & ſequitur. Propter quod & deus exal. il. quò ad primũ, & dedit illi nomen, &c. quò ad ſecundũ, vt in nomine Ieſu omn g. f. quò ad tertiũ. Septimò quãtùm ad modum, quo merebatur. Dicitur. n. mereri qs tripliciter. ſ. de indebito faciẽdo debitum: vel de debito magis debitũ, vel de debito vno modo, faciendo debitum alio modo. Primò, vel ſecundo modo meruit nobis, & non ſibi: quia non poterat facere ſibi de indebito debitum, vel de debito magis debitum, cum à principio fuerit ſanctiſſimus, nec in ſanctitate proficere potuerit. Tertiò verò modo meruit ſibi, quia bonum gloriæ, quod ſibi fuit debitum per gratiã vnionis, fecit ſibi debitum alio modo. ſ. per virtutem bonę operationis: meruit enim ſibi vitam ęternam iam habitam, ſicut nobis habendam.

Noſtra merita radicata. *Quid ſibi meruit Chriſtus.* *Mod' merendi in Chriſto.* *Quomõ ſibi & nobis meruit Chriſtus.*

De voluntate Chriſti. *Cap.* 17.

Volũtas in Chriſto duplex fuit. ſ. creata, & increata. De voluntate increata ſupra lib. 1. cap. 32. dictũ eſt, ſed creata voluntas eius duplex fuit. ſ. rationis, & ſenſualitatis. Adhuc voluntas rationis duplex eſt. ſ.

Voluntas Chriſti quotuplex. *Quid voluit Xps ſecundũ vtranque volũtatẽ.* *Luc. 22* *Mat. 26.*

rationis, vt ratio est: & rationis vt natura est. Voluntate rationis vt ratio est, conformauit se in omnib' voluntati increatæ, sed voluntate rationis, vt natura est, vt voluntate sensualitatis voluit aliquid proprium. quod noluit voluntate rationis, vt ratio est. s. non mori, & in hoc istæ voluntates non fuerunt sibi cõtrariæ, licet volita cõtraria fuerũt: quoniam secundũ voluntatem diuinam Christus quod iustum erat voluit, sed volũtati rationis iustæ ꝯsensit: secundùm vero voluntatem carnis pœnam recusauit; & sic vnaquæq; voluntas, quod suũ erat, tenuit. s. volũtas diuina iustitiam, volũtas rationis obediẽtiam, volũtas carnis naturam. i. pœnę recusationẽ. Vnde patet ꝙ aliud velle, est illicitum rationi, quod non est illicitum sensualitati, sicut fuit ĩ Christo velle nõ mori. Quamuis autẽ voluntas non moriendi fuerit causaliter à sensualitate, fuit tñ occasionaliter à ratione; qa Christus sicut voluit, fecit aliq̄d horribile venire in imaginem, & æstimationem, qđo facto naturaliter mortem refugit. hoc autem voluit propter nostrã instructionẽ; & sic ratio pro sensualitate aduocauit dicens: Pater si fieri potest transeat à me calix iste, & hęc petitio fuit tã sensualitatis, quàm rõnis; sed sensualitatis fuit tanq̄ affectantis, rationis autem tanquam proponentis: & hoc Christus fieri voluit ad triplicem instructionẽ nostram. Prima est, vt sciamus non esse peccatum aliquid velle ex sensualitate, quod est cõtrarium diuinę voluntati. Secunda est vt martyres Christi non desperent, si mortem horreant; cum illam etiam filius Dei horruerit. Tertia est, vt discamus discrete petere. s. supponendo voluntatem nostram voluntati diuinę; & hoc notatur

Volita nõ voluntatis Christi cõtrarię.

Quid voluit Christus voluntate diuina, rationis et carnis.

Mat. 26

Oratione tripliciter instruit Xpianos.

notatur in conditione apposita, si fieri potest, & ibi. Veruntamen non sicut ego volo.

De defectibus, quos Christus assumpsit. Cap. 18.

Non solùm Christus assumpsit humanã naturam, sed etiam defectus circa naturam: quos videlicet ipsum decuit assumere; vnde cum pœnę sint exercitatiuę virtutis perfectę, & testificatiuę humanæ naturæ, non simulatè assumpsit pœnalitates tã corporales, q̃ spirituales, quæ respiciũt nostram naturã in cõmuni, sicut famẽ, & sitim in absentia alimẽti, tristitiam & dolorẽ in præsentia nocumẽti, & huiusmodi, vt est calor, frigus, lassitudo, &c. Nec omnes defectus corporales assumpsit, sicut sunt defectus ęgritudinum multiformiũ: nec omnes defectus spirituales, sicut sunt peccatum, ignorantia, rebellio carnis ad spiritum. Præterea quia nullus innocens debet inuitus pœnam sustinere, cum hoc esset contra ordinẽ diuinę iustitię, Christus sic pœnalitates suscepit, vt tamen pati non posset inuitè, quia passio sua nec fuit contra ordinem diuinę voluntatis, nec contra ordinem rationis, licet fuerit contra voluntatem sensualitatis, & carnis. Dicimus etiam ꝙ Christus verè timuit, & verè doluit, & verè tristis fuit, prout ista notant propassionem, non secundùm ꝙ significant passionem. Differt autem propassio à passione, quia tunc affectio dicitur propassio, quando anima sic afficitur, quòd oculum mẽtis nequaquam turbat; passio verò dicitur, quando ita fortis est, quòd oculum mentis turbat: & facit à rectitudine, vel à Dei contemplatione deuiare, & tunc ratio lęditur & patitur, vnde differunt ista duo, sicut dispositio & habitus.

Cum quibus defectib. Christus assumpserit naturam nostram.

Mat. 4 Ioã. 4. 19

Propassio et passio differunt.

De passione Christi. Cap. 19.

Cōmēdabilia circa Christi passionē.

CIrca passionem domini commēdamus in opere patientiam insuperabilem, in modo humilitatē admirabilē, in causa charitatem inęstimabilē. Circa corpus, nota ꝙ Christus sustinuit intactu clauoꝝ asperitatē. In auditu opprobriorum confutationem. In gustu aceti & fellis amaritudinem. In oculis lachrymarum effusionem. In corde timorem.

In oīb. sensibus Christus substituit pro nobis & quid.

Passione generali passus est.

De modo patiendi hoc tenendum est, ꝙ Christus passus est passione generali, quia secūdum omnia mēbra corporis Isa. 53. Vidimus eū nō habētem speciem, neq; decorem. Itē passione acerba. Threno. 1. O vos omnes qui transitis per viam. Fuit Christi passio maxima, tum ratione intensionis, propter optimam dispositionem ipsius patiētis, tum propter innocentiā eius, tum propter honoris eius excellentiam. Honorabilis enim si cōfunditur, plus ledītur, & precipuè inter suos. Item grauis fuit eius passio, propter ipsius virtuositatem; quia homo vilis de morte sua dolore non debet, cùm turpitudo sua tunc finem capiat. Item propter ignominiosam passionem. Isa. 53. Vidimus cum despectum. &c. Hęc autem ignominia attenditur in patibulo crucis, quę fuit supplicium pessimorum & in consortio iniquorum, .s. latronū, cum quibus erat deputatus. Curat autem Christus passionem generali infectionem vniuersalem, passione acerba libidinem, passione ignominosa superbię pręsumptionē. In causa passionis attēditur charitas maxima, qua nos liberauit ab inferno, veniam dando, qua nos liberauit à peccato, renouauit gratiā largiendo, qua cœlum aperuit, gloriam conferendo.

Christus Pass. Xpi acerba, & quomodo

Grauis passio Christi & quare

Ioan. 19

Quid Christus sua passiōe purgauerit.

Charitas Christi.

rendo. Hæc tria notantur in titulo crucis. Nã propter primum dicitur Iesus, pp ſm dicitur Nazarenus: ꝙ interpretatur candidus propter tertium, rex Iudęoꝝ. Christus ſex vicibus ſanguinem ſuum fudit, quinquies viuus, & ſemel mortuus. ſ. in circuncisione, in oratione, in coronatione, in flagellatione, in cruifixione, in lanceatione. Per primum docemur peccata abijcere per ſecundùm mentis anguſtiam pro ſalute noſtra tenere, per tertium animam noſtram virtutibus ornare, per quartum carnem noſtram domare, per quintum mẽbra noſtra mandatis dei ligare, per ſextum vulneratum cor Dei amore habere. Poſtremò quia iſtę paſſiones non attingebãt in Chriſto diuinam naturam, ſed humanam: ideo in morte Chriſti facta eſt diuiſo animæ ſic à carne, vt tamen ſalua eſſet vnio tam carnis, quàm animę cum diuinitate Hoc etiam ſciẽdum eſt, ꝙ Chriſtus ſi paſſus non fuiſſet, tamen ſenio defeciſſet, quãtum pertinebat ad conditionem humanæ naturę, in ſe conſideratę, ſine vnione: ſed in poteſtate naturę vnitę fuit, vel ſic deficere, vel non deficere.

Chriſtus ſanguinẽ ſuum fudit, & quoties. Luc. 2 & 22. Ioan 19 Sãguinis Xpi effuſio docet, & quid. Separatio animæ et corporis non ſeparauit ab vtraq; diuinitatẽ. Chriſt' ſi paſſus nõ fuiſſet, an ſenio defeciſſet.

De effectu paſſionis Chriſti. Cap. 20.

EFfectus paſſionis Chriſti multiplex eſt, ſicut patet in his verſibus:

Paſſio debilitat, ſpoliat, informat, honorat.
Excitat, inflãmat, reparat, pacem dat, & armat.
Sanat, viuificat, ducit, decorat, obumbrat.
A culpa reuocat, reſerat, illuminatio, ornat.

Primò paſſio Chriſti debilitat virtutem dæmonum. Iob 40. Quaſi in hamo capiet Leuiathan. Spoliat infernum. Iſa. 8. Voca nomen eius, ſpolia detrahe. Informat per exem-

Effectus paſſionis. Paſſio Chriſti debilitat.

Christus ceu liber in cruce positus docet, et quid. plum. 1. Petri 4. Christus passus est pro nobis, vobis re. exemplum. vnde Christus est quasi liber positus in pulpito Crucis, vt discamus obediētiam, patiētiam, humilitatem & charitatē. Disce autē specialiter, quomodo se habuit

Iesus in capi. qualiter se habuerit. in capitulo, quod tenebatur, vnde Bern. Stetit Iesus coram pręside inclinato capite, vultu placido, sermone raro, voce submissa, deflexis in terram aspectantibus, paratus ad opprobria, & ad verbera prōptus.

Honorat Christus suos imitatores. Honorat imitatores suos. Hester 6. Sic honorabitur, quem rex voluerit honorare. Excitat ad pugnam spiritualem. 1. Mach. 6. Ostenditur elephantibus sanguinē.

Ephes. 2 Inflāmat ad diligēdum. Bern. Super omnia te, mihi reddit amabilem; bone Iesu, calix, quem bibisti, opus redemptionis nostræ. Reparat naturam angelicam. Ipse enim Christus est

Pax datur et quib. lapis angularis, qui fecit vtraque vnum. Pacē dat inter Deum & hominem: & inter angelū & hominem, & inter hominem & hominē. In tempore iracundię factus est reconciliatio, Armat contra mūdum, carnem, & diabolum: vnde significatur per clypeum, quem leuauit

Iosue 8 Iosue contra Hay. Iosu. 8. Sanat mentis vulnera. Num. 21. Aspicientes in serpentem ęneum sanabantur. Viuificat spiritualiter. Apost. ad Eph. 2. Cū essemus mortui peccatis, conui &c. Aug. Mortuus est vnicus, ne maneret vnicus. Ducit per mare huius mundi. Exo. 4. de virga Moysi Dulcorat. Exod. 15. de ligno misso in aquas Marath. Obumbrat. Cant. 2. Sub vmbra illius, quem desi. sedi. A culpa reuocat. Isa. 53. Attritus est propter scelera nostra. Reserat

Crux cādelabrum taberna culi. cœlum. Isa. 22. Dabis clauem Dauid. i. crucem super humerum eius illuminat, vnde crux est quasi candelabrum tabernaculi, Item Tobias

Illumi

Illuminatus est per fel piscis. Ornat, vnde dixit beata Agnes. Et sanguis eius ornauit genas meas. Christus passione sua vicit diabolum, quem ligauit: infernū, quē spoliauit: mortem, quam superauit: mundū, quē contēpsit: supplicium, quod pertulit: cœlum, ꝙ aperuit. Passio Christi tollit 7. vitia capitalia. Tollit n. superbiā capitis inclinatio, per quā videbatur titulum crucifigere, in quo scriptū erat, Rex Iudeorum. Inuidiam brachiorū extensio, quasi ad amplexum inuitans. Auaritiā multorum erogatio, quæ in passione tradidit. Bern. Disce, Christiane, quantū debeas diligere Christum, qui dedit nobis carnem suam in cibum, sanguinem suū in potū, animam in pretiū, aquā lateris in lauacrū, vestē crucifixorib⁹, corpus discipulis, mrēm Ioanni. Acediā, festinatio ad passionē. Irā mollis rñsio. Gulā, fellis, & aceti potatio. Luxuriā, lateris vulneratio. In redemptione nr̄a fuit gr̄a mirabilis. Primo ex parte motiui, quia charitas dei vidit, ꝙ nec per amicos, nec per pretiū poteramus nos redimere; propterea fratrē nr̄m se fecit, nr̄am naturā assumendo, & pretiū dedit, sanguinē suū pro nobis fundendo. vnde Psal 25. Redime me dñe, & miserere mei, qa vnic⁹, idest, nō hñs amicos, & pauper. i. nō hñs p̄tiū, sum ego. Secundò ex parte redimētis q cū liberare nos posset ex potētia, fecit hoc poti⁹ ex misericordia, vt ad amorē suū nos adstringeret, & iustitiæ suæ satisfaceret. Tertiò ex parte redēpti, qui opprimebatur criminum seruiture, & detinebat in carcere. Sed contra primum, magnum erat quòd filius seruus fieret, & seruus fierèt liber. Contra secundum magnum fuit, quòd dominus ad carcerem lymbi descenderet, vt seruus exiens. cœlum

Exo. 25. | Diabolus victꝰ Christi passione. | Infernus & mors victi. | Oīa peccata passione Chri. sti tolluntᵗ | Gratia mirabilis in redemptione nostra. | Psal. 25 | Liberare poterat ex potentia. | Exo. 13.

lum ascenderet. Quartò ex parte iustitiæ, quia nulla iustitia dictabat, vt innocens puniret pro reo. Quintò ex parte excellentiæ diuinę, quia mirum erat, quod impreciabile ponebatur sub pretio vilis creaturæ. Sextò ex parte pretij dati. Si enim redemisset nos solùm; adhuc ad gratias teneremur, nūc aūt redemit nos anima, corpore, & vita, vt nihil horum sibi subtraheremus. Circa passionem Domini nota septem suauitates, scilicet capitis inclinationem ad osculum, in signum nostræ reconciliationis. Brachiorum extensionem ad amplexum, in signum receptionis in gratiam de peccato redeuntis. Lateris apertionem, propter effusionem pretij nostræ redemptionis, & ablutionis. Exiuit enim sanguis, & aqua. Clauorū in manibus, & pedibus infixionem; propter memoriam nostræ recordationis. Isa. 49. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum? Corporis denudationem, in exemplum nostrę confessionis, quę. s. debet esse nuda. Crucis portationem, in exemplum nostrę imitationis. Coronę spineę impositionem, in figuram nostrę glorificationis. De effectu passionis Domini ait Aug. Per redemptoris nostri mortem de tenebris ad lucem, de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de exilio ad patriam, de luctu ad gaudium, de terris ad cœleste regnum vocati sumus. Item dicit Aug. quod Christus fuit sacerdos, per quem reconciliati sumus; fuit templum, in quo reconciliati sumus; fuit Deus, cui reconciliati sumus. Christus fuit mediator populi Iudaici, & gentilis, & secundùm hoc dicitur lapis angularis. Item hominum & angelorum, & secundum hoc dicitur pacificus. Item dei & hominū, & secun-

[Margin notes: 1. Co. 6. — Suauitates in Christi passione. — Ioan. 19. — Exempla ingentia in Christi passione. — Effectus passionis Chri mirabiles. — Christus sacerdos, templum Deus, & hostia nostræ reconciliationis.]

secundum hoc dicitur redemptor. Bernardus. Quid vltra debuit facere,& non fecit? Absoluit vinctũ,illuminauit cęcum, reduxit errorẽ, reconciliauit reum. Item August. Ecce ꝓ impio pietas flagellatur, pro stulto sapientia illuditur,pro mendace veritas negatur,pro iniquo damnatur iustitia, pro crudeli misericordia affligitur, pro misero sinceritas repletur aceto, dulcedo felle imbuitur, pro mortuo vita moritur. Christus pro nostra infirmitate medicinas accepit in se. Curauit enim nos per diętam, qñ ieiunauit quadraginta diebus &c. Per sudorem,qñ factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis, per minutionem, quando fuit clauis & lancea vulneratus. Per potionem, qñ gustauit acetum cum felle mixtum. Per emplastrum, quando eius facies fuit sputis illita. Per electuarium, quando corpus, & sanguinem dedit in cęna discipulis,

Psal 17 Colos. 1. Hier. 5. Christus medicus medicin. pro nostra curatione assumpsit in se & quomodo. Matt. 4. Luc. 22. Io 19 & 20 Mar. 15 Matt. 27 Luc. 22

De Cruce Domini. Cap. 21.

IN cruce Christi notantur hæc. Suppliciũ, quo nullũ maius. Thren. 1. O vos omnes, qui transitis per viam, &c. Nullum maius dico ex eo, ꝙ passus est ipse iustus pro iniustis, ab iniustis cum iniustis, ex iniustis causis, sub iniustis iudicibus,& iniustis pœnis. Opprobrium,quo nullum vilius. Sapien. 3. Morte turpissima condemnemus eum. Pretium, quo nullum conuenientius: quia sicut per lignum venit culpa, sic & per lignum redemptio. Mysterium,quo nullum profundius. Ephe 3 Vt possitis cõprehendere cũ omnibus sanctis, &c. quod exposuit August. de cruce. Exẽplũ, quo nullũ pfectius. 1. Petr 2. Christus passus est ꝓ nobis,&c. Crux multis rebus cõparat. Ipsa.n. est

Crux Xp̃i quid designet. 1. Pet. 3. Crux opprobriũ. Crucis cõparatio. Isa. 22 Exo. 25 26. Isa. 6. Dan. 4.

Can.7. Gene 32. est clauis cœli , Vectis arcæ, Nauis maris . Ar-
& 28. bor Danielis,palma fructuum . Ferculum Sa-
Sap.7. lomonis . Baculus Iacob,quo transiuit Iorda
Iob 40. nem,Speculum imitationis,Scala ascensionis,
Isa 63. Hamus,quo Leuiatham capitur,Torcular,quo
1.Reg.19. Num.21. Christi sanguis exprimitur . Cithara, qua dę-
Ezech. 9. mon Saulis compescitur , Palus, in quo serpēs
Exo.25. æneus suspenditur. Thau , quo frontes fideliũ
Exod. 15. signantur . Candelabrum, quo tabernaculum
& 14. 1 Reg 17. illuminatur . Lignum aquas Marath dulco-
Num.2. rans, Virga Moysi per mare rubrum populum
Ezech 28 Dei ducens. Gladius impium. Goliam decapi-
Hester 6. tans . Vexillum ad pugnam spiritualem colli-
Iosue 8. Deut. 31. gens . Cathedra discipulos Christi erudiens .
Exod 29. Equus Dei amicos honorans . Clypeus Iosue
Leui. 17. Hay impugnās . Liber mysteria profunda cōti
Christus nens . Altare acceptissimam oblationem reci-
loquitur in cruce. piens . Septē verba Christus in cruce protulit.
Luc 23. Primum, Pater ignosce illis . Secundum, Ho-
Ioan. 19. die mecum eris in paradiso . Tertium, Mulier
Matt. 27. ecce filius tuus . Quartum , Sitio . Quintum,
Verba quę Eli,Eli, Lamazabatani . Sextum, Pater in ma-
Christus protulit i nus tuas commendo spiritum meum. Septi-
cruce do- mum, Consummatum est. Per primum doce-
cent nos mur iniurias dimittere . Per secundum pe-
& quid. tentes exaudire . Per tertium parentes hono-
Mat.5. rare . Per quartum salutem nostram desidera-
& 18. re . Per quintum ad Deum in necessitatibus
Luc.17. Exo 20. clamare . Per sextum auxilium nostrum in
Matt.5.. Deo ponere . Per septimum vitam nostram fi-
Psal.24. ne debito consumare . Quatuor brachia cru
106. 120. cis significant quatuor virtutes, quibus exten-
Matt.18. di debet homo noster interior . Signat. n.pars
Quatuor superior charitatem, inferior humilitatem , à
brachia crucis q'd dextris obedientiam , à sinistris patientiam .
figurant. Item in quatuor brachijs crucis notantur be-

neficia

neficia crucis. Signat enim pars superior ianuæ cœlestis apertionem, inferior inferni destructionẽ, à dextris gratiæ collationem, à sinistris peccatorum remissionem. Quatuor ligna fuerunt in cruce, sicut dicit magister in histo. Pes nanque crucis fuit de cedro, Stipes de Cypresso, Transuersale de palma. Tabula de oliua. Versus. *Crux Domini palma, Cedrus, Cipressus, Oliua.* Significat enim cedrus altitudinem contemplationis. Cipressus famam bonę opinionis, palma fructum iustitię, Oliua lenitatem misericordię.

Apo 3. Psal. 106

Ex quatuor lignis crux fabricata. & quare.

De descensu Christi ad inferos. Cap. 22.

Anima Chri post mortẽ descendit ad infernũ, siue ad limbũ, ad liberationẽ eorũ, qui Christi membra existentes de hoc seculo transierunt, Diabolus enim dum man⁹ ĩ eũ extendit, in quo nihil iuris habebat, meritò in alijs amisit potestatem. Alia causa quare Chrs ad inferos descendit, est, vt tantus esset descensus, quantus fuerat liberandorum casus. Primus. n. homo sic in statera liberi arbitrij positus fuerat, vt posset ad vitã ęternam ascendere, vel ad mortẽ descendere; prout vellet: Sed peccato peracto, sic alterũ brachiũ stateræ per onus culpę depressum est, vt esset in imo inferni: alterũ verò in summo cœli. Non aũt ascẽderet brachiũ depressum, nisi descẽderet brachiũ aliud. Descendit ergo dñs vsq; ad infernũ, vt hoĩem captiuũ eleuaret vsq; ad cœlum. Tertia rõ, quare Christus descendit ad infernũ, est, vt sicut viuus fuerat lumen mundi ꝑ pręsentiã corporalem, ita mortuus esset inferni lumen per diuinitatis maiestatem. Quarta ratio est; vt hoc idem Christus exeque-

Descendit aĩa Christi ad inferos, & quare.

Ioan. 14. Eccle 15.

Diuina maiestas illustrauit inferos, et quomodo

exequeretur per efficaciam, quod passione sua meruerat secundum sufficientiam. Duo quippe meruit per suam passionem, scilicet satisfactionem, & ianuę apertionem, & ideo hęc duo efficit in descensu suo ad inferos: quia per satisfactionem soluta sunt vincula captiuitatis: per appertionem autem ianuę facta est illuminatio ipsius carceris, etiam secundum lucem exteriorem. Liberauit autem Christus omnes illos, qui meriti sui capaces esse poterāt; sicut fuerunt sancti Patres, qui nō propter reatum pœnæ personę, sed propter reatum naturę detinebantur. Damnati aūt huius meriti capaces non sunt, neq; paruuli in limbo detēti: quia de corpore Christi non sunt nec per fidē, nec per fidei sacramentum. Dicendū est, ꝙ anima Christi per triduū mortis suæ cum sanctis patribus in limbo fuit, ibidem fuit & latro cui dominus dixit. Hodie mecum eris in paradiso: quia nomine paradisi intelligitur dei fruitio, quia peracta dei passione, tam ipse latro, quàm alij, qui erant in limbo; viderunt Deum per essentiam. Ad quem autem infernum Christus descenderit, si scire volueris; nota quòd infernus sumitur dupliciter, scilicet pro pœna, & pro loco pœnę. Secundùm primum modum dicitur, quòd dæmones infernum semper secum portant. Item prout infernus sumitur pro loco pœnę, quadrupliciter distinguitur, Vnus est infernus damnatorū, in quo est pœna sensus, & damni, ac tenebrę interiores, & exteriores, idest absentia gratiæ, iste semper habet luctum Supra hunc est limbus puerorum, vbi est pęna damni, & non sensus: & sunt ibi tenebrę exteriores & interiores. Supra hunc locum est purgatorius, in quo

Duo meruit Christus p suā passionē, & quæ.

Liberauit Christus ab inferis non oēs.

Quādiu fuerit aīa Christi in inferno. Luc. 23

Ibi fuit latro in inferno.

Paradisus & quo.

Ad quem inferoum descenderit Chrs.

Infernus dicitr dup.

Infernus quadrupl.

quo est pœna sensus,& damni ad tempus, & sunt ibi tenebrę exteriores & non interiores, quia per gratiam habent lucem interiorem,q̄a vident se esse saluandos. Supremus locus inter hæc est limbus sanctorum Patrum,vbi fuit pœna damni,& non sensus, & fuerunt ibi tenebrę exteriores, & non tenebrę priuationis gratiæ. Ad hunc locum Christus descẽdit, ac suos inde liberauit,& sic infernum momordit: quia partem abstulit, & partem reliquit:mortem verò quò ad electos Deus penitus destruxit,sicut dicit Oseę.13. O mors ero mors tua: ero morsus tuus ò inferne. Hic quoq; locus sinus Abrahę dicebatur, quia ibi Abrahā fuit. Sed nunc cœlū empyreum dicitur sinus Abrahę,quia iam est ibi Abraham. A nullo prædictorū locorū est transitus ad aliū, nisi ꝙ olim à tertio ad quartum,hoc est à purgatorio ad limbum sanctorum patrum. Ex iam dictis patet quare cantamus, Libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu: quia infernus ibi sumitur ꝓ purgatorio, sicut & ibi sumitur pro limbo, quando dicitur Christus ad inferos descendisse, vel infernum destruxisse. Ex prędictis collige,quòd Christus mortuꝰ est in corpore, descendit ad inferos in anima, & surrexit in vtroq;. Dicendum est etiam, quòd Christus illo triduo totus fuit in sepulchro, sed non totum: & totus fuit in inferno,sed non totum: quia totus dicit personam, totum verò substātiam, & naturam. Similiter dicendum, quòd cùm vnio animę cum corpore faciat hominem. Christus in illo triduo non fuit homo, licet anima & caro vnita tunc essent cum verbo.

A quo Inferno liberauit Xp̄s

Quis infernus sinus Abrahæ dicat.

Ab inferno ad aliud transferebant, & à quo.

Libera aīas de pęnis inferni quare cātatur in ecclesia.

Christus fuit totus in sepulchro,& nō totum

Idem de inferno.

De resurrectione Christi. Cap. 23.

Christus in resur-rectiōe nō tale cor-pus quale ante re-sumpsit, & qūo.

CHristus resurrexit tertia die à mortuis, resumendo corpus, nō tale, quale prius habuit, sed impassibile & immortale. Caro. n. Christi, quę in natiuitate floruit, in passione aruit, per gloriā resurrectionis refloruit, & renouata est vt aquilæ iuuentus Christi: tūc Leo catulum suū suscitauit, tunc phœnix reuixit: tunc (sicut dicitur Ierem. 18.) figulus ex eodem luto fracti vasis fecit vas aliud, sicut placuit in oculis eius. Tunc Ionas de vētre Ceti illæsus exiuit: tunc vestitum est candelabrum auro: tunc suscitatum est tabernaculū Dauid, quod cecidit: tunc refulsit Sol, qui prius erat in nubilo, tunc viuificatum est granū frumēti, quod cadens in terram mortuum fuerat: tunc ceruus res assumpsit cornua: tunc Sanson tulit portas cum postibus: tunc Ioseph edutus de carcere tondetur, & constituitur dn̄s Ægypti: tunc conscissus saccus circundatur lętitia.

Psal. 102. Gen. 49. Rom 9. Ionæ. 2. Matt. 12. Exod. 37. Amos. 9. 1. Mac. 16 Ioan. 12. Iud. 16. Psal. 49.

Christus quibus testimoniis probauerit resur-rectionem suam.

Dominus probauit resurrectionē suā esse verā per Angelos qui non mentiuntur. Matt. 28. Rn̄dens autem angelus dixit mulieribus, &c. Item per inimicos, quorum validissimum est testimonium. Matth. 28. Ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatē, & nunciauerunt principibus sacer. &c. Item probauit eam non arte magica factā, & hoc per comestionē. Itē non esse phantastici corporis, & hoc per tactū. Item probauit in eodem corpore, quo passus est factam, & hoc per ostensionem cicatricum. Item probauit eam fuisse in corpore glorificato vnito deitati, & hoc per ingressum in domum ianuis clausis. Item probauit eam multis apparitionibus. Apparuit

Luc. 24. Ioan. 20.

ruit enim ipse die resurrectionis quinquies. Primò Mariæ Magdalenæ Ioan.21. Mulier qd ploras? Secundò mulieribus redeuntibus à monumento. Mat.vlt. Tertiò Petro, sed non inuenit modus. Quartò duobus Discipulis euntibus Emaus. Luc.vlt. Quintò discipulis congregatis pp metum Iudæorum ianuis clausis, qñ Thomas non fuit cum eis. Ioan.20. Item apparuit inter resurrectionem & ascensionē quinquies, .s. Thomæ cum alijs. Ioan.20. Secundo discipulis piscantibus ad mare Tyberiadis. Ioan 21. Tertiò discipulis in monte Thabor. Matt.vlt. Quartò in Hierusalem. Quintò qñ comedit cum discipulis. Matth & Luc.vlt. & Actuū 1. Multis de causis surrexit Dominus. Vt scripturas impleret. Quando enim dominus dixit: Ecce ascendimus Hierosolymam, &c. Luc.18. Subiunxit, & die tertia resurget. Vt nos ad surgendum spiritualiter prouocaret: quia turpe est vt sedeat seruus, quando coram eo surgit dñs. Vt futuram resurrectionem esse probaret. Vt potentiam suæ diuinitatis ostenderet, quia mortuos suscitare non est opus naturæ, sed potentiæ diuinæ. Non est enim regressus a priuatione ad habitum. Vt nos ad contemnenda terrena pro adipiscenda tali gloria animaret. Surrexit Christus velociter, quia tertia die. Nam sicut ianuis clausis ad discipulos intrauit; & sicut salua virginitate de vtero matris exiuit: sic eum mortuum nec petra, in qua iacuit: nec militum custodia potuit retinere. Integraliter, quia in corpore & anima. Socialiter, quia multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Æternaliter. Apostolus ad Roma. 6. Christus resurgens ex mortuis, iam non, &c. Similiter surgendum

Quoties apparuit Christus in die resurrectionis, et quibus.

Luc.24

Inter resurrectionem quoties apparuerit.

Christus et quibus Mat.vlt.

Quibus de causis resurrexerit Christus.

Rom 6

1.The 4

Resurrexit Christus, et quomodo.

1 Cor.15

Ioan.20

Luc 2

Mat.27

Resurgere nos oportet spiritualiter & quomodo. Phil. 3

est nobis spiritualiter, sicut eis modis resurgemus die iudicij corporaliter. Resurrectio Christi est causa, & figura nostræ resurrectionis spiritualis. Causa dico motiua, & hoc dupliciter, quia causa motiua est in comparatione nostri.

Considera tio resurrectionis Chri monet a I resurrectionem spiritualem. Similit.

Dum enim consideramus gloriam resurrectionis Christi mouemur ad surgendũ in nouitate vitæ. Item causa motiua est in consideratione Dei patris; quoniam pater dans resurrectionẽ filio, mouetur ad dandam eandem gloriam fratribus suis: sicut rex quando facit filiũ suum militem, mouetur amore filij, vt cum eo faciat multos milites. Figura verò fuit: quia sicut

Figura Rom. 6 Coloss. 3

Christus surrexit in nouitate vitæ, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus Item sicut diem resurrectionis Christi præcessit dies mortis in parasceue, & dies quietis in sabbato sequenti, ita gloriam resurrectionis nostræ præcedat in nobis mortificatio membrorum, & vitiorum, & quies contemplationis æternorum. Nota, ꝙ sicut duplex est mors, scilicet animæ per culpã;

Duplex mors, & duplex resurrectio.

& corporis per extinctionem, ita duplex est resurrectio, scilicet animæ per gratiam, & corporis per gloriam. Et sicut animæ mors causauit mortem corporis, sicut habetur. Gen. 3. Ita ecõuerso resurrectio animæ causabit resurrectionem corporis gloriosam. Sciendum autem;

Resurgũt multis modis, vt dicit historia ecclesiast. Ioan. 11 Luc. 24

quod quidam resuscitantur fictè, sicut Samuel, qui licet verè Sauli apparuerit, vt hr̃. 1. Reg. 27. non tamen verè resuscitatus fuit, vt quidam dicunt. Quidam imperfectè, sicut Lazarus iterum moriturus. Ioan. 11. Quidam perfectè, sicut Christus semper victurus. Prima resuscitatio significat conuersionem, siue pœnitentiam hypocritarum. Secunda recidiuantium. Tertia perseuerantium.

De

De ascensione Christi. *Cap.* 24.

Differentia est inter ascensionē,& assumptionem, & euolationem, qm̄ ascensio pertinet ad Christū: assumptio ad beatam virginem: euolatio autē ad alios sanctos. Et ratio huius est, qm̄ ascensio fit propria virtute ascendentis, assumptio autem virtute Christi assumentis, quia filius specialiter obsequitur matri. euolatio verò fit ministerio angelorum. Alia est differentia, quia locus euolantium est distinctio chorum. Locus verò assumptæ virginis est super choros angelorum. Locus verò Christi ascendentis est supra locum assumptę virginis. Circa ascensionem Christi octo sunt consideranda, quæ circunstant ascensionem,& colliguntur ex officio de ascensione. Primum est, ꝙ scilicet eleuatus est videntibus omnibus discipulis, vt desiderium veniendi ad ipsum excitaretur in eis. Secundùm est, quòd nubes suscepit eum ab oculis eorum. Per vmbram nubis figuratur, ꝙ in hoc mortali corpore Iesum in alto videre non possumus. Tertium est, ꝙ eleuatis manibus ferebatur in cœlum. Eleuauit aūt manus propter duo, s. vt suos patri offerret, & vt inimicos altè retracta manu percuteret. Quartum est, ꝙ benedixit eis, vt eos contra hostem muniret, & bonis cœlestibus augeret. Quintum est, quod ascendit in iubilatione, quod refertur ad vocem iocunditatis redemptorum, ascendentium cum ipso; qui priùs voce lachrymabili in portis inferni clamauerunt. Aduenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris. Sextum est, ꝙ ascendit in voce tubæ, quod refertur ad sonum prædicationis Apostolorum, qui sonus fuit eis iniunctus,

Assensio & assumptio differunt,& euolatio; & quō.

Ascensio qualiter fit.

Io. 3.14

Locus euolantium quis.

De Christi ascēsione cōsideranda,& quæ

Act. 1

Ibidem.

Luc. 24

Eleuauit Christus manus, & quare.

Ibidem.

Psal. 46

Ibidem.

Rom. 10

Psal. 18 dicente dño. Matth. 28. Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium oĩ creaturæ, &c. Ex tunc enim in oẽm terram exiuit sonus eorum. Septimùm est, ꝙ ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, id est, captiuos captiuitate inferni, quos secum victor
Eph. 4 captiuos eduxit. Octauum est, ꝙ dedit dona
Psal. 67 hominibus: quia omnia bona nostra desur-
Ibidem. sum sunt, quò Christus ascendit. Horũ prima
Act. 1 duo habentur ex actibus, sed tertium & quartum ex fine euangelij secundùm Lucam: quintum & sextum ex Psal. Item septimum, & octauum ex Psal. Ascendit Christus regressus ad cælos multipliciter, scilicet tanquam verus obediens completa obedientia, quò ad patrem: tanquàm bonus mediator facta pace & con-

Quare Chrs ascendit ad cælum.

1. Tim. 2 cordia, quo ad homines: tanquàm strenuus
Coloss. 2 propugnator contra dæmones. Ascendit Christus pluribus de causis, scilicet ad quiescẽdum post labores, quibus fatigatus fuit triginta tribus annis nobis seruiens. Ad intercedendum

Ad quid Christus ascẽdit.

Apoc 14
Heb. 7. 9 pro amicis, pro quibus viliter laborauit. Bernar. Securum accessum habes ò homo ad Deũ, vbi habes filium mediatorem, & matrem interuentricem. Filius ostendit patri latus, & vulnera, mater ostendit filio pectus, & vbera. Ibi nulla põt esse repulsa, vbi tot concurrunt amoris signa. Christus ergo optimus aduocatus est, quia tot habet linguas pro nobis loquentes, quot vulnera pro nobis accepit. Ad ꝯquerendũ de inimicis, pro quibus vires suas inutiliter expendit. Isa 49. In vacuũ laboraui. Item ascendit Christus, vt nobis locũ præpararet. Ioan. 16. Vado vobis parare locum. Vt fiduciam in ipsum sperandi nobis tribueret, vt incorporalem possessionem a ternæ hereditatis

Christus optimus aduocatus.

nos

nos mitteret, Ioan.16. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Vt desiderium nostrum post se traheret, Cant.1. Trahe me post te. Vt viam nobis ad cœlum ostenderet, quia sicut dicitur Luc.vlt eduxit dominus discipulos suos foras ciuitatem in Bethaniam, vt ipsa eductione cognoscerent se hic non habere manentem ciuitatem. Quòd autem in Bethaniã eduxit eos prius, quæ interpretatur domus obedientiæ, significat. q per bonum obedientiæ transituri essent ad cœlestia. Post hoc fecit eos transire in montem oliuarum, vt per montem intelligatur eminentia spiritus in contemplatione, per oliuas autem pinguissimi pectoris deuotio. Vlterius vero post ista non restat, nisi saltus animæ in cœlum. Exaltatus autem fuit Christus tripliciter, scilicet in terra per vitæ meritum: super terram per crucis suspendium: super cœlos per ascensionis iubilum. Ascensio Christi fuit angelis mirabilis. Isa.63. Quis est iste, qui venit de Edon tinctis vestibus de Bosra? Dæmonibus terribilis. 1 Reg.8. Non fuit tantum gaudium heri, & nudiustertius. Væ nobis. Hæc sunt verba Philistinorum quãdo vociferabantur filij Israel, dum adduceretur arca fœderis in Sylo, in castra, vt per eam haberent diuinum adiutorium in prelio. Hominibus salutaris, sicut supra patet de multiplici fructu ascensionis Christi. Ascendit Christus multipliciter, scilicet potenter: quia eleuatis manibus ferebatur in cœlum. Patente, quia videntibus illis eleuatus est. Gaudenter, quia ascẽdit in iubilatione. Decenter, quia cũ duabus turmis regrediebatur, s. hoĩum, & angelorum. Non autem dico, q ibi fuerint angeli in adiutorium necessitatis, sed in obsequium

Heb 13

Quare Chrs discipulos in Bethaniã eduxerit, & trãsire fecerit in montem Oliueti.

Exaltatus fuit Christus, & quomodo.

Ascensio Chri nobis salutaris.

Act.1
Psal 46.
Gen. 32.

Qualiter angeli interfuerit.

Ascensioni Christi. Quos in cęlum secum duxerit Chrs. Luc. 24

dignitatis. Homines quoque illos dico, quos de inferis liberauit & qui post resurrectionem vsque ad ascensionem mortui sunt de numero saluandorum, nec purgatorio vlteriùs indigentes. Clementer, quia benedixit eis. Christus non statim post resurrectionem cœlum ascendit, triplici ratione. Prima, quia differēda erat ascensio, vt multipliciter probaretur resurrectio, vt dicitur. 1. Act. In multis argumentis apparens eis per dies 40. Secunda est, vt patientiam nr̄am informaret, qua mercedem debemus equanimiter expectare sicut agricola non statim post seminationem metit, sed fructuum maturitatem expectat. Tertia est propter discipulorꝝ consolationem, vnde dicit glossa, Act. 1. Sicut 40. fuerunt horæ mortis Christi, ita 40. diebus cum eis conuersatus est post resurrectionem, quia consolatio diuina excedit tristitiam humanam. Nota ꝙ Christo conuenit descendere de cœlo tantummodo ſm diuinam naturam, quia Deus illuc venire dicitur, vbi speciali effectu apparet: sed ascendere propriè ei conuenit secundùm humanam naturam, quia secundùm illam solummodo mutat locum, non secundùm diuinam naturam.

Christus nō statim post resurrectionem ascēdit, & quare.

Scd̄m quā naturam mutat Christus locum.

De confessu Christi ad dexterā patris. Ca. 25.

Noīe dexteræ quid intelligatr. Mar. 16 Aequalis filius patri. Heb 8 Potiora bona q̄d designat.

AScendens Christus in cęlū, sedet ad dexteram Dei patris oīpotentis. Duo intelligunt per dexteram. Primū est æqualitas maiestatis, ad quam Christus sedet ſm diuinitatē. De hac dextera loquitur Apost. dicēs: Talem habemus Pontificē, qui consedit in dextera maiestatis in excelsis. Secūdū est, per dexterā intelligunt potiora bona gloriæ, in q̄bus Chrs sedet ſm humanitatem, q̄m collatum est ei à

Deo quicquid ꝯferri potuit. Et licet ab instãti ꝯceptionis Chrs accepit bona grę & gloriæ in aĩa, eadem tñ bona fuerunt in ascensione manifestata. & in loci ꝯgruentia completa. De hac dextera dr ad Colos. 3. Quę sursum sunt q̃rite: vbi Chrs est in dextera Dei sedens: vbi dicit gl. ꝙ sursum, vbi sedet Chrs; sunt potiora bona grę, & glorię. Dicimus ergo, ꝙ ascensio Christi fuit tã ad locum, q̃ ad dignitatem. Inquantum quidẽ fuit ad locum, sic ascendit super oẽs cęlos i. ad dignissimũ locum cœli empyrei, siue ad altissimam eius partem, eo ꝙ nobilissimo Christi corpori ꝯgruit locus talis. Non tñ est dicendũ, ꝙ corpus suum sit obligatum ad locum illũ, sed quia locus ille sit sibi ſm ꝯgruentiam deputatus. Inquantum aũt ascensio fuit ad dignitatem, sic sedet ad dexteram patris, non tñ quò ad situm, qui patri non conuenit: sed quò ad excellentiã duplicem, sicut dictum est: quia per dexteram intelligit, vel æqualitas maiestatis, q̃ competit Christo ſm diuinitatem, vel pfectio præmij, quæ sibi competit ſm humanitatem. Prætereundum quoq; non est, ꝙ credimus Christum ad dexteram Dei patris sedentem. Stephanus aũt vidit eum stantem à dextris Dei: quia non credimus eum regnantem & quiescentẽ, quod notatur in sessione, sed Stephanus in tribulatione positus, habuit propugnatorẽ, & susceptorẽ, vnde vidit eum stantẽ. Meritò Chrs sedere dr ad dexterã Dei. Sedere quidem, quia laborauit. Psal. 87. In labore fui à iuuentute mea. Ad dexteram autẽ, quia diu fuit in sinistra aduersitatis. Psal. 37. Afflictus sum, & humiliatus sum nimis, &c. Dei, quia post abiectionem meritò debet consequi gloriam, quia qui se humiliat, exaltabitur.

Ascensio Xpi qualis fuerit.

Sup quos cœlos ascenderit Christus.

Corpus Chri non obligatũ loco, & quomõ.

Quomõ sit ĩ dextera patris.

Sedet & stat Christus à dextris Dei, & quomodo.

Act. 7.

Stephan⁹ qd in agone habuerit.

Luc. 14

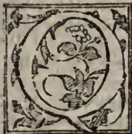
Finis libri Quarti.

COMPENDII THEOLOGICÆ VERITATIS, LIBER QVINTVS.

De gratiarum sanctificatione.

Quomodo spiritus rationalis efficiatur dignus æterna beatitudine. Cap. 1.

Deus descendit de cœlo, & quomõ Io. 6 8.& 16. Spiritus rõnalis eleuatur, & quomodo.

VEMADMODVM de cœlis Deus non descendit per essentiam suam incommutabilem, sed per influentiam ab ipso manentem: ita nec spiritus rationalis eleuatur supra se per situm localem, sed per habitum deiformẽ. vnde necesse est spiritui rationali, si debet esse dignus æternæ beatitudinis, ꝙ particeps fiat influentiæ bonitatis diuinæ.

De origine virtutum, & gratiæ. Cap. 2.

Ad bonũ gloriæ qualiter perueniẽdum.

AD bonum gratiæ non potest quis per se venire, cum hoc non sit secundùm limites naturæ, sed secundùm influentiam largitatis diuinæ. Sicut enim creatura pro sua defectibilitate suo principio semper eget, vt sit in esse naturæ: sic idem principium pro sua bonitate influere non cessat creaturæ rationali

vitam

vitam spiritualem, vt benè sit ei in esse gratię, quam habere non potest sine Deo largitore. Verunta nen inexcusabilis est homo, si gratiam gratum facientem nō recipit. quia gratia gratis data semper pręsto est, liberum arbitrium excitare & commouere, cuius est huic admonitioni consentire: & hoc est, quod in se est, facere: quo facto potest homo ad gratiam gratū facientem se præparare. Quamuis enim gratia Dei si habeatur Dei dono efficiente, non tamē sine libero arbitrio cōsentiente; quia sicut ait Aug. Qui creauit te sine te, non saluabit te sine te. Igitur gratiam gratum faciens à tribus est, sed aliter, & aliter. Est enim à Deo efficiente, à gratia gratis data liberum arbitriū excitāte & mouente, & à libero arbitrio cōsentiēte. Quamuis enim liberum arbitrium non possit gratiam efficere in homine, potest tū se ad hoc habilitare, & pręparare, vt habeat. sicut aliquis non potest illuminare domum, potest tamen aperire fenestram. quo facto sol intrat, & domum illuminat. Quod autē dico de libero arbitrio consentiente intelligo de adultis: quia in paruulis sufficit fides parentum, & sacramētum ecclesiæ, & meritum Christi, & excusat eos impotentia sui. Sciēdum est, ꝙ habilitatio siue præparatio ad gratiā triplex est s. efficiens formalis, & materialis. Prima est à Deo. Secunda à gratia gratis data. Tertia à nobis. Anima nanque habet facultatem, & instrumētum instinctū cognoscendi, & diligendi deum ex natura, sed nō habet cognitionem veritatis, & ordinē dilectionis, nisi ex gratia. Ad opera bona tria nos incitant, scilicet lex naturę, quæ scripta est in corde hominis, dicens. Quæ vultis vt faciāt vobis hoīes ita, & vos facite, &c.

Ratio,

Ioan. 15. Hominē ad gratiā gratu n facientē se disponere quomodo contingit Ephes. 2.

Gra gratū faciens à quib' est.

Liberum arbitriū, qd faciat ad gratiā habendā.

In paruulis, fides et sacramentum.

Præparatio ad gloriam quadrupl. est. 2. Cor. 5.

Quid à natura habeat aīa.

Incitans tria ad opera bona

Ratio, quę dicit ea, esse delectabilia, vtilia, & honesta. Gr̃a quæ dicit, seruiendum esse Deo, quia summè bonus subueniendum proximo, quia Dei filius, quia imago Dei, quia in beatitudine socius. Gratia non datur ei. qui se non habilitat ad gratiam, & de hoc multa habes exempla, scilicet in illo, qui ad largientem manum non extendit, quia Deus quantum in se est, dat omnibus affluenter. In illo, qui contra lumen oculos claudit, cum Deus faciat oriri solem suum super bonos & malos. In illo qui fontem reperiens, fundũ vasis sursum erigit, quia Deus, sicut ait Augu. ingenti liberalitate atq; libertatis vbertate replet omnes creaturas pro captu earum. In illo qui domum suam sepit spinis, ne amicus ingrediatur. Ipse verò De⁹ sp̃ stat ad ostiũ & pulsat. In illo, q̃ cãtabrũ & zizania non extirpat de agro suo, propter quod fructus proficere non possunt. In illo, qui ligna igni subtrahit, quia tunc ignis deficit. In illo, qui ad sumendum cibum negligit os aperire, quia talis debet meritò fame mori. In illo, qui tempore pugnæ arma proijcit, quia talis sæpe capit, & vulneratur. In illo q̃ mouere negligit remos tempore tempestatis, quia talis submergitur. In illo qui existens in ægritudine, medico contradicit. Gratia nobis procedit à Deo sicut radius à sole, sicut germen à radice, sicut mel à flore, sicut riuus à fonte, sicut imago ab artifice s̃m exẽplar interius, & facturã exterius.

Ioan. 1 Genes. 1 Matt. 22 Iac. 1 Matth 5. Hier. 23. Apoc. 3 Matt. 23

Gratia à Deo procedit, & quomodo

De distinctione gratiarum. Cap. 3.

Gr̃a multipliciter dicitur.

GRatia dicitur tripliciter. Primò generaliter, & sic gr̃a est adiutoriũ diuinum creaturæ gratis impensum, & indifferenter ad quę-

cunq; actum: sine huiusmodi adiutorio gratiæ nihil possumus facere, immò nec in esse durare. Secundò dicitur gratia specialiter,& talis gratia dicitur gratis data.s.donum quo se homo præparat ad suscipiendum donum spiritus sancti. Huius.n.gratiæ est reuocare liberum arbitrium à malo, & excitare ad bonũ, sine qua nullus facit sufficienter quod in se est, vt præparet se ad salutem. Tertiò dicitur gratia propriè.s.donũ diuinitus datũ ad merẽdũ:qđ ꝗdẽ donum gratia gratum faciens appellatur. Sine ista gratia nullus põt mereri, nec in bono proficere, nec ad gloriã peruenire. Ista triplex gratia sumiĩ ex verbis Apostoli, vbi ait 1. Cor. 15. Gratia Dei sum id, quod sum, ecce prima: & gratia eius in me vacua non fuit, ecce secunda: sed gratia eius semper in me manet, ecce tertia. Præter prædicta dicitur gratia gratias dans, scilicet Deus. Item gratia gratiæ signum vt est prophetia,& potestas faciendi miracula. Gratia gratum faciens distinguitur in operantem, & cooperantem. Gratia operans dicitur præueniens,& incipiens, ac liberans quia peccatum expellit. Gratia cooperans dicitur subsequens, & perficiens, ac adiuuans: quia liberum arbitriũ adiuuat,& ei cooperetur in merito, multipliciter distinguitur bonum. Est enim bonum per essentiam,& hoc est Deus. Vnde nemo bonus nisi solus Deus. est & bonum per participationem, & illud distinguitur in bonum gratiæ, & in bonum naturæ. Vnde Aug. Omne quod est, inquantum est, bonum est. Gen 2. Vidit Deus cuncta, quę fecerat, & erãt valde bona. Item est bonum in genere, hoc est bonum in obiecto, sicut est eleemesyna. Nam ibi est actus in debita materia, etiam si desit,

forma

Psal. 45. & 123. Hebr. I. | Grat gratis data. | Grã propriè quid. | Ioan. 15. | Gratiæ signum. | Gratia operans & cooperãs | Psalm. 53 | Bonum multiple. | Mar. 10 | Bonum p essentiam | Bonum p participationem.

Bonum ex circunſtātia. forma ſubſtantiarum. Item eſt bonum ex circū ſtantia: hoc aūt eſt, qñ bonum ex genere, veſtitur debitis circunſtantiis, ſicut eſt dare eleemoſynam indigenti tpe debito, ex compaſſione, & hmōi. Item eſt bonū virtutis, & hoc eſt qñ additur operi perfectio ex parte operātis, quæ eſt per habitum mentis bene conſtitutæ. Item eſt bonum meritorum. quādo additur vt ipſi operis debitus finis, hoc eſt bona intētio ſuper motum naturalem. Item eſt bonum gratiæ vt eſt ipſe habitus gratum Deo faciens Item eſt bonum gloriæ, vt bonum remunerationis æternæ.

Bonum virtuti. bonū meritorum. Bonū gratiæ. bonū gloriæ.

De effectu gratiæ. *Cap. 4.*

Effect⁹ grā quid, et q

Effectus gratiæ eſt, ꝙ excitat liberum arbitrium ad bene cogitādum, & ſanat ipſum mutando affectum, ipſumq; eo roborat, perducendo ad actū. Itē gratia hominē Deo recōciliat, à peccato liberat, & pœnam æternam in temporalem commutat. Item gratia opera noſtra meritoria facit, & bona per peccatum amiſſa reſtituit, ac ſtabulum in palatium cōuertit. Itē per gratiam efficitur anima ſpōſa Chriſti, filia regis æterni, & templum Spiritus ſancti. Item gratia ipſam animam purgat, illuminat, & perficit. Item gratia mētem eleuat, Deo aſſimilat, & ſpirituali ſolatio cibat. Nota quòd quamuis virtus gratuita ſimul inſit animæ cū gratia, non tamen habet effectum ſuum tam cito ſicut gratia: quoniam effectus gratiæ eſt facere gratum Deo, & facere dignum vita æterna, & hic effectus ſtatim ineſt puero poſt baptiſmum. Virtutis autem effectus eſt elicere actum meritorium de potentia & hic effectus nō ſtatim ineſt puero poſt baptiſmū. hoc autem non eſt propter defectum virtutis, ſed

Luc. 13 Luc 10 I. Cor. 6.

In puero gratia, et quomō

propter

propter impotentiam naturæ agentis. Puer. n. non est aptus ad actus voluntarios. Vnde sciẽdum, ꝙ triplex est perfectio. Prima est gratiæ, & causat gratuitũ. Secunda est virtutis, & causat bonum actum. Tertia est operis virtutis, & causat meritum. Prima perfectio perficit animam, & secunda perficit animæ potentias, tertia perficit ipsos actus. Perfectio

De virtutibus, & primò quid sit virtus C. 5.

NVnc de virtutibus est agendum, & primo qd sit virtus. Virtus est, vt ait Aug. bona qualitas mentis, qua bene viuit, qua nullus male vtitur, quã solus Deus in hoĩe operat. Hęc diffinitio datur in cõparatione ad agẽtem. Itẽ secundum Aug. virtus est habitus mentis bene institutæ, hęc datur in comparatione ad bonum in quo est. Item dicit Philosopus. Virtus est habitus voluntarius in mediocritate consistens quò ad nos, terminata ratione, prout sapiens determinabit. Hæc diffinitio datur in comparatione ad actum, circa quẽ est. Item Philosophus, Virtus est dispositio perfecti ad optimum, hæc datur secundum comparationem ad finem. Item Isidorus. Virtus est naturæ habitus, animæ decus, vitæ ratio, morum pietas, cultus diuinitatis, honor hominis, æternæ beatitudinis meritum, hęc datur in comparatione ad affectum. Diffinitio Aug. sic exponitur. Virt' est bona qualitas, hic ponitur qualitas pro genere: Bona vero dr̃ ad differentiam malorũ qualitatũ animæ. dicitur quoque bona, quoniã a bono Deo datur. & bonos tantũ inhabitat, & bonos facit, & ad bonũ perducit. Mentis, ponitur ad differentiam qualitatũ, quę sunt in corpore. Qua bene viuitur,

Virt' qd. Incomparatiõe ad agentem e ad bonis, et ad actum et ad finem. Effectus virtutis. Exponit. Ioan. I.

ponitur ad differentiam qualitatum, quibus rectè intelligitur, sicut est sciẽtia. Qua nullus malè vtitur, ponitur ad differentiam qualitatum, quibus benè & malè vti possumus. Quam solus Deus operatur in homine; ponitur ad differentiam virtutum Cardinalium; quæ habentur per acquisitionem. Circa aliam diffinitionẽ Aug. notandũ est ꝙ ibi ponitur habitus mentis benè institutæ, & hoc ad similitudinem regni, quod tunc benè instituitur, quãdo rectè consulitur, & benè imperatur, & iustè obeditur. Eodẽ modo benè instituta est mẽs, si ratio rectè consulit, si volũtas benè imperat, si sensualitas debito mõ obtẽperat. Etymologia virtutis hęc est. Virt⁹ dr̃ quasi vis intus: & hęc vis consistit in aggressione arduorũ, in tolerantia aduersorum, & in abstinenentia placitorꝝ. Item dicitur virtus, quasi viror nitens. Itẽ dicitur virtus, quasi virum tuens. Item dicitur virtus, quasi viribus nitens. Item dicitur virtus, quasi viri status.

Virtu. cardinal. habentur, & quomõ.
Pax regni ex bona iñstitutione
Luc. II
Mens bene institu ta qũo.
Vis.
Virtus vnde.

De perfectione virtutum. *Cap. 6.*

CVm virtus in medio constat scd̃m Philosophũ; illud medium est in tribus. s. in agendis, in habendis, & in substinendis. In agendis. s. intra, supra, & citra modum. Apost. Rationale sit obsequiũ vestrũ. Rom. 12. In habendis. s. inter superfluũ, & indigentiã. Pro. 30. Diuitias & paupertates ne dederis mihi. In sustinendis. s. inter eleuari in ꝓsperis, & deiici in aduersis. vñ illud Deu. 5. Non declinabitis neq; ad dexterã, neq; ad sinistrã. Multiplex est perfectio. s. sufficientiæ: hanc habent oẽs existẽtes in charitate. Ordinis, huius proprium est seruare continentiam. Religionis, huius

Virtus in medio, & quomodo
Perfectio multip
I. Cor. I

huius proprium eſt renunciare omnibus. Prælationis, ad hanc pertinet ponere animam pro ouibus ſuis. Securitatis, huius proprium eſt habere mortem in deſiderio, & vitã in patientia. Ad primã perfectionẽ tenetur quilibet, ad vltimã verò nullus tenetur: ſed ad tres medias tenentur aliquo ex voto, ex officio, &c. Virtus cõparatur multis rebus. ſ. Auro. Eccl. 2. Aurũ probat fornax. Theſauro abſcõdito. Mat. 13. Simile eſt regnum cœlorum Theſauro abſcondito. Gemmis, Eccleſi 50. Quaſi vas auri. ſo.or.o.la. præci. Armis. 2. Regum. 1. Quomodo ceciderunt fortes in prælio, & perierunt ar.bel. Arboribus. Matth. 7. Omnis arbor bona fructus bonos facit. De hoc Hugo de ſancto Victore Arbor ſapientiæ per timorem ſeminatur, per gratiam irrigatur, per fidem radicatur, per deuotionem germinat, per deſiderium creſcit, per charitatem roboratur, per ſpem viret, per circunſpectionem frõdet, per diſciplinam floret, per virtutum doctrinam fructificat, per patientiam matureſcit per mortẽ carpitur. Item virtus comparatur floribus. Cant. 2. Fulcite me floribus. Fontibus. Cant. 4. Fons hortorum, puteus aquarum viuentium. Semitis, Prouer. 3. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes ſemitas eius pacif. Veſtib. Pſalm 44. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaur. Stellis. Baruch. 3. Stellæ aũt dederunt lumen in cuſtodiis ſuis. Pigmentis. Can. 3. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus? Cibariis. vnde Dominus in euãge. Ioan. 4. Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me. Alis. Pſal. 54 Quis dabit mihi pennas ſicut col. Tres ſunt bonæ conditiones virtutis, quæ ſunt tentationis remotio, actuũ multiplicatio,

Luc. 14. Ioan. 10. Roma. 9 Luc 2ſ.

Ad perfectionẽ tenentur q. & ad quot

Virtutis cõparatio

Arbor ſapientiæ.

Alia virtutis comparatio.

Conditiones virtutis tres.

& in bono delectatio. Primum ipsam virtutē in radice firmat: secundum quasi floribus decorat: tertium sapore fructuum delectat. Similiter dicendum est, ꝙ ad consummationē virtutum quatuor ista concurrunt, scilicet dispositio præparans, habitus informans, operatiō probans, pręmium coronans.

Ad consummatione requisita, et quæ.

De æqualitate virtutum. *Cap. 7.*

Aequalitas virtutum in quibus cōsistit.

VIrtutes omnes in homine sunt æquales, licet inter se distinctę sint, per proprias excelletias: & hęc ęqualitas ī multis consistit. Æquales nanq; sunt virtutes, primo quantū ad essentiam, quia omnis virtus simplex est. Secundo quantū ad æqualē radicationē in anima, sm quod sunt in ipsa. Tertio quantum ad relationem ad eūdem finē, quia omnes pp Deum operantur. Quartò quantùm ad æqualem effectum, quia ęqualiter faciunt dignum vita æterna. Quintò quātum ad ęqualem facilitatem ad actus suos, quantum in ipsis est, nisi impediantur. Sicut virtutes ęquales sunt prædictis modis, ita inęquales sunt aliis modis. Primo quantum ad vsum, quia sunt sicut arma. Sed sicut miles non pugnat ęqualiter cum omnibus generibus armorum, quę habet; imo melius pugnat cū illis, quę frequēti⁹ visitauit, sic est de virtutibus. Secundò quātū ad auctoritatem, quia secundum hoc maior omnibus virtutibus est charitas. Et quælibet virtus potest esse maior alia secūdū aliquā prærogatiuam, ꝙ habet secundū aliquē effectum. Tertiò quantùm ad feruorem, quia virtus vna feruentius operatur, quàm alia. Sciendū est ꝙ eadem virtus non est æqualis sibi semper, Crescunt.n. virtutes multis modis. s. quantum ad

Virtutes inęquales et quibus modis.

1.Co. 13.

Crescunt virtutes et quo.

ad intentionem; quantùm ad radicationem, quãtùm ad potentiam virtutis, quantum ad maiorem expressionem diuinæ similitudinis, & quantum ad diuturniorem permanẽtiam. Præterea crescente vna virtute crescunt oẽs, & habes exẽplum in cithara: in qua si debet esse debita proportio sonorum, necesse est vt qñ vna chorda tenditur, etiã omnes aliæ tendan-[illegible]: ne in harmonia fiat dissonantia. Quare [illegible]tẽ polleat aliquis vsu vnius virtutis potiùs, quàm alterius, multæ sunt rationes. Prima est, quia Deo sic placet, qui dator est virtutis. Secunda est natura complexionis, quæ magis est consona operibus vnius virtutis, q̃ altertius. Tertia est vsitatio: quia exercitauit se quis magis circa vnam virtutem, quàm circa aliam. Quarta est, quia minùs impugnatur à vitio cõtrario illi virtuti. Quinta est, quia maiorem habet discretionẽ in operibus vnius virtutis, q̃ alterius: Quælibet .n. virtus habet suas ꝓprias rõnes. Sexta est difficultas status, quia cùm de nouo quis conuertitur; licèt habeat maiorem charitatem, q̃ alius, qui diu fuit in charitate; non tñ est ita benè expeditus ad benè agẽdũ, sicut ille, propter reliquias peccatorum, quæ adhuc inhærent. Magnitudinis scientiæ respõdere debet magnitudo virtutis, & hoc multiplici ratione. s. ratione exempli diuini. Ioan. 1. Plenum gratiæ, & veritatis. Luc. vlt. Potens in opere, & sermone. Act. 1. Cœpit Iesus facere & docere, &c. Ratione exempli Angelici, qui quantò plus cognoscunt, tantò plus diligunt. Ratione exempli humani. Matth. 5. Qui autem fecerit, & docuerit, hic maior, &c. Ratione exempli naturalis, quoniam lux, & calor in Sole proportionantur. Ratione obliga-

Crescunt oẽs virtutes. Similitu.

Vsus virtutis pollet.

Virt. hẽt proprias rationes.

Magnitudo virtu- tis sciẽtię magnitudini correspõdet.

tionis. Luc. 12. Seruus faciens voluntate dñi suis,& non faciens plagis vapulabit multis.

De connexione virtutum, Cap. 8.

Virtutum connexio quomodo. Connexæ sunt sibi virtutes, & coordinatę ita vt qui vnā habeat, habeat omnes. Prima ratio est largitas Dei dantis, quia non dat vnam sine alia. Secunda ratio est, quia Iac. 1 Rom. 12 sicut vnum membrum indiget alio, sic est in virtutib. Tertia ratio est, quia sicut in cithara si defuerit vna chorda, non erit harmonia per- Virtutes contra vitia. fecta, ita nec in aīa erit spiritualis melodia, nisi adsint oēs virtutes. Quarta ratio est, quia Iac. 2 contra singula vitia sunt aliquę virtutes. Vnde oportet omnes virtutes habere vt omnia vitia impugnētur. Nam sicut miles mundi non est expeditus, nisi omnia sua arma habeat, ita nec miles Christi, si aliqua virtus sibi defuerit. Eccl 50 Quinta ratio est, quia sicut stellæ & planetæ, Cant. 4 semper sunt in sphæris suis, ita & virtutes in anima esse debēt. Sexta ratio est, quia aīa est sicut vas auri solidum, ornatū lapide pretioso, .i. virtutibus. Septima ratio est, quia anima est sicut hort⁹ nobilis, cui nō deest decor alicuius floris vel arboris. Octaua, quia aīa est sicut apotheca, cui deesse nō debet alicuius radicis, vel pigmēti medicina. Ea autem, quę de ꝯnexione Connexio virtutum quomodo intelligit. virtutum dicta sunt: intelligūtur de virtutib. gratuitis: quæ oēs quò ad habitus sunt ꝯnexæ, sicut quò ad actus meritorios sunt æquales. Et Matres virtutum quæ, et quot. licet similes sint virtutes, tñ aliquæ dicuntur matres virtutū, non ꝙ habitus virtutis generet habitū, sed mot⁹ motū, sicut dicit Ber. vbi inqt. Lectio parit cognitionē, cognitio amorem, amor frequentiam, frequētia familiaritatem, familiaritas fiduciā, fiducia facilem impetrationem. Secūdum hūc modū quatuor dicūtur

esse

esse matres virtutum.s. fides origine, quia ex motibus fidei surgunt motus aliarum virtutū; Charitas educatione. Prudentia regimine. Humilitas conseruatione. Vitia verò non sunt cōnexa sicut virtutes: cuius ratio est, quia vitia sunt in nobis ex operationibus nostris, quæ similes non sunt. Virtutes autem theologicæ non sunt in nobis per acquisitionem, sed per infusionem. Alia ratio est: quia vitia sunt opposita adinuicē, sicut auaritia & prodigalitas, quod non est in virtutibus.

Heb 11
1. Cor. 13
Lucæ 16
Luc. 1
Vitia non sunt connexa, & quare.

De commendatione virtutum. Cap. 9.

Virtus commendabilis est primò à causa efficiente, quæ est Deus. Ipsam enim vt ait August solus Deus in hoīe operatur. Secundò à causa materiali, in qua est, quia nō nisi in bonis inhabitat. Non est autem sic de bonis naturalibus, & fortuitis, quia talia pluit Deus super iustos, & iniustos. Tertiò à causa formali, quę est decor spiritualis. Psal. 44. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, &c. Quartò à causa finali. Aug. Præmium virtutis est ipse, qui virtutem dedit. virtus est bona multipliciter. Primū in se, quia sicut ait Aug. virtus est bona qualitas mentis. Nota quòd bona possessio est, quæ propinqua est ciuitati, hęc autem est intra ciuitatem, quia in anima. Secūdò in cooperatione. Heb 13. Optimum est gratia stabilire cor. Tertiò in operatione, quia bonum facit hominis opus, quod non esset meritorium, nisi ex virtute procederet. Grego. Nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi manserit in radice charitatis. Quartò in commutatione, quia de lupo facit agnum, & tenebras conuertit in lucem. Malum enim culpæ

Commendatur virtus, & à quibus.
Marc. 3
Virtus bona est.
1. Cor. 13
Ioan. 2

mutat in bonum gratiæ: & malũ pœnæ mutat in bonũ gloriæ: quod significat aqua mutata in vinum. Quintò in distinctione, quia per virtutes distinguuntur filij Dei à filijs diaboli. Ioan.13. In hoc cognoscent omnes, ꝙ discipuli mei estis, si dil. hab. ad inuicem. Sextò in

Gen.4 exemplificatione, quia omnes sancti studebãt
Mat 23 virtutibus. Vnde cõmendamus in Abel innocẽtiam,
Gen.12 in Abrahã obediẽtiam, in Ioseph ꝯtinẽtiam,
Num.12 in Moyse mansuetudinem, in Dauid
2.Reg.6 humilitatẽ, & sic de alijs.

Laudabilis virtus, & quare. Laudabilis est virtus ꝑꝑ multa. Quia magnæ dignitatis. Christum enim doctorem habuit. Vnde Mat.11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Quia magnæ sublimitatis. Tull. Virtus vna est altissimis defixa radicibus. Quia magnæ iucunditatis. Psal.132. Ecce quam bonum, & quàm iocundum. Quia magnæ retributionis. Psal. 18. In custod. illis retr. mult Quia magnæ vtilitatis. Boëtius. Nunquam sine pœna sunt vitia, & nunq̃ sine præmio sunt virtutes. Quia magnæ securitatis. Tullius, Hæc demum sapientia est, vt omnia tua in te posita esse dicas.

Studium à studio differt. Commendabilius est studium virtutis studio scientiæ, ratione exempli; quia sancti sic fecerunt.
1.Cor.8 Ratione auctoritatis. Apost. Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute. 1.Cor.8. Ratione effectus, quia virtus peccatũ expellit, scientia non. Ratione originis, quia virtus à Deo infunditur: sciẽtia per studiũ acquiritur. Ratione finis, quia finis virtutis est gloria, & non scientia. Ratione obiecti, quia virtutis obiectum est bonum: scientiæ autem verum. Ratione materiæ, in qua est, quia virtus non nisi in filijs Dei; scientia non semper. Ratione securitatis, quia securius est esse bonũ, quam

esse philosophum. Ratione honestatis, quia maior gloria est sequi deum, quàm Aristotelē. Ratione vitandi mali, quia primi parentes, si extendissent ita manum ad lignum vitę sicut ad lignum scientiæ, non incurrissent tot mala in se, & in posteris, sicut incurrerunt. Ioan. 8 Gen. 3

De effectu virtutum. *Cap.* 10.

Virtutis gaudiū pręcellit gaudiū mundi in iugitate, seu duratione, Prouerb. 15. Secura mens quasi iuge cōuiuium: sed gaudium hypocritæ ad instar puncti. Iob 20. In puritate conscientię, sicut mundus quiescitur in floribus q̄ in luto. In dignitate. Glo. ad Gala. Elatio animi de his, quę digna sunt, gaudiū mundi de indignis est. In salubritate: Sap. 8. Nihil vtilius in vita hominis. Econtra gaudium mundi, Prouerb. 14. Extrema gaudij luctus occupat. In libertate. Ad Gal. 4. Qua libertate Christus nos liberauit, & rursum, In libertatem vocati sumus. Peccator autem ligatus est. Prouerb. 5. Iniquitates suę capiunt impium, & funibus peccatoꝝ suorum ↄstringitur. In diuina pręsentialitate Aug. Tale bonū est Deus, vt nemini, eum deserenti bene sit, sed nota contrariū in malis. Virtus operatur mira multipliciter. s. in cœlo, cui vim facit. Vnde Mat. 11. Regnum cœloꝝ vim patitur, & violēti rapiūt illud. In mundo, quia custodit hominē ne cōburatur igne cōcupiscētię, & ne mergatur in aquis voluptatis, ne inquinetur luto incontinentię, & ne laceretur spinis auaritiæ. In corde humano, quia vulneratum sanat, inquinatum mundat, mortuum viuificat, excæcatum illuminat. In inferno, quia ignis infernalis non potest lędere virtuosum, sicut nec

Gaudium virtutis à gaud mūdi differt.

Virtutis operatio.

Virt' erga tres vires quid agat. ignis materialis Salamandram. Virtus rationabilem illuminat ad cognitionum veri, concupiscibilem excitat ad amorem boni irascibilem, cõfortat ad detestationem mali. Item deo

Virt' Deo assimilat. assimilat, quia patri per virtutis vigorem, filio per veritatis splendorem, Spiritu sancto per charitatis feruorem. Angelis conformat. Hieronymus, In carne enim præter carnẽ viuere, naturæ est angelicæ, non humanæ. Mentem iucundat, ornat, subleuat, honorat, sanat, viuificat, cibat, ditat, mundat. Item virtus mala præterita expellit, præsentia impugnat, & à futuris præmunit. Item virtus mentem benè instituit, dilectum deo hominem facit, fructũ tam præmij, quàm meriti adducit, temporalia discrete disponit; opera, quæ in se in differentia sunt, bona facit. Sicut ea, quæ dicta sunt, declarant nobis effectus virtutum generales, ita sunt etiam singularum virtutum effectus aliqui speciales. Sicut est quòd humilitas deo subijcit, pœnitentia reducit, iustitia deducit; obedientia conducit, patientia perducit, perseuerantia introducit, puritas iungit, charitas Deo vnit.

De meritis virtutum. *Cap.* 11.

Meritum quid. MEritum est boni operis efficacia ab obtinẽdum id, quod non habetur, vel ad habendũ iustius, quod habetur. Vnde

Ex non debito debitum. per meritum de non debito fit debitum, & ipsum debitum fit magis debitum. Sicut rex dat equum, quem miles non meruit, sed per

Meritum triplex. vsum equi meretur eũdem equum, iam datũ. Ad intelligendum autem prædicta, sciẽdum, ꝙ triplex distinguitur meritũ. s. cõgrui, digni, & condigni. Meritum congrui est, per quod

disponitur

disponitur subiectum, vt possit recipere gratiã, secundùm rationem diuinæ iustitiæ. Istud vocatur dispositio materiæ, scilicet dum quis facit, quod in se est, Meritum digni dicit idoneitatem operãtis ad assequendũ id, quod meretur. Meritum condigni dicit æqualitatem meriti ad remunerationem dico autem æqualitatem non arithmeticam, sed geometricam, .i. nõ quãtitatis, sed proportionis. Et hoc patet, quia deus semper remunerat supra meritum, sicut punit citra condignũ. Vnde non est inter meritum, & præmium æqualis quantitas, sed proportio, quia apud Deum non est iustitia commutatiua, cum nulli debeat aliquid, sed distributiua. Vocatur autem iustitia commutatiua iustitia fori, qua datur vnus panis pro vno denario, vel vlna panni pro solido. Iustitia verò distributiua est principium quo distribuuntur dona secundùm proportionem ad merita, & ista est apud Deum. Vnde Apost. 1. ad Cor. 3. Vnusquisque propriam mercedem accipiet secũdùm suum laborem. Dicendum ergo ꝙ nullus meretur sibi primam gratiã meritò digni, vel meritò condigni: sed tantummodo merito congrui. Similiter existẽs in charitate non potest alteri mereri primam gratiam merito condigni, sed merito digni, & merito congrui. Potest autem existens in gratia mereri sibi augmentum gratiæ ex condigno, & per consequens merito digni, & merito congrui, prout superiùs exposita sunt. Præfati tres modi merendi, generaliter habentur, vnde si alij inueniuntur; ad eosdem tres reduci poterunt. Cùm ergo dicitur quòd beata virgo meruit portare Christum, intelligendum est comparatiuè, id est meruit ipsa potius quòd portare

Aequalitas meriti ad præmium & quomodo

Rom. 8

Iustitia apud deũ quomodo

Iustitia commutatiua quid.

Iustitia distributiua quid.

Mereri primam gratiam quomodo.

Mereri alteri quõ.

Luc. 1

Portare Christum meruit beata virgo quõ.

Mali mereri temporalia quomõ. debuit, quàm alia, vel poteſt intelligi de merito condigni. Item mali dicuntur mereri tẽporalia, quia nullum bonum irremuneratum, ſicut nullũ malum impunitum. ſed hoc dicitur impropriè, quia opera in mortali facta non ſunt directè bona cùm nõ ſint informata charitate: ſed quia talia opera aliquid boni habent, dominus interpretatur, ea vt bona, & aliquid dat pro eis. Item peccator quandoq; meretur occaſionaliter, quia pauperes interdũ obtinent benefactoribus gratiam ſuis precib. quarum precum occaſio ſunt eleemoſynę. Itẽ ſatis impropriè ſumitur meritum vbi dicitur. Foelix culpa. quę talem ac tantum meruit habere redemptorem, Ibi enim ponitur meruit, pro exigebat.

Iſa. 59

Act 20

Gregorius in benedictione cerei paſcalis.

De habilitatione virtutum. **Cap. 12.**

Habilitaſ ad gratiã quomodo

QVamuis nullus ſibi mereatur primam gratiam, ſecũdum ꝙ dictum eſt: poteſt tñ peccator ſe habilitare ad gratiã, faciendo quod in ſe eſt: quia nulli taliũ gratia denegatur. Hoc autẽ non eſt ex merito digni, vel condigni, ſed cõgrui. Hęc autem cõgruitas multò magis eſt ex parte Dei, gratiam conferentis, quam ex parte hominis ſe ad gratiam habilitãtis: quia pręparatione ad gratiam, & in infuſione gratiam habet ſe anima ad modum materię. ipſe verò deus vt primũ mouẽs, & efficiens. Alia ratione patet, ꝙ huiuſmodi cõgruitas magis eſt à Deo, q̃ ab homine, quia habilitatio, quę eſt ex parte hominis: ſolũmodo dat locũ diuinæ mĩę, vt ſalua iuſtitia poſſit alicui conferri gr̃a, quia iniuria fieret diuinę iuſtitię, ſi tali daretur gratia, in quo eſſet obex, id eſt voluntas peccandi. Sufficiens igitur habilitatio ad gratiam eſt, ſi homo facit, quod in ſe

Congruitas vnde.

Pſal. 83

Patere quod i ſe eſt quo.

in se est. Facere autem quod in se est, tria complectitur, scilicet vt homo actum peccandi, & voluntatem peccandi deserant, & conetur in bonum, prout est sibi possibile. Nota ꝙ omne meritum vel demeritum acquiritur in hac vita. Item non bonum facere, sed benè facere, laudabile est. Non enim verbis, sed aduerbijs meremur. Vnde versus, *In vita meritis præsunt aduerbia verbis*.

Facere quod in se est quomodo.

Facere bonum vel benè quomodo.

De operibus meritorijs. Cap. 13.

Opera meritoria totaliter sunt à gratia, & totaliter sunt à libero arbitrio, licet principaliter à gratia: quia gratia cōparatur ad liberum arbitrium, sicut sessor ad equum. Sicut enim sessor equum dirigit: ita gr̃a dirigit liberum arbitrium in exercitio virtutum. Per nos enim malum facere possumus, sed nō bonũ. Ad efficaciam merendi tria valent. Primum est difficultas operis, quod patet in martyrio. Secundum promptitudo voluntatis. Apost. Hilarem datorem diligit Deus. Tertium est magnitudo charitatis. Ipsa enim charitas pondus est sanctuarij, secundũ ꝙ omnia, quę erant in templo ponderabant. Ad hoc ꝙ aliquid opus sit meritorium, tria requiruntur. Primò ꝙ ipsum opus fiat in charitate, quia opera, quę fiunt extra charitatem, mortua sunt, sicut carbo extinctus. Secundò ꝙ fiat ex charitate, multa enim fiunt in charitate, quæ tamen non sunt meritoria, ex eo quòd non fiunt ex charitate, id est, quia non referuntur ad finem debitum. Tertiò, quòd idem opus sit referibile ad bonum. Hoc ideo dico, quia mala non possunt bona intentione fieri, alioquin sequeretur absurditas, quòd idem opus esset meri-

Ozee. 13.
Ad meritorum efficaciã requisita.
Mat. 11.
2. Co 9.
Leui 27.

Vt opus sit meritorium, quæ.
1 Cor. 13.
Iac. 2.
Galal. 5.
Mat. 22.
& 5.

Non omnia opera facta in charitate sunt meritoria & quomodo.

meritorium,& demeritorium. Attenduntur autem tria in merito ex parte hominis.f.subiectum, hoc ex anima. Item liberum arbitriũ. Item intentio,ficut finis. His tribus respõdent tria ex parte Dei.f.gratia,virtus, charitas. Et gratia quidem reddit subiectum deo gratum. Virtus autem habilitat liberum arbitrium: charitas verò dirigit intentionem ad debitum finem. Dicit Aug quòd meritum consistit penes liberum arbitrium occasionaliter. hoc dicit,quia liberum arbitrium facit ad meritũ, sed non sufficit penes virtutem. Formaliter, hoc dicit, quia ex virtute tanquam ex forma procedit motus, & elicitur de potentia penes motum virtutum. Essentialiter, hoc dicit, qa motus essentialiter est meritũ: quia quòd est penes ipsum, est penes gratiam. Efficaciter, hoc dicit,quia sine gratia nullus mot⁹ est meritorius penes opus. Instrumentaliter, hoc dicit, quia opus exterius est quasi causa instrumentalis ipsius meriti. Nota gñaliter ꝙ non merentur sine gratia,neq; passionibus inquantum passiones sunt; neque motibus naturæ. Dicit enim Philosophus, Natura neque boni, neque mali sumus, neque inuiti. Aug. Nemo inuitus benè facit,etiam si bonum est, qđ facit,neq; libero arbitrio ligato. Quisquis em̃ non habet vsum rationis,& liberi arbitrij, nõ meretur vel demeretur, sicut sunt infantes, dormientes,insani, & animalia bruta.

Ex parte Dei quid.

Meritum in quo cõsistit.

Ioan.15.

De fine actionis. *Cap.* 14.

Finis actus quis.

QVia meritum vel demeritum circa finem actionum attenditur, ideo nota regulas de hac materia. Ex fine dicitur actus bonus, vel malus. Malus actus, non

fit ex fine bonus. Vna intentio multos actus informat. Vnde si aliquis intendit vnū solidū dare pro deo, ita ꝙ quotidie det vnum denarium, si quandoq; obliuiscitur, & non refert in deum dationem huius denarij, tñ datio est meritoria, pp ipsam intentionem primā. Finē sub fine potest quis ponere: verbi gratia, Aliquis intendit ire ad forum, & hoc intendit, vt emat medicinas, & ad hoc emit eas, vt curetur ab infirmitate: & ad hoc curari desiderat, vt melius deo seruiat. In isto vltimo præcedentes voluntates oēs sunt meritoriȩ pp vltimam, secundum enim vltimum finem omnes præcedentes voluntates iudicantur bonȩ, vel malæ, maximè quando priores actus sunt indifferentes. Diuersi fines non sunt faciendi, quorum vnus non sit ad alium referibilis: verbi gratia, aliquis intendit ire ad quandam domum, vt luxurietur, ad hoc vult luxuriari, vt sanior sit, ad hoc vult esse sanus, vt seruiat Deo. Iste finis vltimus illam voluntatē, quæ est luxuriari, nō informat, sed potius econuerso illa voluntas istam intentionem deformat, quia vna intentio peruersa plures deprauat voluntates. Nota quòd actio corporalis potest referri ad finem temporalem, dummodo postea referatur ad deum. Actio autem spiritualis, vt prædicatio, non potest referri ad finem temporalem, etiā si illud temporale referatur ad deum. Et hoc est, quod dicit Aug. debemus manducare, vt euangelizemus. non euangelizare, vt manducemus. Si autem in actionibus finis primus ponatur deus, & finis vltimus aliquod temporale, peruersissimum est: Benè autem licet cōstituere duos fines. s. temporalem, & æternum, vt scilicet illud ꝙ est æternū, finis sit vltimus:

Psalm. 9.

Finē sub fine quomodo.

Vltimo finȩ voluntates bonæ, vel malæ, et quomodo.

Diuersi fines quomodo.

Intentio peruersa.

Actio corporalis, et spiritualis.

I. Cor. 9.

Quid mereamur bonis operibus. Cap. 15.

Opera bona merentur, & quid.

OPera bona sunt meritoria trium, s. vitę æternæ, augmenti gratiæ, remissionis pęnę. Primum respondet radici operis, s. charitati: & hoc est premium substantiale vitę ęternę: pręmium verò accidentale respōdet generi operis, sicut & augmentū gr̃ę, quia operibus excellentibus, & supererogatiuis meremur magis augementum gratię, quam aliis operibus. Remissio autem pęnæ rn̄det pęnalitati operis, quia opera quę magis sunt pęnalia, magis sunt meritoria remissionis pœnę. Est enim regula in theologia, quòd pęna pęnę est resolutoria. Nota igitur, quòd licet tota vis merendi vitam eternam, & ēt alia, consistat in charitate, non tn̄ totus effectus: quia effectus merendi consideratur etiam penes magnitudinem operis, sicut patet in meritò remissionis pœnę, quod non solùm consistit in charitate, sed etiam in operibus penalibus: & huius exemplum habemus in Christo, qui meruit nobis apertionem ianuę paradisi cum effectu. hoc autem meritum non erat in sola charitate, sed in charitate & excellentia operis, id est in sua passione. Sciendum est, quòd de pręmio substantiali meretur homo tantum per vnum actu, quan tum per mille, manente eadē radice, & non crescente. Valent tn̄ hmōi opera ad multa alia. vnde versus. *Iocundat* (s. mentē) *stabilit* (s. virtutes) *auget* (s. meritum accidētalis pręmij.) *Peccata remittit* (quantum ad pœnam, quę iam dimissa sunt quò ad reatum per gratiā.) *Debilitat* (fomitem) *remouet* (acediā) *exercitat hominem* (idest assuefactione boni) *atq; repellit* (tentationes diaboli.) Nota q

Pœna pœnę resolutio.

Apo. 3.

Pręmium substantiale meretur, & quomodo.

Versus.

primam

primam gratiam nullus peccator potest mereri propriè,& hoc multiplici ratione. Prima,quia talis non habet radicem merendi i.gratiam. Secūda pp status indignitate,quia peccator nō est dignus pane,quo vescitur. Tertia, q̄a nullus hoīs opus placet deo, nisi placeat ipse prius. Vnde prius respexit deus in Abel, quā ad munera eius, vt dicitur Gene.4. Quarta, quia naturaliter antecedit cā suum effectū, sic & gr̄a, cum sit causa meriti; præcedit meritum. Ipsa enim,secundum Aug. voluntatem nostrā præuenit vt velimus,& sequit̄ ne frustra velimus. Gratia (sicut suprà dictum est) per bonū vsum eius & merito condigni mereretur augere in via,vt aucta mereatur perfici in patria,& hoc à deo, cuius est gr̄am infundere, augere,& perficere secundum cooperationem voluntatis nostræ. Nam sicut deus est ipsius gratiæ fontale principiū influendi, sic ipse solus est principiū augēdi per modū infundentis, gr̄a verò p modū meriti & dignitatis, sed liberum arbitrium per modū cooperātis. Sicut liberū arbitriū per gratiā meretur merito condigni augmentū gratiæ in statu viæ, sic etiam meretur merito condigni ipsius complementum in statu patriæ. Quod aūt ex condigno mereamur vitā eternā, multæ sunt causæ. Prima est efficacia doni Spiritus sancti, cooperantis in merito. Secunda veritas dei promittentis. Tertia, persuasibilitas liberi arbitrij consentientis: & finaliter perseuerantis. Quarta, difficultas status merendi. Quinta, dignitas Christi capitis nostri interuenientis, quod glorificari debet cum membris suis. Sexta, liberalitas Dei tribuentis, quem non decet parua reddere. Septima est obsequium fideliter obtēperātis. Octaua, nobilitas

Primam gratiam non mereri posse quomō.

Gratia Dei præuenit, & sequitur, & quō.

Mereri vitam ex condigno quomō.

Rom. 4. Mat. 24. 2.Ioan.2.

Luc. 11. Ioan. 12.

litas operis, quod ex charitate procedit; quod tñ ponderat in conspectu iudicis, quantum amor, ex quo procedit, & ideo non potest sufficienter nisi summo bono remunerari. Opera, quæ non fiunt in charitate, licet non valeant ad vitam æternam, valent tñ ad alia multa, vñ versus. *Aptat cor* (.s ad susceptionem gratiæ) *minuit pœnam* (.s illam, quæ deberetur, si non fieret illud opus, non autem illam, quæ iam debet) *& dat bona terræ* (scilicet temporalia.) *Occupat* (.s ne sit homo interim ociosus, vel operi malo deditus) *assuescit* (.s ad bene operandum) *delectat* (scilicet mentem) *mitigat* (scilicet fomitem) *arcet* (.s fluxum peccati) Vltimò sciendum, quòd nullum malum erit impunitũ, & nullum bonum irremuneratum.

Opera ex trà charitatẽ inutilia, & vtilia.
Isa. 59
1. Cor. 13

De diffinitionibus, & differentijs virtutum. Cap. 16.

Virtus qd & quæ.

VIrtutes secundùm Macrobium dicuntur quandoq; politicæ, quandoq; purgatoriæ, quandoque purgati animi, quandoq; exemplares. Primas docet Salomõ in prouerbijs, secundas in Ecclesiaste, tertias in Canticis, quartas in deo legimus. Politicæ nãq; dicuntur, secundùm quod regunt vitam humanam quò ad opera exteriora, & sm quod pugnant contra vitia. Purgatoriæ dicuntur sm quòd iam sunt in victoria vitiorum, & respiciunt partim interiora partim exteriora. Purgati animi dicuntur, quando deuictis iam vitijs, possessor virtutum quiescit; raiò insurgentibus primis motibus: Exemplares dicuntur, quæ in mente diuina consistunt. Nam ideæ virtutum in deo sunt, & ipse rerum omnium

Virtus politica qd.
Virt. purgatoria quid.
Virt. purgati animi quid.
Virtus exemplaris
Idea.

est

est exemplar. Aristoteles diuidit virtutes intellectuales, & consuetudinales. Intellectuales diuidit in sophiam, id est sapiētiam, & intelligentiam, & phronesin, id est, prudentiam spiritus. Et hæc tria ordinant nos ad deum, quia sophia regit affectum intelligentia intellectum, sed phronesis vtrunq;. Prudentia em̄ spiritus regit cogitationes & affectiones. Virtutes vero consuetudinales diuidit in honestatem, & liberalitatem. Hæc duo ordinant nos ad hominem: quia honestas ordinat hominem quò ad seipsum, liberalitas quò ad proximum. Item philosophia moralis diuidit ī ethicā, œconomicā, & politicā. Hoꝝ prima mores, quò ad ipsū hoīem, siue quo ad seipsum instruit, scđa familiā disponit, tertia vrbes & regna gubernat, & regit. Circa virtutes & hoc tenendum est, ꝙ cùm sit vna gratia gratificans animam, septem tamen sunt virtutes, quibꝰ humana vita regitur: tres. s. Theologicę, & quatuor cardinales. Et licet hæ virtutes sint gratuitæ per informantem diuinam gratiā; possunt tamen informes fieri per culpam, & iterum informari per pœnitentiam, adueniēte gratia, quæ est habituū virtutis origo, finis, & forma. De hac ī lege sola charitas excipitur, quæ in formis esse non poterit, sicut cæteræ virtutes, cum sit virtutum forma. Nam cum habitus aliarum virtutum habetur sine gratia & charitate, in quibus consistit vita virtutum: tunc sunt informes. Cum autem gratia superuenerit, tunc formantur & decorant, & deo fiunt acceptabiles. Vnde virtutes informes sunt sicut colores in tenebris, sicut carbones extincti, & sicut rami aridi, & sicut alę mortuę, & sicut aurum obscuratum, & gemmæ

Virtutes intellectuales & consuetudinales diuidūtur.

Philosophiæ moralis diuisio.

Septē virtutes pro regimine vitæ humanæ & quæ.

Virtus in formis & formata.

Similit.

conuersæ in silices. Econuerso virtutes formatæ sunt sicut colores in luce, visibiles quidem, & aspectui complacentes: & sicut carbones ardentes, & sicut rami virentes, & sicut alę viuentes ac volantes, & sicut aurum fulgens, & sicut gemmę, vas aureum decorantes. Differentia est inter virtutes, & pręcepta, & dona, & fructus, & beatitudines: quia virtutes potentias disponunt, pręcepta, opera respiciunt, dona perfectionē operibus addūt, fructus facultate spiritui, siue gustui saporē spūalē apponūt, beatitudines ipsis virtutib. pręmium siue vitę, siue patrię coiungūt Alia est differētia, quia virtutib. bn̄ operamur, donis expeditè, beatitunib. pfectè opamnr, sed fructibus fruimur Deo.

Virtutes præcepta dona fructus, & beatitudines differunt.

De differentia virutum Cardinalium & theologicarum. *Cap.* 17.

Virtutis à virtute differentia multiplex

Differentia virtutū theologicarū & Cardinalium hæc est, quia Theologicę mouent ad finē. sed Cardinales ad ea, quę sunt ad finem. Alia differentia est, quia theologicarum virtutum finis & obiectum est ipse Deus: sed virtutum cardinalium finis est ipse Deus, & nō obiectū proprie: qa virtutes theologicæ habētur p infusionē, cardinales verò per acquisitionē. Itē virtutes theologicę mouēt ad opa ex rationibus, sumptis à iure diuino sed cardinales à iure naturali. Itē virtutes theologicæ attenduntur quantum ad actus interiores: cardinales verò ad opera exteriora. Item virtutes Theologicæ non habentur sine donis; cardinales verò sine donis haberi possunt. Item virtutes Theologicæ sunt discretiuę actuum in Deum; cardinales verò in proximum. Itē in

Theo-

Theologicis sic est, q̃ habitus generat actũ, sed in cardinalibus est econtra, quia ibi actus generat habitum. Vnde Philosophus: Quales, inquit, sunt actus, tales sunt, & habitus.

De virtutibus theologicis in genere. Cap. 18.

ANima quantum ad superiorem partem, in qua consistit imago Trinitatis rectificari habet per tres virtutes Theologicas: vnde sicut imago creatoris consistit in Trinitate personarum, & vnitate essentiæ: sic imago recreationis, in Trinitate habituum cũ vnitate gratiæ. Per hos aũt tres habitus virtutum anima fertur in summã Trinitatem secundũ tria appropriata tribus personis: ita φ fides dirigit in summè verum, credendo, & assentiẽdo. spes verò in summè arduum, innitendo, & expectando. Charitas aũt in summè bonum, desiderando, & amãdo. Virtutes Theologicæ differũt inter se multipliciter. Primò ẽm actus ꝓprios. Nã fides facit Deo assentire, spes in Deo confidere, charitas facit Deum diligere. Secundò differunt rõne subiecti: quia fides est in rationali, spes in irascibili, charitas in cõcupiscibili: sed ambæ sunt in volũtate, q̃ pp similitudinẽ actuũ accipit noĩa harũ potẽtiarũ. Tertiò differunt rõne obiecti. Nã fides est circa verũ, spes circa arduũ, charitas circa bonũ. Quartò rõne effectus differũt. Nã fides ĩ pñti Deum sequit̃, spes ĩ cęlũ comitat̃, charitas perẽniter amplexatur. Quintò differũt rõne † cognitionis: quia ꝑ fidẽ cognoscitur Deus vt veritas, ꝑ spem habet̃ vt ęternitas, ꝑ charitatem diligitur vt bonitas.

Aĩa imago Trinitatis.

Fidei spei & charitatis dilectio.

Virtutũ Theologicarũ differentia.

† *aliàs finis.*

De fidei vtilitate. Cap. 19.

FIdes, secũdùm Apostolum, Heb 11, est substantia sperandarũ rerum, argumentũ non

Fides qd Heb. 11

Aedificij spiritualis fundamentum fides.

apparentium. In hac diffinitione fides dicitur substantia.i. fundamentũ substans ędificio spirituali, quod est gratia, & gloria. Ipsa namque fides facit aliqualiter iam res sperandas in nobis subsistere per gratiam, & faciet tandem per gloriam. Vel ideo fideles est fundamentũ gratiæ & gloriæ, quia ipsa est primus habitus virtutum: primus dico non tempore, sed natura. Rerum sperandarum dicitur, quia fides per ascensum facit in nobis subsistere res sperãdas. Argumentum dr̃, i. arguens mentẽ, quia fides inclinat intellectum ad credendũ ea, quæ non apparent, & propter hoc dr̃ fides potius argumentum, q̃ conclusio: quia fides probat de nõ apparentibus q̧ sint, & non probatur. Non apparentium dr̃, quia fides sua luce, & virtute manifestat ea, quæ non apparent, tam præterita, q̃ præsentia, q̃ etiam futura. Præterita quidem quia ẜm Apostolum fide intelligimus aptata esse sęcula. Præsentia verò, sicut ait Aug. demus Deo aliquid posse, & nos intelligere non posse. Futura autem, quia per fidem credimus resurrectionem mortuorum, & huiusmodi. Fides dicitur multipliciter, s. habitus informatus charitate, illuminans mentem ad credendum. Act 15. Fide purificans corda eorum. Qualitas informis. Iacob. 2. Fides sine operibus mortua est. Motus fidei. August. Fides est credere, quod non vides. Facilitas credendi. Matt. 8. Non inueni tantam fidem in Israel. Deuotio fidei. Matth. 15. Mulier, magna est fides tua. Articulus fidei. Vnde in symbolo Athanasij, Hæc est fides catholica, vt credamus, & cõfiteamur. Sicut in aliqua scientia quædam sunt antecedentia: vt suppositiones: quædam verò consequentia, vt conclusiones: quædam quasi media,

Fides probat, & quid.

Fides manifestatio

Heb. 11

Mat. 16

1. Cor 15

1. Thes. 4

dia, vt propositiones probantes: ita in doctrina fidei quædam sunt ibi ad modum suppositionum, vt ea, quæ sunt de iure naturali, & vniuersalia antecedentia articulos fidei. s. qꝑ scriptura sit condita, & exposita inspiratione Spiritus sancti, & qꝑ vera sunt, quæ loquitur Dñs in scriptura, & per sanctos suos, & huiusmodi: quædam ad modum conclusionum, vt ea, quæ ad mores pertinent. s. non esse fornicandum, fornicationem esse mortale peccatũ, & huiusmodi: quędam ad modũ propositionum, vt articuli fidei. Et nota, qꝑ fides est quasi media inter opinionẽ, & scientiam, quia opinio se habet ad vnã partem contradictionis cum formidine alterius partis, & sine causæ cognitione. Scientia vero se habet ad aliam partẽ contradictionis sine formidine reliquæ, & cum causæ cognitione, per media necessaria: vnde sciẽtia est necessariorum, & ita patet qꝑ fides participat cum vtraque. Ad fidei perfectionem septem pertinent. Primum est, qꝑ sit primæ veritati innixa, sicut fides Moysi, qui negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. Exod. 2. Secundum est, qꝑ sit charitate formata, sicut Mariæ Magdalenæ, quã fides saluam fecit, & cui dimissa sunt peccata multa, qm̃ dilexit multum. Luc. 7. Tertium est, qꝑ sit deuotione feruida, sicut illius mulieris, cui dixit dominus. O mulier, magna est fides tua. Matth: 15. Quartum, qꝑ sit bonis operibus probata, sicut fides Cornelij. Act 10. Quintum, qꝑ sit fortitudine roborata, sicut fides Stephani, Laurentij, & aliorum martyrum, qui per fidẽ fortes facti sunt in bello. Sextum, qꝑ sit obediẽtia decorata, sicut fides Abrahæ. Gen. 12. Septimum,

Doctrinæ fidei multa concurrunt, & quæ.

Fidei inter opinionẽ & scientiam media.

Ad fidei perfectionem pertinentia, & quę.

Heb 11.

Exod. 2

Luc. 7

Mat. 15.

Act. 10.

Actor. 6

Heb. 11

Gen. 12

mum, q; sit humilitate subiecta, sicut fides beatæ virginis, quæ ait: Ecce ancilla domini. Luc. 1. Nota, q; fides magis innititur authoritati, quã rationi, quia s'm Greg. Fides non habet meritum, vbi humana ratio perhibet experimentũ: intellige, sufficiens. Quamuis enim fides rationibus firmetur, tamen nec talibus, nec experimento sensibili debet quis credere contra fidem: sicut patet in Eucharistia, vbi & visus, & gustus, & tactus, & olfactus dicit esse panem, & vinum, sed fides dicit esse corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Vnde August. Quod intelligimus, debemus rationi; quod credimus, debemus authoritati; quod opinamur, debemus errori. Nota, q; duplex est cognitio de Deo, scilicet naturalis, & accidentalis. Naturalis cognitio duplex est, s. ante peccatũ, qua homo cognoscebat aperte Deum in creaturis, & post peccatum, & hoc est per speculum, & in ænigmate. Accidentalis cognitio triplex est, prima est acquisita per rationes naturales, quã habuerunt Philosophi. & hæc dicitur scientia. Secunda est, quæ habetur testimonijs scripturarum & miraculorum: & hæc cognitio dicitur fides informis. Tertia est, quæ habetur per infusionem gratię gratum facientis, & hęc dicitur fides formata, & per talem cognitionem assentit anima primę veritati propter se, & supra omnia. Vnde ea adueniente, pereunt omnes alię cognitiones accidentales, ad minus quò ad actum. Cùm enim aliæ cognitiones veniunt in animam, tunc fides tãquam velocior præoccupat motus omnium. cum fides sit de non apparentibus, & difficile sit occulta credere. Duo autem sunt necessaria ad hoc, vt firmiter credatur. Primum est illustratio veritatis, ani-

Luc. 1

Credere contra fidem non licet.

Ioan. 6

Cognitio de Deo duplex.

Vt firmiter credatur necessaria, & quæ.

tis, animam eleuans. Secundum est rectificatio authoritatis animam firmam instruens: quorum primum est per fidem, secundum per scripturam authenticam, & per Spiritum sanctum editam. Authoritas ergo prębet fulcimentum fidei, & fides assentit authoritati. Vtrunque verò per Christum est, propter quod & splendor, & verbum dr, quia mentem per fidem illuminat, & veritatem per doctrinam ostendit. Hoc quoque sciendum est, q tantùm vna est fides, tam in pręteritis, quàm in pręsentib. q etiam futuris, licet magis clara sit in eis, & explicita, qui sequuntur Christum, quàm in eis, qui pręcesserunt eius aduentum, sicut nouum Testamentum clarius est q vetus. Quod enim nos credimus esse factũ, antiqui patres credebãt esse futurum: exceptis articulis, qui adhuc restant complendi: sicut est resurrectio mortuorum, & iudicium extremum, & remuneratio bonorum, & punitio reproborum.

Heb. 1
Ioan 1

Vna fides tantùm. Eph. 4

De effectu fidei. Cap. 20.

FIdes multa bona facit, hominem saluat. Vnde dictum est Marię Magdalenę, Luc. 7. Fides tua te saluam fecit. Mentem purgat. Act. 15. Fide purificans corda eorum. Contra mundum pugnat. Heb. 11. Sancti per fidem vicerunt regna. Postulata impetrat. Vnde illud Matt. 15. O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti. Perseuerantiam dat, Apost. Ro. 11. Tu autem fide stas. Tpalia contemnit. Heb. 11. Fide Moyses grandis effectus, negauit se filium esse filiæ Pharaonis. Iustificat. Rom. 40. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Beatificat. Ioan. 20. Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati q, &c. Sup funda-

Fidei excellentia.

I. Cor. 3

mentum fidei quidam ædificant aurum contemplationis; quia qui contemplantur sine fide, quasi qui nititur videre solem sine oculis. Quidam argentum prædicationis, quia qui p̄dicat sine fide, non loquitur eum, qui secundū Deum est, fidelem sermonem: Quidam lapides preciosos bonorum operum, quia qui benè operatur sine fide, est sicut qui facit structuram super arenam. Item alij ædificant ligna, id est amorem ardentem temporalium. Alij fœnum, id est, fumum delectationum carnaliū. Alij stipulam, scilicet ociosorum verborum, & operum infirmorū. Isti quidem saluantur merito fundamenti, sic tamen quasi per ignem purgatorij, quo exuretur ædificium non idoneum tanto fundamento. Fides habet quosdam effectus essentiales & principales, vt est facere filios Dei, & facere dignos vita æterna, & facere similes Deo, & purgare animam à tenebris peccati, siue infidelitatis: & isti effectus sunt à Deo. Alios habet effectus voluntarios & secundarios, vt est credere, & dirigere opera aliarum virtutum, & imperare omnibus suo modo. Et isti effectus à libero arbitrio sunt.

Qui purgant igne purgatorij.

Ioan. 1.

De articulis fidei. *Cap. 21.*

Articuli fidei quot

SI respectus habeatur ad eos, qui symbolū ediderunt, tunc articuli sunt duodecim secundùm numerum duodecim Aposto. Si autem consideremus, quæ radicaliter sunt credenda, tunc articuli sunt 14 quorum 7 spectāt ad diuinitatem, & 7. ad Christi humanitatē, & hæc signata sunt in 7. stellis, & 7 candelabris aureis: in quorum medio filius hominis ambulabat. Sunt igitur septem articuli fidei, qui pertinent ad diuinitatem. Primus est, vnum

Apoc. 1

Articuli septē ad diuinitatem.

Deum

Deum esse, qui ibi notatur, *Credo in Deum*, &c. Secundus est, patrem Deum esse, ibi: *Patrem omnipotentem*. Tertius est, Deum filiũ esse: ibi, *Et in Iesum Christum filium eius*. Quartus est, Deum Spiritum sanctũ esse: ibi, *Credo in Spiritũ sanctum*. Sic patet, q͂ prædicti quatuor articuli sunt de vnitate diuinæ essentiæ, & Trinitate personarum. Quintus est credere remissionem peccatorum, his qui sunt in ecclesia: ibi, *Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem remissionem peccatorum*. Sextus est credere mortuorũ resurrectionem: ibi, *Carnis resurrectionem*. Septimus est credere bonorum remunerationem, sub quo comprehenditur & malorum punitio: ibi, *Vitam æternam*, &c. Et isti tres articuli ad diuinitatem pertinent: quia virtute diuinitatis fit peccatorum remissio, quæ est animæ viuificatio: & corporum resurrectio, atque corporis simul & animæ glorificatio. Alij septẽ sunt articuli, qui pertinent ad humanitatem Christi. Primus est, credere filium Dei esse cõceptum de Spiritu sancto, ibi *Qui conc. est de Spiritu sancto*. Secundus est, credere filium Dei natum ex Maria Virgine, ibi. *Ex Maria Virgine*. Tertius, filium Dei pro nobis mortuum in cruce, ibi. *Passus sub Pon. Pila. cruc. mor. & sep.* Quartus est, filiũ Dei descendisse ad inferos s'm animam, ibi. *Descendit ad inferos*. Quintus est, filium Dei surrexisse à mortuis, ibi. *Tertia die resur. à mor.* Sextus est eundem ascendisse ad patris æqualitatem, ibi. *Ascendit ad cœl. sedet ad dext. Dei pat. om.* Septimus est filium Dei iudicaturũ viuos & mortuos, siue bonos, siue malos, ibi. *Inde venturus est iudicare viuos & mortuos*. Isti 14. articuli colliguntur ex symbolo, quod Apostoli ediderunt. Articulum primum

Articuli septem ad humanitatem.

Luc. 1. et 2. Ioan. 29

Eph. 4 Mar. 16 Mat. 16 et 25.

Apostoli cõditores symboli.

& secundum de diuinitate posuit Petrus. Tertium Andreas, Bartholomeus. Quartum. Quintum Simon Thadæus. Sextum. Septimum Matthias. Item primum articulum de humanitate Christi posuit Iacobus maior. Secundum & tertium Ioannes. Quartum Thomas. Quintū Matthæus. Sextum Iacobus minor. Septimum Philippus. Tria sunt symbola. Primum Apostolorum. Secundum Niceni concilij. Tertium Athanasij. Primum factum est ad fidei instructionem. Secundum ad fidei explanationem. Tertium ad fidei defensionem. Nota ꝙ aliud est credere Deum, aliud est credere in Deum, & aliud credere Deo: q̄m credere Deum est credere ipsum esse. Credere autem in Deum est credendo ipsum amare, & credendo in Deum ire, ac membris eius incorporari. Credere verò Deo, est credere verbis eius.

Symbolū triplex & ad quid.

Credere Deū, Deo, in Deum differētia.

De spe. Cap. 22.

Spes quid.

SPes est certa expectatio futuræ beatitudinis ex Dei gratia, & meritis proprijs proueniens. In hac diffinitione non sumit certitudo rationis, in qua plenè vni parti consentitur, sed certitudo opinionis, qua vni parti cōsentitur, quia ratione probari videtur, nec tamen omnino, sed cum formidine. Huius autem expectationis causa principalis est gratia Dei, & non nostra merita: quia opera nostra non sunt meritoria, nisi ex Dei gratia. Sine meritis tamen aliquid sperare, non est spes, sicut ait Gregorius, sed præsumptio. In prædicta diffinitione diffinitur motus spei, & non virtus, sed virtus spei diffinitur sic. Spes est audacia mentis de largitate Dei ꝯcepta, habendi vitam æternam per bona merita. Inter fidem, & spem

Sine meritis nō est spes.

Virtutis spei diffinitio.

& ſpem tali eſt differentia. Fides enim eſt de preteritis,& futuris; ſpes autem de futuris tā-tum. Fides eſt de bonis, & malis; ſpes autem de bonis tantum. Fides eſt de bonis tàm ſibi, quàm aliis, ſpes autem de bonis ſibi tm̄ cōue-niunt tamē in hoc,ꝙ tam fides, quàm ſpes eſt de inuiſibilibus. Certitudo ſpei ex tribus ori-tur, ſcilicet ex diuina largitate, ex abūdātia me-ritorum,& ex prægustatione æternorum. Nota ſpes prout eſt viatorum, ſic eſt cum certitudi-ne opinionis, vt dictum eſt. Spes autem illorū, qui ſunt in purgatorio, & qui fuerunt in lim-bo, eſt cum certitudine ſciētię. & non opinio-nis, vt eſt illa viatotum: vnde declinat aliquo modo à ſpe proprie dicta. Spes verò, quę fuit in Stephano, quādo vidit cęlos apertos, & quæ fuit in Paulo, qn̄ dixit, Scio cui credidi, &c. & quæ fuit in Adam ante peccatum; fuit cū certitudine viſionis, tm̄ ſatis debilioris, quàm in cœlo. Vnde ſpes ſic ſumpta adhuc eſt minus propriè dicta. Ex his patet ꝙ in patria non eſt ſpes premij: quia beatitudo eſt omnium bono rum ſimul tota poſſeſſio. Vnde ibi nihil eſt fu turum, quod ſperetur. Et licet ſanctis adhuc futura ſit reſurrectio corporum ſecūdum rem, tamen præſens eſt ſecundum cognitionē. Spes autem ſic futurum reſpicit, ꝙ priuat tam præ-ſentiam rei, quàm cognitionis, prout ſpes ꝓ-priè ſumitur. Duplex eſt ſpes. ſ. ſuffragij, & ꝓ-priæ autoritatis. Prima poſita eſt in ſanctis, ſe-cunda in ſolo Deo; & hæc triplex eſt, ſcilicet venię, Pſal. 30 In te domine ſperaui, non con-fundar in æternum. Gratiæ. Pſalm. 31. Speran-tes autem in domino miſericordia circunda-bit Gloriæ. Prouerbiorum 28. Qui ſperat in Deo ſaluabitur. Effectus ſpei multiplex eſt. A tribu-

Fides & ſpes ď ffe. runt & cō ueniunt.

Certitudo ſpei vnde.

Acto. 7.

2. Tim. 1.

Gen. 2.

Spes quid reſpiciat.

Spes duplex, et in quib. poſita.

Spei effectus.

Psal 21. A tribulatione liberat. Psal. 21. In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberasti eos.
Dan 13. Exemplum de Susanna & Daniele. Confortat.
2. Mac. 7. 2. Macha. 7. Pereuntes septem filios sub vnius diei tempore conspiciens mater, bono animo ferebat ꝑpter spem, quam in Deum habebat. Mentem eleuat. Isa. 40. Qui sperãt in domino,
Psal. 16. muta. forti. & assument pęnas, &c. Saluat. Ps. 16. Qui saluos facit sperantes in se. Tempora-
Psal 144. lia ministrat. Psalm 144. Oculi omnium in te
Spei comparatio. spe. d. &c. Spes multis rebus comparatur. dicit enim Galea. 1. Thess. 5. Induti galeam salutis. Anchora. Hebr. 6. Qui confugimus ad tenẽdam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ, tutam, ac firmam. Medicina.
Psal. 25. Psal. 25. Sperans in domino non infirmabor. Gemma. Prouerb. 17. Gemma gratissima, expectatio pręstolantis. Solatiũ. Hebr. 6. Fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam nobis spem. Clauis. Glo. super illud Psal. Sperate in domino: per spem enim intratur ad illud videndum, quod creditur. Lignum vitæ. Sapiẽ. 3. Si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est.

De charitate. *Cap. 23.*

Charitas quid. CHaritas secundum Apostolum sic diffinitur. 1. Tim. 1. Charitas est finis præcepti de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Et sumitur hic finis pro consummatione, q̃a charitas est cõsummatio, siue perfectio omnis præcepti. Potest etiã dici finis terminationis omniũ præceptorum, quia oĩa opera, quæ sunt in præcepto, tendunt ad charitatem,

ritatem, vt magis ac magis habeatur. De corde puro, id est de intellectu puro, dicit Gloss. Et sumitur hic intellectus pro actu intelligendi, secundum quem causatur motus charitatis. Quantò enim quis Deũ magis intelligit, tãto magis diligit, nisi alias impediatur. Et hic ista præpositio de, notat causam efficientẽ. Et cõscientia bona, id est spe, quia qui puram habet conscientiam, securè sperat. Et fide non ficta, id est simulata, vel fragili, sed inter aduersa forti. Prosper in lib. de vita cõtẽplatiua describit charitatem sic. Charitas est (vt mihi videt̃) recta voluntas ab oĩbus terrenis, & p̃sentibus ac futuris prorsus auersa, iuncta deo inseparabiliter & vnita, igne quodam spiritus sancti (à quo est, & ad quem refertur) incensa, inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, super omnia, quę carnaliter diliguntur, excelsa affectionum omniũ potentissima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa bonarum actionum, salus morum. finis cœlestium præceptorũ, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnãtium palma victorum, sanctarum mentium armatura, causa meritorum bonorũ, præmium perfectorum : sine qua nullus Deo placuit, cum qua aliquis Deo displicere non potuit : fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseuerãtibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus : ex qua quicquid est boni operis, viuit. Charitas quãtũ ad actũ diffinitur quatuor modis. Primò sic in tertio libro sententiarum: Charitas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, & in Deũ. Secũdò sic Quid est charitas, nisi vita copulãs

Charitatis definitio cõmendabilis.

Charit. quantu ad actu quid.

amantem

amantem cum amato? Tertio sic secundum Augu. charitas est virtus, qua videre Deum & perfrui desideramus. Quartò. sic secundum Augu. Charitas est virtus quæ animi nostri rectissima affectio est. Harum diffinitionum prima datur in comparatione ad Deum, secunda in comparatione ad eius possessorem, tertia in comparatione dilecti ad dilectum.

De differentia inter charitatem, & alios Amores. Cap. 24.

mor otupl.

AMor triplex est scilicet, gratuitus, naturalis, & vitiosus. Amor gratuitus est laudabilis, quia virtus est, & habet finē principalē finē bonum incōmutabile. Hic diuiditur in amicitiam, & cōcupiscentiā. Scd̄m amicitiam diligit quis deum purissimè, non respiciens vtilitatem suā, sed bonitatem amati. hoc modo diligit homo, plus deum, quàm seipsum. Secundum verò concupiscentiam diligit quis deum: remunerationem expectans. Amor naturalis nec laudabilis est, nec vituperabilis est: & habet finem indigentiam, vel vtilitatem propriam. Iste similiter diuiditur in amicitiam, & concupiscentiam. Secundùm amicitiam diligimus hoc amore nos, & nostram perfectionem, & nostram conseruationem, & magis ea, quæ sunt plus necessaria: vt caput, pro quo totum corpus exponimus. hic cōis est nobis & brutis. Secundum concupiscentiam verò diligimus deum, quia necessitati nostræ subuenit, quia hoc amore non diligitur res propter se, sed propter vsum eius. vnde hoc modo plus diligit homo seipsum dilectione naturali, quàm deum. Amor vitiosus vitupe-

nor vi us.

rabilis

rabilis est, quia peccatum est. & habet finem voluptatem, siue delectationem in creatura. Hic amor diuiditur etiam in amicitiam,& cõcupiscentiam. Secundum amicitiam diligimus hoc amore creaturam, siue delectationem creaturæ propter se, quamuis in nobis non habeatur: secundum concupiscentiam vero diligimus voluptatem creaturæ propter nos. Amor iterũ multiplex est. s. naturalis erga se, pius erga parentes, iucundus erga socios, iustus erga amicos, violentus erga inimicos, sanctus erga deũ. Itẽ differentia est inter amorẽ, dilectionẽ, & charitatem: quia amor propriè est naturę, & dicitur amor, quasi animorũ vnio: quia quietat appetitum in re amata. Dilectio est amor proximi, & dicitur dilectio, quasi duo ligans, sociat enim amantem cum amato in amore, vt se mutuò diligant. Charitas est amor in deũ hæc amicum determinat, & iudicat omnibus chariorẽ: vnde dr̃ charitas, quasi chara vnitas, vel quasi charum faciens deo. Alia est differentia inter prędicta: quia amamus deum propter se: diligimus eum super oĩa propter sua beneficia, qa dilectio est diuersorũ electio: charitas vtrumque cõplectitur s. super omnia, & pp se. Diligere deum in hoc differt à dilectione proximi, quia diligere deum est velle ei bonum, quod habet. s. quod sit omnipotens, & summè bonus. & huiusmodi. Item diligere deum est velle præcepta eius seruare cũ intentione fruẽdi eo. Item diligere Deum est eum velle possidere, & ab ipso possideri. Item diligere deum est voluntatem eius voluntati nostræ, in omnibus preferre. Diligere verò proximum est velle ei bonum, non per essentiam, sed per gratiam. Item diligere proximũ, est idẽ velle

Amoris diuersitas.

Amor, dilectio, & charitas differunt.

Etymologia.

Diligere Deũ quid sit.

Diligere pximũ quid sit.

& idem nolle in bono. Item diligere proximũ, est successum bonum ei optare, & quærere Itẽ diligere proximum est, velle ei, quod sibi. Est iterum differentia inter dilectionem Dei, & proximi, quia Deum diligimus in se, & propter se, ꝓximum verò diligimus in Deo, & ꝑ Deum. Quando autem dicimus duplicẽ esse charitatem, scilicet Dei, & proximi: hæc duplicitas non intelligitur quantum ad habitus, sed quantum ad actus, quia vno habitu charitatis diligitur Deus, & proximus. Charitas quã doque dicit habitum. Roma. 5. Charitas Dei diffusa est in cordib⁹ nr̄is. Quandoq; dicit motum. Cant. 2 Ordinauit in me charitatem. Quandoque signum. Vnde Ioan. 15. Maiorem charitatem nemo habet, id est maius signum charitatis. Quandoq; tertiam personam in trinitate. 1. Ioan. 4. Deus charitas est. & sic sumitur personaliter. Quandoq; sumitur essentialiter, & sic tota trinitas dicitur charitas. Quandoq; sumitur pro feruore charitati. Vñ Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Charitas qd dicat.

De effectu charitatis. *Cap. 25.*

Luc. 7. CHaritas peccatũ expellit, vnde de Magdalena dicitur, Luc. 7. dimissa sunt ei peccata multa quoniam dilexit multũ; Legem custodit. Rom. 13. Qui diligit proximũ suũ, legẽ impleuit. Deum homini iũgit. 1. Ioã. 4 Qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Mentem virtutibus ornat. 1. Corin. 13. Charitas patiens est, benigna est, &c. Perfectionem adducit. Apost. 1. Cor. 12. Adhuc excellentiorem viam vobis de mõstro, Gloriam tribuit. Ioann. 14. Si quis diligit me, &c. & sequitur

1. Cor. 12

ad

ad eum veniemus,& mansionem apud eũ faciemus. Dilectione dei dignum facit. Ioan 16. Siquis diligit me diligetur à patre meo: Charitas in cordibus nostris diffunditur, cum ad proximum dilatatur. effunditur per prædicationẽ, & per opera misericordiæ: infunditur per illuminationem gratiæ, superfunditur per opera perfectionis & supererogationis. Per charitatẽ venit Deus ad homines in incarnatione, & in homines gratiæ collatione. Per ipsam charitatem currunt homines ad Deum bona operatione, & perueniunt ad eum in glorificatione. Amoris est vulnerare, quia intima cordis penetrat. Cant. 2. Vulnerata charitate ego sum. Languidum facere, & hoc per desiderium essendi cum amato. Cant. 5. Nuncietis dilecto meo, quia amore langueo. Inebriare, quia sic tendit in amatũ, ꝙ sui ipsius, & omnium rerũ præter illum obliuiscitur. Cant. 5. Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini, charissimi. Liquefacere, quia cor in diuina dulcedine sic resoluitur, ꝙ appetens cum appetibili mirabili amicitia vnitur. Cant. 5. Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. Amor habet vim diffusiuam in bona operatione, vnitiuam in proximi dilectione, transformatiuam in iustificatione Item aliter hoc ostenditur, ꝙ habet vim diffusiuã, vt patet in creatione vnitiuam, vt patet in Christi incarnatione, trãsformatiuam, vt in glorificatione.

Charitas diffundit, et quomo

Vir' amoris qualis

Quibus rebus charitas assimiletur. Cap. 26.

CHaritas est bonorum principium, quia Deo: bonorum medium, quia secũdum Deũ: bonorũ finis, quia propter Deũ Charitas dicitur bonæ operationis principium, quia mouet

Charitas bonum incomparabile.

mouet ad id. Greg. Charitas magna operatur si est. Dicitur etiam medium, quia opera informat. Dicitur quoque finis: quia opera dirigit, & ad debitum finem perducit. Quo autem charitas dicatur finis, sciendum est quod triplex est finis, scilicet consumptionis, consummationis, & terminationis. Primò modo charitas est finis peccatorũ: quia ea consumit. Secundo modo est finis preceptorum: quia ea perficit. Tertio modo tam vita æterna, quam ipse Deus est finis nostri laboris: sed vita æterna finis est, quo quiescitur, deus vero terminus in quo quiescitur. Charitas dicitur forma virtutum multipliciter. Primò, quia mouet omnes virtutes ad opera exteriora, per quæ perficiuntur virtutes, & merentur augeri. Secundo, quia omnes virtutes mouentur ad finem charitatis. s. ad bonum. Charitas. n. habet bonũ pro fine, & obiecto: aliæ autem virtutes habent bonum non pro obiecto, sed pro fine tantum; & ille finis virtutum perfectionem denotat. Tertio, quia charitas auget virtutum delectationem, & tollit fastidium, & alleuiat onera propter ipsius desiderium. Quartò, quia componit animam, & perficit non quidem in esse naturæ, sed in esse gratuito: & meritorio. Charitas multis rebus assimilatur, quia comparatur auro, quod fornax tribulationis probat. Auroræ, quam sequitur dies æternitatis. Arcæ Noe, in qua qui non fuit inuentus, periit. Arbori, bonos fructus proferenti. Alæ, ad cœlestia subleuanti. Bitumini animam deo coniungenti. Claui cœlum aperienti, coronæ mentem decoranti, capiti, sensum & motum influenti. Charitas. n. influit sensum. i. rationem merendi aliis virtutibus: & motum, id est, affectum mouendi meritorie.

Charitas finis.

1. Tim. 1.

Charitas forma virtutum, & quomo.

Charitatis assimilatio.

Sap. 3.
1. Pet. 1.
Iob 3.
Can. 6.
Genes. 7.
1. Petr 3.
Mat. 7.
Psal. 54
Apoc. 12.

Deo mentem illuminat, Sponsæ, thorum Deo exhibenti. Funi deo attrahenti. Firmamento aquas voluptatis ab aquis ęternitatis diuidēti. Fonti mentem irriganti. Gemmę animam ornanti. Gladio flammeo paradisum custodiēti. Igne affectum accendenti. Iugo, suauiter præmenti. Mannæ de cœlo descendenti. Rosæ rubenti. Radici humorem gratiæ, quē à summo trahit; ad virtutes trāsmittenti, vt sic nutriātur, & conseruetur in bono. Soli fulgenti. Thesauro latenti. Vinculo omnes rationes diligendi in dilecto colliganti. Vino inebrianti. Vesti peccatorum turpitudinem cooperienti. Vnguento vulnera lætalia curanti.

Apoc. 6 Gen. 6 Eccl. 45 Ephes. 1 3 Re. 10 Gen. 1. & 2. Exod. 25. et 31. Prou. 17 Gen. 3. 2. Mala. 13 Exod 16 Eccl. 39 Sap. 15 Isa. 11. 53 Apoc. 1 Colos. 3 Ozee 11 Can. 5 Matt. 22 Prou. 27 Luc. 10.

De excellentia charitatis. *Cap.* 27.

CHaritas excellit alias virtutes in multis. Primò in Dei conformitate. Ioan. 4. Diligamus Deum, qm̄ ipse prior dilexit nos. Secundò in speciali dignitate. Ricardus. Charitas est regina virtutū. Tertiò in preciositate, quia est aurum de Ophir. Quartò in speciositate; quia est planeta Veneris, & animæ pulchritudo; quia sicut pulchritudo exterioris hominis est in decenti mēbrorum ordinatione, & venustate coloris, sic etiā pulchritudo animę est ex decenti ordinatione actuum, & habitu venusto. hoc autem facit charitas in aīa, cuius actus ordinatus est, & venustus habitus. Quintò insupportatiōe laboris. Aug. Omnia grauia, & immania leuia facit amor. Sextò in vigorositate. Cant 8. Fortis est, vt mors, dilectio. Septimò in vtilitate. Aug. Habe charitatem, & fac quod vis. Octauò in delectatione, quia charitas secundùm actum suum facit nos delectare in deo, non solùm in patria, sed etiam in via.

Charitas virtutes excellit.

Cant. 2

Psal. 76

De signis dilectionis. Cap. 28.

Dilectiōis signa q. 1. Cor. 13

SIgna dilectionis sunt hæc, q̄n amicus amicū libenter audit, libenter de ipso loqtur. Sæpe de illo cogitat, sine tædio illi obseqtur; corpus & res pro illo exponit. Offensam cauet, offensum placat. Cōgaudet prosperitati, condolet aduersitati, Gaudet de illius præsentia, dolet de absentia. Diligit & odit hoc, quod ille. Conatur ei placere, timet displicere. Trahit alios ad eius amicitiam. Munera ab eo data non alienat. Consilijs illius acquiescit, petit ab eo fiducialiter. Qualiter possit quis scire, vtrum habeat charitatem. Nota ꝙ quidā sciunt se non habere charitatem, vt qui sunt in actum peccandi, vel in proposito. Quidam dubitant se habere charitatem, quia rationes habent pro vtraque parte, vt sunt illi, qui incipiunt facere, quod in se est. Quidam putant se habere charitatem, sicut qui multa bona fecerunt, & diu abstinuerunt à peccato. adhuc tamen sustinent motus tentationum, & imaginantur turpia. Quidam experiuntur se hr̄e charitatem, vt illi, qui gustant diuinam dulcedinem, in quibus fomes ferè extinctus est, & quasi semper vel bona faciunt, vel affectāt. Quidam certi sunt se habere charitatem, vt quibus deus reuelauit, qualis fuit Paulus cui Dominus dixit: Sufficit tibi gratia mea.

Habere charitatē an sciat quis.

Quidam dubitant putant, experiuntur, certi sunt se habere charitatē.

2. Cor. 12

De gradibus amoris. Cap. 29.

Gradus amoris q̄, & quot.

GRadus amoris sunt isti. Primus est, cum diligo me propter me, iste amor non est bonus. Secundus est, cùm diligo Deum propter me iste est mercenarius, sed tunc est bonus, si principalis finis est Deus. Tertius est

cum

cum diligo Deũ propter se.i.quia bonus. Hic est valde bonus, quia talis amor vno tm̃ oculo, .i. dextero respicit Deũ. Quartus est, cũ diligo me pp Deum. hic est optimus, quia in tali amore nihil quærat homo de suo, etiam in se ipso, sed tm̃ quæ Dei sunt. Super omnia diligendus est Deus, quia cum ipse sit principium primum, hoc ipso est summum, & hoc ipso ꝙ summum est, summè bonum est: & hoc ipso ꝙ summè bonum est, summè beatum est: & hoc ipso ꝙ summè beatum est, summè beatificum est, & hoc est ipso summè fruẽdus; & pp hoc ipsum est ei summè per amorem inhærendũ, & in eo tanquam in fine quiescendum. Tria generaliter diliguntur.s.vtile, honestum, & delectabile. Propter primum diligenda est tribulatio, quia vtilis. Propter secundum diligẽda est virtus, quia honesta. Propter tertium diligẽdus maximè est Deus, quia delectabilis. immo propter hæc omnia diligẽdus est Deus, quia ipsum diligere, est vtile, honestum, & delectabile. Gradus amoris, vel charitatis, inquantum tollit peccatum, sunt isti. Primo tollit charitas peccatum mortale, non quantùm ad habitum, sed quantùm ad actum: liberat enim à peccato mortali, sed non à potestate cadendi in illud. Secundo modo charitas tollit peccatum mortale quantum ad actum, & quantum ad habitum, sed veniale neutro modo, sicut patet in aliquib. sanctificatis. †Tertio modo charitas tollit peccatum mortale vtroq; modo, & veniale quò ad actum, sed non quò ad habitũ: talis fuit charitas in beata virgine ante cõceptionem Christi. Quarto modo charitas tollit vtrunque vtroque modo sicut fuit in beata virgine in cõceptione Christi, & post

Ioan I

Mar.10
Psal 118

Tria diliguntur, & quę.

Quibus tollitur peccatum

† *Non icludẽdo tamẽ B. virginẽ, quã ab oĩ labe peccati pœnitus imm[illegible] fuiss[illegible] dere.*

tunc enim fuit in ipsa sublatus fomes peccãdi totaliter. Quinto modo tollit charitas vtrunq; vtroque modo, & insuper omnem miseriam, & hoc fiet in patria. Perfecta est charitas quæ est habitu magna, motu interiori directa, opere exteriori solicita, radice stabilita, feruore discreta, dulcedine consolatoria. Diligẽdus est Deus toto corde. i. intellectu sine errore: tota anima. i. voluntate sine contrarietate: tota mente. i. memoria sine obliuione.

De ordine charitatis. *Cap.* 30.

Cant. 2 ORdo charitatis, secũdùm Aug. est, diligere primò quod supra nos est. i. Deũ: deinde quod nos sumus: post hoc quod iuxta nos est. i. proximum: vltimò quod infra
Mat. 20 nos est. i. corpus nostrum proprium. In eodem
2. Cor. 12 gradu contineri debet corpus proximi: quia
Matth 5 vtrunque tenet rationem inferioris boni re-
Magis diligitur quis spectu spiritus nostri. Secundùm Ambr. Dili-
altero, et gendus est primò Deus, secundò parentes,
quomodo deinde filij, post domestici, vltimò inimici: sed hoc de exhibitione quidam intelligunt. Aliqs magis diligitur ab altero multipliciter, scilicet maiori affectu: sic super omnia diligendus est Deus: sed inter homines magis diligendi sunt parentes, quàm filij; deinde consanguinei secundùm gradus cognationis. Maiori affectu diligendi sunt filij, quàm parentes: sed æquè parentibus succurrendum est prius magis indigenti. Ad maiorem gratiam sic modis diligendi sunt, qui se magis ad gratiam præparant & habilitant. Ad gloriam, sic diligendi sunt secundum gradus participandi bonum gratiæ. Nota quòd idem est ordo dilectionis naturæ, & gratiæ: hoc excepto, quòd homo

dilectione

dilectione naturali se magis diligit, quàm Deum, sed econuerso est in dilectione gratuita. Præterea sciendum est quòd idem ordo charitatis, qui secundùm Augustinum est in via, erit etiam in patria: quia cùm gloria perficiat naturam, quicquid nō est imperfectionis in natura, manebit in gloria. 1. Cor. 13.

De dilectione proximi. *Cap.* 31.

Mutuò se debent homines diligere, quia omnes sunt membra vnius corporis Christi mystici. Rom. 12. quia vno Spiritu sancto viuificātur spiritualiter, & vniūtur. quia vnam fidem habent. Eph. 4. quia vnum baptisma receperunt. Matth. 6. 23. 19. quia vnum patrem habent, & Dominum, quia ad vnum regnum tendunt. Dilectionem proximi suadet ius naturæ. Matt. 7. Omnia, quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines; & vos facite illis. Ius scripturæ. Matth. 22. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Exemplum creaturę, quia simile simili gaudet, & omne simile diligit sibi simile. Melius est diligere, quam diligi, quadruplici ratione. Primò, quia ꝙ diligimus, scimus: sed ꝙ diligamur, nescimus, sed credimus. Secundò, quia diligere propriæ virtutis est: sed diligi, alienæ. Tertiò, quia cùm diligimus, alium nobis obligamus: cū verò alijs diligimur, obligamur. Quartò, quia cum diligimus meremur nobis: cum autem diligimur, alij merentur sibi. Per dilectionem proximi efficimur imitatores Christi. Ioan. 15. Hoc est præceptum meum, vt dilig. inui. si. dile. vos. Discipuli saluatoris. Io. 13. In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis, &c. Contemplatores Dei. 1. Ioan. 2. Qui diligit fratrem suū, in lumine manet, & videt Deum. Societas

Dilectio mutua. Rom. 12. 1. Cor. 12. Ephes. 4. Matt. 6. 23. et 19.

Dilectiōis proximi suasio multiplex et quæ.

Melius est diligere, q̄ diligi, et quare.

Vtilitas societatis

fraterna vtilis est, rōne subleuationis. Eccl. 4. Væ soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem. Ratione consolationis. Psal. 132. Ecce quàm bonum, & quam iucundum, &c. Ratione exhortationis. Seneca. Semper ante oculos tuos ponendus est aliquis, cuius exemplo proficias: quia nisi ad regulam praua nō corriges. Eccles. 11. A modica scintilla augetur ignis.

De dilectione inimicorum. *Cap.* 32.

Dilectio affectus, & effect' differunt, & quomodo

CIrca dilectionē inimicorum nota, q̄ alia est dilectio affectus, & alia dilectio effectus. Dilectio affectus duplex est, quia alia est innocentiæ, & alia beneficentiæ. Dilectione innocētiæ tenemur diligere inimicos, quia non debemus eis optare malum inquātū malum, sed inquantum est eis expediens, vel reipublicæ. Affectus dilectionis beneficentiæ duplex est. s. principalis & secundarius. Affectus principalis est velle & optare inimicis bona spiritualia, sicut est gratia & gloria: hoc modo tenemur per affectū diligere inimicos. Affectus autem dilectionis secundarius est optare inimicis bona temporalia. hoc modo non tenemur semper diligere inimicos, quia non semper expedit eis habere bona temporalia. Eodem modo distinguēdum est de dilectione effectus, qui similiter duplex est, innocentię, & beneficentiæ. Primo modo tenemur oēs diligere inimicos, quia tenemur eis non inferre mala, nisi forte ꝑp bonum personę, vel reipublicæ. Secundò modo distinguēda est dilectio beneficentię: quia si est beneficiū spirituale ad salutem necessarium, tunc tenemur illud inimicis impendere: sicut orare pro eis, nō quidē in speciali, sed in generali: ita. s. vt non excludamus

Inimicis quid optandum.

Inimicis quid tenemur.

Mat. 5

damus eos ob orationibus cõmunibus. Si verò est beneficium tẽporale, ad hoc non tenemur nisi in casu necessitatis. Nota tamen esse duplicem inimicum. s. personæ nostræ, & ecclesię. Igitur inimico personæ nostrę benefacere perfectionis est, nisi inquantùm ipsi, vel alteri beneficium occasionaliter nociuũ esset: quia in tali casu beneficium subtrahere vtile est. Inimico autem ecclesiæ beneficium subtrahere perfectiùs est & melius, nisi inquantum per beneficiũ speratur reconciliandus ecclesiæ. Ex prędictis patet ꝙ optare bona temporalia inimicis ecclesiæ imperfectionis est, nisi per accidens. s. quando creduntur per hoc conuertendi: Inimicis verò personæ optare bona temporaria. perfectionis est. nisi per accidẽs. s. quãdo putãtur eis, vel alijs nociua. Nota ꝙ licèt amicum diligere sit magis debitum: tamen diligere inimicum, magis est remissionis pœnæ meritorium, & ad alia multa valet. Primò qa magis accedit ad perfectionem. Maioris enim virtutis est, quia magis gratuitum. Secundò, quia motus charitatis, quo diligimus inimicum, magis meritorius est remissionis pœnæ, & hoc ratione difficultatis, licet diligere amicum, sit magis meritorium vitę ęternę ratione intentionis. Amor enim naturalis feruentiorẽ facit motum charitatis, sicut dispositio naturalis confert formæ. Tertiò, quia inimicum diligere expressum signum charitatis est, quia contra motum naturæ est: vnde valde difficilè est, nisi adsit gratia, per quam vincatur natura. Nota quòd ille, cui iniuria facta est, non debet reconciliationem quęrere ex debito necessitatis: sed si facit complet debitum perfectionis: vnde ait Chrysost. ꝙ talis debet reconciliationem

Rom 12 Inimicus duplex.

Optare, & nõ optare inimicis qđ & qñ.

Leu. 19 Matt. 5 Diligere inimicũ ad multa valet.

Reconciliationẽ petere qñ. & qũo.

tionem quærere, vt duplicem gloriam conse-quatur: Vnam, quia iniuriam passus est; alterã, quia prior rogauit.

De virtutibus cardinalibus in genere. Ca. 33.

Virtutes Cardinales in aïa q̃d agant.

PEr virtutes cardinales anima rectificatur in suis viribus. Nam prudentia rectificat rationalem, fortitudo irascibilem, temperantia concupiscibilem. Iustitia verò rectificat omnes vires, prout natura iustitiæ comprehendit non solum specialẽ iustitiam, quæ est incommutationibus, vel distributionibus, sed etiã legalem, quæ est omnis virtus, prout eius actus pertinet ad debitum obedientiæ præceptorum. Ipsa enim iustitia generalis comprehendit virtutes ordinãtes ad proximum, vt est æqtas, & liberalitas: & ordinãtes ad seipsum, sicut innocentia, & pœnitentia, & ordinantes ad Deum, sicut est latria, pietas, & obedientia. Propter hoc iustitia dicitur circuire omnes virtutes, & ꝙ non tantùm est virtus specialis, sed etiam generalis comprehendens totius animæ rectitudinem cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis. Item per virtutes cardinales instruitur homo in operibus, & contra vitia armatur. Primum fit dupliciter: quia instruitur quò ad se per prudentiam, & quò ad proximum per iustitiam. Secundùm etiam fit dupliciter: quia homo armatur in prosperis per temperantiam, & in aduersis per fortitudinem. Item dicit Augustinus, quod prudẽtia est in eligendis, fortitudo in tolerandis, temperantia in vtẽdis, iustitia in distribuẽdis. Item dicit ꝙ prudẽtia est in præcauẽdis insidijs, iustitia in subueniẽdis miserijs, fortitudo in perferendis molestijs, temperantia in coërcendis delecta-

Iustitia ordinat ad proximum, ad seipsũ ad Deum.

Virt. Car. instructio, et q̃uo.

delectationibus prauis. Augustinus ait in musica sua, quod succedit prudentię contemplatio, fortitudini firmitas adhærentię, temperantiæ mensura delectationis, iustitiæ debita ordinatio ad deum, & proximum. Istæ quatuor virtutes appellantur cardinales, quia sicut ostium vertitur in cardine, sic in his vertitur, & regitur vita hominis. Vocantur etiam politicæ, quia ordinatur in his vita ciuilis, & hominem poliunt, & ornãt. Dicuntur ẽt humanę, quia humano studio acquirũtur, nisi diuinitus infundantur. Appellantur etiam consuetudinales, quia non ex vno actu, sed ex consuetudine nascuntur: vel quia honestas humana se magis exercitat in istis, sicut & sanctorum deuotio se magis exercitat in virtutibus theologicis. Nota ꝙ prudentiæ est scire, quid possit: temperantię est non præsumere, quod non possit: iustitię est velle in omnibus, quod æquum sit: fortitudinis est velle, plusquã possit. Istæ virtutes habent suos gradus perfectionis, ſm quas aliter possident incipientes, aliter proficiẽtes, aliter perfecti. Dicuntur etiam virtutes politicæ quandoq; secundùm quod regũt vitam hominis quò ad opera exteriora, & prout pugnant contra vitia, & hoc modo sunt incipientium. Purgatoriæ dicuntur secundum quod iam sunt in victoria vitiorum, & consistunt partim intra, partim extra, & sic sunt proficientium. Dicuntur autem purgati animi, secũdum quã iã deuictis vitijs quiescit homo, ita quod rarò primi motus insurgat: & hoc modo pertinent ad perfectionem. Exemplares dicuntur, prout sunt in mente diuina. Nam sicut omnium rerum deus exemplar est, ita & ideę virtutum in ipso consistunt.

Virtutibꝰ cardi. succedunt & quę.

Quare cardinales dicuntur.

Quare politicę, & quare humanæ, & consuetudinales.

Virtutum cardinalium officia.

De

De prudentia. Cap. 34.

Prudentia qd sit secundũ diuersa.

PRudentia, secundũ ꝙ est virtus politica, est (vt ait Macrobius) ad rationis normã, quæ cogitat quæcunq; agit, vniuersa dirigere, ac nihil præter rectum velle, vel facere. Prudentia verò secundùm ꝙ est virtus purgatoria, est, (vt idem ait) & mundum, & omnia, q̃ in mundo sunt diuinorum contemplatione despicere, & omnem animę cognitionẽ in sola diuina erigere: Prudentia autem prout est virtus purgati animi, est sola diuina noscere, & ea tanquã nihil aliud sint, intueri. Prudentia sanè exemplaris est ipsa mens diuina, cui omnia nuda sunt, & aperta. Partes prudentię secundùm Tullium, sunt, intelligentia, prouidentia, memoria. Intelligentia verò est, per quam animus prospicit ea, quæ sunt. Prouidentia autem virtus est (vt idem ait) per quã aliquid videtur futurum, ante quàm factum sit. Memoria secundùm eundẽ est, per quam repetit quis ea quæ fuerunt. Nota quòd duplex est iudicium rationis discretiuũ, scilicet, & diffinitiuum. Iudicium discretiuum est, quo ratio iudicat aliquid esse faciendum, vel non faciendum. Circa tale iudicium est sciẽtia, & non virtus. Iudicium verò diffinitiuũ est, quo ratio imperat aliquid fieri, vel nõ fieri, & circa istud est virtus. Vnde in primo iudicio se habet scientia ad operationes bonas, vt consiliarius. In secundo verò iudicio se habet virtus, vt imperator. Prudentia habet gerere cæteras virtutes in actibus suis secundùm oẽs partes philosophiæ moralis, quæ sunt Ethica siue moralis, Oeconomica, & Politica: quarũ prima mores, quò ad seipsum instruit: secũ-

Heb 4.

Prudẽtiæ partes q̃, & quot.

Iudicium discretiuum & diffinitiuum.

Prudẽtia oẽs gerit virtutes.

da familiam disponit: tertia vrbes & regna regit. Triplex est prudentia. Prima est cordis, & hæc est in dispositione præsentium, & recognitione præteritorum, & prouisione futurorum. Deuter. 32. Vtinam saperent; scilicet præterita, & intelligerent, scilicet præsentia, ac nouissimā prouiderent, scilicet futura. Secunda est oris, & est hæc in moderatione sermonum: Prouerb. 10. Qui moderatur labia sua, prudentissimus est. Psal. 140. Pone dñe custodiam ori meo. Tertia est operis, & hoc consistit (vt ait Tullius) in fuga mali, & electione boni. Psal. 33. Declina à malo, & fac bonum. Nota, quòd alia est prudentia mundana, alia humana, alia diuina. Prima est in temporalibus acquirendis: secunda in commodo carnis: tertia in obsequijs diuinis. Officium prudentiæ est, actus aliarum virtutum dirigere, sicut supra dictū est. Bernardus. Discretio non tam virtus est, q̄ auriga virtutum. Nolle.n. fallere, nec falli; vt dicit Seneca, est res secundùm veritatem æstimare. Idem. Tūc per rationem rectè viues, si diuina prius æstimes, si dignitatem rerū non ex opinione multorum, sed ex earū natura constituas. Nobis commissa ad dei gloriā, & proximi ædificationem dispensare. Luc. 12. Quis putas esse fidelis seruus, & prudens, quem constituit dñs super familiam &c. Mutabilitatem fugere. Seneca. Scitote in quibusdam perseuerare debere, quia cœpisti, quædam nec incipere.

Prudentia triplex.

Prudentia mūdana, diuina, & humana.

Officium prudentia quod.

De temperantia. Cap. 35.

TEmperantia sm Macrobium, prout est virtus politica, est nihil appetere pœnitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub iugo rōnis cupiditatē domare.

Temperātia quid secundū plura.

Tempe-

Temperantia prout eſt virtus purgatoria, eſt omnia relinquere inquantum natura patitur, quę corporis vſus requirit. Temperantia verò prout eſt virtus purgati animi, eſt terrenas cupiditates non ſolũ reprimere, ſed pęnitus obliuiſci. Temperantia prout eſt virtus exemplaris, eſt quædam in ſe perpetua intentione cõuerſio. Partes tempearntię, ſecundum Tulliũ, ſunt tres, continentia, clementia, abſtinentia, & modeſtia. Continentia ſecundum eundem Tullium, eſt virtus, per quam cupiditas conſilij gubernatione regitur. Clementia eſt, per quam motus animi: in odium alicuius temeritate concitati, comitate vel hilaritate retinetur. Modeſtia eſt virtus, per quàm pudor honeſtus charã & ſtabilem authoritatem comparat. Species temperantię ſunt tres, ſobrietas, continentia, & modeſtia. Prima conſiſtit circa guſtum, in quo ponit modum ſobrietas. Secunda eſt circa tactum, quantum ad vim generatiuam cui imponit modum caſtitas. Habet enim homo vehementem appetitum conſeruandi ſe in eſſe indiuidui per nutrimentum, & conſeruandi ſe in eſſe ſpeciei per generationem. Iſti autem appetitus reſtringuntur per ſobrietatem, & continentiam. Tertia conſiſtit in dictis & factis. Factum autem, prout hic accipitur, pertinet ad tres ſenſus, circa ꝓprias eorum materias, ſ. viſum, auditum, olfactum. Pertinet etiam hoc factum ad tactum, nõ quidem, qui eſt in generatiua; ſed ad alios, quorum organa ſunt manus ad percutiendũ, vel capiendum, & pedes ad ambulandũ. In omnibus iſtis modum ponit modeſtia. Dignitas temperantię in hoc eſt, ꝙ animam decorat: quia ſicut in naturis forma eſt decentior materia,

Temperãtia partes

Continentia quid.

Clemẽtia quid.

Modeſtia quid.

Temperãtia ſpecies quot.

Temperãtia digni tas in quo, & cui aſſimilatur.

ſic & in moribus plus commendatur modus, quàm ipſa actio. Propter hoc temperantia cōparatur Soli, qui medius planetarum eſt, & decentior inter omnes, meritum cumulat, qa mediū tenuere beati. Vnde dr̄ ꝙ verbis non meremur, ſed aduerbijs: id eſt non eò ꝙ aliqd facimus, ſed in eo ꝙ bene facimus. Iſtud patet in illa vidua, quæ obtulit duo minuta. & magis cōmendata eſt, q̄ qui magna dona miſerūt in Gazophilaciū. Vitioſos appetitus refrenat, ſicut ſupradictum eſt: vnde cōparatur freno, & remo, & limę, quę ſuperfluum rubiginis tollit de ferro. Actiones informat, ſm ꝙ Apoſt. inſtruit, dicēs ad Rom. 12. Rationabile obſequiū veſtrum. Medium ſeruat. Bernar. Tene medium, ſi non vis perdere modum. De hoc medio dicitur, *Medio tutiſſimus ibis*. Iſtud medium voluit dn̄s nos tenere, qn̄ fecit Euam non de capite, vel de pede, ſed de coſta: & qn̄ fecit hominem partim corporalem, & partim ſpiritualem: vt dignitate naturę ſub natura eſſet angelica, & ſuper corpoream creaturam. Chriſto aſſimilat, q. ſtetit in medio diſcipulorꝝ, ſedit in medio doctorum, ſuſpenſus eſt in medio latronū, locatus eſt in medio duorꝝ aīaliū, viſus eſt à Ioanne in Apocalypſi in medio cādelabrorꝝ aureorꝝ. Naturā ꝯſeruat, quia natura in medijs delectať, & per extrema corrumpiť. Vnde Philoſophus. Excellentia ſenſatorum corrumpitur ſenſus. Ferculis ęternis cibat Vnde temperātia comparatur ligno vitę, quod erat in medio paradiſi.

Non verbis ſed aduerbiis meremur & quō. Luc. 21. Gen. 1. Geneſ. 2. Luc. 24. Luc. 2. & 23. Iſa. 1. Apoc. 1. Gen. 2.

De fortitudine. *Cap. 36.*

Fortitudo ſecundum Macrobium, put eſt virtus politica, eſt aīum ſupra periculi metum

Fortitudo quid, ſm plura.

tũ agere, nihilq́; nisi turpia timere, tolerare fortiter aduersa, vel prospera. Fortitudinis purgatoriæ est, aĩo non terreri à corpore recedente, nec altitudinem abhorrere. Fortitudinis purgati animi est, passiones ignorare, non metuere vt nesciat irasci, & nihil cupiat in honestum. Fortitudinis exemplaris est esse immutabilem, quia semper idem est nec aliqñ mutatur. Partes fortitudinis secundùm Tull. sunt quatuor. Magnificentia, fiducia, patientia, & perseuerantia. Magnificentia secundùm eundem est magnarum & excelsarum rerum cum ampla, quadam animi propositione cogitatio, atq; administratio. Fiducia est virtus, p quã in magnis, & honestis rebus multum ipse animus cum certa spe fiduciæ in se collocauit. Patientia est honestatis & vtilitatis causa rerũ, arduarum atq; difficiliũ voluntaria & diuturna perpessio. Perseuerantia est virtus in ratione benè considerata stabilis, & perpetua ꝑmansio. Multis sunt effectus fortitudinis. Primus est quia de hostibus triũphat. Iudas Machabæus 5. Mach. 2. & idẽ vir fortissimus. Secundus, quia homini sua bona conseruat. Lucæ. 11. Cum fortis armatus, &c. Tertius quia ditat. Prouer. 10. Manus fortis diuitias parat. Quartus, quia regnum cęlorum expugnat. Matth. 11. Regnũ cęlorũ vim patitur, &c. Quintus, quia ornat. Prou. 31. Fortitudo, & decor indumentum eius. Sextus, quia in extremis assecurat. Prouerb. 30. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Septimus quia remuneratione expectat. Prou. 31. mulierem fortem quis inueniet? &c. Fortitudo consistit in quinque. s. in aggressione arduorũ. Psal. 30. Viriliter agite, & confortetẽ cor vestrum.

Fortitudinis partes quę.

Magnificẽtia qd.

Fiducia quid.

Patientia quid.

Perseuerantia.

Fortitudinis effect⁹ qui.

Fortitudo in qbus consist.

veſtrum. In contemptu terrenorum. Heb. 11. Moyſes negauit ſe eſſe filium Pharaonis &c. In ſuſtinentia tribulationum. Canti. 8. Fortis eſt vt mors dilectio. In reſiſtentia tentationũ. Apoſt. 2. Timo. 2. Non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. In impugnatione vitiorum. Iob. 7. Militia eſt vita hominis ſuper terram. Multa iuuant fortitudinem. Primũ eſt exhortatio prudentium. Vnde legitur de Iuda Machabæo. 2. Machab. 5. ꝙ armauit ſocios non clypei, vel haſtę munitione, ſed ſermonibus optimis. Secundum exempla robuſtorum, vt legitur de Eleazaro, ꝙ elegit fortiter mori pro paternis legibus, exemplum virtutis, & fortitudinis poſteris relinquens. Tertium eſt exercitatio in pugnis. Vnde legitur in Ioſuæ, ꝙ dñs non deleuit ſtatim omnes hoſtes filiorum Iſrael, ſed reliquit aliquos, vt per eos haberent conſuetudinem pręliandi. Quartũ, eſt ſpes remunerationis. 2. Paralip. 15 Confortentur manus veſtrę, & non diſſoluantur, erit enim merces operi veſtro. Quintum hoſtium debilitas. Greg. Debilis eſt hoſtis, qui non põt vincere niſi volentem. Sextum, orationis adiutorium. Exo. 17. Cùm eleuaret manus Moyſes, vincebant filij Iſrael, &c. Septimum, armorum Spiritualium apparatus. Vnde Sanſon vicit Philiſtæos in mandibula aſini, id eſt. temperantia & ſimplicitate. Octauum, memoria dominicæ paſſionis: quod ſignificatum eſt in Dauid. 1. Regum. 17. qui contra Goliam venit in baculo & funda. Nonum, cibus ſpiritualis Pſal. 103. Panis cor hominis confirmet. 3. Regum. 19. Ambulauit Helias in fortitudine cibi illius, &c. Vnde & Petrus portatus Spiritus ſancti gratia, confortatus eſt dicens,

Fortitudinē iuuãc, & quare.

2. Mac. 6.

Ioſ. 20.

Iudi. 15.

cens,

cens, Actuum.5. Oportet deo obedire magis quàm hominibus. Idem verò Apostolus ante talem confortationem dixit, Marc.14. Nescio hominem hunc.

De iustitia politica. *Cap.37.*

Iustitia quid.

IVstitiæ politicæ, secundum Macrobium, est seruare vnicuiq; quod suum est. Iustitiæ purgatoriæ, secundum eundem, est ad vnã cuiusque propositi viam vniuscuiusque virtutis officium conseruare. Iustitiæ aũt purgati animi est, ita cum superna mẽte sociari, vt seruet cum ea fœdus perpetuum imitando. Iustitiæ exemplaris est, ꝙ perenni lege sempiterna operis sui continuatione non flectitur. Partes iustitiæ, secundum Tullium, sunt sex, scilicet religio, pietas, gratia, vindicatio, obseruantia, veritas. Religio secundum eundẽ Tullium, est virtus, quę superioris cuiusdam naturæ, (quam diuinam vocant) curam, ceremoniamq; affert. Pietas est, per quam coniunctis sanguine & beneuolentię officium, & diligens tribuitur cultus. Gratia est, in qua amicitiarũ, & officiorum alterius memoria, & remunerandi voluntas continetur. Vindicatio est virtus, per quam vis, & iniuria, & omne, qđ obscurum est; defendendo, atq; vlciscendo ꝓpulsatur. Obseruantie est virtus, per quam homines aliqua dignitate antecedentes, cultu quodam, & honore dignantur. Veritas est virtus, per quam immutata ea, quæ sunt, aut fuerunt, aut futura sunt, dicuntur. Nota ꝙ iustitia non tam est virtus specialis, quam generalis, vt habes supra de virtutibus cardinalibus in genere. Iustitia, vt dicitur in libro Sapientię 1. est perpetua multiplici ratione.

Partes iustitię quot & quæ. Religio quid. Deut. 6. Matt. 4. Pietas qd. Gratia quid. Vindicatio quid. Obseruantia quid. Veritas quid. Iustitia perpetua.

Primo,

Primò, quia perpetuat animã, stabiliendo eã in debito loco, scilicet super Deo, & supra corporales creaturas. Secundò, quia manebit in patria secundùm essentiam, & vsum. Aliæ autem virtutes cardinales, & si maneant in patria secundum essentiam, non tñ secundum oẽm vsum. Temperantia enim non refrenabit motus illicitos, prudentia nõ cauebit ab insidiis, fortitudo non aggredietur terribilia. Iustitia peruertitur tripliciter, scilicet amore personæ, vel pecuniæ. Isa. 5. Væ qui iustificatis impium pro munere Timore. Mat 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Rancore. Marc. 15. Sciens, quod per inuidiam tradidissent eum. Multa mouent ad rectitudinẽ iustitiæ. Primũ est rectitudo humani corporis, quia indecens valde est in recto corpore curuum habere animum. Secũdum est naturalis inclinatio: quia, vt ait Aug. Iustitia est in corde hominis naturaliter. Tertium, quia bruta animalia docent multa, quæ pertinent ad iustitiam, vt est innocentia, concordia, & huiusmodi. Quartum est scriptura. Eccl. 4. Vsque ad mortem certa pro iustitia. Effectus iustitiæ est, quòd beatificat. Matth 5. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. 1. Pet. 3. Si quid patimini propter iustitiam beati. Quòd exaltat. Eccl. 4. Qui operatur iustitiam, exaltabitur. Appetitum concupiscentiæ refrenat. Isaiæ 11. Erit iustitia cingulum lumborum eius Locum Deo præparat. Psalm 88. Iustitia, & iudicium præparatio sedis tuæ. A morte æterna liberat. Prouerb. 10. Iustitia liberauit à morte. Coronat. 2. ad Timoth. 4. Reposita est mihi corona iustitię. Remunerat. Psal. 17. Retribuet mihi dñs secundum iustitiam meam. Iustitia consistit in fide.

Iustitia in patria manet.

Iustitia p uertitur.

Ad rectitudinẽ iustitiæ plura mouẽt.

Bruta docẽt ad iustitiã pertinentia, & quæ.

Effectus iustitiæ q & quot.

Iustitia cõsistit, & in quibus.

Apoſt. Rom 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Item in oratione. Pſal. 33. Clamauerunt iuſti, & dñs exaudiuit eos. In ſancta meditatione. Eccl. 14. Beatus vir, qui in ſapientia morabitur & in iuſtitia meditabitur. In humiliatione. Matt. 3. Sic decet nos implere oẽm iuſtitiam. Glo. Perfecta iuſtitia eſt ſubdere ſe minori. In eruditione. Prouer. 11. Seminanti iuſtitiam merces fidelis.

De donis in communi. *Cap.* 38.

Spiritus ſancti dona quot.

LIcet oẽs habitus dati diuinitus, poſſint dici generaliter dona Dei: ſpecialiter tñ, & appropriatè ſeptem ſunt dona Spiritus ſancti, quæ per ordinẽ. Iſa. 11. Enumerat, à ſummo incipiens vſq; ad vltimum deſcendendo. Septem igit̃ ſunt dona multiplici rõne. Primò .ſ. vt per hæc ſeptem expellant̃ vitia ſeptem, ita ſcilicet vt timor expellat ſuperbiam: pietas inuidiam: ſcientia irã, quæ eſt quaſi quædam inſania: fortitudo acediam: conſilium auaritiam: intellectus gulam: ſapientia luxuriam. Secundò dicuntur eſſe ſeptem dona propter expediendas vires naturales. Nam iraſcibilis indiget expediri tam in proſperis, quàm in aduerſis: in proſperis quidem per timorem: in aduerſis autem per fortitudinem. Concupiſcibilis indiget expediri quantum ad effectum reſpectu proximi, quod fit per pietatem: & quantum ad effectum reſpectu Dei, quod fit per guſtum ſapientiæ. Rationalis quoque indiget expediri in veritatis ſpeculatione, quod fit per donum intellectus: & in veri electione, quod fit per conſilium: atque in electi executione, quod fit per donum ſcientiæ. per hoc enim donum recte conuerſamur in medio

Quare ſeptẽ dona.

Septẽ vires per ſeptem dona expediri, & quomõ.

nationis

nationis prauæ, & peruersæ. Tertiò dicuntur esse septem dona, propter regimen actiuæ, & contemplatiuæ vitæ. Contemplatiua siquidem tria dona debet habere, s. timorem ad reuerentiam maiestatis, intellectum ad intelligentiam veritatis, sapientiam ad gustum bonitatis. Actiua verò vita debet habere pietatem ad agendum, fortitudinem ad sustinendum, scientiam ad discretionem pietatis, consilium ad directionem fortitudinis. Plurima ergo dona sunt ad intellectum spectantia: quia lux cognitionis multùm valet ad rectè viuẽdum. Propter eandem causam fit donorum obuiatio: vbi quasi semper adiungitur vnum directiuum cum alio, quod spectat ad actionẽ, vel passionem: vnde Gregorius super Ezec. dicit, ꝙ sumus per sapientiam maturi, per intellectum prouidi, per consilium cauti, per fortitudinem animosi, per scientiam discreti, per pietatem misericordes, per timorem humiles.

Septẽ dona regunt actiuã, & cõtẽplatiuam.

Per septẽ dona quid efficimur.

De timore in communi. *Cap. 39.*

Timor est, vt ait Augustinus, fuga mali. Species timoris sunt sex: primus est naturalis, quo quilibet naturaliter timet nocumentũ naturę. Iste non est meritorius, neque demeritorius: quia non subiacet libero arbitrio: & dr̃ naturalis non à natura instituta, sed destituta, quia iste timor est pro peccato primorũ parentum inflictus hoc timore Christus naturaliter mori timuit. Secundus est timor humanus, quo quis nimis timet pelli suę. Iste timor nascitur ex nimio amore præsentis vitæ: & est qñque mortalis actus eius, cùm potiùs quis peccaret mortaliter, quàm amitteret vitam suam: quandoq; est venialis, vt cùm

Timor quid.

Timoris spẽs quot & quę.

Timor naturalis.

Matt. 26.

Timor humanus quis.

quis faceret potiùs peccatum veniale, quàm permitteret se occidi. Tertius est timor mundanus quo qs nimis timet suis rebus spoliari. Hic nascitur ex nimio amore rerum temporalium, & est quandoque mortalis quandoq; venialis, penitus eodem modo, quo dictum est de humano. Quartus est timor seruilis, quo quis timet peccare principaliter propter pœnam. Quintus est timor initialis, quo. s. timet quis pœnam, & Dei offensam. Vnde quasi duos habet oculos, vnum ad gehennam, alium ad Deum: & hic est principalior. Sextus est timor filialis, quo. s. quis timet offensam Dei, vel separationem à Deo. Numerus prædictorum timorũ sic accipitur. Aliquis timor est à Spiritu sancto, & cum spiritu sancto, sicut timor initialis, & filialis. Aliquis à Spiritu sancto est, & non cum Spiritu sancto, sicut timor seruilis. Aliquis est cũ Spũ sancto, & non à Spiritu sancto, sicut timor naturalis. Aliquis nec à Spiritu sancto, nec cum Spiritu sancto, sicut timor humanus, & mundanus, quos nec Spiritus sancti gratia secum compatitur, nec per spiritũ sanctum dantur. Est adhuc alius timor reuerẽtiæ, qui solus inter omnes timores erit in patria, sicut dicit Psalm. 18. Timor domini sanctus permanet in seculum seculi. Reuerentia verò est resilitio à considerata magnitudine Dei, in propriam paruitatem. Timor Domini multa bona facit: Primò, quia expellit peccatũ. Eccles. 1. Timor Domini expellit peccatum. Sapientiam gignit. Eccl. 1. Qui timet, nihil negligit. Mentem stabilit. Eccl. 27. Nisi in timore Domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua. Spiritualiter ditat. Psal. 33. Non est inopia timentibus eum. Bona opera cumu-

Timor mundan'

Timor seruilis. Timor initialis.

Timor filialis.

Timor à spũ sãcto, & nõ cum spiritu sancto. Cum spiritu sancto, & non à Spiritu sancto.

1. Ioan 4 Timor reuerentiæ.

Reuerẽtia quid sit. Effectus timoris Dñi qui, & quot. Eccl. 1 Eccl. 1 Psal. 33

cumulat. Eccl. 15. Qui timet Deum, faciet bona. Cor delectat. Eccl. 1. Timor domini delectat cor. Vitam prolongat. Prouerb. 19 Timor domini apponit vitam. Deuotionem irrigat. Prouerb 15. Timor domini fons vitę. Æternaliter remunerat. Ecclesiast. 1. Timenti Deum bene erit in extremis. Prou. 19

De timore seruili. *Cap.* 40.

TImor seruilis donum Spiritus sancti est, nec tamen est cum Spiritusancto, sicut aurora est à Sole, nec tñ cum Sole est. Timor seruilis Spiritui sancto locum pręparat, vt eum sicut seta filium introducat. Seta nāq; filium introducendo, ipsum præcedit, non tñ cum ipso permanet, sicut ait Aug. Timor seruilis est bonum, quo nemo bene vtitur, quia licet habitus timoris seruilis bonus sit in se, ſm etiam ꝙ donum Spiritus sancti est, tamen eius actus quandoque peccatum est. Timor seruilis duo facit. Primum est, ꝙ præparat viam charitati. Secundùm est, ꝙ retrahit à peccato, metu pœnæ tantùm. Ratione primi bonus est, sed ratione secundi distinguitur. Vnde notandum est, quòd vsus timoris seruilis duplex est, scilicet cùm quis vtitur essentia habitus tantū, vel cùm vtitur seruilitate. Primò modo vsus eius bonus est. Nam ille est abhorrere pœnas æternas, quod bonum est cum timore initiali. Secundò modo vsus eius malus est, quia vsus eius est, vitare malum ex coactione per pœnam, cuius tamen affectus habetur in voluntate, & sequeretur effectus, si speraretur impunitas, vt ait August. Et sic intelligitur dictum eius, qui ait, Quod timor seruilis bonus est, non tamen qui timet seruiliter, benè agit:

Timor seruilis donū Dei, & quomō.

Timor seruilis quid

Effectu timoris seruilis.

Vsus timoris seruilis bonus, et malus.

quia agere bonum est ex volūtate facti: e d agere benè .i. meritoriè, est ex voluntate agentis, qui agit ex virtute charitatis, & gratiæ.

De timore initiali. *Cap.* 41.

Timor initialis dr̄, & quare.

Timor initialis ideo sic dictus est, quia est incipientium primò pœnitere. Vnde

I. 10. 4

Isa. 26. Domine à timore tuo ꝯcepimus, & peperimus spiritum salutis. Qui adhuc sunt in angustia, pro peccato, quod commiserunt, sed hæc angustia foras mittitur, qn̄ conscientia serenatur ad plenum: quia perfecta charitas foras mittit timorem initialem, inquantùm habet naturam timoris seruilis: secundùm hoc, s. quòd habet oculum ad pœnam. Timor enim initialis habet duos oculos: vnum ad gloriā, qui est ei essentialis: alterum ad pœnam, qui est ei accidentalis, sed timori seruili est essentialis. Præterea timor initialis abstinet à peccato veniali, retrahenti à gloria. pp pœnā purgatorij, in quo potest conuenire cum perfectò, qui etiam timet pœnam purgatorij, in quantùm est dilatiua gloriæ siue separatiua ad tempus. Duplex est amor, scilicet filialis, quo Deum diligimus propter se tantum: & mercenarius, quo non diligimus principaliter, sed secundariò, habito respectu ad mercedem. Huic duplici amore respondet duplex timor, scilicet initialis, & filialis. Nam filialis timor respondet amori filiali, initialis verò respondet amori mercenario.

Timor initialis habet oculos, & ad quid.

Amor duplex.

De timore filiali. *Cap.* 42.

Timor filialis ad quid.

Timor filialis ꝓpriè timet offendere Deū, qui etiam si propter peccatum non separet à Deo, tn̄ à peccato abstineret, ne Deū offen-

off-nderet: & in hoc timor separõnis filialis differt ab initiali: qa initialis propriæ est timor separationis, quia propter ꝯscientiã peccati timet à Deo separari. Timor autem filialis tantum timet offendere Deum. Alia est differentia, quia timor initialis est imperfectorũm, sed filialis perfectorum. Tertia est differentia, quia cum in timore pœnæ sint duo, scilicet punctio, & cautela: ipsa punctio pertinet ad timorem initialem (talis enim punctio est ex conscientia peccati, de quo nescit, an sit dimissum) cautela verò pertinet ad timorem filialem, sicut enim perfectus cauet peccatum, quo Deum offendit, ita per consequens cauet pœnam, sed tamen per accidens. Timor etiam filialis dicitur sanctus, & castus.

Timoris differẽtia.

In timore pœna duo, & quæ.

Eccl. 9

Psal 18

De dono pietatis. *Cap. 43.*

DOnum pietatis in tribus consistit, s. in cultu Dei, in veneratione sacræ scripturę, & in honore proximi. Cultus Dei consistit in ꝓfessione diuinę maiestatis: & hoc est Theosebia. Veneratio sacræ scripturæ ꝯsistit in hoc, vt ei firmiter credatur, solicitè custodiatur, & fideliter dispensetur. Honor proximi consistit in reuerentia superiorum, in conformitate æqualium, & in subuentione inferiorum.

Donum pietatis ĩ quibus cõsistit.

Rom. 10

Ioan. 5

Matt. 23

Ephes 4

Rom. 12

De dono scientiæ. *Cap. 44.*

SCientiæ donum, quod idem est in essentia cum prudentia, quæ est virtus politica. sed differt in ratione agendi. Prudentia enim procedit ex principij iuris naturalis, scientiæ verò donum ex principijs fidei. Proprius actus scientiæ doni est, docere rectè conuersari in medio nationis prauæ, & peruersæ. Ad quod

Similitudo.

Scientiæ actus.

Heb. 11 requiruntur tria: primum est, quòd habeat ra-
Isa. 1 tiones, quibus se defendat ab impugnanti-
Psal. 33 bus fidem suam. Secundum est, ꝙ à malo ab-
1. Tim. 3 stineat. Tertium, ꝙ benè & prudenter tempo-
Scientię actus alius. ralia administret. Præterea scientiæ doni est dirigere opera ad normam rationis, & ad conformitatem Dei. Item per scientiæ donum scitur, ne sub specie boni malum lateat. Item donum scientiæ regit pietatem, propter quod etiam hæc duo combinantur. Item per donum scientiæ scit homo, quid sit, & á quo sit, & ad quid sit. Scientiæ donum est scientia faciendorum: & ideo ratione scientiæ consistit in cognitione, secūdùm quam non est virtus, sed ratione faciendorum consistit in operatione, secundùm quam est virtus.

De dono consilij. Cap. 45.

Cōsilium accipitur multipliciter. CONsilium sumitur tribus modis, q̄nque enim dicitur consilium deliberatio de rebus valentibus ad finem, ad quē tendimus: & tale consilium pertinet ad prudentiam, vel idem est, quod prudentia. Q̄nque dr̄ ꝯsilium persuasio rerum excellentium, ad quas non tenemur, secundùm quod dicitur hoc es-
Matt. 19 se consilium Si vis perfectus esse, vade, & vende, &c Quandoque dicitur consilium prudentia valde exercitata in medio contemplatiuoꝝ, & actiuorum donorum, & deliberatio de quibusdam operibus arduis, siue teneamur ad ea, siue non: & secundum hoc sumitur consiliū donum, & ita consilium, & prudentia sunt idem in essentia: tamen consilium abundat supra prudentiam in vno accidente, secundū quòd eius est imperare. Nota, ꝙ sicut ad scientiæ donum pertinet reprobare malū & eligere bonum,

bonum ita pertinet ad consilium cauere pericula, quæ sunt in hoc exilio. Item sicut scientię donum habet regere pietatem, ita donum cō-silii habet regere fortitudinem. In hoc autem differunt consilium & scientia, quia scientia est circa bonum & malum, sed consilium est circa difficile, & arduum.

Isa. 7.
Sciētia & intellect' differunt.
Roma. 2.

De dono sapientiæ, & intellectus. Cap. 46.

Sapientia & intellectus differunt: quia sapientia est cognitio dei absolutè: intellectus verò collatiuè. s. in comparatione ad creaturas. Item alia differentia: quia intellectu cognoscitur Deus per illuminationem de auditis in scriptura, sapientia autem cognoscitur experimēto. Itē per intellectum Deum cognoscimus, per sapiētiā dulcedinē eius gustamus. Vnde sapientia dicitur quasi sapore virtutum condita scientia. Itē sicut dicit Greg. per intellectum sumus prouidi, per sapiētiam maturi.

Sapientia & intellectus differūt

De beatitudinibus in genere. Cap. 47.

Beatitudines sunt septē scd̄m distinctionem graduū, quamuis sint octo secundū essentiam, quas saluator enumerat in sermone de monte. s. paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries iustitiæ, misericordia, munditia cordis, pax. quarum beatitudinum numerus accipitur secundùm integritatem perfectionis. Requiruntur ad integritatem perfectionis tria. s. recessus à malo, processus in bono, & perfectus status in optimo. Sanè malum omne procedit ex tumore superbię, aut ex rancore malitiæ, aut ex languore concupiscentiæ. Contra hæc tria sunt tres beatitudines, scilicet paupertas spūs contra malū superbiæ, mititas

Beatitudines quot.
Matt 5.
Ad integritatem perfectionis requisita.
Isa. 1.
Eccl 10.

mititas contra malum rancoris, luctus contra malum libidinis. Item processus in bono attēditur secūdum diuinam mutationem, quæ est secundum duas vias domini, scilicet misericordiam, & veritatem, de quibus in Psal. 24. Vniuersę vię dñi misericordia, & veritas. Item secundum has duas vias sumuntur duæ beatitudines, scilicet esuries iustitiæ, & affectus misericordię. Preterea status in optimo attenditur in duobus. s. in lympida cognitione, & tranquilla affectione: & secundum hoc sumuntur duę vltimæ beatitudines. s. munditia cordis, ad Deum videndū, & pax mentis ad perfectè fruēdum. Per has septem beatitudines excluduntur septē vitia capitalia: Paupertas spiritus excludit superbiā, mititas iram, luctus inuidiam: (qm̄ qui luget pro peccatis aliorꝶ, non inuidet illis) esuries iustitię acediam, misericordia auaritiam. munditia cordis gulam, quia cordis munditia non seruit ventri admodum bruti animalis. Pax excludit luxuriam: quia gustato spiritu, desipit omnis caro Et sicut in enumeratione donorum est ordo artificialis, quo primò ponunt̄ indigniora: ita in beatitudinibus est ordo naturalis, qa digniores ponunt̄ vltimò.

Excluduntur peccata p beatitudines & quomō.

Similitudo.

De prima beatitudine. *Cap.* 48.

Paupertas spirit⁹ qd.

PAupertas spiritus ponitur hic pro abstinentia ab amore mundi, id est, ab amore carnalium voluptatum, & delitiarum, ac proprię excellentię. Hęc tria cōplectitur amor mundi. Vnde dicitur super Lucam. Pauperes sunt, qui non quęrunt illecebrosa. Super Matth. Gregor. Pauperes spiritu sunt, humiles, Deum timentes. Alia glossa dicit, ꝙ pauperes sunt, qui nihil habent, & omnia possident.

2.Cor.6.

De secunda beatitudine. *Cap.* 49.

MItis est (sicut dicit Arist.) qui nec patitur, nec educitur. Est autem mititas eadem cum mansuetudine, habetur enim in glo. super Matth. ꝙ mansuetus est, qui nullam amaritudinem animi sentit. Ex quo patet, ꝙ mansuetudo est purgati animi: & potest dici, ꝙ mansuetudo est species fortitudinis mediante patientia, differunt tamen mansuetudo & patientia: quoniam patientia est in substinentia molestiarum corporalium, mansuetudo verò in sustinentia contumeliarum. Mitis & mititas, quid. Mansuetudinis et patientiæ differẽtia.

De tertia beatitudine. *Cap.* 50.

LVctus est lugere pro peccato, & ipsum odire, ita ꝙ insurgamus ad destructionẽ ipsius. Lugere autem de malo, vt fugiamus ipsum, inquantum auertit ab amico, sic lugere est solius charitatis. Lugere verò de quolibet malo speciali, est cuiuslibet virtutis. Quęlibet enim virtus luget de suo contrario. Luctus qd.

De quarta beatitudine. *Cap.* 51.

ESuries iustitię est vehemẽs desiderium iustitiæ, siue summi boni, Esuries autẽ iustitię potius est beatitudo, quàm esuries aliarum virtutum cardinalium: quia per iustitiam immediatè coniungimur deo: quod non fit per alias virtutes cardinales. Iustitia verò prout hic sumitur, cõprehẽdit fidem, spem, charitatẽ: quę immediatè cõiungunt nos deo. Esuries iustitię qd. Esu. quid compre- hendat.

De quinta beatitudine. *Cap.* 52.

MIsericordia est, per quam pro terrenis cœlestia meremur. Opera misericordię sunt Misericordia quid.

quatuor

Misericordia opera quot. Mat.25. quatuordecim, septem, scilicet corporalia, & septem spiritualia. Corporalia sunt hæc. Visitatio infirmorum, potatio sitientium, cibatio esurientium, redemptio captiuorum, vestitio nudorum, collectio peregrinorum, sepultura mortuorum. Prima sex de istis habemus in euangelio, septimum in Tobia. Thob.2.12. Opera misericordiæ spiritualia sunt hæc. Delinquenti ignoscere, peccatum corrigere, ignorantem docere, titubanti consulere, vt mœstũ consolari, pro salute proximi exorare, iniurias sustinere. Et hoc vltimum propterea dicitur opus misericordię, quia responsio mollis, & humilis frangit iram: & hoc pium est, scilicet furorem irati mitigare.

Tob.2. et 12. Luc.17. Matt 5. Prou.15.

De sexta beatitudine. *Cap. 53.*

Munditia cordis q:d et quomõ accipitur. MVnditia cordis est, qua clarificatur cor, & mundatur ad vidẽdum Deum, & ardentissimè diligẽdum. Accipitur autem hic munditia cordis non pro virtute, sed pro statu quodam, qui est purgati animi.

De septima beatitudine. *Cap. 54.*

Pax quid. PAx est status virtutum, in quo est delectatio in deo sine contradictione carnis mundi, & diaboli: vel si aliqua alia est, efficax est. Vnde patet, quod pax est animi purgatissimi. Pacificis enim magis attribuitur esse filios Dei, quàm aliis: quia licet misericordia maximè assimilet hominem Deo, quantũ ad opera exteriora, tamen quantùm ad interiora magis assimilat pax.

Pacificis q.ri.Luc.o.

De octaua beatitudine. *Cap. 55.*

Patientia annexio. OCtaua beatitudo est, de qua dicitur, Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam,

iustitiam, quia ipsorum est regnum cœlorū. Hæc virtus, scilicet sustinentia persecutionis propter iustitiam annexa est paci. Cum enim pacificus sit absque contradictione carnis mūdi, & diaboli; patet q idem paratus est superare mortem, & tentationem mortis. Vnde sustinentia mortis pro Christo, in eodem gradu est cum pace, popter hoc diximus, q octo sunt beatitudines quantum ad essentiam, sed tantum septem quantum ad distinctionem graduum. Et sciendum, quòd supra pacem nō est virtus alia. Dicit enim Aug. Pax est finis, & consummatio omnium virtutum. Octaua beatitudo dicitur redire ad caput, duobus modis. Primò, quia idem pręmium sibi promittitur, quod primę beatitudinis, scilicet regnum cœlorum. Secundò, quia omnes probat à prima vsque ad vltimam, vtrum veræ sint, sicut ait Aug. Qualis vnusquisque apud se lateat, illata contumelia probat. Ex prædicti colligitur, q habitus virtutum principaliter disponunt ad exercitiū actiuę, habitus verò donorū disponūt ad actus cōtemplatiuæ, habitus aūt beatitudinum disponunt ad perfectionem vtriusque. Habitus dispositio

De sensibus spiritualibus. *Cap. 56.*

PEr sensus spirituales percipit anima spiritualia, quæ in spōsi sui pulchritudine percipere fas est. Sub ratione splendoris audit amœnissimam harmoniam sub, ratione verbi incarnati gustat summam dulcedinem, sub ratione sapientię comprehendentis vtrūque, scilicet verbum, & splendorem, odorat summam fragrantiam, sub ratione verbi inspirati, in corde tangit summam suauitatem, sub ratione verbi incarnati, & inter nos cor- Aĩa percipit spiritualia. 1. Co. 13. Sap. 13. Ro n 10. 1. Petr. 2. Cant. 1. Ioan 20. Luc. 24.

poraliter

poraliter habitantis, reddentis se nobis palpabilē & osculabilē percipit ardentissimam charitatem. Ex prædictis patet, ꝙ sensus spirituales dicuntur cōceptiones mentales circa veritatem contemplandam, quæ quidem contemplatio incipit à sensu, & peruenit ad imaginationem, & de imaginatione ad rationem, & de ratione ad intellectum, & de intellectu ad intelligentiam, & de intelligentia ad sapiētiam, siue notitiam excessiuam: quæ incipit hic in via, & consummatur in gloria.

Cōceptiones mentales.

I.Co.13.

De fructibus spiritualibus. Cap. 57.

FRuctus duodecim spirituales non dicunt noui habitus, sed status consolationum, quibus consolatur spiritus iustorum: & istę consolationes consequētur opera perfecta. Sunt autem isti fructus, charitas, gaudiū, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, māsuetudo, fides, modestia, cōtinētia, castitas.

Gal.5.

De dulia & latria. Cap. 58.

LAtria est seruitus, & reuerentia deo exhibita: vnde si creaturæ exhibetur honor, deo debitus, est idolatria. Latria autem comprehendit quinque, scilicet fidem, sapientiam, reuerentiam, sacrificium, & orationem. Prima duo sunt cordis, alia duo sunt operis, vltimū est oris. Dulia debetur creaturæ in quantum est imago Dei. Vnde dulia est honor, qui debetur sanctis. Vnde de beata virgine sciendum est, ꝙ inquantum est persona sancta debetur ei dulia, sed inquantum mater Dei, debetur ei hyperdulia, id est, superior dulia. Sanè si persona, cui debetur, dulia est in prælatione constituta, debetur ei reuerentia, quæ consistit

Latria qd. Idolatria Latria quid comprehēdāt. Dulia cui debetur, & qd sit.

Hyperdulia cui debetur.

ſiſtit in obedientia mandatorum, & in exhibitione honorum. Si autem eſt perſona ſimplex, debetur reuerentia tantũ, quę conſiſtit in exhibitione bonorum. Hyperdulia autem debetur creaturę excellenti, ſicut eſt caro Chriſti, beata Virgo, Crux Chr̃i. Vnde ſciẽdũ eſt, ꝙ veræ ligno Crucis Chr̃i, in quo pepẽdit, ſi non figurata ſigno crucifixi debetur hyperdulia, q̃a fuit inſtr̃m noſtræ redẽptionis. Crucibus aũt factis, inquantũ ſunt ligna, ſiue res tales, nihil debet: ſed Crucibꝰ factis in ſignũ Chr̃i crucifixi, debetur latria. Imaginibus.n. eadem debet adoratio, quæ debetur & illis, quorũ ſunt imagines, non inquantùm res factæ adorantur, ſed quòd illa, quorum ſunt imagines, adoramus.

Adoratur aliq̃d dupliciter, vel rõne imaginis, vel rõne imaginati.

De præceptis in genere. Cap. 59.

PRæceptum eſt imperiũ faciendi aliquid vel non faciendi. Pręceptorum alia ſunt affirmatiua; vt, Honora patrem. alia negatiua; vt, Non occides. Pręcepta affirmatiua ſtrictè ſumẽdo, dicũtur præcepta: ſed negatiua dñr prohibitiones. Præcepta affirmatiua obligant ſemper, ſed non ad ſemper: negatiua verò obligant ſemper, & ad ſemper. Præcepta decalogi poſſunt dici data, vel innata. Primo modo tãtum pertinent ad populum Iſraeliticum: ſecundo modo omnes obligant: q̃a quicquid continet decalogus explicitè, hoc continet lex naturę, quæ ſcripta eſt in corde cuiuſlibet implicite. Iſtud enim præceptum legis naturæ, Quod tibi non vis fieri, aliis ne feceris; includit hæc præcepta, Non occides, non furtum facies, & huiuſmodi, quæ decalogus ponit explicitè. Quędam pręcepta ponuntur imperatiuę, illa ſcilicet, q̃ ſunt affirmatiua, quædam

Præceptũ quid ſit.

Præceptorum differẽtia quæ.

Præcepta decalogi dñr dupliciter & quos obligant.

Exo. 20.
Roma. 2.
Luc. 6.
Matt. 7.
Exo. 20.

Tradūtur præcepta. & quomō Gen. 8. dam iudicatiuè, scilicet negatiua: & hoc ideo, quia difficilius est facere bonum, quam declinare malum. Plures enim in faciendo bonum requiruntur circunstantiæ. In quibusdam præceptis prohibētur actus, habitus, & affectus, vt

Actus & effectus prohibētur, & qūo. patet in his, Non mœchaberis, Non concupisces vxorem pxi.mi tui, quia appetitus est inordinatus ad illa. In quibusdam solummodo prohibentur actus, vt cum dicitur: Nō occides. Hoc dico secundum formam tradendi, non secundum virtutē intelligendi, quia omnia præcepta negatiua manum, & animū ligant. Mul-

Ligamur multipliciter, & quomō. Tob. 4. Gen. 2. Leui 18. Psal 75. Num 3 Hebr. 13. Mar. 10. Eccle. 5. Iona 2. 1. Co 12. Mat. 23. tis modis ligamur. Lege naturæ: vt est diligere Deū super omnia, & nulli facere, quod nobis fieri nolumus. Præceptis diuinis, vt ligabatur Adam preceptis sibi datis, & Iudęi suis. Voto, quia secundum Augustinum, vouere est voluntatis, sed reddere est necessitatis. Vnde quibusdam etiam consilia sunt præcepta, sicut religiosis qui voueruт talia. Decretis patrum, vt est ieiunare aliquas vigilias, & huiusmodi. Consuetudine, secundū quod in Francia primogenitus succedit in regno. Mandatis prælatorum. Vnde super cathedram Moysi. &c. Conscientia, qa sm Augustin. Quicquid fit contra

1. Petr. 2. Præcepta ordinant quomō Exod. 32. & 33. Prima tabula q̃b' pertinet. conscientiam, ædificat ad gehennam. Numerus præceptorum sumitur sic: quia quædam ordinant nos ad deum, quædam ad proximū: quod deus insinuare voluit quando in duabus tabulis legem dedit. in prima tabula sunt tria præcepta, quę pertinent ad deum, quorum primū pertinet ad patrem, quia est de diuina vnitate. Secūdum ad Dei filium, quia est de iuramenti veritate. Tertium ad Spiritum sanctū,

Secunda tab quib' pertinet. quia est de spirituali vocatione. In secunda tabula sunt septem præcepta ad proximum spectantia:

ſpectantia: quorum primum eſt de exhibēdis bonis, vt eſt illud, Honora patrem tuum, &c. Reliqua ſex ſunt de cauendis malis, quæ inferri poſſunt corde, vel opere, vel ore. Opere lædimus proximum tripliciter, propter quod dantur tria præcepta. Primum eſt, nō occides. Secundùm, non mœchaberis. Tertium, non furtum facies. Ore quoque lædimus proximum, & cōtra hoc eſt illud. Non dices contra proximum tuum falſum teſtimouium. Corde lædimus proximum dupliciter: quandoque reſpectu vel irrationalis. de hoc dicitur, Non concupiſces rem proximi tui. Quandoque reſpectu rei rationalis. & de hoc dicitur, Non concupiſces vxorem proximi tui,

Læditur proxim' & quō. Exod. 20

De primo præcepto. Cap. 60.

PRimū præceptū tres hēt clauſulas. Prima eſt. Nō habebis deos alienos coram me. Vbi prohibemur adorare creaturas ſpirituales. ſ. angelos. Secunda eſt. Non facies tibi ſculptile; hoc eſt imagines fictas, quæ nullius rei naturalis ſunt repræſentatiuæ. Tertia eſt, Neque omnē ſimilitudinem. ſ. imaginem rei naturalis; & ſequitur, quę eſt in cœlo deſuper, vt Solis & Lunæ, & quæ in terra deorſum, vt hominis, bouis, & ſimilium: neque eorum, quę ſunt in aquis ſub terra. i. piſcium. Non adorabis ea. ſ. actu exteriori, neque coles. ſ. affectu interiori. ex his patet, ꝙ non reprehenduntur Chriſtiani, qui faciūt imagines, non quidem ad orandum, ſed ad memorandum. Honor autem qui exhibetur ſanctis, non eſt latriæ, ſed duliæ, ſecundùm rationem allegoricam. Prima huius præcepti clauſula oſtēdit Iudæos & Saracenos eſſe idolatras, qui Deos habent

Ibidem

Idolatria ꝓhibetur

Rit' imaginum cōceditur, & quō. adorandæ imagines

Qui ſint idolatræ

alienos. Iudæi quidem Messiam, Saraceni Mahometum.i. Antichristum. Contra secundam clausulam.s. non facies tibi sculptile, faciunt hæretici, qui non credunt de Deo, nisi quod imaginatione sua, & phantasia confingunt. Contra tertiam faciunt mali Christiani, quia superbi colũt similitudinem eorum, quæ sunt in cœlo desuper. nam diligunt super oĩa prelaturas. Auari colunt similitudinem eorum quæ sunt in terra.s. pecuniam, & diuitias. Voluptuosi colũt similitudinem eorum, quæ sunt in aquis, i. delicias & voluptates.

Hæretici idolatræ.

Mali Christiani idolatræ, et quomodo

Philip.3

De secundo præcepto. Cap. 61.

Secundum est, Non assumes nomen Dei tui in vanum. Hic probetur iuramentum, quod fit sine causa, & periurium. Vterque enim peccat.s. pro nihilo iurans, & assumens, & falso iurans nomen Dei in vanum, quia primus sine causa nominat summam veritatem: secundus autem nominatã contemnit. Tribus modis qs peccat in periurio. vel iurãdo cõtra conscientiã, vel iurando illicitum, vel veniẽdo contra iuramentum. Præterea sciendum est, ꝙ iuramenta, quę quis ex certa scientia facit, vel sonant in blasphemiam, vt qñ quis iurat per corpus Dei intestina, & similia, vel sonãt in irreuerẽtiam, sicut qñ iurat per vulnera Christi, sunt peccata mortalia, etiã si verum est quod iuratur. Istud præceptum non solùm intelligitur secundùm prędictam rationem literalem, sed secundùm intẽtionem moralem. Assumitur enim nomen Dei in vanum multipliciter, scilicet, corde, ore, & opere. Corde, sicut mali qui tantùm nomine sine re dicuntur Christiani, qui licet sacramentum receperunt baptismi,

Iuramẽtũ ꝓhibet, et quomodo

In periurio peccatum, et quomodo

Blasphemia.

Assumi nomẽ Dei in vanũ, et quomõ

ptiſmi, tamen rem ſacramenti. i. gratiam non habent. Ore, ſcilicet mala iuratione: voti tranſgreſſione: prædicatione, quæ fit vana intẽtione: & in deuota oratione; de qua dicitur, Populus hic labijs me honorat, &c. Opere, ſecundum ꝙ hypocritæ nomen Dei aſſumũt in ſimulatione operis exterioris, non in puritate cordis. Vnde ſumunt illud in vanum, quia receperunt mercedem ſuam.

Iſa.29
Mat.15. et 23.
Mat.6

De tertio præcepto. *Cap. 62.*

TErtium eſt. Memento vt diem ſabbati ſanctifices, non facies omne opus in eo. In hoc præcepto quoddam eſt morale, vt vacatio ad Deum, orando, colendo, meditãdo; quoddam cerimoniale, vt aſſignatio diei ſeptimæ, quæ figurabat topicem ceſſationem peccati allegoricæ quietem corpori Chriſti in ſepulchro, anagogicem requiem æternam in cœlo. Iſtud ergo præceptum poteſt tripliciter accipi. Primò generaliter, vt ceſſemus à vitijs. Secundò ſpecialiter vt ceſſemus ab operibus corporalibus quæ impediunt vacationem ad Deum. Tertiò ſpecialiſſimè, vt eſt in viris contemplatiuis, qui ab omnibus mundanis ſe ſeparant, vt totaliter Deo vacent: Prima vocatio eſt neceſſaria, ſecunda debita, tertia perfecta. Secundùm ergo ꝙ ſabbatum dicitur requies, ſiue vacatio ad Deũ, ſic dies Dominica poteſt dici dies Sabbati, & quælibet die ſtatuta ad venerationem diuinam, in quibus ceſſandũ eſt ab opere ſeruili. i. à peccato, & ab opere impediẽte vacationem ad Deum. Opera enim ſeruilia determinantur ab eccleſia, vt opera mechanica: quæ ſunt agricultura, mercatum, placita, exercitia.

Sabbati ſãtificatio ad plura.
Exod.20
Iſa. 1
Ioan.19
Iſa. 32
Apoc.14
Sabbatum tripliciter ſumitur, et quõ.
Ceſſatio.
Apoc.1
Opera ſeruilia quæ

De quarto præcepto. Cap. 63.

Exo 20 Honorantibus parentes fit promissio quæ, & quare

QVartum eſt. Honora patrem tuum, & matrem tuam. Huic præcepto additur promiſſo. ſ. Vt ſis longæuus ſuper terram: quia iuſtum eſt, vt conſeruatio vitæ alienę mereatur conſeruationẽ vitæ propriæ. Pater dicitur in hoc mandato, qui eſt principium per generationem quò ad eſſe naturæ, vt pater carnalis: vel qui eſt principium per miniſteriũ regenerationis quò ad eſſe gratiæ, vt pater ſpiritualis. Sumitur autem alio modo pater non ſecundum rationem propriam, ſed communem pro ſene, qui dicitur pater ætate: vel pro Rege, qui dicitur pater defenſione.

Pater multipl.

4 Reg. 5

Honoris intelligẽtia.

Quid parentibus debeam⁹.

Mat. 23

Eph. 6

Exo. 20

Honor intelligitur hic dupliciter. ſ. exhibitio corporis in ſuſtentatione, & ſpiritualis in reuerentia, & obedientia. Sed obedientia diuerſificatur ſecundùm diuerſitatẽ patruum: quia patri ſpirituali debemus obedire in ſpiritualibus, prælato verò ſeculari. ſ. Regi, in temporalibus reipublicæ: patri verò carnali in diſpoſitione rei familiaris.

De quinto præcepto. Cap. 64.

Homicidium prohibetur.

Mat. 5

QVintum eſt, Non occides. Hic explicitè prohibetur homicidium, ſed implicitè omnis motus iræ contra proximum: ſiue ille ſit tantum cordis, vt ira: ſiue oris, vt contumelia: ſiue operis, vt percuſſio citra mortem, vel depilatio. Prohibetur hic omnis occaſio iniuſta, quæ fit tripliciter. Ex cauſa, vt in illo, qui occiditur ſine culpa. Vel ex ordine, vt cum ille, qui non eſt miniſter legis, occidit. Vel ex animo, vt quãdo miniſter legis occidit non amore iuſtitię, ſed libidine vindictæ. Diſtinguitur autem homicidij genus dupliciter. ſ. verum,

Occiſio iniuſta quõ fit.

Exo. 20

Genus homicidij quod.

.f.verum, quod dicitur corporale: & interpretatiuum, quod dicitur spirituale. Homicidium spirituale fit duobus modis. Vno modo omittendo, vt cum quis videt alium in extrema necessitate, & non subuenit ei, interpretatiuè dicitur eum occidisse. Alio modo fit committendo: & hoc quandoque corde. f. odiendo. 1. Ioan. 3. Qui odit fratrem suum, homicida est. Quandoque ore. f. detrahendo: quia ille, cui detrahitur, occiditur in conscientia illius, qui audit detractorē, in qua priùs viuebat per bonam famam: Quandoque opere. f. malo exemplo, alicui occasionem ruinę pręstando, & tunc interpretatiuè dicitur illum occidisse.

Homicidium spirituale fit quomodo
Luc. 16
1. Ioan. 5
Eccl. 10
Mat. 18

De sexto præcepto. Cap. 65.

SExtum est, Non mœchaberis. In hoc pręcepto, vt dicit Aug. prohibetur omnis illicitus cōcubitus, & omnis illegitimus vsus eorum membrorū. De hac materia, quęre s̃. li. 3. in cap. de luxuria, & capite seq. 21. & 22.

Exod. 2
Huius capitis decisio, lib. 3. habetur.

De septimo præcepto. Cap. 66.

SEptimum est, Non furtum facies. Hic s̄m Aug. prohibetur omnis contrectatio rei alienę ex cupiditate. Cōtrectatio rei alienę potest fieri licitè tribus modis. Primò, qñ fit non ex cupiditate, sed ex obedientia, sicut fecerūt filij Israël auferendo vasa Ægyptiorū. Secundò, quando fit ex cautela, vt si aliquis furetur gladium furiosi, nè sibi, vel alijs noceat. Tertiò, quādo fit ex necessitate, vt cùm aliquis ad mortem esuriens furatur panem, quia in necessitate omnia communia sunt.

Exod. 20.
Cōtrectatio rei alienæ, quomodo fit licitè.
Exod. 11

De octauo præcepto. Cap. 67.

OCtauum est, Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Hic

prohibetur omne genus mendacij, ſicut dicit Auguſtinus, quod determinatur, per tres differentias. Eſt enim mendacium pernicioſum, quod nocet: officioſum, quod prodeſt, iocoſum, quod delectat. Includitur in hoc præcepto taciturnitas veritatis tempore neceſſitatis: tamen cauſa, & opportunitas facit ipſam taciturnitatem veritatis eſſe licitam.

Mẽdaciũ triplex. Mat. 12 Taciturnitas veritatis licita & qñ.

De nono præcepto, & decimo. Cap. 68.

Exod. 20 Concupiſcentia duplex. 1. Ioan. 2

Nonum, & decimũ præceptum eſt. Non concupiſces rem proximi tui, nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruum, non ancillam, nõ Bouem, nec Aſinum, nec omnia, quæ illius ſunt. Duo prohibentur hic. ſ. concupiſcentia carnis in vxore proximi, & concupiſcentia oculorum in re aliena. Nam ad hæc duo maximè inclinatur natura corrupta. Ad vnum propter conſeruationem ſui ineſſe indiuidui. Ad alterum propter cõſeruationem ſui in eſſe ſpeciei. Hic non prohibetur appetitus, qui eſt ex corruptione fomitis, vel à delectatione ſenſualitatis: quia impoſſibile eſt, quòd illæ concupiſcentiæ non ſint in nobis: ſed prohibetur appetitus, qui eſt ex conſenſu rationis. Quãuis iſtud præceptum ad duo tãtùm determinetur, tamen prohibetur ibi vniuerſaliter omnis concupiſcentia malæ voluntatis.

Cõſenſus et non appetitus prohibetur, et quomodo

De conſilijs in genere. cap. 69.

Cõſilia à præceptis differunt Exod. 34 Mar. 10 Mat. 19

Conſilium, prout diuiditur contra præceptũ eſt perſuaſio melioris boni: ad quod non tenemur. Cõſilia in multis differũt à præceptis. Primò, quia ad præcepta tenemur. ad conſilia verò non: quia præcepta ſeruare eſt neceſſitatis, conſilia verò voluntatis. Item lex

vetus dat præcepta, euangelium verò superaddit consilia. Item ꝯsilium pertinet ad perfectos præceptum ad perficiendos: sed permissio ad imperfectos, prohibito ad peruersos. Itē præcepta separant nos ab illicitis, cōsilia verò à concessis. Item per præcepta declinamus peccata, sed per cōsilia occasiones peccati. Itē per præcepta, maximè negatiua, pœnam fugimus: sed per consilia præmium cumulamus. Item ꝯsilia seruata afferūt præmium, non seruata non adducunt supplicium Item ad præcepta cōstringimur ex debito, sed ad consilia non nisi ex voto. Item cōsilium per votum fit præceptum, sicut ait August. Vouere est voluntatis, sed reddere, necessitatis. Itē melius est esse deuotum in minoribus quam in maioribus indeuotum promissionibus inueniri. Vnde melius est, nuda præcepta seruare cum deuotione, quàm se ad consilia obligare, & in his negligētem esse. Nota quòd in lege Mosaica fuerunt iudicia ceremonialia, & moralia. Lex autē euangelica iudicia temperat, partem auferendo: figuras euacuat, rerum veritatem exhibēdo: præcepta consumat adijciēdo. Adijcit ante tria. s. instructionem documentorum, promissionem præmiorum, & perfectionem consilioꝝ. Et ideo dicitur lex Mosaica ab Euangelica differre: qa illa figurarum est, hæc veritatis: illa pœnæ, hæc gratia: illa literalis, hæc spiritualis: illa occidens, hæc viuificans: illa timoris, hæc amoris: illa seruitutis, hæc libertatis: illa oneris, hæc honoris.

Consiliũ, permissio

Prohibitio quid.

Mat. 29 et 25

Ioan 5

Exod. 19

Matt. 5

Psal. 75

Eccles. 5

Exod. 18

Leuit. 10

Deut. 4

Matth 5

Ioan. 6. 14

Mar. 5. et 19

Dñia legis et Euangelij.

1. Cor. 10

2. Cor. 3

Ioan. 1

Rom. 8

De consiliis Euangelicis. *Cap.* 70.

Consilia Euãgelica quæ, & quot.

CONsilia, quæ Christus adiecit præceptis, sunt ista. Primum est paupertatis, quæ

consistit in abdicatione proprietatis. Vnde Lucas 14. Qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Matth. 19. Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, &c. propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit, de hoc Hieronymus. Monachus habens obolum, non valet obolum. Secundum est obedientia. Vnde illud, Super cathedram Moysi sederunt Scribę, & Pharisęi, quę dicunt facite, & cętera. Matt. 23. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & cętera.

Obedietia duplex.

Sciendum autem, quòd duplex est obedientia, scilicet perfecta, quę se extendit, ad omnia quę non sunt contra Deum, vel contra regulam, quam quis professus est, & quę dispensationi prętati non subduntur. De hac obedientia dicit Bernard. Perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur non continetur professionis angustia. Ad hanc nullus tenetur debito necessitatis, sed solùm perfectionis: sicut tenemur semper imitari charismata meliora. Alia est obedientia imperfecta: tamen sufficiens ad salutem, qua quis obedit tantùm in his quę seruare promisit, vel in illis, quę in his implicitè continentur, sicut sunt illa, sine qnibus religionis perfectio non seruatur, vt recipere officia & huiusmodi: & talis obedientia necessitatis est. Cùm ergo dicit beatus Benedictus in regula: quòd si prętatus pręcipiat aliquid impossibile, tentandum est facere: loquitur de obedientia perfecta quam dum obseruat subditus in his, ad quę non obligatur ad prętati pręceptum, consilij est, & magnę perfectionis, & non necessitatis, sed si faciat ad simplicem monitionem tale quid,

1. Cor. 12

Impossibilia an obligent.

quid, maioris perfectionis est. Tertium est castitas, de qua Dominus dicit Matth. decimonono. Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. Ad idem pertinet illud Matth. quinto: Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiscend. &c. Hic ostēditur quòd non solùm damnabilis est consensus ad opus mœchationis, sed etiam consensus ad delectationem. Nota autem, ꝙ concupiscere ex subito motu, veniale est: sed concupiscere ex deliberatione perficiendi, mortale est. Prædicta tria consilia sunt spiritualia, & substantialia omnis perfectę religionis: quia suos obseruatores elongant à malo, non solum quantū ad culpam, sed etiam quantum ad causam. Omne nanq; malū orit̃ ex triplici ràdice. s. ex concupiscentia carnis, ex cōcupiscentia oculoꝝ, & ex suꝑbia vitę. 1. Ioā. 2. Prædicta verò tria consilia perfectè nos elongāt ab radice triplici. Quartum consiliū est charitatis. Matthæi 5. Diligite inimicos vestros. Istud autem quātùm ad dilectionem affectus est præceptum, sed quantùm ad dilectionem effectus est consilium: quia inimico velle gratiam & gloriam, est necessitatis: sed ostendere ei signa beneuolentię, est perfectionis & cōsilij: vnde ad hoc non omnes tenentur. Sanè negare homini signa familiaritatis, quando veniam petit, vel necessitas exposcit, vindicta est, vel quando se ille, qui hostis erat, ad familiaritatem ingerit, si habeatur præsumptio, quòd non simulatè, vel irrisoriè faciat: tunc diligendus est, & inter amicos computandus. Sed quòd aliquis vltro se ad familiaritatem inimico ingerat, hoc perfectionis

Exod. 20.

Consensus damnabilis quomodo

Malum vnde oritur.

1. Ioan. 2

Affectus & effectus dilectionis.

Matt. 5.

Luc. 17

Inimicis familiaritas impēdenda.

fectionis est. Vnde ꝙ aliquis iniuriam passus, reconciliationem quærat & amicitiam, nō est debitum necessitatis, sine quo nō est salus: sed est perfectionis, & consilij: quo magnum expectatur præmium. Quintum est mansuetudinis. Matthæi. 5. Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe ei aliam. Hoc autem sic intelligitur: paratus sis aliam sustinere patienter: & istud consilium est patientiæ respectu læsionis corporis. Sed ad idem pertinet aliud, quod est patientię respectu ablationis rerum, sicut est illud Ibidem. Qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tollere, relinque ei & pallium. Nota ꝙ contingit sua repetere coram iudice fideli dupliciter: aut cum contentione, & fraude, aut cum charitate. Primum nulli licet, secundum verò licet, infirmis, & imperfectis, perfectis autem non. Vnde nō repetere, consilium est infirmis, perfectis verò præceptum. Illis autem qui renunciauerunt proprietati, non licet repetere sua, vt sua: sed vt congregationis, non propter se, sed propter commune bonum. Sextum est misericordię, & supererogationis, vt illud, Omni petenti te tribue. & illud, si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, &c. Nota quòd dare superfluū, est necessitatis, (in necessitate extrema) sed dare, quibus egemus, consilij. August. Melius est minimis egere, quàm plus habere. Quod aūt dicit dn̄s. Quæcunque vultis, vt faciunt vobis homines, vos eadem facite illis: sic intelligendum est. Quæcunq; vultis rationabiliter, & dictante charitate, vt faciant vobis, &c. Vnde si peteremus rem aliquam & non videremus illud esse rationabile, non vellemus iam rationabiliter dare nobis. Septimum consilium est

Matt. 5.

Patientia consiliū.

Matt. 5.

Repetere sua corā iudice, quomodo & quibus competit.

Matt. 19.

Luc. 11.

Matt. 7.

Luc. 6.

de

de ſimplicitate verborum, vt ibi. Sit ſermo veſter, eſt eſt, non non. Cuius ſenſus eſt: Si affirmatio, vel negatio eſt in ore, ſit & in corde. Et ad hoc conſilium reducitur illud. Matth. 5. Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, non periurabis. Ego autem dico vobis, nō iurare omnino. Nota q̄ iurare quantum ad infirmitatem pertinet, permiſſionis eſt. Non iurare autem, quantum ad perfectionem pertinet, cō ſilij eſt. Prohibet etiam dominus iurare per creaturas ſcilicet per cœlum, vel terram, vel per capillum, propter idololatriā: ne ſcilicet credamus aliquid numinis eſſe in illis. Fiunt tamen interdum iuramenta per euangelium, & cruces, id eſt per eū, cui hæc ſunt dedicata. Octauum eſt de vitanda occaſione peccati. Vnde dicitur, Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum: & proijce abs te. Secundùm Aug. nullum membrorum erui pręcipitur ad literā, ſed occaſio peccandi. Poteſt enim occaſio eſſe ex aſpectu, & tunc oculus ſiniſter ſcandalizat. Cum autem fit bona intentione, tunc oculus dexter. Vel poteſt eſſe occaſio ex contactu, & bona intentione, tunc manus dextera ſcandalizat. Poteſt inſuper eſſe occaſio peccandi ex alio, & hoc à conſiliario, qui dicitur oculus: vel ab adiutore qui dicit manus: & eſt dextera, qui conſiliarius dicitur, & eſt adiutor in ſpiritualibus, ſiniſtra in temporalibus: huiuſmodi enim ſi ſcandalizant, abijciendi ſunt, quia ocaſiones peccandi ſunt abijciendæ. Nonum conſiliū eſt de rectitudine intentionis, ac finis. Vnde dicitur. Matth. 6. Attendite, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, &c. Item illud, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua. Item, Sic luceant opera veſtra coram hominibus

Matt. 5.

Non iurare quibus pertinet.

Iurare p-tinet.

Iurare p- creaturas prohibet dominus

Matt. 5.

Iurare p euangeliū quō.

Matt. 18.

Membrū eruere quomō.

Occaſio ex ſenſibus.

Matt. 6.

Ibidem.

minibus vt glorificent patrem vestrum, &c. De his nota, quòd contingit constituere duos fines, scilicet temporalem, & æternum: sed, si æternus finis est vltimus hoc benè licet. Actio autem spiritualis, vel prædicatio non potest referri ad finem temporalem, ita quòd illud tēporale referatur ad deum, quia non sunt faciēda mala, vt veniant bona. Et hoc est, quod dicit Augu. non debemus euangelizare vt manducemus, sed manducare, vt euangelizemus. Nota etiam, ꝙ nos tenemur illos actus referre ad deum, quorum habemus dominium ex imperio rationis: vt est manducare, cogitare, eligere, & similia: sed non tenemur actus referre inobedientes rationi, vt est nutritiua, respiratiua, & huiusmodi. Decimum consilium est de conformitate operis ad doctrinam, vt ibi. Alligant onera grauia, & importabilia: digito autem suo nolunt ea mouere, &c. Ad idem est illud Matthæi 7. Hypocrita eijce prius trabem de oculo tuo, &c. Nota, quòd aliquando in prædicatione asseritur intentio generaliter, scilicet de his, quæ pertinent ad statum salutis: aliquando verò asseritur secūdùm statum perfectionis, vt potè religionis. Primo modo tenetur prædicator facere, quod dicit, cum asserit ad hoc omnes teneri. Secundo modo non tenetur, nisi perfectionem illam ipse vouerit. Vtrum autem malus peccet prędicando, distinguitur: quia existens in peccato notorio peccat, quando prædicat, siue ex necessitate officij hoc faciat, siue ex voluntate: quia scandalizat Existens autem in peccato occulto, si prędicat, & non studet ex dicto suo compungi, adhuc videtur peccare, quia videtur contemnere. Vndecimum consilium est de vitanda solicitudine,

[Margin notes: Finis. / Actio spiritualis. / I. Cor 9. / Rom. 3. / Nō euangelizādi. / I Co. 10. / Col. 3. / Matt. 23. / Confirmari opere doctrinæ quomodo / Malus prędicando peccat, & quō.]

tudine, vt ibi, Nolite soliciti esse, &c. & ibi. Nolite cogitare de crastino. Sciendum quòd triplex est solicitudo. Prima est laudabilis, vt est prouidentiæ spiritualis. Vnde Apost. 1. ad Corinthios 7. Qui sine vxore est, solicitus est, quæ dei sunt, quomodo placeat deo. Item ad Roman 12. de prælatis. Qui pręest in solicitudine. Secunda est tolerabilis, & est illa solicitudo curę temporalis, quo ad corpus. Lucę 10. Martha martha solicita es, & turbaris erga plurima. Tertia est vituperabilis, & ista est superfluę thesaurizationis, quò ad auaritiā. Eccles. 2. Peccatori autē dedit deus afflictionē pessimā, vt addat, & congreget, & hęc vanitas, & crassa solicitudo mentis. Solicitudo prima pręcipit: secunda toleratur, tertia prohibetur. Duodecimum est fraternę correctionis. Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, &c. Nota quod fratrem corripere quandoq; est consiliū, vt quando corripitur super venialibus. Quandoq; est pręceptum, vt corripere de mortalibus: & isto secundo modo ad omnes pertinet, & obligat semper: quia pro loco, & tempore. s. quando vacat, & licet, & videt, ꝙ vtilis sit correptio. Sciendum est quòd triplex est correptio, scilicet amoris, timoris, & pudoris. Hunc ordinem fraternę correptionis docet dominus in Euangelio. Primò enim innuit fratrem reuocandum esse amore, cùm iubet eum singulariter corripere, dicens. Corripe eum inter te, & ipsum solum. Sed si hoc non valet, docet eum esse reuocandum timore, vbi ait. Si te non audierit, adhibe vnum vel duos tecum: & si hoc non voluerit, docet eum esse reuocandum pudore, vbi dicit. Si nec illos audierit, dic ecclesiæ. Si autem

Eccle. 2.

Corripere fratrem.

Correctio triplex. Matt. 18.

tem ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, id est, excommunicari debet, & sic euitari. Sanè prædict⁹ ordo fraternæ correptionis intelligitur tantum de criminalibus: quia de culpis communibus solent claustrales se in suis capitulis accusare, non præmissa admonitione. Veruntamen accusans alium, caueat diligenter, ne hoc faciat ad diffamandum, sed ad corrigendum: quoniam si quis ex deliberatione contrariũ faceret, mortaliter peccaret.

Intentio correctionis qualis esse debet.

Finis libri quinti.

COMPENDII totius Theologicæ veritatis, LIBER SEXTVS.

De Sacramentorum virtute.

De medecina Sacramentorum. Cap. I.

Medicus generis humani Chrs.

Oelestis medicus, humani generis reparatiuus tali modo sanauit ægrotum, sicut optimè competebat ęgrotanti, & ęgritudini, & occasioni ęgrotandi, & ipsius ægritudinis curationi. Ægrotus igitur homo est. Morbus autẽ originalis culpa est. Origo verò istius

Aegrotus hõ morbus, orig o.

istius culpę, licet principaliter fuerit ex consensu rationis, occasionem tamen sumpsit ex sensibus carnis. Ad hoc ergo ꝙ medicina rńdeat morbo, oportuit, ꝙ non tantum esset spiritualis, verum etiã aliquid haberet de sensibilibus signis: vt sicut sensibilia fuerũt animę occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi. Et propter hoc medicina nostri vulneris consistit in ecclesiasticis sacramentis.

Medicinæ & morbi correspon sio.

De diffinitionibus sacramenti. Cap. 2.

SAcramentum est, vt ait Augustinus, inuisibilis gratiæ visibilis forma. Hæc diffinitio generalis est, & conuenit sacramentis tam nouę, quàm veteris legis: quia tam illa, quàm ista sunt ex similitudine representatiua, & ex institutione significatiua. Sciendum autem ꝙ eadem diffinitio conuenit sacramentis nouę legis, sed sic supplenda est, ita vt eius similitudinem gerat, & causa existat: quia non solùm ex similitudine representant, vel ex institutione significant, sed etiam ex virtute diuina sanctificant, & gratiam cõferunt, per quã anima curatur ab infirmitatibus vitiorum: & hoc est; quod insinuat Augustin. in alia diffinitione dicens. Sacramentum est illud, in quo sub tegumento rerum visibilium diuina virtus secretius operaĩ. Est & tertia diffinitio Hugo. de Sancto Victore, qui ait. Sacramentum est materiale elementum, extrinsecus oculis suppositum, ex institutione significans, ex similitudine reprę sentans, ex sanctificatione aliquam gratiam inuisibilem conferens. Tria autem hic tanguntur, quę sunt de ratione sacramenti, strictè, & propriè sumpti. Primum est naturalis similitudo, ex qua habet aptitudinẽ significandi.

Sacrm̃ q̃d

Veteris, & nouę legis sacramentorũ definitio.

Sacramẽta iustificant, & gratiã cõferunt.

Sacramẽtum duplex desinitur.

Tria de sacramẽ.

candi.

candi. Secundum est actualis institutio, ex qua habet ordinem determinatum respectu huius significati. Tertium est spiritualis sanctificatio, ex qua habet virtutem efficiendi illud significatum. Item dicit Aug quod sacramẽtum est sacrę rei signum. Istud autẽ non est diffinitio, sed potius etymologia sacramenti.

De sacramentis nouæ legis seu gratiæ. Cap. 3.

Sacramentorum nouæ legis institutor Christi.

SAcramẽta legis gratiæ Christus instituit, tanquam nouæ legislator, in qua vocans ad præmia, dedit præcepta, instituit sacramenta. Christus enim verbum patris cum sit summę bonitatis, & summæ veritatis, & summæ virtutis, ratione summæ bonitatis promisit præmia beatificantia: ratione veritatis instituit sacramenta adiuuantia, vt per sacramenta reparetur virtus ad implenda præcepta: & per præcepta perueniatur ad præmia. Instituit autem sacramenta in verbis, & elementis, vt ait Aug Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, & est ibi elementum pro materia, & forma verborum pro forma. Ad hoc verò instituta sunt sacramenta in verbis, & elementis, vt haberẽt ẽt euidentiã significãdi, & efficaciã sanctificãdi, qa dũ elemẽtia oculis, & verba aurib' se offerũt, q sunt duo sensus pcipuè cognoscitiui dãt euidẽtiã significationis Deinde verba sctĩficãt elemẽta, vt plenior fiat humanę creationis efficacia. Instituit aũt de' sacramẽta diuersimode quædã. s. ante aduentũ suũ, vt matrimoniũ, & pęnitentiã. Sed hęc duo cõfirmauit, & consummauit in lege euãgelica, dũ pęnitentia pdicauit, & nuptijs interfuit. Alia quinq; sacramenta solus Christus initiauit. Confirmationem quidem paruulis manũ imponendo.

Qũo sacramenta instituit.

Quibus instituta elemẽtis.

Verba sanctificant elemẽta.

Sacramẽta ĩstituit ante, & in lege noua.

Vnctio-

Vnctionem verò discipulos ad curandū mittēdo, qui infirmos vngebant oleo, sicut dr̄ in 6. cap. Marc. Baptismum verò suscipiendo, deinde formam dando. Ordinem aūt, potestatē ligandi, & soluendi tribuendo, & conficiendi sacramentum altaris. Euchariſtiam autem operando, comparando se grano sinapis: & conficiendo, ac dādo discipulis imminente passione sacramentum corporis, & sanguinis sui. Instituta sunt ēt sacramenta multiplici de causa. Primò propter humiliationem, qua homo q̄rit salutem, inferioribus se subiiciendo. Secundò propter eruditionem, qua homo per visibilia ad cognoscenda inuisibilia rapitur. Tertiò propter exercitationem, qua homo noxiam declinet occupationem, & otium. Quartò propter congruitatem medici ad medicinam, quia cum medicus sit Deus & homo: congruenter medicina debet cōtinere aliquid diuinum. s. inuisibilem gratiam, & aliquid humanum, scilicet visibilem gratiæ formā. Quintò propter congruitatem ex parte infirmi, quia cum infirmus sit homo, constans ex corpore, & spiritu: spiritus autem in corpore non bene capiat spiritualia, nisi in corporalibus congruū fuit dare medicamenta spiritualia in rebus corporalibus, sicut pilulæ in nebula dantur. Sextò propter augmentationem meriti, multū enim valet ad meritum, quando Deo creditur in his, vbi humana ratio non præbet experimentum. Patet ergo ex prædictis, quæ sit sacramentorum causa efficiens, quia diuina institutio, quæ formalis, quia gratiæ sanctificatio: quæ finalis, quia humanæ infirmitatis curatio.

Matt. 4
Ioan. 2
Cōfirmationem.
Mar. 10
Vnctio extrema.
Baptism.
Matt. 3
Ioan. 3
Matt. 28
Matt. 18
Ioan. 20
Mat. 13
Luc. 22
Rom. 1
Luc. 4
Matt. 4
Psal. 6
Heb. 11
Grego.
Causa sacrorum triplex.

De effectu sacramentorum nouæ legis. Cap. 4.

Effectus multiplex sacrorum

EFfectu sacramentorum nouæ legis multiplex est: Primò à peccato mundant. Secundò, in bono conseruant. Tertiò, corporis Christi mistico incorporant. Quartò iustificāt. Quintò ad futurā vitam præparant. Sextò erudiendo illuminat Septimò à malo preseruant. Ista patent in septē sacramentis per ordinem. Nam primum operatur baptismus. Secundùm confirmatio, & sic de alijs. Sacramenta dicunt vasa gratiæ, & causa: non ꝙ in eis gratia substantialiter contineatur: vel causaliter efficiatur cū in sola anima habeat collocari, & à solo Deo infundi; sed quia in illis, & per illam gratiam curationis à summo medico Christo oportet hauriri: licet non alligauerit potentiā suam sacramentis, qui & per alias vias gratiam ꝯferre valeat qn̄ vult. Sacrā semꝑ hn̄t sanctificationē veritatis, non semper efficaciam curationis: non ꝑꝑ defectum ex parte sui, sed ex parte suscipientis: quia gratia nulli dat repugnanti, & impugnanti gratiæ fontē. Vnde & sacramēta non sanctificant, nisi dignè accedentes, & absque omni fictione. Nonnunquam tamen virtute sacramentorꝝ fit de attrito contritus, ita ꝙ defectus dignitatis, vel præparationis ex parte suscipientis suppletur virtute diuina in sacramentis contenta, dummodo non accedat sciens in mortali peccato, vel in proposito peccandi. Vnde sciendū, ꝙ quidam suscipiunt sacramentū tm̄, vt fictè accedentes: quidam rem tm̄, vt qui per contritionem, & fidei deuotionem recipiunt gratiam, priùs quàm veniant ad sacramenta: quidam & sacramentum, & rē suscipiunt, vt dignè accedentes. Sacramentum dicitur

Sacramenta dn̄r vasa gratiæ.

Qualiter gr̄a in sacramētis

Virtus sacramēti.

Quidā suscipiūt sacramentū tantùm.

dicitur à sacrando, & hoc pōt intelligi tripliciter: aut sanctitatem efficiendo tm̄, aut sanctitatem significando tantùm, aut sanctitatem significando, & efficiendo simul. Primo modo conuenit ratio sacramenti rebus significatis p̄ sacramenta tam veteris, quàm nouæ legis. Secundo modo conuenit signis veteris legis. Tertio modo conuenit sacramentis nouæ legis. Hmōi exemplum habemus in naturis: quia medicina dicitur sanare efficiendo tantū, sed sudor sanat indicando tantùm, exercitatio sanat efficiendo, & significando. Quinque sunt, quæ animam iustificant, sed diuersimode. Deus enim iustificat authoritate, gratia iustificat formaliter expellendo morbum spiritualem, impletio mandatorum iustificat, vt diæta. Sacramenta verò tanquam vasa medicinalia, in quibus confertur gratia. Sacerdos aūt ministerio. Exemplum aūt horum habemus in curatione morbi corporalis. Deus enim sanat corpus authoritate, medicina effectiuè, diæta conseruatiuè, vas medicinæ contentiuè. Vnde dicitur vulgariter, Pixis iste sanauit me, medicus verò sanat vt minister.

Sacrm̄ vn̄ de dicit.

Qua habent iustificare.

De numero sacramentorum. Cap. 5.

SAcramenta nouę legis sunt septem, s̄m septem diuersitates hominum in ecclesia. Primum est intrantium, vt baptismus. Secundum pugnātium, vt confirmatio. Tertium vires resumentium, vt Eucharistia. Quartum resurgentiū, vt pœnitentia. Quintum exeuntium, vt extrema vnctio. Sextum ministrantiū, vt ordo. Septimū nouos milites introducentiū, vt matrimonium. Sacramenta figurata sunt in septem signaculis, quibus fuit veteris testamēti pagina sigillata, quæ agnus, qui habet clauē

Quot sacramēta.

Figurata sunt sacramenta.

Apo. 5. 8 3. & 1.

Mat.15 Dauid, qui claudit & nemo aperit, reserauit.
Zach.3 Item in septē tubis, quibus angeli cecinerunt.
Num.8 Itē in septē stellis, quas habebat similis filio
4.Reg.5 hominis in dextera sua. Item in septē panibus
quibus dn̄s turbam satiauit. Item in septem
oculis super vnum lapidem. Item in septem
lucernis tabernaculi superpositis candelabro.
Item in septem lotionibus Naaman. Sacramē-
ta sunt septem, quæ disponunt ad septē virtu-
tes habendas. Nam baptismus est sacramentū
fidei Confirmatio spei. Eucharistia charitatis,
Pœnitentia iustitiæ. Extrema vnctio perseue-
rantiæ: quæ est fortitudinis complementum.
Ordo prudentiæ. Matrimoniū temperātię. Alia
etiam rō numeri sacramentoꝝ est quæ ordinā-
tur contra triplicem culpā, & contra quadrupli
cem pœnā. Vnde baptismus ordinatur contra
peccatū originale. Pęnitentia contra mortale.
Extrema vnctio contra veniale. Ordo contra
ignorantiā. Eucharistia contra malitiā. Confir-
Quare 7. matio contra impotentiam. Matrimoniū con-
tra concupiscentiam, quam temperat, & excu-
sat. Alia adhuc rō numeri, qa sacramēta sunt
causa sanatiua morbi spiritualis ad modū cor-
poralium. Medicina verò corporalis quadru-
plex est. s. curatiua, conseruatiua, præseruatiua,
& melioratiua. Simili modo & sacramēta cu-
rāt. Baptismus etenim curat simul, & totaliter.
Pęnitētia verò curat quantū ad pœnā, quousq;
nullius pœnæ homo debitor sit. Extrema vn-
ctio curat à morbis leuioribus, scilicet à venia-
libus, sicut baptismus, & pœnitentia curant a
lętalibus. Sic ergo prædicta tria sacramēta sunt
quasi medicina curatiua. Confirmatio aūt est
medicina conseruatiua sanitatis spiritualis, in
qua datur Spiritus sanctus ad robur, & conser-
uationem

Septē sacra d spōnunt ad septē virtu es.

Sacra ordinant cō tra triplicē culpā, & quadruplicē pœnam.

Medicina corporalis quadruplex.

uationem gratiæ datæ in baptiſmo. Matrimonium eſt medicina præſeruatiua. Ordo eſt medicina melioratiua, in quo augmentatur gratia, Euchariſtia hæc omnia ſimul facit. Curat enim venialia.quę ſunt occaſio ruinæ maioris: conſeruat enim gratiã inuentam in homine, & augmentat, ſicque meliorat, & nihilominus à peccato præſeruat.

De poteſtate diſpenſationis ſacrorũ. Cap. 6.

Poteſtas diſpenſationis ſacramẽtorum regulariter ſpectat ſolùm ad gen⁹ humanũ. In omnibus ſacramentis diſpenſandis neceſſaria eſt diſpenſationis intẽtio, qua quis intendit facere, ꝙ Chriſtus inſtituit ad humanã ſalutem, vel ſaltem facere quod facit eccleſia, in quo clauditur in generali intentio prædicta: quia ipſa eccleſia ſicut ſacramenta à Chro accepit, ſic ad fidelium ſalutem diſpenſat. Rurſum, quia ordo dignitas exigit, vt maiora maioribus, & minora minoribus committantur: q̃dam reſpiciunt excellentiam dignitatis, vt ſacramentum confirmationis, & ordinis: vnde confirmatio, & ordo conferuntur ab Epiſcopis. Quædã reſpiciunt indigentiam neceſſitatis, vt matrimoniũ, & baptiſmus, quoꝝ vnũ generat, alterum verò regenerat, & horum diſpenſatio ẽt perſonis inferioribus conceditur, maximè in articulo neceſſitatis, quod dico rõne baptiſmi. Quædam autẽ ſacramenta ſunt quaſi media, vt Euchariſtia, Pœnitentia, & Extrema vnctio. Et iſtoꝝ diſpenſatio ad ſolos pertinet ſacerdotes, qui ſunt quaſi in medio inter Epiſcopos, & minores perſonas conſtituti. Sacramenta diſpenſari poſſunt à bonis & malis, à fidelibus & infidelibus, intra eccleſiam, & extra; quia

Quæ reſpiciunt ſacrorum

Miniſtri ſacramentorum.

Sacra à malis, ſicut à bonis indifferẽter diſpẽſanda.

quia si dispensari possent tantùm à bonis, nullus esset certus de susceptione sacramenti: cum nullus sit certus de bonitate ministri, sicut nec de propria, & semper ita oporteret iterari, & malitia vnius præiudicaret alienæ saluti. Idcirco sacramentorũ dispensatio committitũ homini non rõne sanctitatis, quæ variatur: sed rõne authoritatis diuinæ, q̃ semper manet, quantũ est de se. Sciendum aũt ꝙ in sacramentis quędam sunt substantialia, quædã verò sacramentalia. Quantũ ad substantialia, non plus valet operatio boni ministri, quàm mali: quia Deus ibi operatur vt actor, homo verò vt minister. Sed in sacramentalibus, vt sunt orationes, plus potest valere operatio boni ministri quàm mali: hoc est autem per accidens, non per se, id est quantùm ad alios effectus accidentales, nõ quantùm ad essentiales. Quamuis apud hæreticos sint sacramenta vera, non tamen recipientibus sunt vtilia, nisi ad ecclesiæ vnitatem redeant. Vnde August. Ecclesia comparata paradiso iudicat posse baptismum homines foris recipere, sed salutem non tenere. Nam & flumina de paradisi fonte largiter manauerũt, non tamen in Mesopotamia, nec in Ægypto, quò illa flumina peruenerunt, est fœlicitas vitæ, quæ de paradiso commemoratur.

Qua rõne hoĩ committiĩ dispensatio sacramentorum.

Substãtialia sacramenta.

Sacramenta an vera sint apud hæreticos

De triplici statu fidelium. Cap. 7.

TRiplex est status fidelium in acie ecclesiasticæ hierarchiæ, scilicet fidei genitæ, fidei roborate, & fidei multiplicatæ. Per primum fit distinctio fidelium ab incredulis, in baptismo: per secundum fit distinctio fortium ab infirmis, & hoc in ɔfirmatione: per tertium fit distinctio clericorum à laicis per sacramentum ordinis. Hinc est, quòd hæc tria sacramẽ-

Distinctio statuũ per sacramenta.

ta characteres imprimũt, per quos indelebiliter impressos semper distinguuntur: vnde nullatenus iterari possunt. Character ergo baptismalis incipientium est, confirmationis verò proficientium, sed ordinis perfectorum. Prædicta triplex distinctio fit ad similitudinem distinctionis alicuius exercitus. Prima est communis. s. totius exercitus ab alio exercitu, & hæc fit principaliter per baptismum. Secunda est specialis, s. militum à popularibus, hæc autem fit per confirmationem. Tertia est specialissima, s. Ducum militũ ab vtrisque, & hęc fit per sacramentũ ordinis. Præterea quia character est signum distinctiuum spirituale & indelebile, ideo non confertur in sacramentis, quę solent iterari, sicut est pœnitentia, matrimonium, & huiusmodi. Notandum ergo, ꝙ character baptismalis est omnium characterũ alioꝝ fundamẽtum, & ideo illo non habito nõ possunt cæteri characteres imprimi: ac per hoc oportet denuo fieri, vt illi characteres habeant: vñ si quis ordinat̃ nõ baptizatus, nihil prorsus agitur. Quamuis tria sacramenta sint, vt dictũ est, quæ propter characteris impressionem non iterantur, tamen commune est hoc omnibus sacramentis, non iterari circa eãdem personã, & materiam, & ex eadem causa, & hoc est ideo, ne fiat contumelia sacramento. Ex hoc enim credi posset, ꝙ sacramenta priùs dispensata essent in efficacia, & inapta: licet quędam ex necessitate, & alijs causis iterari possint. Quædam sunt de sacramentorum substantia, quædam de congruentia. Si ea quę sunt de substantia omittantur, euacuantur sacramenta, & sunt iteranda. Omissione verò illorum, quæ sunt de congruentia, non euacuantur sacramenta.

Sacramenta nõ iterabilia, & quæ.

Character distinguitur.

Character baptismalis.

Nullum sacramentum validum ante baptismũ

Substãtia, vel congruẽtia sacramentorum, quæ omittẽda vel non.

De institutione sacramentorum. Cap. 8.

Sacra quã instituta, & quare.

AB initio instituta sunt sacramenta ad curationem hominum, & semper cũ morbo cucurrerunt. In lege enim naturę fuerunt oblationes, sacrificia, & decimationes. In lege autem scripta introducta est circũcisio, & adiuncta est expiatio atq; super addita oblationum & sacrificiorum multiformis distinctio. In lege autẽ noua statuta sunt sacramenta numero pauciora, vtilitare potiora, virtute efficaciora, præeminentia digniora, atque significatione euidentiora: in quibus est impletio simul,& euacuatio omnium prædictorum, sicut ait Hugo de S. Victore. Primi temporis sacramenta fuerunt, sicut vmbra medij temporis,sicut imago,siue figura, postremi verò temporis,s.gratiæ,sicut corpus,quod intra se veritatem continet,& gratiam,quã significatione repræsentant,& principaliter ꝯferunt,& promittunt. Prædicta patent,quia eiusdem mundationis similitudo est in oblatione legis naturæ,sed occultè inuenitur. In circuncisione verò euidentius aliquantulum exprimitur, per baptismum aũt manifestius declaratur. Item sacramenta veteris legis nutriebant paruulos, exercebant perfectos,& duros onerando domabant. Sed sacramenta nouæ legis conferũt,quæ vetera de longinquo mostrabant Vnde priora sacramenta præparauerunt,& perduxerunt ad noua,sicut via ad terminum,sicut figura ad veritatem,& sicut imperfectum ad perfectum. Est & alia differentia, quia cõe est omnibus sacramentis, quòd consistunt in rebus sensibilibus, inuisibilem tñ gratiam significantibus: sed speciale est sacramentis nouæ legis,ꝙ consistant

Quid in lege natura scripta noua istitutum.

August.

Quid fuerint sacra ○ῖum temporum.

Quid noua legis, ac veteris faciant sacramẽta.

Dĩa sacrorum legis veteris & nouę.

ſiſtant etiã in verbis, & in reb. Item ſacra nouę legis efficiunt ꝙ figurant, ſed hoc non faciunt ſacramenta veteris legis. Item ſacramenta nouæ legis iuſtificant, & quantùm ad opus operatum, & quantùm ad opus operans: ſed ſacramenta veteris legis iuſtificant ſolùm quãtùm ad opus operans, quia non valebant facientib. niſi quantum illorum charitas, & deuotio fidei extendebat. Hoc intelligitur de circuncisione, quæ cum non fuerit in lege data, nequaquam inter legalia computatur: quia ipſa in paruulis tollebat originale peccatum & gratiam conferebat, quod non faciebant legalia. Item legalia, ſecundum Aug. fuerunt ante paſſionem domini viua, & ſtatim poſt paſſionem mortua, & poſtquam claruit veritas euãgelij, fuerunt omnino ſepulta. Noſtra verò ſacramenta vſq; ad finem ſemper in ſuo vigore manebunt.

Iuſtificãt ſacramen to euang. ex opere operato.

Legalia viua ante paſsionẽ Chriſti.

Sacramen ta euang. vſq; in finẽ mũdi.

De ſacramento Baptiſmi. *Cap. 9.*

Baptiſmus eſt ianua omnium ſacramentorũ, quia nulli cõfertur in eccleſia aliud ſacramentum ante ipſum. De ſubſtantia baptiſmi ſunt quinque. Primum eſt expreſſio formę vocalis à Deo inſtitutæ, quæ eſt hæc. *Ego te baptiẓo. In nomine patris, et filij, et ſpiritus ſancti,* abſq; omiſſione, vel additione dictionis, abſq; prępoſteratione ordinis, & abſq; commutatione nominis: his enim quatuor modis forma verborum violatur, ſcilicet omiſſione, additione, tranſpoſitione, & cõmutatione, id eſt, ſi ponitur loco patris, & filij, & ſpiritus ſancti, nomẽ potentis, ſapientis, & benigni: quia in quocunque idiomate baptizetur, non debent boni appropriata tribus perſonis ſed expreſſa nomina perſonarum. Similiter loco verbi baptizato, non

Ante baptiſ aliud non confertur ſacramẽtũ. Mat. 28.

Nil omittendum, vel addendum in forma baptiſ.

Quocũq; idiomate baptizandum.

non debet dici, immergo, vel intingo. Secundũ est ablutio per elemētum aquæ cuiuslibet, vel maris, vel fontis, vel fluminis, siue frigidæ, vel calidæ in toto corpore facienda: vel saltem in digniori parte, scilicet in capite. Tertium est, ꝙ immersio ista fiat ab vno, & in eodem tempore, quando forma verborum exprimitur, ita ꝙ non vnus puerum immergat, & alius verba proferat. Quartum est intentio vel specialis, vel generalis. Specialis autem intentio est, vt iste baptizandus mundetur. Generalis autem est facere illud, quod facit ecclesia. Intētio quoq; illius requiritur, qui est baptizãdus: si est adultus, quia qui inuiti baptizantur, non recipiunt sacramentum. Quintum est fides ipsius baptizandi: quia in adultis requiritur fides propria, sed in paruulis aliena: quia paruuli in fide ecclesiæ baptizantur. Baptismus meritò fit in aqua, & non in alio liquore: quia cum homo per peccatum primi parentis incurrit immunditiam, & ignorantiam, & concupiscētiam, per baptismum ab his tribus liberatur. Et hoc notatur in proprietatibus aquæ, s. puritate, perspicuitate, & frigiditate. Nam baptismalis aqua sua puritate nos mundat, sua perspicuitate illuminat, atque sua frigiditate ab æstu concupiscentiæ nos temperat. Item baptismus fit in aqua, neque inopia excusaret, & ne propter defectum homines salutis periculum incurrerent, si in alio aliquo liquore fieret: & vt inueniatur apud omnes communis baptismi materia. Triplex autem est baptismus. s. fluminis, flaminis, & sanguinis. Inter hos talis est differentia, quia baptismus fluminis à tota pœna liberat, & à culpa, & gratiam in habitu infundit, & characterem imprimit. Baptismus

Ab vno solo fit imersio, & verborum prolatio.

Inuiti nõ recipiunt sacramentum.

Baptis. in aqua fit, & non in alio liquore.

Baptism. triplex.

Baptismus fluminis.

ptiſmus flaminis delet culpam, non ſemel tantum: ſed pluries, & habet gratiam in vſu, in quo conſiſtit meritum. Baptiſmus ſanguinis liberat ab omni tentatione, & confert ſtatim prẹmium, quia proprium eſt martyrum ſtatim euolare. Ex his patet, quis ſit melior inter hos baptiſmos, quia ſe habent vt excedentia, & exceſſa. In baptiſmo quoddam eſt ſacramentum tantùm, vt ablutio exterior quoddam eſt res tantum, vt gratia interior: quoddam res & ſacramentũ, vt character. Octo ſunt de ſolẽnitate baptiſmi, q̃ non ſunt de ſubſtãtia. Vnde verſus: Baptiſmus flaminis. Baptiſmus ſanguinis. Quæ de ſubſtãtia, et ſolennitate baptiſmi.

Sal, Oleum, Chriſma, Cereus, Chriſmale, Saliua.
Flatus, virtutem Baptiſmatis iſta figurant:
Hæc cum patrinis non mutant eſſe, ſed ornant.

In quatuor locis inungitur baptizandus. ſ. in fronte, vt fidem publicè proteſtetur. In vertice, vt agenda ab eo ſubtiliùs intelligãtur. Inter ſcapulas, vt iugum Chriſti ſuauius portetur. In pectore, vt dulci corde Deus diligatur. Baptiſmus fuit materialiter inſtitutus quando Chriſtus Baptizatus fuit: formaliter, quando dixit. Ite, docete omnes gentes, &c. finaliter, quando dixit Nicodemo, Niſi quis renatus fuerit, &c. effectiuè, quando Chriſtus paſſus eſt. Effectus baptiſmi multiplex eſt. Ad alia ſacramenta præparat, quia baptiſmus eſt ſacramentum intrantium. A peccato mundat, quod ſignificatum eſt in mari rubro, vbi ſubmerſi ſunt Ægyptij, ſed filij Iſrael exierunt ſecuri. Nota quòd in baptiſmo deletur originalis peccati macula: fomes verò non tollitur, ſed remittitur. Pœnam relaxat. Vnde pueri induuntur veſte candida. Rationalem illuminat. Vnde ponitur ſal in ore. Concupiſcibilem ad bonum inflammat, vnde datur candela puero. Iraſcibilem

Loci vngendi. Baptiſmi inſtitutio. Matth. 3. Marc. vlt. Ioan. 18. et 19. Effectus baptiſmi. Exo. 14. Veſtis candida. Sal. Candela. Exo. 18.

bilem cōfortat, vnde Israel vicit Amalech post
Matt 13. transitum maris rubri. Gratiam tribuit: quod
figuratum est per columbam, quę sedit super
Iesum Baptizatū. Characterem imprimit, hoc
Apoc. 4. sic figuratur per mare vitreum in Apocalyp. Fo
Iere. 1. mitē mitigat, quod significat aquę frigiditas.
Communionem Ecclesiæ præstat, sicut Iere-
mias circuncisus fuit, quāuis sanctificatus fue-
rit in vtero. A satisfactione exteriori liberat,
quia non requirit gemitum, neq; planctum;
intellige exteriorem: nā exterior requiritur in
adulto. s. contritio. Potestatem diaboli minuit,
Ex suffla-tio. quod significat exsufflatio. Ianuam cœli ape-
rit, quod significatum est, qñ Christo bapti-
zato aperti sunt cœli. Et notandum, ꝙ passio
Matth. 3. Christi aperuit ianuam cœli per causam meri-
Apertionis ianuæ cœli causæ. toriam, & satisfactoriā generalem. Baptismus
autem aperit per causam efficiētem singularē.
Facit enim istum hoīem singularem euolare.
Os ad laudandum, & aures ad audiendū ape-
Oris & aurium apertio. rit, vnde ponitur saliua in ore, & in aure pue-
ri. Templū Christi efficit, vnde dicitur bapti-
zato, Exi immunde spiritus, & da locū spiritui
Saliua. sancto. Laudabilē coram Deo reddit. vnde bal-
1. Cor. 6. samum est in chrismate. Solēt pueri baptizan-
di vsq; ad Pascha, & Pentecostem (nisi vrgeat
necessitas, vel timeatur periculū) reseruari, ad
significandum ꝙ in baptismo fit resurrectio spi
ritualis, & ꝙ gratia spiritus sancti datur. Ba-
Dfia bap. Christi, & Ioannis. ptismus Christi, & Ioan. conueniunt in mate-
ria, & in modo mergendi: sed differunt in for-
ma, quia baptismus Ioannis tradebatur in no-
mine venturi. Differunt etiam in effectu, quia
baptismus Christi viuificat, Ioannis autē non.
Item in fine, quia baptismus Ioannis ad ba-
ptismum Christi inuitabat.

De cathechismo, & exorcismo. Cap. 10.

CAtechismus, & exorcismus tanquam preparatorij præmittuntur in baptismo, vt in ipso gratia efficacius operetur. Tribus de causis catechismus institutus est, primò propter instructionem de articulis communibus ad fidei susceptionem: secundo propter respōsionem ad fidei professionem: tertio propter respōsionem ad fidei obseruationem. Qui vero adultus peccatum proprium habet, & per se respondere potest, requiruntur hæc ab eo. Paruulus autem, quia non habet peccatum actuale, nec per se respondere potest, requiruntur hæc ab eo per vicarium: qui pro ipso respondet de fidei obseruantia. Exorcismus ideo institutus est, vt à baptizando diaboli potestas repellatur. Nam propter peccatum hominis diabolus in hominem potestatem accipit, & etiam in illa quæ veniunt in vsum hominis. Vnde tam adulti, quam paruuli exorcizari debent ad expulsionem diabolicæ potestatis.

Catechismus quare baptiś pmittatur.

Ad quid institutus

Quod per se non facit paruulus.

Per patrinos faci.

Exorcismus, ad quid institutus.

Tam adulti, quàm paruuli exorcizāri & quare.

De confirmatione. Cap. 11.

COnfirmatio sacramentum est pugnantium, de cuius substantia sex sunt. Duo ex parte sacramenti in se, scilicet materia charismatis, & forma verborum, quæ talis est ſm morem magis cōem. *Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis,* In noīe patris, & filij, & spiritus sancti. Duo ex parte ministri, ſ. dignitas pontificalis, & intentio debita. Duo ex parte suscipientis, ſ. frons, in qua debet fieri chrismatio, & ꝙ confirmandus sit baptizatus. Vnctio chrismatis triplex fit in tribus sacramentis, quorum diuersitas ex fine accipitur.

Vnctio triplex in trib. sacramentis.

In baptiſmo fit in vertice, ad ſignandum fidei ſuſceptionem, quia vertex eſt locus cellulæ rationalis. In cõfirmatione fit in fronte, ad ſignificandum audaciam confeſſionis: cuius impedimentum eſt timor, & verecundia, quæ ſpecialiter manifeſtatur in pallore, vel rubore frontis ex propinquitate cellulæ imaginalis. In ordine fit in manib. ad ſignificandum poteſtatem conſecrandi dominici corporis ſacramenti. Huius ſacramenti multiplex eſt vtilitas, quia gratiam in baptiſmo datam cõfirmat. Pſal. 67. Cõfirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, ſ. in baptiſmo. Ad militiam ſpiritualem præparat: Vnde confirmandi tanquam pugiles pugnaturi inunguntur, ne ab inimicis de facili terreantur. Et quia omnes Chriſtiani debent eſſe in bello Chriſti, propter hoc omnes debẽt ſacramentum hoc accipere, vt faciliùs poſſint contra mundum, carnem, & diabolũ pugnare. Ad confeſſionem conſtantem nominis Chriſti animat, quoniam oportet verum Deum. & verum hominem confiteri. Primò, vt cõfiteamur, eum ſecundùm diuinam naturam, patri, & ſpiritui ſancto æqualem. Secundò, vt confiteamur eum ſecundum humanã naturam crucis pertuliſſe ſupplicium. Primum apparet in forma verborum in trinitatis expreſſione. Secundùm claret in fronte crucis ſignatione. Intus, & extra ſpirituali decore nos ornat. Intus quidem per conſcientiæ puritatem, ſed extra per odorẽ bonæ famæ. Et hęc duo ſignificantur in chriſmate quod conficitur ex oleo propter primum. & ex balſamo propter ſecundũ. In bonis agendis, & malis ſuſtinendis roborat. Datur enim ibi ſpiritus ſanctus ad robur. Animam, & corpus armat. Animam quidẽ per impreſſionẽ

Chara-

[Margin notes: Vnctio tri plex quid ſignat. — Vtilitas ſacramenti. — Confitendus Chriſtus. — Chriſma ex oleo et balſamo. — Arma]

Characteris,contra pusillanimitatis vitium. Corpus vero per clypeum crucis contra insultus demonum. Contra verecundiam,& timorẽ in cõfessione nominis Christi audaciã præstat. Primum notatur in chrismatione frontis, qui est locus verecundię. Secundũ in potestate ministri. Pugnantem coronat. quod notatur in vita,quæ circa caput confirmati ligatur. Quędam sunt circa confirmationem, quæ non sunt de esse sacramenti,sed de benè esse:quæ sunt hęc. Quod ieiunis, & à ieiuno detur: ꝙ per aliquẽ episcopo presentetur,qui etiam patrinus efficitur, ꝙ vita capiti circumligetur. Per istud sacramentum fiunt fideles pleni Christiani. Plenitudinem dico copiæ,qui tamen in baptismo pleni facti sunt plenitudine sufficientię. Sacramenta se habent in dignitate,vt excedentia,& excessa. Nam Eucharistia præeminet in esse, Baptismus in effectu. Matrimonium in mysterio, quia significat coniunctionem Christi, & Ecclesię. Confirmatio in dignitate ministri, quia non confertur nisi ab episcopis. Pœnitentia in frequenti peccatorum remissione, & sic de alijs sacramentis.

Clypeus.

Pleni Christiani.

Eminentia sacramentorũ.

De sacramento Eucharistiæ. Cap. 12.

EVcharistia est sacramentum charitatis, tã diuinę,quàm nostrę:quia Deus in hoc sacramento magnæ dilectionis nobis signũ ostendit,& nostræ dilectionis affectum per idẽ sacramentum specialiter erga se inflammauit. De substantia huius sacramenti sunt quatuor. Primum est, ꝙ consecrans Eucharistiam sit sacerdos. Secundum,species panis,& vini. Tertiũ intentio consecrantis. Quartum est forma verborum, videlicet. *Hoc est enim corpus meum*.

Substãtia.

Forma.

Luc. 22.

1 Cor. 11.

Et ista est super calicem. *Hic est enim calix, &c.* Ad pleniùs intelligendum ista, nota

Intentio quid. Attentio quid.

circa intentionem, ꝙ aliud est intentio, aliud attentio: quia intentio semper est necessaria, vel specialis, vel generalis, sicut dictum est de baptismo. Attentio autem non est de substantia, sicut quando mens rapitur in prolatione verborum ad alia, quod quãdoq; contingit ex infirmitate, quandoq, ex negligentia, vel incuria, & tunc est peccatum. Sciendum prætere

Intentio qualis esse debet.

rea, ꝙ non solum requiritur intentio consecrantis, sed etiam intentio istud sacramentum instituentis. Vnde si aliquis sacerdos staret in foro, & super omnes panes formam verborũ proferret, etiam cum intentione consecrandi, non fieret ibi transubstantiatio: & hoc non esset propter defectum virtutis verborum, cum vna vice sacerdos possit consecrare tot hostias, quot toti mundo sufficerent, si esset necessariũ ecclesiæ: sed propter defectum intentionis illius, qui hoc sacramentum instituit, qui non intendit, ꝙ cum tali ludibrio, vel stultitia fieret consecratio, sed pro vtilitate, vel necessitate

Forma verborum.

ecclesiæ generalis, vel particularis. Circa formam quoq; verborum sciendum, ꝙ cùm dicitur. Hoc est enim corpus meũ, ista coniunctio

Enim, vnde necessitate formæ.

enim non est de substantia formæ, sed de bene esse ipsius. Vnde omitti non debet. Aliud namq; est forma necessaria, sine qua non po-

Materia qualis esse debet. In fermẽtato non debet celebrari propter duo

test transubstantiatio fieri: aliud forma debita, sine qua non debet fieri. Eodem modo dicendũ est de speciebus panis, & vini. Vnde nota, ꝙ materia eucharistiæ alia est necessaria, alia est debita. Materia necessaria eucharistiæ est panis frumentinus, quia sine illo non potest fieri confectio. Mãteria verò debita est, ꝙ panis

ille fit azimus, quia licet infermentato posset confici, tamen hoc non debet fieri, duplici de causa. Prima est, quia panis azymus conuenit institutioni. Christus.n.dedit discipulis corp⁹ suum confectum in tali materia. Secunda est, qa talis panis cōuenit significato. Christus.n. sine omni fermento peccati fuit. Similiter dicendum est de materia calicis: quia alia est materia necessaria alia debita. Materia necessaria calicis est vinū, qa sanguis Christi nō pōt in alia materia cōfici, q̃ in vino. Materia verò debita est, ꝙ aqua vino misceatur, & hoc duplici ratione. Prima, qa talis materia cōuenit institutioni. Christus.n.sanguinē suū sub tali specie dedit. Secūda, qa talis materia cōuenit etiā significato: qa ecclesia, quæ ꝑ aquā significatur. Christo per fidē, & caritatem iungitur. Sciendum præterea, ꝙ in aceto, & agresta non cōficitur, quia acetū nō est vinū, sed fuit; sicut & agresta non est vinū, sed erit. In cōfectione autem sanguinis tā modicū aquę debet admisceri vino, ꝙ absorberi possit ab illo: alioquin impeditur cōsecratio, si vinum ab aqua vincitur. Istud designat, quia cùm nos ad Christum cōuertimur, non ipse in nos, sed nos in ipsum mutamur: quia corporis eius mystico incorporamur. Si vna gutta vini imponit ex aliqua negligentia sanguini, non propter hoc desint esse sanguis, nec propter admixtionem vinum in sanguinem mutatur, sed vtraque species in sua natura permanet. Sed si de multo vino ponitur ad vnā guttam sanguinis, sicut quādoq; fit in ablutione. tunc ibi desinit esse sanguis, quia species illius guttæ, sub quā est sanguis absorbetur à multo vino adiuncto. Circa Eucharistiam est quoddam sacramētum, tātum

Luc.12 Luc.22 Vinum & nō alius liquor est materia. Aqua vino misceatur & quare. Luc.22 Modicum aqua. Cum imponitur vini gutta in sanguine an fit conuersio. Contenta i euchari stia sacro.

vt ſpecies panis & vini: quoddam eſt ibi res tantùm, vt corpus Chriſti miſticum quoddã eſt ibi res & ſacramentum, vt corpus Chriſti verum, quod traxit de virgine: iſtud.n.eſt res primi & ſacr̃m ſecundi. Sub vtraq; ſpecie totus Chriſtus indiuiſus eſt.ſ.corpus & aĩa, & Deus: ac per hoc vtrobiq; eſt vnum ſimpliciſſimum ſacramentũ. Sub ſpecie nanq; panis eſt corpus Chriſti per conuerſionẽ, & ſanguis per connexionem, & anima per coniunctionem, & diuinitas per vnionem. Iſta.n.quatuor nõ poſſunt diuidi, nec ab inuicem ſeparari. Eodem modo dicendum eſt de ſanguine. Præterea Chriſtus ſic totus eſt in tota ſpecie, ꝙ eſt in qualibet parte eius, ſiue ſit integra illa ſpecies, ſiue diuiſa: ac per hoc non eſt ibi vt circunſcriptus, vel occupans locum, vel habens ſitum, vel perceptibilis per aliquem ſenſum corporeum.

Quomõ tot' Chriſtus in Euchariſtia.

Exẽplum

Exemplum huius habemus in ſpeculo: quod ſi diuidatur in multas partes, in qualibet apparet imago, quæ priùs apparebat in integro. Itẽ exemplum eſt de ſermone, quem quis multis recitat, quia quilibet auditor recipit illũ totũ. Vnde quamuis ſermo ſit vnicus in proferente, totus tamen eſt in quolibet audiente. Hoſtia frãgitur in tres partes propter multas rationes. Primò propter tres perſonas diuinas in vna eſſentia, ſic ſunt tres partes in diuiſiõe hoſtię, vnus tñ Chriſtus eſt. Secundo propter tres ſtatus Eccleſiæ.ſ militãtium, triumphantium, & in purgatorio ardentium. Tertiò propter tres ſtatus Chriſti in quibus fuit.ſ.mortalis, mortuus, & immortalis. Quartò propter tres apertiones in corpore Chriſti tempore paſſionis.ſ. manuũ, pedum, & lateris. Quintò propter tres ſubſtantias in Chriſto.ſ. diuinitatis, animæ, & corporis.

Sermo.

Hoſtia frãgitur, & quare.

Eccleſia ſtat' tres.

Xp̃i ſtatus tres.

Chriſti aptiões tres.

corporis. Sacramentum corporis Christi præfiguratum est multipliciter. s. in oblatione Melchisedech, in qua figuratè habemus formam exteriorem sacramenti, & primum effectum. s. refectionem, ibi. n. præcessit figura spiritualis refectionis in pane, & vino: itē Eucharistia est refectio spiritualis vitæ in re. Item in manna, vbi figurabatur effectus gratię. Itē in agno paschali, in quo figurabatur liberatio à seruitute Ægyptiaca. Ita noster agnus est signū liberationis à diabolo. Item in diuersis sacrificijs, de quibus habetur in Leuitico: quibus figurabatur oblatio passionis Christi, vt fuit hostia, quo ad reconciliationem; & victima, quò ad satisfactionem pro peccatis nostris; & holocaustū, quo ad totius corporis sui læsionem. Item in oblatione Mannæ, de quo legitur lib. Iudaicū ca. 13. per quàm figurabatur, in quo debet fieri oblatio, & super quid, quia in fide Iesu Christi, qui per petram designatur. Item in figura Ionathæ mellita, vbi figurabatur quis offerre debeat, qa Ionathas: per fauū verò mellis designatur deuotio offerentis. Figura sanguinis Christi fuit vinum ad designandum refectionem. Cant. 2. Introduxit me rex in cellā vinariam. Item aqua ad designandum ablutionē. Vnde illud, Vidi aquam egredientem, &c. Itē sanguis ad designādum redēptionem ad Heb. 9. Sine sanguinis effusione non fit remissio.

Tres in Xpo substantiæ. Figuratur sacrā̄ni eucharistia multipliciter. Gene. 14 Exod. 16 Exod. 12 Leuit. 11 Ezec. 47

De dignitate, & excellentia sacramenti Eucharistiæ. Cap. 13.

DIgnitas, & excellentia huius sacramenti apparet multis. Primò, quia (sicut iam dictum est) tā ante legem, quàm in lege fuit præfiguratum. Secundò, quia à prophetis

prænũciatum. Psal. 77. Panem angelorũ mãducauit homo: ponitur hic præteritũ pro futuro prophetali certitudine. Tertiò, quia à Christo institutum: & hoc dupliciter. s. verbo, & facto: Verbo, vt patet Ioan. 6. Ego sum (inquit) panis viuus qui de cœlo, &c. Facto. Matth. 26. Accipite, & comedite, hoc est corpus meum. Quartò, quia ab apostolis obseruatum. 1. Cor. 11: Conuenientibus vobis in vnum, &c. Quintò, quia à summis pontificibus solẽnizatum, qui ordinauerunt cantum, & orationes, locum, & tempus, & vestimenta, & vasa diuersa: quæ omnia sunt ad decorem huius sacramenti.

Sacr*m* eucharist. à Christo institutæ dupl*r*. Verbo & facto.

Maxima dignitas apparet in hoc sacramento: quia cùm Christus constet ex tribus substantijs. s. deitate anima, & corpore: Ipsa quidem deitas excellit omnia. Psal. 47. Magnus dñs, & laudabilis nimis. Item anima eius precellit omnes animas, cùm sit plena gratia, & veritate. i. perfectissima in effectiua, & cognitiua. Itẽ corpus eius excellit omnia corpora, quod de sanctificato corpore beatissimæ virginis fuit sumptum, & diuinitati vnitum: ergo in Christo nobilissimum, quod est in cœlo, & nobilissimum in terra, vnita sunt.

Dignitas sacri. Ioan. 1 Luc. 1 Col. 2

De mirabilibus quæ sunt in Eucharistia. *Cap.* 14.

Quæ mirabilia in euchar*ist*. sacro. Xps quãt in eucha. Accidẽtia sine subiecto. Panis cõuersio.

MIrabilia multa sunt in hoc sacramẽto: primum est, q*uod* est ibi corpus Christi in tanta quantitate, sicut fuit in cruce, & sicut iam est in cœlo, nec tñ excedit terminos illius formæ. Secundum, quod ibi sunt accidentia sine subiecto. Tertiũ, quia ibi panis ita conuertitur in corpus Christi, q*uod* non sit mate-

ria corporis Christi, nec etiam animæ. Quartũ, ꝙ corpus Christi non augetur ex multarum hostiarum cõsecratione, nec minuitur ex hostiarum sumptione. Quintum, ꝙ idem corpus in pluribus locis est sub omnibus hostijs consecratis. Sextum, ꝙ quando diuiditur hostia, non diuiditur corpus, sed sub qualibet parte totus est Christus. Septimum, ꝙ quãdo tenetur hostia in manib. & videtur oculis, corpus Christi nec tangitur per se, nec videtur: sed hæc tantummodo circa species sunt. Octauũ, qa cum desinũt istæ formę, tũc etiã desinit esse ibi corpus & sãguis Christi. Nonũ, ꝙ cùm nõ sit ibi panis vel vinum tñ accidentia eundem effectum habẽt vt prius. s. satiare inebriare, & huiusmodi. Nota ꝙ Deo cõuenit esse vbique simpliciter & propriè, creaturæ conuenit esse ĩ vno loco tãtùm: Corpus verò Christi medio modo se habet. Cum enim sit creatura, non debet æquari creatori in hoc, ꝙ sit vbique. Cùm verò sit vnitum deitati, debet in hoc excellere alia corpora, vt simul, & semel possit esse in pluribus locis, sub isto videlicet sacramento. In sacramento Eucharistię quoddã est secũdùm naturã, vt hoc ꝙ ibi accidẽtia sunt ĩ hoc terminato. Quoddã est ibi supra naturã, sed nõ supra intellectum, vt ꝙ ibi sunt accidentia sine subiecto. Quodã est ibi supra naturam, & intellectũ: vt ꝙ ibi Christus est totus & tantus, quantus fuit in cruce nec tñ excedit terminos illius paruę formę. De mirabili trãssubstãtiatione, nota ꝙ triplex est mutatio. Vna est artificialis, vt quando fit vitrum de cineribus. Alia naturalis, & hæc duplex est. s. accidẽtalis, & subiectũ manet sub diuersis accidẽtib. sibi inuicem succedentibus. Substantialis est, quando

Nõ diuiditur corpus Xpi.

Aliud, & aliud continet.

Definentib. speciebus definit corpus Christi.

Accidẽtiũ effectus.

Deũ, creaturã corpus Xpi esse, quo.

Quid in hoc sacro

Mutatio triplex.

qñ eadem materia manet ſub diuerſis formis ſubſtantialibus: ſicut patet in tranſmutatione elementorum adinuicem. Tertia eſt mutatio ſupernaturalis, vt qñ nec materia, nec ſubiectum manet, ſed tantum accidentia ſine ſubiecto: & talis mutatio eſt in tranſſubſtantiatione corporis Chriſti. In rerum mutatione poteſt notari triplex difficultas, vel ex parte termini à quo, vel ex parte termini ad quẽ, vel ex parte diſtantiæ terminorũ adinuicem. Primo modo creatio eſt mirabilior omnibus mutationib. qa eſt de non ente ſimpliciter. Secundo modo ꝯuerſio panis in corpus Chriſti eſt mirabilior omnibus, quia eſt ens in actu prius exiſtens. Tertio modo incarnatio Chriſti eſt mirabilior quacũq; mutatione, quia ibi eſt vnio infinitè diſtantium. Philoſophus diſtinguit quadruplicem mutationem ſubſtãtialem. Prima eſt à non ente in ens, & hæc dicitur generatio. Secunda eſt ab ente in nõ ens, vt corruptio. Tertia eſt ab ente in ens, quod modo non eſt, ſed iam erit, vt productio. Quarta eſt ab ente in ens iam exiſtens, & talis eſt conuerſio panis in corpus Chriſti. Hęc mutatio non habet ſimilitudinem in natura, ſed eſt in alteratione quaſi cõtraria, qa hic mutatur vna ſubſtãtia in aliã, & manẽt eadem accidẽtia, ſed in alteratione econuerſo eſt, quia ibi mutantur accidẽtia, & manet eadem ſubſtantia, ſicut patet in corporalibus, qñ de albo fit nigrũ: & in ſpiritualib. quando fit de iuſto impius, vel de ignorante ſciens. Nota ꝙ hæc præpoſitione de, multipliciter ſumitur. Quandoque.n. notat cauſam, vt cùm Chriſtus dicitur, conceptus de Spiritu ſancto. Quandoque materiã, vt cum dicitur, Chriſtus natus de Virgine. Quandoque identitatem

Triplex difficultas.

Diſtĩguit ꝯmutatio

De, prępoſitio qd notat.

titatem substantiæ, vt cum dicitur, filius natus de patre. Quandoque transsubstantiationem, vel conuersionem; vt cum dicitur, corpus Christi fieri de pane. Quandoque ordinem, vt cum dicitur, creatura esse de nihilo.

De effectu Eucharistiæ. cap. 15.

DIgnè suscipientes corpus Christi, bonũ multiplex consequuntur: Primum est Christi commemoratio. Matt. 26. Hoc facite in meam cõmemorationem s dilectionis, liberationis, imitationis. Item viuificatio interior, quia nonnunquam per virtutem huius sacramenti fit de attrito contritus, Vnde sicut (Gen. 3.) lignũ vitæ comestum vitã præstabat, sic per hãc gratiam purgamur, illuminamur, perficimur, reficimur, & viuificamur. Et benè redditur vita per cibum, per quem & mors intrauit. Item corporis Christi mystici incorporatio. Vnde dictum Aug. Non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me: nõ intelligitur de vnione corporis mystici, de nouo faciẽda, sed de augenda: non.n. vnit dissimilia. Item spiritualis refectio. Psal 22. In loco pascuę. &c. Deus enim non tãtùm instituit sacramẽtum, quod nos in esse gratiæ generaret, vt baptismum, vel quod genitos roboraret, vt cõfirmationem: verùm etiã quod roboratos nutriret, vt Eucharistiam propter quod hac tria sacramenta dantur omnib. qui ad fidem accedunt. Item deuotionis augmentatio. Psal. 22. Impinguasti in oleo caput meum. Nutrimentum.n. quod hic datur nobis quantum ad esse gratuitum, in trib. attenditur. s. in conseruatione deuotionis ad Deum, & dilectionis ad proximum, & delectationis intra nosmetipsos. Itẽ

Dignè communicantes quid asse quuntur.

Aug.

Cur Xp̃s instituit sacrm̃ eucharist.

Nutrimẽtum specialiter 3 tribus.

Matth. 6

Psal. 122 fomitis mitigatio. Psalm. ibi. Super aquam refectionis &c. quia sicut aqua refrigerat, sic & istud sacramētum feruorem cōcupiscentię mitigat. Item collat o gratię. Exo. 16. Descen-
Num. 11 dente manna, descēdebat pariter & ros. Item virtutum roboratio. Psal 103. Panis cor hominis confirmet. Item peccatorum remissio, quia per istum cibum fit reparatio deperditi. Vnde quando dicitur in oratione dominica, *Panem*
Mat. 6 *nostrum quotidianum da nobis hodie*, statim sequitur, *Et dimitte nobis debita nostra*. Istud intelligitur de venialibus tantum: quia sicut alimentū naturale prodest viuēti, & nō mortuo, sic alimentum spirituale. Item cōtra diabolū armatio. Psalm 22. Parasti in conspectu meo
Bernar. mensam aduersus omnes &c. Item spei eleua-
fides qualiter eleuatur in hoc sacramento. tio. Vnde Apost Rom. 8. Quomodo non etiam cum illo, &c. Itē amoris excitatio. Bern. Disce Christiane quantum debeas diligere Christū qui dedit nobis carnē suam in cibum, sanguinem in potum, animam in precium, aquam lateris in lauacrū. Item fidei commēdatio, qa in hoc sacramēto fides eleuatur supra naturā, supra sensum, & supra intellectū. Apos. 2. Co. 10. Captiuātes omnē intellectū in obsequm Christi. Itē angelica conuiuatio. Psal 77. Panē
Item effectus singula sacri Euchar. angelorum māducauit homo. Itē regni cœlestis collatio. Ioan 6. Qui māducat meā carnem, & bibit meū san. &c. Itē spiritualis delectatio,
Bernard. Sap. 16. Panem de cœlo prębuisti eis, omne delectamētum hab &c. Item intellectus illuminatio 1. Reg. 14. Gustauit Ionathas de melle, & illuminati sunt oculi eius. De effectu Eucharistię dicit Bern. Corpus Christi est ęgris medicina, peregrinantibus via, debiles cōfortat, valētes delectat, languorē sanat, sanitatem

conseruat.

conseruat. Per hoc fit homo mansuetior ad correptionē, patientior ad laborem, ardentior ad amorē, sagacior ad cautelam, ad obedientiā promptior, ad gratiarum actiones deuotior: Sicut rectè cōicantibus multa bona proueniūt, vt dictum est, sic indignè sumentibus corpus Christi multa mala occurrunt. Nullius enim opus placet deo, nisi placeat ipse prius. Indigna.n. cōmunio peccatis hominem illaqueat, damnationē præparat, proximum scandalizat, mentem excæcat, tentationi subiugat, deū irritat, vitam temporalē breuiat, gratuitis spoliat. De his per ordinem dr̄ Psal. 68. Fiat, inquit, mensa eorū corā ipsis in laqueū: ecce primū, & in retributionē: ecce s.d̄m, & in scādalum: ecce tertium, obscurent oculi eorū, ne videāt: ecce quartū & dorsum eorū semper incurua: ecce quintū, effunde sup eos irā tuā: ecce sextum, fiat habitatio eorum deserta: ecce septimum, in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet: ecce octauum.

Indigne sumentiū Euchari. ...

De modis sumendi Eucharistiam. Cap. 16.

Corpus Christi quatuor modis sumit. Quidam accipiunt illud spiritualiter tantū, vt qui accipiunt rem sacramēti, id est gratiam, & non ipsum sacramentum corporis Christi. De hoc mō sumendi dicit Aug. Crede, & manducasti, id est corpori Chrī mystico incorporatus es. Quidā sacramentaliter tm̄, vt cōicantes in mortali peccato, quia licet deus sit vbiq; per essentiā, nō tamen per grām. Quidā spiritualiter, & sacramentaliter, vt qui accipiunt rem, & sacramentum, vt communicantes in gratia. Quidam neutro modo, vt qui nec rem, nec sacramentum accipiunt

Corpus Christi quatuor mods sumitur.

vt hære-

vt hæretici; qui nihil conficiunt. Primi non manducantes manducant, secundi mãducantes non manducant, tertij manducantes manducant, quarti non manducantes non manducant. Circa cõionem committitur peccatum tribus modis. Primò cum quis statuto tempore cõionem dimittit. Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnẽ filij hoĩs, &c. Secundò, cũ quis suo tẽpore cõicans, malè accedit. Apost. 1. Cor. 11. Qui sumit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Tertiò cũ quis post cõionem à peccatis se non custodit: & iste triplex malum incurrit. Primò, quia Christũ, quẽ suscepit, ignominiosè à se expellit, nam turpius eijcitur, quã non admittitur hospes. Secundò, quia talis quodammodo similitudinẽ Iudæ gerit, qui postquàm cum Christo cęnauit, ipsum tradidit. Sic & Absalon fratrem suum ad conuiuium vocauit, & posteà occidit. Tertiò, quia ordinem honestatis peruertit. Venturo enim reuerentiam exhibet, & præsenti nullam. Vnde similis est illis, qui cum ramis oliuarũ & clamore festiuo obuiauerunt Christo, & ipsum postmodũ crucifixerunt. Qualiter aũt ad cõionem accedendum sit, discere possumus in esu agni paschalis. Comedebant enim Iudęi accinctis renibus, calceatis pedibus, baculos habentes in manibus, cũ lactucis agrestibus, & panibus azymis, & festinanter. Per primũ significatur puritas castitatis Lucæ 12. Sint lumbi vestri præcincti, & lu. &c. Per secundùm affectus deuotionis. Cantico. 7. Quàm pulchra es in calceamentis filia prin. Per tertium memoria dominicę passionis. Gene. 32. In baculo meo transiui Iordanem istum. Per quartum amaritudo contritionis. Psal. 79. Cibabis

Circa cõmuniõnẽ tribus modis errañ.

Quæ incõmoda eueniunt recidiuãtib. post communionẽ

Matt. 26.

2. Reg 13.

Matt. 21.

Modus dignè sumẽdi Eucharistiam.

Exo. 12.

nos pane lachrymarum. Per quintum promptitudo bonæ voluntatis, & operationis. Prouerb 22. Vidisti hominem velocem in operibus suis? corã regibus stabit. Item quales debeant esse cõicantes, ostenditur in vestibus sacerdotalibus. Requirunt enim ista, iudicium discretionis, munditia castitatis, mortificatio carnis, constantia fortitudinis, perseuerantia longanimitatis, perfectio charitatis. Primum notatur in superhumerali, secundum in alba, tertium in cinctura, quartum in fanone siue manipulo qui portatur in brachio sicut clypeꝰ, quintum in stola, sextum in casula. Corpus Christi sumitur velatũ accidentibus, multiplici ratione. Primò pp meritũ quantũ ad bonos, quia secundũ Greg fides non habet meritũ, cui humana ratio præstat experimentũ. Scdò propter indignitatem, quo ad malos. Exemplum de Bethsamitibus. 1. Reg. 6. qui percussi sunt, quia arcam dñi viderunt. Tertium propter imbecillitatem quantum ad omnes. Nõ enim possemus videre claritatẽ corporis Chri glorificati. Exemplũ de Moyse, in cuius faciẽ nõ poterãt intẽdere filij Israel qñ resplẽdiuit, Quartò pp vitandũ horrorẽ, qui fieret, si Chri carnẽ dentibus arrectaremus. Tres sunt causæ quare laicis non daĩ istud sacramentũ sub duplici specie. Prima est, qa possent credere, ꝙ totus Chrs nõ esset sub vtraq; specie. Secũda pp periculũ, quia de facili posset effundi sanguis. Tertia, vt veritas rñdeat vmbrę, quia in lege nõ bibebant etiam offerentes de libamine.

Quales debent esse communicantes.

Cur accidentibus valeret voluit Chrs hoc sacramentum.

Exod. 34. 2. Cor. 3.

Laici cur nõ sumũt sub vtraque specie.

Deut. 12. Hester 4.

De abstinentia à communione. *Cap.* 17.

Quomõ cõione abstinẽdum & quare.

ABstinent quidã, à cõione propter culpam propriã, & aliqui sine culpa mortali, sed

propter

propter ſacramenti reuerentiā, ſicut q ſentiunt ſe minus mundos carne vel mente, vel etiam indeuotos: & iſti benefaciunt, dummodo poſſint iuſtè, & ſine aliorum ſcandalo ſuperſedere. Vbi enim nō inſtat neceſſitas, conſulendum eſt talibus, vt de cōione expectēt, quouſq; parati, & deuoti ac circūſpecti poſſint accedere. Nulla tamen neceſſitas debet compellere, vt aliquis in peccato mortali exiſtens ſcienter, communicet. Peccatum facit indignū cōione tribus modis: aut in habitu, vt qñ quis accedit non contritus de peccato præterito, & in confeſſus; Aut in actu, vt qñ quis immutat formā ſacramenti, & irreuerenter ipſum tractat; Aut in propoſito, vt qñ habet voluntatem peccandi in futuro. Poteſt etiam propter reuerentiā ſacramēti excluſio fieri à cōmunione, tripliciter. Primò propter reuerentiam ſacramenti exterioris, ſic excludit pollutio, & immunditia corporalis. Secundò, propter reuerentiā rei contentæ ſub formis, ſic excludit defectus iudicij & rationis, vt in pueris, & amentibus. Tertiò propter reuerentiam rei ſignificatæ. i. vnitatis corporis myſtici; ſic excludit vinculum interdicti, vel ſuſpenſionis, vel excommunicationis etiam iniuſtæ. Sic igitur propter ſolā reuerentiā ſine omni culpa excluduntur multi à communione. Hoc primò patet in pueris, qui tñ ſi ſunt prope ætatem adultam. ſ. 10. vel 12. annorum, & apparent in eis ſigna reuerentię, & diſcretionis; poſſunt ſumere, alias non. Idem patet in furioſis, qui excluduntur ſine culpa, qui tamen cōicare poſſunt, qñ habent lucida interualla. Item cum quis habet lutoſas manus, licet hoc ſit ſine culpa, tñ pro ſola reuerentia non debet tangere corpus Chriſti. Tria

genera

Pcāti tribus modis impedit ī communione

Excludit quis à cōmunione pp plura.

Excōicati aut interdicti non cōicent.

Pueri cōmunicādi ī qua ęta te.

Furioſi ī īteruallo lucido cō municādi

Manibus illotis nō

genera hominũ in lege excludebantur ab esu agni. s. incircuncisi, qui significant accedentes irreuerenter ad cõionem. Legit lib. Reg 19 ꝙ percussus est Oza, qui tetigit arcã dñi. Itẽ alienigenæ, hi significant infideles, de quibus Gen. 37 Fera pessima deuorauit filiũ meũ. Itẽ immundi, qui significant habentes pctm̃ mortale. De his propheta. Isa. 52. Mundamini qui fertis vasa dñi. De his tribus nota, ꝙ indignè sumit, qui non sumit reuerenter, vel nõ catholicè, vel habet mortale sciẽter. Qui non cõicat suo tẽpore multa mala incurrit. Primò quia talis multiplici vtilitate priuatur, de qua supra dr̃ in cap. de effectu Eucharistiæ. Si. n. Raab saluatá est, qa suscepit nuncios dñi, multò magis qui ipsum suscipit. Scdò, qa constitutionẽ ecclesiæ trãsgredit: statuit. n. ecclesia, ꝙ qui non cõicant in pascha, viuẽs ab ingressu ecclesię arceatur, & moriẽs careat ecclesiastica sepultura. Tertiò, qa maledictionẽ incurrit. Ecclesiast. 4. Væ soli &c. Benè solus est, q Christũ nõ habet. Quartò quia vices deo non repẽdit. Aug. Verecundũ est illi hospitiũ denegare, q solet oẽm pulsantem admittere. Quintò, quia vires spirituales perdit. Quilibet n. qui est sine mortali, est membrũ corporis mistici. Membrũ autẽ debet substentari alimento corporis Christi veri. Alioquin efficitur aridum sicut corporeum membrum: ad quod non transmittitur corporalis cibi nutrimentum.

[Margin: tri. dũm Christi corpus. Exod. 12. — Qui non cõicat tpe debito, q̃ mala incurrit. — Iosue 2. 6. — Aug. — 1 Cor. 12.]

De excellentia missæ. Cap. 18.

PRærogatiuas plurimas habet missa. Primò, quia celebratur à ieiunis. Secundò, quia tm̃ in ecclesia, & super altare; nisi quandoq; propter necessitatẽ fiat sub tẽtorio, vel

[Margin: Missę prærogatiuæ.]

vel in alio loco honesto. Tertiò, quia oportet celebrantem esse sacerdotem. Quartò, quia oportet eum indutum esse sacris vestibus. Quintò, quia tantummodo fit in die, & non in nocte, nisi in natiuitate Domini. Sextò, quia celebratur accenso lumine, etiam si mille Soles lucerent super terram. Septimò, quia ibi sonát verba diuina, angelica & humana Diuina quidem, cum dicitur, vel cantatur Pater noster, & leguntur verba dñi in Euangelio. Angelica vero, quando dicitur, Gloria in excelsis deo, &c. Humana autem vt in collectis & huiusmodi. Octauò, quia ibi audiunt tria idiomata nobilissima. s. Hebraicum, vt sabaoth, & osánna: Gręcum, vt Kyrie eleyson: Latinum, vt in alijs, quę sunt ibi. Nonò, quia missa suo modo tam plena est mysterijs, sicut mare guttis, sicut sol atomis, sicut firmamentum stellis, sicut cœlum empyreum angelis. Decimò, quia sacerdotes in solennibus ecclesijs habent in missa sua plures ministros, Diaconum, subdiaconum, & acolytos. Vndecimo, quia angelis ibi existentibus sufficit in pręsentia tantę maiestatis esse scholares. Duodecimò, quia ibi est dominus cœli, & terrę. Officium missę moraliter exponitur ita. Introitus significat inchoationem boni operis: & duplicatur, quia in nr̃a inceptione debemus declinare à malo, & facere bonum: Kyrie eleyson, quod nouem vicibus variatur, significat inuocationem misericordię dei, qua nouem modis indigemus: primis tribus modis ad peccatorum remissionem, quę cōmittim⁹ corde, ore, & opere. Quantum ad contritionem, confessionem, & satisfactionem. Secundis tribus modis quantum ad gratiæ collationem, scilicet fidei, spei, & charitatis.

Accenso lumine celebratur.

In missa sunt tria verba & idiomata.

Idioma Hebraicum, Græcum, Latinum.

Missa plena mysterijs.

Missæ officium, & cæremonia quæ.

Introitus Kyrie el.

Misericordia dei indigemus nouē modis.

tatis. Tertijs tribus modis quantũ ad glorificationẽ, qua gaudebim⁹ in deo supra nos, intra nos, de nobis ipsis, & iuxta nos de proximo. Gloria in excelsis deo significat gratiarũ actionem collectę, denotant orationem. Epistola, & Euangelium nouę, & veteris legis obseruationem. Graduale, & alleluia, vitę actiuę, & cõtemplatiuę perfectionem, Offertorium contribulati spiritus sacrificium. Secreta significant statum viæ. Pręfatio statum patrię. Sanctus San. San. exultationem angelorum pręsentiũ. Canon, trãsitum membrorum in corpus Chri mysticum. Pater noster filiationem significat per gratiam. Agnus dei liberationem per misericordiam, & triplicatur, vt liberemur à malis præteritis, pręsentibus, & futuris. Communio, seu complenda significat bonis operis consummationem. Circa quædam alia, quæ sunt in missa, nota significationem allegoricã. Intelligimus enim per altare crucem: per calicem sepulcrum: per patenam lapidem superpositũ: per corporale sindonem, in qua corpus Domini fuit inuolutum. Nota etiam, ꝙ oẽs missæ sunt æquè bonæ, quantum ad opus operatum, vna tamen est melior altera, quantum ad opus operans. Vnde melius est audire missam boni sacerdotis, quam mali: sicut in mensa corporali eundem cibum iocundius accipimus à mundo ministro, quã ab immundo. Nota, qđ periculosum est si celebrãs missam, cęcutiens vel manus tremulas habẽs, vel caducũ morbũ habet, & aut delirus, aut idiota est. Vñ talib⁹ est iniungendũ, ꝙ abstineãt à missa. Præterea qñ aliquis bis est celebraturus missam, non debet sumere oblationem in missa priori, quia ad missam secundam accederet non ieiunus.

Gloria in excelsis. Collecta. Epistola. Gradua. Alleluia. Euangel. Offercda. Secreta. Præfatio. Sanctus. Canon. Pater nr. Agnus dei & quare triplicat. Cõmunio. Allegorica significatio. Altare. Calix. Patena. Corporale. Missæ an oẽs sint aquè bonæ. Periculũ in celebrando. Nota casum.

De negligentijs, quæ fiunt in missa. Cap. 19.

Remedia in negligentijs missæ.

SI per negligentiam euenerit, quòd perlecto canone, nec vinum, nec aqua reperiaẽ in calice, statim infundi debet vtrunq;: & sacerdos iterabit canonem, siue consecrationẽ ab illo loco. Simili modo, & pficiet vsq; ad finem, ita tamen, vt nec dimitat duas cruces, q̄ fieri singulariter super hostiam consueuerunt. Vel melius potest dici, q̄ aliam hostiã sumat, & canonẽ à principio incipiat. Quòd si de simplici vino, vel aqua fiat consecratio, vinum reputabitur pro consecrato, sed aqua non. Si q̄d de sanguine ceciderit super corporale, vel palã altaris, vel super albam, vel casulam, pars illa rescindatur & in loco reliquiarum reseruetur, prius tñ extrahatur sacramentũ quãtũ poterit, & sumaẽ, deinde abluaẽ & sumaẽ ablutio. Si verò, superterram, lapidem, vel lignũ ceciderit, lingendus, radendus, & exergendus est locus ille, & puluis in sacro loco reponendus. Porrò si in ipsum sanguinẽ musca, vel aranea ceciderit, vel aliq̄d aliud tale, quod vix sine vomitu, aut mortis periculo sumi potest, perfundatur, & lauetur quàm cautius pōt in calice, & ablua tionem sumat sacerdos: sed musca, siue aranea sup piscinã cremeẽ. Q̄d si corpus, siue de corpore Chri sup palã altaris ceciderit, vel sup aliud vestimentũ non incidaẽ, sed vino abluatur, & à ministro sumatur. Si infirmus corpus domini reijciat, suscipiatur prout diligentius pōt, & sumatur à sacerdote, vel ab aliquo puero discreto, & mundo: si ęger non pōt illud resumere.

Quid agẽdũ in casu sanguin.

Quod si sup. terrã.

Si musca vel aranea

Casus. Quid de corpore.

Casus.

De sacramento pœnitentiæ. Cap. 20.

Pœnitentia quid.

POenitentia est, vt ait Ambrosius, præterita mala plangere, & plangenda iterum non

non committere. Itē Greg. Pœnitentia eſt ante acta mala, & peccata flere, & iterū flenda non committere. Circa pdictas diffinitiones nota, q quędam diffinitiones dant per eſſentiā, vt, homo eſt animal rōnale, mortale. Quędam per cauſam, vt dies eſt Sol lucens. Diffinitio aūt pęnitentię data, per cauſam eſt, & non p eſſentiā. Veruntū pœnitentia diffinit per duplicē actū: vnū, qui eſt reſpectu præteriti. ſ. mala præterita plangere: alterū reſpectu futuri. ſ. plangenda iterum non committere. Primus actus eſt in re, ſecundus in propoſito. Pœnitentia duplex eſt, qdam interior tm, & hæc eſt de iure naturali; quædā exterior, quæ fit ad arbitrium hominis. Prima non eſt ſacrm propriè: ſecunda verò eſt ſacrm. Non.n. pœnitentia per ſe ſuſcepta, dr propriè ſacrm eccleſiæ, cùm talis etiā ante baptiſmum poſſit fieri: ſed pœnitentia iniuncta per miniſtros eccleſiæ, ſacramentum eſt. Notandū quoq; eſt, quod lugere pro proprijs peccatis, eſt actus pœnitentiæ, quæ eſt virtus iuſtitiæ, ſed lugere pro malis alienis, eſt alterius virtutis. ſ. miſericordiæ. ſ. lugere vero pro bonis æternis eſt actus tertię beatitudinis, de qua dr, Beati qui lugent, &c. De duratione pœnitentiæ ſciendum eſt, q exteriorē non oportet eſſe perpetuam, ſed de interiori diſtinguit. Eſt.n. pœnitentia interior ſm habitum; & hęc debet eſſe perpetua. Alia eſt ſecundū actum, & hanc non oportet eſſe perpetuam. Semper enim tenetur quis ad interiorem pœnitentiam habitualem, qua vellet non peccaſſe, & vult de cętero non peccare. Sed ad exteriorem pœnitentiam non ſemper tenetur. Præterea alius eſt dolor rationalis, qui eſt peccati deteſtatio: alius ſenſualis, qui eſt paſſio: & primus dolor ſemper debet

Diffinitionum gña.

Pęnitētia duplex.

Qn penitentia eſt ſacrm, & qn non.

lugere diuerſimode contingit.

Matt 5

Penitētia quādiu durare debet.

Pęnitētia habitualis, & actualis, & ad quē iſtarū ſemper tenetur pœnitens.

Dolor duplex.

esse in pœnitentia: secundus non est de necessitate. Item quamuis homo non sit certus de peccati remissione, tamen non oportet propter hoc pœnitentiam exteriorem esse perpetuam, quia non exigitur in talibus certitudo scientiæ, sed sufficit certitudo coniecturę probabilis; vt est, qñ homo fecit probabiliter, quod erat ex parte sui, dolendo, confitendo, satisfaciendo, emendando. Cùm in omni sacramēto nouę legis sit aliqua materia visibilis elementi, q̄ est signum, & causa gratię, oportet ēt in sacramento pœnitentię ita esse, sed tunc materia sensibilis large sumit̄ pro omni re, siue res illa sit exterior substātia, siue actio humana. Vnde s̄m hoc in pœnitentia, prout est sacramētum, sunt res, & verba: verba quippe in confessione & absolutione sunt, res autem est ipsa actio humana. Ad intelligendum ista plenius, nota, quòd sicut in medicinis corporalibus quædam consistunt in sola passione curati, vt est sectio vulneris: quædam verò in actione eiusdē, vt est exercitatio corporis. Ita in sacramentis q̄dam consistunt in passione eius, qui sanctificat̄ & non in actione, nisi per accidens, vt baptismus, confirmatio, eucharistia, extrema vnctio, ordo. Quædam verò consistunt essentialiter in actu eius, qui sanctificatur, vt alia duo sacra, s. pœnitentia, & matrimonium In primis ergo, quæ sine actu nostro operantur, requiritur exterior materia, quæ significat & causam, & rem sacramenti. In alijs verò ipse actus nr̄ est pro materia sensibili. Ex p̄dictis patere pōt, ꝙ in hoc quoddam est sacramentum tm̄, vt est actus pœnitentis exterior: quoddam est res tantùm, vt remissio peccatorum: quoddam res, & sacramentum, vt contritio interior.

Certitudo quæ requiritur.

Materia & forma sacri pœnitentiæ quæ.

In sacro pęnitētia res & verba sunt.

Similitudo.

De

De qualitate pœnitentiæ. Cap. 21.

EST enim pœnitentia quędam vere. Aug. Pęnitentia vera eſt,pœnitenda non committere,& commiſſa deflere.Quędam eſt falſa. Iſidor. Irriſorē,& non pœnitens,q adhuc agit,quod pęniteat.Quædam eſt coacta. Pſ.31. Conuerſus ſum in ærumna mea,&c. Quædam eſt ſera. Aug. Si tunc pœnites,qñ peccare non potes;peccata te dimiſerunt, non tu illa. Quædam iniqua. Matth.27.Iudas pœnitentiā ductus,&c.Quędam deſperata. Sap.5. Præ anguſtia ſpūs gementes,dicentes intra ſe,pęnitentiā agentes.Quędam ſancta & meritoria. Bern. O fœlix pœnitentium humilitas. O bona ſpes ꝯſitentium, quam potēs eſt apud oīpotentem, q̃ facile vincis inuincibilem, q̃ cito tremēdum iudicem conuertis in pijſſimum patrem. Debet pœnitentia eſſe amara. Hiere.6. Planctum vnigeniti fac tibi. Voluntaria. Auguſt. Cum gaudio debet facere immortalis futurus, quæcunq; faceret hō pro differenda morte moriturus. Perfecta. Auguſt. Nulla pœnitentia eſt ſera,dummodo ſit vera. Accelerata. Eccl.5. Ne tardes conuerti ad dominum. Hierony. Nauiculæ hærenti in ſolo, funem potius præcide, quàm ſolue. Perſeuerans. Cant.5. Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Fortis. Hieronym. Licet in limine iaceat pater, licet mater vbera,quibus te nutrierat, oſtendat,per calcatum perge patrem,&c. Item reſurrectio ſpiritualis (quæ eſt pœnitentia) debet eſſe cum Chriſto ſemper victuro, non cum Lazaro iterum morituro. Pœnitentia debet eſſe properata,& non diu dilata: Primò, quia diu expectamur:vnde Iſa.5. Expectaui, vt faceret vuas,

Pęnitētia multiplex

Coacta.

Sera.

Iniqua.

Deſperata.

Sancta.

Bern.

Qualis debet eſſe pęnitētia.

Amara.

Voluntaria.

Perfecta.

Accelerata.

Perſeuerans.

Fortis.

Epiſtola ad Heliodorum.

Pęnitētia reſurrectio ſpiritualis.

Ioan.11

Prompta.

Iſa.5.

& fecit labruscas. Secundò, quia ad magna vocamur. Gen. 15. Ego ero merces tua magna.
Matt 25 Tertiò, ne ab æternis nuptijs excludamur, sicut factum est fatuis virginibus, quæ differebant se præparare. Quartò, ne ab hostibus impediamur, sicut filij Israel à Pharaone, ne regrederentur de Ægypto. Quintò, quia relinquere peccatum ēt pœnis compellimur. Greg. Contenendus esset hic mundus, ēt si rebus prosperis abundaret. At cum tot aduersitatibus animū pulsat cum tot calamitates ingeminat, q̄d aliud, quam vt non ametur, clamat? Sextò, ne blandè seducamur, sicut auis per fistulā aucupis, & sicut piscis per escā in hamo, & sicut vrsus per mel. Septimò, ne morte præueniamur. Greg. Nihil certius morte, &c. Octauò, ne consuetudine teneamur, sicut arbor de facili non euellit, cùm bene radicatur. Iere. 13. Nunquid Æthiops pōt mutare pellem suā, &c. Ad agendam pœnitentiam mouēt quatuor: de quibus Bern. Nimis durū est cor, quod non emolliunt bñficia, nec terrent supplicia, nec alliciunt promissa, nec castigant flagella. Impedimenta pœnitentiæ sunt, pusillanimitas aggrediendi: tales sunt sicut equus vmbraticus, qui trūco, vel vmbra terretur. Pudor confitendi, sed (sicut ait Aug.) Verecundia magna pars pœnitētiæ est. Horror satisfaciendi, sed ꝯtradicit Apost. Hoc momentaneū, & leue tribulat. cor. Delectatio peccandi, sed tp̄ale est, quod delectat, ęternum quod cruciat. Spes diu viuendi, sed dominus ait securis iam ad radic. arb. posi. est. Desperatio gratiam obtinendi, sed ꝯtradicit. Eze. 18. Quacunque hora ingemuerit peccator, &c. Timor recidiuandi. August. Quando cecidi, erexit me: quando steti, tenuit me, quando iui,

Exo 15

Greg.

Quæ inducunt ad pœnitētiā agēdam.

Pœnitētiæ impedimenta.

2. Cor. 4

Greg.

Matt. 3

Fiducia magna.

August.

iui, duxit me. Ita loquitur de Deo. Exemplum delinquendi, sed stultus est, qui vidit aliquem cadentem in foueam, si non sit in eodem loco cautior. Consuetudo peccandi, sicut Balaam consuetus monstris, non curauit, ꝙ asina loqueretur. Confidentia de Dei misericordia ꝙ quãdo pœnituerit, ipsum recipiet, sed hoc est peccare in Spiritum sanctum. Greg. Misericordiam Dei debemus saltem erubescere, si iustitiam eius nolumus formidare.

Num.22
Greg.

De effectu pœnitentiæ. Cap 22.

PEr pœnitentiam absoluitur homo à peccato, restituitur ecclesiæ, reconciliatur Deo, donis spiritualibus ditatur, de filio diaboli filius Dei efficitur, paradisus Dei aperitur. Hęc est, quæ angelos lætificat, impiũ iustificat, amissa bona reuocat, vitam æternam donat, pęnam æternam vitat. Item pœnitentia est secunda tabula post naufragium, ad quam põt homo recurrere, quam diu est in statu vitę pręsentis, quandocunque, & quotiescũque diuinam misericordiam voluerit implorare. Duplex est enim naufragium, scilicet peccati originalis, & actualis: sed de primo liberamur per tabulam baptismi, quæ virtutem & efficaciam accepit à tabula crucis Christi. De secundo autem liberamur per tabulam pœnitentię, quã diuina clementia prouidit homini: quia pro peccato actuali non põt iterum baptizari. Nota, quòd à reatu peccati liberamur per gratiam, à sequelis autem peccatorum per pœnitentiam, & partes pœnitentiæ: à miseria vero per gloriam. Item nota qualiter opera mortificata viuificentur: quia licet verum sit, ꝙ à priuatione ad habitũ non sit regressus in vita

Penitẽtiæ ꝑpantia.
Luc.15
ibid.
Peni ẽtia quid.
Sẽper est iteranda peniĩẽtia
Naufragium duplex.
Qualiter à peccatis liberamur
Opera mortifica ta viuificantur.

Differunt vita naturalis, & vita moralis.

naturali, non tamen est verum in vita morali. Nam à priuatione ad habitũ voluntarius est regressu . .à morte culpę ad vitã gratiæ. Vnde dicimus, ꝙ sicut peccata actualia transeũt actu, & remanent reatu: ita bona opera transeunt actu, & remanent merito. Secundum autem ꝙ manent, dicuntur mortificari, vel viuificari.

Bona opera.

Bona igitur opera, quandiu sunt coniuncta radici merendi, scilicet charitati, dicuntur viuere: qñ autem ab illa separantur dicuntur mortificari: & quando reuertuntur, dicuntur viuificari, quia redeunt ad statum suæ originis, videlicet gratiæ, & charitatis, & quia valent ad maiorem radicationem charitatis.

De partibus pœnitentiæ. Cap. 23.

Pęnitẽtiæ ptes quot & quæ.

PArtes pœnitentię integrales sunt tres, s. contritio, confessio, & satisfactio. Quãuis enim complementũ peccati possit esse in actu solùm oris, & cordis solùm, vel triũ simul: tñ ad perfectionem pœnitentię exigitur horũ trium accusatio, licet ad esse simplex sufficiat contritio in actu, & confessio & satisfactio in proposito. Non enim in his, quæ habent esse successiuum, exigitur ꝙ partes integrales sint simul, sed exigitur hoc in toto, quod habent esse permanens. Quod autem tres sint partes pęnitentiæ, sic ostenditur.

Pęnitẽtia est spontaneum iudicium.

Pœnitẽtia est quoddam spontaneum iudicium, in quo contritio est quasi quædam citatio, vbi sequitur rei ante iudicem spontanea confessio. Deinde sequitur per iudicem impositæ emendę solutio. Sed in hoc differt iudicium fori à iudicio poli: quia ibi confessus in iure condemnatur, & hic absoluitur. Alia est partium istarum sufficientia: quia omne peccatum committitur

corde,

corde, ore, vel opere; iustum est, vt per contrarium curetur. scilicet vt peccator culpam animo detestetur, verbo accuset, & facto puniat. Item per peccatum offendit homo Deum, ecclesiam, & seipsum, sed per contritionem recōciliatur Deo, per confessionem ecclesię, & per satisfactionem sibi. Item istæ tres pœnitentiæ partes sunt tres dietæ, quibus itur ad terram promissionis: de quibus dicitur. Exo. 3. Ibimus viam trium dierum. Item istę tres partes significant tres mortuos moraliter, quos dominus suscitauit: qm̄ per contritionem suscitatur puella in domo, per confessionem iuuenis in porta, per satisfactionem Lazarus in sepulchro.

Sufficiētia partiū pœnitentiæ. Mat. 25

Offendit trib⁹ peccator.

Tres dieta quibus itur ad terrā promissiōis.

Matt. 9 Luc. 7 Ioan. 11

De contritione. Cap. 24.

Contritio est dolor voluntariè pro peccatis assumptus, cum proposito confitēdi, & satisfaciendi. Hæc diffinitio magistralis est, & ponitur hic dolor, pro genere. Voluntariè assumptus, ponitur ad differentiam doloris naturalis, qui non est meritorius, cum non sit in genere moris: sed voluntas tantum ponitur in genere moris. Pro peccatis, ponitur ibi pro materia doloris, ad differentiam doloris inuidiæ, qui est de bono alieno. Sic ergo diffinitur contritio, prout est actus virtutis: sed prout est pars sacramenti pœnitentię, oportet quòd aliquid in comparatione ad alias partes addatur, & ideo ponitur, cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Nota, quòd cor dicitur durum, quando diuinę inspirationi, se tangenti non cedit, sed obuiat in affectu peccati demorando. Frangi verò dicitur, quādo incipit à proposito peccandi resipiscere, licet nondum totaliter conuertatur. Conuerti

Contritio quid.

Quare cum proposito cō fitendi.

Cor humanum qñ est durum & quādo frāgitur.

autem dicitur, quando voluntas perfectè ab effectu peccandi resilit. In contritione duplex est dolor. Vnus est voluntatis, qui non est aliud, quàm peccati displicentia. Alius est sensualis. Primus est de essentia contritionis, & de hoc dolore intelligitur illud Hieremiæ sexto: Luctum vnigeniti fac tibi, quia homo ex ratione debet magis velle nunquam peccasse, quàm vnigenitum viuere. Secundus verò dolor non requiritur de contritionis necessitate, sed eius perfectione: quia talis dolor non est in nostra potestate. Nota etiam, quòd contritio potest tantùm intendi; quòd non solùm culpa, sed etiam tota pœna dimittatur, hoc autem potest fieri dupliciter. Vno modo ex parte charitatis, quæ displicentiam peccati causat, quia quandoque contingit tantùm charitatem intendi in actu, quòd contritio inde sequens merebitur absolutionẽ ab omni pœna, vt in Magdalena, Alio modo fit istud ex parte doloris sensualis, quem voluntas in contritione excitat, quia ille dolor quædam pœna est, quæ tantùm potest intendi, ꝙ sufficiat ad deletionem culpę, & pœnæ. Nota, quòd dolor contritionis sensibilis, vel sensualis triplex est difficiens, sufficiens, & prę-eminens. Primus trahit ad infernum, secundus ad purgatorium, tertius ad paradisum. & est simile de scientia, quæ reperitur in electis: quia scientia deficiens repellit à dignitate: sufficiens toleratur, supereminens meritò coronatur. Differentia autem est inter attritionem, & contritionem: sicut inter formale, & formatum. secundùm quòd dicitur de fide informi, & formata. Vtrum autem attritio fiat contritio, distinguendum est, quia contritio dicitur

Duplex dolor in contritione.

Contritio quãq; sola sufficit.

Tãta põt esse contritio, ꝙ sufficeret ad deletionẽ culpæ & pęnæ. Luc. 7

Dolor triplex.

Similitudo.

Scientia

Attritio, & contritio differunt.

ciitur cum gratia tritio, hoc autem potest esse dupliciter. Vno modo per cõcomitantiã, quia gratia associatur motui existẽti in aïa,& illam informat,quamuis non eliciat. Alio modo per causam, ita ꝙ motus à gratia eliciatur. Primo modo attritio fit contritio:quia actus ille simplex manens in aïa,formatur adueniente grã, sicut color adueniente luce. Secundo modo impossibile est, quòd attritio fiat contritiò. Sed si quæritur quandiu quis de peccato dolere debeat,respondeo sicut dicit Hugo de sancto Victore. Deus quando absoluit hominem à vinculo peccati ligat eum vinculo perpetuæ detestationis. Sed detestatio peccati duplex est quædam in habitu, ad quam semper tenetur homo,etiam post perfectam peccati remissionẽ, de qua dicit Augustin. loquens de pęnitente, ꝙ pęnitens semper doleat,& de dolore gaudeat,& non semper doluisse doleat. Alia detestatio est in actu:ad hanc homo nõn semper tenetur Sciendum aũt, ꝙ beati, & damnati & hi, qui sunt in purgatorio non habent contritionem propriè:cuius ratio est, quia in contritione, propriè sumpta, sunt tria, scilicet gratia, dolor, & effectus meriti satisfaciẽtis: in beatis autem non est dolor:in damnatis verò non est gratia, & hi, qui sunt in purgatorio non merentur,

Quamdiu de peccatis dolere debet peccator.

Detestatio

Contritio non est in inferno, in purgatorio, paradiso, & quare.

De confessione. Cap. 25.

Confessio est,vt ait Aug. per quem morbus latens spe veniç aperitur. Hæc confessio sacramẽtalis,q̃ est pars pęnitẽtiæ, cõueniẽter describitur per naturã, quæ est peccatum:& per actum,qui est aperire:& per finẽ, qui

Confessio quid.

Cõfeſsio duplex. Ioã 20. Mat. 3. qui eſt ſpes veniæ. Duplex eſt confeſſio, quædam eſt mentalis, quæ fit Deo, & hæc eſt de iure naturali. Quædam eſt vocalis, quæ fit homini, & hæc non eſt de iure naturali, ſed euangelico Igitur ante incarnationem Chriſti ſufficiebat confeſſio mentalis, quia Deus nõdum erat homo, ſed poſtquam factus eſt homo, debet confeſſio fieri homini vicario Chriſti. In hoc enim ꝙ miniſtris ſacramentorum Chriſtus dedit poteſtatem ligandi, atque ſoluendi, inſinuauit confeſſionem eis, tanquam iudicib. fieri debere. Sic ergo Chriſtus inſtituit confeſſionem tacitè, ſed Apoſtoli promulgauerunt eam expreſsè. Iac 5. Confitemini alterutrum peccata veſtra. Quamuis igitur in contritione remittatur peccatum cõiter, tñ confeſſio vocalis eſt neceſſaria, vel in re, quando habetur opportunitas, vel in propoſito quando articulus neceſſitatis eam excludit, & non contemptus religionis. Et ita neceſſitas confitendi poſt contritionem non eſt in tali caſu propter neceſſitatem remedij, cùm peccatum iam ſit dimiſſum, ſed propter obligationem præcepti. Confeſſio, & ſatisfactio neceſſaria eſt non ſolùm propter reconciliationem in iudicio Dei, ſed etiam in iudicio eccleſię. Quas etiam circunſtantias teneamur confiteri: nota, ꝙ circunſtantiarum quædam ſunt trahentes in aliud genus peccati, vt coire cum muliere coniugata, & has tenetur homo confiteri. Quædam ſunt aggrauantes in eadem ſpecie, & harum quædam ſunt non aggrauantes notabiliter, ſicut ſcientia, & huiuſmodi, has non tenetur quis confiteri, quia ſunt quaſi venialia peccata. Quędam ſunt aggrauantes notabiliter, & has ſecundum quoſdam tenetur homo confiteri.

Mat. 16 & 18.

Cõfeſsio vocalis neceſſaria.

Circunſtantia cõfitenda, & quare.

teri. Non enim sufficit illi, qui accepit centum marchas de alieno, dicere; ego accepi alienum, cùm hoc posset verificari, si solùm accepisset vnum denarium, secũdùm alios communiùs, sed non tutiùs opinantes, nõ oportet. Circunstantię aggrauãtes peccatũ notantur his versib. *Aggrauat ordo, locus, mora, causa, scientia, tempus; Lucta pusilla, modus culpa, genus, & status altus; Conditio, numerus, atas, & scandala, sexus.* Quamuis peccata alicuius nota sint sacerdoti, tamen oportet ea confiteri, quia non sunt ei nota, vt iudici. Quandiu possit quis differre confessionem, duæ sunt opiniones. Quidam enim dicunt, ꝙ peccator debet statim cõfiteri, habita oportunitate sufficienti. Alij communis dicunt, ꝙ cum confessio sit inter pręcepta affirmatiua, non obligat; nisi pro loco, & tempore. Ecclesia autem determinat in decretis, ꝙ omnis homo confiteatur semel in anno, quia tunc quilibet de necessitate communicare tenetur. In casibus tamen quatuor tenetur quis ante hoc tempus confiteri. Vnus est ratione sacramenti, quando quis vult cõmunicare vel celebrare. Alius ratione periculi, vt si est in periculo mortis. Tertius est ratione conscientię, vt si dictat sibi conscientia, ꝙ statim teneamur. Quartus est ratione dubii, vt si nõ sperat illo anno amplius habere confessorem, quem modò habet, vel si habet casum, de quo potest solus Papa absoluere, & modo habet copiam pœnitentiarij domini Papę. Si quęratur vtrum confessio facta in peccato mortali valeat, dicendum est, ꝙ confessio est in remedium, & in pręceptum. Inquantum est in remedium, non valet in mortali facta, tñ absoluitur homo à præcepto; sicur fictè baptismum suscipiens nõ recipit

Circunstãtiæ aggrauantes.

Peccata ẽt sacerdoti nota sunt cõfitenda.

Quãdiu possit cõfessio differri.

Duplex opinio.

Ex. de pœ. & remis. cùm oĩs vtriusque sexus

In quot casib. dẽt confessio accelerari

Cõfessio ĩ peccato mortali facta, an valeat.

cipit

cipit nisi sacramentum, & non rem sacramenti. Vtrum confessio sit iteranda. Nota quod regulariter nullus tenetur cōfessionem bona fide factam, amplius iterare, Sunt tamen quatuor casus, in quibus tenetur quis iterare cōfessionem, quorum duo sunt propter confessorem, & duo propter confitentem Primus, si deficit confessori clauis potētiæ, eò ꝙ non habet potestatem ab illo peccato absoluere. Secundus est, si deficit ei clauis scientię quia nescit discernere. Tertius est, si confitens dimidiauit cōfessionē: oportet. n ꝙ vni fiat cōfessio integrè omnium, quę habentur in memoria. Si verò aliqua exciderunt à memoria, nō ideo debet reputari confessio dimidiata. Quartus est si contempsit, seu neglexit, & obiit ut est satisfactionē: nā si sciret, & adimplere vellet: nō oporteret confessionem iterare. Si verò aliquis cadat in peccatū postquam bona fide fecit cōfessionem, quæstio est vtrum teneatur confessionem prius factam iterare & est opinio, ꝙ non in specie, sed in genere: licèt aliter dicant quidam. Nota ꝙ confessio facta per nunciū, vel per epistolam, licèt sit quoddam opus bonum, & meritorium, tamen inquantum est pars sacramenti pœnitentiæ, non pōt sic fieri: quia determinatam habet materiam, scilicet actū sermonis, quo conscientia hominis manifestare consueuit. Vnde sine necessitate nō licèt aliter confiteri. In necessitate potest defectus per æquipollentem actum suppleri.

An sit iteranda eius dē pcti cōfessio.

An confessio possit p nunciū vel p epistolā fieri.

De qualitate, & effectu confessionis. Cap. 16.

Qualis debeat esse confessio notatur his versibus.

Cōfessionis qualitas.

Versus.

Sit simplex, humilis, confessio, pura, fidelis,
Vera, frequens, nuda, discreta, libens, verecunda.

Integra

Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

Ad multa valet confessio: A morte liberat, quia sicut confessio in foro contentioso damnat, sic in spirituali liberat. Vulnera mentis sanat. Hieronymus, Vulnus non intellectũ tardius sanatur. Deum homini manifestat. Augustinus. Si nollem confiteri, non me tibi absconderem, sed tę mihi; Paradisum aperit. August. O breue verbũ, Peccaui, quod portas aperit paradisi. Exẽplum in latrone dextro. Pcã tegit. Vnde quædã gl. Si hõ pctm̃ detegit, Deus tegit. Misericordiam diuinam emollit. Glossa super illud Psal. 31. Delictum meũ cognitũ tibi feci. Si hõ agnoscit, deus ignoscit. Animũ iucundat. Psal. 41. In voce exultationis, & confessionis sonus epulantis. Intercessores multiplicat. Sacerdotes. n pro suis confessis orant. Conscientiã mundat. Aug. Confitendo fit hõ de fœdo pulcher. Fœdus diaboli rumpit, sicut cum aliquis secretum alterius detegit. Deo hominẽ coniungit. Aug. Quid propius auribus dei, quã confitens cor, & vita, quæ est ex fide? In via salutis dirigit, Prouer. 28. Qui abscõdit scelera sua, non dirigetur, & econtrario, &c. Peccatum delet. Psal. 31. Dixi confitebor aduersum me iustitiã, &c. Satisfactionẽ supplet, Glossa super Math. Iubemur confiteri peccata nostra, vt erubescentiam patiamur pro pœna. Malum præcauet. Exemplũ de dente putrido, qui extrahitur, ne alij computrescant.

Ad quid valet confessio.

Luc 23.

Hebr. 7.

Cui debeat fieri confessio. *Cap. 27.*

GEneraliter teneas, quòd confessio debet fieri sacerdoti habenti claues, quę sunt scientia discernendi, & potestas ligandi, atque

Sacerdoti habẽ ita ues confitentium.

soluendi. Sciendum autem, ꝙ sicut baptismus est sacramentum necessitatis, ita & pœnitētia. Vnde sicut baptismus duplicem habet ministrum, vnum cui competit baptizare ex officio, .s. sacerdotem: alium, cui cōmittitur dispēsatio baptismi rōne necessitatis, ita & minister pœnitētiæ duplex est. Vnus est, cui confessio fit ex officio, sicut est sacerdos. Alius, qui audiendo confessionem, vicem supplere potest sacerdotis in necessitate, vt est laicus. Dicunt tñ aliqui ꝙ cum deest copia sacerdotis, non oportet confiteri laico, sed sufficit soli Dei. Quamuis oēs sacerdotes claues habeant, non tñ possunt oēs ligare, & soluere, sicut excōmunicati, suspensi, hæretici, & damnati. Hoc autem non est propter defectum ordinis, sed quia non habent materiam debitam .s. subditos, qui auferuntur ab eis cum excommunicantur. Possunt tamen tales baptizare, quia hoc est sacramentum necessitatis. Possunt etiam tales Eucharistiam consecrare, quia hoc substantialiter adhæret ordini. Dicendum etiam, ꝙ nullos potest absoluere confitentem, nisi proprius sacerdos. Proprius verò sacerdos dicitur sex modis. Primo modo ipse pastor ecclesię vt Papa, episcopus, & curatus quilibet in suis casib. Secundò per determinationē superioris, vt vicarij. Tertiò per priuilegium quibusdam indultum. Quartò per licentiam proprij sacerdotis, dum tñ non licentietur, nisi vir discretus, & honestus, & verè sacerdos. Quintò propter necessitatē, quia instante mortis articulo, quilibet sacerdos potest absoluere. Et peregrini absoluuntur ab illis, apud quos sunt. Sextò propter defectum sui sacerdotis, qñ .s. est idiota, vel proditor confessionis, vel qñ solet mulieres confitentes prouocare,

Claues qd
Sacrm necessitatis triplex.
Ioan 3.
Ioan. 6.
Luc 13.
Minister huius sacramenti.
Claues nō æquales omnibus
Proprius sacerdos quis.
Peregrini à quibus possunt absolui.
Proditori non confitendum.

uocare. tunc enim si non inuenit aliquem, qui authoritatem habeat, efficitur ei sacerdos proprius non quilibet, sed discretus, & honestus, & notus vel ex ordine, vel ex persona.

De sigillo confessionis. *Cap.* 28.

EA quæ geruntur exterius in sacramentis sunt signa rerũ, quæ interiùs contingunt, & ideo cõfessio, qua quis sacerdoti se subijcit, signũ est superioritatis, qua quis Deo subijcitur. Deus aũt peccatũ illius, qui se per pœnitentiam subijcit, tegit. Vnde oportet de necessitate sacramenti, ꝙ sacerdos celet confessionẽ. Sunt & aliæ huius celationis vtilitates, quia per hoc homines magis ad confessionem attrahuntur, & simpliciùs peccata confitentur. Sacerdos aũt non solũ debet celare peccatũ, ꝙ in confessione recipit, sed ẽt oĩa alia signa, per quæ posset peccator, aut peccatũ comprehẽdi. Potest aũt pœnitẽs facere, vt illud, quod sacerdos per confessionẽ sibi facta, sciebat vt Deus, sciat vt homo. Et hoc facit dum licentiat eum ad dicendũ: & ideo si dicit, non frangit sigillũ confessionis. Si aũt quæratur vtrũ id quod scit sacerdos per cõfessionẽ, & sic alio modo, possit reuelare, super hoc diuersæ sunt opin. sed hæc est verior, quia siue sacerdos sciat illud peccatũ ante confessionem sibi factam, siue post, nõ tenetur celare quantùm ad id, quod scit vt homo. Nota, ꝙ iste est modus dicendi, dico tibi in confessione, & non clauditur tale dictum sigillo confessionis, quia non seruatur ibi modus confessionis, vel ordo.

Cõfessio est signũ sacramentale.

Deus peccata eius qui confitetur tegit. 1. Ioã. 1.

Sacerdos debet celare confessionem, & quæ.

Nec signo neq; alia via detegenda est cõfessio.

Quo pôt fieri secretum confessionis.

An ea q scit sacerdos alio mõ quam in confessiõe reuelare possit, & qũo.

Nota de mõ dicendi in confessione.

De satisfactione. *Cap.* 29.

SIcut in bellis, & controuersijs restituta amicitia non statim restituitur debitum illati damni,

Simillitudo.

Quid remaneat post cõfessionem. damni, ita post remissionem culpę in contritione, seu confessione remanet debitum pęnæ satisfactoriæ. Iniungit aũt sacerdos quędã ad san-

Iniungit sacerdos plũra. ctificationis fundamentum, sicut abstinere à peccato, & restituere ablatũ. Quædã ad satisfactionis expeditionem, vt est vitare consortia malorum. Quædam iniungit ad substantiam satisfactionis, vt ieiunare, vigilare, dare eleemosynam, peregrinari, & huiusmodi opera pœnalia. Quædam iniungit ad perfectionem, & securitatem satisfactionis, vt sunt opera super-

Satisfactio debet respondere culpæ in tribus. erogationis. Satisfactio debet respondere culpę in tribus, scilicet in numero. Psal. 6. Lauabo per singulas noctes, &c. In pondere. August. Libenter debet facere immortalis futurus, quæcunq; faceret pro differẽda morte moriturus.

Secũdum conuenientiam non secundum necessitatẽ. In mensura Grego. Tanto tempore debet esse amaritudo in pœnitentia, quanto delectatio fuit in culpa. Ista tria requiruntur in pœnitentia secundum conuenientiã, non secundum necessitatem.

De singulis partibus satisfactionis in communi. Cap. 30.

Satisfactionis partes. SAtisfactionis quædam sunt partes principales, scilicet oratio, ieiunium, & eleemosyna. Quædam verò secũdariæ, quæ ad has

Quæ reducuntur ad satisf. partes. reducuntur: vt vigilię, peregrinationes, disciplinæ. Dicendũ ergo quod omnia opera carnẽ affligẽtia reducuntur ad ieiuniũ, oĩa opera verò spiritualia ad orationem, omnia autẽ opera miseri-

1. Io. 2. cordię ad eleemosynam. Sufficientia partium principalium potest accipi respectu termini, à quo est motus satisfactionis: quia per ieiunium reuocamur à concupiscentia carnis, per orationem à superbia vitæ, per eleemosynam à concupiscentia oculorum. Alio modo sumitur

mitur, ista sufficiētia ex parte termini, ad quē sit satisfactio; quia per ieiunium ordinatur homo in seipso, per eleemosynam ad proximum, per orationem ad Deū. Tertio modo sumitur hæc sufficientia ex parte materiæ, de qua fit. Per eleemosynam enim fit satisfactio de bonis exterioris substātiæ, per ieiunium de bonis corporis, per orationem de bonis mētis. Quarto modo sumitur hęc sufficientia ex parte modorum satisfaciendi. Fit. n satisfactio tribus modis, vel per punitionem, vel per redemptionem, vel per supplicationem. Primum facimus ieiunando, secundum eleemosynas dando, tertium orando. Quintò sumitur hæc sufficiētia ex parte effectus. Per satisfactionem enim tria magna bona nobis proueniunt. s. impetratio gratiæ, remissio pœnæ, expurgatio reliquiarum culpę. Ad primū videtur valere eleemosyna propter multiplicitatem intercessorū, ad secundum ieiunium, ad tertium oratio.

Quot modis fit satisfactio.

Bona quæ proueniūt p satisf.

De singulis partibus satisfactionis in particularis. *Cap.* 31.

ELeemosyna dupliciter potest accipi, aut intentione subleuandi necessitatem proximi, & sic est opus misericordiæ, aut in tentione recōpēsandi pro debito offensæ diuinæ, & sic est opus iustitiæ. Vnde primò modo propriè pertinet ad meritū vitæ. Secūdo modo ad meritum dimissionis pœnæ, quia eleemosyna sic data, propriè est satisfactoria. De ieiunio quoq; sciendum est, ꝙ in carne duo sunt, vnum natura, quę debet sustentari: & aliud vitium, quòd debet donari. Ieiunium ergo, quòd naturam seruat, & vitium domat, bo-

Eleemosyna quot modis accipitur.

num est,& satisfactoriũ,aliud verò nõ. Oratio dupliciter habet fieri : aut pro impetratione bonorum, & sic est pars, vel opus contemplationis:aut pro remissione malorum , & sic est propriè pars satisfactionis .

De iustificatione impij. *Cap.* 32.

Iustificatio impij quid. Quæ sũt ad impij iustificatio non requisita.

IVstificatio impij est motus ab iniustitia ad iustitiã.In iustificatione impij quatuor requiruntur.s motus liberi arbitrij,contritio,infusio gratiæ, & remissio culpæ. Horum prima duo sunt ex parte suscipientis,alia verò ex parte agentis. Prędicta autem quatuor,sunt simul tpe non natura. Prioritas autẽ:& posteritas,quæ secũdum ordinem naturæ est, reducitur aliquo modo ad ordinem causæ, & causati. Inter ista verò vr̃ hic ordo causalitatis eẽ. Causaliter.n.motus liberi arbitrij prior est alijs tribus, quia requiritur consensus volũtatis in huiusmodi mutatione. Voluntas autem & liberum arbitrium sumuntur hic pro eodem.

Motus liberi arbitrij.

Præterea motus iste appellatur motus liberi arbitrij . Iste quoque motus, qui per liberum arbitrium consentit Deo vt primo motori,vocatur motus fidei : quia habet aliquid cognitionis,& aliquid affectionis sicut fides. Dicamus ergo, ꝙ motus liberi arbitrij, siue motus fidei in Deũ,causaliter est;prior,quàm motus, quo de peccato quis conuertitur:quia sicut in generatione peccati prior est conuersio, quàm auersio,cum conuersio causet auersionẽ,ita in eius destructione prior est conuersio ad Deum per liberum arbitrium , quàm auersio à creatura per contritionem de peccato.Quod enim primum est in compositione , vltimum est in resolutione.Isti verò duo motus liberi arbitrij,

& con

& cõtritionis sunt priores, quàm gratia infundatur, quia sunt causa præparatoria, vt gratia detur. Quãuis.n. Deus sine vlla præparatione possit impiũ iustificare, tamen requiritur præparatio ex parte nostra: quoniã sicut requiritur præparatio ex parte materiæ in naturali mutatione ad recipiendam formam: ita in mutatione voluntaria, & hoc non est ex impotentia agẽtis, sed suscipiẽtis. Alia ratio est, quia in iustificatione peccatoris fit introductio vnius formæ, & expulsio contrariæ, ideo requiruntur prædicta duo. s. motus liberi arbitrij, dispones ad gratiæ susceptionem, & contritio. i. recessus à peccato disponens ad culpæ expulsionem. Gratia verò prius infunditur, quàm culpa remittatur, quia per gratiam culpa remittitur, sicut in introductione formæ prior naturaliter est forma, quæ expellit à parte agẽtis, quàm illa, quæ expellãda est, remoueri possit. Qualiter autẽ iustificatio fiat in instanti vel successiuè, nota distinctionem. Potest.n. iustificatio dupliciter accipi, sicut & generatio. Vno modo, vt dicat motum ad iustitiam cum termino eiusdem, & sic fit successiuè, vt quãdo succedit successiua pręparatio. Alio modo potest accipi vt dicat solummodo mutationem, siue motũ: & hoc modo fit iustificatio in instanti, & hoc triplici ratione. Prima quia fit virtute infinita & simplici, quæ immediatè operatur. Secũda est, quia fit in subiecto simplici s. in mente. Tertia est, quia ipsa forma tã quę expellitur. s. culpa, q̃ quę introducitur. s. gratia, id aũt oĩno simplex est. Ad illud quod dicit Aug. ꝙ maius est iustificare impium, quàm creare cœlum & terram: dicendum est, ꝙ maius est quantum ad id, quod fit; quia melius est; sed non quò

Deus sine pparatiõe põt ĩpiũ iustificar.

Gr̃a prius infundit, quã culpa remitta-tur.

Iustificatio impij duplr̃ accipitur.

Iustificatio in instãti quomodo fit.

ad modum faciendi. Quamuis.n.in iustificatione impij sit resistentia formalis.s.contrarij ad contrariũ.non tñ est ibi resistẽtia effectiua, qua aliquid resistat agẽti.s.Deo, cuius virtuti nihil resistere potest. In iustificatione.n. impij aliquid est ex parte Dei, & aliquid ex parte peccatoris,& aliquid ex parte ecclesię. Ex parte Dei sunt duo.s.misericordia, quæ reatum indulget: & iustitia,quæ emendam aliquantulũ exigit, vel hic, vel in futuro.s.in purgatorio, hæc significatur p binos discipulos, quos misit dñs in omnem locum,quò erat ipse venturus, tunc quidem corporaliter, nunc autem per gratiã,& spiritualiter. Ex parte peccatoris sunt etiam duo.s.amor, & dolor: & hæ sunt duæ molæ, quibus peccatum conteritur, quæ sm legẽ non debent diabolo in pignore obligari.

Deu.24 Luc. 10 Ioan.15 Ex parte ecclesiæ similiter sunt duo, primum est meritum,& præcipuè Christi,quod est inæstimabile:& aliorum sanctorum,qui fecerunt opera multa supererogationis, quæ omnia sub potestate clauium sunt posita; vt quod minus est in vno membro ecclesiæ, compensetur in alio. Vnde si aliquis non est membrum ecclesiæ,non influit in ipsum meritum prędictum.

indulgentiæ vt tñ valeant, quãtum sonant, qd requiritur. Secundùm est indulgentia,quam dat ecclesia per Papam,& episcopos:tamen vt ipsa indulgentia tantùm valeat,quãtum sonat; exigitur autoritas, & causa.s.communis vtilitas ex parte dantis,exigitur etiam fides formata,& obedientia ex parte recipientis, hoc est, vt soluat id,propter quod datur.

De pœnitentia venialium. *Cap. 33.*

Pœnitẽtia quod. Pœnitentia est remedium institutum ad expiandum peccatum, cui debetur pœna sensi-

sensibilis. quæ cũ debeatur peccato non solùm mortali, sed etiam veniali; patet, ꝙ pœnitẽtia est remedium contra vtrunque: quia non est simpliciter de venialibus, sed de mortalibus, quia pnĩa introducta est ad recõciliandũ amicitiam, vel aĩam, quã mortale peccatũ tollit. Licet igitur pœnitentia non sit de venialibus simpliciter, tamen est per accidens: & hoc est tribus modis. Primò ratione dubij, vt quando creduntur esse mortalia. Secundò ratione statuti, vt quando homo, qui tenetur confiteri semel in anno, non habet nisi venialia. Tertiò ratione periculi, vt quando venialis delectatio ad hoc perducta est ꝙ nisi homo se auertat ab ea, trahit in mortale. De remissione autem venialis peccati sciendum, ꝙ in duobus casibus non remittitur. Primus est, si talis habeat peccatũ mortale: quoniam sine mortali nũquàm dimittitur veniale: licet econuerso possit fieri, scilicet quòd mortale dimittatur sine veniali. Cum enim peccatum mortale tollat charitatem: quę vniuersa delicta operit; constat, quòd existenti in peccato mortali nullum veniale remittitur. Secundus est, quando voluntas fixa manet in affectu alicuius peccati venialis determinati, tm̃ qm̃ illud tolli non potest, & hoc multiplici ratione. Prima est, qm̃ omne peccatũ remissione indiget, quò ad duo. s. quò ad culpam, & quò ad pœnam: sed non potest esse remissio secunda sine prima; quia quamdiu homo culpam habet, debitor est pœnæ. Culpa autem consistit in deordinatione voluntatis. Vnde voluntas sic manens pertinax reordinari non potest, Alioquin duo opposita simul essent in eodem. Alia ratio est, quia manente causa non potest tolli effectus, sed

Pœna debetur peccato veniali.

Pœnitẽtia est de venialib. ꝑ accidens trib. mo.

Quibus cãis venia le nõ remittitur.

Quòd mortale admittit sine veniali.

Oẽ pcm̃ remissiõe indiget. In quo culpa cõsistat.

voluntas inordinata ad aliquid ; est causa venialis peccati: vnde manente volũtate fixa in illo, non remittitur ipsum peccatum veniale.

Veniale peccatum an sine alio dimittatur.

Sciendum etiam, ꝙ vnum peccatum veniale benè potest dimitti sine alio, quia peccatum mortale, quod maioris est adhærentiæ, potest etiã remitti sine venialia. Alia ratio est, quia peccatũ mortale, ita Deo displicet, quod facit ipsum peccantem Deo displicere. Sed veniale licèt Deo displiceat, cum inordinatum sit ; tamen non facit peccatorem Deo displicere: ꝗa per illud non priuatur gratia, sed obnubilatur, inquantum eius processus ad exteriora impeditur: & propter hoc vnum veniale non impedit, quin aliud remitti possit. Tertia ratio est quia venialia non habent cõnexionem ad inuicem, nec ex parte auersioni: quia nõ auertunt à summo bono, nec ex parte cõuersionis:

Nullum mortale remittit sine alio

& ideo vnum dimitti potest sine alio. Non est autem sic de mortalibus, vbi non dimittitur vnum sine alio, quia connexionem habent ad inuicem ex parte auersionis. Quodlibet enim mortale auertit à Deo, licet non habeant connexionem ex parte conuersionis. Ex prædictis colligitur, ꝙ vnum mortale nõ remittitur sine alio, & ꝙ vnũ veniale potest remitti sine alio

Veniale non remittitur sine mortali, & quare

veniali. Item mortale remittitur sine veniali, sed non veniale sine mortali. Cuius duplex est ratio. Prima est, quia mortale, & veniale se habent sicut habitu, & dispositio ; sed ablato habitu, potest manere dispositio, & econuersò.

Charitatis feruor

Secũda ratio est, quia mortale opponitur charitati, veniale autem feruori eius : sed sublata charitate, tollitur feruor, & non econuerso.

Per quæ

Per quæ dimittatur peccatũ veniale. Ca. 34.

AD peccati venialis remissionem nõ exigitur nouus charitatis habitus, sed sufficit nouus motus: quia peccatum non tollebat virtutis habitũ, sed impediebat ipsius actum. Notãdum autẽ, ꝙ peccatũ veniale nõ dimittitur sine cõtritione, cuius hæc est ratio: qa quãdiu volũtas in aliquo veniali fixa manet, nũquam dimittitur: sed oportet voluntatem ab eo auertere, ꝙ quis priùs volebat; & displicere ei, quod voluit, talis autem displicentia dolor contritionis dicitur. Sed sciendum, ꝙ contritio potest accipi tripliciter. s. vel in actu, vel in habitu, vel medio modo. Cõtritio in habitu non sufficit ad peccati venialis remissionẽ: quia tũc quicũq; haberet pœnitẽtiæ virtutis habitũ, non posset habere veniale peccatũ, & sic veniale peccatum, nõ posset esse cũ gratia. Contritio quoq; in actu non semper requiritur, quia sequeretur, ꝙ peccatũ, quod qs in memoria nõ habet; remitti nõ posset: propter hoc reqritur cõtritio medio modo. s. vt peccatum displiceat actualiter vel explicitè, vel implicitè. Dico autẽ implicitè, quia talis actus nõ sufficit, ꝙ displiceret explicitè, si ad aliud peccatum veniale cognitio ferretur. Notandum etiam, quod tam feruens potest esse motus charitatis in Deum, ꝙ omnia peccata venialia cõsumat, etiã sine actuali cogitatione ipsoꝝ, quia quando quis feruenter in Deum fertur, displicet ei, quicquid à Deo retardat: & ita licet explicitè de peccato veniali non cogitet, tamen in illo motu conteritur implicitè displicentia peccati venialis, vel vnius, vel omnium. Sciẽdum etiã ꝙ in cõtritione de venia-

Quid requiratur ad peccati venialis remissionem.

Veniale non remittitur sine contritione.

Contritio quot modis accipitur.

Non sp requiritur contritio in actu.

Feruor charitatis oĩa pctã venialia consumit

Quid exigatur in

contritio ne venialium. libus non exigit propositum non peccandi venialiter, sicut in contritione de mortali exigitur: sed sufficit quod displiceat ei peccatum præteritum, & infirmitas, qua ad peccatum veniale declinatur: quamuis ab eo omnino, immunis esse non possit: ita tamen quod voluntas non maneat fixa in vno veniali; quia illud sic retētū, non dimitteretur in contritione generali, nec in speciali. & hæc est ratio; quia peccata mortalia sunt in potestate nostra, vt vitentur; non solum singula, sed etiā omnia: venialia verò, & si singula vitari possunt, non tamen omnia: quod infirmitate naturę cōtingit. Multa sunt, per quæ tolluntur peccata venialia, quæ per tria comprehendūtur. Primò sunt omnia illa, quæ gratiam conferunt, vt omnia sacramenta ecclesiæ, Secundò illa, quibus impedimenta seruoris & gratiæ tolluntur, sicut est aqua benedicta, quę virtutem inimici reprimit; & episcopalis bñdictio, & alia sacramentalia. Tertiò est exercitium humilitatis ex parte nostra, sicut est tunsio pectoris, oratio dominicalis, eleemosyna, ieiunium, & huiusmodi. Ratio autem horum est, quia cùm venialia dimittantur per seruorem charitatis, quæ implicitè, vel explicitè continet omnia illa, quæ nata sunt de se seruorem charitatis excitare, dicūtur venialia peccata dimittere. talia verò sunt omnia, quæ prædicta sunt. Vnde cùm secundùm quantitatem seruoris sit quantitas remissionis: patet, quòd prout per enumerata, maior, vel minor excitatur seruor, qui implicitè vel explicitè contritionem continet; plura, vel pauciora venialia dimittuntur, non tamen semper omnia.

Mortalia vitari possunt, non autem venialia.

Quæ remittant veniale. Sacramēta. Aqua benedicta. Oratio dnica.

Secūdùm quātitatē seruoris fit remissio.

De extrema vnctione. Cap. 35.

Mediator dei & hominum non solum vocatur Iesus inquantum habet saluare, sed etiam Christus, inquantū habet vnctionis gratiam in alios diffundere: quod significatum fuit in rege Dauid, qui tribus vicibus vnctus fuit: Primò in domo patris sui in signum regni futuri, hæc significat vnctionem in baptismo. Secundò in Ebron super Iudam, & postea multa mala habuit. Hęc significat vnctionem in confirmatione. Tertiò iterum in Ebron super omnem Israel: post hāc autem in pace regnauit: hęc significat vnctionem in extremis. De substantia huius sacramenti sunt quinque. Primum est, ꝙ hanc vnctionem faciens, sit sacerdos. Secundum est intentio debita. Tertium est materia debita. s. oleum infirmorum. Quartū est, forma verborum, hæc scilicet. *Per istam vnctionem, &c.* quam formam dicere debet inungens. Quintū est locus inungendus, quia fit ad oculos, ad aures, ad nares, ad os, ad lumbos, & ad manus. In hoc sacramento forma verborum est deprecatiua: quia istud secramentum debet valere per orationē ecclesiæ, & per modum suffragij. Datur. n ad effectū, quē homo per propria opa posset consequi, nisi infirmitas impediret. Vn̄ nota, ꝙ in aliquo sacramento verborū forma non est in sola orone, nisi in isto. Dicit enim Iacobus 5. Si quis infirmatur, inducat presbyteros, & orent super eū. In quibusdā verò sacramētis ꝯsistit in sola enūciatione, verboꝝ virt', sicut in baptismo. Dixit. n. dn̄s. Matthęi vltimo. Baptizantes eos, non faciens mentionē de oratione. In aliquo autem sacramento

Mediator Dei & hominū vocatur non solum Iesus, sed & Christus. I. Tim. 2. I. Reg. 16. 2. Reg. 2. 2. Reg. 5.

Substantia huius sacri extrema vnctione requirit quinque. Iac. 5.

Forma verborū.

ſecundum quoſdam conſiſtit forma in oratione,& enunciatione,vt in ſacramento pœnitentię. Conſueuerunt enim confeſſores primò orare,dicentes. *Abſolutionem, remiſsionē, &c.* & poſtea dicere, *Abſoluo te.* Cum enim in peccato offendatur deus & eccleſia, contra primum meritò fit oratio, & contra ſecundū abſolutio. Iſtud autē ſacramentū non datur niſi adultis qui peccata venialia videntur habere, contra quę inſtitutū eſt: nec datur alijs, quàm infirmis,in periculo mortis conſtitutis. Sanis autem non datur hoc ſacramentum: quia habent aliud remedium paratum, ſcilicet pœnitentiam: nec datur niſi poſtulantibus,qui deuotione ſurſum erigunt. Et ſi ſæpe poteſt inūgi: ſed in vna infirmitate non debet quis bis inungi, niſi eadem infirmitas vltra annū protrahatur,ita ꝙ in vno anno propter eandē infirmitatem nemo bis inungatur. Effectus huius ſacramenti multiplex eſt, vnus eſt ſanitas, quæ eſt duplex. Vna eſt principalis.ſ.liberatio ab infirmitate ſpirituali, quæ contrahitur per peccata venialia, quibus anima debilis efficitur ad exequendum actum gratiæ & glorię. Alia eſt vel ſecundaria ſanitas, quæ eſt quaſi effectus, & ſignum prioris ſanitatis, ſcilicet ſanitas corporalis: & hoc eſt verum, qn̄ ſanitas corporalis expedit ſacramentaliter ſanitati ſpirituali. Tunc enim iſtud ſacramentum cauſat: vtrunq; in ſuſcipientibus dignè. Interdū enim vtilis eſt ſanitas corporalis ſ.ad meritum gloriæ cumulandum. Valet etiam ad deuotionem excitandam,& ad velociorem tranſitum ad cœlum. In hoc ſacramento, ſicut in cęteris, tria ſunt. Vnum eſt ſacramentū tantùm,ſcilicet vnctio exterior. Aliud eſt res tantùm,

Quibus datur, & ad quid inſtitutum eſt extre. vnct. ſacramentum.

Sanis nō datur hoc ſacramentum, ſed ægrotis, & quare.

Nemo bis in vno anno inungatur.

Effectus huius ſacramenti multiplex eſt.

tûm, ſcilicet effectus duplicis ſanitatis, vt dictum eſt. Tertium eſt ſacramentum, & res, ſcilicet quædam vnctio ſpiritualis interior, id eſt mentis iucunditas, & ſolatium.

De ſacramento ordinis. Cap. 36.

Qvinque ſacramenta, de quibus dictum eſt, pertinent ad ſtatũ perſonæ: ſed duo, de quibus dicendum eſt, pertinent ad commune ſtatum Eccleſiæ: quia ordo pertinet ad generationem ſpiritualẽ, matrimoniũ verò ad generationem carnalem. Ordinem præcedit prima tonſura: quia in omni trãſitu de ſtatu ad ſtatum conuenienter interponitur aliqua diſpoſitio media. Vnde in tranſitu à ſtatu laicorum ad ſtatum miniſtrorũ dei conuenienter prima tonſura interponitur. Fit ẽt in hac tonſura aliquorum capillorum reſecatio in modum coronæ: quia in miniſterium illius aſſumitur, cui ſeruire, regnare eſt. Eſt itaq; duplex ſignum diſtinctiuũ inordinatis, ſcilicet exterius tonſura, & interius character. Ad eſſe autem ordinis tonſura non præexigit, ſed ad benè eſſe, quia diſpoſitio congruitatis eſt ipſa tonſura ad ordinem, non neceſſitatis. Hugo de S. Victore ordinem ſic deſcribit. Ordo eſt ſignaculum quoddam, in quo poteſtas ſpiritualis traditur ordinatis, & officium. Hic nota, ꝙ ſicut in naturalibus dedit deus ſuperiora corpora in regimen inferiorum, ſic & in ſpiritualibus quoſdam poſuit ſuperiores, quoſdam inferiores. vt illi poteſtatem habeant ſup iſtos: ſicut ſunt clerici, qui præſunt in ſpiritualibus: & principes ac iudices ſeculares, qui pręſunt in temporalibus. De ſubſtantia huius ſacramenti ſunt ſex: Primum eſt poteſtas ordinis,

Ordo ad quid.

Prima tõſura.

In tonſura capillorum reſecatio, & quare.

Signaculũ duplex

Tonſura eſt diſpoſitio congruitatis nõ neceſſitatis.

Ordo qd.

Similitu.

Rom. 13.

Sacramẽti huius ſubſtãtia ſex requirit.

nis, quia oportet quod sit Episcopus. Secundũ est materia. s. vnctio in sacerdotibus: & tactus illorũ, quę tengẽda sunt in alijs. Tertiũ est forma verborum. Quartum est sexus virilis, quia, mulier non recipit characterẽ ordinis. Quintum est intentio recta. Sextum est, quod ordinandus sit baptizatus, quia baptismus est ianua omnium sacramentorum. Quoddam est hic sacramentũ tantùm, vt visibile signum, quo potestas tradi ostenditur. Quoddã est res tm. s. gratia, quæ cõfertur dignè recipienti. Quoddã est res & sacramentum, vt character. Septem sunt ordines. s. Ostiari⁹, Lector, Exorcista Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, & Presbyter, qui omnium ordinum est perfectissimus, & terminus aliorum. Illi autem sunt quasi septem gradus, quibus ascenditur, ad thronum Salomonis. Actus ostiariorum est custodire locũ confectionis sacramentorum ab ijs, qui immundi determinati sunt, id est excomunicatis. Actus lectorum est legere prophetias. Actus exorcistarum est arcere demones, ne dominentur in corpore nondum baptizati, scilicet per coniurationes. Actus acolytorum est deferre lumen Euangelij in lumine corporali. Actus subdiaconorum est accipere oblationes ab offerentibus, easq; offerre diacono: legere autem epistolas non est actus eorum principalis, sed consequens. Actus diaconorum est ordinare hostias in altari: legere aũt euangelium, vel prædicare, est actus cõsequens. Actus presbyterorum est consecrare corpus & sanguinẽ Christi, & est actus principalis; alius est cõsequens, scilicet ligare & soluere: per quem actum corpus mysticũ præparatur, vt sit aptũ, & idoneũ ad perceptionẽ corporis Chri veri. In

Sacramẽtum. Res. Sacramentũ & r. s. Ordines septem. Ostiariorum officium. Lectorum officium. Exorcistarum officium. Acholythorũ officium. Subdiaconorum officium. Diaconorum officium. Presbyterorum officium.

In quolibet ordine character imprimitur, sed quando fiat nunc dicendū est Ostiarijs quidē character imprimitur, quādo datur eis clauis, & dicitur, *Sic agite, tanquam rationem redditu ri deo de rebus, quæ clauibus istis recluduntur*. Lectoribus character imprimitur, cùm episcopus porrigit eis librum cum debita forma verborum. Exorcistis verò, cum dat eis librum exorcismorum cum debita forma verborum. Acolytis aūt in verbis, quæ dicit episcopus, dū dat eis candelabrum. Subdiaconis imprimitur, quando episcopus cum forma verborū dat eis calicem vacuū, & cętera vasa, quorum vsus est in confectione eucharistię. Diaconis, & presbyteris imprimitur, quando episcopus imponit manū capiti cū verbis ad hoc statutis. Prædictos aūt ordines Christus exercuit. Ostiariatū, qñ ementes & vendentes de tēplo eiecit. Lectoratū, cùm in medio seniorū librū Isaię aperiens, legit in eo. Exorcistatum, qñ dęmoniacos sanauit. Acolytatum, qñ dixit, Ego sum lux mundi. Subdiaconatum qñ linteo se præcinxit, & pedes discipulorum lauit. Diaconatū, quando in cœna corpus & sanguinem suum ministrauit discipulis, & dormientes Apostolos excitauit. Presbyteratum quando seu in ara crucis obtulit, & quando in cœna panem, & vinum in corpus, & sanguinem suum conuertit.

In quolibet ordine character.

Oēs ordines Christus exercuit.

Matt. 25. Ioan. 2. Luc. 4. Luc. 11. Ioan 8. Ioan 13. Matt. 26. Luc. 22. Ioan 10. & 19. Isa. 53. Luc 22. I. Co. 11.

De qualitate ordinandorum. Cap. 37.

Qualitas ordinandorū consistit in duobus, scilicet faciendis, & euitandis. Facienda sunt hæc. Sit in moribus pudicus: In habitu honest⁹: Cibo & potu tēperatus: Cōpetenter q̃uis non eminēter, literat⁹: Māsuet⁹, & modest⁹: Tonsurā deferat clericalem:

In quib. consistit ordinandorū qualitas.

I. Tim. 3.

ricalem : Hoſpitalis : Doctor in prædicatione. Reſidentiam faciat in eccleſia ſua, vel beneficio. Corrector vitiorum per virgam diſciplinę: Exemplum præbeat bonæ vitæ vel famę: Vnicum ſufficiat beneficium, habens curã animarũ: bonus ſit gubernator familiæ. De neceſſitate clericis vitãda ſunt hæc, omne crimen mortalis peccati: Non litigioſus. Non cupidus. Non luſor. Non negociator. Non exerceat venationes clamoſas. Non ſit incontinẽs, nec mulieribus coinhabitet: Non ſit in commeſſationibus, & tabernis, & fabulis. Non interſit ſpectaculis, niſi honeſtis. Non immiſceat ſe negocijs ſecularibus. Non debet intendere hiſtrionibus, & ioculatoribus: Tabernas non debet intrare, niſi in itinere: Horas non debet negligere: Iuſtum iudicium non debet vendere. Sacramẽta eccleſiaſtica non cũ pactione, ſed gratis debet dare. Si qs epſ nõ ſit excõicat⁹, vel ſuſpenſus, vel irregularis, non apoſtata. Nõ ſit ſimoniacus in ordine, vel beneficio, nõ ſolẽniter pęnitens. Ante ordinis ſuſceptionem ſe per confeſſionem præparet. In peccato mortali non accedat. Primam tonſuram non negligat. Nullus ordinetur, niſi examinatio pręcedat. Non accipiantur ſimul ordines minores cum ſubdiaconatu, nec etiam duo ſacri ordines ſimul, ſed gradatim. Nec per ſaltum accipiat quis ordinem, nec ab alieno epiſcopo, ſed à ſuo. Nec contra epiſcopi prohibitionem, & ſine titulo, nec furtiuè. Miſſam in qua ordinatur, totaliter audiat. Omnia, quæ ſunt tangenda in ſuſceptione ſui ordinis, vnuſquiſque tangat. Non accedat niſi licentiatus, & pręſentatus. Ieiunus à ieiuno accipiat ordines. Nõ recipiantur, nec cõferantur ordines, niſi tpibus ab

Non ordinentur nõ examinati.

Non acci piantẽ duo ordines ſimul.

Non per ſaltum.

ab ecclesia institutis. Multa sunt, quæ impediunt promouendum etiam sine culpa, licet non sine causa. Non enim debet promoueri ignotus, nec bigamus, nec neophytus, nec corpore vitiatus, nec de illegitimo thoro natus, nec seruus, nec obligatus ad ratiocinia: qm̃ repellitur ab ordinibus. Ex prędictis patet, ꝙ dignitas clericalis, siue ordines non conferunt à quolibet, nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tpe, nec quolibet hora, sed missę.

Qua impediunt promouēdos.

Cui, qñ, à quo, in quo loco, qua hora conferri debent ordines.

De sacramento matrimonij. Cap. 38.

MAtrimonium est coniunctio maris, & fęminę indiuiduam vitę cõsuetudinem retinens. Matrimoniũ per sponsalia initiatur, per consensum animorum, expressum per verba de pręsenti, ratificatur, per carnalem copulam consumatur, & perficitur. Ad hoc aũt sciendũ, ꝙ duplex est perfectio. Prima est in esse simpliciter, secũda in esse cõpleto, sicut patet in puero, in quo est ꝑfectio, quantũ ad esse hoĩs simpliciter, sed non est in eo ꝑfectio, quantũ ad esse cõpletũ scd̃m quantitatẽ & opationẽ hoĩs. Eodẽ mõ dicendũ est de mr̃imonio in quo duplex est ꝑfectio. Prima est q̃ facit mr̃imoniũ. s. cõsensus aĩoꝝ, ꝑ verba de præsenti expressus: & ad hanc non exigitur copula carnalis. Scd̃a ꝑfectio est, q̃ mr̃imoniũ ꝯsumat: & ad hãc exigit carnalis copula. Bonũ mr̃imonij triplex est. s. fides, vt neuter alieno thoro maculet proles, vt ad cultũ dei nutriatur sacr̃m, vt non dissoluat. Licet. n. ecclesia possit diuortia ꝑꝑ impedimẽta mr̃imonij facere, nũquã tñ põt, nec debet mr̃imoniũ, qđ legitimè celebratũ est, dissoluere: qa quos deus cõiunxit, hõ nõ põt quantęcũq; authoritatis sit, separare: tñ soluit mr̃imoniũ ꝑ mortẽ. Sciendũ, ꝙ

Matrimonium qd.

Matrimonium qũo initiatur.

Perfectio matrimonij.

Bonũ matrimonij triplex.

Et si diuortiũ facere possit ecclesia, nõ tamẽ matrimonium soluere.

duplex

Matt. 19. duplex est cōiunctio in matrimonio, & duplex est mors correspondens illi. Est enim coniunctio spūalis p cōsensum aiorū, q̄ soluit̄ p mortē spūalem, qua homo morit̄ mundo per religionis ingressum. Alia est cōiunctio carnalis per cōmixtionē sexuū, q̄ soluit̄ p mortē carnalem. Est aūt causa mrimonij quadruplex. s. efficiēs, vt consensus aiorū, per verba de præsenti expressus. Materialis, vt ipse psonę legitimę. Formalis, vt bñdictio, anulli subarratio, & hmōi. Finalis duplex est, vna principalis, scilicet prolis pcreatio, & fornicationis euitatio: quia matrimoniū nō solū in officiū, sed ī remediū ĩstitutū fuit: licet fuerit primò solū ī officiū. Alia est scdaria, & illa est multiplex. Vnde versus.

Coniunctio duplex

Matrimonialis cā quadrupl.

1. Cor. 11.

Hostes conciliat, & eo discernitur hæres,
Bis ligat, alma notat, ius transfert, auget honorem.

Mrimoniū quadruplex.

Quadruplex distinguitur mrimonium. Primū est carnale inter virum, & mulierē. Secundū est mortale inter deū, & aīam. Tertiū est allegoricū inter Christū, & ecclesiam. Quartū anagogicū inter deum, & aīam in ecclesia triumphante per coniunctionē gloriæ. Potest qs accedere ad vxorē suā quatuor de causis. s. causa prolis, causa reddendi debitum, causa vitandę incontinentiæ. Istis tribus causis non est peccatum. Quartò potest fieri causa explendę libidinis: & hoc modo peccatū est veniale, vel mortale, secundum quòd libido est venialis, vel mortalis. Fit autem peccatum in coniugali coitu quinque modis. Vnde versus.

Quib. de causis qs possit ad vxorē accedere.

1. Cor. 7.

Pctū in coniugio qūo fit.

Quinq; modis peccat vxore maritus abutens.
Tempore, mente, loco, conditione, modo.

Nota quòd vxor dimissa propter fornicationem reconciliatur viro multis modis. Vnde versus.

Quot modis fit recōciliatio.

Vltimò

Vltimò mœchatur, retinet nec conciliatus.
Absens prostituit, ius, fraus reuocant mulierem.

Tria sunt ornamenta sponsæ. s. anulus in digito, monile in pectore, corona in capite. Primum significat operis puritatem, quia in manu est opus. Secundum affectus sinceritatem: quia in pectore est affectus. Tertium contemplationis claritatem, quia in capite est perspicacitas intellectus. Multis de causis beata Virgo fuit desponsata viro. Primò, vt designaret ecclesiam desponsatam Christo, quæ similiter est virgo. Secundò, vt Ioseph testis esset integerrimæ castitatis eius. Tertiò, vt per Ioseph origo eius ostenderetur: quia per viros genealogia texitur. Quartò, ne infamaretur, si generaret non habens maritum. Quintò, ne velut incontinens damnaretur, quia de tribu erat sacerdotali, & tales comburebantur, aliæ adulteræ lapidabantur. Sextò, vt virgo virili solatio sustentaretur. Septimò, vt partus diabolo celaretur. Octauò ne Iudæi Christum tanquàm illegitimum iuste persequi viderentur. Nonò, ne legi, quæ commendat matrimonium, contrarius dominus videretur. Notandum, quòd duodecim sunt impedimenta matrimonij. Vnde versus:

Ornamenta sponsalia.

Quare beata Virgo Maria despõsata fuerit viro.

Matt. 1

Impedimenta matrimonij.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, ius, ordo, ligamen honestas.
Si sis affinis, si fortè coire nequibis.
Hæc socianda vetant coniugia, iuncta retardant.

Finis libri Sexti.

COMPENDII totius Theologicæ veritatis,

LIBER SEPTIMVS.

De vltimis temporibus.

De fine mundi. *Cap.* I.

Iudicij finalis tria ancedẽtia, duo cõcomitantia, & duo sequentia.

INALE iudicium quędam sunt antecedentia, quædam concomitantia, quædam sequentia. Antecedentia iudicium tria sunt. s. pœna purgatorij, ecclesiæ suffragia, & persecutio Antichristi. Concomitantia iudicium duo sunt. s. conflagratio mundi, & resurrectio corporũ. Consequentia iudiciũ, duo sunt. s. pœna infernalis, & gloria cœlestis. De quibus per ordinem est dicẽdum.

De purgatorio. *Cap.* 2.

Ignis purgatorij qualis sit. Quare aīæ affliguntur. In purgatorio est spes. Purgatorium est, & quare.

PVrgatorius ignis corporeus est, per quem tantummodo spiritus iustorum, qui in hac vita non impleuerunt pœnitentiam, neque satisfactionem condignam, affliguntur. Hi qui sunt in purgatorio, spem hñt euasionis, quia sciunt se non esse in inferno: & tñ propter pœnarum magnitudinem hoc aliquando non aduertunt. Multæ rationes sunt, quare opor-

oportet esse purgatorium. Prima est, quia ſm Auguſt. tria ſunt genera hominum. Quidam ſunt valde mali, quibus non proſunt eccleſiæ ſuffragia. Quidã valde boni, quibus non ſunt neceſſaria. Quidam nec valde mali, nec valde boni, qui habent venialia, & his debetur pœna purgatorij. Secunda eſt, quia ſicut ſumma bonitas non patitur, ꝙ bonum remaneat irremuneratum, ita ſumma iuſtitia non patitur, ꝙ malum remaneat impunitum. Tertia eſt, quia diuinę lucis tanta eſt dignitas, ꝙ eam ſoli mundi oculi cernere poſſunt. Vnde oportet, ꝙ quilibet veniat ad munditiam baptiſmalem anteq̃ conſpectui diuino pręſentetur. Quarta eſt, quia culpa eſt offenſiua diuinæ maieſtatis, & damnoſa eccleſiæ, & deformatiua in nobis imaginis diuinæ. Sed offenſa requirit punitionem, damnum requirit ſatisfactionem, & deformatio expurgationem: pp quod neceſſe eſt, ꝙ peccato pęna vel hic, vel alibi reſpondeat. Quinta eſt, quia contraria contrarijs curantur: ſed peccatum oritur ex delectatione: vnde debet per pœnam deleri. Sexta eſt, quia nulli debet negligentia ſuffragari, ſed ſi non puniretur talis, videretur in futuro commodum reportare de negligentia pœnitentiæ dilatæ. Septima eſt, quia iuſtum eſt, vt ſpiritus, qui ꝯtempto ſummo, ſubiecit ſe infimo, id eſt peccato: ſubijciatur poſtea inferioribus. i. pœnis. Nota, ꝙ aĩæ, poſtquam fuerint in igne ſufficienter purgatę, ſtatim euolant ad gloriam, & hoc patet multiplici rõne. Primò, quia poſt purgationem nulla remanet ad gloriã diſſimilitudo in anima: vnde meritò illi debet iungi. Secundò, quia ianua cœli illis ſemper eſt aperta, qui nullum hñt obſtaculum. Tertiò, quia neceſſe eſt illos

Tria gñã hoĩum.

Quibus ꝓſunt eccleſiæ ſuffragia.

Iuſtitia & miſericordia Dei rectitudo.

Munditia qualis reqritur añquã qs ad Deum ꝑueniat.

Pęna dẽt corrñdere culpæ, vel hic, vel alibi.

Vñ oriatur peccatum.

Aĩæ purgatæ ſtatĩ euolãt ad gloriam, & quare.

Apoc. 3

spiritus in quibus est charitas, sursum eleuans, & nihil retardans: sursum eleuari ad gloriam. Quartò, quia cū Deus sit pronior ad miserendum, q̃ ad puniendum, meritò debet purgatos ꝯiungere glorię, quos purgādos subiecit pœnæ. Quintò, quia non punit Deus bis in idipsum. Vnde cū iste sufficienter satisfecerit in pœnis igniū, non ampliùs debet puniri in dilatione pręmioꝝ. Sextò, quia post purgationē, non debet talis esse in purgatorio, neq; in lymbo, qa non est de numero illoꝝ pueroꝝ, neq; in inferno: quia non est de numero damnatorū. ergo debet esse in cœlo: quia post mortē non sunt alia receptacula aīarum. Septimò, quia efficaciorem charitas, q̃ iniquitas: sed iniquitas statim ducit ad supplicia, ergo charitas statim ducit ad pręmiū. Octauò, quia cessante impedimento, corpora grauia feruntur deorsum, & leuia sursum: & sic maloꝝ spiritus remoto carnis onere statim ferunt ad locum suppliciorum pp peccati grauitatem: spiritus verò bonorum, si non sit impedimentū alicuius culpæ, vel pœnę debitæ, statim feruntur ad locū pręmiorum.

Spiritus bonorum.

De acerbitate pœnæ purgatorij. Cap. 3.

In purgatorio duplex pęna.

IN purgatorio duplex est pœna. Vna est dāni, de carentia diuinę visionis. Alia sensus, de afflictione ignis: & quantū ad vtrunque, minima pœna purgatorij maior est maxima pœna mundi. Istud patet de pœna dāni: quia affectus, quo desiderat summum bonum post hanc vitā ab oībus sanctis, intensior est, q̃ aliquis affectus rei tpalis in ista vita: maximè cū iam tps habendi aduenerit: ideo carentia eius molestiùs tolerat. Istud ēt patet de pęna sensus, qui cùm dolor non sit essentialiter læsio, sed

Quā acerba purgatorij pœna.

Pęna damni.

Pęna sensus.

læsionis sensus: tantò magis dolet aīa, quantò magis sentit sensitiuum aliquid. Ideo ab igne, in ipsam agente maximè affligit. Rō acerbitatis pœnæ purgatorij hæc est: quia cum Deus magis quærat emendam, q̄ pœnam; plus ponderat in pœnitentia virtutem bonę voluntatis, q̄ pœnam afflictionis. Vnde plus ponderat Deus modicam pœnam voluntariam in pñti, q̄ multò maiorem, non ita voluntariā in futuro: sicut plus valet modicum auri, quàm multū plumbi. Vnde oportet, vt ꝙ ibi deficit in voluntate, hic suppleatur in acerbitate. De igne, qui purgat animas, dupliciter est loquēdum, vel quantum ad id quod mediatè animas affligit, & sic est corporeus: vel quantum ad id, ꝙ proximè affligit, & immediatè, sic est incorporeus. Primo modo dr̄ ignis verè, secundo modo similitudinariè, sicut leo verus, & leo pictus. Vtrunque tangit Gregorius, qn̄ dicit: In eo ardent; dum ardorem vident. Ille autem ignis corporeus dupliciter pōt considerari. Primò, vt est instr̄m naturæ, sic agere pōt in corpus, & non in animam. Secundò, prout est instrumentum diuinæ iustitię, sic agit in animam, imprimendo illi speciem suam, per quam affligitur; qa violēter illa specie informatur. Sicut enim anima ſm ordinem naturæ vnitur corpori, vt instituat vitam, sic meritò ſm ordinē iustitiæ vnitur igni, à quo suscipiat pœnam. Nota, ꝙ dæmones non puniūt animas in purgatorio, sed illic eas adducunt, vel etiam assistunt, vt cōiter dicitur. Ex permissione tamen Dei dęmones in hac vita quandoq; bonos affligunt, sed hæc est ratio, quia in præsenti durat pugna inter dæmonem & hominem: qui dæmon habet in eo potestatem exercitij, sed post hanc

Pęna voluntaria acceptior Deo.

Similitudo.

Quid de igne purgatorij sē tiendum.

Afflictio itellectualis.

Ignis corpore⁹ qualiter agat animam.

Vnio aīa ad ignē.

Dæmones an puniāt animas.

Dæmones in præsenti bonos affligunt, & quare.

Eph 6 / Eph 2 — vitam non sic. Vnde & aër iste caliginosus est assignatus dæmonibus magis propter tentandi officium, quam propter supplicium. De locis pœnalibus vbi sint, & quot, require supra lib. 4. cap. 22. *De descensu Christi ad inferos*. Sciendum tñ de loco purgationis, ꝙ dupliciter assignatur: aut ſm legem cõem, & sic est in vno loco in parte inferni circa lymbum patrum. Aut ſm dispensationem specialem, & sic purgantur animæ aliquando in diuersis locis, in quibus peccauerũt. Hoc autem fit propter aliquam suam reuelationem per suffragia eorũ, quibus apparent in illis locis: vel etiam propter aliquam ædificationem viuentium. Ignis autem ille plus, vel minùs cruciat, secundùm ꝙ plus vel minùs de combustili, seu criminali quisque secum tulit. Oportet. n. prius quàm facies Dei videatur, (sicut legimus) ꝙ ligna, fœnum, stipula, id est, maiora, minima, mediocria, & venialia totaliter per cremationem cõsumantur. Prædicta verò pœnæ diuersitas non est ex diuersitate ignis ardentis, seu agẽtis, sed subiecti patientis: sicut sub eodem Sole vnus plus æstuat, alter minus, vt dicit Greg. Necesse est autem, vt dicit August. quòd tantùm duret dolor quantùm hæserat amor. Tantò enim quisq; torquebitur diutiùs, quantò affectus eius venialibus adhærebat fortiùs.

[Margin notes: Locus purgatorij vbi. — In locis in qbus aĩæ peccauerũt purgantur. — Cruciat ignis purgatorij, & qualiter. 1. Cor. 3 — Non est diuersitas ignis agentis. — Quãdiu purgẫtur aĩæ in purgatorio. — Iustitia Dei seueritas.]

De suffragijs ecclesiæ. Cap. 4.

Sicut pertinet ad diuinæ iustitiæ seueritatem bonos propter venialia puniri, ita pertinet ad bonitatem diuinę misericordiæ eosdem per suffragia releuari. Prosunt ergo suffragia defunctis non ad meritum vitæ æternæ, sed ad solutionem pœnæ: & hoc vel ad pœ-

[Margin notes: Misericordię ĩmensitas. — Prosunt defunctis eccle suffragia, & qualiter.]

ad pęnarum mitigationem, vel ad celeriorẽ liberationem. Sunt aũt quatuor modi suffragiorũ generales, ad quos omnes alij reducuntur. s. oratio, ieiunium, eleemosyna, & sacramentum altaris: quorum numerus sic accipitur: qm̃ defuncti à pœna absolui põt duobus modis. s. per viam gratiæ, & per viam iustitiæ. Per viam gratiæ dupliciter. Primò per intercessionem publicam capitis, quæ est in oblatione sacramenti altaris. Secundò per intercessionẽ quasi priuatam membrorum, scilicet per orationes iustorum. Simpliciter per viam iustitiæ dupliciter: primò per modum redemptionis pœnæ, scilicet in eleemosynarum largitione: secundò per modum solutionis pœnæ, scilicet in ieiuniorum afflictione. Si autem quæritur, quando incipiat valere defuncto id, quod pro se fieri mandauit: dicendum, ꝙ opus operans, id est meritum authoris statim consequitur mortuum de bonis, quæ præcepit pro anima sua fieri. Sed non opus operatum, id est fructus ipsius operis, vsquequo fiant: quia primum valet ex merito absoluto, sed secundum ex merito conditionali.

Quõ soluũtur aĩæ defunctorum.
Greg. 13 4. 13. 4. 2 cap.
Duplici via saluãtur.
Via gra.
Via iusti tiæ.
Sito subueniendo animabus defunctorum.

Quorũ suffragia prosint, & quibus. Cap. 5.

AD hoc ꝙ valeant suffragia, requiritur aliquid ex parte agentis, & aliquid ex parte mortui recipientis. Ex parte agentis requirit̃, ꝙ sit in charitate, & quòd intentionem suam dirigat ad illos, quibus vult, vt opera sua proficiant. Distinguendum est tamen, ꝙ suffragia per malum possunt fieri dupliciter. Vel vt per authorem. & sic non prosunt, nisi fortè per accidens. s. inquantũ per eleemosynas mali hominis excitantur boni pauperes ad oran-

Vt prosint defunctis requisita, & quæ.
Intentio.
An suffragia malorũ ꝓsint.

dum pro defunctis, vel vt per ministrū, & hoc dupliciter: quia vel facit ea, vt minister publicus Dei & ecclesię, sicut qñ sacerdos malus celebrat missam, vel agit exequias mortuorū, & talia semper prosunt, quia malitia ministri non nocet operi boni authoris, sicut patet in domino iusto dante eleemosynam per seruum malum. Si verò facit ea, vt minister priuatæ personæ, existentis tamen in charitate, siue defuncti, siue alterius, etiā talia prosunt: quia opus illud, licet sit mortuum quò ad ministrū, non tamen quò ad authorem. Si verò malus minister facit aliqua de mandato eius, qui non est in charitate non prosunt. Aliquid etiam exigitur ex parte accipientis, ad hoc vt suffragia prosint illi. Primum est, ꝙ ipse sit in charitate. Vnde non valet his, qui sunt in inferno, quia sunt à corpore Christi mystico separati: vnde nulla spiritualia influentia peruenit ad eos: sicut nec influentia corporalia valet membris à corpore amputatis. Secundum est indigentia: vnde non valent beatis, qui nō sunt amplius in via, sed in termino, nec pñt ad altiora ascendere: sed potiùs econuerso illorum suffragia prosunt nobis. Vtrunq; autem est in his, qui sunt in purgatorio, scilicet charitas, & indigentia. Vnde sicut potest homo satisfacere pro altero viuente, qui per se non valet: ita potest etiam pro defuncto. Nota, quòd suffragia prosunt defunctis, sed magis, aut minùs pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro charitate viuorū, qui magis solicitantur pro aliquibus, quàm pro alijs. Illa enim suffragia, quæ specialiter fiunt pro aliquibus, plus valent illis, quàm alijs: licet etiam alijs aliquo modo communicentur. Suffragia verò,

Cui sit opus mortuorū, vel viuum.

Qñ non ꝓdest bonū opus.

Quę exiguntur ex parte accipientum.

Non prosunt bona facta damnatis, & quare.

Suffragia ecclesię nō ꝓsunt beatis, & quare.

In purgatorio charitas, & indigentia.

Qūo prosint suffragia defunctis.

quæ cõmuniter pro defunctis fiunt, quamuis pro modulo suo omnibus prosint, illis tamen amplius, qui dum essent in via, magis meruerunt, vt sibi prodessent. Quamuis autem (vt dictum est) suffragia non prosint ijs, qui sunt in cœlo, nec illis, qui sunt in inferno: tamen aliquo modo prosunt etiam illis. Vnde nota, ꝙ valẽt illis qui sunt in purgatorio, per modũ purgationis: valent saluatis, qui sunt in cœlo, per modum cõiunctionis, quia multiplicatio saluãdorum augmẽtat gloriam accidẽtialem. Valent & damnatis in inferno per modũ diminutionis. quia quãtò.n plures saluãtur per meritũ ecclesię, tãtò pauciores damnabuntur, & ita minor erit pœna per subtractionem consortij illorum, valẽt etiã impiis faciẽtib. p modũ meriti: quia cũ pro paruulis defunctis celebrãtur missæ mortuorum hoc nõ fit propter illorum indigentiam, cùm statim euolẽt ad gloriam, sed propter gratiarum actionem.

Alij communicãt suffragijs & quõ.. Qui plus meruerũt amplius cõicant. Suffragia ecclesiæ valẽt illis, qui sunt in purgatorio, in inferno, in cęlo. Valẽt & impijs.. Missa qua celebratur p paruulis ad quid.

Vtrum indulgentiæ prosint defunctis. Cap. 6.

Papales indulgentiæ prosunt defunctis in purgatorio, quod patet, quia crux aliqñ datur pro duabus, vel tribus, vel quatuor, vel decem animabus. In ecclesiã enim est thesaurus meritorum tam Christi, quàm perfectorum, de quo solus Papa, qui habet claues huius thesauri, pro necessitate ecclesiæ potest accipere, & dispensare. Alij autem sicut episcopi, non hñt in his potestatem generalem, sed limitatam, & non nisi per summi pontificis dispensationem. Dicendum ergo, quòd Papa propriè non absoluit defunctos à pœna, sed quasi pro eis de communi thesauro ecclesiæ soluit: sicut aliter creditor liberat debitorẽ eũ,

Indulgẽtia ꝓsunt defunctis idirectè. Thesaurus meritorum in ecclesia. Mat. 16 Ioan. 21 1. Cor. 9 Col. 1 Pontificũ pui nciarium limitata potestas.

Alio, & alio mô viuẽtes & defunctos absoluit Papa.

dum debitorem absolui; & aliter amicus debitoris, dum pro eo debitum solui: sed viuẽtes vtroque modo absoluit Papa. Illi autẽ quibus datur indulgentia, non possunt eam vlterius dare neq; viuis, neq; defunctis: & hoc duplici ratione. Primò, quia indulgentia non est donum collatiuum gratiæ, sed priuatiuum pœnæ, priuatio cum nihil sit, alij communicari non potest. Secundò, quia dare indulgentiam, authoritatis est & iurisdictionis, quam non habent laici: ex eo ꝙ indulgentiam ab alijs recipiunt: vnde non possunt defunctis impendere indulgentiam per authoritatem, sed solùm boni operis sui suffragium per charitatẽ. Papa verò potest vtrunque.

Non dantur indulgẽtiæ ab omnib. Indulgentia quid. Priuatio nulli cõmunicaš. Laici pñt impẽdere ĩdulgẽtiã defũctis, & qũo.

De aduentu Antichristi. cap. 7.

2. Thes. 2

ANtequam dñs veniat ad iudicium, Regni Romani fiet destructio, Nam sicut dicit glosa super Apocalypsin. Priùs erit discessio ab vtroque imperio, qua completa aderit Antichristus. Hic ex parẽrum seminib. concipietur: sed post cõceptum descendet spiritus malignus in matris vterum, cuius virtute & operatione deinceps puer nascetur, aletur, adolescet, propter quod & filius perditionis vocabitur. Nascetur autẽ in Babylonia de tribu Dan, sicut dicit glosa super Apoc. ca. 11. Post hoc veniet in Ierusalem, & circũcidet se, dicẽs Iudæis se esse Christũ illis ꝓmissum, vnde plebs Iudæa specialiter ei adhærebit, sicut dicit Haymo super Apocal. donec Enoch. & Helia prædicantibus, qui ex illis fuerint saluandi, ad Christum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primò Antichristo ad custodiã: sed quando ita obstinabitur in peccato

Antichristus vnde.

Circuncidetur Antichrist⁹. Apoc. 11. Angelus dabitur Antichristi in custodem.

ꝙ dicet

ꝙ dicet se esse Deũ, & extollet super omne id, quod dicitur De⁹. aut colitͬ, sicut dicit Apost. 2. Thessal 2. tunc primò deseret eum angelus ex toto, nec habebit eum postmodum ad protectionem, sed ad accusationem. 2. The. Deseret. angelus. Antichr. & qũo.

De vita Antichristi. *Cap.* 8.

ANtichristus erit luxuriosus, & in concupiscentijs fœminarum, vt habetur Dan. 11. In aperto tamen per hypocrisim simulabit sanctitatē, vt facilius decipere possit. Cor suum per superbiã magnificabitur, sicut dicitur. Dan. 8. Contra ptincipē principum consurget, id est, contra Deum. Et vt dicit glossa super Danielem cap 8. in tantam eleuabitur superbiam, quòd leges, & ceremonias mutare conabitùr, vel cursum temporum. Antichristi merces pessimi.

Tantę quoque præsumptionis erit, ꝙ non putabit se à Deo puniendum, propter hoc ꝙ iudicium differtur. Psalm. 10 Auferuntur iudicia tua à facie eius Erit etiam blasphemus, sicut Apocal. 12. dicitur. Vnde Daniel. 11. Aduersus deum deorum loquetur magnifica. Item ad maiorem dei contumeliam faciet imaginē suã adorari, & oẽs suo charactere signari in manu dextera, & frontibus suis, sicut habetur in Apoc 3. Confitebitur enim se verum filiũ dei, & filium hominis. Ita vt in templo dei sedeat tanquã ipse sit deus, & se faciet adorari. Iudęi nãque templum, quod Romani destruxerunt, reædificabunt. Affirmabit ante se nullũ fuisse Christum, sed Antichristos fuisse. Dicitur. n. in glossa ad Coloss. 2. qa sicut in Chr̃o omnis plenitudo diuinitatis habitat, ita & in Antichristo plenitudo omnis iniquitatis : quia in ipso erit caput omnium malorum diabolus. Præsumptio Antichristi. Blasphemia Antichristi. Apoc. 13. Matt. 24. 2. The. 2. Col. 2.

De

De quatuor modis, quibus decipiet. Cap. 9.

Comparatio. Calliditas Antichristi.

MEritò comparatur Antichristus. Gen. 49. Cerasti, qui est serpẽs cornutus: qa quatuor cornibus armabitur. s. callida persuasione, miraculorum operatione, donorũ largitiono, & tormentorũ exhibitione. Primùs ergo modus subuertendi homines erit callida persuasio Prædicabit enim legem nouam prauam esse, & legem Christi pro posse destruet. Prædicatores enim sui discurrent per vniuersas partes mundi. Impedient quoque Apostoli Antichristi ne scriptura secundum veritatem exponatur à catholicis doctoribus, vel à fidelibus audiatur: ipsi autem bonos se simulabunt, & tñ mala suadebũt. Secũdus modùs subuertẽdi erit per fallacia miracula: quia per artem magicam illa faciet. Vnde glossa super Apoc. 13. Magica arte statuam faciet loqui, & futura prædicere: faciet (sicut dicitur Apoc. 13.) ignem de cęlo descendere in terrã. Glos. i. malignum spiritum faciet super eos descendere, vt loquãtur varijs linguis. Spiritus enim malignus descendet in eos in conspectu hominum, sicut Spiritus sanctus descendit in Apostolos Christi. vnde iactabunt se esse meliores Apostolis Christi, qui spiritum acceperunt in conclaui. Item per artem magicam simulabit se mortuum, & feretur à dæmonibus in aera, quasi ascendat in cœlum: & sic putabitur ab hominibus resurrexisse, qui prius mortuus putabatur: & tunc mirabuntur populi, & adorabunt eum, atque laudabunt: Ecclesia verò non faciet tunc miracula. De hoc modo decipiendi dicitur Psalmo 10. Insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua: Glosa. Rectè

Antichristi peruersitas. 2. Tim. 4. Arte magica mira faciet antichristus. Maligni spũs trãsfiguratio 2. Cor. 11 Act 2 Simulatio Antichristi. Modus decipiẽdi antich.

Anti-

Antichristus cōparatur leoni existenti in spelunca: quia in eo vis, & dolus operatur. Vis enim per Leonem, dolus p speluncam intelligitur. Greg. Pensemus, quę erit humanæ mētis illa tentatio, qñ pius martyr & corpus tormentis subiiciet, & tñ tortor ante eius oculos miracula faciet Sicut enim Antichristus finget se à mortuis resurgere, ita etiã finget se ad cœlum ascendere. Apoc. 13. Et plaga mortis eius curata est. Glo. Arte magica ascēdet Antichristus in aëra, ferentibus eum dæmonib⁹. Faciet arbores citò florere, & arescere, mare turbari, naturas in diuersas figuras mutari: mortuos etiam in conspectu hominum suscitabit. Tertiò decipiet per munera. Ipse nãq; Antichristus inueniet thesauros absconditos, per quos ad sequendũ se inclinabit plurimos, Ditabit n. bonis diuites huius sęculi, & tunc eorum falsam fœlicitatem ad decipiendum alios ostendet. Quartò compellet per minas & tormenta, quos aliter vincere non poterit. Tanta verò, sicut ait Dominus, tunc erit tribulatio, vt in errorem ducantur (si fieri pōt) etiam electi: & hoc innuitur. Apocal. 1. vbi dicitur. Pedes eius similes aurichalcho sicut in camino ardenti. Per pedes vltima Christi membra, per caminum verò, vehemens tribulatio designantur. Exhibebit enim cuncta, q̃ in precedentibus martyribus impleta sunt genera tormentorum, sed in illis regionib. tunc fideles maximè sunt vexandi, & vehemētiùs, vbi Dñs fuit Crucifixus. Et dicit Haymo sup Apoc. Illa tentatio non per partes, sed simul totum examinabit mundum. Soluentur enim demones, qui modo ligati sunt, ne possint nocere, quantum vellent. Fideles quoq; illo tpe

Comparō.

Immanitas tentationis.

Qualiter Antichrĩs exaltabit.

Suscitatio ne phantastica.

Auaritia decipiet.

Quos nō p o erit, decipiet tormentis.

Mo. alr.

In Hierlm. (ęuior tribulacio.

Tribulatio totũ examinabit mũdũ.

Apoc. 10. non prędicabunt, quia tãquam excõmunicati habebuntur tunc boni. Nihil vẽdetur eis, nec emetur ab eis, nisi habeant characterem.i.signum aliquod ad literam, vt adhęrentes sibi cognoscantur & alij interficiant. Aut nomen bestię.i.confessionẽ oris, aut numerum nominis eius.i.multiplicationem operũ,vt habetur in Apoc. Antichristus aũt sicut erit crudelior omnibus persecutoribus, ita sancti tunc tẽporis fortiores erunt omnibus retro martyribus.

Bonorum persecutio

Apocal. 3.

Sancti fortiores.

De sequentibus Antichristum. Cap. 10.

Prędictis quatuor modis Antichrs multos ad se attrahet, vnde Apoc.12. Cauda eius trahebat tertiam partem stellarũ cęli, & misit eas in terram. Attrahet aũt malos per munera, bonos per tormenta, simplices p prædicationem,& miracula. Qui enim sancti & iusti credebantur,adhęrebunt ei pro suæ arbitrio volũtatis. Habebit secum magos,& malesicos,reges quoque,& principes. Vnde Apocal.13. Vidi de mari bestiam ascendentẽ, &c. Gloss. id est, Antichristum, habentem capita septem, id est, principes vniuersos, & cornua decem, id est eos, qui impugnant decalogũ. Nota igitur, quòd Antichristus primò veniet in benignitate, & miraculorum operatione: & tunc à Iudęis suscipietur, qui ei specialiter adhęrebunt: ad quorum conuersionẽ venient Helias, & Enoch. & tunc Antichristus in apertam persecutionem consurget.

Quib⁹ modis trahet bonos & malos.

A iudeis suscipiet Antichr.

Apoc 11. Malac. 4.

De Gog, & Magog. Cap. 11.

De Gog, & Magog, dicunt quidam ꝙ sunt decẽ tribus intra montes Caspios clausæ: non ita tamen quin exire possent

Opin. diuersæ de Gog,& Magog.

ſent ſi permitterentur, ſed non permittuntur à regina Amazonum, ſub cuius regno & ditione viuunt: Has dicunt Iudęi in fine ſeculi exituras, & venturas in Ieruſalē, & cū ſuo Meſſia eccleſias deſtructuras. Alij dicūt, ꝙ ꝑ Gog & Magog intelligitur exercitus Antichriſti, ꝗ in fine ſeculi veniet ad expugnandam eccleſiam. Per Gog enim ſecundum glo. illi, per quos latenter diabolus perſequetur fideles deſignantur. Per Magog illi, per quos apertè eccleſia opprimetur: vel iidem, qui tempore Antichriſti priùs occultè, & poſtmodum apertè eccleſiam perſequentur. Secundum Auguſt. Gog refertur ad gentes, Magog ad diabolum: quia Gog interpretatur occultatio, & Magog deiectio, vel deſtitutio.

Ezec. 38.
Apoc 20
Exercitus Antichri.
Apoc 20.
Interpretatio.

De Helia, & Enoch. *Cap.* 12.

INter occultum aduentum Antichriſti qui eſt per natiuitatē, & manifeſtum eius aduentum, qui eſt per prędicationem, & apertam perſecutionem, venient Helias, & Enoch, & conuertēt (ſicut dicitur Malach. vlt.) corda patrum in filios. Gloſ. ad inſtructionem prętetitorum de fide Saluatoris, inquantum & ipſi crediderunt, & cor filiorum ad patres eorum. Gloſ. quia ſuſcipient fidem, quā illi habuerūt, Vnde & Chriſtiani, & Iudęi tunc in Chriſtū pari religione conſentient. De eorum prædicatione & ſancta conuerſatione dr̄ Apoc. 11. Dabo duobus teſtibus meis. ſ. Heliæ, & Enoch & prophetabunt, id eſt prędicabunt. 1260. .i. tribus annis, ſicut ipſe Chr̄s prędicauit, amicti ſaccis. Glò. prędicantes pn̄iam, & exēplum oſtendētes. Hi ſunt duæ oliuæ, & duo cādelabra. Glo. i. lumē dantes alijs. Tādem Antichr̄s

Antichriſti aduentus dupl.
Hier. 33.
Enoch, & Heliæ prædicatio, & conuerſatio.
Diebus.
Matth 4.
Apoc. 11.

occidet

occidet eos in Hierusalem, & iacebunt corpora eorum in plateis tribus diebus, & trib⁹ noctibus cum dimidio, quia nullus audebit corpora eorum sepelire ꝓpter metum Antichri. Occisores aũt eorum erunt valde lęti propter mortem eorũ: post dies tres autẽ & dimidiũ resurgent, & eorum occisores audient vocem talẽ. Helias & Enoch ascẽdite huic, & ascendet in cœlũ in nube, Antichristus verò quindecim diebus post mortem illorum regnabit.

Resurgent Helias, & Enoch.

De duratione huius persecutionis. Cap. 13.

Duratio ꝑsecutionis Antichr.

REgnabit Antichristus, sicut dicit Glosa super Apoc. tribus annis cum dimidio. Vnde Dan. 12. iurauit angelus per viuentem in æternum, ꝙ in tempus. s. vnius anni, & tẽpora. s. duorum annorũ: & dimidium temporis. i. dimidij anni (Glos.) hoc spatio dicitur duratura desolatio sub Antichristo. Nisi aũt (vt dicitur Matth. 24.) breuiati fuissent dies illi, non fuisset salua omnis caro. Greg. Quia enim & superbos nos, & infirmos aspicit Deus dies, quos singulariter malos intulit, misericorditer breuiandos dicit. & Glos. super Matth. Hæc tribulatio quantò cæteris grauior, tantò breuitate moderatior.

Dierũ ab breuiatio

De morte Antichristi. Cap. 14.

POtestate sua dominus occidet Antichristum, sicut dicit Glossa super Apocal. siue per se, siue per Michaelem. Occidetur autem in monte Oliueti, in papilione, & solio suo, in loco, circa quem Dñs ascendit in cęlum. Interfecto autem Antichristo nõ statim veniet dñs ad iudicium, ſm Glo. super Danie. concedẽtur quadraginta quinque dies ad refrigerium

2.Thes.2.

Dan. 11.

Dan. 12.

frigerium sanctorum, & ad conuersionem. & pœnitentiam subuersorum. Quantum autem spatium sit inter illos quadragintaquinque dies, & finem mundi nemo scit. Ministri verò Antichristi post mortẽ illius gaudebunt, ducentes vxores, & dicentes. Licet princeps noster mortuus sit, habemus tamen potestatẽ, pacem, & securitatem: & cùm talia dixerint, repentinus eis superueniet interitus. Iudæi verò tunc conuertentur ad fidem: & sancta ecclesia vsq; ad finẽ pacificata quiescet, quia tũc fraudulentia, & sæuitia diaboli pęnitus vbiq; deficiet.

Sicut in diebus Noe. Matt. 24. I. The. 5. Hier 33. Matt. 28.

De conflagratione mundi. *Cap.* 15.

IGnis maximus præcedet faciem iudicis, q̃a virtute diuina non solùm ignis, qui est in sphæra sua, sed etiam omnes ignes, qui in terra, & super terram sunt, concurrent ad mundi conflagrationem. Ignis autem iste habebit officium quatuor ignium, scilicet ignis infernalis, reprobos puniendo: & ignis purgatorij, bonos à venialibus purgando: & ignis terrestris, vegetabilia & sensibilia consumendo, & omnium hominum corpora incinerando: & ignis elementaris elementa subtiliando, & ad innouationem disponendo. Per illum igitur ignem ita facies terræ exuretur, quòd figura huius mundi peribit, sicut & olim factum fuit per diluuium. Et merito primum dei iudicium fuit per aquam, contra ardorem luxuriæ, qui tunc viguit: vltimum verò iudicium per ignem erit contra torporem charitatis, q̃ tunc, quasi senescente mundo, refrigescet. Istius aũt ignis actio erit successiua: habebit.n. initiũ, mediũ, & finẽ. Primò nãque iudicis ad-

Psal. 96. Isa. 66. Ignis virtute diuine cõuertet ad mũdi conflagrationẽ. I. Cor. 7. Genes. 7. Matt 24. Ignis actio tripl.

uentum præueniet: & quasi simul per illum fiet purgatio iustorum,& punitio malorum: & incineratio corporum,cum consumptione terræ nascentium,sicut dictum est. Quo facto statim erit resurrectio corporum cum aduentu iudicis ad iudicium: & tunc inflammabitur totus mundus per circuitum. Terminato aūt iudicio,tota caliditas illius ignis exequet sententiam iudicis. Inuoluet enim peccatores, & trahet in infernum. Et ita patet, ꝙ ignis ille aduentum iudicis præueniet, & pręcedet, & comitabitur,& sequetur. Post prędicta fiet mundi innouatio,sed inter purgationē, & innouationem multiplex est differentia. Primo, quia purgatio erit qualitatū pęnaliū detractio, sed innouatio erit pulchrioris formę inductio. Secundo, quia purgatio est elementorum ab impuritate,quā habent ex cōiunctione,ad puritatē mutatio. Innouatio verò est cęlorū à statu veteri in statū nouū cōmutatio, & hoc per cessationē à motu. In cœlis.n.pp impermixtionē nulla impuritas est, sed tm̄ imperfectio motus. Vñ non erit in eis purgatio per ignē, sed cessatio à motu: ita aūt purgabuntur elemēta, ꝙ præcidetur ab igne vis cōbustibilis, ab aere obscuritas, ab aqua glacialis frigiditas, à terra verò grauitas, & opacitas.

Resurrectio corporum.

Mundi innouatio.

Innouatio & purgatio differunt.

Cęli igne nō purgabuntur.

Qualiter elementa purgabuntur.

De resurrectione in generali. Cap. 16.

Deus omnium potentissimus.

Deus sicut est potentissimus in conditione naturarū, ita est clementissimus in collatione gratiarū,& iustissimus in retributione stipendiorum. Qm̄ igitur homo vel meruit,vel demeruit in anima simul, & corpore, punietur,vel præmiabitur in vtroq; Vñ in eisdem oportet eū resurgere. Ad vocē autem

2. Cor. 5. Matt 16. Cum suis meritis, vel deme-

W .... rac.

autem tubę resurgēt mortui, sicut dicit Apost. Dupliciter autem intelligitur illa vox, secūdū enim quosdam, vox tubę est imperiū Christi resurgere imperantis, secundum alios, vox tubę est manifesta Christi apparitio. Vñ Greg. Tubam sonare nihil aliud est, quā mūdo dei filium iudicem demonstrare. Resurgent igit omnes nulla in eis existente differentiá quantùm ad ordinem temporis, sed magna quantùm ad ordinem dignitatis. Nam mali resurgent deformes & passibiles: in bonis autē natura saluabitur, & vitia detrahentur. Omnes verò tā boni, quàm mali resurgent integri corpore, debita statura, ſm ætatem plenitudinis Christi. Resurrectio igitur tria corriget in natura, scilicet defectum, sicut in pueris, & mutilatis, siue in diminuta natura membrorum: superfluū. s. vngnium, criniū & huiusmodi: errorem, sicut in monstruositate membrorū. Resurgent quoque corpora eadem numero, q̄ prius erat ex eodem puluere, in quē reducta fuerāt: ita ꝙ in quascūque auras, vel sinus puluis ille dispersus fuerit, ad eandem animam redeat, quę ipsum primitus, vt viueret & cresceret, animauit. Nec solùm resurget corpora quantum ad membra principalia, sed etiam saluis capillis, & cęteris membris, quæ faciunt ad decorē. Resurgent etiam homines quantùm ad esse & quantùm ad integrū esse, & quātùm ad decorē esse, & resurget vnūquodq; corp⁹ in optimo suo esse. Et quia duplex est mors, animę. s. culpā, & corporis per pęnam, his respondet duplex resurrectio. s. animæ per gratiam, & corporis per gloriam. Et sicut in primis parentibus mors culpę intulit mortem pœnę: ita resurrectio animæ per gratiam causabit resur-

[Margin: ritis resurget homo / 2. The. 4. / 1. Cor. 15. / Vox tubæ quid. / Tuba sonare q̄d. / Resurrectione corrigentur corpora humana, & quomō / Resurgent idem numero. / Luc. 21. / Luc. 12. / Luc. 12. / In esse optimo resurgent. / Rom. 6. / Heb. 9. / Resurrectio dupl.]

Phil. 3. 2 Cor. 5. rectionem corporis per gloriam. In resurrectione concurrent quatuor causę.s. efficiens, ipse deus: materialis, scilicet pulueres: formalis, scilicet coniunctio corporis & animę: finalis, scilicet vt recipiat vnusquisq; prout gessit, siue bonum, siue malum. Resurgent tunc homines velociter, integraliter, socialiter, ęternaliter. Et erit ista resurrectio iusta quantum ad Deum: perfecta, quantum ad resurgentis: miraculosa, quantùm ad ipsam resurrectionem.

De iudicio extremo. *Cap.* 17.

Iudicium præcedens tria. Post resurrectionem statim erit iudicium. Ipsum verò iudicium pręcedet trina citatio. Prima fuit per prophetas. Vn̄ illud. Prouerb. 1. Vocaui & renuistis. Secunda per Apostolos, & prędicatores. Lucę 14. Misit seruos suos hora cœnę dicere inuitatis, &c. Tertia erit per vltimam vocem tubę: & hęc citatio erit peremptoria. Iudicium triplex. Secundum Richardū triplex est iudicium. Primum est vniforme, hoc est Ecclesia iudicat, & quid. iudicium pręsentis ecclesię, quę non iudicat nisi de sola qualitate retributionū, & in genere tantum, secundùm quod bonam bonis, & malis mala redduntur, sed numerum & quantitatem retributionum nescit. Secundum dr̄ multiforme. s. ꝙ quilibet experitur in morte Matt. 11. Iudicium in morte quale. accipiendo sententiam de omnibus bonis & malis, q̄ gessit, sed non omnia bona, vel mala statim recipit, quia recipit in aīa tantū, & non in corpore. Tertium dr̄ omniformè, id est, Iudicium extremū. vltimum iudiciū, qn̄ recipit vnusquisq; secundū numerū & quantitatē siue bona siue mala in corpore, & in anima. Vltimum iudicium est horribile ex omni parte, quia supra erit iudex austerus, & iratus; subtus patēs infernus,

intus

Intus conscientia remordens, extra mundus ardens, à dextris peccata accusantia, à sinistris dęmonia terrentia, contra illos boni angeli in infernum propellētes, & oēs sancti iudicis sententiā approbantes, & oēs mali cū bonis peccata dānatorꝝ cognoscentes. De qualitate aūt iudicij nota, ꝙ erit horribile. Lucę 21. Virtutes cœlorū mouebuntur. Intolerabile. Iob 14. Quis mihi tribuat, vt in īferno ꝓtegas me, &c. Ineuitabile. Apost. 2. ad Corinth. 5. Oēs nos oportet manifestari ante tribunal Christi Inopinabile, quia dies dñi sicut fur nocte ita veniet. 2. Thessal. 5. Inexorabile. Prouerb. 6. obturat aures suas &c. Erubescibile. Apo. Rom. 6. Quem fructum hab. tunc in illis, in quibꝰ nūc erub. Prędicta verò erubescentia erit in duobus. Primò in veniendo ad iudicium, quia mali cum habeat corpora ponderosa, oportet eos illic portari ab angelis, sicut Abacuc portatus fuit ad lacū leonum in babylonē. Secundò in stando corā iudice; quia peccata eorū omnibus erunt manifesta. Vnde illud Naum 3. Reuelabo pudēda tua in facie tua, &c. Locus Iudicij erit in valle Iosaphat: & hoc multiplici ratione. Primò quia locum Iudicij oportet esse cōe: sed Hierusalē, & terra adiacens videtur esse communis, cùm sit quasi medius nostræ habitationis locus. Secundo, quia debet esse publicus, sed locus prædictus est famosissimus propter opera nostræ redemptionis, quæ ibidem gesta sunt. Tertiò competit locus ille ratione negocij, quia tractandum est ibi opus misericordiæ, & iustitiæ. Mons Olıueti, qui est apud illam vallem, designat misericordiam: Iosaphat autem, quòd interpretatur iudiciū, designat iustitiam.

Matt. 13. Matt. 19. Luc. 21. 1. Thes. 5.

Iudicij erubescentia.

Portabuntur ab angе. mali. Dan. 14.

Quo ī loco celebrā dum est iudicium. Ioel. 3.

Matt. 23.

De iudicantibus. Cap. 18.

Qua iurisdictione iudicabit Christus

Matt. 25.

Non solùm secundũ potestatem diuinã, sed etiam in forma humana Christus iudicabit: quia in iurisdictione ordinaria iùdicabit, vt deus cum tota trinitate: sed in iurisdictione delegata iudicabit, vt homo. Vnde nota, quod quinq; sunt modi iudicãdi. Primus modus est primæ authoritatis, quo iudicabit tota trinitas. Secundus modus est secundę authoritatis, quo iudicabit Christus vt homo. Tertius est accessoriæ dignitatis, quo iudicabũt apostoli, & viri perfecti, qui cum iudice eminentius, residebunt, vel iudicabunt tanquam melius scientes leges, & consuetudines regni Dei, quibus implendis & sciendis operam dederunt. Quartus est approbationis, quo iudicabunt omnes sancti, & etiam angeli. Quintus modus iudicandi est culpã iudicandorum manifestare, sic etiam mali iudicabũt.

Matt. 12. 1. Cor 6. Act' Chri iudicãtis quid. Luc. 21. Matt. 24. Phil. 2.

In iudicando Christus habebit duos actus oppositos: vnũ passiuè, & alium actiuè. Primus verò est infirmitatis, & alius potestatis. In primo enim aduentu Christus venit ad iudicium passiuè. in secundo veniet ad iudicium actiuè. In primo venit in forma infirma, in secundo apparebit in forma gloriosa. Hinc est, quod Christum in iudicio videbunt iusti tàm in natura diuinitatis quàm humanitatis, à malis aũt nullo modo videri poterit in forma diuinitatis: & hoc duplici ratione. Primò propter defectum dispositionis in ipso videre, qa natura sine gratia nõ sufficit ad dei visionem. Secũdo propter demeritum delectationis, quæ est in visione diuinitatis: quia videre deum secundùm Ioan. 17. vita æterna est, quæ non potest

Mali vident Christum iudicem, sed ĩ qua forma.

Visio Dei delectabilis.

Ioan 1.

Vita æterna reprobis non cõicatur.

test cõicari reprobis. Ex predictis patet ꝙ Christus apparebit blandus iustis, & terribilis iniustis, sicut dicit Greg. Quod figuratum est in columna nubis in die, & ignis in nocte. Videbunt mali humanitatem Christi, vt timeant: & non diuinitatem, ne gaudeant. Boni autē vtranque Christi naturam videbunt Stigmata quoque Christus mõstrabit, & insignia passionis suę. s. Crucem, clauos, &c. Sedebit quoque Christus supra in eminentiori loco. cum sanctis, mali verò subtus in terra, quam dilexerũt. Et merito tunc Christus iudicium exercebit, tũ quia verè scit materia singulorũ; in quo sunt omnes thesauri scientię & sapientię dei abscõditæ, tum quia non est reus de aliquo illorum, de quibus iudicabit. Non enim fecit peccatũ, nec inuentus est dolus in ore eius: & hæc duo pręcipuè decent iudicem.

Exo. 13. Ioan. 19. Ioan. 12. Luc. 24. Ioan 20. Matt. 24. Matt. 25. Quare iudicabit Christus Col. 2. Heb. 7. Ioan. 8. Isa. 53. I. Pet. 2.

De iudicandis. Cap. 19.

ORdines quatuor erunt in iudicium. Quidam enim iudicabuntur, & damnabuntur, vt quorum merita damnabilia permixta sunt aliquibus bonis, sicut illorum, quis habuerunt fidem sine operibus. Quidã iudicabuntur, & saluabuntur, vt quorum merita bona permixta sunt aliquibus venialibus malis. Quidã non iudicabuntur & damnabuntur, vt quorum mala merita omnino impermixta sunt bonis, vt qui caruerũt fundamẽto fidei. Quidã verò nõ iudicabunt͂, sed iudicabunt & saluabunt͂: vt quorũ merita bona impmixta sunt malis, sicut perfectorũ pauperũ Christi, de quibus Matt. 19. Vos qui reliquistis oĩa, & sequuti estis me, &c. De p̄dictis quatuor ordinib⁹ nota, quod oẽs hoĩes iudica-

Ioan. 3 Matt. 25 Greg. 26. lib. mor.

buntur iudicio retributionis, ſed non iudicio diſcrepationis. Infideles enim quia non fuerunt ciues ciuitatis dei, tanquã hoſtes ſine vlla meritorũ diſcuſſione, & audientia punientur. Iuſti verò non iudicabuntur, vt eorum merita de nouo diſcutiantur, an bona, vel mala ſint: ſed vt bonorum præeminentia omnibus manifeſtetur, & vt cõtra malos appareat iuſta ſententia damnationis. Duæ ſententię ferentur in iudicio: vna pro bonis alia contra malos. Sententia pro bonis cõtinet ſeptem clauſulas. Prima eſt amabilis vocatiò: ibi, Venite. Secũda, diuina benedictio, ibi, benedicti. Tertia, paterna dilectio, ibi, patris mei. Quarta eſt remunerationis retributio, ibi, percipite. Quinta eſt regni aſſignatio, ibi, regnum. Sexta eſt gloriæ præparatio, ibi, quod vobis paratum eſt. Septima eſt æterna prædeſtinatio, ibi, ab origine mundi. Item ſententia contra malos continet in ipſa ſex clauſulas. Primo à deo ſeparationem: cùm dicitur, ite. Secundo maledictionem, ibi, maledicti. Tertio incarcerationẽ, per hanc præpoſitionem, in, deſignatam. Quarto pœnę acerbitatem, ibi, ignem. Quinto liberationis deſperationem, ibi, ęternum. Sexto dęmonum aſſociationem, ibi, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius.

Sentẽtiæ ferẽdæ in iudicio.

pro bonis ſententia optima.

De innouatione mundi. *Cap. 20.*

TErminato iudicio, ſtatim erit innouatio mundi, quæ non complebitur quãdiu peccator eſt in mundo, id eſt, quouſque detrudatur in infernum. Sicut enim ille maximus ignis elementa purgabit, cũ habeat virtutẽ expulſiuã formæ extrinſecę: ſic mundũ innouabit, cùm habeat virtutẽ ſubtiliatiuam.

Elementa purgabuntur.

Mundum

Mundum autẽ innouari, id est pulchriorẽ formam accipere debere, ostenditur multiplici ratione. Primo, quia sicut dignum fuit, quod elementa purgarentur pro eo quod infecta erant propter peccatum hominis: ita dignum est, vt mundus innouetur propter glorificationem hominis. Secundo vt creaturæ remunerentur pro labore, quo homini seruierunt. Tertio, vt totus mundus, prout est possibile, conformẽt homini glorificato. Quarto, quia mundus factus est, vt homo per speculum creaturæ deum cognoscat, quem in sua natura videre non potuit. Vnde in futuro oportet speculum meliorari & purgari, vt in pulchritudine creaturarũ amplius refulgeat species creatoris: hoc autẽ nõ erit ad necessitatem, quasi deus aliter videri non possit, sicut modo: sed ad iucunditatem, vt scilicet delectationi visionis intellectualis addatur delectatio visionis sensualis. Orbes autẽ celestes, & sydera propter impermixtionẽ nulla indigebunt purgatione, sicut elementa, sed tãtummodo motus cessatione, & ideo innouabuntur, sed non purgabuntur. Innouatio autem illis duo requirit, scilicet motus cessationem, & claritatem splendoris ampliorem: quando stabit sol in oriente, & luna in occidente, vbi creati sunt. Huius dicti hæc est ratio, qa corpora superiora facta sunt ad vsum hominis dupliciter. Vno modo propter necessitatem corporis, scilicet statum generationis, & corruptionis: & ideo cessante illo, cessabit motus. Alio modo propter delectationẽ in pulchritudine creaturæ, & propter cognitionem Dei in illis: ideo lux illorũ non cessabit, sed magis augebitur. Circa elementa aũt nota, ꝙ terra erit sicut cristallus, & cõplanabit.

Mũdi innouatio, qd & quæ propter peccatum hominis elementa infecta. Matt. 16. 1. Co. 13. Roma. 1. 1. Tim. 6. 1. Ioan. 4. Ioann. 1.

Sydera purgatione nõ indigebunt: tñ innouabuntur, & qũo. Quæ requirantur ad eorũ innouationem. Sol ĩ oriẽte, & luna in occidente stabunt. Quæ ad vsum hominis facta & quare.

Isa. 30. 1. Co. 35. Isa 40.

Aer erit clarior, nec habebit impressiones, quas modo habet, quia non erunt nubes, neq; vēti, neq; pluuiæ, neq; ros, neq; nix, neq; tonitrua, neque fulgura. Ignis ēt, & aqua fient puriores: & manebunt non solum secundū substantiam, sed etiam secūdùm suas qualitates, quas habebunt quantū ad habitum, sed non quantum ad vsum: quia cùm in his duobus elemētis magis vigeant qualitates actiuæ. f. frigiditas in aqua, & caliditas ī igne, magis sunt generationis, & corruptionis principium: & talis effectus illorum nō erit ampliùs, & propter hoc dicuntur interire. Vel ideo secūdum aliquos dicuntur hæc duo elementa interire, quia dominus tunc intercidet illis, teste. Basilio super Psal. 28. Vox domini intercidenti, flammam ignis, ita quod calidum, vstiuum, & frigidum glaciale tendent inferius, perspicuum autem in aqua, & lux in igne manebunt: quia de omnibus elementis ignobile tendet deorsum, sicut grossum, & terrenum, & opacum, ac tenebrosum: & huiusmodi. Patet ergo, ꝙ cœlum, & terra transibunt quantum ad formā, sed non quantum ad substantiam. Patet etiā ex prædictis terminari transmutationes elemētorum, & generationes animalium & plantarum, quia causæ illorum cessabunt, & propter ista dicuntur elementa interire, nō quantum ad substantiam, sed quantum ad actionem, & passionē. Corpora verò cœlestia habita quiete, & lumine clariori, dicuntur renouari. Veruntamen illa, quæ (sicut dictum est) intereūt, in homine, saluabuntur, qui similitudinem habet cum omni genere creaturæ, & propter hæc in hominis innouatione & glorificatione possunt dici omnia renouari.

Impressionum cessatio. Matt. 24. Luc. 21. Hebr. 1. Psal. 101

Cęli peribunt, & remanebūt.

Quæ deorsum tendent, & sursum manebūt.

Cęlum & terra transibunt, & quomō. Luc. 21

Aīalia & plantæ cessabunt. 1. Co. 15 Isa. 30

De pœnis inferni. *Cap.* 21.

SIcut patet diuina potentia in creando, sapientia in gubernando, clementia in remunerãdo, reparãdo, sic patebit diuina iustitia in puniendo. Dignũ est.n.vt nõ remaneat dedecus culpæ sine decore iustitiæ. Licet autem peccatum sit transitorium, tñ erit pœna perpetua, multiplici ratione. Prima, quia homo peccauit in suo ęterno, ideo punietur in æterno dei. Secunda qa materia ignis infernalis est æterna, sic & peccati macula: ideò & pœna. Tertia, quia peccatum est contra illũ, qui est infinit⁹: vnde & pœna debet ei esse infinita, non quidem acerbitate, sed duratione. Quarta, quia homo per peccatum perimit ĩ se bonum, quod posset esse ęternum bonum: & ideo meritò perpetuum incurrit malũ. Quinta quia mala voluntas reproborum æterna est, vellent enim in peccato (si possent) perpetuò delectari: & ideo perpetuò debent puniri. Sexta, quia in infinitum erat rationalis, cum præponit finitũ infinito in iudicãdo: similiter concupiscibilis in appetendo, & irascibilis in adhærendo: vnde & meritò pœna erit infinita. Septima, quia damnatus de peccato perpetrato, nunquam habebit verã pœnitentiam, ideò Deus nunquã mutabit punitionis illius sententiã. Octaua, quia peccatum à vita perpetua separat.s.à Deo: ideò mortẽ perpetuã peccator incurrit. Post rõnes inducã exempla de eadẽ materia. Videmus.n.ꝙ emptio momentanea dat ius possidendi perpetuũ. Item vulneratio momentanea dat mortẽ perpetuã. Item casus in foueam temporalis est, detentio perpetua. Item crimen læsæ maiestatis tẽporale

Proprietates diuinæ patẽt, & quõ.

Decor iustitiæ.

Peccatum transitorium pęna æterna punietur, & quare.

Ignis inferni æternus. Matt. 25.

Qua infinitate sit pęna.

Bonũ quo modo põt esse æternum.

Voluntas reproborum qualis.

Nunquã vere pœnitent damnati. Sap. 5. Coloss. 3. Ioan. 14.

Casus.

Crimen læsæ maiestatis.

Plaga. rale eſt, ſeruitus perpetua. Item plaga temporalis eſt, liuor perpetuus. Quoniam in peccato eſt delectatio cum contemptu Dei meritò, præcipitatur peccator in locũ infectum, & deſpectum, & maximè à ſtatu gloriæ elõgatum. ſ. in infernum, vbi à deſpectis rebus puniatur. ſ. à fęcibus corporum mundanorum. quia in innouatione mũdi quicquid eſt ignobile in mũdo, ad locum pœnarum defluet, & ibi horrorẽ carceris multiplicabit. Et iterum ſm Baſiliũ, Deus, facta mũdi purgatione, diuidet à calore ſplendorem: & totum calorem mittet ad regionem damnatorum vt amplius crucientur, & totum ſplendorem ad regionem beatoꝝ, vt amplius iucundentur.

Horror carceris.

De diuerſitate pœnarum. *Cap. 22.*

CVm in damnatis ſit diuerſitas peccatorum, erit & diuerſitas pœnarũ. Vñ cum in peccato ſit auerſio à creatore, & conuerſio ad bonũ cõmutabile, & deordinatio voluntatis cõtra dictamen rõnis, meritò pęna variabitur propter iſta. Vnde propter auerſionem erit carentia viſionis diuinæ: ſed propter conuerſionem erit pœna materialis incendij, propter deordinationem autem rationis. & voluntatis erit pęna vniuerſalis: quæ conſiſtit in afflictione varia, acerba, & æterna. Ignis autem infernalis non omnes æqualiter cruciabit, ſed ab eodem igne alij plus, alij minus torquebuntur, ſecundùm quòd plus, aut minus peccauerũt, ſicut ab eodem igne aliter vritur palea, & aliter lignum. Quamuis autem ignis ille ſit corporeus. nec poſſit agere in ſpiritum, ipſum calefaciendo: agit tamen in ipſum vt inſtrumentum diuinę iuſtitię, ipſum lędendo:

Diuerſitas ſcdm qd.

Varietas pœnarum

Inæqualitas cruciationis.

Similitudo.

ignis corporeus agit in ſpiritum, & quomodo

Luc. 16.

Dolor maximus in

tis isi

do: & ille dolor est maximus, tum propter potentiam diuinę manus ipsum ignem mouentis, tum propter sensibilitatem patientis, tum propter immediationem coniunctionis. Infernus est locus tenebrosus cum sit locus iustitiæ. Lumen autē cum sit delectabile, tamen ingerit tristitiā per accidens. s. inquantum ostēdit aliquid triste. Vnde in inferno est aliquid obscuri luminis, quo damnati videre possint vnde doleant, & non vnde lætentur. Reprobi vident vsq; ad diem iudicij gloriam beatorū in vniuersali, non in particulari: quia vident eos in magna gloria, sed non in quali. De huiusmodi autem visione non lætantur, sed tristantur, tum propter inuidiam alienę fęlicitatis, tum propter carentiam proprię beatitudinis. Post iustū, & vltimū verò iudiciū, hoc eis subtrahet in pœnā eorū, cū videbūt ēt hoc aspectu indignos se reputari. In damnatis erit fletus spiritualis, scilicet dolor interior, & non fletus corporalis, qui est cum resolutione lachrymarum, quia cessante motu cęli, nulla iam erit generatio, vel corruptio: tamen erunt ibi illa, quæ non sunt corporaliter inspicienda, scilicet comprehensio cerebri, & formatio faciei, & huiusmodi. Vermis autem, quem dominus in Isaia comminatur, nequaquam materialis est, quia nullum animal præter hominem remanebit. Erit autem ibi vermis conscientię rodens animam, & non corpus. In summo loco sola est lętitia. In loco infimo sola est tristitia. In medio, hoc est, in mūdo hæc sunt modò permixta. Post diē iudicij tria tantūmodo loca erāt habitata, scilicet cœlum, infernus, & limbus. Quot sint loca pœnarum, require in li. 4. de descēsu Chri ad iferos. Octo genera pęnarum

[Margin notes: inferno & quare. | Ioan. 10. | Lumen ignis infernalis tristabile, & quare. | Gloriam beatorum reprobi qualiter videant. | Luc. 16. | De visione beatorum tristātur, & quare. | Fletus in damnatis | Matt. 13. | Vermis quid. | Isa. vltim. | Diuersitas sedm locorum diuersitates. | Loca habitata post iudicium.]

Genera pœnarum quot. Similitudo. Damnati amiserunt Deum.

narum in legibus esse scripsit Tullius. s. damnum, vincula, verba, talionem, ignominiã, exilium, mortem, seruitutem. Hæc omnia possunt pœnis infernalibus adaptari. Primum patet, quia damnati amiserunt deum, & omnia bona tàm gratiæ quàm gloriç, non solùm in re, sed etiam in spe. Isaiæ 30. Non remanebit testa, vt hauriatur parum aquæ de fouea. s. diuinæ misericordiæ: aut deportetur igniculus de incendio. s. charitatis: quia secundùm Ieremiam. 8. cap. finita est æstas, consummata est messis. De secundo. Matth. 22. Ligatis manibus & pedibus, &c. De tertio. Prou. 19. Mallei percutientes impiorum corporibus. Istud autem non intelligitur de malleis materialibus, sed de diuersitate pœnarum, quibus impij malleantur. De quarto. Apoc. 18. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum. & luctum. De quinto. Isa. 13. Facies combustę vultus eorum. Imò tam ignominiosum erit corpus peccatoris ꝙ anima resumens ipsum stupebit, quando tam terribile illud videbit, & vellet habere tale, sicut fuit, qñ dimidium comestũ fuit à vermibus. De sexto. Matth. 22. Proijcite eum in tenebras exteriores. De septimo. Greg. Ibi mors semper viuit: & hæc (sicut dicitur Apoc.) erit mors secũda. De octauo. Trenorum primo. Princeps prouinciarum facta est sub tributo. Nota quòd damnati sub tributo pœnarum semꝑ seruient, & tamen nunquam persoluent. Ex prædictis collige, ꝙ erit ibi calor ignis, stridor rigoris tenebræ, fumus lachrymę, mœrores, aspectus dæmonum, clamor improperij, ariditas sitis, fœtor sulphuris, vermis conscientiæ, vincula, carcer, timor, dolor, pudor, inuidia, rancor, carẽ

Corpus cum ab anima resumetur quale erit.

Damnati sub tributo & quõ. Luc 16. Matt. 13. Isa vlt.

tia

tia visionis diuinę, ablatio spei omnis salutis. Ipsum etiam esse, quod omnis creatura appetit, erit eis pęna; quia quærent mortem naturalem; & non inuenient. Ibi erit (sicut ait Dionysius) proterua phantasia, demens concupiscentia, & furor irascibilis. Esse erit damnatis pœnale. Apo. 9.

De gloria sanctorum. *Cap. 23.*

VNumquodq; tantò perfectius est, quantò magis coniungitur essendi principio. Homo autē, qui perfectum esse expectat, duplicem habet finem vltimum, Vnū extrinsecum, qui est beatitudo creata quæ nos in patria beatificabit formaliter. Alium habet finem intrinsecum, qui est beatitudo increata, q̄ nos beatificabit effectiuè, scilicet ipsum Deum. Prima. s. beatitudo creata, est tanquam finis, in quo speratur. Secunda vero. s. increata tāquā finis, in quo quiescitur. Alio modo iudicabant philosophi de beatitudine, sed malè. Dicebant enim Stoici beatitudinē in virtute animi consistere. Peripatetici verò in cognitione veritatis. Epicurei autem in voluptate. Nos autem dicimus duplicem esse beatitudinem, sicut dictum est. Deus. n. remunerat suos secundum merita. Apostolus 1. ad Cor 3. Vnusquisq; propriam mercedem accipiet secundum laborem suum. Propter merita, Ioan. 1. Gratiam pro gratia. Matth. 20. Ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis. Supra merita: vnde illud Lucę 6. Mensurā bonā, & cōfertā, & coagit, &c.

Finis hoīs duplex. Finis in quo speratur. Finis in quiescit. Ioan. 17. Quid de beatitudi nesentiāt philosophi.

De dotibus in communi. *Cap. 24.*

DOs in patria est illud, quod immediatè animam deo coniungit: vt est visio, dile-

Dos qd.

Dona patriæ. dilectio,& cõprehensio. Sunt enim dona quædam patriæ, sicut est sapientia,& intellectus, q̃ licet deo animam coniungant, non tamen sine habitu medio: & propter hoc non dicunt dotes, sed animæ præmiationes. Dotes enim non appellantur dona quælibet, quæ dantur animæ in introductione sui in gloriam, sed dona præcipua, per quæ ad actum vitæ gloriosæ disponitur: sicut & in præsenti non appellatur propriè dos, quodcunque donum datum sponsæ in sua traductione, sed donum præcipuum, de quo sustẽtari debeat. Dotes sunt duplices. Quædam enim sunt à parte animæ, quibus deo tanquàm principio vitæ suæ sine habitu medio coniungitur: & per quas introducitur in amplexus sponsi sui indissolubiles, & nunquam finituros. Quædam verò dotes sunt ex parte corporis, q̃bus ipsum corp' subijcitur animæ suæ tanquã principio vitæ suæ, ne per ipsum anima ab actu gloriç retardetur. Notandum autem ꝙ dotes animç sunt de prçmio substantiali, dotes autem corporis de prçmio accidentali. Christus dotes non habet, quia sponsus est, sed anima sponsa: & est dos possessio sponsæ, quç vsum eius habebit post mortem viri. Similiter nec angeli dicuntur habere dotes, quia cum in nuptijs fit consensus animorum, & vnio corporum, secundum non est in angelis, licet primum habeant. Vnde angeli non possunt dici spõsç, vt homo: ergo nec dotes propriè habebunt. Sponsis carnalibus dantur tria, scilicet dos, donatio propter nuptias,& parapherna. Dos autem est donatio facta sponsç ex parte patris, & hoc non ad vsum sponsi propter onera matrimonij, sed ad possessionem sponsç. In diuinis autẽ deus

Apoc. 6.

Dotes duplices.

Essentiale præmium & accidentale.

Ioan. 3.

Xp̃s dotes nõ habet, & quare.

Angeli dotes nõ habent & quare.

Spõsi carnalib' datur tria.

pater dat sponsę dotem ad possidendum sponsum Christum ad gloriam & honorem, & non ad vsum: quia bonorum nostrorum non eget. Donatio aūt propter nuptias est, quæ à sponso datur sponsę, & hoc erit in futuro gaudium, quod habebit anima in visione Christi hominis. Parapherna sunt, quod habet sponsa preter dotē, sicut sunt munera, quę ei danť ab amicis, & huiusmodi. Istud erit in patria per gaudiū, quod habebit anima de societate beatoꝝ, & de congratulatione fœlicitatis eorum.

Matt. 9

Donatio sponsi.

De dotibus animæ in generali. Cap. 25.

DOtes animæ sunt tres. s. cognitio, dilectio, & inhæsio, siue tētio: quæ à quibusdam appellatur comprehensio, à quibusdam verò fruitio. Harum dotiū numerus multipliciter accipitur: primò ex parte virtutum theologicarum, quia cognitio succedit fidei: dilectio verò charitati, comprehensio autem spei. Accipitur aliò modo ex parte potentiarū animę. Cognitio autem potest appropriari intelligentiæ, dilectio voluntati, comprehensio memoriæ. Approprianturetiam à quibusdam alijs tribus potentijs. s. rationali concupiscibili, & irascibili. Sensitiua non possunt intelligi, quia Deus non est obiectum potentię sensitiuæ, sed intellectiuæ. Possunt etiam prędictæ dotes accipi ſm tria: quæ tribus personis appropriantur: ita vt comprehensio respiciat patris potentiam, cognitio filij sapientiam, & dilectio bonitatem Spiritus sancti. Circa istas dotes nota, ꝙ cognitio rei visæ in se ponit præsentiā, comprehensio ponit rei ꝯtingentiā, dilectio ponit amātis ad rem amatam colligantiā.

Aię dotes quot.

Dotes quo modo accipiuntur.

Dotes quibus appropriantur.

Trium personarum in diuinis appropriationes.

De dotibus animæ in ſpeciali. Cap.26.

PRima dos animæ eſt cognitio, qua diuina eſſentia videbitur tota ab omnibus, ſed non totaliter, prout eſt infinita. Videbitur tñ diuina eſſentia lympidiùs ab vno, quàm ab alio, & iſte defectus erit ex parte videntis non viſi, quia idem erit viſum. Beatitudo aũt conſiſtit in perfecta operatione potentię altiſſimæ, ſ. intellectiuæ, & circa obiectum altiſſimum. ſ. Deum. Ex parte igitur obiecti, cùm ſit vnum ſimpliciſſimum, nulla poteſt eſſe diuerſitas, ſed ex parte potentiæ. Nam inquantùm vna potentia magis erit perfecta lumine glorię, quàm altera tantò perfectiùs operabitur circa vnum & idem ſubiectum, ſiue obiectum: ſicut idẽ Sol diuerſimodè à diuerſis aſpicitur, vel eadem litera à diuerſis legentibus, ſm quòd oculus eſt magis, vel minùs diſpoſitus. Tribus modis cognoſcitur aliquid, ſm ꝙ eſt, vel ſicut eſt, vel quid eſt. Primo modo cognoſcitur Deus in via etiam à malis. Secundo modo videbitur in patria à bonis. Vnde 1. Ioan. 3. Similes ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt, id eſt, ſuam maieſtatem, claritatem, & bonitatem. Tertio modo nec à bonis videbitur, nec à malis, nec in via, nec in patria; quia finitum nũquam capiet infinitum. Videbimus tamen Deum in ſe, & Deum in nobis, & nos in Deo, & Deum in creaturis, & creaturas in Deo. Cognoſcere autem Deum in ſua eſſentia, eſt viſio meridiana: cognoſcere verò creaturas in verbo, eſt viſio matutina: ſed cognoſcere creaturas in ſe, hoc eſt, in proprio genere, appellatur viſio veſpertina. Videbit enim vnuſquiſque cogitationes alterius, prout vult ipſe cogitans manifeſtare. Vnde Gregorius,

[Margin notes: Iſa. 53 | Defectus. | Beatitudo in quibus conſiſtit. | Obiectũ ſimplicíſ. | Potentia quãto perfectior, tã to operabiliter. | Similitudo. | Qd̃ eſt, quomodo cognoſcit̃. | Ab oĩbus cognoſcetur Deus. | Aug. | Deum quomodo videbim' | Gen. 1]

Vniuscuiusque mentem ab alterius oculis corpulentia non abscondet. Videbunt itaque iusti Deum, vt gaudeant: videbunt gloriam sanctorum, vt congaudeant: videbunt quoque pœnas reproborum, vt de euasione periculorum gratias agant. Ad sciendum autem qualiter Deus sine medio videatur, nota, quod triplex est medium. s. differens, obnubilans, & disponens. Sine medio igitur differente videbitur Deus: quia Dei visio non est per distantiam, sed per presentiam, cùm ipse sit essentialiter vbiq;. Videbitur etiam sine medio obnubilāte, quia toletur speculum, & ænigma: quæ ambo sunt in via. Cùm enim visus noster in præsenti non possit propter debilitatem in tam excellentem lucem figi, necesse est habere medium, scilicet speculum creaturæ. Quia vero infinita est distantia inter speculum, & rem visam: propter hoc obscurè relucet ibi similitudo: vnde videmus in ænigmate, id est, obscurè. Videbitur quoq; sine medio similari: quia Deus cognoscetur in seipso, & nō per aliquam abstractam similitudinem, aliàs creatura esset terminus, & Deus non esset verè finis omnium. Non aūt videbitur Deus sine medio disponente, quod est gratia, & gloria. Oportet. n. proportionem esse inter videntem, & visum. hæc autē dispositio erit ex parte videntis, & non rei visæ. Sciendum autem, quod multiplex est mediū. Primum est medium peccati. Isa. 59. Peccata vestra diuiserunt inter vos, & Deum vestrum. Istud est medium impiorum. Secundum est medium creaturæ. Apost. ad Rom. 1. Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt; intellecti, &c. hoc est medium philosophorū. Tertium est mediū figuræ. Apost. 1. Corint. 10.

Quid videbunt iusti.

Medium triplex.

Sine quo medio videbitur Deus.

2. Cor. 13

Cognoscetur Deus, & quo.

Medium īpiorum.

Medium philosophorum.

Medium propheta-rum Omnia in figura contingebant illis, hoc est medium prophetarum, & patriarcharum. Quartum est medium scripturæ. Psal. 118. Declaratio sermonũ tuorum illu. & intel. dat par. hoc est mediũ theologorum. Quintũ est medium fidei. Apoc. 2. Esto fidelis vsq; ad mortem, & dabo ti. &c. hoc est medium fidelium, quo tanquã in ænigmate vident Deum. Secunda dos animæ est dilectio: sed inter dilectionẽ & virtutem; & dilectionem dotem differentia est duplex. vna est secundum habitum, quia virtus est propriẽ illud, ꝙ transit de statu gratiæ ad statum gloriæ. Dos autem est id, quod supra meritum datur in inductione spõsę. Alia est differentia vt penes obiectum: quia licet obiectum vtrobique erit Deus, non tamen ſm ꝙ Deus, sed erit obiectum virtutis, inquantùm est summa bonitas: obiectum autem dotis inquantum vnibilis in vnum spiritum. Nota ꝙ fides & spes secundũ rem euacuabuntur in patria: charitas verò neque secundùm rem, neque ſm actum eius euacuabitur, sed solùm secundùm modum, quia imperfectio eius tolletur. Dicit autem August. ꝙ fidei succedit spes, quam videbimus: spei verò succedit beatitudo, ad quam peruenturi sumus, sed charitati nihil succedet, sed potiùs augebitur. Tertia dos animæ est comprehẽsio, quæ est tentio visi, & amati, vel tentio veri, & boni, & præmij. & istud verum est, prout comprehendere sumitur prò attingere, & non pro circumplecti diuinam immensitatem.

Medium theologorum. Medium fidelium. Secunda dos virtus qu id. Dos quid & quomõ. Obiectum Deus. Fides & spes euacuabunt, & quomõ. 1. Cor. 13 Charitas. Successio Tertia dos.

De dotibus corporis in generali. Cap. 27.

Perfectio in toto, & nõ in parte, & quo.

VNaquæq; pars perfectiùs habet esse in suo toto, quàm in se. Vnde sicut anima nunc à corpore corruptibili separata, ꝑfectius habet

esse

esse quã ei coniuncta, sic in futuro reconiuncta corpori incorruptibili perfectiùs esse habebit, quàm modò separata: maximè, cùm non impediatur tunc à corpore, sicut modò: quin potiùs de glorificatione corporis habebit tũc gaudium spirituale. Dotes corporis sunt quatuor, & numerus sic habetur. Nam ad hoc, ꝙ corpus perfectè subiectum sit animę, nec impediat eam in operibus gloriæ, quatuor requirũtur, quorum duo pertinẽt ad sensum: alia duo pertinent ad motum. Quò ad sensum duo requiruntur. Vnum, vt sit facilè receptibile specierum sensibilium, ad quod disponit claritas. Alterum, vt non sit receptibile passionũ ignobilium, ad quod disponit impassibilitas. Quò ad motum etiam duo requiruntur, Vnum est, vt per contrariam dispositionem non resistat suo motori, ad quod disponit agilitas. Aliud, vt corpora, per quæ mouetur, non resistant ei, ad quod disponit subtilitas. Alia differentia talis est, quia in homine quadruplex est compositio. Prima est qualitatum contrariarum. hæc compositio tunc erit perfecta, quãdo qualitates ita ęquabuntur, vt nulla sit pugna vnius contra aliam: & hoc faciet impassibilitas. Secunda est compositio materiæ cum forma, hæc autem compositio tunc erit perfecta, quando materia vincetur à forma: penes hanc perfectionem sumitur subtilitas. Tertia est compositio corporis organizati cum anima: perfectio istius compositionis est, quòd omnia organa sine impedimento sint mobilia ab anima: penes hanc perfectionem sumitur agilitas. Quarta compositio est corporis cum spiritibus lucidis, quibus mouetur corpus ab anima: & huic perfectioni secundùm perfectum

Corporis dotes quot.

Requisita ad pfectionem vnionis aię, & corporis.

Claritas.

Impassibilitas

Agilitas.

Subtilitas.

In hoĩe cõpositio quadruplex.

Cõpositionum perfectio.

Consonãtia dotiũ cum elementis. ſtatum reſpondet claritas. Tertiò ſumitur prędictarum dotium numerus ſm proprietates, quę ſunt in elementis. Nam penes aquę tranſparentiam ſumitur claritas: penes terræ ſoliditatem ſumitur impaſſibilitas: penes tenuitatem ignis ſumitur ſubtilitas: penes mobilitatem æris ſumitur agilitas. Quartò ſumuntur iſtæ dotes ſm quatuor defectus, quos habet corpus humanũ à quatuor elementis, de quibus componitur. Defectus quatuor qualitatũ tollentur Habet enim corpus humanũ ab igne caliditatem, & inde nigredinem, à terra groſſitiem: ab ære paſſibilitatem: ab aqua frigiditatem, & inde tarditatem. Sed iſta tolluntur per quatuor dotes corporis, quas Christus aſſumpſit ante paſſionem ſuam, ſicut dicit Hugo de S Victore. Claritatem in transfiguratione: Matt. 17 Marc. 6 Luc. 2 Luc. 22 Luc. 4 Agilitatem, quando ambulauit ſupra mare: Subtilitatem in natiuitate, quia ſalua virginali integritate matris natus fuit. Corpus impaſsibile datum Apoſtolis in cœna mãducandum quo modo. Impaſſibilitatem in cœna, quando corpus ſuum diſcipulis ſuis manducandum dedit: quod intelligendum eſt ſecundum actum, non ſecundùm habitum: quia aliter derogaretur diuinis miraculis.

De dotibus corporis in ſpeciali. Cap. 28.

Dotes corpor. quot. PRima dos corporis eſt claritas. Sed nota, ꝙ aliquid dicitur clarum dupliciter, aut Claritas clarum quomodo dicitur. quia peruium, ſicut dicitur vitrum clarũ: aut quia lucidum, ſicut dr̃ ſtella clara. Corpus autem glorificatum erit & peruium, & lucidum: vnde vtroq; modo erunt corpora clara. Obſcuritas vnde. Duo enim ſunt, quę nunc cauſant obſcuritatem in humano corpore: Vnum eſt materiæ impuritas, alterum luminis paucitas. Tunc verò tolletur vtrũq;, ſcilicet illa impura denſitas,

& obſcuritas, quæ ex modicitate luminis eſt: & ideo erunt corpora clariſſima. Nota, ꝙ corpora glorificata ſepties tunc erunt clariora, quàm Sol ſit modò, ſicut dñs ait Matth. 13. Quia iuſti fulgebunt ſicut Sol. Sed teſte Iſa. 30. cap. Erit lux Lunæ ſicut lux Solis: & lux Solis ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum. Sciẽdum quoque, quòd corpora ſanctorum non erunt æqualiter clara, quia melior anima habebit corpus lucidius. Vnde licet corpus Chriſti ſupra modum excedat claritatem aliorum, tamen in comparatione ſanctorum poteſt claritas eius aſſimiliari claritatis Solis ſecundum illud Malac. 4. Vobis timentibus nomen meũ orietur Sol iuſtitiæ, id eſt, Chriſtus. Claritas ſanctorum poteſt reſpectu Chriſti comparari claritati ſtellarum. Vnde Apoſt. 1. Corint. 15. Stella differt à ſtella in claritate, hoc eſt, quòd ſancti plus, vel minus lucent ſecundùm differentiam meritorum. Claritas verò puerorum, qui poſt baptiſmum moriuntur antequàm veniant ad annos diſcretionis, comparari poteſt lumini Lunæ: quia ſicut Luna non habet lumen à ſe, ſed à Sole, ita iſti non habent gloriam ex merito proprio, ſed ex merito Chriſti. Baptiſmus enim ex paſſione Chriſti habet efficaciam. Secunda dos corporis eſt impaſſibilitas, quæ reſultat ex virtute animæ, corpus ſuum potenter continentis, ita vt à nullo exteriore agente valeat immutari. Preterea quãuis corpora ſanctorum ſint compoſita ex contrarijs, illa tamen contrarietas erit ad omnimodam æqualitatem, & concordiam redacta. Dixerunt quidam, quòd impaſſibilitas ſanctorum corporum reſultabit ex natura quinti corporis, id eſt, quintæ eſſentiæ. Sed hoc non

Matt. 13

Claritas Solis, & Lunę

Nõ æqualis corporum beatorum claritas.

Plus, vel minus fulgebũt corpora ſcõrum

Claritas puerorum vnde.

Pueri habebũt gloriam, & vnde.

Secunda dos.

Impaſsibilitas vnde reſultat.

Aequalitas cõtrariorum.

est verum, quia nihil de quinto corpore venit in compositionem materialem corporum inferiorum. Differentia est inter impassibilitatem sanctorum, & Adæ in statu innocentiæ, & puerorũ, quia impassibilitas sanctorum erit non posse pati. Impassibilitas Adæ fuit posse non pati. Impassibilitas puerorũ in limbo erit nihil pati: & hoc non est ex potentia resistendi lesioni extrinsecæ, quam non habebunt: sed ex ordinatione diuinæ misericordiæ, quæ nõ permittit aliquid eis adhiberi, per quod possint lædi. Ex quo patet, ꝙ si tales pueri ponerentur ad ignem post resurrectionẽ, læderentur ab eo, nisi obstaret diuina misericordia. Secus est de corporibus glorificatis, quæ etiam si ponerentur in inferno, non sentirent aliquam læsionem. Subtilitas est tertia dos, quæ aufert grossitiem corporis, causatam ex compositione elementalium qualitatum. Nota ergo, ꝙ duplex est subtilitas: Vna ex raritate partium stãtium non propinquè, sed ex tali subtilitate efficitur corpus facile diuisibile, & ea non erit in corporibus glorificatis. Alia est ex perfecta victoria formę super materiam: & huiusmodi subtilitas est vnitæ substantiæ, sicut dicitur cęlum subtile: & hoc modo erunt corpora sanctorum subtilia. Et est sciendum, quòd sicut duo corpora non glorificata, non possunt esse simul in eodem loco, sic nec duo glorificata. Alioquin sequeretur inconueniens. s. quòd in vnoquoque corpore glorificato esset potentia agendi, ac intrandi partes alterius corporis: in alio verò esset impotentia resistendi. Corpus verò glorificatum potest esse simul in eodem loco cum corpore non glorioso (secundùm dictum antiquorum: quod tamen nec fides habet,

Impassibilitatum differẽtiæ.

Sãcti quõ impassibiles.

Puerorũ conditio.

Corporũ glorificatorum cõditio.

Tertia dos

Subtilitas duplex.

Corpora scõrum subtilia, & quomõ.

Parenthesis hęc nõ est in scripto nostro codice.

bet, nec authoritas, & ratio contradicit: habent tamen aliquid apparentiæ pro se.) Nam sicut in corporibus non gloriosis ipsa grossities impedit, ne duo corpora possint esse in eodem loco, quia vnum alteri resistit: ita grossities ista per gloriæ subtilitatem tolletur: adeo quòd corpus non gloriosum non possit resistere glorioso, ita quòd corpora gloriosa penetrabunt alia corpora, non ea diuidendo, sed subintrãdo, manente distinctione diuisionum vtriusque corporis. Quarta dos corporis est agilitas, quæ tanta erit, sicut dicit Augustinus, quòd protinus vbi volet spiritus, ibi erit & corpus. Veruntamen sicut melior anima habebit corpus lucidus, ita & agilius: ita tamen quòd voluntas sanctorum erit omnino coniuncta rationi. Vnde voluntas eorum nunquam appetet, quod non debet. Sed enim voluntas animæ melioris volet rationabiliter citiùs moueri corpus suum, quàm alterius: & spiritus minoris gloriæ non volet corpus suum tam citò moueri, sicut alterius. Vnde patet, quod in omnibus verificabitur dictum Augustini, quòd vbi volet spiritus, protinus erit & corpus. Quare corpora modò sunt tarda, & tunc agilia, hæc est ratio, quia nunc in corpore duplex est motor, scilicet natura elementi prædominãs, quæ mouet ad medium locum, & volũtatis animę, quæ mouet indifferenter ad quemlibet locũ. Nunc autem corpora tarda sunt ex contraria inclinatione naturæ ad voluntatem, quia terra prædominans naturaliter deorsum trahit. In futuro autem natura erit totaliter subiecta voluntati, vnde & tunc corpus mouebitur ad imperium spiritus.

Similitudo.

Voluntas sãctorum rõni coniuncta.

Corpora modò tarda, sed tunc agilia, & quare.

De

De aureolis in genere. *Cap. 29.*

Aureola quid. AVreola est mentis speciale gaudium, veniens ex opere præcellenti, & priuilegiato. Sciendum autem, ꝙ sicut ex gaudio pręmij essentialis, quod est antea, redundat in corpore quidam decor, qui est gloria corporis: ita & ex aureolæ gaudio resultat aliquid speciale corpore, vt sic aureola non tantū principaliter sit in mente, sed per quandam redundantiam fulgeat etiam in carne. Sciendum autem, ꝙ decor cicatricum, qui in martyrum corporibus apparebit, non potest dici aureola, quia martyres aliqui cicatrices non habebunt, vtpote qui submersi sunt, vel famis inędia, vel squalore carceris interempti: & tamen isti aureolam habebunt. Tribus generibus hominū debetur aureola: quod patet multiplici ratione. Primò ex operibus excellentissimis trium animæ potentiarum. Excellentissimum autem opus concupiscibilis, est obseruatio castitatis virginalis. Excellentissimum verò opus rationalis, est prædicatio veritatis. Excellentissimum opus irascibilis, est perpessio mortis. Vndè patet, quòd virginibus, prędicatoribus, & martyribus debetur aureola. Secundò patet horum numerus & sufficientia ex hostibus, quos per pugnas magnificas vincimus, qui sunt mūdus, caro, demonia. Martyres .n. vincunt mūdum. Virgines carnem: Prędicatores diabolū: quem non solùm de se, sed etiam de cordibus aliorum expellunt. Tertiò patet id per victoriam triplicium passionum. Sunt enim passiones innatę, illatę, & in cordibus alienis inflictę, sed passiones innatas superat virginitas: illatas martyres: illas aūt, quæ sunt in cordibus alienis,

[Margin notes: Dés martyres aureolam habebunt — Quib⁹ debetur aureola. — Hostes vincendi. — Passiones quot.]

alienis, prædicatores. Quartò distinguuntur au reolæ secūdùm ea, quibus Christo nobilissimè conformamur. Christus enim fuit doctor, veritatem mundo manifestando. Martyr, à mundo passionem & mortem sustinendo. Virgo, puritatem seruando: Quintò sumūtur aureolæ fm purificationem in veteri testamento. Tria namque habeant aureolas, vt legitur, scilicet altare incensi, arca fœderis, & mensa propositionis. Prima significat aureolam martyrum, qui corpora sua super altare passionis immolauerunt. Secunda significat aureolam virginū, quia sicut arca fœderis fuit intus & extrà auro decorata: ita virginitas mentem, & corpus decorat & ornat. Tertia significat aureolā prædicatorū, qui sicut in mensa propositionis, ministrantes panes prædicationis, & doctrinæ. Aureola diminutiue dicitur, & hoc in comparatione ad auream. Vnde nota, ꝙ inter aureā, & aureolam & palmam est differentia. Aurea enim prēmiū est substantiale, quod metaphoricè dicitur corona: tum ex parte meriti, quia non respondet generi operis, sed radici charitatis, tum ex parte præmij: quia per hoc efficitur homo particeps diuinitatis, & per consequens regię potestatis: tum etiam ratione perfectionis, quod significat figura circularis. Aureola verò est præmium accidentale, non tamen quodlibet accidentale, sed illud, quod respondet operi excellenti, & priuilegiato, scilicet virginitati, martyrio, & prędicationi. Palma est præmium accidentale, quod nec radici, nec operi debetur, sed voluntati. Tale prę mium habuit S. Martinus, eò ꝙ martyrium desiderauit, licet opus non fuerit subsecutum: vnde de ipso cantatur. Quam (scilicet animā,)

Matt. 22
Ioan. 19
Ioan. 8
Exod. 25
Exod. 37
Matt. 4
Aureola quare dr.
Aurea.
Eccl. 45
Aurea p̄miū essentiale, & quare.
Sed & S. Frācíscus, de quo cātatur, O martyr desiderio.

& si gladius persecutoris non abstulit, tamen palmam martyrij non amisit. Hæc autem palma nec aurea, nec aureola debet dici.

De aureolis in specie. Cap. 30.

ureola ima. AVreola prima debetur martyribus, in quibus est perfectissima victoria de impugnatione exteriori: & hęc perfectio victoriæ consideratur ex duobus: primò ex magnitudine passionis: quia inter omnes passiones illatas exterius, mors supremum tenet locum. Et preterea dolor tactus omnibus aliis doloribus pręeminet: & ideo in hoc gloriosior victoria est. Secundo consideratur ex causa pugnę, quę ipse Christus est. Martyrem enim non facit pęna, sed causa. i. mors propter Christum suscepta. Sciendum autem, ꝙ martyrio non debetur præmium, secundùm ꝙ ab exteriori infligitur, sed ſm ꝙ voluntariè pro Christi nomine sustinetur: quia non meremur, nisi per ea, quæ sunt intra nos, non per ea, quę sunt extra nos; sicut nec demeremur nisi per ea, quæ sunt intra nos. Quantò autem id, quod quis voluntariè sustinet, difficilius est voluntati sustinere, tantò voluntas, quę propter Christū id sustinet, ostenditur firmiùs in Christo fixa: & ideo excellentiùs ei præmium debetur. Aureola secunda debetur virginibus propter singularem victoriam, quam de carne obtinent, contra quam quotidie bellum geritur. Quāuis autem & viduæ pugnent contra carnem, perfectius tamen virgines triumphant, quia nobilissimum genus victorię est nunquam hosti cessisse. Illis autem virginibus tantummodo debetur aureola, qui, vel quę habuerunt propositum seruandi virginitatem; quamuis

eb.11 Victoria oriosior ug. iil.1 eremur, demere ur per ua.

Aureola da cui ebetur. ph.6 enus victoriæ nobilissimū Virginitas repara poteſt.

hoc

hoc propositum sit interruptum, integritate tñ carnis manente, dummodo in fine vitę inueniantur ad primum propositum redijsse: quia virginitas mentis reparari potest, sed non virginitas corporis, siue carnis. Si aliqua sit carne virgo, etiam si propositum non habuit perpetuò seruandi virginitatem, non est tamen dubium, quin habitura sit speciale gaudium de incorruptione carnis, & superessentiale gaudium: sicut ēt Innocentes de hoc gaudebunt, ꝙ immunes à peccato fuerunt, quamuis peccati opportunitatem non habuerunt. Nota, quòd aliqua potest corrumpi carne, nec tamen aureolam amittit: sicut illa, quę violenter opprimitur. Vnde S. Lucia dixit: Si inuitam me corrumpas, merces mihi duplicabitur ad coronam, quod non est intelligendum de aureola duplicata, sed quia duplex prēmiū reportabit. Vnum pro integritate seruata: aliud pro iniuria, quam passa est. Insuper sciendum est, ꝙ virginibus debetur fructus centesimus: & ꝙ hoc quia cœlestem vitam ducunt, quę significatur per centum: quia numerus ille de lęua transit ad dexteram. Viduis debetur fructus sexagesimus, quia tales exercere se debent in operibus misericordię, quę significantur per sexaginta. Coniugatis autem debetur fructus tricesimus, quia talibus sufficit implere decalogum in fide Trinitatis. Ex ductu enim ternarij, in denarium fiunt triginta. Aureola tertia est pugnantium, seu prędicatorum, quia perfectissima victoria contra diabolum obtinetur, quando aliquis non solùm diabolo impugnanti non cedit, sed etiā ipsum de regno eius expellit: & non solùm à se, sed etiam ab alijs. Nec est dicendum (vt quidam voluerunt) quod

Exēplum S. Luciæ.

Prēmij duplicis reportatio.

Quis fructus virginibus debetur.

Mat. 13
Iaco 1
1. Cor. 7
Gen 1
Matt. 19
1. Pet. 5

Dan.12 quòd hęc aureola debeatur tantummodo illis, quibus competit prędicare ex officio, & docere, sed quibuscunq; exercentibus licitè actum istum. Prælatis aūt non debetur hęc aureola, quāuis habeant officium prędicandi, nisi & actu prędicent: quia aureola non debet habitui, sed actui pugnæ, ſm illud Apost. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Prædicare: & docere, cum sint actus misericordiæ, inter spirituales eleemosynas computantur.

Actu prædicātibus debetur aureola, & quare

2.Tim.2

Enumeratio cælestium gaudiorum. Cap. 31.

Epilogus gaudium.

Quot gaudia particularia sint, solus Deus nouit.

VLtimò cœlorū gaudia sub epilogo enumeremus, non quidem singula generum, sed genera singulorū. Tot.n.sunt gaudia particularia, quę quilibet habet in se, vel in alijs, quot ea solius Dei notitia cōprehēdit: & illi, quos summa sapientia voluerit ea scire. Tantùm nanque gaudebit quisque de bono alteriùs, quantū de bono proprio: quod tamen non est intelligendum de intensione gaudij, sed de numero gaudiorū. Tot igitur, & tanta sunt ibi gaudia, ꝙ omnes arithmetici huius mundi non possent ea numerare, nec Geometrici mensurare, nec grammatici, dialectici,

1.Cor.2 rethorici, aut Theologi explicare: quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor, &c. Gaudebunt.n.sancti supra sede Dei visione: infra se de cœli, & aliarum creaturarum corporalium pulchritudine: intra se de corporis glorificatione: extra se de Angelorū, & hominum associatione. Deus omnes sensus spirituales ineffabili delectatione reficiet, cùm ipse sit obiectum omnium sensuum spiritualium futurus. Erit namq; Deus speculū visui, cithara auditui, mel gustui, balsamum olfactui, flos tactui.

Sensus mira delectatiōe repleti.

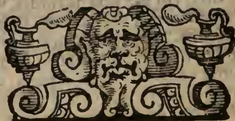
tactui. Ibi erit candor lucis ęstiualis, amœnitas vernalis, abundantia autumnalis, requies hyemalis. Ibi, teste Augustino, fulget, quod non capit locus; sonat, quod nō capit tempus; olet, quod non spargit flatus; sapit, quod non minuit edacitas, non erit quod diuellat satietas. Ibi, sicut ait Aug. Deus sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Ibi videret stultitia, sapientia Salomonis. Ibi esset deformitas pulchritudo Absalonis. Ibi esset tarditas velocitas Asaelis. Ibi iudicaretur infirmitas fortitudo Sansonis. Ibi esset mortalitas longa vita Matusalem. Ibi esset paupertas regnum. Aug. Ibi secundùm Aug. nihil obest, nihil deest, nihil affluit, nihil defluit, nihil est extra, quod appetatur: nihil intrà, quod fastidiatur. Ibi secundùm Bern. Deus erit rationi plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, memoriæ continuatio æternitatis. Item Aug. de corporis & animæ misera vita: O caro, illam vitam amplecti debuisti, vbi vita sine morte, vbi iuuentus sine senectute, vbi lux sine tenebris, vbi gaudium sine tristitia, vbi pax sine discordia, vbi voluntas sine turbatione, vbi regnum sine mutatione. Bernard. Merces sanctorum tam magna est, quòd non potest mensurari: tam multa, quòd non potest numerari: tam copiosa, quòd non potest finiri: tam preciosa, quòd non potest ęstimari. Item August. Illud, quod promittit Deus, fide non capitur, spe non attingitur, charitate non comprehenditur. Desideria & vota transcendit, acquiri potest, æstimari non potest. Ibi, secundùm August. carmina non desunt, pręmia non deficiunt: ibi nihil, quod amabitur, deerit: ibi nihil desiderabitur, quod non adsit.

Esa. 31 Aug. Aug. 3. Reg. 3. 4 2. Reg. 14 2. Reg. 2 1. Iud. 16. Gen. 5 Luc. 2 Bernard. Aug. Bernar. Aug. Aug.

Beatitudo in quibus consistit. Illa beatitudo, sicut ait Augustinus, in duobus consistit, scilicet in necessaria præsentia omnis boni, & in necessaria absentia omnis mali.
August. Item August. O vita vitalis, dulcis, & amabilis, & semper memorabilis: vbi summa securitas, secura tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda fęlicitas, fęlix ęternitas, vbi æterna
Psal. 35 Ioan. 14 beatitudo, vbi beata certitudo, vbi certa visio,
Omnium bonorum consequutio. & sine fine laudatio. Ibi affluentia diuitiarum, influentia deliciarum, & confluentia bonorũ. Denique de gaudijs cœlestibus repleat nos Dei filius, qui cum patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat Deus. Amen.

Finis Compendij Theologicæ veritatis.

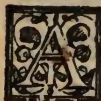

THEOLOGALIUM quorundam terminorum,

Præ manibus magis versantium, breuis, & dilucida explicatio, ad aures præsertim Diui Bonauenturæ.

Fratre Ioanne de Combis, Lugdunensi, Franciscano collectore, & Anonimo quodam locupletatore.

Reiectis nonnullis, veluti superfluis: illis tantùm apposuimus, quos vel in opere desiderari: vel ijs, qui in opere erant, clariores esse adiudicauimus.

ABSTRAHERE est facere intentiones imaginitas in actu post quam erant in potentia.

Actus elicitus est actio, qua agẽs agit, & præsertim duplex est, generare, & sperare.

Accidia est tædium operandi bonum.

Adulatio est sermo laudis, alicui exhibitus intentione placendi.

Amor est naturalis affectio, communis & rationabilibus, & irrationabilibus.

Angelorum ordines, siue hierarchiæ, qui & quot, vide 102.

Angeli ideò hierarchijs, & ordinibus distinguuntur, quoniam tribus modis illuminationes recipiunt: prima à Deo immediatè: secunda à Deo per primam: infima verò per secundam.

Angelorum ordo (secundùm Greg.) est multitudo cęlestium spirituum, qui inter se in ali-

quo munere gratię simulantur, sicut & in naturalium donorum munere omnes conueniunt.

Anima est substantia spiritualis, corpori, vt forma rectrix, & viuificatrix accommodata: & ad ęternã beatitudinẽ pincipaliter ordinata.

Animę potentię multiplices enumerantur, videlicet, Intellectus, Memoria, Voluntas, Sensus, Phantasia, Æstimatiua, Motiua, Vis aĩalis, Sensus communis, Sensualitas, Imaginatio, Ratio, Vis naturalis, Vis vitalis, Vis generatiua, Vis nutritiua.

Intellectus est illa vis animę, quę apprehendit res immateriales, intelligibiles.

Memoria est illa vis, quæ conseruat forma intelligibilium, ac sensibilium specierum.

Voluntas est vis animę, qua appetit aliquid sub ratione boni.

Sensus est illa vis animę, qua homo cognoscit res corporeas præsentes.

Sensus communis est illa vis animę, in qua omnes sensus particulares concurrunt.

Sensualitas, est potẽtia animę, quę sensificat corpus, mouet, appetitq; delectabilia corpori, refugiens nociua.

Imaginatio est illa vis animę, quę intuetur res corpores absentes.

Ratio est illa vis animę, quę inter bonum, & malum, verum & falsum, infra se discernit.

Phantasia est ea vis animę sensitiuę, quæ componit formas nouas secundũ similitudinẽ formarũ, à particularibus sensibus receptarũ.

Æstimatiua est vis animę, qua dicimus esse sagacitatem in brutis, vt in vulpe.

Motiua est vis animę, qua homo singula corporis membra mouet.

Vis

Vis animalis ea eſt, qua aīa corporea obiectā cognoſcit, & appetit.

Vis naturalis ea eſt,qua corpus animalis nutritur,& conſeruatur in ſpecie.

Vis vitalis eſt vis motiua aeris in corpore animalis per arterias.

Vis generatiua ea eſt, quæ conſeruatur ſpecies.

Vis nutritiua ea eſt, qua conſeruatur indiuiduum.

Animę virtutes ſunt Fides, Spes, Charitas, Iuſtitia, Modeſtia, Verecūdia, Magnanimitas, Magnificentia, Prudentia, Temperantia, Fortitudo, Clementia, Securitas, Conſtantia, Perſeuerantia, Seueritas, Reuerentia, Patientia, Humilitas, Obſeruantia, Veritas, Innocentia, Vindicatio, Concordia, Liberalitas, Continentia, Caſtitas, Fiducia, Miſericordia, Diſciplina, Obedientia, Pax, Gaudium, Mãſuetudo, Longanimitas, Benignitas, Æquitas, Affabilitas, ſiue Amicitia. Fides eſt virtus, qua creduntur ea, quæ non videntur.

Spes eſt virtus, qua ſpiritualia, & æterna bona cum fiducia expectantur, propter confidentiam meritorū præcedētium, ex gratia diuina.

Charitas eſt virtus, qua diligitur Deus propter ſe, & proximus propter Deum.

Iuſtitia eſt virtus, qua Deo, ſibi, & proximo, quod ſuum eſt, tribuitur.

Prudentia eſt notitia eorum, quæ ſunt agēda, & vitanda.

Temperãtia eſt domatio libidinum, & omnium malorum motuum, Deo hominem incorruptum conſeruans.

Fortitudo eſt magnarum rerum appetitio, & humilium contemptio, & cum humilitate

laborum perpeſſio.

Clementia eſt virtus, per quam animus in odium alicuius temerè concitatus, benignitate remittitur.

Modèſtia èſt virtus, qua pudor honeſtatis cõparat puram, & ſtabilem authoritatem.

Verecundia eſt obſeruatio honeſtatis in geſtu, & verbo.

Magnanimitas eſt difficilium ſpontanea, & rationabilis aggreſſio.

Magnificentia eſt magnarum rerum, & eccleſiarum cum animi ampla quadam & ſplendidiſſima propoſitione cogitatio, atque adminiſtratio.

Liberalitas eſt virtus beneficiorũ erogatrix.

Continentia eſt regimen cupiditatis, per cõſilij gubernationem. Inter continẽtiam & caſtitatem hoc diſcrimen aſſignatur ab Anſ. ſuper Epiſt. ad Gal. c. 5. Continentia eſt vbi ab illicitis actibus carnis temperatur, caſtitas autẽ cui iam ſedata fuerit, continentia enim in luctamine eſt, caſtitas autem in pace.

Fiducia eſt certa ſpes animi, perducendi ad finem rem inchoatam.

Securitas eſt virtus, ſecundùm quam imminentes incommoditates, & rei inchoatæ affines non formidantur.

Cònſtantia eſt ſtabilis in bono perſeuerãtia.

Perſeuerãtia eſt finalis permanẽtia in bono.

Patientia eſt æquaminis malorũ tolerantia.

Seueritas eſt virtus, debito ſupplicio coercẽs iniuriam.

Reuerentia eſt virtus, qua perſonis grauibus, prælatione vel officio ſublimatis, debitus cultus reuerentiæ impenditur.

H. Humilitas eſt virtus, quia veriſſima ſua cognitione

gnitione sibi ipsi quilibet vilescit. Vel ſm D. Tho. 22. q. 161. a. 1. Humilitas est virtus, moderans appetitum hominis, nè immoderatè tendat in excelsa & magna, præter rectam rōnem.

Obseruantia est virtus, qui superiores honorificè tractantur.

Veritas est virtus, qua rebus cor, & verba cōcordare iubentur. Vel sic. Veritas est adæquatio rei ad intellectum.

Innocentia est animi puritas abhorrens omnem illationem iniuriæ, Deo, sibi, & proximo.

Vindicatio est virtus, qua omne iniustū repellitur, & debitò punitur.

Concordia est voluntatum, & actionum conformitas.

Misericordia est compassio miseriæ, & indigentiæ proximi.

Disciplina est conuersatio honesta, cui parū est non agere malum, sed studet in bonis suis actibus irreprehensibilis apparere.

Obedientia est obtemperatio voluntatis superioris ſm regulas legis diuinæ & humanæ.

Gaudium est elatio benignæ mentis, exultantis de bono.

Pax est ordinatum hominum cohabitantiū sub vna fide, & æterna lege concordia.

Benignitas est bona affectio animi, gratis sua tribuentis, & hilariter propter Deū quicquid potest, largientis.

Bonitas est dulcedo animi, & affectio pia, vt non rancorem, sed dulcedinem erga eos, qui non tribulant, habeamus, per quam eis & bona, quæ possumus, impendamus.

Longanimitas est longitudo animi, patienter aduersa tolerantis, & æterna præmia diu expectantis.

Æquitas est iniustitia, dulcore misericordię tẽperata, & est pars iustitię secundũ D. Tho. 2. 2. q. 80. a. p.

Affabilitas (quę & amicitia nuncupatur) est dilectio proximi ex charitate.

Adulterium (vt in describendis vitijs Apostoli ordinem ad Galat. 5. insectemur) est accessus ad alienum thorum.

Fornicatio est concubitus soluti cum soluta, qui concubitus ideò fornicatio nũcupatur, quoniã antiquitus sub arcuatis locis. i. fornicibus meretrices prostituebantur.

Immunditia secundùm Ans. vel est peccatũ, quod mares inter se perpetrant, vel quod solus quis agit, & sic in mulieribus reperiri etiã potest.

Impudicitia, secundum eundem, idem est ꝙ incestus. i. concubitus cognatorum ad inuicem. Vel secundum Tho. in expo. huius ep. est peccatum, quod fit per tactus, aspectus, & oscula, & huiusmodi venerea signa.

Luxuria, secundùm Ans. est peccatum, quod fit cum mulieribus, quæ nec publicę meretrices sunt, nec legitimæ vxores. Vel ſm Tho. & alios est nomen vniuersale continens omnia venera, & sic diffinitur. Est inordinatus appetitus delectationum venerearum: sumitur etiã luxuria pro cuiuslibet rei superfluitate; vt d. glossa inter linearis, super ep. ad Gal. cap. 5.

Idolorum seruitus est exhibitio diuini cultus, facta creaturę.

Veneficium, est venenorum confectio.

Inimicitia est odium erga proximum, in corde latens.

Contentio est impugnatio veritatis, cũ confidentia clamoris.

Æmulatio est animi dolor, quo qs torquetur, cum alius id assequutus est, quod ipse assequi cupiebat. Nota tamen q̄ ęmulatio etiā in bonam partem sumi solet. dicebat enim Pau. 2. Cor. 2. Aemulor.n. vos Dei ęmulatiōe.

Ira est subita animi tempestas, qua irrationabiliter irruit homo ad id peragendum, qđ communicatus animus stimulat.

Rixa (ſm Tho.) est contradictio in factis.ſ. mutua percussio & particulare bellum sine authoritate publica. dicitur autem Rixosus ſm Isid.lib.x.ethy. à rictu canino. Nam semper ad contradicendum paratus est, & iurgio delectatur, & prouocat cōtendentem, q rixosus est.

Dissensio, siue discordia est disgregatio vel separatio voluntatum, ex quā separatione partes exoriuntur.

Secta idem est, quod hæresis, de qua vide suo loco.

Inuidia est dolor, vel tristitia de bono alieno, quod quidem existimatur vt malum proprium: vel gaudium de malo alieno, quod apprehenditur vt bonum proprium.

Homicidium est hominis occisio, priuata authoritate facta.

Ebrietas est nimia vini potatio, statum mētis immutans.

Commessatio est inhonestorum, ac luxuriosorum conuiuiorum exercitatio, & secundum Liram, per commessationem omnis inordinatio, circa cibum intelligitur.

Apostasia est temerarius à statu fidei, vel obedientię, vel Religionis recessus.

Appropriare aliquid personis diuinis, est ipsa communia omnibus personis ad notitiam propriorum personalium facientia: alicui

personæ attribuere. v. g. Patri vnitatem, æternitatem, principiationem, omnipotentiam. Filio veritatem, speciem, exemplationem, omni scientiam. Spiritui Sancto bonitatem, vsum, finem, voluntatem.

Apparere est signo visibili expressè significari, vt Spiritus sanct⁹ apparuit in linguis igneis, & columba.

Attributum est ratio quædam, quæ cum alicui attribuitur, melius est ei esse, quàm non esse. v. g. infinitas, bonitas, &c.

Æromantia. vide infra Diuinatio.

Augurium. vide infra Diuinatio.

Aurea est ipsa beatitudo substantialiter.

Aureola est gloria incorruptionis, secundùm profectum trium virium animæ in carne operantium. s. vis irascibilis, concupiscibilis, & rationalis. Aureola virginum est gloria de incorruptione carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrũ est gloria de inuicta sustinentia mortis pro fide, vel iustitia. Aureola p̄dicatorũ est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum prolatæ, mente, verbo & exemplo.

Ars est recta ratio factibilium, & habitus operatiuus.

Auaritia est amor immoderatus habendi.

BAptismus est ablutio exterior, facta secundùm formam præscriptam verborum. s. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Beatitudo est status, omnium bonorum aggregatione perfectus.

Beatus is est, qui habet quicquid vult, & ei nihil deest.

Beneficentia est actus exterior amicitię, quo aliquis amicitiam, & dilectionem ostendens, bonum facit, & communicat amico.

Benignitas. vide ſupra Anima.

Bonitas. vide ſupra Anima.

Secũdùm D.Th.2.q.18.a.4.in quatuor partes diſtribuitur,videlicet, in bonitatem Naturalem,vel entitatiuam, aut tranſcendentem. Ex obiecto Ex circunſtantijs Ex fine actuum.

Benedictio eſt alicui verbo, vel opere bona imprecari. Deus tunc benedicit,cum dona ſua multiplicat:nobisq́; largitur. Nam benedicere tunc ſumitur pro cauſare bonitatem. Nos benedicimus Deum, & proximum,Deum benedicimus,cum ei gratias agimus. Vnde Dauid. Pſal. 102. Benedic anima mea domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Proximo verò, vel cum dona Dei elargimur, vel ea ei verbo imprecatiuo deſideramus.

CHaritas }
Caſtitas } Vide ſupra Anima.

Cauſa eſt principium productiuum.

Cauſa eſt ad cuius eſſe ſequitur aliud ſecundùm naturam,ſcilicet effectus.

Cauſa eſt aliquid, à quo aliud dependet,vel dependebat,ineſſe fieri, vel conſeruari ſimpliciter,vel ineſſe tali, vel tanto; commiſſiuè, vel omiſſiuè;mediatè,vel immediatè; poſitiuè,vel priuatiuè.

Cauſa eſt id,ex quo,vel per quod,vel à quo, vel propter quod eſt aliquid.

Cautio eſt diſcretio virtutis à vitio, ſpeciem virtutis præferent.

Cautio ſecundùm Th.3.ſent.d.33. q.3.a.1. eſt qua diſcernimus à virtutibus vitia, virtutũ ſpeciem prætendentiæ.

Cæremonia eſt opus externum ad cultum Dei pertinens.

Circuncіſio eſt ſacramentum quoddam antiquæ

tiquæ

tiquæ legis, quo ſignabantur Iſraelitæ omnes in præputio, vt eo mediante & peccatum originale aboliretur, & tãquam peculiares filij Dei agnoſcerentur.

Circunſtantia eſt accidens quoddam, adueniens actibus humanis extrinſecè. v.g. qui cõfiteri vult (teſte Innoc. Pontifice Maximo,) oẽs iſtas circunſtantias obſeruare debet in loco, in tempore, in numero, in perſona, ſecundùm ætatem, ſecundùm ſcientiam, ſecundùm gradũ, ſecundùm ordinem, ſi facilè, ſi frequenter, ſi manifeſte, ſi perſeueranter, &c. quoniam hæc, & alia, ſi qua ſint, peccatum exaggerant.

Circunſpectio eſt cautela contrariorum vitiorum.

Circuminceſſio propriè eſt tranſitus de vno in alium cum diſtinctione vel perſonali, vel eſſentiali. Sed propriùs cum diſtinctione perſonali. Hac.n. ratione aſſerunt Theologi eſſe intelligendum locum illum Ioã. 14. cũ dominus dixit. Ego in patre, & pater in me: & Ego, & Pater vnum ſumus: ſunt n. vnum per circuminceſſionem. i. eſſentia vnius tranſit in alterũ, cum diſtinctione tamen perſonali. Nam [circum] denotat natiuitatem, inceſſio verò diſtinctionẽ. dicunt ẽt, hoc eſt in alio per circũinceſſionem. Accipitur ẽt Circuminceſſio pro eſſe in alio cum diſtinctione eſſentiali. Nam dicitur de natura diuina, ꝙ eſt in humana, ſed ſeruata diſtinctione eſſentiali, & non perſonali, ſunt enim Vna perſona, & duæ eſſentiæ.

Cognitio in ſacra Theologia multiplex eſt, Viſionis, Simplicis notitiæ. Habitualis, Actualis, Virtualis, Quiditatiua, Matutina, Veſpertina, Conſecutiua, Aequipollentialis, Aeminentialis, Denominatiua, Apprehenſiua, Intuitiua,

tiua, Abstractiua, Intensiua, Speculatiua, Dispositiua, Terminatiua, Extensiua, Absolutiua, Respectiua.

Cognitio, vel scientia visionis, ea appellatur, quia cognoscuntur vniuersa, quę Deus fecit, facit, & facturus est, potest etiam facere de potentia reducibili.

Cognitio, vel scientia simplicis intelligētiæ, aut notitię, est cognitio omnium, quæ Deus facere potest, etiam de potentia non reducibili.

Cognitio habitualis ea est, quotiescunq; homo habet habitum representantem cognoscibilia, potestq; considerare, cum voluerit.

Cognitio actualis ea est, cum distinctè, & effectiuè aliquid cognoscitur.

Cognitio virtualis ea est, cum aliquid cognoscitur in sua causa.

Cognitio quiditatiua est, quotiescunq; aliquid cognoscitur per veram definitionē. Vel, quotiescunq; aliquid cognoscitur per effectū, qui quidem æquetur suæ causæ.

Cognitio matutina ea est, qua cognoscimus res in Verbo; vel est habitus cognoscendi res in verbo.

Cognitio vespertina ea est, qua cognoscim⁹ res in propria natura, per species sibi inditas, vel sic. Est habitus quidam intelligendi res in proprio genere.

Cognitio speculatiua ea est, qua cognoscitur res existens, & possibilis, & quilibet modus existendi, tam existens, quàm possibilis.

Cognitio dispositiua est, quæ versatur in cognitione rerum, quali. s. ratione disponantur, sub tali, & tali specie, ordine, & mensura.

Cognitio terminatiua ea est, cū intellectus cognoscendo, quietatur, acquiescit, & sistit.

Cognitio

Cognitio consecutiua ea est, cum ad cognitionem vnius obiecti terminantis, alterum etiam cognoscitur. v.g. Sancti cognoscendo, videndoq; Deum, vident consequenter omnia, quæ sunt in verbo.

Cognitio resultatiua est eadē cū consecutiua, vt habet Io. Bacco in quodlib. 1. q. 9. ar. 2.

Cognitio æquipollentialis est cū aliquid cognoscitur in alio æquè benè, ac si in ꝓpria forma cognosceretur. Vnde d. Theolo ꝙ Deus cognoscit in se æquipollenter vniuersas creaturas. i. æquè benè cognoscit in se, sicut si in suis rationibus formalibus cognosceret.

Cognitio eminentialis ea est, quotiescunq; aliquid cognoscit̄ sub cognitione alterius, & illud tale est præstantius ac nobilius. v. g. Deus in se cognoscit vniuersa: Insigniori. n. modo sunt creaturæ in creatore, quàm in seipsis.

Cognitio denominatiua habet ēt quandam similitudinem cum cognitione æquipollētiali. Nam dicunt doctores, ꝙ qñ vnum est in alio, intelligendo illud, denominatur etiam illud aliud. v. g. si lapis esset anima, intelligēdo animam denominaretur lapis intellectus.

Cognitio abstractiua ea est, quotiescunque aliud relucet in aliquo, & ab illo abstrahitur eius cognitio, quæ cognitio potest esse, tum rei existentis, tum non existentis.

Cognitio intuitiua est clara visio alicuius in suo esse reali, & naturali, & hac ratione dicunt Theologi sanctos, in patria habere cognitionē intuitiuam.

Cognitio absolutiua est, quotiescūq; aliquid cognoscitur in suo esse, nulla habita considera tione respectu. v. g. cognosco Deum, non cognoscendo ipsum esse causa.

Cognitio

Cognitio respectiua est, cum cognoscitur sub respectu, vt si quis cognoscit Deum, vt causa omnium.

Cõprehensio propriè est plena totalisq; cognitio Dei opt. Max. oĩbus modis, quibus cognoscibilis est impropriè sumitur pro clara visione essentiæ, sed non pp hoc, totali sicut dicitur de Christo Seruatore nostro erat hic, & viator, & comprehensor. similiter Sancti comprehendunt, Dei essentiam in patria.

Communicare seipsum, est alteri naturæ suę plenitudinem.

Concordia, vide sup. anima.

Confirmatio est signatio hominis baptizati in fronte ab Episcopo, ad roborandum hominem in fide. sumitur etiam pro quadam roboratione, qua consolidantur homines ad credẽdum in Deum, ipsumq; amandum, quæ quidem fit per dignam Eucharistiæ sumptionem. Vnde Dauid, Panis cor hominis confirmet.

Consciẽtia est naturale iudicatorium, quid faciendum, vel non faciendum sit.

Cõstantia est stabilis in bono perseuerantia.

Contemplatio est clara, & libera perspicacia ad cognoscendum diuinam sapientiã, & propriam, & naturalem possibilitatem.

Contumelia est voluntas vindicans per exprobrationem malorum in proximi pręsentia.

Cotus, est obseruatio opportuni temporis ad vindictam.

Deus Pater, Filius, & Spiritus Sanctus vnus est Deus. Nam in vnitate naturæ est realis pluralitas personarum, quarũ prima: s. Pater, à nullo est producta, nec producibilis; nec genita, nec generabilis; nec spirata, nec spirabilis; nec creata, nec creabilis.

Secunda Persona.s. filius, est genita à patre, nō facta, nec creata, sed naturali productione producta.i.naturali fœcunditate intellectus per memoriam. Processit enim secunda persona per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ, & à principio coniuncto. item secū dum rationem similitudinis, quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ. Amplius, in eadem natura existens; quia in Deo idem est intelligere & esse. Tertia persona, scilicet, Spiritus sanctus, est spirata à patre & filio non genita, nec creata: sicut nec secunda persona, non est creata, nec spirata.

Deus est causa efficiens mundi, ratione cuius est in creatura vnitas modus, & mensura. Est causa exemplaris mundi, ratione cuius est in creatura veritas, species, numerus. Est causa finalis modi, ratione cuius est in creatura bonitas, ordo, & pondus.

Delictum est transgressio præceptorum affirmatiuorum.

Desperatio est voluntas, grauedinem reprimens, de adiutorio ad perficiēdum bonum diffidens, siue de remuneratione diuina diffidēs. Vel sic.

Desperatio est diffidentia de assequēda beatitudine, propter defectum gratiæ, & meritorium propriorum.

Dispensatio est determinatio, vel declaratio absolutionis à lege, idest declaratio, ꝙ aliquis propter aliquam particularem causam non sit subiectus legi.

Detractio est famæ alienæ denigratio.

Deum habitare in nobis, est effectum spiritualem causare in nobis, cum acceptione per charitatem, qua charitate, non quidem habet

nos

nos Deus, sed habetur in nobis, totaque trinitas inhabitat in nobis.

Deum descendere, dicit vtrunque, scilicet & inhabitare, & apparere.

Deũ sedere in beatis, est glorificare beatos.

Deum mitti, (secundùm August. 4. de Trin. cap 4.) est percipi, atq; cognosci ab aliqua creatura, quantum cognosci, ac percipi potest, pro captu animæ vel proficientis in Deum, vel iam perfectè.

Deus filius mittitur duobus modis, vel cum visibiliter mundo apparuit carne indutus, q᷑ quidem semel tm̃ fuit, vel cũ se in aĩas pias fie transfert, vt ab eis percipiatur, ac cognoscatur.

Diuinatio est superstitiosa inuestigatio præscientiæ futurorum, vel secundùm S. Tho. est vsurpatio prænunciandi futuros euentus. Hæc multifariam effici potest.

Per Necromantiam, Geomantiam, Aeromãtiam, Piromantiam, Sortilegium, Augurium, Aurufpicium, Astrologiam, Per spiritum Phytonem, Per membrorum motionem, Per obseruantiam Natiuitatum, Per verba fortuitò pronuntiata, Per signa manuum, Per signa scapularum.

Necromantia est diuinatio facta in cadaueribus mortuorum. Necro enim latinè dicitur mortuus, mantia verò diuinatio. suscitantur enim huiusmodi cadauera eorum sanguine: & hac ratione, quoniam credunt homines valde Dæmones delectari sanguine.

Geomantia est diuinatio facta in terra.

Hydromantia est diuinatio facta in aqua.

Aeromantia est diuinatio facta in aere.

Pyromantia est diuinatio facta in igne.

Sortilegiũ est diuinatio per sortes, quæ multipliciter

tipliciter fit. vt D.Thom.per taxillos,per cœdulas,per festucas, ibi.

Augurium est diuinatio per garritus, vel gestus auium.

Aruspiciũ (ſm D.Th.) propriè est diuinatio facta in visceribus aïaliũ, immolatorũ in aris dęmonũ. licet ẽt & ſupior diuinatio aruſpiciũ dici poſſit. D. Aug. teſte li.de Natur. dæmonũ.

Aſtrologia eſt conſideratio aſtrorum.

Per ſpiritum Phytonem eſt diuinatio, virtute diaboli facta, ſimulantia ſpiritum alicuius mortui, & hac ratione futura prædicere audentis. Huius generis fuit illa facta Sauli, vbi finxit diaboli ſpiritus Samuelis. Dicuntur verò Phytonici, qui hoc genere diuinationis vtuntur: quoniam (D. Aug. teſte) à phytonio Apolline initium ſumpſit.

Per aliquem motum vel ſaltum membrorũ eſt, cum vnum membrorum alteri præponitur, qua actione futura aliqua prædicunt. Et iſti appellantur etiam ſalitores.

Per obſeruantiam diei natiuitatis, Cum conſiderant diſtinctè diem & horam ortus vniuſcuiuſque, & hac cõſideratione eius finem, ſucceſſusq; prædicere nituntur. Et iſti Genethliaci dicuntur.

Per verba, fortuitò pronunciata. Cum volũt etiam ex his aliqua prædicere, & hoc genus Omen vocari ſolet, ſecundùm D. Tho. ibi.

Per ſigna manuũ, quibus ferè vniuerſa cognoſcere profitentur, & iſti chyromãtici appellanť.

Per ſigna ſcapularum, quoniam & hac ratione etiam arbitrantur hominum ſucceſſus cognoſci, ac enarrari poſſe: & non tantum hominis ſcapulas conſiderant, ſed etiam aliorum animalium. & huiuſmodi diuinatio Spatulomantia

mantia vocatur, vt d. D Thom. ibi.

Disciplina. Vide supra. Anima.

Dilectio ē affectio rōnalium,& ītellectualiū.

Dulia est cultus creaturæ debitus.

ESsentia multiplices habet perfectiones ac proprietates, & à Theologis quatuordecim enumerantur.

Est summè vna, i. nullo modo diuisibilis in plures essentias. I.

Est summè simplex, i. non composita ex multis rebus distinctis à se inuicem re, Nec componibilis rebus à se re distinctis, sed quicquid est in ea propter sui infinitatem, est vna res cum ea. II.

Est immensa, i. ipsa per se ipsa est præsens omni rei, & personæ: per seipsam operatur in omni re, & manutenet, & intelligit omnia. III.

Est æterna, i. non incepit, nec desinet, & simul, & semel omnes perfectiones indiuisibiliter continet. IIII.

Est incommutabilis. i. nec substantialiter, nec accidentaliter mutabilis, nec generabilis, nec corruptibilis, nec aliquo modo perfectibilis, vel defectibilis. V.

Est necessaria, id est ipsa non pōt non esse, nec aliquid ab ea deficere, & omnis sua actio, est essentia, & necessaria, licet terminus actionis diuinæ ad extra non sit necessarius. VI.

Est prima. i. radix, & fundamentum emanationum & personalium proprietatum, & omnino prima entitas inter omnia, tū in diuinis, tum in creaturis. VII.

Est in ea summa fœcunditas, i. memoria perfecta ad producendum vtranq; personam. Nam memoria (quam dicunt intellectiuam Dei) est ipsa natura Dei cū intellectu, quę fœ- VIII.

cunda eſt reſpectu verbi. Sed memoria (quā dicunt ſpiratiuam) Naturam Dei dicit cū voluntate, quæ eſt fœcunda reſpectu Spiritus ſancti.

IX. Eſt in ea ſumma Charitas.i.vna numero voluntas in tribus perſonis, & per conſequēs eadem volitio, & volitum idem.

X. Eſt in ea ſumma liberalitas, ideſt communicabilis ſuæ eſſentię, & oīs infinitæ perfectionis in Deitate ipſis perſonis, & ſuæ bonitatis, & influentiæ in creaturis omnibus productis.

XI. Eſt in ea ſumma æqualitas.i.perfectio pr̄is, non eſt maior, nec minor perfectione filij, ſimiliter & Spiritus ſancti. Nec filius eſt perfectionis maioris vel minoris, quàm pater, & Spiritus ſanctus: idem dicēdum eſt de Spiritu ſancto reſpectu pr̄is, & filij. Nec eſt Deitas alia in Filio, & Spiritu ſancto, q̄ in patre, nec econuerſo. Nec eſt poteſtas in alia in Patre, quā in Filio, & Spiritu ſancto, nec maior, nec minor. Nec eſt duratio ſiue ęternitas maior vel minor in patre, quàm in Filio, & Spiritu ſancto.

XII. Eſt in ea ſumma germanitas.i.naturæ, & eſſentiæ, eſt ſumma vnitas.ſ.numeralis in tribus perſonis, ſimiliter & talis vnitas eſt in omni perfectione eſſentiali in tribus perſonis, non autem in omni proprietate notionali.

XIII. Eſt in ea ſumma conformitas.i.eſſentialiū proprietatum ſumma vnitas, & identitas, & nulla diuerſitas: voluntatis concordia, operationum ad creaturas indiuiſibilitas, & omniū effectuum ſimilis producibilitas.

XIIII. Eſt in ea inſeparabilitas.i.perſonarū ſimultas in exiſtendo, & vbique præſentiam exhibendo, & omnia operando.

Emanatio eſt productio alicuius rei ab aliquo principio.

Emanatio intrinseca est productio personarum in Diuinis, quarum altera vocatur generatio actiua, altera verò spiratio actiua.

Emanatio extrinseca est productio creaturarum ad extra.

Essentia diuina dicitur essentia, inquantùm communicabilis in abstracto, sed dr̃ substantia, inquantùm communicabilis in concreto.

Error est assensus, quo intellectus cõplacet, & adhæret falso, sub ratione tamen veri.i.existimans ipsum esse verum.

Eucharistia est vera, & realis præsentia corporis, & sanguinis Christi sub speciebus panis, & vini. & sonat bona gratia Græcè.

Exẽplar est rõ cognoscẽdi p̃uisa, & disposita.

Euangelium (iuxta D. Pau. ad Ro.) est virtus Dei, in salutem omni credenti, s̃m Euseb. lib. de præp. Euang. est bona annunciatio ęternoꝝ, & incorruptibilium bonoꝝ.i. gratiæ & gloriæ, remissionis peccatorum, & annunciatio eorũ, quæ ad gratiam & gloriam pertinẽt.i. mediorum, per quæ illa suscipi possint. Vel (vt ex concilio Colo. colligitur) est viua doctrina, quæ menti nostrę reconciliationem pp̃ Christum, hoc est pacem erga Deum, insuper & bonam voluntatem ex Dei beneficio nobis annunciat.

Filius in diuinis, ideo dicitur Filius, quia est similitudo hypostatica.

Filius dicitur Filius, inquantùm est similitudo connaturalis. Vocaturq́; præcipuè Verbum, & Imago. Verbum inquantùm est similitudo expressiua: Imago inquantùm est similitudo conformis.

Fallacia est voluntas per verba decipiẽs proximum causa lucrandi.

Fama est cõmunis opinio vel existimatio de

aliquo, ex coniecturis verisimilibus prouenies.

Fraus est voluntas profectum proximi decipiens.

Fellea passio est subitus animi motus, impatiens læsionis.

Fides. Vide sup. Anima.

Fornicatio spiritualis est Idolatria.i.accessus ad non suum Deum.

Fornicatio corporalis est illicitus concubitus soluti cum soluta i. viduæ, meretricis, vel concubinæ.

Falsum est significato rei, non ita se habentis, vt significatur.

Falsitas est inæqualitas rei & intellectus.

Gaudium. Vide sup. Anima.

Gloria secundùm Amb. est clara cum laude notitia, siue fama.

Gratia est adiutorium diuinum creaturæ liberaliter, gratisque impensum, ad quemcunque actum indifferenter.

Gratia generalis donum Dei est, cuilibet homini gratis condonatum, quò est ad imaginem & similitudinem suam.

Gratia particularis est specialis quædam gratia, qua sub Christi Iesu seruatoris nostri militãtes, vocamur, iustificamur, ac glorificamur.

Gratia gratis data donum quoddam est, sine meritis collatum, disponens, vel apta ad disponendum se & alios ad salutem, vt. v. g. habere prophetiam, donum linguarum, &c. quæ tamen cum peccato stare potest, infidelibusq; aliquando concessam fuisse legimus.

Gratia gratum faciens donum Dei est, datum ad merendum.

Gratia præueniens donũ quoddã est, quod quidem præparat voluntatem, vt bona fiat.

Gratia ſubleuans domum quoddam eſt, quod concomitatur hominem ad aſſentiendum diuinę inſpirationi, & vt peccatis reſurgat, ſicut & Iob dicebat: Operi manuum tuarum porriges dexteram.

Gratia ſubſequens eſt adiutorium quoddã Dei, quo ſuſtentamur in bono ad perficiendum, & vt ne ad priora peccata tanquam canes ad vomitum reuertamur.

Gratia iuſtitiæ eſt beneficia iugi memoria recordari, & poſſibiliter rependere.

Gratitudo eſt virtus ſpecialis reddens gratia benefactori.

Gula eſt immoderatus amor edendi.

HYerarchia eſt ordo quidam, & ſacer principatus. Hæc triplex eſt, Eccleſiaſtica, Diuina, Angelica.

Hyerarchia Diuina, eſt ipſa Trinitas.

Hyerarchia Angelica, eſt angelorũ multorũ habitudo ad inuicẽ in ſcientia actionis Dei cõformitate, illuminatione, & in Deũ aſcenſione.

Hyerarchia eccleſiaſtica eſt rerum ſacrarum & rationalium ordinata poteſtas, debitum in ſubditis retinens principatum.

Hypocriſis eſt voluntas per ſpeciem ſanctitatis, ſimulans fallaciter in aperto, & viliter agens in occulto.

Hyprocriſis eſt ſimulatio, vel fictio alienæ perſonæ.

Hypocriſis eſt velle videri qualis non eſt.

Hyperdulia eſt potiſſima ſpecies dulię communiter ſumptæ, quæ debetur creaturę ex affinitate, quam habet ad Deum.

Hærẹſis eſt dogma falſum, chathociæ veritati contrarium: cum pertinacia in eo, qui Chriſtianam fidem profeſſus eſt.

Homicidiũ eſt hominis ab homine occiſo.

Humanitas tria ſignificat, 1. naturam hominis, 2. virtutem quandam, quæ conſiſtit in exteriori ſubuentione, condeſcendendo defectibus aliorum, 3. eruditionem, ac inſtitutionem in bonas artes.

Humilitas. Vide ſupra, Anima.

Honeſtas, eſt decor, & pulchritudo quędam, vel ſpiritualis vel corporalis,

Honor eſt ſignum aliquod exterius in teſtimonium virtutis, aut excellentiæ.

Honor (ſm Cic.) eſt pręmiũ virtutis, iudicio, ſtudioq́; ciuium delatum ad aliquẽ. Sciat tñ hic benignus, Chriſtianusq́; lector, ꝙ honor in S. ſcriptura (teſte Anſelmo ſuper ep. Pauli 1. ad Thy. c. 5.) ſumitɨ pro eleemoſina, & ſubuentione indigẽtiæ alterius, quemadmodũ in Veteri teſta. Honora patrem & matrem, & Pau. d. Viduas honora, quæ veræ viduæ ſunt.

IActantia eſt voluntas propter apparentiam propriam poteſtatem, oſtendens, ſecundùm Thom. eſt vitium, quo ꝗs verbo plus de ſe, quàm ſit, vt appareat, dicit.

Idea eſt ſimilitudo, vel forma exemplaris exiſtens in mente artificis, qua mediante res cognoſcuntur, & fiunt.

Ideæ in Deo ſunt rationes formales diſtinctæ exiſtentes in intellectu diuino, iuxta quas creaturæ producuntur ad extrà,

Imaginatio eſt illa vis animæ, qua intuentur res corporales abſentes.

Imago eſt expreſſa ſimilitudo alicuius. Hæc in homine triplex eſt, Creationis, Recreationis, & Glorificationis.

Imago creationis conſiſtit in tribus potẽtijs animæ, & vnitate ſubſtantiæ, ita ꝙ memoria

repræ-

repręsentat patrem, intelligentia filium, voluntas verò Spiritum sanctum. Et vnitas substantiæ, repræsentat vnitatem diuinæ essentiæ.

Imago recreationis, consistit in tribus virtutibus Theologicis, & vnitate gratiæ, gratum facientis, ita quod fides repræsentat filium, spes patrem, charitas Spiritum sanctum: Vnitas verò gratię, vnitatem essentię.

Imago glorificationis, consistit in tribus dotibus, & vnitate glorię, itaq; aperta visio repręsentat filium, secura tentio patrem, perfecta dilectio Sp. s. & vnitas glorię, vnitatem essentię.

Indulgentia est relaxatio, vel cōdonatio pœnę temporalis per applicationem pęnalitatum supererogationis Christi, & sanctorum.

Innascibilitas est notio quędam, quia pater distinctus ab aliis cognoscitur, per modum negationis, & per consequens per modum positionis. i. fontalis plenitudinis.

Intelligere nihil aliud est, nisi recipere intentiones intelligibiles.

Intellectus est illa vis animę, quia aĩa apprehendit res immateriales, & intelligibiles.

Intellectus speculatiuus est ille, qui exercetur in speculatione veri, ad solam veritatis considerationem.

Intellectus practicus, is est qui exercetur in speculatione, & operatione boni, i. veri sub ratione bonis, sicut intellectus speculatiuus in vero sub ratione viri, & iste intellectus ordinat omnia ad operationem.

Intellectus materialis vel possibilis is est, cuius est omnia recipere. vocaturque materialis, quoniam ad instar materię est, cuius est vniuersa suscipere.

Intellectus agens is est, cuius munus est oĩa

facere.i.intelligibilia in potentia, intelligibilia in actu, per abstractionem.

Intellectus adeptus propriè is dicitur, quũ intellectus agens fuerit copulatus cum possibili, & omnia entia intelligit, etiam substantias abstractas.

Intellectus in habitu vocatur intellectus speculatiuus, cum omnino fuerit perfectus per omnes habitus scientificos. i.cum motus eius in acquirendo scientiam, est completus.

Intellectus comparatiuus is est, quotiescunque intellectus intelligit seipsum, in comparatione ad alia à se.

Intellectus absolutus vocatur intellectus intelligens seipsum nullo respectu habito ad alia à se.

Ignorantia est carentia scientiæ, quam quis aptu,natus est habere. Hæc multiplex est, Priuationis. Dispositionis, Simplex, Crassa siue supina, Affectata, Vincibilis, Inuincibilis.

Ignorãtia negationis est simpliciter aliquid nescire, vt v. g. creatura non scit Deum. i. non comprehendit Deum.

Ignorantia priuationis est ignorare aliquid, postquàm scit potuit, & tenetur scire.

Ignorantia dispositionis est non scire veritatem, & cum hoc tenere oppositam falsitatem.

Ignorantia simplex est nescire, quæ tenetur homo scire: facit tamen aliquid, quo possit addiscere, sed non sufficienter.

Ignorantia crassa, siue supina est nescientia eorum, quę homo tenetur scire, non velle aliquem laborem subire, vt sciat.

Ignorantia affectata est nolle scire ea, ad quę tenetur.

Ignorantia inuincibilis est nęscientia eorũ,

quæ quis non poteſt: vel non tenetur vincere, v.g. eorum, quæ quis nō tenet ſcire, vel ſi tenetur ſcire, adhibitis diligētiis requiſitis nō pōt.

Ignorantia vincibilis eſt neſcientia eorum, quæ tenetur homo ſcire, & poteſt ſcire, vincereque hāc ſuā ignorantiā. Vbi animaduertas ꝙ cum duplica ſint ea, ad quæ tenetur homo, ali qua quidem ſub pœna peccati mortalis, vt articulos fidei, decem præcepta, &c. aliqua verò ſub pœna peccati venialis, & quædam alia ad Dei cultum pertinentia. iccirco duplex Ignorantia vincibilis, Venialis, & Mortalis.

Inanis gloria eſt amor laudis propriæ, propter excellentiam apparentem.

Inobedientia eſt voluntas, fingens minorationem poteſtatis, nolens ſubiacere ſuperioribus in rebus debitis.

Inuidia eſt dolor, vel odiū fęlicitatis alienæ.

Idololatria eſt falſa, & ſuperſtitioſa proteſtatio maieſtatis diuinæ, in idolo.

Ira eſt motus, & feruor ſanguinis circa cor, ex euaporatione fellis, propter apperitam vindictæ.

Innocentia, eſt animi puritas abhorrens omnem illationem iniuriæ, Deo, ſibi, & proximo.

Ingratitudo eſt peccatum quoddam, auferens erga aliquem debitum gratitudinis, ideſt honeſtatis.

Intelligentia prudētiæ eſt notitia pręſentiū.

Iurare eſt Deum inuocare, in teſtem ſuæ locutionis.

Iuſtitia. Vide ſup. Anima.

LAbor eſt functio quædam vel animi, vel corporis, grauioris operis vel muneris.

Latria eſt cultus, ſoli Deo debitus, qui fit fide, ſpe, & charitate.

Laus est sermo elucidans magnitudinem virtutis.

Liberalitas, vide sup. Anima.

Lex est regula humanorum actuũ vel agendorum, vel omittendorum.

Lex est dictamen practicæ rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam.

Lex (ex Cice. sententia) est ratio summa insita in natura, quæ iubet quæ facienda sunt, prohibetq; contraria.

Libertas est facultas quædã naturalis quod cuique facere liber.

Libertas à coactione est facultas rationis, & voluntatis consurgens ex deliberatione pręambula, & voluntate adiuncta. & dicitur liberum arbitrium.

Libertas gratię est peccatorum remissio cum collatione gratię de qua Pau. 2. Co. 3. Vbi spiritus domini, ibi libertas.

Libertas gloriæ est fruitio Dei qua liberatur homo ab omni corruptione de qua Pau. Ro. 8. Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

Liber vitæ est ipse diuina prædestinatio, siue ipsa Dei notitia, qua firmiter retinet se aliquos prædistinasse ad vitam æternam.

Liber intus scriptus est Dei æterna ars, & sapientia.

Liber foris scriptus est mundus sensibilis.

Luxuria est nimia concupiscentia experiendæ voluptatis.

MAgnanimitas, vide supra Anima.

Magnificentia, vide ibidem.

Maleficium est opus, vel ligatura alicuius in damnum, & incommodum alterius.

Maledicere eſt alicui plagas, vel pœnas verbo optatiuo imprecari.

Malum eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis. Huius ratio eſt, quoniam creatura comparatur ad Deum in ratione effectus causæ efficientis formalis, & finalis quare. Propter primum habet rationum modi. Propter ſecundum rationem ſpeciei. Propter tertium habet rationem ordinis.

Malum [Culpæ, Secundum ſe, & in ſe.
multi- [Pœnæ, In genere,
plex eſt [Pugnæ, Ex circũnſtantia.

Malum culpę eſt carẽtia propriæ honeſtatis.

Malum pœnæ eſt carentia debitæ delectationis, cum ſenſu ſui contrarij.

Malum pugnæ eſt culpa diabolo in inſtigando, & eſt pœna iuſto in repugnando.

Malum ſecundum ſe, & in ſe eſt, quod nullo modo poteſt benè fieri, vt odium Dei.

Malum in ſe ſiue in genere eſt, quod aliquã do poteſt benè fieri, vt occidere hominem.

Malum ex circunſtantia eſt malum quod in ſe eſt bonum, tamen propter aliquam circunſtantiam eſt malum.

Mania eſt manens ira.

Mendacium eſt falſa ſignatio vocis cum intentione fallendi.

Memoria eſt notitia præteritorum, vt præterita ſunt.

Matrimonium eſt viri mulieriſq; coniunctio maritalis, inter legitimas perſonas, indiuiduam vitæ conſuetudidem ſeruans.

Modeſtia, Vide ſup. Anima.

NOtio eſt proprietas quædam, qua perſona vna innoteſcit, vt diſtinguitur ab alia, & hæc in diuinis quintuplex eſt. Paternitas,

Filia-

Filiatio, Spiratio, Innaſcibilitas, Proceſſio.

Paternitas eſt generatio actiua.

Filiatio eſt generatio paſſiua.

Proceſſio eſt ſpiratio paſſiua.

Spiratio eſt proceſſio actiua.

Innaſcibilitas eſt proprietas nobilitatis ſcà nullo produci, quæ tantùm patri conuenit.

Notitia Dei multiplex, Simplex, Viſionis, Approbationis.

Notitia ſimplex eſt cognitio, qua Deus cognoſcit bona & mala, quæ ſunt, fuerunt, & erunt, poſſunt eſſe, & etiam nunquam erunt.

Notitia viſionis eſt, qua cognoſcit omnia mala, exiſtentia, præterita, & futura.

Notitia approbationis eſt, qua cognoſcit tantùm bona, præſentia, præterita, & futura.

Necromantia, Vide ſup. Diuinatio.

OBedientia, Vide ſupra Anima.

Ocium eſt vacatio à labore, quandoque tamen eſt peccatum, quandoque non.

Odium eſt voluntas affectans proximo malum, vt careat bono, quod quidem ipſum odientem contriſtat.

Oraculum eſt, cum in ſomnis apparet aliqua grauis perſona, vt Deus, Sacerdos, vel parens, denuncians aliquid euenturum, vel faciendum, vel vitandum.

Oratio eſt aſcenſus mentis in Deum, vel eſt expreſſio deſiderij directi in Deum, ad bonum decens adipiſcendum, vel malum remouendum, formata per verbum, interius, & exterius: Hæc (vt ea D. Paul. 1. ad Thi. 2. & aliis Theolo. colligitur) plura habet nomina, vel ſpecies. Obſecratio, Poſtulatio, Inſinuatio, Supplicatio, Gratiarũ actio. Vocatur obſecratio, cũ difficilia petuntur: & cum adiuratione rerum

ſacrarum

ſacrarum ad maiorem expreſſionem rogandi, quemadmodũ Moyſes. Obſecro domine, mitte quem miſſurus es. Vocatur poſtulatio, cum aliquid determinatè poſtulatur, vt ibi. Poſtula à me, & dabo tibi gentes, hæred. t. &c. Iaco. d. Si quis indiget ſapientia, poſtulet à Deo &c ſecundũ Anſelmũ ſuper epi. Pau. 1. ad Thi 2. tunc vocatur poſtulatio, cum petuntur beneficia generi humano tribuenda. Appellatur inſinuatio, cum tantum naturę neceſſitas narratur, vt fecerunt Lazari ſorores. Domine, ecce quem amas, infirmatur. Nuncupatur ſupplicatio, cum quis indeterminatè petit à Deo adiuuari, ſicut d Chananea, Domine adiuua me. Appellatur demum Gratiarum actio, cum poſt ſuſcepta beneficia, oramus.

Ordo (ſecundùm Aug.) eſt parium, diſpariumq; rerũ, ſua cuiq; loca tribuẽs, diſpoſitio.

Ordo facere eſt ſignaculum quoddam, quo mediante ſpiritualis ptãs traditur ordinato.

Officium eſt actus congruus cuiuſcunque perſonę, ſeruata ratione temporis, & loci.

Omen eſt diuinatio quædam facta ex dicto, caſu prolato. i. ex verbis, ab aliquo inconſultò pronunciatis.

Opinio eſt actus intellectus, declinantis in vnam partem contradictionis cum formidine alterius. Vbi nota, ꝙ magnum diſcrimen à probatis viris aſſignatur inter opinionẽ, fidem, ſcientiam, dubium, & ſcrupulum. Opinio eſt, quotieſcunq; dubitatur de alterius partis ratione. Fides eſt, cum abſque vlla animi formidine, firmiſſimè alicui hęremus. Scientia eſt cognitio concluſionis per vera, propria, immediataq; principia. Dubium eſt motus indifferens in vtranque partem contradictionis.

Vel sic est æqualitas rationum contrarium, nã pari vi ac efficacia mouetur ad vnam opinionis partem, quàm ad alteram. Scrupulus est cum intellectus ex leuibus coniecturis, seu mediis multùm debilibus, mouetur ad vnam partem, & hoc etiam vocari solet suspicio.

PAradisus, pomerium est, vel hortus delitiarum & triplex est. Terrestris, Cœlestis, & Spiritualis.

Paradisus terrestris, est locus corporeus, in oriente situ, tanquã in nobilissimo totius orbis loco, vbi aeris maxima temperies, plantarumq; perpetua viridas. ibique primus homo habitationem à Deo habuit. Huius præclarissimi loci mentionem faciens. D. Isidorus d. Paradisus hic terrestris, est omni genere ligni & pomiferarum arborum consitus, habens etiam lignum vitæ. Non ibi frigidus, non æstas, sed perpetua aeris temperies, &c.

Paradisus cœlestis est clara Dei Opt. Max. visio; quæ vbicunq; demonstrata fuerit, ibi paradisus dici potest. Vnde dicitur fuisse in deserto cum apparuit Moysi prope Damascũ, cum apparuit Paulo in limbo, dum Christus ibi præsentialiter adfuit. Vnde apertè d. latroni. Hodie mecum eris in paradiso.

Paradisus spiritualis est vera possessio diuinæ gratiæ, quę potest etiam esse in hoc seculo, quotiescunq; remissis deletisq; peccatis gratia acquiritur.

Patientia, vide sup. Anima.

Phantasia, vide supra Anima.

Phantasma est qñ vix dormire cęperit quis, & vigilare se existimat, & videtur aspicere irruentes super se, vel passim vagãtes formas, discrepantes & varias, lætas, & turbulentas.

Pau-

Paupertas eſt abdicatio proprietatis.

Peccatum multiplex, Originale, Actuale, Veniale, Mortale, Cordis, Oris, Operis, Ignorantię, Ex ignorantia, Ex induſtria, Ex infirmitate, In Deum, In proximum, In ſeipſum.

Peccatum originale (ſecundũ Th 1.2.q.82. a 1.in corpore) eſt quędam inordinata diſpoſitio, prouenięs ex diſſolutione illius armonię, in qua conſiſtebat ratio originalis iuſtitię, vel ſecundum alios. Peccatum originale eſt carentia debitę iuſtitię per inobedientiam Adę factum quam comitatur carentia viſionis diuinę.

Peccatũ actuale eſt carentia proprię iuſtitię, cauſata per inobedientiã proprię voluntatis.

Peccatum veniale eſt amor voluptatis in creatura citra Deum, vel pręter legem Dei, non autem contra.

Peccatum mortale eſt inobedientia mandatorum diuinorum, ideſt dictum, factum, concupitum contra legem Dei.

Peccatum cordis eſt transgreſſio legis diuinę per inordinationẽ intrinſeci motus mẽtis.

Peccatum oris eſt tranſgreſſio legis diuinę oris inſtrumento, vel medio facta.

Peccatum operis eſt tranſgreſſio legis diuinę per inordinationem aliorũ extrinſecorum motuum, & ex conſuetudine vt d. D. Inno. 3.

Peccatũ ignorãtię, eſt amiſſio debitę ſciẽtię.

Peccatum ex ignorantia eſt peccatum quod committitur ignoranter, & ſi non fuiſſet ignorantia, non fuiſſet commiſſum.

Peccatum ex induſtria, eſt auerſio voluntatis, malignantis à ſummo clemente Deo.

Peccatum ex infirmitate, eſt auerſio volũtatis malę, humiliatę, vel malè in amore accẽſę.

Pecca-

Peccare in Patrem, eſt peccare per Impoten tiam, & fragilitatem.

Peccare in filium, eſt peccare per ignorantiam, & ſimplicitatem.

Peccare in Spiritum Sanctum, eſt peccare per duritiam, & malignitatem.

Peccatum in Deum, eſt quod totaliter terminatur in Deum, & dicitur, Impietas: ſicut idolatria, blaſphemia, &c.

Peccatum in proximum, illud eſt, quo proximus lęditur, vt furtum, homicidium, &c. dicitur Iniquitas.

Peccatum in ſeipſum, eſt illud, quo tantùm ſeipſam anima lędit, vt fornicatio, &c. Vnde Pau. qui fornicatur in corpus ſuum peccat.

Pœnitentia eſt abſolutio hominis peccatoris pœnitentis à ſacerdote, claue non errante.

Perpleſſio, eſt inuolutio inter oppoſita, itaq; ſemper videtur vergere in peccatum, quamcunque partem eligat.

Periurium eſt mendaciũ iuramẽto firmatũ.

Perſeuerantia. Vide ſup. Anima.

Portio animę ſuperior, eſt ipſa anima, inquantum recipit ſuperiora.

Portio animę inferior eſt ipſa anima, inquã tum reſpicit inferiora.

Potentia principium quoddam eſt, quo agens agit, & patiens patitur. Hæc duplex, actiua, & paſſiua.

Potentia completa eſt, quę non poteſt deficere, nec ſuccumbere, nec indigere.

Potentia incompleta ea eſt, quę poteſt in peccando deficere, in patiendo ſuccumbere, in corporali actione indigere.

Portentum, factum aliquod eſt, naturæ vires ſuperans, rarò viſum, quod quidẽ aliquod

futurum

futurum cum temporis interuallo denunciat.

Præceptum, est iussio, vel Imperium faciendi aliquid, vel non faciendi.

Præceptum affirmatiuum, illud est, quod ordinat, quod debet fieri.

Præceptum negatiuum est illud, quod ordinat, quod non debet fieri.

Prædestinatio ab Aug. multipliciter diuersis in locis declarata fuit, videlicet Prædestinatio est gratuita donationis. Præparatio. Prædestinatio est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicunque liberantur. Prædestinatio, est propositum miserendi. D.Tho. d prædestinatio est quædam ratio ordinis aliquorum in salutem æternam, in mente diuina.

Prædicamentum est ens dicibile vniuoce de multis, vt substantia qualitas.

Prędicamenta &c quinque vltima, non sunt in Deo, qa pertinẽt propriè ad corporalia.

Prędicamenta quinque vltima attribuuntur Deo figuratiuè.

Prędicamenta quinq; priora, secundum id, quod est cõpletionis in eis, sunt ĩ Deo, & reducuntur ad duo, s. Substantiam, & Relationem.

Prædicandi duo modi sunt in diuinis, p modum. { Substantiæ / Relationis }

Prędicare p modũ substantię, est prędicare de oĩbus psonis simul: & sigillatim, & singulr.

Prędicare per modum relationis, aut est non dici de omnibus, aut de pluribus pluraliter.

Pręmium illud est, quod alicui datur pro meritis, in bonum eius. Vbi nota q etsi præmium, & pręcium aliquando confundantur, tamen secundum aliquos in hoc differunt. Nã præmiũ est pro bñ gestis, pręciũ verò pro malè.

Præmium ſubſtantiale conſiſtit in viſione, fruitione, & tentione vnius ſummi boni.

Premium conſubſtantiale, conſiſtit in gloria corporis.

Præmium accidentale conſiſtit in quodam decore ſpeciali ſuperaddito, & dicitur Aureola.

Præſtigium eſt per quod diabolicis illuſionibus oculi hominum perſtringuntur nec poſſint cernere verum.

Prodigium miraculū eſt ſignum vel virtus, quo mediante aliquid futurum oſtenditur, vt v. g. ſanitates corporum, quę hominibus per apoſtolorum manus operabantur, animi ſanitates ſignificabant.

Prodigalitas eſt ſuperfluitas, quę dat non danda.

Proprietas verè, & propriè, eſt ratio quædam vni ſoli, & ſemper conueniens.

Proprietates in diuinis in duplici rõne ſunt. } Perſonarum. Perſonales.

Proprietas perſonalis, ea eſt, quæ proprijſſimè vni ſoli conuenit; & ſemper diſtinguitq; perſonam à perſona. Sunt autem huiuſmodi proprietates perſonales, Paternitas, Filiatio, Proceſſio, id eſt ſpiratio paſſiua.

Proprietates perſonarum illæ ſunt, quę quãuis perſonas non diſtinguant, omnibuſq; conuenire poſſint, proprius tñ vni, quã alteri cõuenire dicuntur, v. g. Patri attribuuntur iſtę. Innaſcibilitas, non genitus; ęternitas, potentia; principium, vnitas. Filio, imago; verbum, ſapientia nata; ſpecies, veritas; Exemplatio omni ſcientia, Spiritui Sancto, proceſſio à duobus, amor, donum, vſus, munus; bonitas, voluntas, finis &c. Quare etſi principium, (vt de iſto exempla ſumamus) dici poſſit de patre, de filio,

& Spi-

& Spiritu ſancto, & nota tamen ea ratione. Nã pater eſt principiũ à nõ principio, filius verò & Spiritus ſanctus, ſunt prĩcipiũ à principio.

Prudentia, Vide ſup. Anima.

Pyromantia, Vide ſup. Diuinatio.

QViditas, eſt eſſentia, vel definitio, vel natura, & quod quid eſt rei.

Quies eſt priuatio motus in eo, de cuius aptitudine eſt, vt moueatur, ſecundùm Philoſophos. At ſecundùm Theologos, quies eſt delectatio quędam, quę tenet delectationem in delectato, quę non priuat operatione, & hac ratione aſſerimus intellectum hominis & totum hominem in viſione Dei quieſcere.

RAtio eſt regula, & menſura actuum.

Ratio humana eſt primum principium formale intrinſecum humanorum actuum.

Rationes cauſales, ſunt formę ideales.

Rationes ſeminales, ſunt formæ naturales.

Ratio primordialis eſt ratio cauſalis, tamen cum reſpectu ad Deum, vt primum principiũ.

Rapina eſt auaritia violẽter occupãs aliena.

SAcramentum quid ſit, vide 367.

Sacerdos, qui & presbyter nuncupari ſolet, is dr̃, cuius munus eſt ſacrificiũ Deo proferre.

Sacrificium eſt factum aliquod in honorem Dei ſolius, ad eum placandum, & in recognitionem ſupremi dominij.

Sacrilegium eſt ſacræ rei violatio, vel vſurpatio, aut dehonoratio.

Sapientia Dei eſt illa ſua cognitio, qua limpidiſſimè cognoſcit omnia bona, & mala, prę ſentia, prçterita, & futura, actualia, & poſſibilia, & per conſequens eſt infinita, & incomprehenſibilis nobis: Hęc quàm plurib. nominibus à Theologis nominatur. Dicitur. n. Scientia,

Visio, Approbatio, Pręſcientia, Prędeſtinatio, Reprobatio, Lux, Speculum, Exēplar, Liber vitę, Ars, Ratio. Dicitur Scientia, inquantum eſt cognitiua omnium poſſibilium. Viſio, reſpectu omnium actualiter exiſtentium, Approbatio, reſpectu bonorum. Preſcientia, reſpectu futurorum. Diſpoſitio, reſpectu fiendorum ab ipſo. Reprobatio, reſpectu damnandorum. Prædeſtinatio, reſpectu prēmiandorum. Lux, inquantum eſt ratio cognoſcendi omnia. Speculum, inquantum eſt ratio cognoſcendi viſa, & approbata. Exemplar, inquantùm eſt ratio cognoſcendi viſa & diſpoſita. Liber vitę, inquantum eſt ratio cognoſcendi prędeſtinata. Amplius hęc Dei ſapientia, appellatur liber vitę: Reſpectu rerum vt redeuntium. Exemplar reſpectu exeuntium, Speculum, reſpectu euntium. Lux, reſpectu omnium. Verbum, ſecundū actum proponendi. Ars, ſecūdū actū proſequendi. Ratio ſcām actū proficiēdi.

Sapientia hominum eſt cognitio rerum cœleſtium, & diuinarum.

Scientia eſt cognitio rerum humanarum.

Sciſma eſt illicita diſſenſio eorum, inter quos debet eſſe vnitas.

Securitas }. Vide ſup. Animam.
Seueritas

Senſus eſt illa vis animæ, qua homo cognoſcit res corporeas pręſentes.

Senſus communis. Vide ſup. Anima.

Similitudo eſt conformitas Dei in gratuitis, ſcilicet fide, ſpe, & charitate.

Simplicitas eſt virtus, ad quam pertinet ſe ſeruare à deceptione.

Somnium, eſt figuris tectum, & ſine interpretatione intelligi non poteſt.

Sor-

Sortilegium. vide supra Diuinatio.

Superbia est amor, vel appetitus, propriæ excellentiæ.

Susurratio est voluntas loquendi, seminans discordias inter fratres.

Symonia est auaritia, studiosè apperens vendere, vel emere spiritualia, vel spiritualibus annexa.

Synderesis (vel forsan rectiùs, sineresis) est pars animæ, q̃ semper aduersatur vitijs, & perpetrata mala continuò arguit. Huius actus est, remurmurare malo, & inclinare ad bonũ. D. Th. (hac ratione synderesim declarat.) Est habitus inclinans hoĩem per intellectum practicum, ad benè agendum & operandum, ad assentiendum principijs agibiliũ, quę debent dirigere, & regulare omnes operationes humanas, & non solùm inclinat ad assentiendũ primis, sed ẽt his, quæ concluduntur ab eis, & dissentiendum oppositis. Hæc animæ pars solet appellari tribus noĩbus Vermis, Lex, Lumen. Dr̃ Vermis, quia semper murmurat contra malè facta. Vnde Esa. Vermis eorum non morietur. Appellatur lex, qua cõmonstrat quid agendum, quidũe euitandum. Rom. 2. Cum enim gentes quæ legẽ nõ habent naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddẽte illis conscientia eorum, & inter se inuicem cognitionum accusantiũ, & defendentium in die cũ iudicabit Deus abscondita cordiũ, &c. Nuncupatur postremò lumen vultus Dei, quia in omnibus est, & maximè representat Dei imaginem. Vnde dicitur, Signatum est super nos lumen vultus tui domine, Psal. 4

Temperantia, vide supra Anima.

Tentare, est probare.

Tentatio, est experimenti sumptio de eo, qui tentat: quod quidē experimentum sumitur de aliquo, & verbis, & factis. Verbis quidem; vt experiamur, an sciat, qđ quærimur, vel possit, aut velit illud implere. Factis autē, cum per ea, quæ facimus; exploramus alterius prudentiam, vel voluntatem, vel potestatem.

Tentatur Deus ab homine & à diabolo.

Tentatur homo à Deo, à diabolo, & ab hoīe. Cū Deus tentat, nunquā in malū. Iaco. 1. Deus intentator malorum. Cum verò nos tentamus Deū, semper est malum, iuxta illud: Non tentabis dñm Deum tuum: Cum Deus tentat nos, non quidem nostri experientiam sumere desiderat vt ignarus, sed magis vt nos de nosmetipsis quicquid simus cognoscere valemus.

Timor (secundùm D. Th.) est quidam motus appetitiuæ virtutis, quo realiter mouetur, & cōtrahitur, à malo arduo imminēti, quod habet aliquo modo victoriam super bonū, & cui cū difficultate resisti potest, quasi extendat potestatem timentis. Hæc (secundùm mag 3. in d. 34.) secatur in plures species, Humanū, Seruilem. Initialem, Castū, vel filialē, vel amicabilē.

Timor humanus (ſm Cassiod.) est, quando timemus pati pericula carnis, vel perdere bona mundi, & hic timor malus est.

Timor seruilis est, (vt ait Aug. super Psalm. 127.) cum timore gehennæ continet se homo à peccato. iste bonus est, sed insufficiens.

Timor initialis is est, qui mediat inter seruilem, & castū facitq; partim seruire timore pœnæ, partim amore iustitię, vt d M. ibi, d. 34. a. g.

Timor filialis, (ſm Th.) est donum Spiritus

sancti,

sancti, à gratia in volūtate fluens, quo quis disponitur ad prōptè, ac faciliter sequendū motionem Spiritus sancti qua monet aliquem, vt ex amorem reuereatur Deum tanquam patrē, & timeat illum offendere, atq; ab eo separari.

Tremor est effectus quidam timoris, causatus ex debilitate virtutis, continētis membra. in timore enim fit quædam contractio ab exterioribus ad interiora, & ideo cum exteriora frigida remaneant, eis accidit tremor.

VAnitas nihil aliud significat (secundū Hieron.) nisi rem tenuem, ac inanem, vt vaporem fumi, & auram venti.

Vanus is, (secundum Isid.) qui inanis, ac falsus est, siue memoria euanescens, ac transiens, (secundum Innoc.) dup Naturæ. Culpæ.

Vanitas naturæ, est mutabilitas conditionis huius meminit Paul. Rom. 8. Vanitati subiecto est creatura.

Vanitas culpæ, est vitium & peccatum. de hac Dauid Psalm. 4. filij hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, &c.

Veneficium est confectio venenorum.

Veritas, Verecundia. vide supra Anima.

Virtus est animi habitus, naturæ modò rationi consentaneus. Cic. lib. 1. de Inuent. in sacris Spiritu. sumitur quandoq; pro miraculo, vt ex Pau. colligitur. 2. ad Cor. 12. signat tamen Apostoli facta sunt super vos in omni patientia, signis, prodigijs, & virtutibus.

Vitium est animi habitus malus, disconueniens rectæ rationi.

Voluntas. vide supra Anima.

Voluntas Dei quadruplex, Signi, Beneplaciti, Antecedens, Consequens.

Voluntas signi est voluntas eius circa nos de

agendis, & fugiendis, quam nobis notificauit per ordinationes ſuas quas reuelauit, & ſcribi fecit, vel dicamus, ſic eſt ordinatio Dei ſcripta circa agibilia.

Voluntas beneplaciti, eſt voluntas eorũ qui fiunt. Hæc duplex eſt. Effectiua, Permiſſiua.

Voluntas beneplaciti effectiua, eſt voluntas eorum quę fiunt, & non contrariãtur eius prohibitioni, & talia attribuuntur ei.

Voluntas beneplaciti pmiſſiua, eſt reſpectu eorum quæ fiunt; ipſe tñ ne fierent prohibuit.

Voluntas Dei antecedens, eſt primaria illa voluntas, qua vult omnium noſtram ſalutem, inquantum ſumus creaturæ rationales.

Voluntas cõſequens, eſt ſecundaria volũtas, qua damnationẽ noſtrã deſiderat & iubet, tñ vt peccatores ſumus, circa has duas nouiſſimas voluntates, datur exemplũ de Mercatore, qui cũ in mari cũ proprijs mercibus exiſtat, volun tate primaria vult merces ſaluari, tñ data occa ſione fortunæ vult eas ſubmergi, vt ipſe ſaluet.

Votũ (ſm Th.) eſt deliberata, diſcreta, ac poſ ſibilis promiſſio, ab exiſtente in libertate Deo facta, de bono conſilij, vel præcepti, cum propoſito ſeruandi, & ad id ſe obligandi.

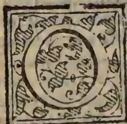
Vſura eſt auaritia acquirens per mutuũ aliquod præter ſortem.

Vnctio extrema eſt vnctio hominis infirmi, à ſacerdote in remiſſionem venialium peccatorum facta. Zelus aliquando eſt feruens dilectio, ſicut fuit in Seruatore noſtro, cum prophanationem. Templi conſpiciens, pro eo emundando, flagellum de funiculis conatus fuit cõ figere. Aliquando pro inuidia, ſicut 1. ad Cor. 3. Cum igitur ſit inter vos Zelus, & contentio, nonne carnales eſt is, &c.

FINIS.

EIVSDEM

D. BONAVENTVRÆ DECLARATIO Terminorum Theologalium.

MNIPOTENS Deus, Pater, Filius, Spiritus sanctus, vnus est Deus: nam in vnitate naturæ numerali est realis pluralitas personarum, quarum prima scilicet Pater à nullo est producta, nec producibilis, nec genita, nec generabilis, nec spirata, nec spirabilis, nec creata, nec creabilis. Secunda persona, scilicet Filius est genita à patre naturali productione, naturali fœcunditate intellectus per memoriam. Tertia persona, scilicet Spiritus sanctus est spirata à patre & filio, non genita, nec creata, sicut nec secunda persona est creata, nec spirata. Essentia autem diuina est summè vna, idest, nullo modo diuisibilis in plures essentias. Secundò est summè simplex, idest, non composita ex multis rebus distinctis à se inuicem re, nec componibilis cum rebus à se re distinctis, sed quicquid est in ea, propter sui infinitatem est vna res cum ea. Tertiò, est immensa, idest, ipsa per seipsam est præsens omni rei & persona per ipsam operatur in omni re, & manu tenet, & intelligit omnia. Quartò, est æterna, idest, non incepit, nec desinet, simul & semel omnes perfectiones indiuisibiliter continet. Quintò, est incōmutabilis, idest, nec substantialiter,

Diuinæ personæ.

stantialiter, nec accidentaliter mutabilis, nec generabilis, nec corruptibilis, nec aliquo modo perfectibilis, vel defectibilis. Sextò, est necessaria, idest, ipsa nō potest non esse, nec aliquid ab eo deficere, & omnis sua actio est ipsa essentia, & necessaria, licet terminus actionis diuinæ ad extra non sit necessarius. Septimò, est prima, idest, radix & fundamētum emanationum, & personalium proprietatum, & omnino prima entitas, inter omnia entia, & in diuinis, & creaturis. Octauò in ea est summa fœcunditas, idest, memoria perfecta ad producendum personam vtranque. Nam memoria quā dicunt intellectiuam, naturam Dei dicit cum intellectu, quæ fœcunda est respectu verbi. Sed memoria quam dicunt spiratiuam, naturam Dei dicit cum voluntate, quæ est fœcunda respectu Spiritus sancti. Nonò, est in ea summa charitas, idest, vna numero voluntas in tribus personis, & per consequens eadem volitio, & volitum idem. Decimò est in ea summa liberalitas, idest, communicabilitas suæ essentiæ, & omnis infinitæ perfectionis in deitate ipsis personis, & suæ bonitatis, & influentiæ in creaturis omnibus rebus productis. Vndecimò, est in ea summa æqualitas, idest perfectio patris non est maior, nec minor perfectione filij, similiter & Spiritus sancti, nec filius est perfectionis maioris, vel minoris quàm pater & Spiritus sanctus. Idem dicendum de Spiritu sancto respectu patris & filij, nec est deitas alia in filio & Spiritu sancto, quàm in patre, nec econuerso, nec est potestas alia in patre quàm in filio, & Spiritu sancto, nec maior nec minor. Nec est duratio siue æternitas maior, vel minor in patre, quàm in filio & Spiritu sancto.

Duodecimò est in ea summa germanitas, id-est, naturæ, & essentiæ est summa vnitas, s. numeralis in tribus personis, similiter & talis vnitas est in omni perfectione essentiali in tribus personis, non autem in omni proprietate notionali. Tertiodecimò, est in ea summa conformitas, i. essentialium proprietatum summa vnitas identitas, & nulla diuersitas, voluntatis concordia nulla discordia, si saltem debet dici discordia, operationum ad creaturas indiuisibilitas, & omnium effectuum similis producibilitas. Quartodecimò, est in ea inseparabilitas. i. personarum simultas in existendo, & vbique præsentiam exhibendo, & omnia operando. Emanationes duæ sunt diuinis, s. generatio, & spiratio. Generatio, est productio substantifica per modum naturæ. Spiratio, est productio substantifica per modum voluntatis. Tres hypostases, i. supposita, vel personæ sunt in diuinis, s. Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Sequuntur quatuor relationes, s. paternitas, filiatio, processio, spiratio. Sequuntur etiam quinque notiones, s. innascibilitas, paternitas, filiatio, processio, spiratio. Paternitas, est generatio actiua. Filiatio, est gñatio passiua. Processio, est spiratio passiua. Spiratio, est spiratio actiua. Innascibilitas, est proprietas nobilitatis. s. à nullo produci. Proprietas personalis, est qua persona propriè & principaliter innotescit. Et sunt tres, s. paternitas, filiatio, spiratio passiua. Notio, est qua persona innotescit, vt distinguatur ab alia. Innascibilitas, innotescit patrem principaliter per modum negationis, & ex consequenti per modum positionis, i. fontalis plenitudinis. Filius dicitur Imago, inquãtum expressa similitudo patris Filius dicitur verbum

inquantum est similitudo expressiua. Filius dicitur filius, inquantum est similitudo hypostatica. Secundò filius dicitur Imago, vt similitudo conformis. Dicitur verbum, vt similitudo intellectualis. Dicitur filius, vt similitudo connaturalis Spiritus sanctus, dicitur donum, vt datum voluntarium & precipuum Dicitur spiritus, vt datum voluntarium & primum. Dicitur charitas patris & filij, vt datum hypostaticum. Prædicamenta quinque vltima non sunt in Deo, quia pertinent propriè ad corporalia. Prædicamenta quinque vltima attribuũtur Deo figuratiuè. Prædicamenta quinq; prima, secũdùm id quod est completionis in eis, sunt in Deo, & reducuntur ad duo, s. substantiam, & relationem. Ideò dicnntur duo modi prædicandi in diuinis, s. per modum substantiæ & relationis. Prædicare per modum substãtiæ est prædicare de omnibus personis simul, & sigillatim, & singulariter. Prædicare verò secundùm relationem, aut est non dici de omnibus, aut si de pluribus, pluraliter dici. Essentia diuina dicitur, sed essentia, inquantum cõmunicabilis in abstracto, sed dicitur substantia, inquantum communicabilis in concretè. Sunt quinq; modi dicendi simul, & quærendi in diuinis: Quis ratione personæ, quæ ratione hypostasis, quæ ratione notionis, quòd ratione substantiæ, quid siue quo, ratione essentiæ. Habitare Deum in nobis, est effectum spirituale causare in nobis, cum acceptationes per charitatem qua Deus nos habet, & habetur à nobis, tota Trinitas autem inhabitat in homine. Deum apparere, est in signo sensibili expreſsè significari; vt Spiritus sanctus apparuit in linguis igneis & columba. Deum descendere, di-

Quæ prædicamenta nõ sunt in Deo.

cit

cit vtrunque, scilicet inhabitare vel apparere. Deum mitti, est cum vtroque prædicto æternaliter produci. Deum sedere in beatis, est, glorificare beatos. Appropriare aliqua personis diuinis, est ipsa, communia omnibus personis ad notitiam propriorum personalium facientia, alicui personæ attribuere: vt patri vnitatē, æternitatem, principiationem, omnipotentiā. Filio veritatem, speciem, exemplationem, omne scientiam. Spiritui sancto bonitatem, vsum, finem, voluntatem. Vnum, est ens indiuisum in se. Verum, est ens intelligibile. Bonum, est ens communicabile. Deus, est omnipotens, non quòd possit actus culpabiles, vt mentiri, nec actus pœnales in se recipere vt timere, nec corporales vt dormire, nec inconuenientes, vt facere aliquem maiorem se. Est (inquam) Deus perfectè, verè, & propriè omnipotens, id est potens omnia, quæ sunt alicuius potentiæ, & potentiæ completæ. Potentia completa, est quæ non potest deficere, nec succumbere, nec indigere. Potentia incompleta, quæ potest in peccando deficere, in patiendo succumbere, in corporali actione indigere. Potentia diuina, est quæ nec est de nihilo, nec sub aliquo, nec eget aliquo, nec culpabilia potest, nec pœnalia, nec materialia. Sapientia Dei, est illa, quâ limpidissimè Deus cognoscit omnia bona, mala, præterita, præsentia, & futura actualia & possibilia: & per consequens est infinita, & comprehensibilis nobis. Sapientia Dei, dicitur scientia, inquantum est cognitiua omnium possibilium. Dicitur visio, respectu omnium actualiter existentium. Dicitur approbatio, inquantum est respectu bonorum. Dicitur præscientia, inquantum est respectu futurorū.

Potentia duplex.

Sapiētia multipliciter dicta.

Dicitur

Dicitur dispositio, inquantum est respectu fiẽdorum ab ipso Deo. Dicitur prædestinatio, respectu præmiandorum. Dicitur reprobatio, inquantum est respectu damnandorum. Dicitur lux, inquantum est ratio cognoscendi omnia. Dicitur speculum, inquantum est ratio cognoscendi visa & approbata. Dicitur exemplar, inquantum est ratio cognoscendi præuisa & disposita. Dicitur liber vitæ, inquantum est ratio cognoscendi prædestinata. Sapientia Dei, est liber vitæ, respectu rerum vt redeuntium exemplar, vt exeuntium speculum, vt euntium lux, respectu omnium. Ad exemplar spectat idea secundùm actum præuidendi. Verbum secundùm actum proponendi. Ars secundùm actum prosequendi. Ratio secundùm actum perficiendi. Simplex Dei notitia est, qua cognoscit Deus bona & mala, quæ sunt, fuerunt, & erunt, & possunt esse, quæ etiam nunquã erũt. Notitia visionis, est qua cognoscit Deus omnia mala, quæ sunt, fuerunt, & erunt. Notitia approbationis, est qua cognoscit tantùm bona, quæ sunt, fuerunt, & erunt. Voluntas Dei, dicitur ratione regulata prouidentia, qua omnia quæ in vniuerso fiunt, irreprehensibiliter gubernantur. Deus, est causa efficiens mundi, ratione cuius est in creatura vnitas, modus, & mensura. Deus, est causa exemplaris mundi, ratione cuius, est in creatura veritas, species, & numerus. Deus, est causa finalis mundi, ratione cuius est in creatura bonitas, ordo, & pondus. Liber intus scriptus, est Dei æterna ars, & sapientia. Liber foris scriptus, est mundus sensibilis. Obedientia mera, est, quando præceptum ex se solum obligat, non ex aliqua alia causa. Ordo Angelorum secundùm Gregor. est mul-

multitudo cœlestium spirituum qui inter se in aliquo munere gratiæ similantur, sicut & in naturalium donorum munere conueniunt. Hierarchia diuina, est ipsa Trinitas increata. Hierarchia Angelica, est Angelorum multorũ habitudo adinuicem in scientia, actione, deiformitate, illuminatione, & in Deum ascensione. Hierarchia Ecclesiastica, est rerum sacrarum, & rationalium ordinata potestas, debitũ in subditis retinens principatum. Angelus, est substantia incorporea, intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, Deo seruiens, gratia non natura immortalitatem suscipiens. i. annihilationem, quia incorruptibilitatem propriè habet ex natura. Anima, est substantia spiritualis corpori, vt forma rectrix, & viuificatrix accommodata, & ad æternam beatitudinem principaliter ordinata. Sensualitas, est potentia animæ quæ sensificat corpus, & mouet, & appetit delectabilia corpori, & refugit nociua. Sensus, est illa vis animæ, qua homo cognoscit res corporeas præsentes. Imaginatio, est illa vis animæ, quæ intuetur res corporales absentes. Ratio, est illa vis animæ, qua anima inter bonum & malum, inter verum & falsum discernit infra se. Intellectus, est illa vis animæ, qua anima apprehendit res immateriales, & intelligibiles. Portio animæ superior, est ipsa anima, inquantum respicit superiora. Portio animæ inferior, est ipsa anima, inquantum respicit inferiora. Sensus communis, est in quo omnes sensus particulares concurrunt. Phantasia, est virtus animæ sensitiuæ, quæ componit formas nouas, secundum similitudinem formarum à particularibus sensibus receptarum. Æstimatiua, est illa vis animæ, qua dicimus

Portio animæ duplex.

esse

esse sagacitatem in brutis, in vulpa. Memoria, est illa vis, quę conseruat formas sensibilium specierum. Motiua sensitiua est vis, qua anima singula membra corporis mouet. Intellectus speculatiuus, est ille, qui exercetur in speculatione veri. Intellectus practicus est ille, qui exercetur in operatione boni. Vis animalis, est illa, quâ animal corporea obiecta cognoscit & appetit. Vis vitalis, est vis motiua aëris, in corpore animalis per arterias. Vnde vis naturalis, est illa, quâ corpus animalis nutritur, & conseruatur species. Vis generatiua, est illa, qua cõseruatur species. Nutritiua, est illa, qua conseruatur indiuiduum. Oraculum est cum in somnis apparet aliqua grauis persona, vt Deus, sacerdos, vel parens, denuncians aliquid euenturum, vel non faciendum, vel vitandum. Visio, est cum id quis videt, quod euenit sicut apparuit. Somnium, est figuris tectum, & sine interpretatione intelligi non potest. Insomnium est, quando id quod vigilantem fatigauerat, se ingerit dormienti. Phantasma est, quando vix dormire cœperit quis, & vigilare se existimat & videtur aspicere irruentes super se, vel passim vagantes formas, discrepãtes & varias, lætas & turbulentas. Imago Dei in natura rationali, est similitudo expressa, tamen deficiẽs in aliquo Trinitatis increatæ, consistens in memoria, intelligentia, & voluntate. Libertas à coactione, est facultas rationis, & voluntatis, consurgens ex deliberatione præambula, & voluntate adiuncta, & dicitur liberum arbitriũ. Causa, est principium productiuum. Ratio causalis, est regula dirigẽs ipsum efficiens in productione, quæ regula, est idea in Deo, in creatura forma naturalis. Rationes causales, sunt

formæ

formæ ideales. Rationes seminales, sunt formę naturales. Ratio primordialis est ratio causalis, tamen cum respectu ad Deum, vt primum principium. Vestigium Dei, est creatura, repræsentans Deum in rationibus omni creaturæ communibus, vt est vnitas, veritas, & bonitas. Similitudo, est conformitas Dei in gratuitis, vt fide, spe, charitate. Imago creationis consistit in tribus potentijs animæ, & vnitate substantiæ: ita, q memoria repræsentat patrem, intelligentia filium, & voluntas Spiritum sanctum, & vnitas substantię repręsentat vnitatem diuinę essentię. Imago recreationis consistit in tribus virtutibus Theologicis, & vnitate gratię gratum facientis, ita, q fides repręsentat filium, spes patrem, charitas Spiritum sanctum, gratię vnitatem essentię. Imago glorificationis consistit tribus dotibus, & vnitate glorię, ita q aperta visio repręsentat filium, secura tentio repręsentat patrem, perfecta dilectio Spiritum sanctum, vnitas glorię repręsentat vnitatem essentię. Malum, est priuatio modi, speciei, & ordinis. Nam creatura comparatur ad Deum in ratione effectus causę efficientis, formalis, & finalis: & ratione primi habet ratione modi, ratione secundi habet rationem speciei, ratione tertij habet rationē ordinis. Malum culpę, est carentia debitæ honestatis. Malū pœnę, est abstinentia debitę delectationis cū sensu sui contrarij. Malum pugnę est culpa diabolo instigādo, & est pœna iusto in repugnando. Malum secundùm se & in se, est, quod nullo modo potest benè fieri, vt odium Dei. Malum in se siue in genere, quòd aliquando potest benè fieri, vt occidere hominem. Malum ex circunstantia, est malum, quod in se est bonum, tamen

Rō. multiplex.

Malum multiplex.

propter aliquam circunſtantiam annexam fit malum. Tentare, eſt probare. Peccatum originale, eſt carentia debitæ iuſtitiæ per inobedientiam Adæ facta, quam comitatur carentia viſionis diuinæ. Peccatum actuale eſt, carentia debitæ iuſtitiæ, acta per inobedientiam propriæ voluntatis. Peccatum veniale, eſt amor voluptatis in creatura circa Deũ. Peccatum mortale, eſt inobedientia mandatorum diuinorũ. Delictum, eſt transgreſſio præceptorum affirmatiuorum. Commiſſum, eſt tranſgreſſio præceptorum negatiuorum. Præceptum affirmatiuũ, eſt, quod ordinat quid debeat fieri. Præceptũ negatiuum, eſt quod ordinat quid non debeat fieri. Ignorantia negationis, eſt ſimpliciter aliquid non ſcire, ſicut brutum non ſcit Deum. Ignorantia priuationis, eſt ignorare aliquid, poſtquam ſciri potuit, & tenebatur ſcire. Ignorantia diſpoſitionis, eſt non ſcire veritatem, & cum hoc tenere oppoſitam falſitatem. Ignorantia ſimplex, eſt neſcire, quę tenetur homo ſcire, facit aliquid ſed non ſufficienter. Ignorantia craſſa ſiue ſupina, eſt neſcientia eorum, quę tenetur ſcire, & non velle aliquem laborem ſubire vt ſciat. Ignorantia affectata, eſt nolle ſcire ea, ad quę tenetur. Peccatum cordis eſt tranſgreſſio legis diuinę per inordinationem intrinſeci motus mentis. Conſenſus, eſt nutus voluntatis ſpontaneus. Cõſcientia, eſt naturalem iudicatorium quid faciendum, vel non faciendũ ſit. Perplexitas, eſt inuolutio inter oppoſita, ita ꝙ videtur ſemper vergere in peccatum, quamcunque partem eligat. Contentio, eſt veritatis impugnatio, cum confidentia clamoris. Mendacium, eſt falſa ſignatio vocis, cum intentione fallendi. Iurare, eſt Deum inuocare in teſtem

Peccatũ multiplex.

Præceptũ multiplex.

Ignorantia multiplex.

ſtem ſuę locutionis. Periurium, eſt mendaciũ, iuramento firmatum. Adulatio, eſt ſermo laudis, alicui exhibitus, intentione placendi. Maledicere, eſt alicui plagas, vel pęnas, verbo optatiuo īprecari. Deeſt tractio, eſt famę alienę denigratio. Peccatum operis, tranſgreſſio legis diuinę per inordinationem extrinſeci motus. Superbia, eſt amor, vel appetitus proprię excellentię. Inanis gloria, eſt amor laudis proprię propter excellentiam apparentem. Inobedientia, eſt voluntas fingens minoratione poteſtatis, nolens ſubiacere ſuperioribus in debitis. Iactantia, eſt voluntas propter apparentiã, propriam poteſtatem oſtendens. Hypocriſis, eſt voluntas per ſpeciem ſanctitatis, ſe ſimulans fallaciter in aperto, & viliter agens in occulto. Inuidia, eſt dolor, vel odium fœlicitatis alienę. Odium, eſt voluntas affectans proximo malum, vt careat bono, ꝙ ipſum odientem contriſtat. Suſurratio, eſt voluntas loquendi, ſeminãs diſcordias inter fratres. Ira, eſt motus, & feruor ſanguinis circa cor, ex euaporatione fellis, propter appetitum vindictę. Fellea paſſio, eſt ſubitus animi motus, impatiens lęſionis. Mania, eſt manens ira. Cotus, eſt obſeruatio opportuni temporis ad vindictam. Rixa, eſt audax voluntas vindicandi, iniuriam facti procedens. Contumelia, eſt voluntas vindicans, per exprobrationem malorum. Blaſphemia, eſt voluntas ſe vindicans, per opprobrium Deo vel ſanctis illatum. Accidia, eſt tędium operandi bonum. Puſillanimitas, eſt voluntas immoderatè metuens graue finem, in aggreſſu agendorum. Deſperatio, eſt voluntas grauedinem reprimens, de adiutorio ad perficiendum bonũ diffidens, ſiue de remuneratione diuina diffidens.

Superbia multiplex.

fidens. Torpor, est voluntas grauedinis impatiens, tepida ad explendum inchoata. Auaritia, est amor immoderatus habendi. Prodigalitas, est superfluitas, quę dat non danda. Furtum, est Auaritia rapiens, vel retinens rem inuito Domino. Rapina, est auaritia, violenter occupans rem alienam. Vsura, est auaritia, acquirens per mutuum aliquid pręter sortem. Simonia, est auaritia, studiose appetens vendere, vel emere spiritualia, vel spirituali annexum. Proditio, est voluntas per deceptionem domesticorum acquirendis inhians. Fallacia, est voluntas per verba decipiens proximum, causa lucrandi. Fraus, est voluntas profectum proximi decipiens, propter terrenum emolumentum. Gula, est immoderatus amor edendi. Luxuria, est concupiscentia nimia experiendę voluptatis. Peccatum ignorantię, est omissio debitę scientię. Peccatum ex ignorantia, est peccatum quod committitur ignoranter, & si non fuisset ignorantia, non fuisset commissum. Peccatum ex industria, est aduersio voluntatis malignantis à summè clemente Deo. Peccatum ex infirmitate, est aduersio voluntatis malè humiliatę, vel malè in amore accensę. Peccatum in Deum, dicitur impietas. Peccatum in proximum, dicitur iniquitas. Peccatum in seipsum, dicitur impuritas. Idololatria, est falsa & superstitiosa protestatio maiestatis diuinę in Idolo. Apostasia, est temerarius à statu fidei, vel obedientię, vel religionis recessus. Schisma, est illicita dissensio eorum, inter quos debet esse vnitas. Hęresis, est recessus à vera fide. Diuinatio, est superstitiosa inuestigatio prescientię futurorum. Necromantia, est diuinatio facta in cadaueribus mortuorum.

Peccatū multiplex.

Geomantia,

Geomantia, est diuinatio facta in terra. Ydromantia, est diuinatio facta in aqua. Æromantia, est diuinatio facta in aere. Pyromantia, est diuinatio facta in igne. Maleficium, est mulierum opus; vel ligatura alicuius rei, in damnũ, vel commodum alicuius hominis. Sortilegiũ, est diuinatio per sortes. Augurium, est diuinatio per garritus, vel gestus auium. Pręstigium, est per quòd diabolicis illusionibus oculi hominum perstringuntur, ne possint cernere verum. Hypocrisis, est velle videri, qualis non est. Gratia, generaliter dicitur adiutorium diuinum, creaturę liberaliter, & gratis impensum, ad quemcunque actum indifferenter. Gratia gratis data est adiutorium diuinitus datum, vt quis pręparet se ad suscipiendum Spiritus sancti donum, quo perueniat ad statum meriti. Gratia gratum faciens, est adiutorium diuinitus datum ad mœrendum. Fides, est habitus, quo creduntur ea, quę non videntur. Spes est virtus, qua spiritualia & ęterna bona cum fiducia expectantur, propter confidentiam meritorum pręcedentium, & gratiam diuinam. Charitas, est virtus, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Amor, est naturalis affectio communis rationalibus & irrationalibus. Dilectio, est affectio rationalium & intellectualium. Prudentia, est notitia eorum, quę sunt agenda, & eorum quę sunt vitanda. Memoria, est notitia pręteritorum, vt pręterita sunt. Intelligentia prudentię, est notitia pręsentium. Prouidentia est notitia futurorum. Circunspectio, est cautela contrariorum vitiorum. Cautio, est discretio virtutis à vitio speciem virtutis pręferente. Docilitas, est prudentia erudiendi imperitos.

Gratia multiplex.

Temperantia, est donatio libidinum & omnium malorum motuum, Deo hominem incorruptum conseruans. Continentia temperantię, est regimen cupiditatis, per consilij gubernationem. Clementia, est virtus, per quam animus in odium alicuius temere cōcitatus, benignitate remittitur. Modestia, est virtus, qua pudor honestatis comparat puram & stabilem authoritatem. Verecundia, est obseruatio honestatis in gestu, & verbo. Fortitudo, est magnarum rerum appetitio, & humilium contemptio, & cum humilitate laborum perpessio. Magnanimitas, est difficilium spontanea & rationabili aggressio. Fiducia, est certa spes animi perducendi ad finem rem inchoatam. Securitas, est habitus, secundùm quem imminentes incommoditates, & rei inchoatę affines non formidantur. Magnificentia, est magnarum rerum & excelsarum, cum animi ampla quadam & splendidissima propositione cogitatio, atque administratio. Constantia, est stabilis in bono perseuerantia. Patientia, est ęquanimis malorum tolerantia. Fidentia, est in magnis & honestis firma fiducia, & tuta collocatio. Perseuerantia, est finalis permanentia in bono. Iustitia, est virtus qua sibi, Deo & proximo, quod suum est tribuitur. Seueritas, est virtus debito supplicio coercens iniuriam. Liberalitas, est virtus beneficiorum erogatrix. Latria, est cultus soli Deo debitus, qui fit fide, spe, & charitate. Dulia est seruitus creaturę debitus. Yperdulia, est seruitus, vel cultus excellentibus creaturis debitus. Reuerentia, est virtus, qua personis grauibus, & pręlatione, vel officio sublimatis, debitus cultus reuerentię impenditur. Pietas, est virtus, qua

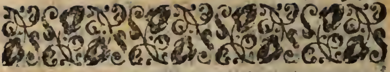
consan-

cōsanguineis & patrię beneuolis diligens cultus impendit. Gratia iustitię, est beneficia iugi memoria recordari, & possibiliter rependere. Vindicatio, est virtus, qua omne iniustum repellitur, & debitè punitur. Obseruantia, est virtus, qua superiores honorificè tractantur. Veritas, est virtus, qua rebus cor & verba concordare iubentur. Innocentia, est animi puritas abhorrens omnem illationē iniurię Deo, sibi, & proximo. Amicitia, est dilectio alicuius proximi propter bonum ipsius proximi. Concordia, est voluntatum, & actionum conformitas. Misericordia, est compassio miserię, & indigentię proximi. Disciplina, est conuersatio honesta, cui parum est non agere malum, sed studet in bonis suis actibus irreprehensibilis apparere. Obedientia, est obtemperatio voluntati superioris secundùm regulas legis diuinę vel humanę. Æquitas, est amor ęqualitatis in his, in quibus ęquitas esse debet. Contemplatio, est clara & libera perspicacia ad cognoscendum diuinam sapientiam, & propriā & naturalem possibilitatem. Oratio, est ascensus mentis in Deum, siue est expressio desiderij directi in Deum, ad bonum adipiscendum, vel malum remouēdnm, formata per verbum interius & exterius. Sacramentum, est materiale elementum oculis subiectum, similitudine repręsentans, institutione significans, significatione gratiam conferens. Baptismus, est tinctio corporis exterior facta, sub forma verborum pręscripta. Confirmatio, est signatio hominis baptizati in fronte, facta ab Episcopo ad roborandum hominem in fide. Eucharistia, est vera & realis pręsentia corporis, & sanguinis Christi sub speciebus panis, & vini.

Pœnitentia, est absolutio hominis peccatoris pœnitentis à sacerdote, claue non errante, pœnam ęternam in temporalem diuina authoritate commutante. Vnctio extrema, est vnctio hominis infirmi à sacerdote, in remissionem venialium peccatorum. Ordo, est signaculum, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Matrimonium, est viri mulierisq; coniunctio maritalis, inter legitimas personas, indiuiduã vitę consuetudinem seruans. Pręmium substantiale, consistit in visione, fruitione, tentione vnius summi boni. Pręmium consubstantiale, consistit in gloria corporis. Pręmium accidentale, consistit in quodam decore speciali superaddito, & dicitur aureola. Aurea, est ipsa beatitudo substantialis. Aureola, est gloria incorruptionis secundùm profectum trium virium animę in carne operantium, scilicet vis irascibilis, concupiscibilis, & rationalis. Aureola virginum, est gloria de incorruptione carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum, est gloria de inuicta sustinentia mortis pro fide vel iustitia. Aureola prędicatorum, est gloria de incorruptione doctrinę ad alterum prolatę mente, verbo, & exemplo. Hęc sunt, charissimè frater, paucula, quę pro vsu & exercitio tibi relinquo, postquam, Deo dante, te iterato videro, latius tibi exponam.

Aureola multiplex.

FINIS.

BREVES, AC PERVTILES IN THEOLOGICÆ VERITATIS.

COMPENDIVM fratris Ioannis Balainij Andrij, Franciſcani, caſtigationes.

PAG. 24. [*Perſona eſt naturæ rationalis indiuidua ſubſtantia*.] Definitio eſt Boetij in libello de duabus naturis, & vnica perſona Christi. Sed à recentioribus Theologis non recepta. Non modo enim perſona eſt in natura rationali, verumetiam in intellectuali, vt Gabriel, Raphael, Vriel, dicuntur eſſe perſonæ. Secus eſt de natura irrationali, & ceteris alijs naturis. Equus, leo, bos, planta; & huiuſmodi

non

non possunt dici personæ. Ideo ex senten tia Richardi in 1. de Trin. c. 21. sic corrigitur. Persona est naturæ intellectualis incommunicabilis existentia, siue subsistentia.

Pag. 92. [*Angelus officij nomen est non naturæ.*] Α'γγέλος, græcè nuntium latinæ interpretamur. ἀπὸ τῦ Α'γγέλω, nuncio. Vnde Ε'υαγγελίζω & Ε'υαγγέλιον.

Pag. 103. [*Græcè interpretatur diabolus, &c.*] Germana interpretatio est, Calūniator. ἀπὸ τῆς διαβολῆ. Dæmon sciens. ἀπὸ τῦ δαίειν.

Pag. 109. [*Vel dicitur anima ab a, quod est uita, & nomen, quod est tribuere.*] imaginaria pænitus deductio uidetur. Hinc ἀπὸ τῦ νωμάω, uibromoueo deducerem potius. Vnde & νόμησις, consideratio, motus. Vel ἀπὸ τῦ νόεω, siue νόημα, cogito, sentio, animaduerto. Ex quo νόημα, intellectus, cogitatio, consilium, sensus animi.

Pag. 130. [*Vis autem affectiua est uoluntas, quæ diuiditur in thelesin, & bulesin.*] βούλευσις consilium, consultatio dicitur, θέλημα uoluntas, deliberatio. Adeò, ut dicamus, in consilium & uoluntatem diuidi.

Pag. 140. [*Homo, græcè ἄνθρωπος dicitur idest arbor euersa.*] Quod homo physice

arbor

arbor euersa sit, accipio, sed quod id graia nomenclaturo personet, non capio. Ideo lubent Ammonij Hermæ in Aristotelis de interpretatione librum ethymologiæ ἄνθρωπος, quasi ἀναθρεῖ ἃ ὄπωπε, id est, quæ uiderit, reputat. Vel ἀπὸ τοῦ διαρθροῦν τὴν ὄπα, hoc est, quod articulatam exprimat uocem. Vel ἀπὸ τοῦ ἀνω ἔχειν τὰς ὦπας, quod sublimes os habeat. Additur & quarta, ἀπὸ τοῦ ἀνω ἔχειν τὸν πόθον. quod ad superna tendat.

Pag. 200. [*Acedia denominatur ab acedine.*] Libentius dicerem Accidia, ex Accidio penul. prod. quod extenuo, circumcidoque sonat, compositum ex Ad, & cædo. Accidia igitur quasi accidens.

Pag. 227. [*Et nota, quòd prædicta verba fuerunt breuia præter ultimum.*] Ac si diutius diuinis laudibus, & gratiarum actionibus insistendum esset iuxta illud Prophetæ. Laudabo Dominum in uita mea, psallam Deo meo quamdiu fuero.

Pag. 239. [*Nam sicut anima rationalis.*] Christum esse unum per se, fides catholica undique acclamat. Beatus Athanasius in symbolo: Non duo tamen, sed unus est Christus; & Diuus Bernar. ad Eugenium, Post unitatem Trinitatis, il-

la est, summa vnitas, quia Verbum caro factum est. Vnde Alex. 2. extra de hæreticis cap. cum Christus damnauit asserentes, Christum assumpsisse humanitatem, ut habitum, siue uestem, veluti concludentes Christum esse duo sic ; & vnum per accidens. sicut vestis, & vestitum. Et quamuis Christus claudat duo realiter distinctè, vnum. s. creatum, & alterum increatum tamen quia vnum est aliud per communicationem idiomatum, non propter hoc dicendus est duo.

Pag. 271. [*Multæ sunt rationes.*] Quod canit ecclesia. A porta inferi erue domine animas eorum. non de contiguitate, sed de pęnarum conformitate intelligendum est. Quando eodem igne (D. Aug.) crematur damnatus, & purgatur electus. Hoc solo discrimine notantur; quòd ille æternus, hic verò ad tempus.

Pag. 367. [*Instituit autem Deus sacramenta diuersimodè quędam, scilicét ante aduentum suum, vt matrimonium.*] Intelligendum est in officium, non autem vt sacramentum : quia vt talem originem habuit à Christó, sicut & cętera sacramenta. Et secundum D. Thomam. tunc primum quando nuptijs in cana Galileæ interfuit.

terfuit. Secundum autem Scot. Mat. 19. cum dixit: Non legistis, quia masculum & fœminam fecit eos, & dixit. Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhærebit vxori.

Pag. 369. [*Supra hunc locum est purgatorium.*] In sacris biblijs locus purgationis sub hoc nomine Purgatorium nõ habetur. licet sub nomine inferni, sicut est illud Psalm. Eruisti animam meam de inferno inferiori. Denominatum est autem sic ex actionis officio, ob illud forsan. Malach. ca. 3. Quis poterit cogitare diem aduentus eius? aut quis stabit ad videndum eam? ipse enim quasi ignis cõflans, & quasi herba fullonum: & sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios leui. Quod orthodoxi omnes, & catholici de loco satisfactionis post hanc vitam intelligunt.

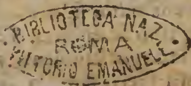
Pag. 395. [*Tres sunt causæ.*] In ecclesia Græca laicos sub vtraque specie communicare liquet, imò & apud primitiuam ecclesiam hoc fideles omnes consueuisse, scriptum accepimus. Verùm à quàm pluribus annis inoleuis vsus, vt laici sub altera specie tantum, panis. s. communicarent. etiam qui sacerdotes instituti sunt,

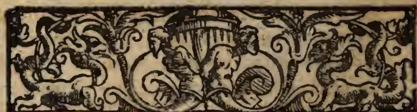
sunt, cum ex infirmitate consecrare non valent. Ad extirpandum forsan errorem Nestorij, qui sub specie panis sanguinem non contineri asserebat, sed quod corpus exangue erat, & cadauer, & sub specie vini solus sanguis reperi fatebatur. Quod in maximum errorem cedere uidebatur. Nam exinde sequebatur Christum non resurrexisse.

Pag. 431. [*Non enim debet promoueri ignotus, uel bigamus, nec neophytus.*] νεόφυτος, nouellus quasi νεόνφυτον, nouum germen, noua planta, per translationem in sacris dicitur, qui nuper ad Christianam fidem accessit, quasi Christo uiti nuper insitus.

Pag. 444. [*Meritò Antichristus comparatus creasti.*] Nomen rei conformæ habet, cornu namque κέρας dicunt illi. Vide Plinium lib. 8. cap. 23.

FINIS.

Registrum.

ab A B C D E F G H I K L M N O P Q R
S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff
Gg Hh Ii Kk Ll.

Omnia ſunt integra folia.

VENETIIS MDLXXV.
Apud Petrum Dehuchinum.